

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - VIII. DÖNEM
(1946 - 1950)

I. CİLT

Mustafa ÇUFALI

TBMM KÜLTÜR, SANAT VE YAYIN KURULU YAYINLARI No.: 146

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ
VIII. DÖNEM
(1946-1950)

I. CİLT:
DÖNEME GENEL BAKIŞ,
YASAMA FAALİYETLERİ VE
PARLAMENTO KARARLARI

MUSTAFA ÇUFALI

2012

ISBN : 978 - 975 - 6226 - 95 - 7 (Tk. No.)

ISBN : 978 - 975 - 6226 - 96 - 4 (1. Cilt)

ÖNSÖZ

Parlamentolar, ülkelerin siyasi tarihlerinin oluştuğu demokratik merkezî kurumlardır. Şüphesiz her ülkenin siyasi tarihi ve parlamento geçmişi aynı zamanda, ülkelerin demokratikleşme süreçlerinin panoramik görünümüdür. Bu bakımdan, Türk parlamento tarihi, yaşanan tecrübelerle ayrı bir önem taşır.

1876'da Kanun-ı Esasî'nin kabulünden sonra (1877) kurulan iki meclisi (Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Âyân) Meclis-i Umumi, ilk anayasalı ve demokratik nitelikli parlamento hayatına geçiş denememizdir. Elbette bu olay, Türk parlamento tarihinin de başlangıcını teşkil eder. Türkiye, bu anayasanın kabulü ve kurulan meclisle parlamenter sistemle tanışmış ve ilk kez millet, siyasal iktidara ortak olmaya çalışmıştır.

Ancak bu ilk parlamento, modern siyasi rejimlerde karşılığını bulan tam bir yasama organı görevini yerine getirmemiştir. Yine de sürekli açılıp kapanmalar dolayısıyla kesintiye uğramasına rağmen, bir 'parlamento geleneği' oluşmasına az da olsa katkıda bulunmuştur.

Ülkemizde parlamento geleneği, bütün kurum ve kurallarıyla ancak, Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla oluşmaya başlamıştır.

İstanbul'dan Meclis-i Mebusan üyelerinin de içinde bulunduğu, Ankara'da 23 Nisan 1920'de kurulan Büyük Millet Meclisi ile Türk parlamento tarihi, önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Kurtuluş Savaşı'nda oluşturulan ve Millî Mücadele'yi fiilen yöneterek ülkeye bağımsızlığını kazandıran bu parlamento, dünyadaki tek "Gazi Meclis" olmuştur. Cumhuriyetin ilanının ardından yaşanan siyasi gelişmeler ise parlamenter rejimimizi olgunlaştırmış, zengin ve çok değişik cepheleri olan parlamento hayatı, cumhuriyetimize ve demokrasimize yön vermeye devam etmiştir.

Medisimiz, kurulduğu günden bugüne, üzerine düşen tarihî sorumluluğu yerine getirmenin gayreti içerisinde olmuş ve Meclisimizin önderliğinde ülkemiz ve demokrasimiz, geride bıraktığımız yıllarda büyük mesafeler almış ve önemli kazanımlar elde etmiştir.

Çok partili siyasi hayat, işleyen bir demokratik sistem, Meclis'te tecessüm eden millî irade bizim en büyük kazanımlarımızdır. Bunları korumak ve geliştirmek hepimizin ortak sorumluluğudur.

19. asır sonundaki parlamenter hayat denememiz ve dolayısıyla demokratikleşme sürecimiz nasıl kesintilere uğradıysa, 20. asırda da

çeşitli şekillerde kesilmiştir. Parlamento tarihimiz, bütün bu kesintileri ve sorunları bünyesinde taşımaktadır. Parlamentomuz ve demokrasimiz, kesintilerle ve sorunlarla bugüne gelmiştir. Bu süreç önemli kayıplara sebep olmuş, ancak ibre demokrasiden hiç şaşmamış ve sekteye uğramalara rağmen demokrasi hep galip gelmiştir.

135 yıllık parlamento ve aynı zamanda demokrasi tecrübemiz, zengin bir siyasi tarih birikimini içermektedir. Bu zenginliğin günümüze kazandırılması kadar, gelecek kuşaklara aktarılması da çok önemlidir. Bu anlayışla başlatılan parlamento tarihi yazım çalışmaları, TBMM'nin 18. döneminden bugüne kadar devam etmiş ve Meclisimiz "Türk Parlamento Tarihi" isimli eseri hazırlayarak demokrasi tarihimizin zenginliklerini gün ışığına çıkarmıştır.

Bu çalışmayı başlatan ve sürdüren önceki Meclis Başkanlarımızı şükranla anıyorum. Çalışmalarda yer alan bilim insanlarımıza, katkıda bulunan Meclis çalışanlarımıza teşekkür ediyorum. Yakın siyasi tarihimizi, parlamento geçmişimizi ve dolayısıyla millî siyaset hafızamızın önemli bir kısmını oluşturan bu eserin yararlı olmasını diliyorum.

Cemil ÇİÇEK
TBMM Başkanı

TEŞEKKÜR VE AÇIKLAMA

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Saygıdeğer Başkanları Sn. Bülent Arınç, Sn. Köksal Toptan, Sn. Mehmet Ali Şahin ve Sn. Cemil Çiçek'e;

Başkanvekilleri ve Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Başkanları Sn. Nevzat Pakdil ve Sn. Prof. Dr. Mehmet Sağlam'a;

Genel Sekreterler Sn. Rauf Bozkurt, Sn. Ali Osman Koca, Sn. Sadettin Kalkan ve Sn. Dr. İrfan Neziroğlu'na;

Yasama Genel Sekreter Yardımcıları Sn. H. Hasan Sönmez ve Sn. İbrahim Araç ile Bilgi ve Bilişim Hizmetleri Genel Sekreter Yardımcısı Sn. Ercan Durdular'a;

Personel ve Özlük İşleri, Kütüphane, Dokümantasyon ve Tercüme, Basın ve Halkla İlişkiler, Kültür Sanat ve Yayın Kurulu ve Basımevi görevlilerine, Sn. Sabit Demirtunç ve Sn. Cemil Tural'a;

Yoğun mesailerıyla yazım sürecinde görev ve sorumluluk üstlenen Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu'nun üyeleri değerli meslektaşlarım:

Prof. Dr. Mustafa Çufalı, Prof. Dr. Zühtü Arslan, Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu, Prof. Dr. Erdal Onar, Prof. Dr. Menderes Çınar, Prof. Dr. H. Emre Bağce, Prof. Dr. Esat Arslan, Prof. Dr. Yusuf Sarınoy, Prof. Dr. Recep Boztemur, Prof. Dr. Burhanettin Duran, Doç. Dr. Celalettin Yavuz, Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan, Doç. Dr. Ahmet Yıldız'a ayrı ayrı teşekkürlerimi ve iyi dileklerimi sunarım.

Yasama dönemlerine ait ciltlerin yazımı ve basımı "birinci cilt: yasama"; "ikinci cilt: denetim" ve "üçüncü cilt: biyografi" olmak üzere üç ana başlık altında gerçekleştirilmiştir. Bazı dönemlerde yasama ve denetim ciltleri birden fazladır; fakat pek çok dönem üç ciltte tamamlanmıştır ve her cildin sonuna dizin eklenmiştir.

Türk Parlamento Tarihi adlı bu büyük projenin bütün aşamaları, uzun süren, yoğun emek ve zorlu çabanın ürünüdür; yazarlar ve yetkililer bu süreçte katkılarını birleştirmiş ve eşgüdüm içinde bir ortaklıkla yasama dönemlerine ait ciltlerin yazımı ve basımı tamamlanmıştır.

Kullanıcılar için yararlı olması dileğiyle.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu

Koordinatörü ve Editörü

Prof. Dr. Hikmet Özdemir

SUNUŞ

21 Temmuz 1946 seçim sonuçlarıyla oluşan VIII. dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi birkaç bakımdan önemli bir Meclis'tir. Birinci özelliği Cumhuriyet döneminde ilk defa birden fazla partinin katılımıyla gerçekleşen bir genel seçim sonucu oluşmuş olmasıdır. Bu dönem içinde Demokrat Parti'nin bölünmesi sonucu Millet Partisi'nin kurulmasıyla Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa üç parti Meclis'te temsil edilmiş, Müstakil Demokratlar ve bağımsızlar da sayıldığında TBMM'de beş farklı taraf ortaya çıkmıştır. Böylece VIII. dönemde ilk kez iktidar ve muhalefet parti grupları, birlikte veya karşı karşıya çalışarak gelecekte oluşacak iktidar-muhalefet ilişkilerine birçok açılardan olumlu veya olumsuz örneklerle katkıda bulunmuşlardır.

Bu Meclis'in ikinci özelliği II. Dünya Savaşı sonrası oluşan soğuk savaş döneminin önemli kilometre taşlarının döşendiği bir tarihte toplanmış ve çalışmış olmasıdır. Bu dönemde Türkiye, bir yandan Sovyet baskısına maruz kalmış, öte yandan da bu baskıya karşı Batı dünyasından destek aramış ve bulmuştur. Truman Doktrini ve Marshall Yardımı bu desteklerin en önemlilerindedir. Bu dönemde Meclis'te partiler dış politika konularında birlikte hareket etmişler, olumlu veya olumsuz farklı alternatifler aramaya gerek duymamışlardır.

Bu dönemin üçüncü özelliği ise TBMM'de önemli temel kanunların çıkarılmasıdır. Bunlardan birkaçını söylemek gerekirse, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Esnaf Vergisi, Vergi Usul kanunları, İl İdaresi Kanunu, Belediye Kanunu, Tapulama Kanunu, İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri, Esnaf Dernekleri ve Esnaf Dernekleri Birlikleri kanunları, Emekli Sandığı ve İhtiyarlık Sigortası, Hastalık ve Analık Sigortası kanunlarını sayabiliriz.

Bu dönemde ayrıca Meclis'te hükümet mensuplarına verilen soru önergeleri, Meclis soruşturması önergeleri, eski bir Bakanı Yüce Divan'a gönderme, bazı milletvekillerinin mazbatalarının reddi, bazı milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması gibi nedenlerle iktidarla muhalefet arasında oldukça yoğun ilişkiler de yaşanmıştır.

Bu dönemde milletvekillerin kalitesi ve konuya vukufiyeti, üzerinde önemle durulması gereken bir başka konudur. Milletvekilleri bir konuyu müzakere ederlerken konuya sanki hazırlanarak geliyorlardı. Öyle ki iddialarına deliller göstermek için Meclis Kütüphanesinden aldıkları kitaplardan alıntılar yapıyorlardı. Örneğin Milletvekili Seçim Tutanaklarının onaylanması görüşmelerinde Kastamonu Milletvekili Dr. Fahri Ecevit, seçime itiraz

başvurularında neyin delil olarak kabul edilmesi gerektiği üzerine girilen bir tartışmada şahadet kavramının tanımı konusunda Filozof Becon'un "Critique du Temoiyage" adlı eserine atıfta bulunmuştu.¹ Yine aynı gün, aynı müzakerede konuşan İzmir Milletvekili Münir Birsell, seçim sonucuna itiraz konusunda Öjen Piyer'in eserlerine atıfta bulunmuştu.² Tekirdağ Milletvekili Faik Öztrak da hâkimlerin statüsünün tartışıldığı bir ortamda güçler ayrılığı ilkesinin anlatımında Prof. Bartelmi'ye, hâkimlerin memur sayılıp sayılmaması konusunda da Gaston Jest'e atıfta bulunmuştu.³

Bu çalışma üç ciltten oluşmaktadır. Birinci ciltte öncelikle 1946-1950 arasındaki genel siyasal görünümü verilmektedir. Daha sonra VIII. dönem Meclisinin açılışı, Başkanlık Divanı seçimleri ve milletvekillerinin seçim mazbatalarının (tutanaklar) Genel Kurul'da görüşülüp oylanması, kabul veya reddedilmesi geniş olarak ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde ise Meclis'in temel görevlerinden biri olan yasama faaliyetleri ele alınmaktadır. Burada, çıkarılan önemli kanunların önemli özellikleri, komisyonlarda geçirdiği aşamalar ve Meclis Genel Kurulu'nda kanunun geneli üzerinde yapılan tartışmalar ve varsa önemli değişiklikler detaylı bir biçimde incelenmektedir. Ayrıca TBMM'ce onaylanan bazı önemli uluslararası anlaşmalar ve sözleşmelerin içeriği ve Meclis'te kabul edilişi incelenmektedir. Dördüncü olarak sıkıyönetimin uzatılması sırasındaki tartışmalar ve ölüm cezalarının onaylanması kararları üzerinde durulmaktadır. Son olarak da TBMM'nin Danıştay ve Sayıştay'a başkan ve üye seçimlerinden bahsedilmektedir. Cildin sonuna ise Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün her toplantı yılı başında Meclis'te yaptığı konuşmalar, Başkanlık Divanı ve komisyon seçimleri ile VIII. dönemde çıkarılan tüm kanunların (bütçe kanunları hariç) listesi eklenmiştir.

İkinci ciltte Meclis'in hükümet ile olan ilişkileri ele alınmaktadır. Bu bağlamda ilk bölümde, bu dönemde kurulan dört hükümetin programları ve güven oylaması sürecindeki tartışmalar incelenmektedir. İkinci bölümde Meclis'in hükümeti denetleme yollarından soru, gensoru ve Meclis soruşturmalarına yer verilmektedir. Önce, Başbakan veya Bakanların cevaplandırması istemiyle sorulan sözlü ya da yazılı sorulardan, diğerlerine göre daha önemli görülen sorular ve cevaplar tartışmalarıyla birlikte incelenmektedir. Daha sonra günümüze kıyasla o dönemde daha az etkin olan Gensoru ve Meclis Soruşturmaları ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde, genel bütçeler verilmekte, bu bütçelerin geneli üzerinde Genel Kurul'da yapılan tartışmalar üzerinde durulmaktadır. Ayrıca kesinhesap kanunları verilmektedir. Bu cildin dördüncü bölümünde ise 1946-1950 arasında Meclis'e gelen dokunulmazlık dosyalarından

¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:0, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), s.135.

² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:0, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), s.161.

³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), ss.251-252.

Sadık Aldoğan ve Reşad Aydınlı'nın dokunulmazlık dosyalarının komisyonlar ve Genel Kurul'daki s¼reci anlatılmakta ve Genel Kurul'da yapılan tartişmalar geniş olarak incelenmektedir. Son b¼l¼mde ise bu d¼nemin T¼rk dış politikası sorunları ve bu s¼reçte Meclis'te meydana gelen tartişmalar ile TBMM'nin yabancı ¼lke parlamentolarıyla ilişkileri ele alınmaktadır. Ayrıca bu cildin sonuna Meclis'te cevaplandırılan s¼zl¼ veya yazılı soruların ve dokunulmazlık dosyalarının listeleri eklenmiştir.

¼ç¼nc¼ ve son cilt ise milletvekillerinin ¼zgeçmiřlerine ayrılmıştır. Bu ciltte milletvekillerinin il il, parti parti dağılımina, ilk defa seçilip seçilmediğine, genel seçimlerde mi ara seçimlerde mi seçildiğine ve cinsiyetlerine g¼re bazı d¼k¼mler verilmektedir. Daha sonra ise her milletvekilinin seçimlerde ayrı ayrı aldıkları oylar verilmekte ve ¼zgeçmiřleri incelenmektedir.

Bu çalışmanın elbette bu noktaya gelmesinde ¼nemli katkıları olanlar bulunmaktadır. ¼ncelikle çalışmanın başından sonuna kadar ¼neri, eleştiri ve teşviklerinden ¼t¼r¼ çok değerli hocam, sayın Prof. Dr. Hikmet ¼zdemir'e teřekk¼r¼ bir borç bilirim. Polis Akademisi ¼đretim ¼yesi, hocam Prof. Dr. Ali Birinci'nin engin teşvikleri ve yardımları bu çalışmanın bu kadar ilerlemesini sağladı; her çalışmamda olduğu gibi bu çalışmada da en çaresiz zamanlarımda bana yardımcı oldu. Çalışma boyunca diğer d¼nemleri yazan meslektaş hocalarımla tavsiyeleri, ¼zellikle değerli meslektaşım ve dostum Prof. Dr. Z¼ht¼ Arslan'la s¼rekli g¼r¼ř alışverişinde bulunmamız ufuk açıcı oldu. T¼rkiye B¼y¼k Millet Meclisi Parlamento Tarihi Grubu, K¼t¼phane, Genel Evrak ve Arşiv M¼d¼rl¼đ¼ personelinin de b¼y¼k yardımlarını g¼rd¼m. Bu bağlamda ¼zellikle Sabit Demirtunç, Behçet Kemal Zeynel ve Fazlı Yeşilkaya'ya teřekk¼r¼ ederim. Bu çalışma sırasında T¼rk Tarih Kurumu K¼t¼phanesi'nin yardımsever ve kibar personeli, İçişleri Bakanlığı N¼fus ve Vatandaşlık İşleri'nin çalışkan personeline de teřekk¼r¼ ederim. Hepsinden ¼nemlisi 5 yılı aşkın s¼redir çalışmalarım sırasında gece g¼nd¼z demeden zamanlarımı aldığım, tatillerini heba ettiğim, ayrıca zaman zaman yazma işinde de yardımcı olan sevgili eşim Nezahat, çocuklarım ¼mer, Habibe, Ayşe ve G¼lnur'a da ¼z¼r ve teřekk¼r¼ borçluyum. Her zaman olduğu gibi bu çalışmada da s¼rekli benim yanımda oldular, bana destek verdiler. Onların hořg¼r¼s¼ ve sabırları olmasaydı bu çalışmanın tamamlanması çok zordu. Son olarak, bu çalışmam sırasında Hakk'ın rahmetine kavuşan, nur içinde yatmasını dilediğim canım annemi hatırlamayı bir vazife g¼rmekteyim...

Ankara, 2010

Mustafa Çufalı

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	Vii
1. GİRİŞ: 1946–1950 DÖNEMİNİN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ	1
1.1. İlk Çok Partili Genel Seçimler: 21 Temmuz 1946	1
1.2. T.B.M.M.’nin Açılışı ve İlk Çalışmalar	3
1.2.1. Recep Peker Hükümeti	4
1.2.2. Sivil Toplum Kuruluşları: İnsan Hakları ile İlgili Kuruluşlar	5
1.3. T.B.M.M.’nin Birinci Toplantı Yılı	6
1.3.1. Türkiye’de Komünist Faaliyetler Hakkında TBMM’de Yapılan Tartışmalar	8
1.3.2. 12 Temmuz Beyannamesi ve Yumuşayan İlişkiler	9
1.3.3. I. Saka Hükümeti	11
1.4. T.B.M.M.’nin İkinci Toplantı Yılı	12
1.4.1. Demokrat Parti’nin Bölünmesi	13
1.4.2. II. Saka Hükümeti	14
1.4.3. Millet Partisi’nin Kuruluşu	15
1.5. T.B.M.M.’nin Üçüncü Toplantı Yılı	16
1.5.1. Günaltay Hükümeti	17
1.5.2. D.P. II. Büyük Olağan Kongresi	20
1.6. T.B.M.M.’nin Dördüncü ve Son Toplantı Yılı	21
1.6.1. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Celal Bayar’a Suikast İhbarı Olayı	22
1.6.2. T.B.M.M.’nin Seçim Kararı	23
2. VIII. DÖNEM TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ’NİN AÇILIŞI VE ÇALIŞMALARI	27
2.1. Meclis Başkanlık Divanı Seçimleri	27
2.2. Cumhurbaşkanı Seçimi	29
2.3. Seçim Tutanaklarının Onaylanması	29

2.4. VIII. Yasama Dönemi Boyunca İstifa veya Vefat Eden Milletvekilleri 52

2.4.1. İstifalar	53
2.4.2. Ölümler.....	53

3. YASAMA FAALİYETLERİ VE PARLAMENTO KARARLARI...57

3.1. Kanunlar..... 57

3.1.1. Seçimlerle İlgili Kanunlar	57
3.1.1.1. Milletvekili Seçimi Kanunu	58
3.1.1.2. Milletvekilleri Seçimi Kanunu	81
3.1.2. Milli Savunma.....	103
3.1.2.1. Milli Savunma Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri.....	103
3.1.2.2. Milli Savunma Yüksek Kurulu Kanunu	110
3.1.2.3. Yüksek Askeri Şûranın Teşkilat ve Görevleri.....	111
3.1.2.4. Başkomutan, Başkumandan ve Başbuğ Unvanlarının Kaldırılması ve Bunların Yerine Harp Kuvvetleri Genel Komutanı Unvanının Kabul Edilmesi.....	113
3.1.3. Milli Eğitim.....	114
3.1.3.1. Üniversitelerin Kuruluş Kadroları ve Bazı Fakültelerin Üniversitelere Bağlanması	114
Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkında Kanun:.....	114
İstanbul Teknik Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkında Kanun	129
İstanbul Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkında Kanun.....	130
İlâhiyat Fakültesi Kurulması	131
Yüksek Ziraat Enstitüleri Kanunu.....	133
Siyasal Bilgiler Okulu'nun Siyasal Bilgiler Fakültesi Adıyla Ankara Üniversitesi'ne Katılması	140
3.1.3.2. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu	144
3.1.3.3. Köy Enstitüleri Kanunu.....	147
3.1.3.4. Devlet Tiyatrosu Kuruluşu	149
3.1.4. İçişleri ve Güvenlik	152
3.1.4.1. İl İdaresi Kanunu.....	152
3.1.4.2. Belediyeler	169
Belediye Gelirleri Kanunu	169
Belediye Kanunu'nda Değişiklik (Ankara Belediye Başkanının Seçimi)	174
3.1.4.3. Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanunda Değişiklik	179
3.1.4.4. Emniyet Müsteşarlığı Kanunu.....	182
3.1.4.5. Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun 18. Maddesinin Kaldırılması..	185
3.1.4.6. 1706 Sayılı Jandarma Kanunu'nun 12. Maddesinin Değiştirilmesine ve Muvakkat Madde Eklenmesine Dair Kanun.....	187

3.1.4.7. Tunceli İlinde Olağanüstü İdarenin Kaldırılması ve İl Merkezinin Kalan İlçesine Nakli	193
3.1.4.8. Pasaport ve Vatandaşlık Kanunlarında Değişiklik (Osmanlı Hanedanı İle İlgili).....	196
3.1.5. Temel Hak ve Hürriyetler	205
3.1.5.1. Matbuat Kanunu'nda Değişiklik	205
3.1.6. Adalet	229
3.1.6.1. Af Kanunu Girişimleri	229
3.1.6.2. Yargıçlar Kanunu'na Ek Kanun	236
3.1.6.3. Türk Ceza Kanunu'nda Değişiklikler (141, 142 ve 163. Maddeler)....	241
3.1.6.4. İstiklal Mahkemeleri Kanununun Yürürlükten Kaldırılması	273
3.1.7. Çalışma Hayatı.....	274
3.1.7.1. İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri	274
3.1.7.2. Esnaf Dernekleri ve Esnaf Dernekleri Birlikleri	283
3.1.7.3. Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı	288
3.1.7.4. İhtiyarlık Sigortası Kanunu	301
3.1.7.5. Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu	304
3.1.7.6. İş Mahkemeleri.....	308
3.1.7.7. Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları ve Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği	311
3.1.8. Maliye, Vergi	312
3.1.8.1. Gelir Vergisi.....	313
3.1.8.2. Kurumlar Vergisi	325
3.1.8.3. İşletme ve Gezginci İşler Vergisi (Esnaf Vergisi).....	334
3.1.8.4. Vergi Usul Kanunu	339
3.1.8.5. Gümrük Kanunu	342
3.1.9. Tarım, İmar, Ulaştırma, İskân, Köy	345
3.1.9.1. Tapulama Kanunu	345
3.1.9.2. İskân Kanunu'nunda Değişiklik	356
3.1.9.3. TBMM Binası, Eklenti Binaları ve Tesislerinin Yapım Yetkisinin Bayındırlık Bakanlığına Devri.....	362
3.1.9.4. Demiryolları ve Limanlar Yapımı İçin Gelecek Yıllara Geçici Yükleme	368
3.1.9.5. Çiftçiyi Topraklandırma Hakkında 4753 Sayılı Kanuna Bazı Eklemeler	372
3.1.9.6. Toprak Mahsulleri Ofisi Kanununda Değişiklik (Afyon Ticaretinin Kontrol Altına Alınması).....	383
3.1.9.7. Toprak Mahsulleri Vergisi Artıklarının Silinmesi Hakkında Kanun ...	386
3.1.9.8. Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Görev ve Kuruluş Kanunu	388
3.1.10. Sağlık ve Sosyal Yardım.....	389
3.1.10.1. Verem Savaşı Hakkında Kanun	389

3.1.10.2. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun	395
3.1.11. Din ve Diyanet.....	409
3.1.11.1. Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması Kanununda Değişiklikler	409
3.1.11.2. Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat ve Vazifeleri	413
3.1.12. Diğer Kanunlar ve Kanun Değişiklikleri	416
3.1.12.1. Basın Yayın Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri	416
3.1.12.2. Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu'nun Süresinin Uzatılması....	428
3.1.12.3. Temsil Heyeti ve I. BMM Üyelerine Vatani Hizmet Karşılığı Ödenek ...	431
3.2. Uluslararası Anlaşmaların Onaylanması	437
3.2.1. Milletlerarası Adalet Divanı'nın Yargı Hakkını Tanıma	437
3.2.2. Türkiye ile ABD Arasında Yapılan Anlaşmalar	439
3.2.2.1. 27 Şubat 1946 Tarihinde Kahire'de İmzalanan Anlaşmaya Ek Olarak 6 Aralık 1946 Tarihinde Yapılan Anlaşma	439
3.2.2.2. Türkiye ile ABD Arasında Türkiye'ye Yapılacak Yardım Hakkında Anlaşma	440
3.2.2.3. Türkiye-ABD Ekonomik İşbirliği Anlaşması	443
3.2.3. Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi ve Ekleri	447
3.2.4. Avrupa Konseyinin Kurulması Anlaşması	453
3.2.5. Birleşmiş Milletler Ayrıcılık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme	459
3.2.6. Génocide'in Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkındaki Sözleşme	460
3.2.7. Sınai Mülkiyet Haklarının Korunması ve Onarılması	463
3.3. Parlamento Kararları.....	465
3.3.1. Sıkıyönetimin Uzatılması	465
3.3.2. Ölüm Cezalarının Onanması	474
3.4. Danıştay ve Sayıştay Seçimleri	475
3.4.1. Danıştay Seçimleri.....	476
3.4.2. Sayıştay Seçimleri	477
EKLER	479
EK 1: CUMHURBAŞKANININ T.B.M.M.'Yİ AÇIŞ KONUŞMALARI ...	481
Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 1 Kasım 1946 Tarihinde T.B.M.M. Birinci Toplantıyı Açış Konuşması	481
Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 1 Kasım 1947 Tarihinde T.B.M.M. İkinci Toplantıyı Açış Konuşması	485

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü' nün 1 Kasım 1948 Tarihinde T.B.M .M . Üçüncü Toplantıyı Açış Konuşması	491
Cumhurbaşkanı İsmet İnönü' nün 1 Kasım 1949 Tarihinde T.B.M .M . Dördüncü Toplantıyı Açış Konuşması	497
EK 2: BAŞKANLIK DİVANI VE KOMİSYONLAR	507
BAŞKANLIK DİVANI.....	507
İHTİSAS KOMİSYONLARI.....	509
İNCELEME VE SORUŞTURMA KOMİSYONLARI	539
EK 3: SEKİZİNCİ DÖNEMDE T.B.M.M.'DE KABUL EDİLEN KANUNLAR (Bütçe ile İlgili Kanunlar Hariç).....	541
KAYNAKÇA.....	585

1. GİRİŞ: 1946–1950 DÖNEMİNİN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ⁴

Türkiye’de çok partili hayata geçildikten sonra 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan ilk genel seçimlerin ardından toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi; Türk siyasal hayatının en önemli dönemlerindedir. Türkiye’de iktidar-muhalefet ilişkileri, halkın verdiği oylara saygı ve parti içi demokrasi açısından bu dönemin büyük önemi vardır. Bu gelişmeleri ve ilişkileri öğrenmek, TBMM’nin işleyişinin ve partiler arasında çekişme ve uzlaşma kültürünün tarihsel temellerini anlamaya yardım eder. Ayrıca bu dönemde parlamentoda kabul edilen kanunlar ya da kanun değişikliklerinin gelecekte Türkiye’nin siyasal, ekonomik, hukuki ve sosyal yapısını önemli ölçüde etkilediği de söylenebilir.

1.1. İlk Çok Partili Genel Seçimler: 21 Temmuz 1946

Genel seçimlerden önce 5 Haziran 1946 tarihinde çıkarılan kanun ile seçimlerin tek dereceli olması, seçim kurullarının atanmış kişiler yerine belediye meclisi üyelerinden oluşması, kullanılan oyların kapalı bir zarf içinde sandığa atılması kabul edildi.⁵ 10 Haziran 1946 tarihinde de genel seçimlerin Ekim 1947 yerine 21 Temmuz 1946’da yapılmasına karar verildi.⁶

1946 seçimlerine altı parti (Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Milli Kalkınma Partisi, Liberal Demokrat Parti, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ve Yalnız Vatan İçin Partisi) katıldı.⁷ Fakat bu partilerden yalnız C.H.P. ve D.P. milletvekili çıkarabildi. Partiler, yaptıkları propagandalarda farklı konular üzerinde durdular. C.H.P. en çok demokratikleşme yolunda attıkları adımlar ve savaş sırasında güttükleri dış politikanın ülkeye getirdiği yararlar üzerinde durdu. D.P. ise demokrasi, özgürlük ve geçim sıkıntısına vurgu yaptı. Seçimler öncesi yapılan tahminler C.H.P.’nin seçimi büyük farkla alacağı yönündeydi. Bu sonuca D.P.’nin teşkilatlanmasını henüz tamamlamamış olması⁸, yeterince

⁴ Bu bölüm hazırlanırken önemli ölçüde, yazarın (*Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Babil, Ankara, 2004) künyeli eserinden yararlanılmıştır.

⁵ Şirin Tekeli, “Cumhuriyet Döneminde Seçimler”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 7. İletişim, İstanbul, s.1803. Hilmi Uran, *Hatıralarım*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1959, s.445.

⁶ *Akşam* ve *Vatan* gazeteleri, 11 Haziran 1946.

⁷ Erol Tuncer, *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, TESAV, Ankara, 2003. s.362.

⁸ Bayar’ın 26 Haziran’daki açıklamasına göre DP, tüm illerde ve 300 ilçe merkezinde teşkilatlanmış durumdaydı. Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik,*

aday gösterememesi, yeni bir parti olması ve daha da önemlisi C.H.P.'nin devletin gücünü elinde bulundurması gibi nedenlerle varılıyordu. Dönemin gazetelerine bakıldığında C.H.P., muhalefetin en fazla 60-70 milletvekili çıkaracağına, D.P. ise 140-150 milletvekili kazanacağına inanılıyordu.⁹

Seçime katılma oranı % 75 olarak gerçekleşti.¹⁰ Seçimler birçok yerde gizli oy, açık sayım ve döküm ilkesinin tam tersine açık oy, gizli sayım ve döküm esasına göre gerçekleşti. Seçmenler eğer yanlarında getirmedilerse, açıkta bir masa üzerinde duran oy pusulalarından birini alıp zarfa koyuyor, sonra sandığa atıyordu. Böylece hangi partiye oy verdikleri belli oluyordu. Partiler isterlerse oy pusulalarını sandıklara veya evlere kendileri ulaştırıyordu. D.P. yeni kurulduğu ve teşkilatlanmasını tamamlayamadığı için oy pusulalarını tüm sandıklara, özellikle kırsal kesimdeki sandıklara ulaştırılamamıştı.¹¹ Ayrıca sandıklardan çıkan oylar, sayıldıktan sonra imha ediliyordu. Böylece mazbatalarda tahrifat yapıldığı iddia edilse bile oyların yeniden sayılması mümkün olmuyordu.¹²

Seçimler sonuçlandığında ortaya şöyle bir tablo çıkmıştı: Meclisteki toplam 465 sandalyenin 397'sini C.H.P., 61'ini D.P., 7'sini ise bağımsızlar kazanmıştı.¹³ D.P. seçimlerde 273 aday göstermiş, 16 ilde seçimlere katılmamış, 12 ilde ise kazanmıştı.¹⁴ Bağımsız aday Fevzi Çakmak, Demokrat Partili Refik Koraltan ve Yusuf Kemal Tengirşenk iki ayrı yerden seçildikleri için 3 milletvekilliği boş kalmıştı. Mükerrer milletvekili sayısı çıktıktan sonra milletvekili dağılımı C.H.P. 397, D.P. 59, Bağımsızlar 6 olarak gerçekleşmişti. Fakat TBMM Genel Kurulu, C.H.P. Eskişehir Milletvekili Yavuz Abadan'ın

---

Kültürel Temeller, Afa, İstanbul, 1996, s.141. Hilmi Uran'a göre ise DP seçim gününe kadar 53 il ve 218 ilçe merkezinde teşkilatını kurmuştu. Hilmi Uran, *a.g.k.*, s. 449.

⁹ *Akşam*, 19 Temmuz 1946.

¹⁰ Hilmi Uran, *a.g.k.* s.448.

¹¹ Piraye Bigat Cerrahoğlu, *Demokrat Parti Masalı*, Milliyet, İstanbul, 1996, ss.18-20.

¹² Kemal H. Karpat, *a.g.k.*, s.1439, dn.86.

¹³ Bu sayı o dönemde seçilen milletvekilleri tek tek sayılarak ve sicilleri incelenerek elde edilmiştir. Seçim sonuçları kaynaklarda farklı olarak gösterilmiştir. Örneğin *İstatistik Göstergeler*, 1923-1998, s. 146'da milletvekillerin 391'ini CHP, 62'sini DP, 12'sini bağımsızların kazandığı şeklinde verilmiştir. Akşam gazetesi 25 Temmuz'da 396, 62 ve 7 olarak yazıyordu. Vatan gazetesi ise 26 Temmuz'da sonuçları 395, 66, 4 olarak verir. Karpat ise milletvekili sayısını CHP: 395, DP: 64, Bağımsızlar 6 olarak yazar. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller*, s. 144. En doğru sayıyı Erol Tuncer verir. Dağılımı 397, 61, 7, mükerrer milletvekillikleri çıktıktan sonra ise 397, 59, 6 olarak yazar. Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, s. 362. Yabancı bir kaynakta ise 395, 64, 6 olarak verilir. *Keesing's Contemporary Archives, Weekly Diary of World-Events*, Cilt: 6, Bristol: Keesing's Publication, 1948, s. 8068. Bu sayılara, iki ayrı yerden seçilen Çakmak, Koraltan ve Tengirşenk ikişer defa dahil edilmiştir. Ayrıca milletvekili tutanakları TBMM Genel Kurulu tarafından reddedilenler de bu sayılara dahildir.

¹⁴ Hikmet Özdemir, *Türkiye Cumhuriyeti, İz*, İstanbul, 1995, s.177.

yerine D.P. adayı Kemal Zeytinoğlu'nun milletvekilliğini onaylayacaktır. Böylece sandalye dağılımı CHP 396, DP 60, Bağımsızlar 6 olarak gerçekleşmiş sayılmalıdır.

Zaten muhalefet yeterli olarak aday göstermediği için C.H.P.'nin kazanması doğaldı. Ama seçim sırasındaki olaylar ve söylentiler seçimleri şaibe altında bırakmıştı.¹⁵ Seçimlerdeki yolsuzluk haberleri sonraki günlerde gazetelerde büyük yer kaplayacaktı. İddialara göre, seçim mazbataları değiştirilmiş, D.P. ile C.H.P. oylarının sayıları mazbatalarda yer değiştirmiş, evlere sandıklar taşınmıştı.¹⁶ Başta İstanbul olmak üzere İzmir, İzmit, Çankırı, Akyazı, Trabzon, Manisa, Adapazarı gibi yerlerden yoğun şikâyetler gelmişti.¹⁷

Seçim sonuçları açıklandıktan sonra birçok vilayette protesto gösterileri yapıldı. Özellikle İzmir'de D.P.'nin kazanması beklenirken tüm milletvekillerinin C.H.P.'ye verilmesi üzerine D.P., İzmir'de 30-40 bin kişinin katıldığı bir miting düzenleyerek, hem İzmir'deki hem de tüm Türkiye'deki seçim yolsuzluklarını protesto etti.¹⁸ Bu mitingler daha sonra yurdun değişik yerlerinde yapılmaya devam etti. 27 Temmuz'da Bursa'da, 31 Temmuz'da Adana'da, 3 Ağustos'ta da Ankara'da mitingler yapıldı.¹⁹ Basında çıkan seçim sonucu eleştirileri üzerine İstanbul Sıkıyönetim makamları sert bir bildiri yayımlayarak seçim eleştirilerini yasakladı.²⁰ Sıkıyönetim tarafından bu yasağın konduğu gün gazetelerde Celal Bayar'ın seçim uygulamalarını eleştiren demeci yayınlanınca, Yeni Sabah ve Gerçek gazeteleri Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatıldı.²¹ Bundan sonra seçimle ilgili şikâyetlere gazetelerde rastlanmaz oldu.

1.2. T.B.M.M.'nin Açılışı ve İlk Çalışmalar

Genel seçimlerden sonra TBMM 5 Ağustos'ta açıldı. Aynı gün İsmet İnönü 388 oyla Cumhurbaşkanı, Kâzım Karabekir de 379 oyla Meclis Başkanı seçildi.²²

5 Ağustos-20 Eylül 1946 tarihleri arasını kapsayan bu olağanüstü toplantı döneminde Meclis Genel Kurulu'nda milletvekillerin seçim tutanakları

---

¹⁵ Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, C.4, Rey Yayınları, İstanbul, ss.78-79.

¹⁶ *Vatan*, 23 Temmuz 1946.

¹⁷ *Vatan*, 24 Temmuz 1946.

¹⁸ *Akşam* ve *Vatan*, 26 Temmuz 1946.

¹⁹ *Vatan*, 28 Temmuz, 1, 4 Ağustos 1946.

²⁰ *Akşam*, 25 Temmuz 1946.

²¹ Hikmet Özdemir, *a.g.k.*, ss.179-180.

²² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:1, (05.08.1946), ss.2-4.

görüldü, Meclis Başkanlık Divanı, Cumhurbaşkanı Meclis Komisyonları seçimleri yapıldı. Peker Hükümetinin programı okunup müzakere edildi, güvenoylaması yapıldı. Ayrıca bazı kanun tasarı ve teklifleri de Genel Kurul'da görüşülüp kabul edildi. Bunlardan özellikle “Matbuat Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun” ile “Türk Ceza Kanununun 140, 159 ve 160. Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun” önemlidir.

1.2. 1. Recep Peker Hükümeti

TBMM'nin açıldığı gün Şükrü Saraçoğlu Hükümeti istifasını verdi. İki gün sonra da Recep Peker Hükümeti Cumhurbaşkanı İnönü tarafından onaylandı.²³ Başbakan Peker, Hükümet programını 14 Ağustos'ta TBMM Genel Kurulu'nda okudu.²⁴ Hükümet programından özgürlüklerin geliştirileceği ve demokratik açılımlara devam edileceği anlaşılıyordu. Örneğin sürgün kanunlarının uygulanmayacağı ve sürgündeki vatandaşlardan durumları uygun olanların isteğe bağlı olarak memleketlerine geri gönderileceği vaat ediliyordu. Ayrıca jandarma ve polisin birleştirileceği, zorla bağış toplanmayacağı ve özgürlüklerin daha iyi teminat altına alınabilmesi için istinaf mahkemelerinin kurulacağı sözü veriliyordu. Ekonomi alanında da liberal açılımlara gidilecek, çay, kahve ve şeker satışı serbest bırakılacak, köylülerin kendi okullarını yapma zorunluluğu hafifletilecek ve özel sermayenin deniz taşımacılığı yapmasına izin verilecekti. Öte yandan da bu özgürlüklerin suistimal edilmesine izin verilmeyecekti.²⁵ Hükümet aynı gün 53'e karşı 378 oyla güvenoyu aldı.²⁶

Hükümet öncelikle ekonominin önünü açmak için bazı değişiklikler yaptı. “7 Eylül Kararları” olarak bilinen bu önlemler sonucu TL devalüe edildi. Dolar 129 kuruştan 280 kuruşa çıkarıldı.²⁷ İthalata kolaylıklar getirildi, bankalara altın satma izni verildi.²⁸ Bu karardan hemen sonra spekülâtörler altın almak için Ziraat Bankası gişelerine hücum ettiler. Bu hücum birkaç gün sürdü.²⁹ Bunların sonucunda da enflasyon oranı hızla yükseldi. Ticaret Borsasına göre 6 Eylül'de 38 kuruş olan iyi cins fasulye, bir buçuk ayda 119 kuruşa fırladı. Nohut, mercimek, susam, beyaz ve kaşar peynirinin fiyatları anormal olarak arttı. Türk parasının değeri düştüğü için tonlarca gıda maddesi Fransa, Yunanistan ve İtalya gibi ülkelere ihraç edildi.³⁰ Devalüasyon özellikle

²³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:2, (12.08.1946), s.12.

²⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:3, (14.08.1946), ss.27-37.

²⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:3, (14.08.1946), ss.27-37.

²⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:3, (14.08.1946), ss.70-71.

²⁷ *Tanin*, “7 Eylül Kararları”, 27 Temmuz 1947.

²⁸ *Vatan*, 9 Eylül 1946.

²⁹ *Vatan*, 10, 13, 17 ve 22 Eylül 1946.

³⁰ *Vatan*, 26 Ekim 1946.

ihracatı artırmak amacıyla yapılmıştı. Ama ithalat ihracattan daha fazla arttı. 1945'te ithalat 100, ihracat ise 174 milyon olarak gerçekleşirken, 1947'de 240 ve 228, 1948'de ise 270 ve 194 olarak gerçekleşti.³¹ Tüm bu gelişmeler muhalefet tarafından gerek Mecliste gerekse basında sık sık gündeme getirilerek hükümet aleyhine kullanıldı.

1.2.2. Sivil Toplum Kuruluşları: İnsan Hakları ile İlgili Kuruluşlar

1946 sonbaharında bir yandan siyasal oluşumlarda istediği gelişmeyi ve demokratikleşmeyi bulamayan, diğer yandan da toplumun demokratikleşme ve insanca yaşama gereksinimleri konusunda daha özgür adımların atılması düşüncesinde olan siyaset dışı yapılanmalar da ortaya çıkmaya başladı. Bunların başında Ali Fuad Başgil'in "İnsan Haklarını Müdafaa Cemiyeti" kurma girişimi vardır. Başgil, 1946 yılının Eylül ayında başladığı bu girişimin amacının her sınıf ve meslekten tüm vatandaşların hak ve özgürlüklerini her çeşit meşru yolla savunmak, gerek şahıslardan, gerekse hükümet ve yönetimden zulüm görüp zarara uğrayan mazlumlara yardım etmek olduğunu, bu amaca ulaşmak için de öncelikle gençlerde olmak üzere herkeste haklıyı haksızlıktan ayırma cesaretinin geliştirileceğini ve her türlü zulüm ve zorbalıklardan nefret edileceğini, bu nefretin de söz, yazı ve propaganda ile açıklanacağını bildirdi.³² Ama bu girişim hayata geçirilemedi.

Bundan bir ay sonra gazetelerde yer alan bir başka haberde Ankara'da Birleşmiş Milletler İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Koruma Türk Grubu kurulduğu bildiriliyordu. Kurucuları, C.H.P. Tokat milletvekilleri Nazım Poroy, Kocaeli milletvekili Nihat Erim, İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar, büyükelçi Feridun Cemal Erkin, Ankara Hukuk Fakültesi Dekanı Zeki Mes'ud Alsan ve Ceza Hukukçusu Ord. Prof. Baha Kantar olarak belirtilmişti.³³ Ama bu kuruluş, Birleşmiş Milletler bünyesinde olduğundan ve daha da önemlisi C.H.P.'nin bir yan kuruluşu gibi görüldüğünden fazla ilgi toplamadı.

İnsan hakları ve sivil dernekleşme açısından bu dönemde en fazla ses getiren ve kamuoyunu meşgul eden İnsan Hakları Cemiyeti oldu. 18 Ekim 1946 tarihli gazetelerde Mareşal Fevzi Çakmak ve arkadaşlarının "İnsan Haklarını Müdafaa Cemiyeti"ni kurdukları haberi çıktı. Cemiyetin kurucuları arasında Tevfik Rüştü Aras, Kenan Öner, Hasan Rıza Soyak, Zekeriya Sertel, Cami Baykurt ve Hamdi Arpak'ın adları geçiyordu. Fevzi Çakmak, amaçlarının

³¹ Cahit Kayra, '38 Kuşağı, Anılar, İş Bankası, İstanbul, 2002. ss.117-118.

³² Vatan, 16 Eylül 1946. ss.1, 3.

³³ Vatan, 17 Ekim 1946. ss.1, 3; Emrullah Nutku, Demokrat Parti Neden Çöktü ve Politikada Yitirdiğim Yıllar, 1946-1958. Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1979. s.32.

anayasaya uygun olmayan hareketlerle yakından ilgilenmek ve kişilerin hak ve özgürlüklerine yapılan saldırılara karşı gerekli girişimlerde bulunmak olduğunu söylüyordu. Cemiyetlerine her partiden isteyenlerin girebileceğini de ekliyordu.³⁴ İnsan Hakları Cemiyeti ilk toplantısını 18 Ekim 1946 günü yaptı. Bu toplantıya yukarıda adları sayılanlarla birlikte eski Maliye Bakanı Raşit Erer, eski büyükelçilerden Hamdi Arpak, Necmettin İncesu ve Özdemir Evliyazade de katıldı. Mareşal, cemiyetin amacını, bir gün önceki sözlerini biraz daha genişleterek anlattı. Teşkilatlarının siyasi olmadığını, her düşünce ve inançtan herkese açık olduğunu bildirdi.³⁵

İnsan Hakları Cemiyeti gerçekten de çeşitli düşüncelerden kişileri kapsıyordu. En sağdan en sola kadar kamuoyunda tanınmış birçok kişi bu oluşumun içindeydi. Böyle bir oluşum Türkiye’de ilk kez ortaya çıkıyordu. Bu kadar farklı düşünce sahiplerinin bir araya gelmeleri ve somut işler başarmaları zordu. Üstelik basın da bu girişime daha baştan karşı çıkmaya ve bunun bir komünist yapılanma olduğunu iddia etmeye başladı. Bu durum karşısında Fevzi Çakmak, aşırı solu da kızıl faşistlik olarak kabul ettiğini, hayır işine ideoloji karıştırsa böyle bir cemiyette yerinin olmayacağını belirtmek zorunda kaldı. D.P. İstanbul İl Başkanı Kenan Öner ise cemiyetin kuruluş ve çalışmalarında yer almadığını, sadece ricalar üzerine yazıhanesinde toplanmalarına izin verdiğini ifade etti.³⁶ Daha sonraki gün Hasan Rıza Soyak da cemiyetten çekildiğini bildirdi. Ali Fuad Başgil ise kendisinin Ankara ve İstanbul’daki teşkilatlarla herhangi bir bağının olmadığını söyledi.³⁷ Tevfik Rüştü Aras ise yaptığı açıklamada bu teşkilatta aşırı solcu (komünist, kolektivist veya anarko sendikalist) veya faşist ve mürteci duygulu kimsenin olmadığını, kendisinin ise halis muhlis bir Kemalist olduğunu belirtti.³⁸ Bundan sonra İnsan Hakları Cemiyeti önemli bir etkinlik gösteremeyecekti.

1.3. T.B.M.M.’nin Birinci Toplantı Yılı

1 Kasım 1946 tarihinde TBMM Genel Kurulu Birinci Toplantı yılı açıldı. Meclis Başkanlığı’na Kâzım Karabekir tekrar seçildi. Bu toplantı yılında Başkanlık Divanı ve İhtisas Komisyonlarının seçiminden sonra önemli kanunlar çıkarıldı, konular görüşüldü. Çıkarılan kanunlar arasında Tunceli merkezinin Kalan Kasabasına nakline ilişkin kanun, işçi ve işveren sendikaları hakkında kanun, toprak mahsulleri vergisinin artıklarının silinmesi hakkında kanun, Köy

---

³⁴ *Vatan*, 18 Ekim 1946.

³⁵ *Vatan*, 19 Ekim 1946. s. 3; *Emrullah Nutku*, *a.g.k.*, ss.32-33.

³⁶ *Vatan*, 20 Ekim 1946. s.3.

³⁷ *Vatan*, 21 Ekim 1946. ss.2, 3.

³⁸ *Vatan*, 23 Ekim 1946. s.4.

Enstitüleriyle ilgili bazı değişiklikler yapan kanunları sayabiliriz. Kanun çalışmalarının dışında eski Gümrük ve Tekel Bakanı Suat Hayri Ürgüblü hakkında Meclis Soruşturması yapılmasına karar verildi; sıkıyönetim iki defa uzatıldı; milletvekili dokunulmazlıkları görüldü; 1947 Bütçesi görüşülüp kabul edildi. Ayrıca TBMM’de Türkiye’de komünist faaliyetler üzerinde önemli müzakereler cereyan etti; önemli uluslararası anlaşmalar onayandı. Tüm bu çalışmalardan sonra Meclis, 18 Haziran 1947 tarihinde çalışmalarına ara verdi. 25 Ağustos’ta tekrar toplandı. Meclis, 25 Ağustos-5 Eylül ve 8-13 Ekim tarihleri arasında çalışmalarına devam etti. Bu son toplantılarda özellikle Peker Hükümetinin yerine kurulan I. Saka Hükümeti’nin programı üzerinde yoğunlaşıldı.

Seçim Kanunu’ndan hoşnut olmayan Demokrat Parti 19 Eylül 1946 tarihinde Seçim Kanunu’nda değişiklik teklifi verdi. Bu teklife göre seçmenler oylarını okullarda ve kapalı hücrelerde tek başına kullanacak, oy pusulaları renkli olacak, parti temsilcileri tutanakları imzalayacak ve her temsilciye tutanak sureti verilecek, son olarak da her sandıktan çıkan sonuç hemen orada ilan edilecekti. Aslında bu teklifler serbest bir seçimin önemli şartlarındandı. Bu teklif Adalet ve İçişleri Komisyonlarında reddedildi.³⁹

Aralık ayına gelindiğinde iktidarla muhalefet arasındaki ilişkiler daha da gerginleşti. 4 Aralık 1946 tarihli oturumda sıkıyönetimin süresinin uzatılması konusunda C.H.P. ile D.P. milletvekilleri arasında tartışmalar yaşandı. Sonuçta D.P.’nin muhalefetine rağmen sıkıyönetim altı ay daha uzatıldı.⁴⁰ İki parti arasında Meclis’te yaşanan tartışmalar 1947 Bütçesi görüşülürken zirveye çıktı. 18 Aralık 1946 tarihinde bütçe görüşmelerinde Başbakan Peker, Menderes’in konuşmasını eleştirirken, “kötümser ve psikopat bir ruhun mariz karanlıkları içinde” şeklinde ifadeler kullandı ve Celal Bayar’ı halkı kışkırtmakla suçladı. Bu ifadelere tepki olarak Demokrat Parti milletvekilleri Meclis’i terk ettiler.⁴¹ Bunalımı sona erdirmek için Cumhurbaşkanı İsmet İnönü devreye girdi ve Bayar ve Köprülü ile görüşmeler sonucunda D.P.’liler 27 Aralık’ta Meclis’e geri döndüler.⁴²

---

³⁹ Afyon Karahisar Milletvekili Hazim Bozca ve iki arkadaşının, Milletvekilleri seçimi Kanununun 24, 25, 27, 34 ve 46 ncı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun teklifi (2/5) S. Sayısı: 185. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948).

⁴⁰ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:12, (04.12.1946), ss.25-27. 28 Mayıs 1947’de sıkıyönetim 6 ay daha uzatılacaktı. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), ss.240-241.

⁴¹ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:18, (18.12.1946), ss.23-24

⁴² Emrullah Nutku, **a.g.k.**, ss.38-41; Hilmi Uran, **a.g.k.**, s.467.

1.3.1. Türkiye’de Komünist Faaliyetler Hakkında TBMM’de Yapılan Tartışmalar

Çok partili siyasal hayata geçerken Türk siyaseti, Sovyetlere karşı duyulan endişenin bir yansıması olarak sosyalist solu demokratik açılımın dışında bıraktı.⁴³ Bunun bir göstergesi olarak 16 Aralık 1946’da Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile Türkiye Sosyalist Partisi merkez ve şubeleri, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği, İstanbul İşçi Kulübü; Sendika, Ses, Noror, Gün, Yiğın, Dost gibi gazete ve dergiler İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatıldı.⁴⁴

Bu gelişmelerden sonra 29 Ocak 1947 tarihinde İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından hazırlanan Türkiye’de komünist çalışmalarla ilgili bir dosyayı TBMM’de gündeme getirdi. Bu dosyada Türkiye’de komünist faaliyetlerin tarihçesi anlatılıyordu. Komünist liderlerin gelecekte muhtemel muhalefet liderlerine şimdiden yaklaşabilmek ve onlarla yakınlık kurmak amacıyla Tevfik Rüştü Aras’ı kullandıklarını söyleyen rapor, buna örnek olarak Aras’ın, Zekeriya Sertel ve Cami Baykurt’la 1945 ve 1946 yıllarındaki mektuplaşmalarını gösteriyordu. Bu mektuplarda Aras’ın Adnan Menderes, Celal Bayar ve Fuad Köprülü’yle Görüşler dergisinde yazı yazmaları için görüşmelerinden bahsediliyor, Fevzi Çakmak’ı bir ihtilale ikna etme çabalarına yer veriliyordu.⁴⁵

Sökmensüer’in bu konuşmasından sonra gündemi Türkiye’deki komünist çalışmalardan daha fazla bu mektuplaşmalar belirledi. C.H.P., Fevzi Çakmak’ı komünistlere hizmet etmekle suçlamaya başladı. Çakmak da İstanbul gazetelerine verdiği demeçte komünist suçlamasını reddederek, Meclis’ten çekilmeyi sadece Sertel ve Baykurt’un teklif etmediğini, D.P.’nin bile bazen Meclis’ten çekilmeyi düşündüğünü, Meclis’ten çekilmenin ise dünyanın hiçbir yerinde ihtilal olarak algılanmadığını, eğer Meclis’ten çekilmenin yararlı olduğunu düşünürse bu kararı almakta da tereddüt etmeyeceğini ve Meclis dışında mücadelesini sürdüreceğini bildirdi. Kendisinin yıllarca komünist çalışmalara karşı mücadele ettiğini örneklerle anlatan Çakmak, komünistlere asil yardım edenlerin ve bu ülkede çalışmalarına destek verenlerin kendisini karalamak isteyenler olduğunu iddia ederek vatandaşlardan kendisinin komünist olduğu iddialarına inanmamasını istedi.⁴⁶ Tevfik Rüştü Aras da ithamları

---

⁴³ Ömer Kürkçüoğlu, “Türk Demokrasisinin Kuruluş ve İşleyişinde Dış Etkenler (1946’dan bu yana)”, *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.33, S.1-2, 1978, s.230.

⁴⁴ *Vatan*, 17 Aralık 1946. Türkiye Sosyalist Partisi, 1950 yılında tekrar açılmış, hatta 16 Eylül 1951 tarihinde yapılan ara seçimlere katılmıştır. Tevfik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi, 1839-1950*, İmge, Ankara, 1995, s.398.

⁴⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:37, (29.01.1947), ss.66-76.

⁴⁶ *Vatan*, 6 Şubat 1947. s. 2.

reddederek ne Mareşal'ın Meclis'ten çekilmesine taraftar ne de kendisinin komünist olduğunu belirtti.⁴⁷

Mayıs ve Haziran 1948'de bu kez üniversite hocaları ve öğrencileri arasındaki komünist faaliyetlerle ilgili soru önermeleri üzerinde tartışıldı. Komünizmle mücadele konusunda iktidarla muhalefet arasında bir farklılık yoktu. Tüm partiler komünizmin Türkiye üzerindeki çalışmalarının tehlikesi ve buna karşı geliştirilecek mücadelede taviz verilmemesi konusunda birleşiyorlardı.⁴⁸

Komünizmle mücadele düşüncesi bir tarafa bırakılırsa D.P. ile C.H.P. arasında gerginlik artmaya devam etti. Recep Peker, 1 Nisan 1947 tarihinde İzmir'de yaptığı bir konuşmada muhalefetin anti demokratik olarak nitelendirdiği Seçim, Polis Vazife ve Selahiyetleri ile Sıkıyönetim kanunlarının gerekleri üzerinde durarak İstiklal Mahkemeleri Kanunu'nun bile yürürlükte olduğunu hatırlatıp bu kanunların ülke şartlarından kaynaklandığını söyledi.⁴⁹ Ertesi gün D.P., ara seçimlere girmeyeceğini ilan etti. Aralarında İstanbul'un da bulunduğu 4 ilde boş bulunan milletvekillikleri için 6 Nisan'da ara seçim yapılacaktı.⁵⁰ İçişleri Bakanlığı D.P.'nin seçim eleştirilerini göz önüne alarak seçimlerde oy tasnifinin sandık başlarında parti temsilcilerinin gözleri önünde yapılmasını, tutanakların üç nüsha halinde tutulmasını, birinin de derhal sandığın bulunduğu yere asılmasını bildiren bir tamim yayımladı.⁵¹ Ama D.P. yine de seçime girmedi. 18 Haziran 1947 tarihinde ise Meclis 25 Ağustos 1947 tarihine kadar çalışmalarına ara verme kararı aldı.⁵²

1.3.2. 12 Temmuz Beyannamesi ve Yumuşayan İlişkiler

İki parti arasında uzun bir süredir devam eden ve gittikçe tırmanan gerginliği yumuşatmak için çeşitli girişimler oldu. Bu girişimler bazı işadamları, devlet adamları ve gazetecilerden geliyordu. Bu arada Amerika'dan bir heyetin

---

⁴⁷ *Akşam*, 30 Ocak 1947. s. 2.

⁴⁸ Detaylar için bu çalışmanın ikinci cildinde "Türkiye'de Komünist Faaliyetler ve Suçlamalar" alt başlıklı bölüme bakınız.

⁴⁹ *Vatan*, 2 Nisan 1947. s. 5. *İstiklal Mahkemeleri Kanunu 4 Mayıs 1949'da yürürlükten kaldırıldı. T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:80, (04.05.1949), s.94. Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu'nun çok eleştirilen ve idare amirlerine vatandaş tutuklama hakkını veren 18. maddesi 20 Şubat 1948 tarihinde kaldırıldı. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), s.273.

⁵⁰ *Akşam*, 2 Nisan 1947. ss. 1-2.; *Vatan*, 3 Nisan 1947.

⁵¹ *Vatan*, 25 Mart 1947.

⁵² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:75, (18.06.1947), ss.452-453.

Türkiye'ye gelmesi de siyasi hayattaki bu gerilimin giderilmesinde etkili oldu.⁵³ Tüm bu girişimlerin ortak noktası iki parti liderini veya önemli isimlerini bir araya getirip gergin ilişkilere son vermektir. Bu çerçevede konu Vehbi Koç ve Üzeyir Avunduk tarafından iki partinin yetkililerine iletildi. Bu teklifi kabul eden Celal Bayar, Mayıs ayı boyunca Başbakan Peker ve diğer bazı C.H.P.'lilerle görüşmelerde bulundu, ama bir sonuç çıkmadı.⁵⁴ Bundan sonra İnönü'nün D.P. ve C.H.P. yetkililerini bir araya getirerek gerginliğe son verme girişimi oldu.

İnönü, Haziran ayından itibaren iki partinin de yetkilileriyle görüşerek bu krizin giderilmesi için büyük çaba gösterdi. Haziran-Temmuz 1947'de⁵⁵ İnönü, iktidar ve muhalefet partisi liderleri ve yetkilileriyle ayrı ayrı ya da beraber yaptığı görüşmelerden sonra C.H.P. ve D.P. arasında orta bir yol olarak iki parti arasındaki gergin ilişkileri giderdi. Bu görüşmelerden sonra, 12 Temmuz Beyannamesi yayımlandı. Bu beynamede İnönü, iki taraf arasındaki şiddetli suçlamalarda gerçeklik payı olduğunu, ama bunları tekrar açmanın yararsız olduğunu, iki tarafın artık birbirine daha anlayışlı yaklaşacağını ve muhalif partinin ihtilalci değil kanunlara riayet eden bir parti olarak güven içinde çalışacağını, bunu sağlamak için de üzerine düşen vazife konusunda kendisini iki tarafa da eşit uzaklıkta gördüğünü belirtti.⁵⁶

12 Temmuz Beyannamesi Türk demokrasi tarihi için önemli bir dönemeçtir. Çünkü bu bildirgeyle İnönü iki partiye de eşit uzaklıkta bulunduğunu belirterek partiler üstü konuma geçmede önemli bir adım atmış oluyordu. Ayrıca iki parti de demokratik yolların dışında başka bir yola başvurmamayı taahhüt ediyordu. Diğer bir önemli nokta da kamu görevlilerinin muhalefet partisinin çalışmalarına engel olmaması konusunda İnönü'nün tarafsız tavrının olumlu etkisi olacaktı. Beyannamenin yakın gelecek için diğer önemli bir sonucu da İnönü-Peker arasındaki ilişkilerin farklı bir yola girmesidir. Bundan sonra İnönü, Peker'e karşı daha mesafeli durmaya başlamış, hatta aralarında çatışma başlamış oluyordu. Beyanname, başka bir açıdan bakılırsa Demokrat Parti'nin aleyhine de olabilirdi. Çünkü D.P. uzun zamandan beri C.H.P.'yi anti demokratik ve baskıcı olarak suçluyor ve bundan da kazançlı çıkıyordu. İnönü'nün bu tavrı D.P.'nin elindeki en önemli kozu almış oluyordu.⁵⁷ Ayrıca D.P. içindeki Kenan Öner, Osman Bölükbaşı ve Sadık

---

⁵³ Kemal H. Karpat, *ag.k.*, s.161.

⁵⁴ Samet Ağaoğlu, *Siyasi Günlük /Demokrat Parti'nin Kuruluşu*, (Haz. Cemil Koçak), İletişim, İstanbul, 1993, ss.64-72.

⁵⁵ Haldun Derin, *Çankaya Özel Kalemimi Anımsarken*, (Haz. Cemil Koçak), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995, ss.204-215; İsmet İnönü, *Defterler (1919-1973)*, (Hazırlayan Ahmet Demirel), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001. ss.455-456.

⁵⁶ *Tanin*, *Ulus* ve *Vatan* gazeteleri, 12 Temmuz 1947.

⁵⁷ Kemal H. Karpat, *ag.k.*, s.168.

Aldoğan gibi şahsiyetler, D.P. yöneticilerini İnönü ile anlaşmakla ve muvazaa ile suçlayacak, bu da partinin bölünmesine yol açacaktı.

İnönü, 12 Temmuz Beyannamesi'nden sonra partiler arasında uzlaştırıcı tavırlarına devam etti. Bu tavır İnönü ile Peker'in arasının açılmasına neden oldu. 4 Ağustos tarihinde Peker, İnönü ile İstanbul'da yaptıkları bir görüşmede kendinde 12 Temmuz Beyannamesi üzerine yeni politikayı takip etme kudretini bulmadığını bildirdi. İnönü ise Meclis'in açılışına kadar göreve devam etmesini tavsiye etti.⁵⁸ Bu arada İnönü ile Peker arasında sıkıyönetim kararıyla kapatılan Tasvir ve Yeni Sabah gazetelerinin yeniden açılması konusunda sert münakaşalar oldu.⁵⁹ Bu gelişmeler Peker Hükümetinin sonunu getirdi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına 25 Ağustos'ta tekrar başladı.⁶⁰ Ama 5 Eylül'de tekrar ara verme kararı aldı.⁶¹ Bu arada Peker Hükümeti'nin geleceği C.H.P. Meclis Grubu'nda ele alındı. Peker, Grupta 26 Ağustos ve 4 Eylül tarihlerinde güvenoyu almasına ve kabinede bazı değişiklikler yapmasına rağmen parti içi muhalefete direnemeyerek 9 Eylül 1947'de Başbakanlıktan istifa etti.⁶²

1.3.3. I. Saka Hükümeti

Peker'in istifasından sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, hükümeti kurma görevini ılımlı kişiliğiyle tanınan Trabzon Milletvekili Hasan Saka'ya verdi. Saka da 10 Eylül'de kabinesini açıkladı. Faik Ahmet Barutçu Başbakan Yardımcısı, Münir Hüsrev Göle İçişleri Bakanı, Kasım Gülek de Bayındırlık Bakanı olmuştu.⁶³ Hükümet, ülkede gittikçe genişleyen demokrasinin gelişmesi için çalışacağı, idare ve emniyet teşkilatının halka iyi muamelede bulunacağı sözünü veriyordu. Bununla beraber kanunların yasakladığı aşırı sağ ve sola karşı da uyanık ve tedbirli olacaklarını belirtiyordu. Çiftçiye topraklandırma çalışmalarına devam edeceklerini, bunda önceliğin ise devlet arazilerinin

---

⁵⁸ İsmet İnönü, *a.g.k.*, s.471.

⁵⁹ Faik Ahmet Barutçu, *Siyasi Hatıralarım*, Cilt: 2, 21. Yüzyıl yayınları, Ankara, 2001, ss.838-844.

⁶⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:76, (25.08.1947).

⁶¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:82, (05.09.1947), s.657. Meclis, Başbakanlığın 30 Eylül 1947 tarihli isteği üzerine Cumhurbaşkanı tarafından toplantıya çağırılması nedeniyle 8 Ekim 1947'de tekrar çalışmalarına başladı. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:83, (08.10.1947), s.665. Saka Hükümeti'nin programı okunup güvenoyu alması üzerine Meclis 13 Ekim 1947 tarihinde tekrar çalışmalarına ara verdi. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:85, (13.10.1947), s.735.

⁶² İsmet İnönü, *a.g.k.*, s.477.

⁶³ *Vatan*, 11 Eylül 1947.

dağıtılması olduğunu bildiriyor, yabancı sermayeyi de teşvik edeceklerini söylüyordu.⁶⁴ Yeni hükümetin ekonomi yönetiminde bir takım düzeltmeler yapması beklenmekle birlikte 7 Eylül Kararlarından vazgeçmesi düşünülmüyordu.⁶⁵ Yeni İşçileri Bakanı Göle ise hangi partiye mensup olursa olsun tüm vatandaşlara eşit davranılacağını açıklıyordu.⁶⁶

Saka Hükümeti kurulduktan sonra İnönü'nün ve C.H.P.'nin muhalefete karşı tavrı yumuşamaya devam etti. İnönü, 14-26 Eylül tarihleri arasında yaptığı yurt gezisine D.P. milletvekili Nuri Özsan'ı da aldı. 15 Eylül'de Erzurum'da D.P. teşkilatını ziyaret ederek vali ve diğer kamu görevlilerine partiler arasında tarafsız davranmalarını ve Halkevlerinin iki parti tarafından da kullanılabileceğini söyledi.⁶⁷ 20 Eylül'de Gümüşhane, 22 Eylül'de de Trabzon D.P. merkezini ziyaret ederek hükümetin iki partiye de eşit hareket etmesi gerektiğini, her çeşit iç ve dış tehditlere karşı ise iki partinin de cephe birliği yapması gerektiğini ifade etti.⁶⁸ Daha sonra Giresun ve Samsun'da da vatandaşlara yaptığı konuşmalarda aynı konular üzerinde durdu.⁶⁹

22 Ekim tarihinde Osmaniye'de, basının ilk demokratik seçim olarak söylediği belediye seçimi yapıldı. Sandıklar halkın gözü önünde açılarak gizli sayıma son verilmiş oldu.⁷⁰

1.4. T.B.M.M.'nin İkinci Toplantı Yılı

T.B.M.M. ikinci toplantı yılı 1 Kasım 1947 tarihinde başladı. Meclis Başkanlığına tekrar Kâzım Karabekir seçildi. Bu dönemde çıkarılan kanunlar arasında özellikle Ankara, İstanbul ve İstanbul Teknik Üniversiteleriyle ilgili kuruluş kanunlarıyla milletvekili seçim kanununda değişiklik yapan kanun öne çıkmaktadır. TBMM Genel Kurulu ayrıca eski Gümrük ve Tekel Bakanı Suat Hayri Ürgüblü'nün Yüce Divan'a gönderilmesine karar verdi. Bunların dışında Van'da yapılan askeri hastane ve havaalanı yapımlarında yolsuzluk yapıldığı hakkında eski Savunma Bakanları hakkında Meclis Soruşturması yapılması istendi, ama reddedildi. Bu dönemde ayrıca Demokrat Parti'den ayrılanlar Millet Partisi adıyla yeni bir parti kurdular.

Meclis'in açılış konuşmasında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tekrar çok

---

⁶⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:85, (13.10.1947), ss.672-675.

⁶⁵ *Tasvir*, 11 Eylül 1947.

⁶⁶ *Tasvir*, 14 Eylül 1947.

⁶⁷ *Tasvir*, 17 Eylül 1947, *Vatan* 16 Eylül 1947.

⁶⁸ *Tasvir*, 21 Eylül 1947; *Vatan*, 23 Eylül 1947.

⁶⁹ *Tasvir*, 24, 26 Eylül 1947.

⁷⁰ *Bu seçimi DP % 75 oy alarak kazandı. Tasvir*, 23 Ekim 1947.

partili hayat ve demokrasinin önemi üzerinde durdu. Türkiye’de demokratik hayatın iki ana parti ile şimdiden kurulduğunu, demokrasinin bundan sonra bu partilerin karşılıklı çalışmaları ile gelişeceğini, idare mekanizmasının birinci görevinin de siyasal partilerle ilişkilerini sarsılmaz temeller üzerine yerleştirmek olduğunu belirtti.⁷¹

1.4.1. Demokrat Parti’nin Bölünmesi

D.P. içinde 1946 sonundan beri özellikle Fevzi Çakmak ve İstanbul İl Başkanı Avukat Kenan Öner tarafından geliştirilen bir muhalefet vardı.⁷² D.P. yönetimine esas tepkiler 12 Temmuz Beyannamesi’nden sonra başladı. Muhalefet, D.P. ile C.H.P. arasındaki yumuşamaya tepkiliydi. Onlara göre D.P.’nin asıl kuruluş amacı C.H.P. yönetimine son vermektir. Temmuz Beyannamesiyle iki parti arasında yumuşamanın başlaması eski C.H.P. ileri gelenlerinden olan D.P. kurucularının C.H.P. ile anlaştığının bir göstergesiydi. Zaten C.H.P. içinde yıllarca hizmet veren kişilerden radikal tavır almaları ve C.H.P.’ye esaslı bir muhalefet yapmaları beklenemezdi.

D.P. içinde ilk muhalefetin belirmesinden sonra 23 Temmuz 1947’de D.P. Müfettişi Osman Bölükbaşı istifa etti;⁷³ İzmir teşkilatı kurucusu olan Ali Mustafa Kentli ise ihraç edildi.⁷⁴ Kenan Öner ise 27 Aralık’ta İl İdare Kurulu’ndan, 16 Ocak’ta da partiden istifa etti.⁷⁵

Şubat ayının sonuna doğru bu kez Parti Genel İdare Kurulu üyelerinin baskısı ile Celal Bayar, Grup Başkanlığından istifa etti.⁷⁶ Bundan sonra iç çekişme daha şiddetli bir hal almaya başladı. General Sadık Aldoğan ve Osman Nuri Köni’nin de aralarında bulunduğu 6 kişi Genel İdare Kurulu tarafından partiden ihraç istemiyle Haysiyet Divanı’na verildi. Divan da isteme uygun olarak, ama bir değişiklik ile bu kişileri partiden ihraç etti.⁷⁷ Bunun üzerine D.P. Genel İdare Kurulu üyelerinden Yusuf Kemal Tengirşenk, Emin Sazak ve Ahmet Tahtakılıç da dahil 6 kişilik bir grup, Divan’ın bu kararını protesto ederek Kuruldan istifa ettiler.⁷⁸ Genel İdare Kurulu istifa eden 6 milletvekilini

---

⁷¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:7, Birleşim:1, (01.11.1947), ss.2-5.

⁷² Kemal H. Karpat, *a.g.k.*, s.179.

⁷³ Osman Bölükbaşı, *Suikast İftirasının İcyüzü ve Celal Bayar*, Biricik Matbaası, Ankara, 1949. s.2.

⁷⁴ *Ulus ve Vatan* gazeteleri, 19 Haziran 1947.

⁷⁵ Samet Ağaoğlu, *a.g.k.*, s.115. Öner’in istifası ve İstanbul Kongresi hakkında geniş bilgi için bkz. Emrullah Nutku, *a.g.k.*, ss.74-83.

⁷⁶ Samet Ağaoğlu, *a.g.k.*, s.140.

⁷⁷ *A.g.k.*, ss.143-144.

⁷⁸ *Tasvir*, 11 Mart 1948.

de ihraç istemiyle Haysiyet Divanı'na verdi.⁷⁹ Bu kez Demokrat Parti Meclis Grubu'ndan 10 milletvekili, bu ihraçları parti tüzüğüne aykırı bulduğunu ve kurucuların tahakkümüne boyun eğmeyi doğru bulmadıklarını söyleyerek Genel Kongre toplanıncaya kadar gruba katılmayacaklarını ilan etti.⁸⁰ Tüm bu ihraçlardan sonra D.P.'nin milletvekili sayısı 31'e düştü.⁸¹ Bundan sonra D.P.'den ihraç edilen veya ayrılan 16 milletvekili 10 Mayıs'ta Müstakil Demokratlar Grubu'nu kuracaktır.⁸²

Bu arada önemli gelişmeler de yaşandı. 26 Ocak 1948 tarihinde Kâzım Karabekir vefat etti, yerine 30 Ocak'ta Ali Fuat Cebesoy Meclis Başkanı seçildi.⁸³ Fevzi Çakmak'ın Cebesoy'a oy vermesi, D.P.'nin Cebesoy'u tebrik etmesi, iktidar ile muhalefet arasındaki ilişkilerin düzelmeye başladığının işareti sayıldı.⁸⁴

1.4.2. II. Saka Hükümeti

Bir süredir gündemde olan buğday yolsuzluğu, I. Saka Hükümeti'nin Haziran 1948'de istifasına neden oldu. Buğday yolsuzluğu ilk defa 21 Kasım 1947 tarihinde gündeme gelmişti. Afyon Milletvekili Ahmet Veziroğlu bu tarihte Peker Hükümeti döneminde Ticaret Bakanlığı yapan Atıf İnan hakkında Meclis Soruşturması önergesi verdi. İddiaya göre ülkedeki buğday sıkıntısı önceki Ticaret Bakanı Atıf İnan'ın buğday politikasından kaynaklanmıştı. İnan, Toprak Ofisi'nin buğday ihracına izin vererek arkadaşlarına yüklü miktarda para kazandırmış, böylece ülkede buğday azalmıştı. Bu önerge 24 Kasım tarihinde reddedildi. Ama iddialar son bulmadı. Bunun üzerine Maliye Müfettişlerine konunun incelenmesi talimatı verildi. Konu ile ilgili raporun Meclis'te okunması sonucu 4 Haziran 1948'de Meclis Soruşturması açılmasına karar verildi.⁸⁵ Ayrıca buğday yolsuzluğuna da adı karışması nedeniyle Milli Savunma Bakanı da istifa etti.⁸⁶ Bu olaylar nedeniyle yara alan hükümet ise sonunda 8 Haziran'da istifa etti.⁸⁷ Hasan Saka, kabinedeki bazı bakanların çok yorulduğunu ve yıprandığını, bunları değiştirmek gerektiğini düşünüyordu.⁸⁸ Saka'nın yeniden

---

⁷⁹ *Tasvir*, 18 Mart 1948.

⁸⁰ *Tasvir*, 22 Nisan 1948

⁸¹ Kemal H. Karpat, *a.g.k.*, s.183

⁸² Samet Ağaoğlu, *a.g.k.*, ss.181-182; Feroz Ahmad ve Bedia Turgay, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Ankara: Bilgi, 1976, s.42.

⁸³ Ali Fuat Cebesoy, oylamaya katılan 290 milletvekilinin 285'inden evet oyu aldı. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:9, Birleşim:36, (30.01.1948), s.101.

⁸⁴ Faik Ahmet Barutçu, *a.g.k.*, s.879.

⁸⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:67, (04.06.1948). s.100.

⁸⁶ *Tasvir*, 5 Haziran 1948.

⁸⁷ *Tasvir*, 9 Haziran 1948.

⁸⁸ Hilmi Uran, *a.g.k.*, s.511.

kurduğu hükümette Başbakan Yardımcısı, İçişleri ve Dışişleri Bakanları değişmemişti, ama C.H.P.'nin bütün gruplarına hükümette yer verilmişti. Saka'ya ve İnönü'ye muhalif olan bazı C.H.P. milletvekilleri ise hükümetin oluşumunu beğenmediler. Kabineye Otuzbeşler ve Karadenizliler Kabinesi adını taktılar.⁸⁹ Yeni kabine TBMM'den 18 Haziran 1948 tarihinde güvenoyu aldı.⁹⁰

Hükümet kurulduktan sonra da yolsuzluk iddiaları devam etti. Afyon Milletvekili Kemal Özçoban, 1939-1943 yılları arasında Van'da askeri hastane ve uçak alanı inşaatlarında yolsuzluk yapıldığı ve askeri birliklere alınan kavurmanın bozuk çıktığı, bunun sonucunda da bazı erlerin öldüğü ile ilgili iddiaların cevaplandırılması istemiyle soru önergesi verdi. Özçoban'ın iddiasına göre 1939'dan beri görevde olan hükümetler bu konuda gerekli çalışmaları yapmamıştı. 21 Haziran 1948'de Denizli Milletvekili Reşad Aydın, görüşülen önergeye tatmin edici cevap alınmadığı iddiasıyla Refik Saydam, Şükrü Saraçoğlu, Recep Peker ve Birinci Hasan Saka Hükümetlerinde yer almış olan Milli Savunma Bakanları hakkında Meclis Soruşturması açılmasına dair bir önerge verdi. Bazı C.H.P. milletvekillerinin de desteklemesine rağmen eski Savunma Bakanları hakkında soruşturma açılmadı.⁹¹

1.4.3. Millet Partisi'nin Kuruluşu

Demokrat Parti'den istifa eden ya da ihraç edilenler, bu partiden ümidini kesmeye başlayınca yeni bir parti kurmaya karar verdiler. Sonunda da 19 Temmuz 1948'de Millet Partisi kuruldu.⁹² Partinin kurucuları Fevzi Çakmak, Enis Akaygen (emekli hariciyeci), Yusuf Hikmet Bayur (tarihçi, akademisyen), Kenan Öner, Mustafa Kentli (doktor), Osman Nuri Köni (hukukçu), Sadık Aldoğan ve Osman Bölükbaşı idi.⁹³ Programa bakıldığında partinin cumhuriyetçilik, liberallik, adalet ve milliyetçilik esaslarına bağlı olduğu, amacının milli iradeye ve insan haklarına uygun bir hükümetin kurulmasına çalışmak olduğu, dini kurumlara ve milli geleneklere hürmet edileceği belirtiliyor; halk tarafından seçilen bir Âyan Meclisi'nin kurulacağı, seçimlerin adli denetim altında yapılacağı, asgari kazanç ve gelirlere vergi alınmayacağı vaat ediliyordu.⁹⁴

---

⁸⁹ *Tasvir*, 10, 11 Haziran 1948.

⁹⁰ Meclis'te yapılan güven oylamasında 40 ret oyuna karşılık 308 evet oyu çıktı. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:73, (18.06.1948), s.277.

⁹¹ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:75, (23.06.1948), ss.334-359.

⁹² *Tasvir*, 20 Temmuz 1948.

⁹³ Kemal H. Karpat, **a.g.k.**, s.338, dn. 98.

⁹⁴ *Tasvir*, 20 Temmuz 1948.

Parti kurulduktan sonra D.P.'den istifa eden bazı milletvekilleri M.P.'ye katılmaya devam ettiler. Artık Meclis'te C.H.P. ve D.P.'nin yanı sıra M.P. ve D.P.'nin parti kurultayının kendileri hakkındaki son kararını bekleyen ihraç edilmiş 10 milletvekilinden oluşan "Müstakil Demokratlar" vardı.⁹⁵ Müstakil Demokratlar ve Afyon'daki Öz Demokrat Partisi 5 Temmuz 1949'da Millet Partisi ile birleşecek, böylece Meclis içinde grup sayısı üçe inecektir.⁹⁶ M.P. mensupları D.P. seçmenini kendine çekebilmek amacıyla D.P.'yi sürekli 'muvazaa partisi' olmakla suçladı,⁹⁷ ama başarılı olamadı. Ayrıca parti kurucularının birbirlerinden bağımsız hareket etmeleri de partiye puan kaybettirdi.⁹⁸

TBMM Genel Kurulu'nda Temmuz başında yeni seçim kanunu görüşülüp 9 Temmuz 1948 tarihinde kabul edildi.⁹⁹ Genel Kurul aynı gün 1 Kasım 1948 tarihine kadar çalışmalara ara verme kararı aldı. D.P. yeni kanunu yeterli görmeyerek ara seçimlere girmeyeceğini açıkladı.¹⁰⁰ 17 Ekim 1948 ara seçimlerinde seçime katılım yine düşüktü. Vatan gazetesinin iddiasına göre gerçek katılma oranı % 7-8 civarındaydı.¹⁰¹

1.5. T.B.M.M.'nin Üçüncü Toplantı Yılı

TBMM üçüncü toplantı yılı her yıl olduğu gibi 1 Kasım'da açıldı. Bu defa Şükrü Saraçoğlu Meclis Başkanı seçildi. Bu çalışma yılında Saka Hükümeti istifa etti, onun yerine Günaltay Hükümeti kuruldu. Bu dönemde Milli Savunma Yüksek Kurulu, İhtiyarlık Sigortası, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Esnaf Vergisi, Vergi Usul, Emekli Sandığı, İl İdaresi gibi temel kanunlar kabul edildi. Ankara Üniversitesi'ne bağlı bir İlahiyat Fakültesi kurulması kabul edildi. Yasama faaliyetleri dışında hükümeti denetim faaliyetleri de devam etti. Bu bağlamda şekere yapılan zamla ilgili Meclis Soruşturma önergesi verildi, fakat reddedildi. Bu dönemde ayrıca ilk kez bütçe kanunları 1948 sonunda zamanında yetiştirilemediği için Ocak ve Şubat 1949 bütçeleri için geçici bütçe kanunları çıkarıldı. Meclis, 10 Haziran 1949 tarihinde tatile girdi.

---

⁹⁵ Kemal H. Karpat, *a.g.k.*, s.186.

⁹⁶ *Tasvir*, 6 Temmuz 1949.

⁹⁷ Feroz Ahmad ve Bedia Turgay, *a.g.k.*, s.45.

⁹⁸ Kemal H. Karpat, *a.g.k.*, s.338.

⁹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948), s.1110.

¹⁰⁰ *Tasvir*, 19 Temmuz 1948.

¹⁰¹ *Vatan*, 18 Ekim 1948.

1.5.1. Günaltay Hükümeti

1949 yılının Ocak ayında bir hükümet değişikliği oldu. Muhalefet ve bazı C.H.P. milletvekillerinin eleştirilerinin artması üzerine Saka, 1948 Haziran'ında istifa etmiş, ama hükümeti kurma görevi yeniden kendisine verilmişti. Saka, Ocak 1949'da kabinede küçük bir değişiklikle Ulaştırma Bakanı Kasım Gülek'i Devlet Bakanı yapmak istedi. Gülek, iki bakanlığı da yürüteceğini zannederek ses çıkarmadı. Ama Ulaştırma Bakanlığı'nın kendisinden alınacağını anlayınca Devlet Bakanlığı görevini de kabul etmedi. Bunun üzerine kendisine hiçbir bakanlık verilmedi. Yeni kabine oluşturulunca da Bayındırlık Bakanı Nihat Erim, Başbakan'a hükümetin istifa etmesi gerektiğini bildirdi. Başbakan bu teklifi kabul etmeyince de kendisi istifa mektubunu verdi. Aynı hareketi Tekel ve Milli Eğitim Bakanları da tekrarlayınca¹⁰² Saka, 14 Ocak tarihinde istifa etmek zorunda kaldı. İki gün sonra da Şemsettin Günaltay yeni hükümeti kurdu.¹⁰³ Yeni hükümete 6 yeni bakan girdi. Nihat Erim Başbakan Yardımcısı, Hüsnü Çakır Milli Savunma Bakanı, Emin Erişirgil İçişleri Bakanı, Necmettin Sadak da Dışişleri Bakanı oldu.

Hükümet programı ılımlı ve liberaldi. Programda seçim ve matbuat kanunlarında değişiklik yapılacağı, memurların halkın işlerini çabuk yapması ve kolaylık göstermesi için Memurin Muhakematı Kanunu'nun değiştirileceği belirtiliyordu. Ayrıca laiklik savunuluyor, bunun yanında ilkokullarda din dersinin okutulacağı belirtiliyordu. Ekonomi alanında ise özel teşebbüsün geliştirileceği, ithalatın azaltılacağı vurgulanıyordu.¹⁰⁴

Günaltay Hükümeti döneminde Arapça ezan, ilkokullarda isteğe bağlı olarak din dersleri okutulması, Kur'an'ın Türkçe'ye çevrilmesi, İlahiyat Fakültelerinin açılması gibi konular da tartışıldı.¹⁰⁵ Aslında bu konular Kasım 1947'de C.H.P.'nin VII. Kurultayında gündeme gelmiş, ama bir sonuç alınamamıştı. Daha sonra Şubat 1948 tarihinde tekrar gündeme gelmişti. İnönü, 2 Şubat 1948'de Çankaya'da Başbakan, İçişleri Bakanı ve Faik Ahmet Barutçu ile yaptığı bir görüşmede, ilkokullarda ders saatleri dışında seçmeli din dersleri konulması, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İmam-Hatip okullarının açılması ve bir İlahiyat Fakültesi'nin kurulması zamanının geldiğini söylemişti. Bu konular 5 Şubat tarihinde Bakanlar Kurulu'nda tartışmaya açılmış, teklif büyük tepki görmüştü. Fakat İnönü'nün daha sonraki girişimleri sonucu teklife karşı gelenler

¹⁰² *Tan*, 19 Ocak 1949. ss.1, 5.

¹⁰³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:15, Birleşim:33, (17.01.1949), ss.141-142.

¹⁰⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:15, Birleşim:36, (24.01.1949), ss.162-164.

¹⁰⁵ *Feroz Ahmad ve Bedia Turgay, a.g.k.*, ss.51-52.

yumuşamaya başlamıştı.¹⁰⁶ Bu konuyu incelemek üzere C.H.P. Meclis Grubu içinde bir komisyon kurulmuş; bu komisyon, çalışmalarını tamamlayarak raporunu 19 Şubat 1948 tarihinde C.H.P. Meclis Grubu Başkanlığı'na sunmuştu. Rapora göre ilkokul öğrencilerine son iki sınıfta isteğe bağlı olarak okul içinde ve ders zamanları dışında din dersi verilecek, bu derslerin programları ve kitapları Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanıp Milli Eğitim Bakanlığı'nın tasdikinden geçecekti. Ayrıca Müslüman vatandaşların imamlık ve hatiplik gibi dini hizmetlerini yerine getirmek için elemanlar yetiştirmek amacıyla, masrafları Diyanet İşleri bütçesinde yer alan ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın teftiş ve murakabesi altında olan İmam ve Hatip okulları açılacaktı. Son olarak da yüksek din bilginleri ve aydınları yetiştirmek amacıyla bir İslam İlahiyat Fakültesi açılacaktı.¹⁰⁷ Bu rapor görüşüldükten sonra aynı gün C.H.P. Meclis Grubu'nda, ilkokulların son iki yılında ders programı dışında isteğe bağlı din dersinin okutulması kabul edilmişti. Verilecek din dersi programı ve okutulacak kitaplar Diyanet İşleri Başkanlığı'nca hazırlanıp Milli Eğitim Bakanlığının olurundan geçecek, din dersini verecek öğretmenler de bakanlıkça seçilecekti. İmam-Hatip okulları ve İlahiyat Fakültesinin açılması konusu ise sonraya bırakılmıştı.¹⁰⁸ Daha sonra Mayıs ayında yapılan toplantılarda da konu üzerinde tartışmalar devam etmiş ve sonunda C.H.P. Meclis Grubu 30 Mayıs 1948 tarihinde din eğitimi ile ilgili raporu kabul etmişti.¹⁰⁹

C.H.P. içinde din dersleri ve İlahiyat Fakültesi konuları tartışılmaya devam ederken 4 Şubat 1949 tarihinde T.B.M.M. Genel Kurulu'nda ilginç bir olay meydana geldi. Oturum sırasında dinleyici locasında iki kişi Arapça ezan okudu. Bu olay üzerine Meclis İdare Amirleri derhal olaya müdahale ettiler. Bu kişiler Ticani tarikatına mensup kişilerdi. Ticaniler o dönemde farklı yerlerde Arapça ezan okumakla meşhur olmuşlardı.¹¹⁰ Bu olayın ardından Meclis Başkanvekili Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel Genel Kurul'da şu açıklamayı yaptı:

Başkanın Yüksek Heyetinize arzettiği gibi; bugünkü içtimam başında, alt kat samiin locasında Muhittin Ertuğrul isminde biri tarafından arapça ezan okunmaya başlandığını mütaakip emniyet memurları kendisini dışarı çıkarırlarken

---

¹⁰⁶ Faik Ahmet Barutçu, *a.g.k.*, ss.880-882.

¹⁰⁷ *Cumhuriyet Arşivleri, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, 030/01, Dini öğretim konularını incelemek üzere kurulan C.H.P. Meclis Grubu Komisyon raporu, 19. 2. 1948, 42.251.17.*

¹⁰⁸ *Ulus, 20 Şubat 1948.*

¹⁰⁹ Raporun metni için bkz: *Cumhuriyet Arşivleri, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü (030.01), 42.251.17.*

¹¹⁰ *Daha sonra Hacıbayram camiinde başka bir Ticani'nin Arapça ezan okuduğu haber konusu oldu. Tan, 20 Şubat 1949.*

Osman Yaz isminde diğeri biri tarafından da gene arapça ezan okunmaya başlanmıştır. Bunlar Karakola götürülmüşler, ifadeleri alınmıştır. Bunlardan Muhittin Ertuğrul, Devlet Demiryollarındaki vazifesinden üç dört ay evvel ayrılarak tarikat işleriyle uğraşmakta devam etmiş bir adamdır.

Osman Yaz'a gelince; Ticanî tarikatının müritlerinden biridir. Aslen Çubuk'lu olup Solfasol Köyünde oturur, tarikat propagandası yapmakla meşguldür. Bunlar, muhtelif zamanlarda, Eskişehir ve Ankara'nın kaza ve köylerindeki camilerde arapça ezan okuduklarından dolayı adalete verilmiş ve mahkûm olmuşlardır.

Bunlar şimdi Ankara Emniyetine teslim edilmişlerdir ve haklarında kanuni takibat yapılmaktadır.

AHMET REMZİ YÜREGİR (Seyhan) — Şuurlarında bir hâle var mı?

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Devamla) — Şuurlarında bir ihtilâl âsarı olduğu meşhut değildir.

FERİT ECER (Niğde) — İkisinin birden bulunuşu bir tesadüf eseri midir?

F. F. DÜŞÜNSEL (Devamla) — O tahkikatla hallolunacak bir meseledir. (Kartı kim vermiş sesleri)

Bunlara iki kart aynı arkadaş tarafından verilmiştir, bu kartlar elimdedir. Kütahya Milletvekili İhsan Şerif Özgen tarafından verilmiştir. Kartlardan birisi doğrudan doğruya, Kütahya'lı olduğu için birisine isim yazılarak verilmiş diğeri de boş olarak verilmiştir.

Orgl. ASIM GÜNDÜZ (Kütahya) — Demokrat...

HAKKI GEDİK (Kütahya) — Böyle şeyler karıştırmayalım.

EKREM ORAN (İzmir) — Ben de olsam verirdim.

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL (Devamla) — Hayır, böyle bir şeyi mevzu bahis etmiyelim. Yalnız şunu tebarüz ettireyim ki, bu kartlardan ikisi de aynı zata verilmiştir: Birisi doldurulmuş, birisi ise imzalanıp isim yeri boş bırakılarak verilmiş ve bu adam tarafından arkadaşının ismi yazılarak bu adama verilmiştir. Bu vesile ile şunu huzurunuzda tebarüz ettirmek icab ediyor ki; isimlerin daima arkadaşların kendileri tarafından doldurulması ve tesadüfe bırakılmaması icabı mantık

olur. Maruzatım budur.¹¹¹

Ankara Üniversitesi'ne bağlı bir İlahiyat Fakültesi kurulması ile ilgili kanun tasarısı 9 Mayıs 1949 tarihinde T.B.M.M.'ye sunuldu. Tasarı Genel Kurul'da 4 Haziran 1949 tarihinde görüşülerek kabul edildi.¹¹²

Şemsettin Günaltay, 8 Haziran 1949 tarihinde Meclis'te yaptığı bir konuşmada "İlk mekteplerde din dersleri okutturmaya başlayan Hükümetin başkanıyım. Bu memlekette müslümanlara namazlarını öğretmek, ölülerini yıkamak için imam, hatip kursları açan bir Hükümetin başkanıyım. Bu memlekette, müslümanlığın yüksek esaslarını öğretmek için İlahiyat Fakültesi açan bir Hükümetin Başkanıyım"¹¹³ diyerek kendi hükümeti zamanında din konularının ne kadar gündeme geldiğini ve önem verildiğini belirtmiş oluyordu.

Bu hükümet döneminde T.B.M.M.'de siyaset alanında bazı radikal kararlar da alındı. Bunlara örnek olarak 4 Mayıs 1949 tarihinde İstiklal Mahkemeleri kanununun yürürlükten kaldırılması,¹¹⁴ 30 Mayıs tarihinde de bir kanun değişikliğiyle hükümetin silahlı kuvvetler üstündeki denetiminin artırılması gibi değişiklikler verilebilir. Yeni duruma göre artık hükümet Genelkurmay Başkanı'nı Savunma Bakanı'nın tavsiyesiyle atayabilecek veya görevden alabilecekti.¹¹⁵

1.5.2. D.P. II. Büyük Olağan Kongresi

Demokrat Parti'nin İkinci Büyük Kongresi 20-25 Haziran 1949 tarihleri arasında Ankara'da yapıldı.¹¹⁶ Bu, D.P.'nin muhalefetteki son kongresi oluyordu. Kongrede üstünde en fazla durulan konu seçim sistemi oldu. D.P. delegeleri seçimlerin denetiminin mahkemelere verilmesini istediler. Kongre sonunda alınan kararlara göre parti lideri Cumhurbaşkanlığına seçilirse partiden ayrılacak, siyasetten uzak kalmak şartıyla işçi sendikalarına grev hakkı tanınacaktı. Ayrıca 21 Temmuz'da tüm ülkede mitingler yapılacaktı.¹¹⁷ Milletvekili adaylarının % 80'i teşkilat tarafından belirlenmesi de karar altına alındı.¹¹⁸

---

¹¹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:16, Birleşim:41, (04.02.1949), ss.37-38.

¹¹² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:101, (04.06.1949), ss.296-299.

¹¹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), s.598.

¹¹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:80, (04.05.1949), s.94.

¹¹⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:96, (30.05.1949), s.1078.

¹¹⁶ *Tasvir*, 21, 26 Haziran 1949. Emrullah Nutku, *a.g.k.*, s.114.

¹¹⁷ *Tasvir*, 26 Haziran 1949.

¹¹⁸ *Tevfik Çavdar*, *a.g.k.*, s.406.

Bu kongrede kabul edilen Milli Tesanüt Andı, o dönemde C.H.P. tarafından en fazla eleştirilen konu oldu.¹¹⁹ Tesanüt Andı, vatandaşın temel hak ve hürriyetlerini kullanmasını veya milli egemenliğin yerine getirilmesini herhangi bir şekilde engelleyecek kanun dışı yollara başvurulmamasını istiyor, aksi yolda hareket edenlerin milletin husumetine maruz kalacağını bildiriyordu.¹²⁰ C.H.P., bu yemine Milli Husumet Andı adını takarak D.P.'nin iktidara gözdağı verdiği ve halkı da kışkırttığı iddiasında bulundu. Temyiz Mahkemesi Başkanı Halil Özyörük, bu kararı açıklayan bir partinin kapatılması gerektiği düşüncesini Adalet Bakanı Fuat Sirmen'e bildirdi, Şemsettin Günaltay ile Hilmi Uran ise bu düşünceye karşı çıktı.¹²¹

16 Ekim 1949'da ilginç bir ara seçim oldu. 12 ilde 14 milletvekilliği için seçim yapıldı. C.H.P., seçimlere katılımın yüksek olmasını sağlamak amacıyla Rauf Orbay'ı İstanbul'daki seçimlere bağımsız olarak girmeye ikna etti.¹²² Seçimleri protesto eden D.P., Rauf Orbay'a oy verilmesine de karşı çıktı.¹²³ Sonuçta İstanbul'da C.H.P. adaylarından Ekrem Amaç'a 100.472, Atıf Ödül'e 100.014 oy çıkarken Rauf Orbay'a sadece 8.898 oy verildiği ilan edildi.¹²⁴

1.6. T.B.M.M.'nin Dördüncü ve Son Toplantı Yılı

VIII. dönem Meclis'i son toplantı yılına 1 Kasım 1949 tarihinde başladı. Şükrü Saraçoğlu tekrar Meclis Başkanı seçildi. Bu dönemde de yine önemli kanunlar kabul edildi. Bunlar arasında İş Mahkemeleri, Kara Yollar Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri, Posta, Makine ve Kimya Enstitüsü Kurumu, Tapulama, Milli Kütüphane Kuruluşu ve Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş kanunlarını sayabiliriz. Bu yılda ayrıca Aydın'da 13 vatandaşa işkence yapıldığı iddiasıyla Meclis Soruşturması açılması istendi, fakat önerge reddedildi. Bu son dönemde üç konu, Meclis gündeminde önemli yer işgal etti. Bunlardan birincisi Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Celal Bayar'a suikast yapılacağı ihbarıydı. İhbar günlerce kamuoyunu meşgul etti. Sonuçta ihbarı yapan Denizli Milletvekili Reşad Aydın'ın dokunulmazlığı kaldırıldı. İkinci önemli olay Afyon Milletvekili Sadık Aldoğan'ın dokunulmazlık dosyaları oldu. VIII. dönemin başından beri sürekli dokunulmazlığının kaldırılması istenen Aldoğan'ın dokunulmazlığı bu toplantı yılında kaldırıldı. Üçüncü olay ise Meclis'in yeni bir milletvekili kanunu çıkararak seçime gitmesi oldu.

¹¹⁹ Hilmi Uran, *a.g.k.*, s.508.

¹²⁰ "Demokrat Parti Belgeleri", *Tarih ve Toplum*, C.:9, S.53, Mayıs 1988. s.12.

¹²¹ Hilmi Uran, *a.g.k.*, ss.508-509.

¹²² *Tasvir*, 14 Ekim 1949.

¹²³ *Tan*, 15 Ekim 1949.

¹²⁴ *T.B.M.M. Arşivi*, Milletvekili Seçilenlere Ait Genel Tutanak, İstanbul İli, 17.10.1949.

1.6.1. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Celal Bayar'a Suikast İhbarı Olayı

17 Kasım 1949 tarihli tüm gazeteler, İsmet İnönü'ye ve Celal Bayar'a suikast düzenleneceği ihbarı yapıldığı manşetleriyle çıktı. Millet Partisi milletvekili Reşad Aydın'ın Milli Emniyet Teşkilatı ve Başbakan'a yaptığı ihbara göre aynı partiden Sadık Aldoğan, Osman Bölükbaşı ve Fuat Arna, İnönü ve Bayar'a suikast yapmayı planlamışlardı.¹²⁵ Gazetelerin sonraki sayıları, Meclis tutanakları ve arşivler incelendiğinde olay şu şekilde gelişmişti: Aydın'ın iddiasına göre Sadık Aldoğan, Fuat Arna, Osman Bölükbaşı ve bir kişi daha, birgün Aldoğan'ın evinde toplanırlar. Konu, son günlerde bazı partililerin İnönü aleyhinde konuşmalarından dolayı mahkemeye verilmiş olmalarıydı. Bir ara Aldoğan, Aydın'ı bir kenara çekerek, İnönü'nün birgün kendilerini yok edeceklerini, buna müsaade etmektense kendilerinin daha çabuk davranıp, İnönü'yü yok etmeyi düşündüklerini söyleyerek Aydın'ın da kendilerine katılmasını ister, Aydın ise bu teklifi reddeder. Başka bir gün yine Aldoğan'ın evindeki bir toplantıda konu yine gündeme gelir. Burada Aldoğan:

Biz İnönü'yü öldürme hakkında geçen gün vermiş olduğumuz kararı değiştirdik. Çünkü İnönü ölse de nasıl olsa bunlar iktidarı muhafaza ederler. Onun için evvela Celal Bayar'ı öldürmeye karar verdik. Böyle olursa o zaman, bütün şüpheler Halk Partisi'nin üzerine çöker. Herkes bu suikastın iktidar tarafından yapıldığına kanaat getirir. İşte o zaman Mareşal'a bir beyanname neşrettiririz.¹²⁶ Mareşal beyannamesinde "işe kan karıştıran bir devlet başkanına itaat edemeyiz." der, böylelikle kuvvetlere hakim oluruz. Bu arada İnönü de ortadan kalkar.¹²⁷

diyerek, kendilerine katılma teklifini yineler. Bu teklifi de kabul etmeyen Reşad Aydın, Milli Emniyet Başkanını 25 Ekim 1949'da ziyaret eder ve olayı kendisine anlatır. Aydın, olayı 14 Kasım'da da Başbakan'a anlatır. Bu arada Aydın, bu olayı 8-9 Kasım'da Ege yolculuğu sırasında Bayar'a da anlatır. Bayar da dinlediklerini Kâzım Özalp aracılığıyla hükümete iletince yetkililer harekete geçer.¹²⁸ İddiada adı geçen Fuat Arna ve Osman Bölükbaşı

¹²⁵ *Hürriyet, Tan, Vatan, Cumhuriyet, Zafer ve Son Posta gazetelerinin 17 Kasım 1949 tarihli sayıları.*

¹²⁶ *Fevzi Çakmak aylardan beri Teşvikiye Sağlık Evinde hasta yatmaktaydı. Bir prostat ameliyatı geçirmiş ve sağlığı zaman zaman tehlikeye düşmüştü. Yakınlarının söylediğine göre hem suikast ihbarı konusunda hem de beyanname hakkında bilgisi yoktu. Vatan, 18 Kasım 1949.*

¹²⁷ *Zafer, 19 Kasım 1949.*

¹²⁸ *Son Telgraf, Tan, Vatan ve Yeni Sabah gazeteleri, 18 Kasım 1949. Hürriyet ve Zafer gazeteleri, 19 Kasım 1949. Tan, 30 Kasım 1949. Aydın'ın Başbakan'la görüşmesinin ses kaydı çözümü, Tan, 15 Ocak 1950. ss. 1, 2. Ayrıca bkz. TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, Toplantı: 4, 30 Kasım 1949. Cilt: 21. Ankara: TBMM Basımevi, 1949. ss.232-234.*

tutuklanır. Aldoğan'ın milletvekili dokunulmazlığı olduğu için sadece evinde arama yapılır, evraklarına el konulur.¹²⁹

Savcılığın talebi üzerine Meclis'te Aldoğan'ın dokunulmazlığın kaldırılması konusunun görüşülmesi için Adalet ve Anayasa Komisyonlarından oluşan Karma Komisyon kurulur. Bu arada Reşad Aydınlı, M.P.'den istifa eder.¹³⁰ 22 Kasım'da Karma Komisyon, Aldoğan'ın dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek olmadığına oy birliğiyle karar verir. Bir gün sonra Hükümet de yeterli delil olmadığı gerekçesiyle dokunulmazlık tezkeresini geri çeker. Aynı zamanda ihbarı yapan Denizli Milletvekili Reşad Aydınlı'nın dokunulmazlığının kaldırılması tezkeresi Meclis'e gelir.¹³¹ Aynı gün Osman Bölükbaşı ve Fuat Arna da tahliye edilir.¹³² Genel Kurul, Karma Komisyon'un kararının aksine Aydınlı'nın dokunulmazlığının kaldırılmasını büyük bir çoğunlukla 30 Kasım'da kabul eder.¹³³ Bunun üzerine Aydınlı, 2 Aralık'ta tutuklanır,¹³⁴ 12 Aralık'ta da iftira suçundan Ankara Birinci Asliye Ceza Mahkemesi'nde yargılanmasına başlanır.¹³⁵ 30 Ocak 1950 tarihinde de 1000 lira nakdi teminatla serbest bırakılır.¹³⁶

1.6.2. T.B.M.M.'nin Seçim Kararı

16 Şubat 1950'de Meclis, seçimlerle ilgili çok önemli son değişiklikleri yaptı.¹³⁷ Millet Partisi'nin özellikle nispi seçim sisteminin kabul edilmemesi

---

¹²⁹ *Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi*, Dosya no: 12273-3230/1: Suikast Yapılacağına Dair İhbar Kısmı, Ankara Valisi'nin İçişleri Bakanlığı'na 18/11/1949 tarihli ve Emniyet 14743/29676 sayılı yazısının sureti. B8.

¹³⁰ *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Zafer* gazeteleri, 19 Kasım 1949.

¹³¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:8, (23.11.1949). ss.125-126.

¹³² *Vatan*, 24 Kasım 1949.

¹³³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:11, (30.11.1949). ss.251-252.

¹³⁴ *Tan* ve *Vatan* gazeteleri, 3 Aralık 1949.

¹³⁵ *Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi*, Dosya no: 12273-3230/1: Suikast Yapılacağına Dair İhbar Kısmı, TC Ankara Valiliği, Emniyet Müdürlüğü, Şube 1, Büro: 2, Numara: 15806/32744, Tarih: 15 Aralık 1949. B7. *Vatan*, 13 Aralık 1949.

¹³⁶ *Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi*, Dosya no: 12273-3230/1: Suikast Yapılacağına Dair İhbar Kısmı, s. F10.

¹³⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:48, (16.02.1950), ss.710, 750-753. Seçim Kanunu taslağı, Yargıtay I. Başkanı Halil Özyörük başkanlığında, İstanbul ve Ankara Üniversitesi'nden ikişer profesör, Yargıtay ve Danıştay'dan ikişer, Ankara, İstanbul ve İzmir barolarından birer üyeden oluşan 11 kişilik bir grup tarafından hazırlandı. Baha Akşit, "Demokrat Parti-Kuruluş", *ATA Dergisi*, Sayı: 3 (Özel sayı), Konya, 1992. s.104. Hükümet yabancı uzmanlara da seçim kanunu ile ilgili çalışmalar yaptırdı. Bu çerçevede eski Fransa Başbakanı Paul Bocour, Belçikalı uzman Vabdenbuleke ve İngiliz Lordlar Kamarası üyesi Lord Nathan'ın düşünceleri ve eleştirileri alındı. Hilmi Uran, *a.g.k.*, s.551.

nedeniyle ret oyu verdiği bu değişikliklere göre seçimler tek dereceli, genel, eşit, gizli oy ve açık tasnif ilkeleriyle yapılacaktı. Seçim sistemi olarak çoğunluk sistemi benimsendi, aynı zamanda seçimlere adli teminat da getirildi. Yeni parlamentoda 465 yerine 487 milletvekili bulunacaktı. Seçime katılacak partilere radyodan günde 10 dakika yayın yapma hakkı da verildi. 1 Mart tarihinde ise hükümet seçimlerin 14 Mayıs'ta yapılacağını ilan etti. 24 Mart 1950 tarihinde de Meclis, 23 aleyhte oya karşı 299 oyla Meclis seçimlerinin yenilenmesine karar vererek çalışmalarına son verdi.¹³⁸

Seçime kadar bazı önemli olaylar meydana geldi. Şubat ayında Menderes, Köprülü ve Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'dan oluşan D.P.'li bir heyet fiili bir nispi temsil sistemi kurulması konusunda konuşmak için C.H.P.'li Hilmi Uran'la buluştu. D.P. çoğunluk sisteminin sakıncalarını gidermek ve muhalefetin asgari bir miktar milletvekili çıkarabilmesini sağlamak için listelerde karşılıklı olarak boş yer bırakılmasını teklif etti.¹³⁹ İkinci buluşmada ise C.H.P.'den Uran'ın yanında Faik Ahmet Barutçu ve Fikret Sılay da vardı. Ama bu buluşmadan önce D.P. Genel İdare Kurulu'ndaki görüşmede listelerde boş yer bırakma seçeneği kabul edilmemiş, bunun yerine parti liderlerinin karşısındaki listede aday gösterilmemesi esası kabul edilmişti. Diğer bir teklif ise seçim öncesi bir koalisyon hükümetinin kurulmasıydı. Ayrıca D.P., İnönü'nün Cumhurbaşkanlığına kabul edecekti. Bu ikinci görüşmede C.H.P.'liler asıl konunun listelerde boş yerler bırakarak fiili nispi temsili uygulamak olduğunu, bunun da D.P. tarafından teklif edildiğini, ama bu düşünceden D.P.'nin kendisinin vazgeçtiğini, diğer konuların ise tali olduğunu söylediler.¹⁴⁰ Bu görüşmelerden bir sonuç çıkmadı.

25 Mart'ta İnönü, Kırıkkale'de yaptığı bir konuşmada, Anayasa'da Cumhurbaşkanı, Meclis ve hükümetin ilişkileri ile ilgili değişiklikler yapılacağını, ikinci bir Meclis'in kurulacağını, 6 Ok'u da Anayasa'dan çıkaracaklarını ilan etti.¹⁴¹ 26 Mart'ta Ali Fuat Cebesoy C.H.P.'den istifa edip İnönü öncesi Milli Mücadele hatıralarını yazı dizisi olarak yayınlamaya başladı. 29 Nisan'da da D.P.'ye geçti.¹⁴² C.H.P. adaylık teklifini Rauf Orbay ve Halide Edip'e de yaptı, ama reddedildi.¹⁴³ 1 Nisan 1950'de Recep Peker,¹⁴⁴ 10 Nisan'da da Fevzi Çakmak vefat etti.¹⁴⁵

---

¹³⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:72, (24.03.1950), s.1046.

¹³⁹ Samet Ağaoğlu, *a.g.k.*, ss.381-382; Faik Ahmet Barutçu, *a.g.k.*, s.961. Uran, *a.g.k.*, ss.556-557.

¹⁴⁰ Samet Ağaoğlu, *a.g.k.*, ss.382-383; Faik Ahmet Barutçu, *a.g.k.*, ss.959-965.

¹⁴¹ *Akşam* ve *Ulus* gazeteleri, 26 Mart 1950.

¹⁴² *Akşam*, 30 Nisan 1950.

¹⁴³ Faik Ahmet Barutçu, *a.g.k.*, ss.974-975.

¹⁴⁴ *Akşam*, 2 Nisan 1950; *Ulus*, 3 Nisan 1950.

¹⁴⁵ *Akşam*, 10 Nisan 1950; *Ulus*, 11 Nisan 1950.

Çakmak'ın 12 Nisan'daki cenaze töreni büyük olaylara sahne oldu. Hükümet resmi bir cenaze töreni düzenlemişti. Törene her yerden on binlerce kişi katıldı. İstanbul'da Beyazıt Meydanı tamamen doldu.¹⁴⁶ Radyonun tören günü müzik yayını kesmemesi ve sinema ve tiyatroların açık kalması cenaze törenine katılan bazı grupların tepkisine neden oldu. Bu gruplar açık olan sinema ve tiyatroları zorla kapattırdılar. Bir grup, cenaze töreninin dine aykırı olduğunu ileri sürerek resmi törene müdahale etti. Bunun üzerine program resmi görevlilerin inisiyatifinden çıktı. Yaklaşık 150 bin kişinin bulunduğu topluluk bu grubun yönetiminde cenazeyi alıp mezarlığa kadar götürdü. Çıkan olaylar sonucu toplam 75 kişi tutuklandı. Ayrıca cenaze töreninde Arapça ezan okudukları ve salâvat getirdikleri için 25 kişi de sorguya çekildi.¹⁴⁷ Başbakan, olaylarda yabancı parmağı olduğunu iddia etti.¹⁴⁸ Demokrat Parti yetkilileri ise olaylar sırasında suskun kaldılar. Yalnız olaylardan birkaç gün sonra Celal Bayar yaptığı bir açıklamada olayları tasvip etmediğini, mukaddes mefhumların istismar edildiğinin açık olduğunu, tahrikçilere karşı mücadeleye devam edeceklerini, meydana gelen bu olaylarda dış etkilerin bulunduğunun da açık olduğunu belirtti.¹⁴⁹ Bundan sonra seçim gününe kadar önemli bir olay meydana gelmedi.

---

¹⁴⁶ *Akşam*, 13 Nisan 1950.

¹⁴⁷ *Akşam*, 14 Nisan 1950.

¹⁴⁸ Kemal H. Karpat, *a.g.k.*, ss.233-234.

¹⁴⁹ *Akşam*, 20 Nisan 1950.

2. VIII. DÖNEM TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN AÇILIŞI VE ÇALIŞMALARI

2. 1. Meclis Başkanlık Divanı Seçimleri

VIII. dönemin ilk TBMM toplantısı 5 Ağustos 1946 tarihinde yapıldı. İlk olarak TBMM üyeleri and içti. Daha sonra Meclis Başkanlığı seçimi yapıldı. Seçim sonucunda C.H.P. İstanbul Milletvekili Kâzım Karabekir 379 oyla Meclis Başkanı seçildi. Diğer aday Demokrat Parti Sinop Milletvekili Yusuf Kemal Tengirşenk ise 58 oy aldı.¹⁵⁰ Bundan sonra yapılan oylamada Tevfik Fikret Sılay (Konya), Cevdet Kerim İncedayı (Sinop) ve Şemsettin Günaltay (Sivas) 384'er oyla Başkanvekilleri olarak seçildiler. Kâtipliklere ise Emin Halim Ergun (Ankara), Dr. Aziz Uras (Mardin) Hüseyin Ulusoy (Niğde), Naşit Fırat (Samsun), Necmeddin Sahir Sılan (Tunceli) 380'er oyla, Sedat Pek (Kocaeli) ise 378 oyla seçildiler.¹⁵¹ İdareci Üyeliklere de Halit Bayrak (Ağrı), Dr. Zihni Ülgen, (Bolu) ve Abdullmuttalip Öker (Sivas) 379'ar oyla seçildiler.¹⁵²

Daha sonraki tarihlerde Meclis Başkanlığı ve Divan Katipliklerinde değişiklikler oldu. Başkanvekilllerinden Cevdet Kerim İncedayı, Bayındırlık Bakanlığına getirildiği için 10 Ağustos'ta istifa etti, yerine Feridun Fikri Düşünsel 21 Ağustos'ta seçildi.¹⁵³

Birinci toplantı yılının açılış günü olan 1 Kasım 1946 tarihinde Kâzım Karabekir yine aday oldu ve oylamaya katılan 317 milletvekilinin tümünün oyuyla Meclis Başkanlığına seçildi. Başkanvekillikleri oylamasına ise 305 milletvekili katıldı. Bu oylamada Feridun Fikri Düşünsel (Bingöl), Hasan Fehmi Ataç (Gümüşhane) ve Tevfik Fikret Sılay (Konya) oybirliğiyle Başkanvekilliklerine seçildiler. Divan Kâtipliklerine 306 milletvekilinin oy birliğiyle Emin Halim Ergun (Ankara), Sedat Pek (Kocaeli), Muhsin Adil Binal (Konya), Fahri Kurtuluş (Rize), Naşit Fırat (Samsun), Necmettin Sahir Sılan (Tunceli) seçildiler. İdareci Üyeliklere ise 315 milletvekilinin oy birliğiyle Halit Bayrak (Ağrı), Zihni Ülgen (Bolu) ve Abdullmuttalip Öker (Sivas) seçildiler.¹⁵⁴ 1,5 ay sonra Emin Halim Ergun, Divan kâtipliğinden çekilince,¹⁵⁵ yerine Bitlis milletvekili Muhtar Ertan 266 oyla seçildi.¹⁵⁶ Ertan da 5 Mayıs 1947 tarihinde

¹⁵⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:1, (05.08.1946), s.2.

¹⁵¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:1, (05.08.1946), s.3.

¹⁵² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:1, (05.08.1946), s.3.

¹⁵³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:6, (21.08.1946), s.82.

¹⁵⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:2, Birleşim:1, (01.11.1946), ss.5-6.

¹⁵⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:19, (19.12.1946), s.272.

¹⁵⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:32, (17.01.1947), ss.20-21.

çekilince,¹⁵⁷ yerine 6 Haziran 1947 tarihinde Mardin Milletvekili Aziz Uras seçildi.

İkinci toplantı yılının açılış günü olan 1 Kasım 1947 tarihinde yapılan oylamada yine tek aday olan Kâzım Karabekir, 324 oyun 322'sini alarak tekrar Meclis Başkanı seçildi. Başkanvekilliklerine de 318'er oyla Feridun Fikri Düşünsel (Bingöl), Fikret Sılay (Konya) ve Raif Karadeniz (Trabzon) seçildiler.¹⁵⁸ Sılay, bu görevinden 8 Aralık 1947 tarihinde çekildi. Aynı tarihte Muhsin Adil Binal de Başkanlık Divan Kâtipliğinden çekildiğini açıkladı.¹⁵⁹ 17 Aralık tarihinde yapılan seçimde Cevdet Kerim İncedayı (Sinop) 246 oyun 243'ünü alarak Başkanvekili seçildi. Dr. Aziz Uras (Mardin) da 246 oyun 245'inin alarak Divan Kâtipliğine seçildi.¹⁶⁰

Karabekir'in vefatı üzerine 30 Ocak 1948 tarihinde yapılan seçimlerde Ali Fuat Cebesoy 290 oyun 285'ini alarak Meclis Başkanı seçildi. Şükrü Saraçoğlu'na 2 oy verildi. 3 de çekinse oy çıktı.¹⁶¹

Üçüncü toplantı yılının başında 1 Kasım 1948 tarihinde yapılan Meclis Başkanlığı seçiminde Şükrü Saraçoğlu 308 oyun 303'ünü alarak Başkan seçildi. Celal Bayar ve Feridun Fikri Düşünsel'e 1'er oy verildi. 3 oy da boş çıktı. Başkanvekilliklerine Raif Karadeniz (Trabzon), Feridun Fikri Düşünsel (Bingöl) ve Cevdet Kerim İncedayı (Sinop); Divan Kâtipliklerine Necmeddin Sahir Sılan (Tunceli), Sedad Pek (Kocaeli), Behçet Kemal Çağlar (Erzincan), Cenap Aksu (Kocaeli), Sait Köksal (Isparta) ve Atalay Akan (Urfa); İdareci Üyeler Kurulu'na ise Abdulmuttalip Öker (Sivas), Halit Bayrak (Ağrı), Recai Güreli (Tokat) seçildiler.¹⁶²

1 Kasım 1949 tarihinde yapılan dönemin son Meclis Başkanlığı seçimini 299 oyun tamamını alan Şükrü Saraçoğlu tekrar kazandı. Başkanvekilliklerine Feridun Fikri Düşünsel, Cevdet Kerim İncedayı ve Raif Karadeniz getirildi. Meclis Kâtipliklerine ise Necmettin Sahir Sılan (Tunceli), Sedad Pek (Kocaeli), Sait Köksal (Isparta), Cenap Aksu (Kocaeli), Hilmi Öztarhan (Manisa) ve Dr. Aziz Uras (Mardin); İdareci Üyeliklere ise Halit Bayrak (Ağrı), Abdulmuttalip Öker (Sivas) ve Recai Güreli (Tokat) seçildiler.¹⁶³

---

¹⁵⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), s.93.

¹⁵⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:7, Birleşim:1, (01.11.1947), ss.5-6.

¹⁵⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:8, Birleşim:14, (08.12.1947), s.9.

¹⁶⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:8, Birleşim:18, (17.12.1947), ss.60-61.

¹⁶¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:9, Birleşim:36, (30.01.1948), s.101.

¹⁶² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:13, Birleşim:1, (01.11.1948), ss.7-9.

¹⁶³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:1, (01.11.1949), s.11.

2.2. Cumhurbaşkanlığı Seçimi

5 Ağustos 1946 tarihinde TBMM'nin toplandığı ilk gün Meclis Başkanlık Divanı seçimlerden sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine geçildi. Cumhurbaşkanlığı için İsmet İnönü, Fevzi Çakmak ve Yusuf Kemal Tengirşenk aday olarak gösterildi. Yapılan oylamaya 451 milletvekili katıldı. Sonuçta İsmet İnönü 388 oyla Cumhurbaşkanı seçildi. Fevzi Çakmak 59, Yusuf Kemal Tengirşenk 2 oy aldı, 2 oy da boş kullanıldı.¹⁶⁴ Cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra TBMM'de o güne kadar görülmemiş ilginç bir olay yaşandı. İnönü yemin etmek üzere kürsüye geldiğinde Demokrat Parti milletvekilleri ayağa kalkmadılar. Bu tavır seçim sonuçlarını bir protesto gösterisi olarak değerlendirilebilirdi. Bayar'a göre ise bu bir protesto değil, milletvekillerinin milli iradeyi sadece kendilerinin temsil ettiği inancında olmalarının ve milletin üstünde hiçbir kurum ya da kişinin olmadığını göstermek istemelerinin bir göstergesiydi.¹⁶⁵

2.3. Seçim Tutanaklarının Onaylanması

Seçim Kanunu gereği, bir milletvekilinin milletvekili olarak kabul edilebilmesi için TBMM'nin bu milletvekilinin seçim tutanağını onaylaması gerekiyordu. Tutanakların TBMM tarafından kabulü şu süreçten geçiyordu: Bir seçim çevresi veya birinin seçilmesi hakkında bir itiraz varsa, dosya TBMM Genel Kurulunda TBMM üyeleri arasından seçilen Tutanakları İnceleme Kurulu'na gönderilir; bu kurul kararını bir raporla TBMM Başkanlığına bildirir, Genel Kurul'da rapor üzerinde görüşme açılır ve sonuçta oylanırdı. Hakkında şikâyet olmayan milletvekillerin seçim tutanakları ise ilgili komisyona gitmeden Genel Kurul'da oylanırdı.

Meclis Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve güven oylamasından sonra 12 Ağustos 1946'da seçim tutanaklarının onaylanması süreci başladı. Hakkında şikâyet olan seçim çevrelerinde seçim sonuçlarını incelemek için Tutanakları İnceleme Komisyonu oluşturuldu.¹⁶⁶ Afyon Karahisar, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bolu, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Edirne (Bahattin Öğütmen, Mehmet Öktem), Elâzığ, Erzurum, Eskişehir, Hatay, İçel, Isparta, İstanbul (Abdurrahman Münip Berkan, Kâzım Karabekir, Burhan

¹⁶⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:0, Cilt:1, Birleşim:1, (05.08.1946), ss.3-4.

¹⁶⁵ *Metin Toker, a.g.k.*, s.132.

¹⁶⁶ *DP İstanbul milletvekilleri Zeki Rıza Sporel ve Abdurrahman Münip Berkan'ın milletvekilliklerinin iptal edilmesi üzerine bunların yerine ad çekme yöntemiyle Balıkesir milletvekili Muzaffer Akpınar ile Manisa milletvekili Dr. Memduh Necdet Otaman üye olarak seçildiler. T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947), s.190.

Cahit Morkaya, Recep Peker, Zeki Rıza Sporel, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Cemil Cahit Toydemir, Hüseyin Cahit Yalçın, Senihi Yürüten), İzmir, Kayseri, Kırklareli, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Maraş, Mardin, Muğla, Ordu (Mehmet Furtun), Rize, Samsun, Seyhan, Siirt (Lütfi Yavuz), Sinop, Sivas, Tekirdağ, Trabzon, Urfa, Yozgat ve Zonguldak milletvekillerinin seçimleri hakkında şikayet ve itiraz olduğundan tutanaklar komisyona havale edildi. Diğer seçim tutanakları ise Genel Kurul tarafından onaylandı.¹⁶⁷ Daha sonra ise TBMM Komisyonlarına üye seçimi yapıldı.¹⁶⁸

Tutanakları İnceleme Komisyonu raporları, 26 Ağustos'tan itibaren Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Seçim sonuçları üzerine yapılan itirazlar genel olarak üç grupta toplanıyordu. Bunlardan birincisi seçim gününden önce C.H.P. mensupları ve kamu görevlileri tarafından D.P.'lilere yapılan engelleme, tehdit, hakaret, dayak, hapis gibi serbest seçimleri ihlâl eden davranışlar; ikincisi seçim günü oylarını C.H.P.'ye vermeleri veya D.P.'ye vermemelerine yönelik seçmenlere karşı yapılan baskı, zorlama veya hileler; son olarak da tutanaklar üzerinde yapılan tahriflerdi.

İlk olarak görüşülmesine başlanan Çorum seçimleri ile ilgili herhangi bir tartışma olmadı. Kırşehir seçimleri üzerine yapılan küçük bir tartışmadan¹⁶⁹ sonra esas tartışma Trabzon milletvekillerinin tutanakları görüşülürken ortaya çıktı. D.P. Afyon milletvekili Hasan Dinçer, seçimler sırasında yolsuzluk yapıldığını öne sürdü. Dinçer, bazı mahalle ve köy adları vererek seçim sandıklarının bir gün önce oylarla doldurulduğu, kullanılmayan oyların yerine sandık görevlilerinin veya muhtarların oy kullandığını, bazı yerlerde de sandıkların erken kapatıldığını iddia etti. Yer ve kişi adları vererek ölüler adına oy kullanıldığını da öne sürdü. Yine yer ve kişi adları vererek Demokrat Partililer üzerinde dayak ve ölüm tehdidi dahil değişik baskılar kurulduğunu söyledi.¹⁷⁰ Bu iddialara karşılık olarak C.H.P. Trabzon milletvekili Faik Ahmet Barutçu, resmi rakamlar ve başvurulardan örnekler göstererek Dinçer'in iddialarının büyük bölümünün doğru olmadığını veya abartılmış olduğunu öne sürdü. Jandarma ve diğer görevliler tarafından tehdit edildiğini veya baskı gördüğünü söyleyenlerin olayları tam olarak anlatmadığını veya ellerinde delilleri bulunmadığını da ekledi. Trabzon'da geçerli oyların %97'sini C.H.P.'nin aldığını söyleyen Faik Ahmet Barutçu, tüm iddiaların doğru olduğunu varsayılabilir bile yine de D.P.'nin milletvekili kazanacak sayıya ulaşamayacağını iddia etti.¹⁷¹ Yine aynı partiden Trabzon milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu

¹⁶⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:2, (12.08.1946), ss.13-19.

¹⁶⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:2, (12.08.1946), ss.19-23.

¹⁶⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.92-94.

¹⁷⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.94-96.

¹⁷¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.96-100.

da kişi ve yer adları vererek Dinçer'in iddialarının abartılı veya uydurma olduğunu iddia etti.¹⁷² D.P. Kütahya milletvekili Ahmet Tahtakılıç'ın seçim yolsuzluğu üzerine yaptığı konuşmasından sonra tartışmalar biraz daha büyüdü. Özellikle C.H.P. Konya milletvekili Ali Rıza Türel'in "Muhalefetin esas vazifesi Mecliste, büyük memleket meseleleri üzerinde münakaşalar açmak ve tenkitler yapmaktır. Bu yola girebilirlerse memlekete faydalı olurlar ve Türk tarihinde çok şerefli bir yer tutmağa hak kazanırlar. Aksi halde, hararetle müdafaa ettikleri demokrasiyi kendi elleriyle ölüme mahkûm ederler" şeklindeki sözleri ortamın gerilmesine yol açtı.¹⁷³ Türel'in kürsüyü terk etmesinin ardından birkaç milletvekili daha kısaca konuştuktan sonra Trabzon seçim çevresi tutanağı üzerindeki müzakerelere son verildi.

İkinci tartışma Ankara seçimleri üzerine oldu. İlk olarak söz alan D.P.'li Fuat Köprülü seçimde yapılan yolsuzluklar üzerinde durmaya devam etti. Ankara'nın değişik ilçelerinden kaymakam, jandarma ve muhtarların seçmenler üzerinde uyguladıkları baskılardan örnekler verdi. Polatlı Kaymakamı'nın muhtarları toplayıp, seçimleri C.H.P.'nin kazanması için Kur'an ve tabanca üzerine yemin ettirdiğini iddia etti. Özellikle Kızılcahamam, Koçhisar, Polatlı, Haymana ve Bâlâ'da Demokrat Partililer aleyhinde yapılanlar üzerinde konuştu. Seçim gününden önce seçimin yapıldığı yerin sadece Trabzon'dan ibaret kalmayıp, yurdun başka yerlerinde ve Haymana'nın üç köyünde de seçimin bir gün önce yapıldığını söyledi. Komisyonun, Ankara seçimlerine yönelik itirazlara diğer yerlerde olduğu gibi sadece şekil açısından yaklaştığını, halbuki Ankara dosyasında daha farklı vesikalar olduğunu bildirdi. Örnek olarak Kırıkkale'de 89 sandıktan 23 tanesinde oyların değiştirildiğini, Demokrat Parti temsilcileri tarafından seçim kurulu üyelerinin imzaları ve mühürleriyle bunun ispat edildiğini iddia etti. Kırıkkale seçimlerinin 1800 oyla lehlerine olması gerekirken 10 bin oyla aleyhlerine ilan edildiğini belirten Köprülü, Keskin ve Kalecik seçimleri hakkında da bu tür vesikaların bulunduğunu söyledi.¹⁷⁴ C.H.P. Ankara milletvekili Emin Halim Ergun ise Demokrat Partililerin iddialarını reddederek, Demokratların özellikle dini kullanarak vatandaşlar üzerinde baskı kurduğunu iddia etti. Yeter diye bastırdıkları afişin anlamının şimdiye kadar yapılan zulüm olduğunu, bu iddianın bir zamanlar C.H.P.'de görev alan D.P. yöneticilerine yakışmadığını ilave etti. Ankara Valisinin elinde Demokrat Parti adına propaganda yapan, sandık başlarında temsilci olarak bulunan kişilerin yer aldığı bir liste gördüğünü söyleyen Ergun, bu listedekilerin hepsinin hırsızlık,

---

¹⁷² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.104-106.

¹⁷³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), s.114.

¹⁷⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.119-123.

adam öldürmek, yol kesmek gibi suçlardan mahkûm olup cezalarını çekmiş olanlar olduğunu iddia etti. Polatlı'da seçim kurulunun tamamen D.P.'lilerden oluştuğunu, Polatlı seçimlerin niçin itiraz ettiklerini anlamadığını da ekledi. Demokrat Partili temsilcilerin kendi kurullarından yolluk alabilmek için muhtarlardan boş kâğıda mühür basmalarını istediklerini, bunun için mazbata şeklinde doldurarak vilayet makamlarına vesika olarak sunduklarını da iddia etti. Gazetelere göre D.P.'nin en çok oy alan adayının 90 bin küsur oy almasına karşılık C.H.P.'nin en az oy alan adaylarının 142 bin küsur oy aldığını, dolayısıyla D.P.'lilerin tüm itirazlarının kabul edilse bile sonucun değişmeyeceğini söyledi.¹⁷⁵

C.H.P. Seyhan milletvekili Kemal Satır da kendisinden önceki konuşmacının eleştirilerine katılarak D.P. mensuplarının öne sürdükleri iddiaların doğru olmadığını söyleyip, bazı din adamlarının D.P. aleyhine çalıştıklarını reddederek, D.P. mensuplarının din adamlarını C.H.P. aleyhine kullandığını iddia etti ve bazı örnekler verdi. Çifte mazbata iddiasına karşı Ankara'nın Ağılıcı Köyü'nün Kemal Pilavoğlu'nun köyü olduğunu, Pilavoğlu'nun köylülere oy kullanmaması yönünde telkinde bulunduğunu, köylünün oy kullanmaması nedeniyle sandığın bir mazbata düzenlenerek kapatıldığını, D.P. mensuplarının şikâyeti üzerine sandığın tekrar konulduğunu, Pilavoğlu'nun ikinci telkiniyle halkın oy kullandığını, sonuçta bu köyde D.P.'nin seçimi kazandığını anlattı. Son olarak, D.P. lehine propaganda yapan din adamlarından bazılarının inkılâp kanunlarına muhalefetten haklarında tahkikat yapılan kişiler olduğunu iddia etti.¹⁷⁶ Adnan Menderes ise C.H.P.'li üyelerin D.P. hakkında suçlamalarına cevap vermek üzere yaptığı konuşmada kendi iddiaların doğruluğunu, C.H.P. iddialarının ise genelleme ve doğru olmadığını savundu. D.P. içinde Milli Mücadeleye karşı olan veya siyasi mahkûm olup da bir partiye girmeleri mümkün olmayan DPliler varsa, bunların kendilerine bildirilmesinden memnun olacaklarını söyledi. Şikâyet için sundukları vesikaların kabul edilmemesi konusunda ise seçimin iptal edilmesi veya seçim sonucu hakkında araştırma yapılması için neyin vesika olarak kabul edileceğini sordu.¹⁷⁷ C.H.P. Kastamonu milletvekili Dr. Fahri Ecevit ise yaptığı konuşmada D.P. mensuplarının Çubuk'ta seçmenlere, "askerleri terhis edeceğiz, vergileri kaldıracağız, ezanı Arapça olarak okutacağız" şeklinde propaganda yaptıklarını köylülerin kendilerine anlattığını söyledi. Çubuk'ta D.P. mensuplarıyla da konuştuğunu, seçimlerin temiz gittiğini kendisine anlattıklarını

¹⁷⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.123-128.

¹⁷⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.128-131.

¹⁷⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.133-134.

belirtti. Kendisine olayları anlatanların adlarını da vererek D.P.'ye mensup birinin oy karşılığı para dağıttığını da iddia etti.¹⁷⁸

Balıkesir milletvekillerinin seçim tutanaklarının Genel Kurul'da görüşülmesi sırasında da tartışmalar yaşandı. D.P. Muğla milletvekili Nuri Özsan, şikâyetlerin reddediliş nedenlerinin üçe ayrıldığını söyledi. Bunlardan birincisi, şikâyette bulunanların resmi sıfatı olmayan kişiler olması veya hukuken tutanak tanzimine salahiyeti olmayan kimseler tarafından şikâyet başvurularının yapılması, ikincisi C.H.P. ile D.P. adayları arasındaki oy farkının sonuca etki edilemeyecek kadar fazla olması, üçüncüsü ise milletvekili seçilenlerin tutanaklarında mevzuat hükümlerine göre milletvekili seçilmelerine engel bir durum olduğunun yazılmasıydı. Seçim yolsuzluğunun yapıldığına dair görevlilerden aleyhlerinde bir vesika istemenin mümkün olmadığını belirten Nuri Özsan, buna rağmen Balıkesir'in çeşitli yerlerindeki sandıklardan çıkan sonuçları gösteren ve köy muhtarı ve azalarının, C.H.P. mensuplarının imzaları olan tutanakların dahi İnceleme Komisyonu tarafından ciddiye alınmadığını öne sürdü.¹⁷⁹ Buna karşı Balıkesir milletvekili Süreyya Örgüven ve Tokat milletvekili Recai Güreli de D.P. mensuplarının sandıklarda yaptıkları taşkınlıklardan bahsettiler.¹⁸⁰

İstanbul'da C.H.P.'nin kazandığı beş milletvekilliği için yapılan tartışmalar da oldukça hararetle geçti. Fevzi Çakmak'ın çok kısa olarak oylarının çalındığı şikâyetinden sonra söz alan D.P.'li Salamon Adato,¹⁸¹ C.H.P. lehine yapılan hilelerden bahsetti. Seçim tutanaklarının, komisyon başkanlarının evlerinde değiştirilerek istenildiği kadar işlendiği ve bunun sonucunda da D.P. adaylarına verilen oylardan 649 905'inin C.H.P. adaylarına aktarıldığını iddia etti. Ayrıca muhtarların seçim günü öncesinden mühürlü oy zarfı dağıttıklarının,

---

¹⁷⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.136-138.

¹⁷⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.141-142.

¹⁸⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.143-149.

¹⁸¹ DP İstanbul milletvekili Salamon Adato hakkında da Adato'nun seçim tutanağı onaylandıktan sonra şikâyetler yapıldı. Bu şikâyetler, Adato'nun Türk Mahkemeleri ve Yargıtay'ı küçük görmek, yabancı devletlere hizmet etmek, Sovyetler Birliği'nin Ticaret Mümessilliğinin hukuk müşavirliğini yapmak, davalarda her iki tarafın da avukatlığını üstlenmek gibi suçlamaları kapsıyordu. Tutanakları İnceleme Komisyonu ve Anayasa Komisyonu şikâyetleri inceledikten sonra hazırladıkları raporlarda Adato'nun seçim tutanağının Genel Kurul'da onaylanmasından sonra hakkındaki şikâyetleri incelemenin İnceleme Komisyonu'nun yetkisi dışında olduğuna, Adato aleyhindeki iddialardan bir kısmının asılsız olduğuna, İstanbul Barosu tarafından kendisine verilen geçici olarak meslektan men cezasının ise mesleki bir ceza olup milletvekilinin düşürülmesini gerektirmeyeceğine karar verdiler. Genel Kurul da 15 Ocak 1947 tarihli oturumunda bu raporu onayladı. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:31, (15.01.1947), ss.16-17.

bağımsız aday temsilcilerinin sandık başlarından uzaklaştırıldıklarının delillerle sabit olduğunu söyledi. Sadece oyların değil, oy miktarını gösteren zabıtların da yakıldığını, bir kısmı yanık zabıtların Hazırlık Komisyonuna sunulduğunu, ama göz ardı edildiğini, bu zabıtlardaki oy sayılarının D.P.'lilerin tuttuğu sayılarla aynı olduğunu belirtti.¹⁸² Adato'dan sonra söz alan C.H.P. İzmir milletvekili Münir Birsnel, hakkında şikâyet bulunan beş kişinin TBMM Başkanı General Kâzım Karabekir, Hüseyin Cahit Yalçın, Başbakan Recep Peker, Milli Savunma Bakanı Orgeneral Cemil Cahit Toydemir ve Hamdullah Suphi Tanrıöver olduğunu, bunların tutanaklarının iptaliyle Bayan Nüzhet, Salih Keçeci, Moskos, Josef Salamon'la Dr. Keşişyan'ın getirilmek istendiğini belirtti. İtirazların hem hukuken hem sayısal olarak sonucu etkileyecek bir yönünün olmadığını belirtip TBMM üyelerinin kararları vicdanen rahat olarak verdiklerini söyleyerek sözlerini bitirdi.¹⁸³ Tutanaklarla ilgili iddialar üzerine Komisyon adına söz alan Isparta milletvekili Kemal Turan, İstanbul seçimleri konusunda komisyonuna şimdiye kadar seçim sırasında yapılan tehdit, tahkir ve taziyik şikâyeti gelmediğini, böyle bir şeyin de İstanbul gibi bir şehirde olamayacağını, müşahitlerin dövüldüğü iddiasını da burada duyduğunu söyledi.¹⁸⁴ D.P.'lilerin iddialarının aleyhine söz alan C.H.P. Balıkesir milletvekili Süreyya Örguevren ise D.P. İstanbul İl Başkanı Kenan Öner'in seçim yolsuzluğu ile ilgili basında çıkan iddialarını sert bir dille eleştirdi. Hükümetin İstanbul seçimlerine fesat karıştırma düşüncesinde olduyorsa, niye sadece 5 milletvekili için yaptığını, 12 veya 15 milletvekili için yapmasının önünde ne engel bulunduğunu sordu. Ayrıca gasp olunan oy sayısının 1 sayısına kadar hesaplandığını, bunu hangi kehanetle bildiklerini sordu. Örguevren, D.P. İstanbul milletvekillerinden Abdurrahman Münip Berkan ve Zeki Sporel hakkında bazı iddialarda bulunmaya başlayınca her iki parti milletvekillerinden de tepki aldı.¹⁸⁵ D.P. İçel milletvekili Refik Koraltan, Örguevren'in sözlerini ve üslubunu eleştirerek, adeta küfür dolu tehditkâr sözlerine aynı üslupla cevap vermeyeceğini söyledi.¹⁸⁶ Bundan sonra yapılan oylamada C.H.P. İstanbul milletvekillerinin tutanakları kabul edildi.¹⁸⁷

Samsun milletvekillerinin seçim tutanaklarının tartışılması sırasında ilk sözü Afyonkarahisar milletvekili Hasan Dinçer aldı. Dinçer, Samsun

---

¹⁸² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.155-157.

¹⁸³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.157-161.

¹⁸⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), s.161.

¹⁸⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.162-166.

¹⁸⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.166-167.

¹⁸⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), s.167.

seçimleriyle ilgili her biri 3 ilâ 15 arasında değişen imzalara sahip 80'den fazla itiraz bulunduğunu, İnceleme Komisyonu'nun bunları gereği gibi incelemediğini iddia etti. Dinçer de daha önce öne sürülen seçim yolsuzluklarına benzer örnekleri yer ve ad vererek tekrar etti. Numaralarını vererek 10 adet sandıkta D.P. ve C.H.P.'ye verilen oyların birbirleriyle değiştirildiğini iddia etti.¹⁸⁸ Hazırlık ve İnceleme Komisyonlarında görev yapan C.H.P. Amasya milletvekili Ahmet Eymir ise seçim sonrası tutanakların seçim komisyonunca genel tutanakta toplanmasından sonra D.P. Samsun İl İdare Kurulu üyesinden Avni Musluoğlu'nun seçimin kanuna ve hakka uygun olarak yapılması dolayısıyla teşekkür ettiğini, fakat birkaç gün sonra seçimle ilgili şikâyet başvurusunda bulunduğunu söyledi. Bundan sonra Samsun seçimleriyle ilgili tutanak oylandı ve kabul edildi.¹⁸⁹

Kırklareli seçimleriyle ilgili de bir tartışma yaşandı. D.P. Kayseri milletvekili Kâmil Gündeş, daha önce iddia edilen seçim yolsuzluklarına ek olarak halkın elinden D.P.'ye ait oy pusulalarının toplanarak yakıldığı ve D.P.'ye oy vermemeleri konusunda halkın uyarılıp tehdit edildiğini iddia etti. Gündeş, seçim yolsuzluklarıyla ilgili olarak "Tarihimizde böyle bir cinayete rast gelinmediği kanaatındayız" cümlesini söyleyince kendisine C.H.P. sıralarından büyük tepki geldi. Gündeş, "Halt etmişsin", "sözünü geri al", "alçak", "namussuz" gibi sataşmalara maruz kalınca sözünü geri aldığını söylemek zorunda kaldı.¹⁹⁰

Seçim tutanaklarının görüşülmesi sırasında tartışma çıkan diğer bir vilayet de Isparta'ydı. D.P. İstanbul milletvekili Fuad Hulusi Demirelli, Isparta seçimiyle ilgili İnceleme Komisyonu raporunun kendisine inandırıcı gelmediğini, merkez ilçede oyların büyük çoğunluğunun D.P.'ye verildiği, ama Sütçüler ilçesinde seçmen sayısından fazla oyun çıkması ve bunların C.H.P.'ye yazılması nedeniyle sonucun değiştiğini söyledi. Sütçüler'deki bu durumun mahalli şartlar icabı olduğu yolundaki komisyon raporunun mantıklı bir izahı olmadığını da bildirdi.¹⁹¹ Komisyon Başkanı ve Isparta milletvekili Kemal Turan ise Sütçülerdeki oy fazlalığının bu ilçenin yeni kurulması ve bazı seçmenlerin sonradan kütüğe yazılmasından kaynaklandığını belirtti.¹⁹²

Bursa seçimleri üzerinde de tartışma çıktı. Refik Koraltan, daha önce

---

¹⁸⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.167-168.

¹⁸⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.169-170.

¹⁹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.178-179.

¹⁹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), s.182.

¹⁹² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), s.183.

üzerinde durulan seçim hilelerinin burada da tekrarlandığını geniş olarak anlattıktan sonra örneklere geçti. Bursa'nın Kayapak Köyünde seçim sonucunun ilk önce D.P.'ye 339, C.H.P.'ye 212 oy verildiği şeklinde kayıt altına alındığını belirten Koraltan, bu mazbatanın daha sonra Çalı Bucağına götürüldüğünü, burada Nahiye Müdür Vekili'nin müdahalesiyle ikinci bir mazbatanın düzenlendiğini, sonra bundan da vazgeçilerek üçüncü bir mazbataya 643 olan toplam seçmen sayısının hepsinin C.H.P.'ye yazıldığını iddia etti. Dudaklı, Karacakaya ve Rüşdiye köylerinde de benzer yolsuzluk yapıldığını iddia eden Koraltan, Balyaz köyünde D.P.'ye 145, C.H.P.'ye 77 oy çıkmışken, tasnif sonucu tüm oyların C.H.P.'ye yazıldığını söyledi. Bu örnekleri çoğaltarak bilgi veren Koraltan, jandarmanın bu seçimlerde D.P. aleyhine kullanılmasını da ordunun politikaya alet edilmesi olarak yorumlayarak eleştirdi.¹⁹³ C.H.P. Bursa milletvekili Muhittin Baha Pars ise kürsüye gelerek Koraltan'ın verdiği bilgilerin doğru olmadığını, Kayapak ve diğer yerlerden gelen ve oylarını tamamen C.H.P.'ye verdiğini bildiren köylülerin imzalarını taşıyan belgeler okudu.¹⁹⁴

Vakit hem gece yarısını bulduğu için hem de yolsuzluklarla ilgili örnekler birbirine benzer olduğu için tartışmalar heyecanını kaybetmeye ve azalmaya başladı. Kocaeli,¹⁹⁵ Maraş¹⁹⁶ ve Aydın¹⁹⁷ seçimleriyle ilgili kısa tartışmalardan sonra Hatay seçimleriyle ilgili söz alan Refik Koraltan, "Efendim söyleyen için de dinliyen için de takat azaldı. Yalnız Hatay'da seçimden evvel ve seçimde bulunan bir arkadaşınız olduğum için kısaca umumi hatları tebarüz ettirmeğe çalışacağım" deyince Yozgat milletvekili Dr. Kemal Cenap Berksoy, "Aman Allah aşkına zabıt varakasından bahsetmeyiniz" diyerek bıkkınlığını dile getirdi.¹⁹⁸ Bundan sonra vilayetler hakkında raporlar tartışılmadan kabul edildi. Son olarak Yozgat seçim sonuçları üzerinde görüşme yapıldı. C.H.P. Seyhan milletvekili ve eski İçişleri Bakanı Hilmi Uran kürsüye gelerek genel bilgiler verdi. Buna göre 8 551 549 seçmenden seçim günü 6 373 543 kişi oy kullanmıştı. Kadın seçmenlerin % 71'i, erkek seçmenlerin ise % 78'i oyunu kullanmış, toplam seçimde ise bu oran % 75 olarak gerçekleşmişti. Seçilme katılma oranı en düşük Elâzığ'da, sonra da İçel'de gerçekleşmişti. Uran, bundan

---

¹⁹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.183-188.

¹⁹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.188-190.

¹⁹⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.192-195.

¹⁹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.196-201.

¹⁹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.202-207.

¹⁹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), s.209.

sonra seçimlerle ilgili genel bilgiler verdi.¹⁹⁹ Son olarak gazeteler hakkında da tartışma çıktı. İstanbul milletvekili Fuad Hulusi Demirelli'nin Türk gazeteleriyle ilgili sitayışkâr sözlerine bazı C.H.P. milletvekilleri tepki gösterip, bazı gazetelerin dönme azınlıklara mensup (Vatan) ve kişilere yönelik yalan haber (Yeni Türkiye) yazdığı için takdis etmeyeceklerini belirttiler.²⁰⁰ Birleşim sabaha doğru 02:50'de sona erdi.

Seçim tutanaklarının görüşülmesine 6 Aralık 1946'da devam edildi. Edirne milletvekilliğine seçilen Dr. Bahattin Öğütmen ve Mehmet Ökten, Seyhan milletvekilliğine seçilen Dr. Kemal Satır, Çanakkale milletvekilliğine seçilen Nurettin Ünen'in milletvekillikleri tartışma çıkmadan onandı.²⁰¹ Eskişehir milletvekilliğine seçilen Yavuz Abadan'ın milletvekili tutanağının reddini isteyen Tutanakları İnceleme Komisyonu'nun raporu ise onaylandı. Komisyon raporundan anlaşıldığına göre Eskişehir'de Kemal Zeytinoğlu, Abadan'dan fazla oy almış, Zeytinoğlu hakkında bir şikâyet üzerine İl Seçim Kurulu, Zeytinoğlu yerine Abadan'ın milletvekilliği için tutanak hazırlamıştı. Tutanakları İnceleme Komisyonu, milletvekili seçimine ilişkin itirazların TBMM'ne yapılması gerektiğinden ve bu şikâyet hakkında TBMM'nin karar verme yetkisi bulunmasından ötürü Abadan'ın tutanağının iptal edilmesi ve Zeytinoğlu'nun tutanağının düzenlenmesi kararına varmıştı.²⁰² Zaten Abadan da milletvekilliğinden 1 Kasım 1946 tarihinde istifa etmişti.

Sıra D.P.'den İstanbul milletvekilliğine seçilen Zeki Rıza Sporel'in seçim tutanağı hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu Raporu'nun görüşülmesine gelince Meclis'te uzun bir tartışma yaşandı. Sporel'in milletvekilliğine olan itirazın gerekçesi şuydu: İddialara göre Sporel, Milli Mücadele döneminde Kuvayı Milliye'ye katılmadığı gibi, Kuvayı İnzibatiye'ye subay olarak iştirak etmişti. Bundan dolayı Heyeti Mahsusa Sporel'i ordudan tard etmişti. Sporel ise, Kuvayı Milliye'ye katılmama nedenini rahatsız olan kız kardeşini bırakacak bir kimsesi olmaması ve Milli Hareketin sonucunun belirginleşmesini beklediği şeklinde açıklamıştı. Tutanakları İnceleme Komisyonu'nun yaptığı incelemeler sonucunda, daha sonraki yıllarda Heyet-i Mahsusa'nın kararına itiraz edebilmek imkânını veren iki kanun çıkmasına rağmen Sporel'in itiraz yoluna gitmediği anlaşıldı. 1938 yılında çıkan Af Kanunu ise Komisyonun çoğunluğuna göre askerlikten çıkarılmaları

---

¹⁹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:0, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), ss.213-217.

²⁰⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:0, Cilt:1, Birleşim:8, (26.08.1946), s.217.

²⁰¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), ss.36-37.

²⁰² *Eskişehir milletvekilliğine seçildiği ilan edilen Yavuz Abadan'ın seçim tutanağı hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu (5/47)*, 20 sayılı basmayazı, *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946).

kapsamıyordu. Bu cezası nedeniyle Sporel'in kamu hizmetlerinden yasaklı olduğu da belirtiliyordu. Anayasanın 12. maddesi kamu hizmetinden yasaklılığın milletvekili seçilmeye engel olduğunu hükme bağlıyordu. Bu nedenle İnceleme Komisyonu, Sporel'in milletvekili seçim tutanağının kabul edilmemesi gerektiği sonucuna varmıştı.²⁰³

D.P. İçel milletvekili Refik Koraltan, Komisyon raporu üzerinde uzun ve detaylı bir konuşma yaptı. Koraltan, Heyeti Mahsusa kararı üzerinde herhangi bir itirazlarının olmadığını, fakat 1938 yılında çıkan Af Kanununun yorumu konusunda rapordaki düşüncelere katılmadıklarını söyledi. Refik Koraltan'a göre hâkimler, memurlar ve askerler hakkında kendi kanunlarına göre verilmiş cezalar af kanunu kapsamı dışındaydı, af kanunu Heyeti Mahsusa kararlarını kapsıyordu. Kaldı ki Heyeti Mahsusa bir mahkeme değildi. Sporel'in Milli Mücadele aleyhinde çalışmadığını da iddia eden Koraltan, buna delil olarak da Fikret Yüzatlı'nın Sporel'in Milli Mücadele için çalışma yaptığı ve M.M. teşkilatından olduğu sözlerini gösterdi. Ayrıca Sporel'in gizli gruba mensup olduğuyla ilgili Karabekir'e yazılan bir mektubu okudu ve Milli Mücadele yanlısı başka birinin Sporel lehine başka bir mektubundan da bahsetti. Milli Mücadele döneminde Anadolu'ya geçmemenin suç olmadığını, o dönemde Anadolu'da mücadele içinde olmayıp da savaştan sonra Anadolu'ya geçip değişik hizmetlerde bulunan memur, öğretim üyesi, hatta milletvekili bulunduğunu da sözlerine ekledi. Sporel'in Türk sporuna da hizmeti geçtiğini, bundan dolayı hükümet ve devlet başında bulunan önemli şahsiyetlerin takdirlerine de mazhar olduğunu söyleyen Refik Koraltan, Meclis'in Sporel'in mazbatasını tasdik etmesini istedi.²⁰⁴ İstanbul milletvekili Osman Nuri Köni de konuyu hukuki açıdan inceleyen konuşmasında bir mahkeme olmayan Heyeti Mahsusa'nın kararlarının bir kimsenin medeni haklarını kullanmasını engelleyemeyeceğini iddia etti.²⁰⁵

D.P. Muğla milletvekili Necati Erdem de Köni'nin değerlendirmeleri doğrultusunda hukuki izahatta bulundu. Milli Mücadele'ye davet edilen kişilerin, bu davete katılmazlarsa askerlikten atılacağına dair bir kanun bulunmadığını, dolayısıyla Milli Mücadele'ye katılmamanın bir suç olmadığını iddia eden Erdem, daha sonra kabul edilen 437 sayılı kanunun geriye yürümeyeceğini, bu nedenle de Milli Mücadele döneminde askerlikten atılmanın Türk Ceza Kanunu'nun 20. maddesindeki kamu hizmetinden yasaklılık kapsamına girmeyeceğini iddia etti. Erdem, anayasa ve kanunlarda geçen

---

²⁰³ İstanbul Milletvekilliğine seçilen Zeki Rıza Sporel'in seçim tutanağı hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu Raporu (5/48), ss.1-4, **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946).

²⁰⁴ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), ss.37-43.

²⁰⁵ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), ss.43-44.

“hukuk-i medeniyeden iskat” ve “hidematı âmmeden memnuiyet” kavramları üzerinde uzun analizlerde bulunarak, aleyhte kullanılmak istenen Türk Ceza Kanunu hükmünün Sporel hakkında verilen karardan çok sonra yürürlüğe girdiğini, bir kişinin aleyhine olarak daha şiddetli hükümler içeren bir kanunun geriye yürüyemeyeceğini, bundan dolayı Sporel aleyhine hüküm verilemeyeceğini söyledi.²⁰⁶

Daha sonra kürsüye gelen C.H.P. Rize milletvekili Dr. Fahri Kurtuluş, Sporel’in kendisine yapılan Milli Mücadeleye davetten kaçındığını, mazeretinin de geçerli olmadığını, Sporel gibi birisine Meclis’te yer olmadığını, birkaç gün önce Tasvir’de çıkan Sporel’in Milli Mücadele’ye yardım ettiğine dair yazıların da hiçbir değerinin olmadığını söyleyerek Sporel’in milletvekilliğinin kabul edilmemesini istedi.²⁰⁷ C.H.P. Bursa milletvekili Muhittin Baha Pars da yaptığı konuşmasında Meclis’in her şeyin üstünde olduğunu, seçim hususunda istediği kararı alabileceğini belirttiikten sonra, Sporel ile şahsi hiçbir sorunları olmadığını, fakat Milli Mücadelede kadınlar ve çocuklar bile yardıma gelirken, bir askerın hastalığını bahane ederek daveti kabul etmemesi, daha sonra da kendisinin değil kız kardeşinin hasta olduğunu söylemesi, savaştan sonra hakkında verilen askerlikten tard kararına da itiraz etmemesi ve ticaretine devam etmesinin nasıl izah edileceğini sordu. Sporel’in futbolda büyük başarılar kazanması ile bu konunun birbirine karıştırılmaması gerektiğini söyleyen Pars, Sporel’e ilgi gösterilirken onun askerlikten atılmış olduğundan kimsenin haberi olmadığını ifade etti. Affin bazı şeyleri ortadan kaldırmayacağını, ama TBMM’ye gelecek kimsede aranan şartları ortadan kaldıramayacağını ileri sürdü.²⁰⁸

C.H.P. Hatay milletvekili General Eyüp Durukan, konu üzerinde konuşmasına Milli Mücadele döneminde İstanbul’da faaliyet gösteren Milli Müdafaa ve Felahı Vatan gruplarının yapısı ve çalışmalarından bahsederek başladı. Sporel’in o dönemde herhangi bir şekilde Milli Müdafaa lehinde çalışmış olsa veya Esat Paşa’nın emrinde gizli olarak bulunsa bu durumun mutlaka Milli Mücadele döneminde Anadolu lehine çalışanların listesinin bulunduğu cetvellerde belirtilmiş olacağını iddia etti. Durukan’a göre adı cetvellerde bulunmasa bile, Sporel, Bursa Heyeti Mahsusası’na Esat Paşa’nın emrinde çalışmış olduğunu söylemiş olsaydı, bu durum o zaman kendisine sorulurdu.²⁰⁹ Sporel lehinde son zamanlarda şahitlik yapanların bu şahitliklerini o zaman niye yapmadığını soran Durukan konuşmasını şu cümlelerle bitirdi:

---

²⁰⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), ss.44-47.

²⁰⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), ss.47-48.

²⁰⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), ss.49-52.

²⁰⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), ss.52-53.

Bilâhare affedilmiş olmasını ileri sürüyorlar. Bilâhare affedilmiş olsa dahi bu belki hidematı âmmeden dolayı kayıplarını kendisine iade etmiştir. Fakat memleketin, vatanın kendisinden beklediği vatan borcunu ifa et dediği vakit te bu şerefli hizmeti ifa etmediğinden dolayı kaybettiği şerefi kendisine iade etmemiştir. (Soldan bravo sesleri alkışlar) Şerefi iade edilmeyen bir adamın burada yeri yoktur. (Alkışlar)²¹⁰

Refik Koraltan ve Necmettin Sahir Sılan'ın da konuşmasından sonra D.P. Sinop milletvekili Suphi Batur kürsüye gelerek Zeki Rıza Sporel'in savunmasını okudu. Sporel, hakkındaki iddiaların herhangi bir vesikaya dayanmadığını, aksine görüş sahiplerinin ise bugün canlı şahitler olarak Meclis'te bulduklarını iddia ediyordu. Milli Mücadele döneminde İstanbul'da elinden geldiğince vatana hizmet ettiğini, savaştan sonra da en karanlık günlerde yurt dışında milli formayı giyerek milletin yüzünü ak etmeye çalıştığını belirten Sporel, kendisi hakkında yapılan isnatlar karşısında verilecek kararı milletvekillerinin vicdanına bıraktığını söyleyerek savunmasını bitiriyordu.²¹¹ Birkaç milletvekilinin daha konuşmasından sonra yapılan oylamada Tutanakları İnceleme Komisyonu'nun raporu kabul edildi. Böylece Zeki Rıza Sporel'in milletvekilliği reddedilmiş oldu.²¹²

D.P.'den İstanbul milletvekilliğine seçilen Abdurrahman Münip Berkan hakkında ise vergi kaçakçılığı suçlamasıyla ağır cezadan olmak üzere bir aylık meslekten men cezasından mahkûm olması nedeniyle milletvekili olamayacağı iddiasıyla bir şikâyet vardı. Hazırlama Komisyonu bu iddiayı ciddi bulurken, İnceleme Komisyonu mazbatanın onaylanmasını istemişti.²¹³ Berkan'ın milletvekili seçim tutanağı ile ilgili tartışmada söz alan C.H.P.'li Nazım Poroy, Berkan'ın vergi kaçakçısı olduğunu iddia edip, olayın nasıl geliştiğini anlattı. Berkan'ın vergi kaçırmayı tespit edildikten sonra Baro'dan da görüş istenildiğini, Baro İnzibat Meclisi'nin de kendisini sözcü yaptığını, bu vesileyle Berkan'ın nasıl vergi kaçırdığını öğrendiğini söyledi. Berkan'ın hem avukat olması hem de milletin parasıyla Paris'te eğitim görmesi yüzünden suçunun daha da ağır olduğunu iddia etti. Poroy, vergi kaçakçılığı ile ilgili Adnan Adıvar'ın bir yazısına atıfta bulunarak konuşmasına şu şekilde devam etti:

Malûmu âlinizdir ki, Adnan Adıvar İngiltere'de çok oturdu, İngilizlerin yaşayış tarzına, fikirlerine ve memleketin

²¹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), s.53.

²¹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), ss.55-56.

²¹² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), ss.59.

²¹³ *İstanbul Milletvekilliğine seçilen Abdurrahman Münip Berkan'ın seçim tutanağı hakkında tutanakları İnceleme Komisyonu raporu (5/48)*, ss.1-5, *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946).

teşkilâtına, kanunlarına, tabii müdekkik bir arkadaştır, etraflıca vâkıftır. Bu zat harp dolayısıyla İngiltere’de mevcut olan sıkıntıyı anlatırken ve bazı İngiliz zenginlerinin % 80’e kadar bir kazanç vergisine tâbi tutulduğunu söyledikten sonra, malûm ya zaten İngiltere Kralının bir de emri mahsusudur, harp devam ettiği müddetçe bütün İngilizlerin malı kralın malıdır. Bundan başka kazanç vergisi % 80’e çıkararak kanun ve bunun verdiği sıkıntı; ıstırap... Bunları anlattıktan sonra Adnan Adıvar diyor ki: (Fakat buna rağmen bugün İngiltere’de vergi kaçakçılığı en büyük namussuzluk sayılır, âdeta karaborsacılık gibi...) ²¹⁴

İncelemesinden sonra Abdurrahman Münip Berkan hakkında ağır bir ceza istediğini, fakat azınlıkta kaldığını söyleyen Poroy, Berkan hakkında verilen karar üzerine Baro’dan istifa ettiğini söyledi. ²¹⁵

D.P. Kütahya milletvekili Ahmet Tahtakılıç, Poroy’un iddialarına karşı yaptığı konuşmada, konunun Poroy’un anlattığı gibi olmadığını, Baro’nun Abdurrahman Münip Berkan’a bir ceza vermemesi nedeniyle konunun mahkemeye gittiğini, sonuçta Berkan’a bir ay avukatlık mesleğinden men cezası verildiğini söyledi. Poroy’un konuyu şahsi bir alana çektiğini iddia eden Tahtakılıç, Berkan’ın yurt dışında milletin parasıyla okumasına karşılık olarak üniversitede 90-100 lira maşla 18 yıl hizmet ettiğini belirtti. Berkan ile ilgili konunun vergi kaçakçılığı değil, vergi beyannamesi verip vermemeye ilgili, mükellefle Hazine arasında bir ihtilaftan ibaret olduğunu savundu. ²¹⁶

Kendisini savunmak üzere kürsüye gelen Abdurrahman Münip Berkan, konuşma yapmayı düşünmediğini, fakat Poroy’un kendisi hakkında vergi kaçakçısı ve yalancı ithamları karşısında konuşmaya karar verdiğini söyledi. Berkan, bu meselenin Maliye ile kendi arasında bir beyanname meselesi olduğunu ve kanunu farklı yorumlamaktan kaynaklandığını belirterek, bundan dolayı aleyhine açılan davayı safhalarıyla anlattı. Sonuçta kendisine verilen cezanın vergi kaçakçılığı değil, usulle ilgili olduğunu iddia etti. ²¹⁷

D.P. Eskişehir milletvekili Emin Sazak da Poroy’un üslubunu mahalle kahvesinden aşağı diye eleştirdi. Ticaretle uğraşan hemen herkesin bir şekilde vergi sorunu olduğunu, aleyhine sonuçlandığı zaman da borcunu ödemediğini belirten Sazak, muhalif partiyi dolambaçlı yollardan ortadan kaldırmak istiyorlarsa bunu doğrudan söylemelerini istedi. Halk Partisi’nin savunucuları da

²¹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), s.61.

²¹⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), s.62.

²¹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), ss.64-66.

²¹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), ss.67-69.

Nazım Poroy gibi olursa, kimsenin arzu etmediği bir sonucu olacağını ileri sürdü.²¹⁸ Bitlis milletvekili Muhtar Ertan ise Berkan'ın vekâlet ücreti almasına rağmen bunu eski bir alacak diye göstererek vergi kaçırmasını eleştirerek, bu fiili işleyen bir profesörün ahlaki durumu hakkında tereddüt etmemeye imkân olmadığını söyledi.²¹⁹ D.P. İstanbul milletvekili Fuad Köprülü de yaptığı konuşmasında konuyu çok büyütmenin anlamı olmadığını, ortada iki ayrı yorum olduğunu söyledi. Bu Meclis'in daha önce karaborsacılıktan 6 ay hapse mahkum olmuş birinin milletvekilliğini kabul ettiğini, kendilerinin Poroy'un üslubuyla konuşmayı tercih etmediklerini, karaborsacılık yapma karşılığı olarak verilen altı aylık cezayı milletvekilliğine engel görmeyen Meclis'in, bir aylık meslekten men cezasını milletvekilliğine nasıl engel gördüğünü anlamadığını ifade etti.²²⁰

Müzakereler sonrası Abdurrahman Münip Berkan'ın milletvekilliğini onaylayan Tutanakları İnceleme Komisyonu raporunun reddini isteyen Nazım Poroy'un önergesi açık oya sunuldu. 246 milletvekilinin katıldığı oylama sonucunda önerge lehine 124, aleyhine 109 oy çıktı, 13 de çekinse oy verildi. Bu sonuçla Berkan'ın milletvekilliği reddedilmiş oldu.²²¹

Demokrat Parti, Abdurrahman Münip Berkan'ın milletvekilliğinin reddine ilişkin oylamanın usulsüz olduğu iddiasıyla oylamanın yeniden yapılması için bir önerge verdi. Bu önerge ve Başkanlık Divanı'nın bildirisi Genel Kurul'da 16 Aralık 1946 tarihinde görüşüldü. D.P. milletvekilleri, daha önce yapılan oylamada bir milletvekilinin kırmızı oy pusulasının olmaması nedeniyle beyaz oy üzerine kırmızı amacıyla kullandığını yazarak oy kullandığını, Başkanlık Divanının bu oyu kullanılmamış saydığını, böylece kabul oylarının 123'e indiğini, kullanılan oy sayısının da 245 olduğunu ilan ettiğini belirtiyorlardı. Halbuki iptal edilen oyun çekinse oy olarak sayılması, kullanılan oyun da 246 olarak kabul edilmesi gerektiğini iddia ediyorlardı. Bu iptal edilen oy çekinse sayılısaydı kabul oyları çoğunluk oluşturmayacağından Poroy'un ret önergesi kabul edilmemiş olacaktı.²²² Başkanlık Divanı ise geçerli olan oyun rengi olduğunu, oy pusulası üzerindeki yazıların geçersiz olduğunu, o nedenle ilan edilen oylama sonucunun geçerli olduğunu iddia ediyordu.²²³ Yapılan müzakerelerde D.P. Kayseri milletvekili Kâmil Gündeş, D.P.'lilerin oylamadan 5 gün sonra itiraz ettiklerini, eğer bu itiraz kabul edilirse daha sonra

²¹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), ss.69-70.

²¹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), ss.70-71.

²²⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), s.73.

²²¹ *Tutanak Dergisi'nin söz konusu sayısının 73. sayfasında çekinse oy sayısı yanlışlıkla 18 olarak yazılmıştır. T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:13, (06.12.1946), ss.73-74.

²²² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:17, (16.12.1946), s.154.

²²³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:17, (16.12.1946), ss.154-155.

yapılacak itirazların kural haline geleceğini, bunun da kötü sonuçlar doğurabileceğini, oy pusulaları üzerinde sonradan değişiklik yapıp yapılmadığının bilinemeyeceğini, bunun da Meclis'in itibarını azaltacağını iddia ederken,²²⁴ aynı partiden Muğla milletvekili Necati Erdem, İtüzük'te iptal edilen oyların çekinse sayılacağını açık olarak belirtildiğini, iptal işleminin ise Başkanlık Divanı'na yapıldığını, milletvekillerinin bunu sonradan öğrendiğini, bu nedenle kasıt veya şüphe aramanın yersiz olduğunu söyledi.²²⁵ C.H.P. Tunceli milletvekili Necmeddin Sahir Silan ise, söz konusu oy pusulası üzerinde sadece 'ret' kelimesinin yazılı bulunduğunu, bunun ne anlama geleceğinin anlaşılamayacağını, bu yazının da kim tarafından, ne zaman ve nerede yazıldığının belirlenemeyeceğini, oylama sonucu ilan edilen tutanakta da Başkanlık Divanı tarafından değişiklik yapılmadığını, değişikliğin Genel Kâtiplik'te bilinmeyen biri tarafından yapıldığını, bunun da hukuki bir sonucunun olmadığını, dolayısıyla Başkanlık Divanı'nın ilan ettiği sonucun geçerli olması gerektiğini söyledi.²²⁶ Sonuçta, oylama sonucunda bir değişiklik yapılmadan konu kapandı.

9 Aralık 1946 tarihinde Muğla milletvekillerinin seçim tutanakları görüşüldü. Demokrat Parti Muğla milletvekili adayı Cemal Hünel, C.H.P. Muğla milletvekili Abidin Çakır aleyhine ilgili yerlere dilekçe vermişti. Hünel sadece Kesre Köyündeki 40 numaralı sandığa ait seçim tutanağına itiraz ediyordu. Bu sandık hariç tutulursa Hünel tüm Muğla'da 25 691, Çakır da 25 484 oy almıştı. Hünel, adı geçen sandıkla ilgili itirazında kendisinin aslında 136, Çakır'ın ise 119 oy aldığını, fakat seçim tutanağında yapılan bir hile ile kendisine 36, Çakır'a ise 319 oy yazıldığını, bu nedenle Çakır'ın milletvekilliğinin geçersiz olduğunu iddia ediyordu. Hazırlık ve Tutanakları İnceleme Komisyonları ise hazırladıkları raporlarda Hünel'in dilekçelerinde tutarsızlık gördükleri ve yaptıkları araştırmada resmî makamların verdiği cevapları doğru kabul ettikleri için Çakır'ın milletvekili seçim tutanağının onaylanmasını istiyorlardı.²²⁷ D.P.'den Muğla Milletvekili Necati Erdem, Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç ve Denizli bağımsız Milletvekili Reşad Aydın'ın konu üzerinde teferruatlı bilgiler vererek ve bazı belgelerden alıntılar yaparak yaptıkları konuşmalarda Hünel'in iddialarını desteklediler ve Tutanakları İnceleme Komisyonu Sözcüsü Sahir Kurutluoğlu'nun Genel

---

²²⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:17, (16.12.1946), s.157.

²²⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:17, (16.12.1946), ss.158-159.

²²⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:17, (16.12.1946), ss.159-162.

²²⁷ *Muğla Milletvekillerinin seçim tutanakları hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu* (5/49), ss.1-4, *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:14, (09.12.1946).

Kurul'da verdiği bilgilerin gerçeği yansıtmadığını iddia ettiler.²²⁸ Kurutluoğlu bunun üzerine tahkikatın derinleştirilmesi amacıyla Komisyon raporunun geri verilmesini talep etti. Böylece rapor, komisyona iade edilmiş oldu.²²⁹ Komisyonun tekrar yaptığı inceleme sonucunda Hazırlama Komisyonu Kesre Köyüne ait seçim defterinin kaybolduğunu, seçim komisyonu üyelerinden bazılarının tutanağın mahallinde doldurulduğunu, bazılarının da boş gönderildiğini belirttiğini, ayrıca başka ilçelerde de yolsuzluk yapıldığını tespit etti. Bu bilgiler ışığında Hazırlama Komisyonu Abidin Çakır'ın seçim tutanağının iptalini ve bir milletvekili için yeniden seçim yapılmasını, diğer Muğla milletvekillerinin tutanaklarının ise kabulü yönündeki raporuna rağmen Tutanakları İnceleme Komisyonu, 7'ye karşı 12 oyla tüm Muğla milletvekillerinin tutanaklarının kabulü yönünde görüş bildirdi.²³⁰ Genel Kurul'un 21 Şubat 1947 tarihindeki birleşiminde de Muğla milletvekillerinin tümünün tutanakları kabul edildi.²³¹

İstanbul'dan D.P. listesinden milletvekili seçilen Burhan Cahit Morkaya'nın milletvekilliğine de çeşitli itirazlar oldu. Bu itirazlarda Morkaya'nın Birinci Dünya Savaşı'nda yedek subay iken ordudan izinsiz olarak ayrılmasından dolayı üç yıl hapse mahkûm olduğu, bu nedenle milletvekili seçilme yeterliliği bulunmadığı ileri sürülüyordu. Morkaya ise savaş yıllarında rahatsızlığından dolayı silahsız hizmete sevk edildiğini, yeni görevine geç başladığından dolayı Harp Divanı'na yollandığını, fakat beraat ettiğini, daha sonra idari ceza aldığını, sonraki yıllarda hizmetine değişik birimlerde devam ettiğini, kendisine isnat edilen suç doğru olsa bile, zaferden sonra ilan edilen genel affın kendisini suçlu olmaktan çıkardığını bildirdi. Tutanakları İnceleme Komisyonu yaptığı incelemelerde savaş sırasında Morkaya'nın firar ettiği, hastalığının ortaya çıktığı, silahsız hizmete ayrıldığı yolundaki haberlerin doğru olduğu sonucuna vardı, fakat ceza aldığı iddiasına yönelik bir kayda rastlayamadı. Bu nedenle milletvekili seçilmesine engel bir durum olmadığı sonucuna vardı.²³²

Genel Kurul'da Konu ile ilgili ilk sözü Erzurum milletvekili General Vehbi Kocagüney aldı. Kocagüney, Morkaya'nın I. Dünya Savaşı başladığında askere çağrılmasına rağmen üç yıl firari olduğunu, daha sonra rahatsızlığını

---

²²⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:14, (09.12.1946), ss.80-90.

²²⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:14, (09.12.1946), s.90.

²³⁰ *Muğla Milletvekillerinin Seçim tutanakları hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu Raporu* (5/49), 8'e ek sayılı basmayazı, *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:48, (21.02.1947).

²³¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:48, (21.02.1947), ss.376.

²³² *İstanbul milletvekilliğine seçilen Burhan Cahit Morkaya'nın seçim tutanağı hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu* (5/48), 66 sayılı basmayazı, *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:39, (03.02.1947).

bildiren bir raporla ortaya çıktığını, bunun üzerine sevk edildiği Levazım Mektebine de gitmediğini, İstiklal Harbi başladıktan sonra Morkaya'nın yine ortada olmadığını, bu durumdaki birinin milletvekili olarak kabul edilmesine gönlünün razı olmadığını söyledi.²³³ Tutanakları İnceleme Komisyonu Sözcüsü Sahir Kurutluoğlu kürsüye gelerek raporun niye olumlu yazıldığını anlattı. Kurutluoğlu, duygularına dayanarak karar veremeyeceklerini, Morkaya'nın ceza aldığına dair hiçbir kayda rastlamadıklarını, Morkaya'nın genel aftan yararlandığını, bu durumda kendisinin milletvekili seçilmesine engel bir durum olmadığını belirtti.²³⁴ Daha sonra söz alan İçel milletvekili Refik Koraltan, Morkaya'nın durumunu Fransa'da II. Dünya Savaşı ve sonrasında meydana gelen bir olaya benzeterek konuya açıklık getirmeye çalıştı. II. Dünya Savaşı sırasında Fransız Komünist Partisi lideri Torez hem milletvekili hem de ihtiyat subayı olmasına rağmen Alman cephesine kaçmış, Almanlar da söz konusu kişiyi Sovyetler Birliğine teslim etmişti. Alman-Rus savaşı başlayınca Torez Fransızlara teslim edilmişti. Bundan sonra Torez, Döğol'le beraber Fransız direniş cephesinde görev yapmış, savaştan sonra hem Torez hem de Münih Anlaşmasını yapan Daladiye, Fransız Meclisine katılmıştı. Kendilerine karşı yoğun eleştirilere rağmen, genel aftan yararlanmaları ve Fransız anayasasına göre milletvekili seçilmelerine bir engel bulunmadığından dolayı Torez ve Daladiye'nin milletvekilliklerine dokunulmamıştı. Bu olayı anlattıktan sonra Morkaya'nın resmen mahkûmiyeti ile ilgili bir kayıt da bulunmadığını söyleyen Koraltan, bu durumda Anayasa hükmüne göre Morkaya'nın milletvekilliğinin kabul edilmesi gerektiğini bildirdi.²³⁵ C.H.P. Kocaeli milletvekili Sedat Pek ise yaptığı konuşmada, Torez'in cepheden kaçtığını, Morkaya'nın ise cepheye dahi gitmediğini, kendisinin daha demokrat bir ülke olan Amerika'dan bir örnek vereceğini söyledi. Pek'in bildirdiğine göre, Amerikan Anayasasında milletvekilliğine engel bir durum olarak söz edilmemesine rağmen Amerikan Meclisi iki evli birinin milletvekilliğini, Medeni Kanun'da iki evliliğin yasaklanmasını gerekçe göstererek kabul etmemişti.²³⁶ Tutanakları İnceleme Komisyonu Başkanı Kemal Turan'ın, Burhan Cahit Morkaya hakkında herhangi bir mahkûmiyet kararı bulunmadığı açıklamasından sonra kürsüye C.H.P. Bursa milletvekili Yılmazipek geldi. Yılmazipek, Morkaya'nın üç yıl boyunca saklandığını, sonra da adını değiştirdiğini, kendisinin cephede kolunu kaybedip çolak kalmasına rağmen Morkaya'nın savaştan kaçıp servet sahibi olduğunu belirtip, tüm bunların ardından Morkaya ile aynı çatı altında nasıl arkadaşlık

---

²³³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:39, (03.02.1947), ss.87-88.

²³⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:39, (03.02.1947), s.88.

²³⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:39, (03.02.1947), s.89.

²³⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:39, (03.02.1947), ss.89-90.

edeceğini sordu.²³⁷

Vehbi Kocagüney'in ikinci defa konuşmasından sonra kürsüye gelen C.H.P. Seyhan milletvekili Dr. Makbule Dıblan da Balkan Harbi'ne, Büyük Harbe ve İstiklal Harbi'ne katılmamış ve firar etmiş birinin mahkûm olmasa da kamuoyu ve milletvekilleri vicdanında mahkûm olduğunu öne sürerek Morkaya'nın milletvekilliğine karşı çıktı.²³⁸ C.H.P. Balıkesir milletvekili Süreyya Örgüven de yaptığı konuşmasında Anayasa'nın 12. maddesinde belirtilmemiş bir suç işleyen kimsenin milletvekilliğine engel olunamayacağı düşüncesine karşı çıktı. Ona göre anayasada sayılan suçlar dışında bir suç nedeniyle de Meclis bir kişinin milletvekilliğini kabul etmeyebilirdi. Fransa'dan verilen örneklerin Türkiye'yi bağlamayacağını, kaldı ki Fransa'da aklıktan dolayı devlet tarafından kendisine verilen madalyayı satmış birinin Fransız Meclisinden kovulduğunun da gerçek olduğunu belirten Örgüven, Meclis'in sınırsız yetkisinin olması nedeniyle vereceği kararın Anayasa'ya aykırı olmayacağını iddia etti.²³⁹ C.H.P. Seyhan milletvekili Sinan Tekelioğlu da Morkaya'nın milletvekilliğine karşı çıkarak şu şekilde konuştu:

Bir gün cephei harbde idim. dışarıda bir gürültü koptu, gece yarısı idi. Arkadaşımı gönderdim, dışarıdan bir kadınla bir erkeği içeri getirdi. Kadın erkeğin yakasına yapışmış çekiyor. Bu alçak benim kocamdır, bu namussuz benim namusumu muhafaza etmek mecburiyetinde iken cepheden, düşman karşısından kaçmıştır. Ben de yakasına yapışarak buraya getirdim, dedi. Adamın elinde silâhı da vardı. Fakat tetkik ettik. İzinli imiş, vesika alamamış, onun için karısı eve sokmamış.

Şimdi arkadaşlar, kadınlarının memleketi kurtarmak için kocalarını cepheden ayrılmalarını hainlik telâkki ettiği bir memleket vekilleri bu arkadaşı eğer Milletvekili olarak kabul edersek, bilmem milletimiz bize ne der?²⁴⁰

C.H.P.'nin Kastamonu milletvekili Dr. Fahri Ecevit ve Samsun milletvekili Naşit Fırat da Morkaya'nın milletvekilliği aleyhinde yaptığı konuşmalardan sonra kürsüye aynı partiden Balıkesir Milletvekili Eminittin Çeliköz geldi. Çeliköz, Morkaya'nın Heyeti Nâsiha ile beraber gazeteci olarak Balıkesir'e geldiğini ve dönüşte Balıkesir'i küçük düşürücü yazılar yazdığını, Anadolu'da kadın, çocuk herkesin Milli Mücadele için canla başla çalışırken bu kişinin Anadolu'ya dönmediğini söyleyerek Morkaya'nın milletvekilliğine karşı

²³⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:39, (03.02.1947), ss.90-91.

²³⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:39, (03.02.1947), ss.91-92.

²³⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:39, (03.02.1947), ss.92-93.

²⁴⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:39, (03.02.1947), s.93.

çıktı.²⁴¹ Konuşmalardan sonra Erzurum milletvekili General Vehbi Kocagüney'in Komisyon raporunun reddi, dolayısıyla Morkaya'nın milletvekilliğinin kabul edilmemesine yönelik önergesi açık oya sunuldu. 290 milletvekilinin katıldığı oylama sonucu 207 kabul, 79 ret ve 4 çekinse oyla Morkaya'nın milletvekilliği reddedildi.²⁴²

Hakkında şikayet bulunan diğer bir kişi de DP'den İstanbul milletvekilliğine seçilen Senihi Yürüten'di. Şikayete göre Yürüten, I. Dünya Savaşı sırasında Almanların yanında şoförlük yaparken benzin hırsızlığından dolayı mahkum olmuştu. Hazırlama ve Tutanakları İnceleme Komisyonlarının raporunda, yapılan incelemeler sonunda Yürüten hakkında ileri sürülen mahkûmiyet kararı ile ilgili bir bilgiye rastlanılmadığı, sadece bir kayıta Af Kanunundan yararlandığı kaydına rastlanıldığı, sonuç olarak milletvekilli seçilmesine engel bir durum olmadığı ifade ediliyordu.²⁴³ Yürüten, kendini savunduğu konuşmasında İnceleme Komisyonu raporunun yetersiz olduğunu, hakkında suçsuz olduğunu bildiren birkaç belgenin göz ardı edildiğini söyledikten sonra Balkan, I. Dünya ve İstiklâl Harplerinde gösterdiği yararlılıkları şahitler ve belgeler göstererek anlattı. Yürüten'in anlattıklarından tatmin olan üyeler İnceleme Komisyonunun raporunu kabul etti.²⁴⁴

Yavuz Abadan'ın tutanağının iptal edilmesinden sonra, Eskişehir Milletvekilliği için milletvekilliği tutanağı D.P. adayı Kemal Zeytinoğlu için hazırlanmıştı. Zeytinoğlu'nun tutanağı ile ilgili Tutanakları İnceleme Komisyonu'nun raporu 17 Şubat 1947 tarihinde Genel Kurul'da görüldü. Raporda, Zeytinoğlu'nun seçimin yenilenmesi kararından itibaren üç gün içinde görevinden istifa etmediğinden dolayı Eskişehir'de Temmuz 1946 seçiminin yapılmamış sayılması gerektiği sonucuna varılıyordu. Zeytinoğlu'nun askerî memur sıfatıyla 10 gün içinde istifa ettiği iddiasına karşılık olarak da kendisinin askerî memur olmadığı sonucuna varılmıştı.²⁴⁵ Rapor hakkında ilk sözü D.P. Afyonkarahisar Milletvekili Hasan Dinçer aldı. Dinçer, Zeytinoğlu'nun kanuna göre askerî memur sayılmayacağını, fakat yedi yıldan beri yüksek askerî mühendis olarak orduda çalıştığı için sivil memur olarak da kabul edilmeyeceğini söyledi. O halde yapılması gereken şeyin kanunun lafzına değil ruhuna bakmak olduğunu belirten Dinçer, askerler için istifa etme süresinin

---

²⁴¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:39, (03.02.1947), s.95.

²⁴² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:39, (03.02.1947), s.99

²⁴³ İstanbul milletvekilliğine seçilen Senihi Yürüten'in seçim tutanağı hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu (5/48), 65 sayılı basmayazı, *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:39, (03.02.1947), ss.96-99.

²⁴⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:39, (03.02.1947).

²⁴⁵ Eskişehir Milletvekilliğine seçilen Kemal Zeytinoğlu'na ait seçim tutanağının gönderilmesine dair Başbakanlık tezkeresi ve Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu (3/71), 84 sayılı basmayazı, *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947).

sivillerden farklı olarak 10 gün konulmasındaki amacın askerlerin görevi gereği genel seçimlerin ilanı kararını zamanında haber alamamaları nedeniyle olduğunu iddia etti. Dinçer, memur gruplarını anlatarak Zeytinoğlu'nun sivil memur olarak kabul edilse bile merkezden tayin edilen sivil memur olmadığından yine kendisine 3 günlük sürenin uygulanamayacağını iddia etti. Dinçer, son olarak da Meclis'in kanunları yorumlama yetkisi olduğundan, Zeytinoğlu hakkında karar alırken kanunun tam anlamıyla tatbik edileceğinden emin olduğunu söyledi.²⁴⁶ Tutanakları İnceleme Komisyonu sözcüsü Sahir Kurutluoğlu ise yaptığı konuşmada Zeytinoğlu'nun kanunlara göre askerî memur sayılamayacağını, Dinçer'in öne sürdüğü Zeytinoğlu'nun merkezden tayin edilen memur sayılamayacağı yorumunun da doğru olmadığını belirterek, Zeytinoğlu'nun sivil memur olarak sayılması gerektiğini öne sürdü. Milletvekillerinin sorularına da cevap veren Kurutluoğlu, Zeytinoğlu'nun askerî şahıs olarak yorumlanabileceğini ve askerî muhakeme usulüne tabi olduğunu belirtti.²⁴⁷ Kendi durumunu bizzat kendisinden dinlenmesi düşüncesiyle kürsüye gelen Zeytinoğlu, yaptığı konuşmada II. Dünya Savaşı çıktığından beri orduda yüksek askerî mühendis kadrosunda çalıştığını, okuldan ayrıldığından beri tüm hayatının askerler arasında ve askerî görevlerle geçtiğini söyleyerek bu durumda askerî memurun kendisinden ne dereceye kadar farklı olduğunu, askerî bir kadroda askerî görevi olan, Milli Savunma bütçesinden maaş alan ve Askerî Ceza Kanunu'na tabi olan bir kimsenin askerîye mensubu sayılıp sayılmayacağını sordu.²⁴⁸ Denizli bağımsız milletvekili Reşad Aydın'ın da Zeytinoğlu'nun milletvekilliğinin onaylanması lehinde yaptığı konuşmadan sonra Genel Kurul, Tutanakları İnceleme Komisyonu'nun raporuna uymayarak söz konusu kişinin milletvekilliğini onayladı.²⁴⁹

Çeşitli nedenlerle boşalan milletvekillikleri yerine Nisan 1947'den itibaren birkaç defa ara seçimler yapıldı. Demokrat Parti, ara seçimlere katılmadığı için ara seçimlerdeki tüm milletvekilliklerini C.H.P. adayları kazandı. Refik Koraltan ve Yusuf Kemal Tengirşenk'in İçel ve Sinop milletvekilliklerini tercih etmesi, Vasil Konos'un istifası, Abdurrahman Münip Berkan, Zeki Rıza Sporel ve Burhan Cahit Morkaya'nın seçim tutanaklarının Genel Kurul'da kabul edilmemesi sonucu 1947 Nisan'ında İstanbul'da yapılan seçimlerde C.H.P.'den Ali Rıza Arı, Refet Bele, Nikola Fakaçelli, Mekki Hikmet Gelenbeğ, Mim Kemal Öke ve Akil Muhtar Özden milletvekili

---

²⁴⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947), ss.190-192.

²⁴⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947), ss.192-194.

²⁴⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947), ss.194-195.

²⁴⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947), s.196.

seçildiler. Bu milletvekillerin seçim tutanakları 16 Nisan 1947 tarihinde onandı.²⁵⁰ Fevzi Çakmak'ın İstanbul Milletvekilliğini tercih etmesi sonucu yapılan seçimde Kastamonu Milletvekilliğine seçilen Baki Tümtürk'ün seçim tutanağı da yine aynı tarihte onandı.²⁵¹ Lizbon elçiliğine atanan Tekirdağ Milletvekili Rahmi Apak'ın istifası üzerine yapılan seçimi ise Ekrem Pekel kazandı ve tutanağı 18 Nisan 1947 tarihinde onandı.²⁵² 22 Ağustos 1946 tarihinde vefat eden Balıkesir Milletvekili Pertev Etçioğlu'nun yerine İzzettin Çalışlar seçildi ve tutanağı 21 Nisan 1947 tarihinde Genel Kurul'da onandı.²⁵³

1948 yılında, açık bulunan milletvekillikleri için yapılan seçimler sonucunda Aydın milletvekilliğine seçilen Dr. Sabri Akın, Erzurum milletvekilliğine seçilen Şakir İbrahimhakkıoğlu, İstanbul milletvekilliğine seçilen Sadi Bekter, Malatya milletvekilliğine seçilen Esat Doğan ve Mardin milletvekilliğine seçilen Mehmet Kâmil Boran'ın seçim tutanakları 5 Kasım 1948 tarihinde,²⁵⁴ Kastamonu milletvekilliğine seçilen Adil Toközlü'nün tutanağı 15 Kasım 1948 tarihinde,²⁵⁵ Tokat milletvekilliğine seçilen Reşit Önder'in tutanağı 7 Ocak 1949 tarihinde,²⁵⁶ Ankara milletvekilliğine seçilen Dr. Ahmet Hâmit Selgil ve Bolu milletvekilliğine seçilen Hıfzırrahman Raşit Öymen'in tutanakları 11 Şubat 1949 tarihinde,²⁵⁷ Erzincan milletvekilliğine seçilen Rauf Bayındır, Giresun milletvekilliğine seçilen Tevfik Ekmen, Ordu milletvekilliğine seçilen Arif Hikmet Onat'ın tutanakları da 7 Nisan 1949 tarihinde²⁵⁸ Meclis Genel Kurulunda kabul edildi.

1949 yılında açık bulunan milletvekillikleri için seçimler yapılmaya devam edildi. Bunlardan bazı milletvekillerin tutanaklarına da itirazlar geldi. Yozgat milletvekilliğine seçilen Fahri Akgöl'ün seçim tutanağına yapılan itirazı değerlendiren Tutanakları İnceleme Komisyonu, tutanağın kabulü yönünde rapor hazırladı. Genel Kurul'da 2 Haziran 1949 tarihinde bu rapor üzerinde tartışma çıktı. D.P. Kayseri Milletvekili Kâmil Gündeş, Yozgat seçimlerinde yolsuzluk yapıldığını öne sürdüğü konuşmasında, kendilerinin seçimlere katılmadığını, bağımsız adayların kendilerini Yozgat'a davet ettiklerini, kendisinin de şikâyetlere konu olan özellikle Sorgun ve Akdağmadeni'nde

---

²⁵⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:50, (16.04.1947), ss.46-47.

²⁵¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:50, (16.04.1947), s.47.

²⁵² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:51, (18.04.1947), s.52.

²⁵³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:52, (21.04.1947), s.54.

²⁵⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:13, Birleşim:2, (05.11.1948), ss.17-18.

²⁵⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:13, Birleşim:6, (15.11.1948), s.111.

²⁵⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:15, Birleşim:28, (07.01.1949), s.29.

²⁵⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:16, Birleşim:44, (11.02.1949), ss.99-106.

²⁵⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:66, (07.04.1949), ss.144-145.

incelemeler yaptığını ve yolsuzlukları tespit ettiğini iddia etti. Gündeş'e göre hükümet vilayet merkezine adliye ve mülkiye müfettişleri göndererek seçim günü memurları baskı altında bulundurmuştu. Vali Osman Şahinbaş bütün yollara başvurarak halkı sindirmeye çalışmış, hatta seçimden bir gün önce başlayarak tasnif sonuna kadar vilayet merkezini jandarma kordonu altına almıştı. Yine de seçimi bağımsız aday kazanmıştı. Bunun üzerine Vali, Sorgun ve Akdağmadeni seçim kurullarına baskı yaparak 45 seçim tutanağını iptal ettirmişti. Bunun soucunda C.H.P. adayı Fahri Akgöl'ün 34 867, bağımsız aday Niyazi Ünal'ın 29 847 oy aldığı ilan edilmişti. Arada 5020 oy farkı vardı. İptal edilen 45 tutanakta Niyazi Ünal için 13 185, Fahri Akgöl için 2074 oy çıkmıştı. Başsavcının tahkikatına göre ise söz konusu tutanaklarda Niyazi Ünal'ın 10 113, Fahri Akgöl'ün 4509 oyu vardı. Her iki durumda da bağımsız aday seçimi kazanmış oluyordu. Meclis Hazırlama Komisyonu da benzer açıklamalar yapmış, fakat sonucunu her nedense Fahri Akgöl lehinde açıklamıştı. Oyların iptal nedenleri söz konusu sandıkların erken açılması ya da seçmenlerin imzalarının eksik olması olarak açıklanmıştı. Halbuki bunlar doğru değildi. Ayrıca seçmen defterine sonradan seçmen kaydı yapıldı iddiasıyla da iptal edilen tutanaklar vardı. Bunlar da aslında görevlilerin seçmen defterine zamanında kayıt yapmaması nedeniyle aynı görevlilerin seçmenlerin adlarını eklemesiyle ilgiliydi. Buna benzer nedenlerle oylar iptal edilmişti. Tüm bunların sonucunda yapılacak iş raporun Hazırlama Komisyonu'na iade edilmesiydi.²⁵⁹

Yozgat Milletvekili Kâmil Erbek ise Gündeş'in yanlış bilgilendirildiğini iddia etti. Ona göre rakamlar doğru değildi. Ayrıca yalan haberleri yalancı gazete muhabirleri ürettiyordu. Ayrıca Başsavcının tutanakların hatalı veya hükümsüz olduğunu tespit yetkisi de yoktu. Vilayet merkezinin jandarma kordonu altına alınma gerekçesi de doğru değildi. Bağımsız adayın taraftarlarının baskısı nedeniyle bu tedbir alınmıştı.²⁶⁰

Tutanakları İnceleme Komisyonu Sözcüsü Balıkesir Milletvekili Muzaffer Akpınar da sandıklarda çıkan oyların sayılarını vererek seçimi Fahri Akgöl'ün kazandığına inandıklarını, iptal edilen tutanaklarda bağımsız adayın oylarının fazla olduğu tutanakların örnek olarak verildiğini, hâlbuki Fahri Akgöl'ün oylanının fazla olduğu tutanakların da iptal edildiğini belirtti.²⁶¹ Bundan sonra Kâmil Gündeş ve Muzaffer Akpınar'ın kendi görüşlerinde ısrar ettikleri birkaç konuşması daha oldu. Daha sonra rapor ve Fahri Akgöl'ün seçim

---

²⁵⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:99, (02.06.1949), ss.97-103.

²⁶⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:99, (02.06.1949), ss.104-106.

²⁶¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:99, (02.06.1949), ss.106-108.

tutanağı oylanarak kabul edildi.²⁶²

Bursa milletvekilliğine seçilen Muhlis Erkmen, İstanbul milletvekilliğine seçilen Ekrem Amaç, Kars milletvekilliğine seçilen Feyzi Aktaş, Tokat milletvekilliğine seçilen Mustafa Özden'in tutanakları 7 Kasım 1949 tarihinde Genel Kurul'da kabul edildi. İstanbul milletvekilliğine seçilen Atıf Ödül'ün tutanağı ise askerliğini yapmadı iddiası üzerine Tutanakları İnceleme Komisyonuna havale edildi.²⁶³

Bitlis milletvekilliğine seçilen Ziya Geboloğlu, Erzincan milletvekilliğine seçilen Nahit Pekcan, Kastamonu milletvekilliğine seçilen Cemil Aktay, Mardin milletvekilliklerine seçilen Şemsettin Ekmen ile Yusuf Mardin, Muş milletvekilliğine seçilen Hamdi Dayı ve Urfa milletvekilliğine seçilen Hasan Oral'ın tutanakları 11 Kasım 1949 tarihinde onandı. İçel milletvekilliğine seçilen Dr. Ali Mentüşoğlu ve Manisa milletvekilliğine seçilen Dr. Lûtfi Kırdar'ın tutanakları ise şikâyet nedeniyle İnceleme Komisyonuna havale edildi.²⁶⁴ İnceleme Komisyonu Kırdar'ın tutanağının kabul edilmesi yönünde karar verdi. 23 Kasım 1949 tarihinde Genel Kurul'da D.P. Afyonkarahisar milletvekili Kemal Özçoban'ın tutanakla ilgili itirazına rağmen rapor ve tutanak oylanarak kabul edildi.²⁶⁵ Aynı tarihte Atıf Ödül'ün de tutanağı Genel Kurul'da görüşüldü. Komisyon raporu askerlik yapmamanın milletvekili seçilmesine engel olmadığını söyleyerek Ödül'ün tutanağının kabulünü istiyordu. İstanbul milletvekili Ali Kemal Silivrili, rapor hakkında yaptığı konuşmasında Atıf Ödül'ün askerliğini yapmadığının açık olduğunu söyledi. Ödül, I. Dünya ve İstiklâl Savaşı sırasında askerlik çağındaydı, ama askerliğini yapmamıştı. Ayrıca 1940-1941 yıllarında yedekler askere alınırken Ödül yine askere gitmemişti. Mülkiye Mektebi'ni bitirmeden bir yıl önce 1338 yılında da askerlikten kurtulmak için 1318 olan doğumunu 1314 olarak mahkeme kararıyla değiştirmişti. Daha sonra Lüleburgaz'da savcılık yaparken yine doğum tarihini 1314 olarak kaydettirmişti. O dönem çıkarılan Af Kanunu'ndan yararlanmak için yedek subay değil de ihtiyat eri olduğunu beyan etmişti.²⁶⁶

Atıf Ödül ise kendisine yöneltilen suçlamaları reddettiği konuşmasında yaşını düzelttiğini kabul ederek bunun Af Kanunu'ndan iki yıl önce olduğunu, Af Kanunu'nun çıkacağını bilmesinin mümkün olmadığını söyledi. İstiklal Harbi'nde ise öğrenci olduğu için askere gitmediğini, ama o zamanlar

---

²⁶² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:99, (02.06.1949), s.107.

²⁶³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:2, (07.11.1949), ss.17-18.

²⁶⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:3, (11.11.1949), ss.31-32.

²⁶⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:8, (23.11.1949), ss.147-148.

²⁶⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:8, (23.11.1949), ss.148-151.

Trakya Paşaeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nde çalıştığını ve hapsedildiğini, savaşın kötü sonuçlanması nedeniyle de Bulgaristan'a kaçıp iltica ettiğini, o dönemde Silivri'nin ise İstanbul'da Avrupa Kıraathanesi'nde tavla oynamakla vakit geçirdiğini iddia etti. 1940-1943 yılları arasında askerliğe sevk için başvurduğunu, fakat birkaç defa başvurmasına rağmen 1316 ve sonrası doğumluları aldıklarından kendisinin askere alınmadığını söyledi. En son olarak 1949 yılında da askerlik konusunun açıklığa kavuşturulması için başvuruda bulunduğunu belirten Ödül, bu defa da silah altına alınmayacağı cevabını aldığını söyledi. Kendisinin Silivri ile, milletvekili seçilmesinden önce başlayan mücadelelerinden örnekler veren Ödül, Silivri'nin bu kini nedeniyle kendi milletvekilliğine karşı geldiğini iddia etti.²⁶⁷

Muğla Milletvekili Necati Erdem de anayasada askerliğini yapmamanın milletvekilliğine engel oluşturmadığını söyleyerek bu konunun tartışılmasının doğru olmadığını belirtti.²⁶⁸ Silivri kendisinin askerlik yapmadığı iddiasını reddederek askere alınmak için rüşvet verdiğini ve askerlik sicilinde “gönüllü asker” olarak yazılı olduğunu söyleyerek, askerlik yaptığı yerleri anlattı. Silivri 4,5 yıl gönüllü askerlik yapmıştı. Hatta babası askere gittiğini aylar sonra öğrenmiş, vazgeçirmeye çalışmış, ama başaramamıştı. Ödül ise her nasılsa yıllarca askere gitmeyi becerememişti.²⁶⁹ Tutanakları İnceleme Komisyonu Sözcüsü Kırşehir Milletvekili Sahir Kurutluoğlu'nun, Ödül'ün tutanağının onanmasını isteyen konuşmasından sonra Komisyon raporu ve Ödül'ün tutanağı oylanarak milletvekilliği onaylandı.²⁷⁰

Ara seçimlerde en son milletvekili İçel'den seçilen Dr. Ali Menteşoğlu'ydu. Tutanakları İnceleme Komisyonu'nun kendisi hakkında olumlu görüş bildirmesinden sonra Genel Kurul da 2 Aralık 1949 tarihinde tutanağı onayladı.²⁷¹

2.4. VIII. Yasama Dönemi Boyunca İstifa veya Vefat Eden Milletvekilleri

1946 seçimlerinde iki ayrı seçim çevresinden milletvekili adaylığını koyup kazananlardan Fevzi Çakmak, Kastamonu yerine İstanbul

---

²⁶⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:8, (23.11.1949), ss.151-157.

²⁶⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:8, (23.11.1949), ss.157-158.

²⁶⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:8, (23.11.1949), ss.158-161.

²⁷⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:8, (23.11.1949), s.162.

²⁷¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:12, (02.12.1949), s.17.

milletvekilliğini, Refik Koraltan İstanbul yerine İçel milletvekilliğini,²⁷² Yusuf Kemal Tengirşenk ise İstanbul yerine Sinop milletvekilliğini tercih ettiler.²⁷³ Bu üç milletvekili dışında VIII. yasama döneminde istifa eden veya vefat eden milletvekillerinin dökümü şu şekildedir:

2.4.1. İstifalar

VIII. dönem milletvekili seçilenlerin altısı değişik tarihlerde milletvekilliğinden çekildiler. Bunların beşi C.H.P., biri ise D.P. milletvekiliydi. İlk çekilen milletvekili İstanbul Milletvekili D.P.'den Vasil Konos oldu. Konos, sağlık nedenlerini öne sürerek Meclis Başkanlığı'na yazdığı 31 Temmuz 1946 tarihli dilekçesiyle milletvekilliğinden istifa ettiğini duyurdu.²⁷⁴ Lizbon elçiliğine atanan C.H.P. Tekirdağ Milletvekili Rahmi Apak da 3 Eylül 1946 tarihli dilekçesiyle milletvekilliğinden çekildiğini bildirdi.²⁷⁵ C.H.P.'li Yavuz Abadan milletvekili seçilmesiyle ilgili ortaya çıkan tereddütlerin giderilmesi ve halk iradesinin yeniden ortaya çıkması düşüncesiyle, 1 Kasım 1946 tarihinde Eskişehir milletvekilliğinden istifa etti.²⁷⁶ Bu milletvekillerin dışında C.H.P. Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar,²⁷⁷ C.H.P. İstanbul milletvekili Sadi Bekter, Merkez Bankası Genel Müdürlüğü'ne atanması dolayısıyla 4 Nisan 1949,²⁷⁸ son olarak da C.H.P. Zonguldak Milletvekili Şinasi Devrin, Varşova Büyükelçiliği'ne tayini nedeniyle 20 Haziran 1949 tarihinde milletvekilliklerinden istifa ettiler.²⁷⁹

2.4.2. Ölümler

VIII. dönemde toplam 38 milletvekili, milletvekilliği devam ederken vefat etti. Bu milletvekilleri vefat sırasına göre şunlardı:

Balıkesir Milletvekili Pertev Etçioğlu (22 Ağustos 1946),²⁸⁰ Giresun Milletvekili Münir Akkaya (14 Kasım 1947), Erzincan Milletvekili Saffet Arıkan (26 Kasım 1947),²⁸¹ Ordu Milletvekili Şevket Akyazı (4 Aralık 1947),²⁸²

²⁷² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:0, Cilt:1, Birleşim:3, (14.08.1946), s.26. Çakmak'ın seçildiği seçim çevresi tutanakta yanlışlıkla Kastamonu yerine İçel olarak yazılmıştır.

²⁷³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:0, Cilt:1, Birleşim:9, (02.09.1946), ss.220-221.

²⁷⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:0, Cilt:1, Birleşim:3, (14.08.1946), s.27.

²⁷⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:0, Cilt:1, Birleşim:10, (04.09.1946), s.232.

²⁷⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:2, Birleşim:2, (11.11.1946), s.8.

²⁷⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:15, Birleşim:37, (26.01.1949), s.209.

²⁷⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:65, (06.04.1949), s.77.

²⁷⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:2, (07.11.1949), s.16.

²⁸⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:0, Cilt:1, Birleşim:18, (20.09.1946), s.433.

²⁸¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:8, Birleşim:14, (08.12.1947), ss.8-9.

Kastamonu Milletvekili Hilmi Çoruk (11 Aralık 1947), Malatya Milletvekili Tevfik Temelli (11 Aralık 1947),²⁸³ Aydın milletvekili Ahmet Emin Arkayın (3 Ocak 1948),²⁸⁴ Yozgat Milletvekili Ahmet Sungur (8 Ocak 1948),²⁸⁵ İstanbul Milletvekili ve TBMM Başkanı Kâzım Karabekir (26 Ocak 1948),²⁸⁶ Ankara Milletvekili Hilmi Atlioğlu (10 Şubat 1948),²⁸⁷ Mardin Milletvekili Abdürrezzak Şatana (24-25 Şubat 1948), Erzurum Milletvekili Kemalettin Kamu (6 Mart 1948), Maliye Bakanı ve Tokat Milletvekili Halid Nazmi Keşmir (23 Mart 1948),²⁸⁸ Bolu Milletvekili Dr. Zihni Ülgen (11 Nisan 1948),²⁸⁹ Manisa milletvekili Rıdvan Nafiz Edgüer (17 Ağustos 1948), Kastamonu milletvekili Ziya Orbay (26 Ekim 1948),²⁹⁰ Bitlis Milletvekili Arif Özdemir (17 Kasım 1948),²⁹¹ Kars Milletvekili Aziz Samih İter (2 Aralık 1948), Mardin Milletvekili General Seyfi Düzgören (27-28 Aralık 1948 gecesi),²⁹² Muş Milletvekili Bari Dedeoğlu (7 Ocak 1949),²⁹³ Bursa Milletvekili Sadık Tahsin Arsal (14 Şubat 1949),²⁹⁴ İçel Milletvekili Saim Ergenekon (8 Mart 1949),²⁹⁵ İstanbul Milletvekili Dr. Akil Muhtar Özden (12 Mart 1949), Tokat Milletvekili Galip Pekel (13 Mart 1949),²⁹⁶ Mardin Milletvekili General Kâzım Sevüktekin (1 Nisan 1949),²⁹⁷ Urfa Milletvekili Razi Soyer (19 Mayıs 1949),²⁹⁸ Samsun Milletvekili Cemil Bilsel (2 Eylül 1949), Kırklareli Milletvekili Nafi Atuf Kansu (23 Ekim 1949), Erzurum Milletvekili Raif Dinç (30 Ekim 1949),²⁹⁹ Antalya Milletvekili Numan Aksoy (19 Kasım 1949),³⁰⁰ Yozgat Milletvekili Dr. Kemal Cenap Berksoy (28 Kasım 1949),³⁰¹ Sivas Milletvekili Abidin Yurdakul (5 Ocak 1950),³⁰² Kayseri Milletvekili Sait Azmi Feyzioğlu (22 Şubat 1950),³⁰³

²⁸² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:8, Birleşim:15, (10.12.1947), s.19.

²⁸³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:8, Birleşim:19, (19.12.1947), s.66.

²⁸⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:9, Birleşim:30, (14.01.1948), s.23.

²⁸⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:9, Birleşim:31, (16.01.1948), s.31.

²⁸⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:9, Birleşim:35, (26.01.1948), s.93.

²⁸⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:44, (18.02.1948), s.225.

²⁸⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11, Birleşim:46, (12.04.1948), ss.4-5.

²⁸⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11, Birleşim:50, (21.04.1948), s.85.

²⁹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:13, Birleşim:2, (05.11.1948), ss.16-17.

²⁹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:14, Birleşim:14, (03.12.1948), s.6.

²⁹² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:15, Birleşim:26, (03.01.1949), s.3.

²⁹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:15, Birleşim:33, (17.01.1949), s.141.

²⁹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:16, Birleşim:49, (22.02.1949), s.357.

²⁹⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:17, Birleşim:57, (18.03.1949), s.59.

²⁹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:17, Birleşim:59, (23.03.1949), ss.90-91.

²⁹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:73, (20.04.1949), s.499.

²⁹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:91, (24.05.1949), s.643.

²⁹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:2, (07.11.1949), s.16.

³⁰⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:10, (28.11.1949), s.201.

³⁰¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:14, (07.12.1949), s.75.

³⁰² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:23, Birleşim:29, (13.01.1950), s.168.

³⁰³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:57, (01.03.1950), s.5.

Rize Milletvekili Hasan Cavit Belûl (4 Mart 1950),³⁰⁴ Zonguldak Milletvekili Nuri Tarhan (20 Mart 1950), İstanbul Milletvekili Recep Peker (2 Nisan 1950), İstanbul Milletvekili Fevzi Çakmak (10 Nisan 1950), Erzurum Milletvekili Mesut Çankaya (6 Mayıs 1950).

---

³⁰⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:64, (14.03.1950), s.368.

3. YASAMA FAALİYETLERİ VE PARLAMENTO KARARLARI

3.1. Kanunlar

1924 Anayasasının 15. maddesine göre milletvekilleri veya Bakanlar Kurulu kanun teklifi verebilirlerdi.³⁰⁵ Milletvekillerinin vereceği kanun teklifi veya hükümetin vereceği kanun tasarıları ile ilgili esaslar Meclis İçtüzüğü'nün 66 ile 77. maddeleri arasında düzenlenmişti. Buna göre Kanun tasarılarının tüm Bakanlarca imzalanmış olması gerekiyordu. Kanun teklifi ise bir veya birden fazla milletvekili tarafından verilebilirdi. Kanun tasarı ve teklifleri gündeme konmadan önce ve Genel Kurul'a bildirilmek şartıyla sahibi tarafından geri alınabilirdi. Şu kadar var ki bu tasarı veya teklif başka bir milletvekili veya ilgili komisyon tarafından kabullenilecek olursa görüşme devam ederdi. Gündeme alınmışlarsa geri alınmasına Genel Kurul karar verebilirdi. Kanun tasarı ve teklifleri Genel Kurulda en az 5 gün ara ile iki defa görüşülürdü. Beş günden önce ikinci defa görüşülmesini sadece hükümet veya ilgili komisyon gerekçeli ve yazılı olarak isteyebilirdi. Kanun tasarı veya teklifinin ivedi olarak görüşülmesini hükümet, teklif sahibi milletvekili veya ilgili komisyon, sunulurken veya birinci görüşülmeden önce isteyebilirdi. Bu talep Genel Kurul'da, görüşmesiz ve gösterme oyuyla kabul veya reddedilirdi. İvediliğine karar verilen tasarı veya teklifler yalnız bir defa görüşülürdü. Bir kanun tasarısı veya teklifinin öncelikli olarak görüşülmesi yalnız hükümet veya bir komisyon tarafından istenebilirdi. Bu karar ivedilik kararı sayılmazdı.³⁰⁶

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VIII. Dönemde çıkardığı birçok kanun vardır. Bu bölümde kanunların bir bölümü hükümet programlarındaki konulara göre tasnif edilerek incelenecektir.

3.1.1. Seçimlerle İlgili Kanunlar

Bu dönemde milletvekili seçimleriyle ilgili iki ayrı kanun tasarısı Genel Kurul'da görüşüldü. Birincisi 1948 yılında Milletvekili Seçimi Kanunu'nda bazı değişiklikler yapılması ile ilgiliydi. İkincisi ise 1950 yılında Genel Kurul'a gelen yeni bir Milletvekili Seçimi Kanunu tasarısıydı.

---

³⁰⁵ Suna Kili, Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri, Senedi İttifaktan Günümüze, Türkiye İş Bankası, Ankara: 1985. s.113.*

³⁰⁶ *T.B.M.M. Anayasa ve İçtüzük, TBMM Basımevi, Ankara 1 Ocak 1949. ss.26-30.*

3.1.1.1. Milletvekili Seçimi Kanunu

4918 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun bazı maddelerini değiştirmek üzere hükümet ve bazı milletvekilleri tarafından kanun tasarısı ve teklifleri verilmişti. İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısını Bakanlar Kurulu 29 Mart 1948 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmasını kararlaştırdı. Bu tasarının gerekçesinde kanunda yapılmak istenen değişiklikler ve nedenleri şu şekilde anlatılıyordu:

Yürürlükte bulunan Seçim Kanunumuzun demokrasinin ana prensiplerini teşkil eden esaslardan müphem bir kanun olduğuna ve bütün demokratik unsurları ihtiva ettiğine şüphe yoktur. Ancak tatbikatta görülen bazı vuzuhsuzluklarla seçimler esnasında edinilen tecrübeler kanunda daha vazih bir şeklin bulunmasını zaruri kılmaktadır.

Bu anlayışla hazırlanmış bulunan bu tasarının bu arzuyu sağlayacağına inanıyoruz. Bu düşüncelere dayanılarak halen yürürlükte bulunan Seçim Kanununun oy verme bahsine ait olan 24 ncü maddesi, oyun gizliliği prensipini daha açık bir şekle konmak suretiyle ifadelendirilmiştir. Bu şekilde madde, oyun verilmesi için derpiş edilen «Münasip bir yerin» tasrihi cihetine gitmiş; oyun zarfa konulacağı bu yerin hücre olmasını şart koymuştur. Ekonomik imkânlar da gözönünde bulundurularak bu hücrelerin mahallin şartlarına göre yapılıp tanzim edilmesinin de maddeye eklenmesi ayrıca uygun görülmüştür.

Diğer taraftan hücreye giren seçmenin herhangi bir maksatla içeride uzun müddet kalarak diğer seçmenleri bekletmek suretiyle seçim işinin aksamasına meydan vermesine imkân bırakmamak için komisyon kararı ile bu gibi kimselerin hücrelerden çıkarılması zaruri görülmüş ve maddeye ona göre bir hüküm konulmuştur.

Oyun gizliliğini sağlamak bakımından oy pusulalarının beyaz kâğıttan olmaları muvafık görülmüş ve böylece muhtelif renkte kâğıtlar kullanmak suretiyle oy gizliliği prensipini ihlâl edeceği tabî olan bir tedbirden tevakkî edilmiştir.

Oy pusulalarına, kendilerine mahsus işaret ve alâmetleri bastırabilmeleri esası kabul edilmekle de, partilerin kendilerini seçmenlerine tanıtmak hususundaki arzuları karşılanmış bulunmaktadır.

Oy verme süresini bahis mevzuu yapan 25 nci maddenin kabul etmiş olduğu süre bu tasarıda iklim şartları ve zamanına

göre havanın erken kararması gözönünde bulundurularak bir saat kısaltılmak suretiyle saat 8 den 18 e kadar olan bir zamana indirilmiştir. Aynı zamanda aralıksız yapılacak olan sayım için de daha fazla zaman kalacaktır. Esasen bu müddet her sandığa isabet eden 1 000 kişilik seçmen miktarının reyini rahat kullanmasına fazlasiyle imkân verecek kadar uzundur.

Oy sandığından çıkacak oyların tesbiti ve sayımına dair olan 27 nci maddenin yeni tasarındaki şeklinde aşağıdaki esaslara riayet edilmek suretiyle oyların sayılması açıklılığı prensipi daha ziyade vuzuhlandırılmıştır.

1. — Reyler sandıktan parti ve aday temsilcileri ile halkın huzurunda çıkarılıp sayılacaktır.

2. — Netice bir mazbata ile tesbit edilecek ve bu mazbata, sandığın bulunduğu mahalde asılmak suretiyle halka ilân edilecektir.

3. — Mazbatanın bir sureti arzu eden parti ve aday temsilcilerine de verilecektir.

4. — Gerek temsilcilerin, gerekse halktan herhangi birisinin seçim esnasında kanuna aykırı bir şekilde hareket edildiğine dair vâki olan itiraz veya ihbarı tutanakta tesbit edilecektir.

Seçime katılan siyasi parti ve adaylarla temsilcilerine dair olan 34 ncü madde yeni tasarıda bu mümessillerin durumunu tavzih bakımından daha çok genişletilmiş, mümessillerin, oyların verilmesi sayılması, tutanakların düzenlenmesi ve birleştirilmesi sırasında seçim komisyonu ve kurullarında hazır bulunmaya yetkili kılındıkları açıkça belirtilmiştir. Bundan başka tasarının bu maddesinde mümessillerin üzerlerine aldıkları vazifelerin ciddiyetini müdrük şahıslardan olmaları esası gözönünde tutularak en az, seçmen vasfını haiz olmaları derpiş edilmiştir. Temsilcilerin hüviyetinin komisyonlar tarafından belli olması için. parti ve adayların, bunların şahsiyetlerini belirten bir vesikayı kendilerine vermeleri mecburiyetinin vazedilmesi zaruri görülmüştür.

Seçim kurul ve komisyonlarının tam tarafsızlıklarını gölgeleyebilecek bir ihtimali önlemek maksadiyle bu kurul ve komisyonlarda seçimle şahsan ilgili olanların vazife alamamalarını temin üzere milletvekili adaylarının bu teşekküllere iştirak edemeyecekleri 15 nci maddeye eklenen bir

fıkra ile sağlanmıştır.³⁰⁷

Afyonkarahisar Milletvekili Hazim Bozca ve iki arkadaşı da aynı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi için daha önce kanun teklifi vermişti. 19 Eylül 1946 tarihli bu teklifin gerekçesinde ise şunlar yer alıyordu:

21 Temmuz 1946 seçimlerinde uygulanan 4918 sayılı kanunun maksadı tamamiyle temin edici hükümleri ihtiva etmediği tecrübe ile meydana çıkmış bir hakikattir.

Halbuki: Seçim Kanununda Millî iradenin tam tecellisi imkânlarını sağlayacak ve asla münakaşa ve tefsirlere müsait olmayacak açık ve kesin hükümlerin bulunması şarttır.

Seçime iştirak eden her vatandaşda kendisinin ve verdiği oyun emniyet altında bulunduğu tam bir itminan hâsil olmadıkça ve kötü niyet erbabının faaliyetini tereddütsüz önliyecek hükümler bulunmadıkça Millî iradenin serbestçe tecellisi beklenemez.

Demokratik şartlara ve Millî bünyemize uygun yeni bir seçim kanununa muhtaç olduğumuz bütün açıklığı ile meydana ise de böyle bir kanunun hazırlanması için geniş bir zamana ihtiyaç bulunduğu aşikârdır.

Ancak, açık bulunan Milletvekilleri için önümüzdeki aylarda yapılması icap eden kısmi seçimlerde 4918 sayılı kanunun aksak ve vatandaşa emniyet vermekten uzak hükümlerinin acilen tadili bir zaruret olarak tezahür etmektedir.

İşte teklif bu maksatla hazırlanmıştır.

Madde 24: Bu madde bugünkü haliyle maksut olan gizliliği temin edemediği için seçmenlerin iradelerinin serbest ve her türlü tesir ve müdahalelerden uzak tecellisi imkânını sağlayamamıştır. Bu yüzden 21 Temmuz seçimlerinde seçmenlere sandık başlarında maddi ve manevi tesir yapılmak suretiyle dilediği şekilde oy vermek hakkından mahrum edildikleri yolunda bir çok şikâyetlerle karşılaşmıştır.

Bu mahzurları bertaraf etmek üzere seçmenlerin yalnızca kapalı bir odada oylarını mühürlü zarflara koymaları prensipi kabul edilmiştir. Yine bu seçimlerde bazı yerlerde oy sandıklarının bütün seçmenlerin iştiraklerine elverişli olmayan

---

³⁰⁷ Milletvekilleri seçimi Kanununun 15 nci maddesine bir fıkra eklenmesine ve 24, 25, 27 ve 34 ncü maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarı (1/318), S. Sayısı: 185. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948).

yerlere konulduğu yolunda Şikâyetler vâki olmuştur. Bunları önlemek maksadiyle ve hem de kapalı odaların kolaylıkla temini mülâhazasiyle oy sandıklarının, bulunan yerlerde okullara, bulunmayan yerlerde de diğer münasip mahallere konulması muvafık görülmüş ve bu maksatları teminen 24 ncü maddeye iki fıkra hâlinde hükümler ilâve edilmiştir.

Okuyup yazmak bilmeyen seçmenlerin kapalı odada bulundurulan oy pusulalarının hangi partiye ve bağımsız adaya aidiyetini ayırt etmelerine imkân vermek üzere, oy pusulalarının renkli veya mahsus işareti havi olmaları zaruri görülerek bu maddeye o yolda bir fıkra eklenmiştir.

Madde 25: 24 ncü maddedeki değişikliğin tabiî bir neticesi olarak 25 nci maddeye de buna mütenazır hükümler konulmuştur.

Seçimlerin yapılacağı mevsim itibariyle saat ondokuzda karanlığın basması gözönünde tutularak seçim bitiminin bir saat öne alınması uygun görülmüştür.

Madde 27: Bu madde hükmüne göre tasnifi mütaakıp oy pusulalarının yakılmış olması keyfiyeti, tasnifte, tutanak tanziminde yapıldığı iddia edilen yolsuzlukların tahkiki imkânını bertaraf ettiği vâki Şikâyetlerin taaddüdü ile teyyüt etmiştir. Bu mahzuru bertaraf etmek maksadiyle oyların yakılmayıp muhafazası prensibi kabul edilmiş ve madde bu şekilde düzenlenmiştir.

Keza seçim sonucunu merakla bekliyen halkın tatmini bakımından da tanzim edilen tasnif sonucunu gösteren tutanağın bir suretinin sandığın bulunduğu mahalde talik suretiyle ilânı münasip görülmüştür.

Madde 34: Bu maddede temsilcilerin görev ve yetkileri kâfi derecede açıklanmamış ve tanzim edilen tutanaklara imza koymak salâhiyetinin tanınmamış olmasıyla, temsilciler faydasız birer unsur haline girmiştir. Bu durum, sonradan tutanakların değiştirilmesi gibi vaziyetler ve bu yolda birçok iddia ve Şikâyetlere yolaçmış ve halkın güvenini sarsacak vaziyetler ihdas etmiştir.

Bu mahzurların önlenmesiyle kanunun ana prensipi olan oyların maddî ve mânevi kıymetlerinin tam bir emniyet altında bulunduğuna dair olan Őüph ve tereddütleri izale ve binnetice Şikâyetlerin kabil olduğu derecede karşılanması hedef tutularak

tutanaklara temsilcilerin imza ettirilmesi ve birer imzalı suretinin verilmesi mecburiyeti demokratik esaslara uygun görülmüş ve bu maksatla madde değiştirilmiştir.

Madde 46: Bu kanuna aykırı suçların mahiyetleri ve âmme vicdanında husule getirdiği tesir bakımından faillerinin süratle cezalandırılması önemli görülmüş ve bu itibarla meşhut suçlar muhakemesi usulü kanunu hükümlerinin tetkiki faydalı olacağı mülâhaza edilmiştir.

Bu maddede kabul edilen 6 aylık zamanaşımı süresinin kısalığı bakımından bir kısım suç faillerinin cezadan kurtulmalarına yer verilmemesi için genel zamanaşımı sürelerinin tatbiki uygun görülmüştür.³⁰⁸

Bozca ve arkadaşlarının teklifi Adalet ve İçişleri Komisyonlarında 5 Aralık 1946 tarihinde reddedilmişti. Yukarıda sözü edilen hükümet tasarısı üzerine bu kez İstanbul Milletvekili Fuad Hulusi Demirelli ve 6 arkadaşı kanunda değişiklik yapılması için 16 Nisan 1948 tarihinde tekrar teklif verdiler. Bu teklifin gerekçesinde teklif ve nedenleri şu şekilde açıklanıyordu:

4918 No. 11 Milletvekilleri Seçimi Kanununun rey gizliliği ile tasnif emniyetini millî arzuya uygun bir halde sağlamadığı münakaşa götürmiyen hakikatlerdendir.

Nitekim Hükümet de kanunun bu eksik taraflarını görmüş ve Yüksek Meclise sunduğu bir tasarı ile rey gizliliğine ve oyların tasnifine ait yeni bazı hükümlerin ilâvesini teklif etmiştir. Hükümetin tadil teklifi kanunun eski hükümlerine göre millî arzuyu kısmen tatmin eder mahiyette olduğunda şüphe yoktur. Ancak son teklif, kanunun 14 ve 15 nci maddelerini eski halinde bırakmak suretiyle seçimi yine mutlak bir şekilde parti mensuplarının ve partilere temayül eden idari uzuvların murakabelerine bırakarak 21 Temmuz seçimlerinde ileri sürülen şikâyetlerin bundan sonra yapılacak seçimlerde fazlasiyle vukuuna imkân bırakacak vaziyetleri bertaraf etmek yoluna gitmemiş olduğu için seçim kurulları ve komisyonları aleyhine ileri sürülen çok haklı şikâyetleri önlemek ve yapılacak milletvekili seçimini vatandaşın ve dünyanın nazarında emniyetli bir hale koymak amacıyla seçim komisyon ve kurullarını adli murakabeye tâbi tutmak üzere 4918 No. 11

---

³⁰⁸ Afyon Karahisar Milletvekili Hazim Bozca ve iki arkadaşının, Milletvekilleri seçimi Kanununun 24, 25, 27, 34 ve 46 ncı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun teklifi (2/5) S. Sayısı: 185. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948).

Kanunun 14 ve 15 nci maddelerinin bağılı şekilde tadil edilmeleri katî bir zarurettir. Tek dereceli seçim esasını kabul eden birçok memleketlerde bu meyanda Fransa, İtalya, Belçika, Romanya, ve Yununistan gibi çok partili memleketlerde hükümet ve iktidar partisinin seçimlerde vatandaş reyî üzerinde haksız tasarrufunu menetmek için bulunan yegâne çare seçimi adlî murakabeye tâbi tutmak olmuştur. Ancak memleketimizin coğrafi durumu ve iller taksimatı itibariyle her seçim sahasına bir yargıç göndermek imkânsızlığı nazara alınarak il merkezi ile ilçe merkezindeki seçim kurullarına yargıçların başkanlık etmeleri ve kurullarla komisyonlarda seçime katılan siyasi partilerin âza bulundurmak suretiyle seçimi adlî otorite ile bir arada murakabe etmelerine imkân verilmesi ve seçim şikâyetlerinin merkezi sıkletini teşkil eden seçim sahalarda çalışan elemanların yine hâkimin itimat ettiği kimselerle parti mensuplarından müsavi şekilde seçmesi suretiyle vatandaş reyinin sandığa girdiği gibi çıkması ve çıktığı gibi tutanağa yazılması hususlarının emniyet altına alınması düşünülmüştür. Bundan başka 4918 No. lı Kanunda seçim emniyetini sağlamak kastıyla gerçi birçok cezai hükümler konmuş ve hattâ suç toplu halde işlenirse kanunda yazılı cezaların fazlasiyle hükmolunması esası kabul edilmek suretiyle seçim işlerinde Hükümet teşekküre lâıyk bir titizlik göstermişse de seçim suçlarını işleyenleri vazife itibariyle hemen hemen tamamen memur olmaları ve Memurin Muhakemat Kanununun ihdas ettiği imtiyazlara dayanarak işlenen seçim suçları faillerinden hiçbirisinin değil ceza görmek mahkemeye bile sevkedilmemiş olmaları gibi fiilî haller karşısında seçimi katî bir emniyet altına almak ve daha açık bir ifade ile adlî ve kanuni teminata bağlamış olmak için seçim suçlarında Memurin Muhakemat Kanunu hükümlerinin cari olması Türk Milleti için kendisinden feragat asla caiz olmıyan bir teminattır.

Bu maksatla kanuna tadil tekliflerimizde yazılı müstakil bir madde ilâvesi münasip görülmüştür.

Hükümet tarafından teklif olunan 24 ncü madde tadilâtında cebinde pusulası olmıyan seçmene istediği takdirde sandık başında bulundurulan pusulaların verileceği yazılmış ise de tatbikatta bu halin birçok şikâyetleri mucip olacağı ve seçmene bir partinin pusulası verilmek suretiyle rey kullanma hakkının tahdit edileceği ihtimali düşünülerek bütün partilere ait pusulaların birden verilmesi ve seçmenin hücrede istediği

pusulayı kullanması yoluyla gizlilik ve serbest rey verme esasının daha önemli bir tarzda emniyet altına alınacağı düşüncesi ile bu maddenin başına Hükümet teklifinden ayrı hükümler konulmuştur.³⁰⁹

Hükümetin tasarısı ve Demirelli ve arkadaşlarının verdikleri teklif komisyonlarda birleştirilerek incelendi. Yetkili komisyonlarda bazı değişiklikler yapıldıktan sonra Genel Kurul'a sevk edildi. Bu değişikliklerle beraber Seçim Kanununda yapılan bazı değişiklikler şöyleydi:

1. Seçimleri idare etmek ve denetlemek amacıyla üyeleri Belediye Meclisi üyelerinden seçilmek ve başkanlığını Belediye Başkanı yapmak üzere seçim kurulları oluşturulur.

2. Bu kurullar tarafından seçimlerin bir günde tamamlanabilmesi için ve seçmen sayısı 1000'i geçmemek üzere seçim bürosu adıyla sandık sahaları kurulur.

3. Bu büroların üyeleri belediye meclis üyeleri arasından seçilir.

4. Seçmenler kapalı bir yerde oylarını kullanır. Seçmenler ister önceden yazılmış ve kendisinin sahip olduğu oyları kapalı bir zarfta kullanır, isterse sandık başından aldığı veya kendi getirdiği beyaz bir kâğıda en fazla seçilecek milletvekili sayısı kadar aday adı yazarak oyunu kapalı bir zarfta kullanır.

5. Sandık seçmenlerin önünde açılır, tasnif açık olur, seçmen sayısından fazla oy çıkması halinde sonraki oylar sayılmaz, tasnif bittikten sonra bir nüshası parti temsilcilerine verilir ve sayılan oylar seçmenin önünde yakılır.

6. Parti temsilcileri kurul ve bürolarda gözlemci bulundurabilir.

7. Seçim görevlileri hakkında seçim suçu isnat ederek suç işleyenler Ceza Kanunu'ndaki ilgili cezanın iki katıyla cezalandırılır.³¹⁰

Çalışmalar komisyonlarda tamamlandıktan sonra tasarı 2 Temmuz 1948 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Tasarının tümü üzerinde ilk iki günde toplam 43 milletvekili söz alıp konuştu.³¹¹ İlk konuşmayı tasarı ve teklifler üzerindeki çalışmalar hakkında bilgi vermek için Adalet Komisyonu Sözcüsü Emin Halim Ergun yaptı. Ergun'un anlattıklarına göre yargı mercilerinin seçim kurullarını yönetmesi konusu komisyonda tartışılmış, fakat

---

³⁰⁹ *İstanbul Milletvekili Fuad Hulusi Demirelli ve altı arkadaşının, Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifi (2/96), S. Sayısı: 185. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948).*

³¹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948) S. Sayısı: 185, ss.24-43.*

³¹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), s.702.*

yargının seçim kurullarına dâhil edilmesinin yargı güvencesini sağlayamayacağı, hatta zarar vereceği sonucuna varılmıştı. Yine de seçimde kanuna aykırı hareket eden seçim görevlilerinin Memurin Muhakematı Kanunu'na tabi olmadan yargılanmaları kabul edilmişti. Bir de sandık başlarında oy tasnifi açıktan yapılacak, bu tasnifi vatandaşlar da izleyebilecek, tutanağın bir sureti de zorunlu olarak parti temsilcilerine verilecekti. Zaten yargı mensuplarının seçim kurullarına alınması yargının siyasete karıştırılması anlamına da gelirdi. Bu esaslar tespit edilirken demokrat ülkelerin mevzuatı da incelenmiş, o ülkelerin büyük çoğunluğunda da hâkimlerin seçim kurullarının başında olması gibi bir düzenleme olmadığı görülmüştü. Üstelik Türkiye'de seçim kurullarında çalışacak kadar hâkim de yoktu. O nedenle yeni düzenleme yargı güvencesini en iyi sağlayan bir düzenlemeydi.

Seçim kurullarının başında artık idari amirler yerine belediye başkanları olacak, kurulun dört kişilik üyeleri de belediye üyeleri arasından kura ile seçilecekti. Yalnız bu konuda komisyon ısrarcı değildi. Halk temsilcilerinden oluşması için başka bir usul teklif edilirse o da kabul edilebilirdi. Sandık çevresinin uzunluğu 15 kilometreyi geçmeyecekti. Ayrıca oy tasnifi aralıksız devam edecekti. Bir diğer düzenleme ise seçmenin oyunu gizli bir yerde zarfa koyma zorunluluğu getirilmesiydi. Seçimde görevli olanların eğer varsa cezai takibatları seçim işleri bittikten sonra yapılacaktı. Takibat hakkı da doğrudan doğruya savcılara verilmişti.³¹²

Tasarı üzerinde ilk eleştiriyi İstanbul Milletvekili Adnan Adıvar yaptı. Adıvar, kanun tasarısını genelde tasvip etmekle beraber eksik yanları olduğunu iddia ediyordu. Bunlardan biri seçim kurullarının belediye üyeleri arasından kura ile seçilmesiydi. Belediyeler iktidar partisinin çoğunlukta bulunduğu yerlerdi. Dolayısıyla tarafsız olması zordu. Eskiden olduğu gibi bu kurulların başına idare memurlarının getirilmesi daha hayırlıydı. Ama belediye üyeleri olacaksa en azından parti temsilcileri, hatta ticaret odaları, barolar temsilcileri ve kıdemli okul hocaları da olmalıydı. Bir de illâ yabancı ülkelerin örnek alınması gerekmiyordu. Bu ülkelerden herkes işine gelen örneği gösterebilirdi. İkinci olarak hâkimlerin seçim kurullarında görev almaları veya bu kurullara başkanlık etmeleri mantıklı değildi. Yargının siyasetten uzak olması gerekiyordu. Diğer bir konu da seçimlerin gizliliğiydi. Oy kullanma yerinin kanunda “kapalı yer” değil de “hücre” olarak yazılması daha doğruduydu. Kapalı yer denilince kapısı kapalı her yer olabilirdi. İçinde 15 kişi bile bulunabilirdi. Gizliliği temin etmek için parti temsilcilerinin de sandık kurulu üyesi olması ve mazbatada imzalarının olması gerekirdi. Milletvekili mazbatalarının incelenmesi konusuna gelince,

---

³¹² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:80, (02.07.1948), ss.591-593.

Meclis, sadece seçilen milletvekillerinin milletvekili yeterliğine sahip olup olmadığına bakmalı, seçime fesat karışıp karışmadığına ise tetkik hâkimleri karar vermeliydi. Oyların tasnifine bir itiraz olduysa ikinci kez sayılmalıydı. Bundan daha da önemlisi oylar hemen imha edilmemeli, en azından milletvekillerin mazbataları Meclis tarafından tasdik edilinceye kadar korunmalıydı. Fazla önemli olmayan bir konu da mazbataların yazılması, oyların tasnifi, listelerin düzenlenmesinde kurşun kalem kullanılmamalı, mürekkepli kalem veya kopya kalemi kullanılmalıydı. Yakın zamanda kısmi seçim vardı. Eğer bu kanun kabul edilirse kısmi seçimlerde uygulanacak, eksik ve yanlış olan yerleri ortaya çıkacaktı. Bu da değerlendirilmesi gereken iyi bir şanstı.³¹³

Adivar'dan sonra Demokrat Parti adına Kütahya Milletvekili Adnan Menderes söz aldı. Menderes öncelikle yürürlükteki seçim kanununu eleştirdi. Bu kanun bir yandan iki dereceliden tek dereceli seçime geçiş gibi demokratik bir yenilik getirirken öte yandan da yolsuz, kanunsuz ve hileli yollara açık kapı bırakıyordu. Bu yüzden 21 Temmuz 1946 seçimleri ülkeye huzursuzluk ve emniyetsizlik getirmişti. O nedenle seçimden sonra seçim kanununda değişiklik teklif etmek zaruretini duymuşlardı. Bu küçük teklifleri bile iktidar partisi reddetmişti. Ret gerekçelerinden bir tanesi Mebus Seçimi Kanunu'nun henüz 1942'de kabul edildiği, birkaç tecrübe yaşanmadan bu kanunun değiştirilmesinin doğru olmadığıydı. Diğer bir gerekçe ise halkın okuryazar oranının azlığı, marabalıktan kurtulamadığı, ancak bu konularda ilerleme sağlanınca kanunda değişiklik yapmanın faydalı olacağıydı. Kanun teklifinin üzerinden bir buçuk yıl geçtikten sonra yeni bir kanun hazırlanması yukarıdaki gerekçelerin yanlışlığını ve kendilerinin haklılığını gösteriyordu. Yeterli olmasa da şimdi yapılacak değişiklikler ileri bir adımdı. Ama seçim kurullarının oluşturma yöntemi, oy tasnifindeki denetim mekanizması ve seçimlerle ilgili eleştirileri hemen hemen imkânsız bırakan düzenlemeler de üzüntüyle karşılanıyordu. Seçim kurullarının yörenin en yüksek yargıcının başkanlığında ve belediye üyeleri arasından kurayla seçilen üyeler ve parti temsilcilerinden oluşması için teklif verilmiş, fakat bu teklif kabul edilmemişti. Ret gerekçelerinden bir tanesi ise yargı mekanizmasının yıpratılacağı ve bu sistemi uygulayan ülkelerin nispi temsil sistemini uyguladığıydı. Hâlbuki seçim sistemiyle seçimlerin yargı denetiminde yapılması arasında bir bağlantı yoktu. Asıl mesele seçimlerin güvenli bir şekilde yapılması ile ilgiliydi ve Türkiye'deki seçimlerde en çok buna ihtiyaç vardı. Açık tasnif konusuna gelince, parti temsilcilerinin tasnifte müdahale ve itiraz hakkı olmadığına ve oyların da hemen imha edileceğine göre yapılacak kanunsuzlukları belgelendirme imkânı

---

³¹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:80, (02.07.1948), ss.594-597.

kalmıyordu. Bu nedenle tasnifin açık olmasının önemi kalmıyordu. Burada yapılması gereken şey, parti temsilcilerinin sandık kurullarına üye olarak alınması ve itiraz edilen sandıklardaki oyların mühürlenerek korunmasıydı. Diğer önemli bir konu da Adalet Komisyonu'nun tasarıya eklediği ek 4. maddeydi. Bu maddeye göre seçimlerle ilgili şikâyetle bulunanlara ceza getirilmesiydi. Bu düzenlemeyle seçmenler yıldırılmak isteniyordu. Bu hüküm 1946 seçimlerinden sonra İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın bazı gazeteleri seçimlerle ilgili şikâyetleri yayınlaması nedeniyle kapatmasını akla getiriyordu. Bu seçim kanununun istenilen bir şekilde çıkması düne ait tüm hata ve kusurları ortadan kaldıracak, yarının iktidarına da temel teşkil edecekti. O nedenle kanunun müzakeresi yapılırken tarihi bir gün yaşanıldığını hatırdan çıkarmamak gerekiyordu.³¹⁴

Menderes'ten sonra Müstakil Demokratlar adına Afyonkarahisar Milletvekili Hasan Dinçer konuştu. Dinçer'e göre 1946 seçimleri, Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun ne derece yetersiz olduğunu ispat etmişti. Bu kanunun tamamen değiştirilmesi uzun bir zaman alacağından, ara seçimlere yetişmesi için en azından bu kanunda bazı değişiklikler yapılması teklif edilmiş, ama komisyonlarda savsaklanarak ara seçimler de eski kanunla yapılmıştı. Söz konusu seçimlerde de aynı şikâyetler gündeme gelince iktidar kanunda değişiklikler yapmak zorunda kalmıştı. Buna ek olarak Demokrat Parti milletvekilleri adli güvence için teklif vermişti. Bu teklifler yeterli değildi. Üstelik bu tasarı seçim güvenliği milli yapı için zararlı unsurlar içeriyordu. Şöyle ki: Seçim kurul ve komisyonları idare amirlerinin denetiminden alınmış, fakat belediye başkan ve üyelerine verilmişti. Böylece, tarafsız ve etkin bir seçim denetimi yine sağlanamamıştı. Adalet teşkilatı bunu en iyi sağlayabilecek bir kurumdu. Adli güvence Demokrat Parti'nin teklifinde olduğu gibi sadece hâkimin seçim kurulu başkanı olmasından ibaret olmamalıydı. Adli güvence defterlerin hazırlanmasından seçim tutanaklarının teklif ve kabulüne kadar tüm safhalarda olmalıydı. 21 Temmuz seçimlerinde seçim defterlerine istenilen seçmenler yazılmış, istenmeyenler yazılmamış, hatta ölüler bile seçmen kütüklerine kaydedilmişti. Kütükler hâkim tarafından görevlendirilenler tarafından uzun bir süre içinde hazırlanmalıydı. Kurul ve komisyonlar hâkimlerin başkanlığında tarafsız kişilerden oluşturulmalıydı. İkinci olarak, oy tasnifinde parti temsilcilerine etkin görev verilmeliydi. Tutanaklarda onların da imzası bulunmalıydı. Tutanakların birleştirilmesi işini de illerde kurulacak 3-5 hakimden oluşan kurullara verilmeliydi. Son olarak da milletvekili seçilenlere yönelik itirazlar Yargıtay başkan ve üyelerinden oluşan adli bir kurulda değerlendirilmeliydi. Oylar da milletvekili tutanaklarının onaylanmasına kadar

---

³¹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:80, (02.07.1948), ss.597-602.

saklanmalıydı. Savaştan sonra tüm dünya demokrasiye geçerken Türkiye de bunu kabul etmiş, ama yapılan seçimler, matbuat ve ceza kanunlarında yapılan değişiklikler, sıkıyönetimin uzatılması ve 12 Temmuz Beyannameşi demokrasiden ne kadar uzak olduğumuzu ortaya koymuştu. O nedenle yapılacak iş hızla demokratik bir seçim kanunu hazırlayıp kabul etmek ve millet iradesinin tecellisi için Meclis'i feshetmekti.³¹⁵

C.H.P. Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata, tasarısındaki düzenlemeleri üç bölüme ayırarak görüşlerini açıkladı. Buna göre seçim ilkeleri olarak gizli oy, açık tasnifin kabulü ileri bir adımdı. İkinci bölümü oluşturan seçim kurullarının oluşumu ise tereddütleri gidermeye yetmiyordu. Belirli bir partinin üyeleri olarak seçilmiş belediye başkan ve üyelerinden oluşan seçim kurulları halk içinde her çeşit tereddütlere neden olabilir. O yüzden, bu düzenleme halkı memnun edecek tarzda yapılmalıydı. Seçim yaptırımlarına gelince, haklı bir neden olmaksızın seçimde görevden kaçan vatandaşlara karşı yaptırımlar uygulanması doğrudu. Ek dördüncü madde de tasarının ruhuna karşıydı. Bu nedenle Bekata, bu maddenin kaldırılması için bir öneri veriyordu.³¹⁶

D.P. İçel Milletvekili Refik Koraltan seçim emniyeti üzerinde durdu. Ona göre iktidar ve muhalefet seçim güvenliğinin sağlanması konusunda fikir birliğindeydi. Seçim güvenliği öncelikle idare amirlerinin seçimlerde etkinliğinin olmamasıyla mümkündü. Bunun kötü örnekleri 1946 seçimlerinde birçok yerde görülmüştü. Hatay vilayeti de bu örnek yerlerden biriydi. Koraltan, Hatay'da şahit olduğu bir olayı şu şekilde anlattı:

Hatay'da seçimler başlamıştır, halk bir yabancı işgalinden yeni kurtulmuştur. Fakat henüz ıstırabı geçmeden yeni bir ıstıraba ve istilâya maruz kalmış gibidir. Çünkü jandarma, polis ve hudut askerleri istilâ etmiştir. Onlar da yetmiyormuş gibi sahilde bulunan ganbotlardan top çıkarılmak suretiyle bir tehdit ve tethiş havası yaratılmak istenmiştir. Sakin ve en mukaddes haklarını korumak isteyen binlerce halk bu tazyik havasına mâruz kalmıştır. Daha ileri gidilerek şunlar da yapılmıştır: Hatay'da (Harbiye) bucağı vardır. O bucağa bağlı (Bakdiaya) köyü vardır. Bu köy halkı Demokrat oldu diye oraya giden jandarmalar türlü işkenceler yapıyorlar, oradaki vatandaşlardan 21 kişiyi, ki bunları gözlerimizle gördük, yumuşak yerleri şişkin bir hale gelinceye kadar dövülmüş ve

---

³¹⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:80, (02.07.1948), ss.603-606.*

³¹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:80, (02.07.1948), ss.609-610.*

orada bulunan vatandaşlardan bir kısmı sandallara binerek Asi Nehrinin garp sahiline kaçmışlardı. Sandalları olmyanlar köyde kalmış ve işkenceye mâruz kalmışlardır. Dahası var, orada sakal bırakırlar, sakalı çekilmiş, yüzünün derisi ile beraber yüzülmüştür. (Soldan gürültüler).

Arkadaşlar, seçimin belediyelerin elinde kalmasının mahzurları üzerinde duracağım.

Yine Antakya'da seçim komisyonlarından bir tanesi, Hünkâr köşesi denilen bir yer vardır, saat 10,5, 21 Temmuz. Haber verdiler, halk birbirine giriyor. Arkadaşlar, şurasını derhal arzedeyim ki, o vakit bütün Demokrat teşkilâtına, arkadaşlarla mutabık kalarak söylediğimiz parola şu idi; fiilen mukabele etmeyiniz. Zararı yok, dayak atınlr, dövsünler, her çeşit işkenceyi yapsınlar, fiilen mukabele yok, suratınıza bir tokad vururlarsa, öbür tarafınızı çevireceksiniz, fakat adalet huzurunda hesap istiyeceğiz, diyeceksiniz. (Allah Allah sesleri soldan) Arkadaşlar; geldiler dediler ki, halk birbirine giriyor, telâş ettik. Derhal kalktım, o zamanın oradaki valisi bulunan Nizamettin Ataker'e telefon ettim, dedim ki, bütün gayretlerimize rağmen, bir zabıta hâdisesi çıkacak, haber veriyorum. Vali, aman Koraltan, gitmeyiniz dedi ben gideyim önlerim dedi. Katiyen duramam dedim. Çok tehlikeli bir vaziyet vardır, binlerce insan toplanmış birbirine girecek.

Süratle gittim, otomobil gelinciye kadar üç beş dakika geçti. Antakya'yı bilen arkadaşlar bilirler, Hünkârköşesi denilen yerde, bir gazinoda 1500 kişi alır, sandık konmuş, Alâmetoğlu mudur nedir, Allemoğlu denilen biri yüksek bir yerde oturmuş yanında da gözcü olarak üç kişi var, bunlar belediyeden memur edilen insanlar, okuyor, reyleri okuyor. Nedir dedim, halk toplanmış, heyecan son haddine varmış, halka durunuz dedim, polis komiseri vesaire orada. Listeyi okuyor, eh kanun hükmüne göre okunacak, oraya konacak, heyet sayacak, defterle mutabakat hasıl olduktan sonra zabıt yapılacak ve oradaki rey pusulaları yakılacak. Halbuki bu reyleri toplamaya memur olan efendi zarfı alıyor, kendi kendine yırtıyor, okuyor ve okuduğunu en ufak ve okunmayacak parçalar haline gelinciye kadar yırtıyor, yanındaki sepete atıyor. Ne yapıyorsunuz dedim. Nihayet açıktan, göz göre milletin reyini çalmak ne cesarettir! Dedi ki, karışırım, ben de burada aday olarak hakkımı müdafaa ediyorum. Şimdi dedim, nasıl karışacağımı görürsün. Orada

komiser vardı, komiser bey, şimdi burada bir vatandaşın cebinden parası aşırırsa, yahut da şurada bulunan kadınlardan birinin mukaddesatına tecavüz edilse, ne yaparsınız dedim, Tabî derhal müdahale ederim, dedi. O halde dedim, Milletın reyine, en mukaddes hakkına tecavüz ediliyor, niçin karışmıyorsunuz, dedim. Biz karışamayız, bitarafız dedi. O sırada Polis Müdürü ve vali içeri geldiler. Valiye vaziyeti gösterdim. Vali gülerek, bunlara da ne lüzum vardı. Evet dedim, anlıyorum ne demek istediğınızı. Arkadaşlar biz oraya gidinceye kadar 110 rey pusulası okunmuş, yırtılmış sepete atılmıştı. Söylemeye lüzum var mı? Tabî Halk Partisi listesi okunuyor. Seçimin devamı müddetince vali, emniyet müdürü ve ben üçümüz durduk 1500 seçmen vardı. 300 ü okununcuya kadar orada idik. Hep Demokratlar, hep Demokratlar okunuyordu.³¹⁷

Koraltan'a göre seçim güvenliğinin sağlanmasında tek yol il ve ilçe seçim kurullarının yönetiminin adli denetime bağlamasıydı. Aksi takdirde yapılacak seçimde alınan sonuç halkın vicdanını tatmin etmeyecekti. Hâkimlerin siyasete bulaştırılması endişesi yersizdi. Çünkü bu mantıkla hâkimlerin siyasal suçlara bakması da yanlıştı. Bakanlar Kurulu'nun bir üyesi mali veya cezai bir suç işlediğinde bu davaya Yüce Divan bakmıyor muydu? Hâkimler burada da siyasete mi bulaşmış oluyordu? Aslında seçim kurumu bizatihi bir adalet kurumuydu. Çünkü seçilen milletvekillerin asıl görevi kanun yapmaktı. Yapılacak olan seçim kurumu belediyelerden derhal alınmasıydı. Tasarının en tehlikeli bölümü seçim sonuçlarını eleştirenlere verilecek ceza konusunu düzenleyen ek 4. maddeydi. Şükür ki bu madde Adalet Komisyonu Sözcüsü tarafından açıklandığı gibi son anda kaldırılmıştı.³¹⁸

Koraltan'dan sonra kürsüye çıkan C.H.P. Kırşehir Milletvekili Sahir Kurutluoğlu konuşmaya başladığında önce Fuat Köprülü, daha sonra da Adnan Menderes'in Genel Kurul'dan ayrılmak için yerlerinden kalkmaları üzerine C.H.P. sıralarından her ikisine de protestolar yükseldi. Aslında Kurutluoğlu tasarının ek 4. maddesinin kaldırılması için 16 arkadaşıyla birlikte bir önerge verme nedenini anlatmak için söz almıştı. Kurutluoğlu'na göre iftira suçu zaten Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenmişti. Bu nedenle Seçim Kanunu'nda bununla ilgili bir düzenleme yapılmamalıydı.³¹⁹

D.P. Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çevik, seçim güvenliğinde adli

---

³¹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:80, (02.07.1948), s.612.

³¹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:80, (02.07.1948), ss.612-615.

³¹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:80, (02.07.1948), s.616.

güvence ile ilgili iktidar ve muhalefet arasındaki görüş ve yaklaşım farklılığına değişik bir çözüm önerisi getirdi. Madem iktidarla muhalefet bu konuda uzlaşmıyor, ama demokraside son sözün millette olduğuna inanıyor, o halde bu konuda da millete başvurulsun, seçimlerde adli güvencenin olup olmayacağına halk karar versindi. Çevik, bunun için hazırladığı bir önergeyi Genel Kurul'a sunuyordu.³²⁰

C.H.P. Bursa Milletvekili Abdurrahman Konuk, seçim ilkeleri üzerinde tartışma yapılamayacağını, tartışmanın sadece bu ilkelerin metodu ve uygulanma şekli üzerinde olabileceğini, ama bu metotları zorla kabul ettirmeye çalışmanın veya aksi durumda tehdit etmenin de yanlış olduğu üzerinde durdu. Bu bağlamda seçimlerde hâkim teminatı savunulabilirdi, ama hâkim teminatı kabul edilmemesi durumunda tehditkâr ifadeler kullanmak doğru değildi. Konuk, 14. ve ek 4. maddeye muhalefet etmişti. Tüm Halk Partililer aynı şeyi savunmuyordu. Fikir ayrılıkları Genel Kurul'da görüşülecek ve bir karara varılacaktı. Bundan daha fazlası doğru değildi.³²¹

Müstakil Demokratlar'dan İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni de adli güvence üstünde duranlardandı. Köni, adli güvenceye teoride destek vermekle beraber anayasaya göre bunun mümkün olmadığını iddia ediyordu. Çünkü anayasaya göre hâkimler yargı işlerinden başka bir görevle meşgul olamazlardı. Anayasanın 57. maddesinde hâkimlerin kanunla gösterilen görevden başka hiçbir görev alamayacakları belirtiliyordu. Osman Nuri Köni, buradaki kanunu anayasa olarak yorumluyordu. Köni'nin itiraz ettiği ikinci bir konu da seçim mazbatalarına itirazdı. Ona göre mazbatalara itiraza Temyiz Mahkemesi veya olağanüstü bir mahkeme bakmalıydı.³²²

Müstakil Demokratlar'dan Muğla Milletvekili Necati Erdem'in üstünde durduğu konu da adli güvenceydi. Ona göre adli güvenceye anayasa engeldi. Kaldı ki hâkimler de insandı, onlar da hata yapabilirlerdi. Erdem'in önerisi seçim kurullarında görev alacakların parti temsilcilerinden kura ile seçilmesi idi. İkinci olarak oylar mazbatalar kesinleşinceye kadar yakılmamalıydı.³²³

İstanbul Bağımsız Milletvekili Cihad Baban ise adli güvenceye farklı bir açıdan yaklaştı. Ona göre adli güvenceye bu kadar önem verilmesinin bir nedeni de seçimlerde çoğunluk sisteminin uygulanışıydı. Bu sistem nedeniyle oyların

---

³²⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:80, (02.07.1948), ss.616-618.

³²¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:80, (02.07.1948), ss.618-619.

³²² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:80, (02.07.1948), ss.619-620.

³²³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:80, (02.07.1948), ss.620-622.

sayısı çok önemliydi. Bu soruna çözüm bulmanın bir başka yolu da nispi temsil sistemine geçmekti. İkinci bir konu seçmen defterleriydi. Birçok yerde vatandaş defterde (kütükte) adını bulamıyordu. Bu şikâyetin önüne geçmek için seçim cüzdanı çıkarmak gerekiyordu. Seçimlerden 1-1,5 ay önce tüm vatandaşlara birer seçim cüzdanı çıkarılmalı, cüzdan sahipleri oyunu kullanınca cüzdana mühür vurulmalıydı. Böylece oy kullanmadı veya çift kullandı şikâyetlerinin önüne geçilirdi. Milletvekili mazbatalarının tasdiki konusu da önemliydi. Milletvekilleri, henüz kendi mazbataları onaylanmadan hem çeşitli komisyonların üyelerini, Meclis Başkanlık Divanını seçiyor, hem de diğer milletvekillerin mazbatalarını onaylıyordu. Ayrıca seçimlerle ilgili itirazlar Meclis'e yapıldığından yalan yanlış birçok iddia Meclis'e geliyor, böylece milletvekillerinin şeref ve onurları zedeleniyordu. Bunun çaresi milletvekili mazbatalarının yargı denetimine verilmesiydi. Adaylar 1-1,5 ay önceden belli olur, seçimlere 15 gün kala adaylara itiraz veya şikâyetler yargı tarafından karara bağlanır, seçime fesat karıştırıldığı iddiası varsa yine yargı olaya el koyar, böylece milletvekili şaibesiz ve temiz olarak Meclis'te göreve başlardı.³²⁴

C.H.P. Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel adli güvencenin var olduğu, fakat hâkimlerin seçim kurullarına başkanlık yapmasının karşısında olduğunu belirttiği konuşmasında, bir diğer konu olarak da Koraltan'ın hâkim güvencesinin verilmediği bir kanunu halkın kabul etmeyeceği ve bundan doğacak sonuca da C.H.P.'nin katlanmak zorunda olduğu şeklindeki konuşmasına değindi ve bunu diktatörlük olarak niteledi.³²⁵

Tasarı üzerindeki görüşmelere bir gün sonra devam edildi. İkinci günkü ilk konuşmayı yapan C.H.P. Balıkesir Milletvekili Süreyya Örgüevren'in de üzerinde durduğu konu hakim güvencesiydi, ama muhalefetin aksi düşüncedeydi. Örgüevren daha çok muhalefetin argümanlarını çürütmeye çalıştı. Ona göre hâkimlerin seçim kurullarında görev alması uygulaması İngiltere ve ABD'deki eyaletlerin büyük çoğunluğunda yoktu. Dünyaya demokrasi hocası örneği vermiş bulunan bu ülkelerden değil de niçin Fransa, Yunanistan ve İtalya'dan örnekler veriliyordu? Bu usulün dışında hâkim güvencesi kabul edilmiyorsa, o takdirde İngiltere ve ABD'de de seçim güvenliği sağlanamıyordu. Örgüevren, Koraltan ile aynı okulda okuduklarını, Koraltan'ın çalışkan biri olduğunu, ama seçim kurumunun bir adalet kurumu olduğu düşüncesini anlayamadığını ifade ederek, Koraltan'ın adını vermeden seçim hürriyeti isteyen X kişinin Trabzon valisiyken kendi istediği bir kadını meclisi umumi üyeliğine seçmeyenleri süvari bölüğünün ahırında iki gün hapsedtiğini

---

³²⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:80, (02.07.1948), ss.622-625.

³²⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:80, (02.07.1948), ss.625-627.

iddia etti. Bunun üzerine Köprülü, Menderes ve Örgüevren arasında bir süre atışmalar oldu. Daha sonra Örgüevren, Baban ve Adato'nun konuşmalarını da eleştirip kürsüden indi.³²⁶

Müstakil Demokratlardan Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç'ın, Necati Erdem'in konuşmasına benzer konuşmasından sonra C.H.P. Kayseri Milletvekili Sait Azmi Feyzioğlu da seçim emniyeti üzerinde durdu. Ona göre hâkimlerin seçim kurullarının başına getirilmesi o kadar önemli değildi. Öncelikle tasarıda seçim kurullarının oluşumu ve partilerin temsilcilerinin oy tasnifine şahitlik etmesi kurul başkanlarının etkisini azaltmıştı. İkinci olarak da ülkede tek güvenilir sınıf hâkimler sınıfı değildi. Adıvar ve Menderes'in daha önce verdikleri seçim kanunu değişikliği teklifinin komisyonlarda reddedildiği iddiasına karşılık olarak Feyzioğlu, o teklifin sadece ara seçimler için yapıldığını, her seçim için ayrı bir kanun teklifi yapılamayacağı gerekçe gösterilerek sözkonusu teklifin reddedildiğini ileri sürdü. Muhalefetin seçim güvenliği için ısrarla hâkimlerin seçim kurullarına başkanlık etmesi isteğinden vazgeçerek, farklı bir öneri getirilirse bunu göz önüne alacaklarını belirten Feyzioğlu, ek 4. maddenin de kendisi tarafından kabul edilmediğini söyledi.³²⁷

C.H.P. Tekirdağ Milletvekili Faik Öztrak, tasarıyı tarafsız ve önyargısız eleştirenleri sevinçle dinlediğini, fakat Menderes ve Koraltan'ın sözlerinin kendisini yaraladığını belirterek konuşmasına başladı. Öztrak'ın belirttiğine göre Menderes, tek parti anlayışının en koyu bir şekilde uygulandığı bir dönemde bazen parti müfettişi, bazen grup idare heyeti üyesi, bazen encümenler mazbata muharriri olarak sürekli bu parti içinde tek parti anlayışını savunmuş, kendi eseri olmadan bu partiden ayrıldıktan sonra da bunların hepsini unutmuştu. Hâlbuki Menderes'in partiden ayrılmasının tek nedeni Toprak Kanunu'ydu. Koraltan da C.H.P.'den ayrılmadan önce hükümeti ve partiyi sürekli savunmuştu. Menderes ve Koraltan sürekli zulüm ve 21 Temmuz seçimlerinden bahsediyordu. İddia ettiklerinin % 5'i doğru olsa bu kişiler Meclis'te olmaz ve bu konuşmaları yapamazlardı. Tasarıda, ikisi hariç muhalefetin istediği tüm değişiklikler vardı. Sadece oylar sayıldıktan sonra sandık sonucunu gösteren tutanakta parti temsilcilerinin imzalarının bulunması ve seçim kurullarında hakimlerin başkanlık etmesi kabul edilmemişti. Birincisi önemli değildi. Çünkü zaten tutanakların bir kopyası parti temsilcilerine verilecekti. Hâkimlerin seçim kurullarına başkanlık etmesini ise önceleri kendisi de savunuyordu. Ama görüldü ki hâkimlere verilecek yetki ve görevler çok fazlaydı. Hâkimler sayı ve uzmanlık olarak bu kadar görevi yerine getirecek kadar değildi. Kaldı ki seçim

³²⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), ss.635-641.

³²⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), ss.646-649.

kurullarına İngiltere’de hâkimler başkanlık etmiyordu. Fransa’da ise daha yeni kanun değişikliği yapılmıştı.³²⁸

Aynı gün öğleden sonraki oturumda ilk sözü C.H.P. Konya Milletvekili Sadi Irmak aldı. Irmak, eldeki tasarı üzerinde şu noktalarda değişiklik yapılmasını istiyordu: İlk olarak oyların yakılmasında acele etmemek gerekiyordu. İkinci olarak da seçim kurullarının genişletilmesi yararlı olacaktı. Kurullara halk kuruluşlarından da üye alınmalı, üyeler başkanı da kendi seçmeliydi. Asıl sert eleştirisi ek 4. madde üzerine olacaktı, fakat bu konu ortadan kalkmıştı. Ayrıca köylülerin seçime katılma oranını artırmak için hiç değilse büyük köyleri bir seçim çevresi kabul ederek sandık sayılarını artırmak daha iyi olacaktı. Irmak, muhalefetin tek parti dönemine sık sık atıfta bulunarak eleştirmelerine de karşı çıkarak, tek parti döneminin savunulması gerektiğini, 25 yılda yapılanların demokrasi zemini hazırlamaya yönelik olduğunu söyledi. Irmak, milletin iktidara güveninin kalmadığının mitinglerden anlaşıldığı yönündeki iddialara karşı da mitingdeki kalabalıkların yanıltıcı olabileceğini, milletin izlemeye meyilli olduklarını iddia etti. İktidarın seçimlerden çekindiği iddialarını da memleket çıkarları seçimin 1950’den önce yapılmasını gerektiriyorsa bundan da kaçınmayacaklarını belirtti.³²⁹

Daha sonra söz alan Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal, Türkiye’de demokrasiye geçişin kolay olmadığını, bu süreçte Türk milletinin seçme ve seçilmede zorluklarla karşılaştığını belirterek şunları söyledi:

Sayın arkadaşlarım; hepimizin Kızılısultan adıyla adlandırdığımız, müstebid dediğimiz bir Abdülhamid vardı. Onun kurduğu birinci Meclisi Mebusan niçin dağılmıştır? Bir kerre bunu düşünmemiz lâzımdır. Benim bazı vesikalardan öğrendiğime göre, eğer doğru ise, Abdühamid Birinci Meclisi Mebusanı Bursa'nın ileri gelen adamlarının yazdıkları bir lâyiha üzerine kapatmıştır. Onlar, demişlerdi ki; sen Meclisi Mebusana Türkten gayrı, bu Devletin temelini teşkil eden ve altı yüz senelik ecdadının kurduğu haşmetli imparatorluğunu ayakta tutan Türkten gayri insanların, kurduğun Meclisin içerisine Türk adedine faik bir nispette girmelerinden dolayı binayı Devleti sarsacak şekilde Devletin esrarını faş ederek Devleti yıkmaktasın. Ecdadının kurduğu Devleti.... böyle şey olur mu diye Abdülhamide bir lâyiha verildi. Abdülhamit bu lâyihayı

---

³²⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), ss.651-655.*

³²⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), ss.656-660.*

aldıktan sonra derin, derin düşünerek birinci Meclisi Mebusanı kapattı. Bu vesika, üzerinde cidden durulmağa değe mahiyettedir. Biz demokrasi prensiplerimizi vazederken, kanunlarımızı yaparken, münakaşalarımızı yaparken milletin mazisine ve geleneğine dikkatle bakmak mecburiyetindeyiz.

Bunun içindir ki, demokrasinin temeli içinde seçim konusu bahis mevzua olunca;

1. Millet hizmetinde en iyi vazife görecek adamı bulmak ve seçmek meselesi, birinci mesele budur.

2. İkinci mesele de, millet hizmetinde en iyi vazife görebilecek adamlara seçilebilme şeraitini hazırlamak meselesidir. Üzerinde duracağımız mesele bu iki şeydir.³³⁰

Soysal'a göre Türkiye bir geçiş sürecindeydi. Bu dönemde yapılması gereken, demokrasi esas alınarak seçimle ilgili anayasa ve diğer mevzuatın tamamen gözden geçirilmesiydi. Gündemdeki tasarı ile yetinilecekse o halde 14. maddedeki seçim kurullarının belediye üyelerinden oluşturulması doğru değildi. Belediye üyelerinin tarafsız hareket etmesi zordu. Bunların yerine daha tarafsız öğretmenler veya hâkimler getirilebilirdi. 24. maddedeki renkli oy pusulalarının kabul edilmemesi ve seçmen listesinde adı bulunmayanların oy kullanamamaları da doğru değildi. Ayrıca oy verme süresinin 10 saatle kısıtlanması da yanlıştı. Bin seçmeni olan bir sandıkta her seçmenin 1 dakikada oy kullandığı düşünülse 16 saat ederdi. 27. maddedeki oyların yakılması düzenlemesi de değiştirilmeliydi. Ek 4. maddeden vazgeçilmesi ise yerinde bir karardı. Adıvar'ın teklifi olan seçim tutanaklarının kurşun kalemle değil tükenmez kalemle doldurulması da yerindeydi. Soysal'a göre seçim kanunu aslında daha radikal değişimler getirmeliydi. Örneğin milletvekili sayısı Türkiye'nin ekonomik durumu göz önüne alınarak 500'den 300-350'ye indirilebilirdi. Ayrıca içtüzükte değişiklik de yapılabilirdi. Yoksa gündemdeki değişiklikler için kıyametler koparıp ülkeyi meşgul etmek pek doğru değildi.³³¹

C.H.P. Gümüşhane Milletvekili Şükrü Sökmensüer, Koraltan'ın Hatay olayı olarak anlattığının doğru olmadığını, o seçimlerde kendisinin C.H.P. Hatay müfettişi olması dolayısıyla olay hakkında doğru bilgiye sahip olduğunu iddia ederek, gelişmeleri şu şekilde anlattı:

Arkadaşlarım; Antakya merkezinde, Harbiye bucağında oldu diye ortaya attıkları hâdiseler

³³⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), s.662.

³³¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), ss.662-664.

1. — Bâkıaya hâdisesi;
2. — Seçim sandığı hâdisesi ve oy hırsızlığı;
3. — Bir vatandaşın sakaliyle beraber yüzünün derisi soyulmuş bu hâdiseler şöyle olmuştur.

Arkadaşlar; size okuyacağım resmî vesikalardır. Gayri kabili rettir. Bugün Antakya merkezinde, Adalet mercilerinin dosyalarında durmaktadır. «Baktıaya olayı: Dürziye köyü halkından Nasır, Mansur adlı vatandaş Baktıaya olayı köy muhtarı Süleyman Karaali'ye tanımadığı iki Antakyalı şahısla Tavla köyünde Sait Ali ve kardeşi Cemil Ali'nin iki gündenberi Baktıaya köyüne gelerek köylüleri tehdit suretiyle Demokrat Parti lehinde kazanmak istedikleri ve bu dört şahsın silâhlı bulduklarını söylemiş ve bu malûmat muhtar vasıtasıyla bucak müdürüne ulaştırılmıştır. Bucak müdürünün emriyle jandarma karakol komutanı gedikli üstçavuş Ramiz Özbek beraberine muhbiri de alarak dört erle birlikte Baktıaya köyüne gitmiş köyde 40 kadar şahsın toplandığını ve bunların bazılarında tüfek bulunduğunu görmüşlerdir. Müfrezenin kendilerine doğru geldiğini gören halk dağılarak o sırada orada bulunan kadın ve çocuklarla birlikte ellerinde taş ve sopalar bulunduğu halde müfrezeye hücum etmişler ve er Halil'in kasaturasını almışlardır. Halil'in taş ve değneklerle yaralandığını ve silâhının da alınmak istendiğini gören Mustafa onbaşı, süngüsünü takarak buna mâni olmak istemişse de köylünün gittikçe toplanmakta olduğu ve büyük bir hâdiseye meydan verileceği görülerek topluluğu terketmişlerdir. Halkın bir kısmı kendilerini 400 metre takiple beraber bu arada havaya üç el de silâh atmışlardır. Buna, onbaşı havaya attığı bir silâhla mukabele etmiştir. Müfreze karakoluna dönmüştür. Bucak müdürü vasıtasıyla kıta komutanı haberdar edilmiş, Binbaşı Ali Rıza Ergöl komutasındaki müfreze köyün belli başlı geçitlerini tutmuşlar ve şafakla beraber köy muhtarı celbolunmuş ve bilâhara köyde mevcut erkekler yakalanarak karakola sevk edilmiştir. Bunlardan Pavla köyünden Sait Ali ve Cemil Ali'nin köyden kaçtıkları anlaşılmıştır. Hâdisenin Antakya'dan giden Demokrat Parti mensupları Kuseyri Zade Ziya ve Salâhaddin'in tahrik ve teşvikleriyle meydana geldiği anlaşılmış ve suçlu 21 şahsın alınan ifadeleri fezlekeye bağlanarak adalete verilmiştir. Yapılan muhakeme neticesinde beş kişi üçer ay hapse mahkûm edilmişlerdir. Sait Ali ve Cemil ve tevabii yani

hâdiseyi tahrik eden, tertip eden demokratlar da mahkûm edilmişlerdir. Bunu gidersiniz, Antakya'da adliye dosyasında bulursunuz. İşte vesikası.

Vesika iki: Affan caddesinde iki hâdisе olmuştur: Bunlardan biri mezkûr caddenin Hünkâr mevkiindeki seçim bürosunda tasnif yapılırken demokratlara verilen reylerin tasnif harici bırakılıp sepete atıldığı, Demokrat Parti Başkanı Feyzi Atahan tarafından iddia edilmiş, vali ve emniyet müdürü alâkalanmışlar, zabıt tutulmuş, adliyeye verilmiş, adliye de ademi takip kararı vermiştir. İşte bu muhalif arkadaşımızın ballandıra ballandıra anlattığı seçim hırsızlığı vakası budur. Arkadaşlar, ortada Hatay'da adli veya idari ve zabıta makamlarına tevcih edilmiş bir şikâyet var da takip edilmemiş olsun. Böyle bir şey asla varit değildir ve kimse bunu iddiaya muktedir değildir.

Arkadaşlar; bu konuları esasen bu kürsüye bir buçuk iki sene evvel de getirilmiş ve cevaplarını da almıştı. Binaenaleyh ben bunun üzerinde daha fazla durmayı fuzuli ve zait addediyorum.

....

Arkadaşlar, Hatay hâdiselerini açıklıyan muhalif arkadaşımız acaba hiçbir emniyet tedbiri alınmasın da tabancalar, bıçaklar, yumruklar lobutlar işlesin, kafaları kırsın, seçim sandıkları sabotaj baskısı altında olsun mu istiyorlardı. Bu hali muhaliflerimizin hiçbirisine yakıştıramadığım gibi kendilerini de bu düşünceden tenzih ederim. Ama mektep çocuklarının bile daha olgunluk çağına gelmeden bu ölçüde sabotaj hareketlerine sevkedildiklerini biliyoruz. Bir vatandaşın sakalının yüzünün derisi ile beraber soyulduğu iddiası tamamen gülünçtür. Bu kadar ağır bir suç işleniyor da vatandaş Türk hâkimine baş vurmuyor ve böylece faili cezasız kalıyor. Böyle bir şey olur mu arkadaşlar? Bu, hem vatandaşa, hem de hâkime bühthandır. Ama biz seçim sandığı başında vatandaşa hakaretler ve silâhla taarruzlar yapıldığını, vazifeden menedilmek istenildiklerini, hayatlarına bile kıyıldığını pekâlâ biliyoruz.³³²

Seçimlerle ilgili şikâyetlerin % 50'den fazlasının seçim defterleri ile ilgili olduğunu söyleyen Sökmensüer, önerilen seçim cüzdanı veya karnesinin

---

³³² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), ss.669-671.

ihdas edilmesinin mümkün olmadığını, henüz vatandaşların % 50'sinin nüfus cüzdanının olmadığını, o nedenle Fransa'da olduğu gibi seçmen kartı çıkarılmasının daha uygun olduğunu belirtti. Oy hırsızlığı iddialarına da değinen Sökmensüer, seçimlerden önce vaat edilenleri sıralayarak asıl bunun oy hırsızlığı olduğunu iddia etti. Ona göre vatandaş şu vaatlerle kandırılıyordu:

Arkadaşlar, Türk evlâdına sana medreseyi iade edeceğiz, ormanları çalabalta kesmenize müsaade edeceğiz, vergileri kaldıracacağız, askerliği kaldıracacağız, veya askerliği köyünüzde yaptıracağız, Arapça ezamı iade edeceğiz, fes, külah geydireceğiz, bu bizim listeyi seçim sandıklarına atarsanız size parasız ayakkabı vereceğiz, parasız buğday vereceğiz, don gömlek vereceğiz, Varlık Vergisini iade edeceğiz, Hazineye olan borcunuzu affedeceğiz. Bu listeyi sandığa atarsanız çocuğunuz askerlikten dönecek ve bir daha askerliğe gitmiyecek. Seçim sandıkları başına ecnebi kontroller gelecek, bu Hükümet hırsızdır, devrilip atılmalıdır, kaza listenize geçenler, hatalarını hayatlarıyla ödeyecekler, Cumhuriyet Halk Partisi artık murakabe partisi de olamaz, hürriyet uğrunda kanınızı akıtacağız, polisi dinlemeyiniz, şu kanun dinlemeyeceğiz, bu kanunu atacağız, mektep, yapmayınız, yapılanları yıkacağız ve sizden bu maksatla alman paraları iade edeceğiz, çocuklarınızı istediğiniz harflerle okutacaksınız, daha bilmem neler diyerek halkı; bize yardım edersen seni vali yapacağız, seni İstanbul'a tâyin edeceğiz, sizi bizden biliyoruz, bize yardım edeceğinizden şüphemiz yoktur diye idarecileri avlamaya çalısanlarımız hırsızdır.³³³

Sökmensüer'e göre hâkimleri seçim kurullarının başına geçirmek seçim güvencesini sağlamazdı. Nüfusun dörtte üçü köylerde yaşıyordu. Buralara hâkim gönderilemezdi. Gizli oy açık tasnif de seçim emniyeti için yeterli değildi. Asıl önemli olan Batı demokrasilerinde olduğu gibi dürüstlüktü. Bunu da kanunlar değil milli vicdan sağlardı. Sökmensüer, 25 yıldır bu ülke için bir şey yapılmadı iddialarına karşı olarak da sadece şu anda muhalefette bulunan Ahmet Tahtakılıç, Kemal Özçoban, Şahin Lâçin, Kemal Zeytinoglu, Ahmet Oğuz ve Hasan Dinçer gibi demokrasi özgürlüğüne âşık kıymetli evlatların yetiştirilmesinin bile iftihar vesilesi olduğunu savundu.³³⁴

C.H.P. Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar tasarısı

³³³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), s.672.

³³⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), ss.673-675.

desteklemekle birlikte bazı çekincelere de sahipti. Öncelikle seçim kurullarına belediye başkanlarının başkanlık etmesi yanlıştı. Belediye başkanları tarafsız olamazlardı. İkinci olarak seçim kurullarına genel meclis, ticaret odası, mahalle veya köy muhtarlarından üye alınamaz mıydı? Kurul, başkanını gizli oyla kendisi seçerdi. Ek 4. maddenin geri alınması da isabetli olmuştu.³³⁵

C.H.P. Siirt Milletvekili Ali Rıza Esen'in üzerinde durduğu konu Türkiye ile Avrupa ülkelerinin demokrasi konusundaki farklılıklarıydı. İtalya'daki seçim kanunu örnek gösterilerek hâkim güvencesi ve nispi temsil sistemini savunmak gerçekçi değildi. Türkiye'deki demokrasi henüz emekleme devrindeydi. İtalya'da milletvekili seçilme yaşı 25, Türkiye'de 30, seçme yaşı İtalya'da 21, Türkiye'de 22'ydi. İtalya'da okuma yazma oranı % 80, Türkiye'de ise doğuda % 1, batıda ise % 30'du. 21 Temmuz seçimlerinde yolsuzluk yapıldığı iddialarını da reddeden Esen'e göre, eğer yolsuzluk olsaydı D.P. hiçbir yerde milletvekili çıkaramazdı. Esen, İstanbul'da C.H.P. milletvekilleri Hüseyin Cahit Yalçın, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Cemil Cahit Toydemir ve Recep Peker gibi bu ülke için değişik alanlarda hizmet etmiş kişiler seçimleri kazanamamış olsaydı, demokratik hayata uyum sağlanamayacağına inanacaktı.³³⁶

D.P. Afyonkarahisar Milletvekili Kemal Özçoban, tasarı üzerinde asıl tartışmanın seçim emniyeti üzerinde yoğunlaştığını, Demokratların 1946 seçimlerinden ağzının yandığını, o nedenle hâkim güvencesinde ısrar ettiğini, Halkçıların ise iktidarı kaybetmekten korktuklarını iddia etti. İktidarın, Demokratların hakim güvencesi teklifini anlamadığını, 20-30 bin sandığın başında duracak kadar hakimin mevcut olmadığını söylediklerini, halbuki kendilerinin seçim kurullarının başında birer hakim istediklerini, bunun da 350-400 arasında bir sayıya karşılık olduğunu belirtti. İkinci olarak C.H.P.'lilerin iddia ettiklerinin aksine seçimleri yöneten hâkimler seçim suçlarına bakmayacaklardı. Bu konuda tereddüt varsa, ilgili maddeye bir fıkra eklenebilirdi. Halk Partisi'nin telaşını anlamak güçtü. Yoksa San Fransisko Konferansı veya uluslararası durum nedeniyle görünüşü kurtarmak için demokrasi süsü vermek mi isteniyordu? Bu ihtimal doğru değilse, ömür boyu milletvekilliğine alışmış olanlar tekrar milletvekili olma sevdasına düşüyorlardı.³³⁷

Afyonkarahisar Milletvekili Sadık Aldoğan'ın seçim emniyeti

³³⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), ss.677-679.

³³⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), ss.680-682.

³³⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), ss.687-689.

konusunda teklifi daha farklıydı. Bu teklife göre sandık ve seçim kurulları üyelerini halk seçecek, böylece oyların verilmesi, tasnifi ve mazbataların birleştirilmesinde herhangi bir sorun çıkmayacaktı.³³⁸

Tekrar söz alan İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni, kendisinin hâkim güvencesine karşı olmadığını, fakat bu güvence için anayasa değişikliği yapılması gerektiğini yineledi. Ona göre, anayasanın 57. maddesinde hâkimlerin kanunda gösterilenden başka bir görev alamayacağını belirtmesi seçim kurullarına başkanlık etmesini engelliyordu. Bunun için kanun çıkarmak yeterli değildi. Çünkü buradaki kanundan kastedilen anayasa (teşkilatı esasiye kanunu) idi. Aksi takdirde “kanun” değil “kanunlar”, ya da “bir kanun” şeklinde yazılırdı. Şu ana kadar bununla hâkimlerle ilgili anayasaya aykırı üç tane kanun çıkmıştı. Bunlardan birincisi 1933 yılında İktisat Vekili Celal Bayar ve Adliye Vekili Şükrü Saraçoğlu, kendisinin de İstanbul Birinci Ticaret Mahkemesi Reisi olduğu dönemde çıkmıştı. Bu kanunla vapurların değerinin takdirinde ihtilaf olması durumunda, bunun çözümü için Birinci Ticaret Mahkemesi Reisi’nin hakem olacağı hükmü getirilmişti. İkinci kanun Tahkim Kanunuydu. Bu kanuna göre resmi daireler ile kişiler arasındaki uyuşmazlığın çözümünde hâkim hakemlik görevini üstlenecekti. Son kanun da kömür havzasının kamulaştırılmasındaki değer takdirini Sayıştay, Yargıtay ve Danıştay başkanlarından oluşan bir kurula bırakılmasını hükme bağlayan bir kanundu. Bu üçü de anayasaya aykırıydı, ama Meclis tarafından kabul edilmişti. Anayasaya aykırı kanunların var olduğunu iddia edenlerin anayasaya aykırı kanun çıkmasını istemeleri doğru değildi.³³⁹

Muğla Milletvekili Necati Erdem de hâkimlerin seçim kurullarında görev alamayacağına inanıyordu. Anayasanın 57. maddesindeki kanundan kasıt mahkemelerin vazife ve salahiyetini tayin eden kanundu.³⁴⁰

Son olarak Demokrat Parti’den Muğla Milletvekili Nuri Özsan’ın seçim emniyeti konusunda partisinin teklifini tekrar eden konuşmasıyla tasarının tümü üzerindeki görüşmeler sona erip maddelere geçildi. Daha önce özellikle 14 ve 15. maddeler üzerinde büyük tartışmalar yaşandığı için bu iki madde önergelerle komisyonlara iade edildi.³⁴¹ Diğer maddeler bazı tashihler ve küçük

---

³³⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), ss.696-697.

³³⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), ss.697-699.

³⁴⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), ss.699-700.

³⁴¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:82, (05.07.1948), ss.707-717.

düzeltilmelerle kabul edildi. Ek 4. madde ise geri çekildi.³⁴²

14. ve 15. maddeler komisyondan geldikten sonra 7 Temmuz tarihinde görüşülmeye başlandı. Komisyonda yapılan değişiklikler ve Genel Kurul'da yapılan tekliflerle 14. madde önemli oranda değişti. Buna göre ilçe seçim kurulları 7 kişiden oluşacak, bu üyeler belediye başkanı, ilçe belediye meclis, ilçe genel meclis üyeleri, mahalle muhtarları, meslek kuruluşları yönetim kurulu üyeleri arasından bir, o ilçe merkezinde teşkilatı bulunan ve seçime katılan iki partiden de birer kişiden oluşacaktı. Bu kurulun başkanı, parti temsilcileri dışında kura ile seçilecekti. Seçim kurulları çoğunlukla karar vereceklerdi.³⁴³ 15. madde de önemli oranda değişmişti. Bu değişikliklerin bazılarına göre, 100 seçmeni aşmamak üzere bir sandık konulacak, 300 seçmeni olan köylere yine bir sandık konulacak, bir sandığa bağlı olan köyler sandığa 10 km.den daha fazla uzak olmayacaktı. Parti ve bağımsız adayların temsilcileri seçim komisyonları üyesi olmayacaklar, ama seçim işlemlerini takip edebilecek şekilde tüm işlemlerde hazır bulunabileceklerdi. İtirazları olursa tutanağa geçirilecekti.³⁴⁴ Bu maddelerin kabulüyle birlikte tasarının ilk görüşmeleri sona ermiş oldu.³⁴⁵ İkinci görüşmeler de 9 Temmuz 1948 tarihinde gerçekleşti. Maddeler tek tek oylandıktan sonra tasarının kanunluğu oylanarak kabul edildi.³⁴⁶

3.1.1.2. Milletvekilleri Seçimi Kanunu

Bakanlar Kurulu'nun 15 Aralık 1949 tarihinde yaptığı toplantıda alınan kararla Milletvekili Seçimi Kanunu tasarısı TBMM Başkanlığı'na sunuldu. Metni ve gerekçesi çok uzun olan bu kanunla Türkiye'de ilk kez iktidar ve muhalefeti memnun eden ve akademisyen ve uzmanların katkılarıyla bir seçim kanunu hazırlanmış oluyordu. Tasarının gerekçesinde önce Türkiye'de seçim mevzuatı, sonra da bu tasarının nasıl hazırlandığı anlatılıyordu. Gerekçe'de şunlar yer alıyordu:

Türkiye'de temsili meclisler hayatı (1876, 1908-1918 teşebbüsleri de dâhil olmak üzere) başladıktan sonra, tek dereceli seçim usulü, ilk defa olarak, 6.VI.1946 tarihinde yürürlüğe giren 4918 sayılı (Milletvekilleri Seçimi Kanunu) ile

---

³⁴² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:81, (03.07.1948), ss.717-752.

³⁴³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:84, (07.07.1948), ss.900-901.

³⁴⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:84, (07.07.1948), s.921.

³⁴⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:84, (07.07.1948), s.922.

³⁴⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948), s.1110.

tatbik edilmiştir.

4918 sayılı Kanunun kabulünden önceki tekâmül şu suretle hulâsa edilebilir: 1. Abdülhamit II. nin teşkil eylediği Mithat Paşa Başkanlığındaki komisyon, Padişaha takdim eylediği 26 Ramazan 1293-1 Ekim 1292 tarihli raporda «tesisi mukarrer olan Meclisi Umumi başka başka iki heyeti cami olarak birisinin ismine Meclisi Mebusan ve diğerine Meclisi Ayan ıtlak olunması ve Meclisi Mebusan âzası umum ahalinin intihabiyle tâyin olunmak mukarrer ise de intihap hususuna dair yapılacak nizamatin vazı ve tesisi vakte muhtaç olacağından ve vilâyette mevcut mecalisi idare âzası zaten intihabı ahali ile müntehap oldukları cihetle istenilecek azanın bunlar tarafından intihap ettirilmesi bilvasıta ahali tarafından intihap olunmuş hükmünde olarak...

.....

2. 1 Mayıs 1293 tarihli (Kanunu Esasi) nin (Heyeti Mebusan faslı) nda, 66 ncı madde «emri intihap reyi hafi kaidesi üzerine müessestir. Sureti icrası kanunu mahsus ile tâyin olunacaktır» demektedir.

3. İşaret olunan «Kanunu mahsus» bilinen sebepler dolayısıyla ancak 20 Eylül 1324 (1908) tarihinde (İntihabı Mebusan Kanunu muvakkati) adı altında neşir ve ilân edilebilmiştir. Bu kanunun 21 ilâ 56 ncı maddeleri, iki dereceli seçim usulünü kabul ve tanzim eylemiştir. Her 50 bin nüfus için bir milletvekili esası konmuş ve birinci derece her 500 seçmen için bir ikinci derece seçmen seçtirip, milletvekillerinin bunların oyları ile seçilmesi sistemi kabul edilmiştir.

4. Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulduktan sonra, 1324 (1908) tarihli Kanunda zaman zaman tadil ve ilâveler yapılmıştır. 3 Nisan 1339 tarihli, ve 320 sayılı Kanun, 20 bin kişiye bir milletvekili, 200 erkek nüfus için bir ikinci seçmen esası ile seçmenlik yaşını 18 in bitirilmesi olarak kabul etmiştir. 16 Haziran 1927 tarih ve 1079 sayılı Kanun «Heyeti Teftişi» üyelerin teşekkül tarzında değişiklik yapmıştır. 21 Haziran 1927 tarihli ve 1112 sayılı Kanun müddetleri, yalnız o seneki seçim için kısaltmıştır. 9 Mart 1933 tarihli ve 1760 sayılı Kanun heyeti teftişiyeler hakkında esas kanunun 10 ncu maddesine bir fıkra eklemiştir.

5. 5 Şubat 1934 tarihli ve 2598 sayılı Kanun, seçmek ve seçilebilmek haklarını kadınlara da tanımış ve seçmenliği 22

yaşını bitirenlere hasretmiştir. 22 Aralık 1934 tarihli ve 2631 sayılı Kanun, kadın ve erkek her 400 nüfus için bir ikinci seçmen kabul etmiştir.

6. Değişiklik ve ilâvelerle dahi ihtiyacı karşılamayan 1324 (1908) tarihli (İntihabı Mebusan Kanunu muvakkati) 1942 yılında ilga edilerek, yerine 17 Aralık 1942 tarihinde yürürlüğe giren 4320 sayılı Kanun kabul edilmiştir. Bu kanun iki dereceli seçim usulünü muhafaza etmiştir.

7. Nihayet, gerekçenin başında da işaret edildiği üzere 6.VI.1946 tarihinde yürürlüğe giren 4918 sayılı Kanun ile, tek dereceli seçim usulü ilk defa olarak kabul edilmiştir.

Seçim mevzuatı, nazari bilgilere olduğu kadar -hattâ belki bundan da fazla- tatbikattan alınan tecrübe dersleriyle tekâmül ettirilir. Muhtelif memleketlerin muayyen bir devre zarfında Seçim kanunları üzerinde yaptıkları değişiklikler az değildir. Bunun başlıca sebebi, her memleketin kendi hususi şartlarının usule mütaallik hususlarda, devamlı iyileştirme gayretlerini zaruri kılmasıdır. Seçim esasları artık muayyen kaideler halinde formülünü bulmuştur. Gerçek halk idaresi modern Devlette «Niyabî yahut temsili Hükümet» denilen şekil ile tezahür etmektedir. Temsilcilerin seçilmesi için, seçmenler arasında eşitlik, ekseriyet veya nispi temsil usulleri, gizli oy, açık tasnif gibi kaideler, demokrasiyi benimsemiş her memleket için artık zamanımızın birer mutası halini almıştır.

Memleketimizde de, 1946 da kabul edilen tek dereceli seçim esasından ve sonra 1948 de 5258 sayılı Kanunla gizli oy, açık tasnif esasları kuvvetlendirildikten ve seçim işlerinin selâmetle cereyanı daha ziyade teminat altına alındıktan sonra, nazari olarak seçim emniyeti konusunda istenebilecek pek az şey kalmış idi.

Fakat, çok partili hayatta, Devleti idare eden çokluk temsilcileri karşısında azlıkta kalanları temsil eden muhalefetin de huzur içinde çalışma şartı yanında, rejimin temelini teşkil eden seçimin selâmeti konusunda, emniyet duyması için çalışmayı iktidar kendisine vazife edinmiştir. Gizli oy, açık tasnif esasları 1948 de yapılan değişiklikle takviye edilmiş olduğu halde, seçim emniyeti üzerindeki propagandalar durmamıştır.

Hattâ 1948 Sonbaharında yapılacak ara seçimlerine bütün partilerin de iştirakine, eldeki Seçim Kanununun tatbiki

ve rejimin icabı olan seçimlerde kazanç ve kaybı tabii karşılamayı âdet edinme tecrübesi olarak, iktidar çok değer vermiş idi.

Fakat buna halk efkârının yeni iddialarla, beslendiği görüldü. Gizli oy, açık tasnif kâfi değildir, adli teminat da lâzımdır dendi.

Bu sözler 1946 dan beri iyi yürekle karşılanan her teklifin hemen arkasından evvelce hiç bahsedilmemiş birtakım yeni istekleri ortaya atmak âdetinin devam ettiğini göstermiştir.

Vatandaşların gözleri önünde cereyan eden bütün bu tartışma ve olaylar halk efkârının meseleye teşhis koymasını sağlamıştır. Bu teşhisi kuvvetlendirmek, vatandaş zihinlerine sokulmuş olan şüphe ve tereddütleri büsbütün silmek maksadiyle Hükümet, programında şu kesin kararı ilân eyledi: 1950 seçimlerinin hiçbir vatandaş yüreğinde şüpheye yer bırakmayacak en teminatlı bir şekilde yapılması için ilmin ve tecrübenin telkin edeceği tedbirlerden faydalanmak suretiyle yeni bir kanun hazırlanacaktır.

Hükümet bu kesin taahhüde girerken yargıçlara seçim kurullarında «İdare vazifesi» verilmek hususunu da bütün mahzurlarına rağmen bir tetkik konusu olarak göz önünde tutmuştur. Yalnız, yargıçlara seçim gibi politikanın en hararetli bir işinde, seçim kurullarında «İdari vazife» vermek sorumlunu yüklenmeden önce, meseleyi bir kere de dünya mevzuatı ve memleketimizin bugün içinde bulunduğu şartlar muvacehesinde politikanın dışında bulunması tabii olan bir «İlim Heyetine» sunmayı lüzumlu saydı.

İlim Heyetini teşkil ederken Yargıtay ve Danıştaydan, üniversite hukuk fakültelerinden, bellibaşlı şehirlerimizden üçünün baroları üyelerinden geçilecek bir kurulun hem ilim ve tecrübe sahasındaki yetkilerine, hem de vicdan salâbetlerine tam bir güven beslenmekte idi.

Bu suretle kurulan İlim Heyetinin çalışmalarını kolaylaştırmak için, Hükümet bâzı hazırlıklar yaptırdı. Muhtelif memleketlerden seçim mevzuatı dilimize çevirttirildi, memleketimizde 1293 tarihinden beri tatbik edilmiş olan mevzuat bir araya getirildi, İngiliz, Belçikalı ve Fransız mütehassıslarının 1946 Kanununun 1948 deki değişiklikten sonraki şekli üzerindeki mütalâaları da eklenerek, hepsi bir kitap halinde bastırıldı. (Pembe kitap) Ayrıca, Başbakanlıkta, Adalet

ve İçişleri Bakanlıkları yetkili memurlarından mürekkep bir (Teknik Heyet)'e, İlim Heyetinin incelemelerine esas olacak bir tasarı meydana getirmek vazifesi verildi. Hazırlanan ön tasarı diğer vesikalarla birlikte ilim heyetine verildi.

İlim Heyetinin ilk toplantısını; 14.IX.1949 günü açan Başbakan, Heyet üyelerine hitabederek: «Hükümetin bu hususta hiçbir mütalâa ve tavsiyesi yoktur. Arkadaşların tamamiyle kendi geniş bilgilerine ve memleket sevgilerine dayanacak vicdanlarının tesiri altında tasarımı gözden geçireceklerine, icabeden ilâveleri ve tashihleri yapacaklarına eminim.» demiştir.

İlim Heyeti, Hükümetçe teşekkürle karşılanan kesif bir çalışmadan sonra hazırladığı metni, gerekçesi ve üyelerden birinin muhalefet şerhi ile birlikte 2.XII.1949 tarihinde Başbakanlığa sunmuştur.

İlim Heyeti meydana yetirdiği metnin gerekçesinde (prensipler, S. 2), Başbakan tarafından ilk toplantıyı açarken, kendisinden rica olunan «Tasarımı gözden geçirme ve icabeden ilâve ve tashihleri yapma» işi ile iktifa etmiyerek baştan yeni bir tasarı hazırlandığını şu suretle izah etmiştir: «Mütahassis heyet tarafından hazırlanan tasarının gerek tertip ve gerekse hükümleri bakımından kıymeti kabul edilmekle beraber bunun üzerinde yapılacak değişikliklerin tasarının ahengini bozabileceği düşünülerek tesbit edilecek esaslar ve plân dâhilinde yeni bir tasarının tanzimi daha faydalı görülmüş ve ilişik olarak takdim edilen tasan hazırlanmıştır.»

Bu yeni ön tasarımı Hükümet inceden inceye gözden geçirmiştir. Neticede hazırlanan metnin esaslarını muhafaza ederek kendi tasarısı olarak Büyük Millet Meclisine sunmaya karar vermiştir. Bilhassa, yargıçların seçim kurullarında İlim Heyetinin deyişi ile «Nezaret ve murakabe» vazifesi almaları esasını aynen kabul etmiştir. Hükümetin bu noktada bağlı kaldığı prensipi bir kere daha belirtmekte fayda vardır. Seçime dayanan bir Devlet idaresinde her mahzuru ikinci plânda bırakan fayda, seçim muamelelerinin tam bir dürüstlükle yapıldığı hususunda mümkün olan teminatı sağlamaktır. Mademki muhalefet, yargıçların seçim kurullarında vazife almasının kendisine emniyet vereceğini iddia ediyor ve mademki İlim Heyeti bunu tavsiye eylemektedir, Hükümet tasarısını bu esas ile Büyük Meclise sunmak mesuliyetini seve seve yüklenmektedir.

İlim heyetinin gerekçesinde bugünkü mevzuat muvacehesinde yargıçlarımızın teminatının diğer mülkiye memurlarından fazla sayılamıyacağı, üçüncü sınıf yargıçlardan bir kısmının hukuki durumunun diğer memurların aynı olduğu, İl İdaresi Kanununun valilere, savcılar ve dolayısıyla yargıçlar üzerinde salâhiyetler tanıdığı ve bu hükümlerin idare ve adliyenin birbiri karşısındaki istiklâli prensipine uymadığı gibi adalet cihazının idari tesis ve nüfuz dışında olduğu hakkındaki itimadı da sarsabileceği ileri sürülmekte ve son İtalyan ve Fransız Anayasalarında ihdas edilmiş bulunan ve Adalet Bakanlığı ile hiç alâkası bulunmayan Yüksek Yargıçlık Meclisi gibi bir kurulun ihdası lüzumuna işaret edilmektedir.

Halbuki Hâkimler Kanunu'na göre yargıç adaylığını ikmal etmiş olanların yardımcılık sınıfına geçebilmeleri, ekseriyeti Yargıtay üyelerinden müteşekkil Ayırma Komisyonunun kararına bağlı olduğu gibi yardımcılık sınıfından üçüncü sınıf yargıçlığına ve bu sınıfın ilk derecesinden ikinci derecesine geçebilmesi de yine komisyonun vereceği kararla mümkündür. Böyle bir karar olmadan Adalet Bakanı bir yargıç adayını yargıç yardımcılığına alamıyacağı gibi yardımcılık sınıfında bulunan veya henüz yargıçlık teminatını kazanmamış olan üçüncü sınıfın 9 ve 8 nci derecelerindeki bir hâkimi dahi şahsi takdiri ile terfi ettiremez. Halbuki diğer mülkiye memurları için bu tarzda bir teminat mevcut olmayıp adaylıktan memuriyete geçmeleri ve memuriyete geçtikten sonra terfileri tamamen üstlerinin mütalâası üzerine mensup oldukları Bakanlıkça yapılmaktadır.

Yargıçlar, üçüncü sınıf yargıçlığın 7 nci derecesinden itibaren yargıçlık teminatını kazanırlar. Bu teminatı kazanmış olanlar mahkemeleri ilga veya kadroları tenkis edilmiş olsa bile maaşlarından mahrum edilemeyecekleri gibi muvafakatleri olmaksızın terfi suretiyle dahi olsa mevki ve memuriyetleri değiştirilemez. Yine bu yargıçlar her ne suretle olursa olsun Bakanlık emrine alınamaz ve Emekli Kanunu hükümleri dışında emekliye sevkolunamazlar. Buna mukabil mülki memurların en yüksek derecesinde bulunanları için dahi bu tarzda bir teminat mevcut değildir. Bunlardan başka yargıçlar hakkında inzibati muamele yapılması ancak Yargıtay ikinci reislerinden birisinin başkanlığı altında toplanan ve ekseriyeti Yargıtay üyelerinden müteşekkil bir kurulun kararına bağlı olduğu gibi bu kurulun

kararlarına karşı yapılan itirazlar Yargıtay Birinci Başkanının reisliği altında Yargıtay ikinci başkanlarından, müteşekkil bir kurul tarafından incelenmektedir. Halbuki diğer memurların inzibati muameleleri böyle bir teminattan mahrumdur.

Şu izahata nazaran yargıçlarımızın teminatının diğer mülkiye memurlarınkinden fazla sayılamıyacağı ve üçüncü sınıf yargıçlardan bir kısmının hukuki durumunun diğer memurların durumundan farklı bulunmadığı yolundaki mütalâanın arzolunan kanun hükümleri muvacehesinde varit olmadığı tezahür etmektedir.

İl İdaresi Kanununun valilere savcılar ve dolayısıyla yargıçlar üzerinde salâhiyetler tanıdığı iddiasına gelince; sözü geçen kanunun 4 ncü maddesi Bakanlıkların illerdeki teşkilâtını valinin emri altına koyduğu halde Hâkimler Kanunu ile İcra ve İflas Kanunu'nda yazılı yargıç, C. Savcısı ve yargıç sınıfında bulunanlarla, bu kanunlarda yazılı adalet memurlarının bu hükümden müstesna olduklarını açıkça ifade etmiştir. Her ne kadar aynı kanunun 10 ncu maddesinin A bendinde valinin, adalet dairelerinde görülmekte olan işlerin geciktiğini haber aldığı vakit gecikme sebeplerini savcıdan yazılı olarak sorabileceği ifade edilmiş ve aynı maddenin D bendinde ilin düzen ve güveniyle ilgili işlerde âmme dâvası açılıncaya kadar valinin savcıdan yazılı olarak bilgi istiyebileceği hükmü konmuş ise de işlerin gecikmesi hakkındaki soruya karşı savcının vereceği cevabı valinin mütalâasıyla birlikte ancak Adalet Bakanlığına gönderebileceği sözü geçen A bendinde açıklandığı gibi hukuku âmme dâvası açıldıktan sonraki safhalar hakkında valinin herhangi bir hususu sormasına imkân verilmemiştir.

Aynı kanunun 13 ncü maddesinde de Adalet daire ve makamları valilerin teftiş ve murakabe salâhiyetinin dışında bırakıldığı sarahaten ifade olunmuştur. Bu açıklamalardan anlaşılacağı veçhile ilim heyetinin İl İdaresi Kanununun valilere, Savcılar ve dolayısıyla yargıçlar üzerinde salâhiyetler tanıdığı yolundaki düşüncesi de kanuni duruma uymamaktadır.

Son İtalyan ve Fransız Anayasalarında ihdas edilmiş bulunan ve Adalet Bakanlığı ile hiç alâkası bulunmayan Yüksek Yargıçlık Meclisi gibi bir kurulun ihdası temennisine gelince; Böyle bir kurulun fayda ve mahzurları ilmen daima kabili münakaşa olup muvafık mütalâa edilebilecek bir şekil bulunması mümkün olmakla beraber Fransız Anayasasında bu

kurulun reisi Cumhurbaşkanı ve ikinci reisi de Adalet Bakanı olduğuna göre Yargıçlar Kanunu ile Cumhurbaşkanı'na vazife vermeye imkân bulunmadığından böyle bir kurulun ihdası Anayasanın tadiline bağlıdır. Bundan başka bu kurulun ikinci başkanı Adalet Bakanı olmasına ve fiiliyatta ekseriyetle başkanlık vazifesi Adalet Bakanının üzerinde olmasına göre bu teşekkülün Adalet Bakanlığı ile hiçbir alâkası bulunmadığı yolundaki mütalâa da isabetli görülememiştir.

İlim Heyeti tasarısında türlü bakımlardan aynen benimsenmeyecek noktalara da raslanmıştır. Bunlar hakkındaki hükümet görüşü ve yapılan değişiklikler aşağıda izah edilmektedir.

1. Her hangi bir değişikliğe gitme teşebbüs ve teklifini dahi Büyük Millet Meclisinin takdirine bırakmanın, uygun görüldüğü hususlar:

A) İlim Heyeti, tasarısında bir milletvekilinin seçiminde nüfus ölçüsünü 70 000 vatandaş olarak tesbit etmişti. Bu maddenin gerekçesinde de; muhtelif memleketlerde ortalama 70-80 bin nüfus için bir milletvekili seçilmekte olduğunu belirtmiştir. Hükümetin tetkiklerine nazaran bu gibi yerlerde iki meclis sistemi uygulandıktan başka, Çekoslovakya, Yunanistan gibi bazı memleketlerde 20 000, Romanya'da 40 000 nüfus için bir milletvekili seçilegeldiği anlaşılmıştır.

Bu itibarlardır ki, İlim Heyeti tarafından hazırlanan tasarının 4 ncü maddesi kaldırılmış ve yürürlükte bulunan Milletvekilleri Seçimi Kanununun buna dair olan maddesi tasarıya konulmuştur.

B) İlim Heyeti tasarısında ihdas edilen Yüksek Seçim Mahkemesine milletvekilleri seçimiyle ilgili her türlü itirazları tetkik etmek ve karara bağlamak vazife ve yetkisinin verilmesi teklif edilmekte idi.

Memleketimizde öteden beri tatbik edilmekte olan usule göre, milletvekilleri tutanaklarının iptal ve tasdiki yetkisini Meclis bizzat kendisinde alıkoymuş, bunu başka bir mercie meselâ bir kaza merciine devretmemiştir. Bilindiği üzere Fransa, İtalya, Belçika gibi memleketlerde de bu yetki bizde olduğu şekilde bizzat meclisler tarafından kullanılmaktadır. İngiltere'de ise işin kaza merciininin tetkikına sunulması kabul edilmiş olmakla beraber, mahkeme kesin bir karar verip itirazı nihai surette halletmek yetkisini haiz olmayıp Avam Kamarası

Başkanlığına tetkik ettiği her hâdise hakkında rapor sunmaktadır.

Meclisin nihai kararı için hazırlayıcı ve ayıklayıcı mahiyette bir tetkik ve tahkikin Yüksek Seçim Mahkemesince yapılmasında fayda mütalâa edi'miş ve madde o şekle sokulmuştur.

II - Tatbikat bakımından mahzurlu veya tatbıkı imkânsız görülen hükümler:

I. İlim Heyetinin tasarısının 2 nci maddesinde; nüfusu 150 000 i aşan ilçeler ayrı birer seçim çevresi itibar edilmişti. Bu sistemin kabulü halinde Beyoğlu, Fatih ilçeleriyle Ankara, Bursa, Eskişehir, Gaziantep, İzmir ve Seyhan illerinin merkez ilçeleri bağlı buldukları illerden ayrı birer seçim çevresi olacaklardı.

Bir seçim çevresinden fazla sayıda Milletvekilleri çıkaracak yerde, çevreleri daraltmanın lehinde nazariyatla öne sürülen fikirlerin isabetli cihetleri vardır. Fakat İlim Heyeti muayyen bir seçmen adedini esas olarak alıp seçim çevrelerini bütün memlekete şâmidar (Meselâ 2, 3, 4 ve nihayet en çok 5 Milletvekili seçen) çevreler halinde tesbit etmemiştir. Sadece 150 500 nüfuslu ilçelere ayırmıştır. Bu usul yukarda adları sayılan 4, 5 ilde üç veya dört Milletvekili çıkaracak ilâve seçim çevreleri tesis etmekten başka bir netice sağlamıyacaktır. Buna mukabil meselâ Konya gibi bir seçim çevresinde hiçbir ilçenin 150 000 nüfusu olmadığı için, seçmenler gene on altı adaya oy vereceklerdir.

İlim Heyeti tasarısının yine aynı maddesi ile, nüfusu 40 000 den aşağı olan seçim çevrelerini diğer bir seçim çevresine bağlanmasını teklif etmiştir. Bu teklife göre «Hakkâri» ilini civarındaki bir seçim çevresine bağlamak icâbedecektir.

Seçim çevreleri olarak (il) esası terkedildikçe ne 150 000 nüfûstan yukarı nüfuslu ilçelere ayırmanın, ne de 40 000 den az nüfuslu illeri diğer illere bağlamanın bir fayda veya zarurete dayanmayacağını düşünen Hükümet, «il» esasını hiç bir istisnaya yer vermeksizin teklif etmeye karar vermiştir.

2. İlim heyeti her köyün ve mahallenin bir seçim bölgesi olmasını teklif etmekteydi. Yürürlükte bulunan Milletvekilleri Seçimi Kanununun vazetmiş olduğu esaslara göre bütün yurt 20 112 seçim bölgesini ihtiva etmektedir. Halbuki İlim Heyetinin

teklifi kabul edildiği takdirde seçim bölgeleri sayısı 50 bini aşacaktır. Bu kadar sandık başına istenilen vasıfta kurul başkan ve üyesi ve yedekler bulmak ve böylece lüzumundan fazla dağılık seçim bölgelerinde sandık emniyetini korumak güç olacaktır. Bu itibarla İlim Heyetinin teklif ettiği 3 ncü madde yürürlükteki Milletvekilleri Seçimi Kanununun tesbit ettiği seçim bölgeleri miktarının haddinden fazla artmasına meydan vermiyecek şekilde değiştirilmiştir.

3. İlim Heyeti tasarısının 13 ncü maddesinde seçmen kütüklerinin tanzimi köy ve mahalle muhtarlarına bırakılmıştır. Buna rağmen köy ve mahalle muhtarlarınca düzenlenecek kütüklerin vaktinde ve intizamla yapılmasından da idare âmirleri ve belediye başkanları sorumlu tutulmuştur.

Bir taraftan muhtarların bu kütükleri kendi başlarına tanzim edebilmelerindeki güçlük, diğer taraftan da idare âmirlerinin kütüklerin tanziminde sorumlu olması kabul edildiği göz önünde tutularak bunların vaktinde ve intizamla düzenlenmesi vazifesinin de doğrudan doğruya idare âmirlerinin mesuliyetleri altına verilmesi ve bu makamların bu iş için köy idareleriyle belediye idarelerinden faydalanmaları tek çıkar yol görülmüş ve 13 ncü madde buna göre tanzim edilmiştir.

Tasarının yoklama hükümlerini ihtiva eden 14 ncü maddesiyle itirazlara taallük eden 18 nci maddesi ve seçmen kartlarının tanzim ve tevzii ile ilgili 23 ncü maddesi, 13 ncü maddedeki esaslara uygun olarak kaleme alınmıştır.

4. Seçmen kartlarına taallük eden 21 nci maddeye bu kartlara sahiplerinin fotoğrafının konulması imkânsızlığı karşısında, kart hâmilinin kartın hakiki sahibi olduğunda tereddüt edilen hallerde kimliğini tesbit etmek maksadiyle hüviyet cüzdanının istenileceğine dair hüküm konulmuştur.

Ayrıca, vaktinde sahipleri tarafından alınmayan kartların da seçmenlere kolaylık olmak üzere seçim sandığı başında bulundurulması kabul edilmiştir.

5. Tasarının 51 nci maddesinde seçim kurulunun iş göreceği yerdeki bir teşkilâtın başında faal vazife sahibi olanların kurulda vazife alamıyacağı hükmü vardı.

Teşkilât tâbiri çok şümüllü ve umumi olmakla beraber esasen bâzı yerlerde bu nevi teşkilâttan istifade edilemediği takdirde kurulu teşkil edecek elaman bulmak mümkün

olamayacağı nazara alınarak bu fıkra maddeden çıkarılmıştır.

6. Yine ilim heyeti tarafından yapılan teklifin 60 ncı maddesinde sandık başında bulunacak kurul başkanlarının seçim tarzına dair hükümler vardır. Buna nazaran ilçe seçim kurulu başkanı olan Yargıcın sandık seçim bölgesinde oturan kimselerden tarafsız birer başkan tâyin edeceği anlaşılmaktadır.

Yargıcın bu bölgelerde tarafsız kimseleri tesbit etmesi ekseri hallerde güç olduğu gibi, bunun behemehal o bölgede oturan kimselerden seçilmesi kaydı da okur yazar başkan bulmak bakımından müşkülleri mucip olabileceği düşünülerek bu usulün, yerine yine ilim heyetinin prensiplerine sadık kalmak şartıyla iyi şöhretli kimselerden ikişer kişilik bir listenin ilçe seçim kurulu tarafından önceden tanzim ve bunlardan birinin kura ile sandık kurulu başkanlığına tâyin edilmesi daha uygun görülmüş ve 63 ncü madde bu esasa göre yeniden kaleme alınmıştır.

7. Tasarının 79 ve 158 nci maddeleri; (İlim heyetinin tasarısındaki 157 nci madde) maddi, malî ve şahsi vasıtaların ne suretle sağlanacağı ve seçim giderleri hakkında hükümler ihtiva etmektedir.

Şimdiye kadar seçim işlerinin tedviri, idari otorite tarafından sağlanmakta olduğu için giderleri İçişleri Bakanlığı Bütçesine konulmakta idi. Yeni tasarıda seçimin idaresi adli otoritelere bırakılması prensipi kabul edildiğine göre seçim giderlerinin Adalet Bakanlığı Bütçesine konulması tabiidir.

8. İlim heyeti 200 seçmen için bir kapalı oy verme yeri hazırlanmasını teklif ediyordu. Bu cihet bâzı yerlerde çok masraflı ve bâzı yerlerde de tatbiki müşkül olacağından kapalı oy verme yerlerinin seçim bölgesinin icaplarına ve ihtiyaçlarına göre tedarik ve temininin sandık seçim kurullarının takdirine bırakılması uygun görülmüş ve 83 ncü madde bu esasa göre tanzim olunmuştur.

9. İlim Heyeti tasarısının 112 ve 118 nci maddelerinde Yüksek Seçim Mahkemesi'ne tanınan kesin yetki, tutanaklar hakkında. Büyük Millet Meclisine ait olan yetkiyi kaldırmakta idi. Bu husustaki Hükümet görüşü yukarda açıklanmıştır.

Yüksek Seçim Mahkemesinin, Büyük Millet Meclisinin nihai ve kesin kararını kolaylaştırıcı tetkikleri faydalı görülerek, maddeler bunu sağlayacak şekilde yeniden tanzim edilmiştir.

Seçimin neticesini değiştirecek mahiyette usulsüz veya hileli muamele veya vakıalar sandık, ilçe, il kurullarından hangisine atfediliyor ise, ilk itiraz ve Şikâyetin önce o kurula yapılmış olması Şartı esas tutulmuştur. Bu türlü bir Şikâyet ve itiraz ilgili kurul tarafından reddedilir ve onun üstündeki kurula -ilk müracaat olunan kurulun bu kararına karşı- yapılan itiraz da reddolunursa ancak o vakit iş Yüksek Seçim Mahkemesine getirilebilir. İl kurulu muamelelerine karşı itirazlar bu kurul tarafından reddedilirse -daha üstünde başka merci olmadığı için- bu karara karşı Yüksek Seçim Mahkemesine itiraz olunabilir.

Madde bu suretle tanzim edilmekle hem vatandaşın itiraz hakkı kolaylaştırılmış, hem de mahallinde itiraz yapılmadığı halde sonradan tertiplenecek kötü niyetli itirazlarla Yüksek Seçim Mahkemesinin beyhude meşgul edilmesi önlenmek istenmiştir.

III - İlim Heyeti tasarısının bâzı prensiplerini tamamlayıcı hükümler:

1. İlim Heyetinin hazırladığı tasarıda seçim işlerinin yargıçların idare ve nezareti altında yapılmasına ait olarak vazetmiş olduğa prensipi Hükümet benimsemiştir. Ancak bu prensipin lâiyikyle işliyebilmesi ve vatandaş vicdanında seçimin tesirsiz yapıldığı kanaatinin yerleşmesi için yargıcın behemehal tarafsız kalması lâzımdır. Bu itibarla yargıcın seçim neticesi ile Şahsan alâka tesis etmemesi zaruridir. Bunu sağlamak için seçim kuruluna başkanlık edecek olan yargıcın yurdun hiçbir yerinden aday gösterilmemesini tasarının umumi prensipinin tabii bir neticesi telâkki ettik. Bununla İlim Heyetinin tasarısında teklif edilen 26 ncı maddenin vazettiğı prensipi tamamlamış olduğumuz kanaatindeyiz. Bundan başka Devlet memurlariyle belediye başkanlarının görevli buldukları seçim çevresinde adaylıklarını koymaları seçimin tam bir serbestlik içinde cereyanı bakımından uygun görülmemiş ve bu maksatla Devlet memurlarının, buldukları seçim çevresinden altı ay önce ayrılmış ve belediye başkanlarının iki ay önce çekilmiş, olmaları kaydı konulmuştur.

2. İlim Heyeti tasarısında seçim kurulu başkanlığını en yüksek dereceli yargıcın yapacağı belirtilmiş ise de, aynı derecede mütaaddit yargıç bulunması veya hiç yargıç bulunmaması veyahut başkanlık edecek yargıcın fiili veya hukuki sebeplerle bu görevi yapacak durumda olmaması halleri

derpiş edilmemiştir. Bu itibarla il seçim kurulu başkanına taallük eden 54 ncü maddeye bu boşlukları ikmal edecek hükümler konmuş ve ilçe seçim kurulu başkanlarına da bu hükümler teşmil edilmiştir.

3. İlim Heyeti, tasarısının 60 ncı maddesi, ilçe seçim kurullarının teşkilinde genel meclis üyelerine de yer vermiş, fakat genel meclis üyesi miktarının yeter sayıda olmaması halinde kurul üyeliklerindeki noksanlığın nasıl tamamlanacağı derpiş edilmemişti. Bu maddede yapılan tadille bu eksik giderilmiştir.

4. İlim Heyeti ceza hükümlerinde seçim suçlarından bâzılarına ait cezaları artırma cihetine gitmiştir. Seçim Kanunu hususi bir kanun ve seçim suçları umumi suçlardan ayrı özel bir mahiyette fiiller olmasına göre ayrı hükümler halinde tanzimi bir zaruret olmakla beraber hususi suçların müeyyidelerini teşkil eden cezaların nevi ve miktarını tahdit ve tâyinde şüphesiz Umumi Ceza Kanununun ana esaslarını ve umumi hükümlerini göz önünde tutmak, kanunlar arasında ahenk ve insicamı sağlamak bakımından kaçınılmaz bir keyfiyet olduğunda tereddüt edilemez.

Bu itibarla seçim suçları için 119, 123, 139 ncu maddelerde tesbit olunan cezaların nevi ve miktarları Türk Ceza Kanununun umumi hükümlerine göre ayarlanmıştır.

5. Yine İlim Heyeti tasarısının 154 ncü maddesinde seçime ilişkin suçlardan sanık olanlar hakkında genel hükümlerin uygulanacağı yazılıdır. Hükümet bu prensipe tamamen iltihak etmektedir. Ancak, il ve ilçce idaresinin karışık bir hale gelmemesi için valinin ve kaymakamın tahkik ve muhakeme mercii hakkında bugünkü mevzuatımızda mevcut olan hükümlerin mahfuz bulundurulmasını da lüzumlu görmekteyiz. Bu maksatla Yüksek Meclise sunulan tasarıya gerekli ilâve yapılmıştır.

6. İlim Heyetinin teklifinde seçime ilişkin suçların zaman aşımına ait bir hüküm yoktur. Bu nevi suçlardan mütevellit huzursuzluk ve tezviri ortadan kaldırmak gayesiyle diğer memleketlerde özel zaman aşımları tesis edilmiştir. Bizde de bu nevi suçların üç aylık bir zaman aşımına tâbi tutulması uygun görülmüş ve tasarıya buna dair hüküm konulmuştur.

7. İlim Heyetinin koyduğu prensipe aykırı bir istisna teşkil eden 159 ncu maddenin tesis sebebi anlaşılabilir ve

madde tasarıdan çıkarılmıştır.

8. İlim Heyeti tasarısında ilk genel toplantılarını yapmamış ve o yer seçim çevresiyle birlikte 20 seçim çevresinde altı aydan beri teşkilât kuramamış olan siyasi partilerin il, ilçe ve sandık seçim kurullarında temsilci bulunduramayacaklarına dair hükümler vardır.

İlim Heyetinin koymuş olduğu bu prensipi hükümet de benimsemektedir. Ancak Büyük Millet Meclisinde halen kendilerini temsil ettirmekte bulunan siyasi partiler için bu kayıtlardan ilk genel kurul toplantısını yapmış ve 20 ilde teşkilât kurmuş olmak şartının 1950 seçimlerinde aranmaması lâzımgelir kanaatindeyiz. Bu itibarla tasarıya bu hususları sağlayıcı geçici bir madde konmuştur.

İşaret olunan yukarıki noktalar dışında prensip ve esaslara taallük etmiyen bâzı düzeltmeler kanun metninde görülecektir.

Büyük Meclisin tetkikleriyle en iyi şeklini bulacağına şüphe olmıyan Seçim Kanunu 8 nci Büyük Millet Meclisinin büyük bir eseri olacaktır.

Muhtelif memleketlerin seçim mevzuatını ihtiva eden kitapla teknik heyetin hazırladığı tasarı ve İlim Heyetinin Hükümete verdiği proje ve gerekçesi de Büyük Millet Meclisi üyelerinin emirlerine amade kılınmıştır.³⁴⁷

Tasarı Geçici Komisyonunda da bazı değişikliklere uğradıktan sonra Genel Kurul'da 7 Şubat 1950 tarihinde görüşülmeye başlandı. İlk sözü, tasarımı izah etmek amacıyla Geçici Komisyon Sözcüsü Sait Azmi Feyzioğlu aldı. Feyzioğlu, öncelikle tasarının kusursuz olduğu iddiasında olmadıklarını, müzakere sırasında yapılacak önerilerle eksikliklerin giderilebileceğini söyledi. Bu giriş cümlesinden sonra Feyzioğlu, tasarının nasıl hazırlandığını anlattı. Buna göre hükümet teknik bir heyete bir ön tasarı hazırlatmıştı. Bu ön tasarı üniversiteler, barolar, Yargıtay ve Danıştay temsilcilerine inceletirilmiş, daha sonra da bazı değişikliklerle Büyük Millet Meclisi'ne sunulmuştu. Komisyonunda Demokrat Parti milletvekilleri tasarımı esas olarak kabul ettiklerini söylemişler, tasarımı desteklemişler, eksik gördükleri noktaların maddeler görüşülürken düzeltilebileceğini ifade etmişlerdi. Millet Partisi milletvekilleri ise tasarımı prensip bakımından eksik gördüklerini söylemiş, adli teminatın seçimin her aşamasında uygulanmasını, seçimlerin yargıçların yönetiminde yapılmasını

³⁴⁷ *Milletvekilleri Seçimi Kanunu tasarısı ve Geçici Komisyon raporu, (1/642), S. Sayısı: 161. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:40, (07.02.1950).*

savunmuşlardı. Bununla birlikte komisyon çalışmalarına katılmışlar, düşünceleriyle komisyonu aydınlatmışlardı. Bu çalışmalardan sonra seçim emniyeti tartışması yaşanmayacaktı. Yapılan düzenlemelerle siyasal partilerden 5 kişilik sandık kurullarına 3, 11 kişilik il seçim kurullarına 6 üye verilmişti. Yargıtay ve Danıştay üyelerinden oluşan Yüksek Seçim Kurulu, seçimle ilgili şikâyetlerde bazı durumlarda kesin kararlar verecek, bazı durumlarda ise bir rapor düzenleyerek Büyük Millet Meclisi'ne sunacaktı. Tüm işlemler aleni olacaktı. Seçim güvenliğini sağlamak için alınan tedbirler o kadar sıkıydı ki cezaların ağırlığı ve formalitelerin çokluğundan şikâyet edenler bile vardı.³⁴⁸

Millet Partisi ve şahsı adına söz alan İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni, 9-10 ay önce Şemsettin Günaltay'ın kendisine seçim kanunu tasarısı hazırladıklarını, Millet Partisi'nin teklifleri varsa onları da dikkate alacaklarını söylediğini, fakat hükümetin daha önce verdiği sözleri tutmadığını düşünerek katkı yapmayı reddettiklerini belirtti. Köni'ye göre bu tasarı hem anayasaya, hem demokrasiye, hem de insan hakları beyannamesine tamamen aykırıydı. Seçim kurullarına partililerin gönderilmesi ve başlarına da bir hâkim konulması tarafsızlığa aykırıydı. Partililer taraf olurdu, dolayısıyla kurulların tarafsız olanlarca oluşturulması gerekiyordu. Tasarıda, milletvekili adaylığı için anayasada yer almayan sınırlamalar konulmuştu. Bu da anayasaya aykırıydı. Ayrıca kurullarda görev alan hâkimlerin milletvekili adaylığı için hükümler vardı, diğer üyeler için yoktu. Kimlerin oy kullanamayacağı anayasada belirtilmişken, tasarıda bunlardan başka zabıta mensupları ve askerlerin de oy kullanamayacağı hükmü getirilmişti. Bu sınırlama hukuk kuralları ve anayasaya uymuyordu. Konu eğer ordunun siyasetle uğraşmaması ise memurlar da siyasetle uğraşamazdı, ama oy kullanıyorlardı. Avrupa demokrasilerinde ordu mensuplarının oy hakkı vardı. Hükümetin 1949 yılında kabul ettiği İnsan Hakları Beyannamesi de ordu mensuplarına oy hakkını kısıtlamıyordu.³⁴⁹

D.P. İstanbul Milletvekili Fuad Hulusi Demirelli'ye göre tasarının ilham aldığı esaslar ve amaçlar şunlardı: 1. Seçmenlerin ad ve soyadlarını eksiksiz ve yanlışsız olarak devamlı ve kontrollü bir biçimde bir kütüğe kaydetmek. 2. Seçimleri yargı denetimi ve kontrolü altında ve kanun dairesinde emin usullerle ve dürüst ellerle yapmak. 3. Gizli oy, açık sayım prensiplerini fiili güvenceye bağlamak. 4. Seçim gününde seçmelerin huzur ve güvenliğini sağlamak. 5. Seçim sonuçlarının doğruluğunu tarafsız heyetler eliyle belgelemek. Bu esaslarla tasarıyı karşılaştıran Demirelli istenilen amaca ulaşamadığını belirtti. Demirelli'nin iddialarına göre öncelikle seçmen kütüklerini usulü dairesinde

---

³⁴⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:40, (07.02.1950), ss.149-150.

³⁴⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:40, (07.02.1950), ss.150-156.

tutacak özel bir mekanizma kurulmamış, adli bir makamın gözetim ve denetimine verilmemişti. İkinci olarak seçim propagandası imkânsız hale getirilmişti. Bu bağlamda açık toplantı yerlerinin tespiti belediye ile ihtiyar heyetine bırakılmış, kapalı yerlerde bulunmak için de seçmen olma şartı getirilmişti. Böylece açık yerlerdeki toplantılar partilere göre uzağa veya yakına alınabilir, kapalı yerlerde ise kimlik yoklaması yapılarak bazı nahoş olaylara neden olunabilirdi. Yine bir düzenlemeyle propaganda yapma yetkisinin o seçim çevresindeki adaylara verilmesi suretiyle partilerin kuvvetli hatiplerle tüm ülkeyi kapsayan bir seçim propagandası yapabilmelerini imkânsızlaştırmıştı. Ayrıca seçimden iki gün öncesinden itibaren propaganda yasaklanmış ve radyodan yararlanma konusunda iktidara muhalefetten çok çok fazla zaman verilmişti. Bu kısıtlamaların sonucunda seçimlerin kanun dairesinde emin usullerle ve dürüst ellerle yapılması zorlaşmıştı. Demirelli'ye göre adli teminat da tam olarak sağlanamamıştı. Yüksek Seçim Kurulu'nun yetkileri sınırlı tutulmuştu. Seçimle ilgili cezalar da fiiller ile uyumlu değildi. Örneğin suçlar için zamanaşımı kısa tutulmuştu.³⁵⁰

Başbakan Yardımcısı Nihat Erim, Seçim Kanunu hakkında muhalefetin kendilerini yalnız bıraktığını iddia etti. Muhalefet partileri bu çalışmaya katılmayınca tüm vatandaşları tatmin edecek bir tasarı hazırlamak amacıyla önce seçim sistemleri üzerinde birikimleri olan ülkelerin seçim kanunları Türkçeye çevrilmiş, aynı zamanda 1876 Meşrutiyetinden itibaren kabul edilmiş seçim kanunu ve talimatnameleri de bir kitapta toplanmıştı. Bundan sonra Başkanlığını Başbakanlık Müsteşarının yaptığı, Adalet ve İçişleri Bakanlıkları uzmanlarından meydana gelen bir teknik heyet oluşturulmuştu. Bu heyet bir ön tasarı meydana getirdikten sonra bir ilim heyeti oluşturulmuş ve ön tasarıyı kendilerine vermişti. Bu ilim heyeti de sıkı bir çalışmayla İlim Heyeti Tasarısı'nı ortaya çıkarmış, bu tasarı üzerinde hükümet teferruatta bazı zaruri değişiklikler yapıp Meclis'e sunmuştu. Bu tasarı üzerinde bu defa muhalefetin de katkılarıyla çalışmalar yapılmış ve Genel Kurul'a gönderilmişti. Erim'e göre tasarinın en önemli özelliği seçimlerin her safhasında yargı denetiminin olmasıydı. Seçmen kütüklerinin düzenlenmesi konusunda Demokrat Parti başka bir usul teklif etmişti, ama İlim Heyeti bunu kabul etmemişti. Hükümet de İlim Heyeti'nin teklif ettiği usulde herhangi bir değişiklik yapmamıştı. Seçmen kütükleri vali ve kaymakamların nezareti altında muhtarlar tarafından düzenlenecek, kütüklere itiraz ise yargıya yapılacaktı. Eğer bu aşamada herhangi bir tereddüt varsa hükümet bunu değiştirmeye de hazırды. Tasarıda düzenlenen, il ve ilçe seçim kurullarına hâkimlerin başkanlık etmesini 1948 yılında verdiği bir teklifle Demokrat Partisi istemişti. Seçimin her aşamasında

---

³⁵⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:40, (07.02.1950), ss.156-160.

takip edilecek usuller konusundaki İlim Heyeti'nin önerilerinde değişiklik yapılmamıştı. Demokrat Parti'nin ve İlim Heyeti'nin önerdiği, fakat hükümet tarafından kabul edilmeyen bir nokta da seçim mazbataları hakkında son sözün Yüksek Seçim Kurulu'nda olmasıydı. Nihat Erim'e göre bu anayasaya aykırıydı. Bugün hiç kimse mazbataların tasdiki ve son kararın verilmesi konusunun teoride halledildiğini ve Meclis'e bırakılmayacağını iddia edemezdi. Hatta 1946 tarihli son Fransız Anayasasında mazbataların tasdiki veya iptali yetkisi Meclis'e bırakılmıştı. Demirelli'nin iddiasının aksine İngiltere'de de bu konuda son söz Avam Kamarası'nındı. Eğer kabul edilirse bizde de İngiltere'deki usul uygulanacaktı. Muhalefetin herhangi bir konuda itirazı varsa Genel Kurul'da bunlar değerlendirilecekti. Belki bunlar iktidarın farkında olmadığı usuller olabilirdi.³⁵¹

M.P. Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç'a göre Nihat Erim'in çizdiği tablo pek inandırıcı değildi. Önemli olan kanunların koyduğu hükümler değil, onların uygulanmasıydı. Bundan önce Matbuat Kanunu'nda yapılan değişiklik demokrasi yolunda önemli adımlar atıldığına işaret ediyordu. Fakat uygulamada bunun böyle olmadığı anlaşılmıştı. Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nun 18. maddesi bir tarafa bırakılırsa, Ceza, Memurin, İl İdaresi kanunlarında yapılan değişiklikler ve bunların uygulanması göstermişti ki seçim emniyetinin tesis edildiği iddiası bir gösterişten ibaretti. Seçmen kütüklerinin oluşturulmasının ihtiyar heyetince yapılması ve seçim komisyonlarının köy ihtiyar heyetlerinden seçilecek üyelerden oluşması seçim emniyetini sağlamıyordu. Çünkü son muhtar ve ihtiyar heyeti seçimleri şaibeliydi. Bu seçimler yeniden yapılmadan şaibeler ortadan kalkmazdı. Seçim kurullarının başkanının hâkim olması da bir şeyi değiştirmiyordu, çünkü tek bir oyu vardı. Kendilerinin istediği seçim emniyeti ise seçimlerin emniyetli bir şekilde yargı denetimi altında geçmesiydi. Yoksa emniyetsiz bir şekilde geçen seçime itiraz etmenin ve o konuda verilecek karara etkisi fazla olmayan bir hâkimin kurula başkanlık etmesinin bir önemi yoktu. Yüksek Seçim Kurulu'na milletvekili mazbatalarının tasdiki yetkisinin verilmesi yargı denetimi açısından önemliydi, fakat hükümet bunu da kabul etmemişti. Tahtakılıç'a göre tasarıda çoğunluk sistemi kabul edildiğine göre seçim çevrelerinin de daraltılarak çoğunluk sisteminin sakıncalı taraflarını gidermek gerekiyordu. Adaylara yapılacak itirazların görüşülüp karara bağlanması için verilen süre de yeterli değildi. Seçim Kanunu'nun aceleye getirildiğini de savunan Tahtakılıç, tasarı üzerinde daha uzun süre tartışılması gereğini savundu. Tasarı aceleye getirildiği için seçmen kütüklerine itiraz süresi de 3 günle sınırlandırılmıştı. Bu düzenleme, köylerin durumu ve hâkimlerin buldukları yere uzaklığı dikkate alındığında

---

³⁵¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:40, (07.02.1950), ss.161-164.

ülke gerçeklerine uygun değildi. Tahtakılıç'a göre seçim emniyetini de sağlamak gerekirdi. Valilerin görev yerleri keyfi olarak değiştirilirken seçim emniyetinden bahsedilemezdi. En önemli konu ise cumhurbaşkanlığı ile parti başkanlığının birbirinden ayrılması sorunuydu. Muhalefet bu konuda sürekli ısrar etmesine rağmen Halk Partisi Kurultayı'nda devlet başkanı tüm itirazlara rağmen parti başkanı olarak seçilmişti. Her eleştiri bir yana bırakılsa bile tek başına bu durum seçim emniyetini zedeliyordu. Hatta devlet başkanının 1949 yasama yılını açış konuşması tek taraflı olup, muhalefeti tehdit eder bir mahiyet almıştı. Ayrıca Halkevlerinin ve radyonun iktidarın propagandası için kullanılması da seçim emniyetine aykırıydı. Bu konularda muhalefetin 4 yıldan beri yaptığı itirazlar dikkate alınmamıştı. Bu şartlar altında güvenli ve dürüst bir seçim yapılması mümkün değildi.³⁵²

Aynı gün ikinci oturumda ilk konuşmayı C.H.P. Elazığ Milletvekili Fahri Karakaya yaptı. Karakaya, ilk olarak seçim yolsuzluğu konusu üzerinde durdu. Ona göre seçimlerde kendi seçim çevresinde hiçbir yolsuzluk yapılmamış, bu nedenle de muhalif parti tek bir neden göstermeyerek sadece seçimlerde yolsuzluk yapıldığı iddiasında bulunmuştu. Buna rağmen kendisi hakkında yapılan haksız tarizlerden acı çektiği için Seçim Kanunu Tasarısı Komisyonu'nda görev almıştı. Komisyonda da muhalefetin tüm önerileri dikkate alınarak tasarıda değişiklikler yapılmıştı. Yalnız Yüksek Seçim Kurulu'nun adı ve inceleme konusu üzerinde bazı anlaşmazlıklar olmuş, bu konuda da muhalefeti tatmin etmek için bazı değişiklikler yapılmıştı. Fakat şimdi görülüyordu ki muhalefet tatmin olmamıştı. Karakaya, seçmen kütüklerine yapılacak itirazda hâkimlerin konumu hakkındaki eleştirilere katılmıyordu. Ona göre hâkimlere çok fazla yük yüklemek hem hâkimlik mesleğine zarar verir, hem de yüklerini artırırdı. Ordu ve zabita mensuplarının oy hakkının olmamasına yönelik eleştirilere de katılmayan Karakaya, bilhassa hükümetin erat üzerindeki hâkimiyeti nedeniyle eratin oy hakkının olmamasının muhalefet lehine olduğunu öne sürdü. Milletvekili tutanakları hakkında son kararın yüksek seçim mahkemesi tarafından verilmesi önerisine de katılmayan Karakaya, bunun için önce anayasada değişiklik yapmak gerektiğini belirtti. Kaldı ki her tutanağın bu mahkeme tarafından incelenip karara varılması çok fazla zaman alacaktı. Bu durumda Meclis'in açılması ve hükümetin kurulması çok gecikecekti. Mahkeme kararları Meclis göreve başladıktan sonra açıklansa, bu durumda Meclisçe çeşitli görevlere getirilenlerin tutanakları iptal edilirse ne olacaktı? Halkevleri ve cumhurbaşkanına yönelik eleştiriler de anlaşılmazdı.³⁵³

---

³⁵² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:40, (07.02.1950), ss.165-171.*

³⁵³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:40, (07.02.1950), ss.172-175.*

Eskişehir Bağımsız Milletvekili Emin Sazak'ın üzerinde durduğu konu ise hâkimlerin seçim konularına dâhil edilmesiydi. Sazak, haksızlığa uğranıldığında çekinilmeden başvurulacak sadece hâkimlerin kaldığını, onların da siyasetin içine çekilmesinin doğru olmadığını ileri sürdü.³⁵⁴

C.H.P. Denizli Milletvekili Hulûsi Oral, tasarı hakkındaki eleştirilere verdiği cevabi konuşmasında eleştirilerin haksız olduğunu, Meşrutiyetten beri halkın oyuna sahip çıktığını, ordu mensuplarına oy kullanmayı yasaklamanın anayasa ve İnsan Hakları Bildirgesi'ne uygun olduğunu, seçim emniyetinin ve adli teminatın sağlandığını iddia ederek, bu tasarinin kabul edilmesinin Yüksek Meclis'in büyük başarısı olacağını belirtti.³⁵⁵

M.P. İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni, özellikle Başbakan Yardımcısı Nihat Erim'in kendisine yönelik eleştirilere cevap vermek için söz aldı. Köni, sözlerinin çarpıtıldığını ve alaya alındığını, hatta cevaplanmadığını, hâlbuki kendisinin ciddi eleştirilerde bulunduğunu söyledikten sonra, kendi eleştirilerinin küçük görülmesinin ordunun ve milletin küçük görülmesi anlamına geldiğini ileri sürdü. Bunun üzerine Meclis Genel Kurulunda büyük gürültü koptu. Meclis tutanaklarında bu tartışmalar şu şekilde yer aldı:

BAŞKAN — Osman Nuri Bey sözünüzü kesiyorum.

OSMAN NURİ KÖNİ (Devamla) — Beni değil, Türk Ordusunu ve Milleti istihdaf ediyor.

İHSAN YALÇIN (Bolu) — Ordu kelimesini kullanmayın, istihfaf eden yoktur, inin aşağıya.

ALİ RIZA ESEN (Siird) — En aşağıya,

OSMAN NURİ KÖNİ (Devamla) — Çık dışarıya sen. (Sen çık sesleri) defol oradan.

İHSAN YALÇIN (Bolu) — Sen defol.

(Gürültüler, sıralara vurmalar)

BAŞKAN — Size hitap ediyorum. Osman Nuri Bey sözünüzü kesiyorum.

Rica ederim Orduyu bahis mevzuu etmeyin.

OSMAN NURİ KÖNİ (Devamla) — İki.. (Gürültüler) (Soldan, ikiii sesleri)

BAŞKAN — Osman Nuri Köni ben sizin şahsınıza

³⁵⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:40, (07.02.1950), ss.175-176.*

³⁵⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:40, (07.02.1950), ss.176-179.*

taallük eden hususlar için söz vermiştim.

OSMAN NURİ KÖNİ (Devamla) — Tenkidlerimi.. (Gürültüler) İtirazlarımı munsıfane olarak yapıyorum... (Şiddetli gürültüler, kapak sesleri)

BAŞKAN — Kâfi. Rica ederim. Sakin olunuz, şahsa tariz eden yoktur.

OSMAN NURİ KÖNİ (İstanbul) — Ben burada tebarüz ettirdim, bir, bu kanunun ana hatları çürüktür, temeller çürüktür, adalet kaidelerine mugayirdir,

İki, Anayasaya mugayirdir,

Üç, demokrasiye mugayirdir.

BAŞKAN — Rica ederim, bu bahsi kesin.

OSMAN NURİ KÖNİ (Devamla) —Dört, insan hakları beyannamesine mugayirdir. Bunlar tebarüz ettirilmişdir.

Sonra yüz binlerce kişilik Ordu. (Soldan Orduyu karıştırma, sesleri, şiddetli gürültüler)

Askerler, zabitan oy hakkından mahrum edilmektedir.

İHSAN YALÇIN (Bolu) — İn, Orduyu karıştırma.

OSMAN NURİ KÖNİ (Devamla) — Bu hakikattir, Anayasaya, muhaliftir. Anayasa ayaklar altına alınmaktadır. (Soldan gürültüler.)

ATIF ESENBEL (Malatya) — İn aşağı çamur herif.

BAŞKAN — Arkadaşlar sükûneti muhafaza edelim, arkadaş maksada uymıyan mevzua aykırı birtakım lüzumsuz sözler söylemiştir. Bu Mecliste muhterem Türk Ordusuna karşı her üye hissi tazim ile ve bağlılıkla mütahassıstır. Binaenaleyh kendisinin sözünü heyecanına veriyorum. (Ne heyecanı sesleri)

OSMAN NURİ KÖNİ (İstanbul) — Ben Türk Ordusunu tebcil ettim.

ATIF ESENBEL (Malatya) — Rica ederim sözünü keenlem yekûn addedin.

OSMAN NURİ KÖNİ (İstanbul) — Sözüm hakikattir. Tekrar ediyorum. (Gürültüler.)

BAŞKAN — Rica ederim efendim...

Dr. FAHRİ KURTULUŞ (Rize) — Bunlar zabta geçmesin.

OSMAN NURİ KÖNİ (İstanbul) — Tekrar ediyorum,

yine tekrar ediyorum. Ordu. (Gürültüler)

BAŞKAN — Rica ederim. Ordu hakkında herkes aynı hürmeti duymaktadır.

İHSAN YALÇIN (Bolu) — Ateşle oynuyor. Ateşle.³⁵⁶

Bu atışmalardan sonra Nihat Erim tekrar söz aldı. Erim, Köni'ye cevap vermemesinin nedeninin sözlerini cevap vermeye değer bulmamasından olduğunu belirterek, Temyiz Mahkemesi Başkanlığı'na kadar yükselen bu zatın ne ilim ne de kanunlar bakımından zerre kadar aslı esası olmayan şeyleri söylediğini iddia etti ve Türk ordusunu, subayını ve askerini politikaya alet etmekle suçladı. Bu sözlere de Köni sert tepki gösterdi. Bu tepkiye Afyonkarahisar Milletvekili Şahin Lâçin ve Sinop Milletvekili Suphi Batur da destek verdi. Bu tepkilere rağmen Oturum Başkanı Köni'ye söz vermedi. Osman Nuri Köni bunun yerine tasarının tümü üzerine verdiği değişiklik önermeleri hakkında konuşmak üzere kürsüye geldiğinde Erim'e cevap verdi. Önergelerini veriş nedeni üzerinde konuşarak sözlerini şu şekilde bağladı:

3 ncü takririmde, hani sizi telâşa getiren, zâbitan, subay, erkân ve ümerayı askeriye reye katılmasına aittir. Kanun diyor ki, 22 yaşını bitiren her Türk vatandaşı, kadın erkek herkes seçmendir. Bitti. Anayasa hiçbir istisna kabul etmiyor, direktif veriyor. Bu bir hukuku esasiye kaidesidir, amir bir hükümdür. Ondan sonra sen istediğini yap, diyor. Bu âmir hükümlere harfiyen riayete mecburuz. Anayasanın 103 ncü maddesi, Anayasaya muhalif kanun yapılamaz diyor. O halde biz Amerika'da, İngiltere'de, Garb devletlerinde olduğu gibi Ordumuza oy hakkı vermeye mecburuz. Çünkü biz medeni bir milletiz, bir aşiret veyahut bir derebeylik değiliz. Bu üçüncü takrir buna aittir.

Nihat Erim Beyefendi.

BAŞKAN — O şekilde idarei kelâm etmeyin.

OSMAN NURİ KÖNİ (Devamla) — Nihat Erim Beyefendi geldiler, burada, Osman Nuri politika yapıyor, cevap vermeyeceğim dediler, vermesin ne yapalım.

Ordudan bahsettim, ne bileyim bu bahis de büsbütün gürültü yarattı, bunu beklemezdim ve beklenemezdi.

Caiz mi bu? Binaenaleyh soruyorum Nihat Erim Beyden, Hükümetten. Başbakan İstanbul'da, Şark'ta, bağırıldı,

---

³⁵⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:40, (07.02.1950), ss.179-180.

çağırıldı, hakiki demokrasiyi tesis edeceğiz dedi, ben gayrı hakikisini bilmiyorum, bu şekilde, hakiki demokrasiyi kuracağız demek, memlekette demokrasi yoktur demektir, bunun mânası ne demektir bu? Nihat Erim; memleketteki rejim totaliter midir? istipdat mıdır? nedir soruyorum? (Söz istiyoruz sesleri)³⁵⁷

Tasarının geneli üzerindeki bu görüşmelerden sonra maddelere geçildi. Maddelerde anlam ve kelime düzeltmelerinin dışında önemli değişiklikler de yapıldı. Bunlardan bazıları şu şekildeydi:

Tasarının 9. maddesinde zabıta amirleri ve memurlarının, subayların, askeri memurlar ve öğrencilerin, silah altında bulunan eratın oy kullanamayacakları hükmü vardı. C.H.P. Bursa Milletvekili Abdurrahman Konuk'un önerisiyle zabıta amirleri ve memurları ibaresi, emniyet müdürleri, amirleri, komiser, komiser muavinleri ve polisler şeklinde değiştirildi. Ayrıca askeri memurlar fıkrasına askeri adli yargıçlar ibaresi eklendi.³⁵⁸

Tasarının 22. maddesinde düzenlenen seçmen kütüğüne yapılacak itiraza cevap verme süresi İstanbul Milletvekili Salamon Adato'nun önerisiyle 2 günden 5 güne çıkarıldı.³⁵⁹

36. madde bir kimsenin sadece bir seçim çevresinde aday olabileceğini ifade ediyordu. Verilen değişiklik önerileriyle bir kimsenin iki seçim çevresinden aday olabileceği kabul edildi. Aynı maddeye yapılan eklemeye iki seçim çevresinde de milletvekilliğini kazanan kimse TBMM Başkanı'nın sorusu üzerine bu çevrelerden birini tercih edecek, diğer seçim çevresinde yeniden seçim yapılacaktı.³⁶⁰

Tasarının 45. maddesinde radyoda seçim propagandasının her siyasi parti için 5 dakika olduğu düzenlemesi 10 dakikaya çıkarıldı.³⁶¹

88 ve 89. maddelerdeki oy pusulasının renkli olamayacağı veya renksiz olacağı hükmü Başbakan Yardımcısı Nihat Erim ve Geçici Komisyon'un

---

³⁵⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:40, (07.02.1950), s.182.

³⁵⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:40, (07.02.1950), ss.205-205. Tasarının ikinci görüşmesinde 9. maddeye gedikli subaylar ve gedikli erbaşlar da dahil edildi. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:48, (16.02.1950), ss.668-669.

³⁵⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:41, (08.02.1950), ss.234-235.

³⁶⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:41, (08.02.1950), ss.263-264.

³⁶¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:42, (09.02.1950), ss.300-301.

önerileriyle kaldırıldı.³⁶²

132. maddedeki 44. maddede sözedilen heyeti kurmayan ve haber vermeyen toplantı tertipçileri ve mezkûr maddede yazılı görevleri yapmayan heyet üyelerine verilecek 1 aydan 6 aya kadar hapis cezası komisyonun teklifiyle 15 günden 3 aya kadar olması şeklinde değiştirildi.³⁶³

Bu kanun hükümleri gereğince hükmolunan cezalarının tecil edilemeyeceğini belirten 159. madde Malatya Milletvekili Hikmet Fırat'ın öneresiyle kaldırıldı.³⁶⁴

Bu değişikliklerden sonra tasarının ilk görüşmesi 10 Şubat 1950 tarihinde sona erdi.³⁶⁵ Tasarının ikinci görüşmesi 16 Şubat 1950 tarihinde gerçekleşti. Bu görüşmede de bazı tashihler yapıldı. Maddeler oylandıktan sonra Demokrat Parti adına Adnan Menderes tasarısı lehinde, Millet Partisi adına Hasan Dinçer tasarısı aleyhinde konuştu. Sonunda 7 geçici 171 esas maddeli tasarinin kanunluğu 10 ret oyuna karşılık 336 oyla kabul edildi.³⁶⁶

3.1.2. Milli Savunma

Hükümet savunma ile ilgili üç tane kanun tasarısı hazırlayarak Meclis'e sunmuştu. Bunlar "Milli Savunma Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri", "Askeri Şüranın Teşkilat ve Vazifeleri" ve "Milli Savunma Yüksek Kurulu" adlı kanun tasarılarıydı. Bu tasarılar ilgili komisyonlarda görüşüldü ve yukarıdaki sıraya göre Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Bunların dışında ordu ile ilgili başka kanunlar da kabul edildi.

3.1.2.1. Milli Savunma Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri

Genelkurmay Başkanlığı'nın Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanması bir süreden beri tartışılıyordu. Bakanlar Kurulu'nun 19 Nisan 1949'da kabul ettiği Milli Savunma Bakanlığının kuruluş ve görevlerine dair Kanun tasarısı 20 Nisan'da Meclis'e sevk edilmiş, Millî Savunma Komisyonu'nda bazı değişiklikler yapılarak 24 Mayıs'ta Genel Kurula sevk edilmişti. Bu tasarıyla

³⁶² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:42, (09.02.1950), ss.330-332.

³⁶³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:43, (10.02.1950), ss.390-391.

³⁶⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:43, (10.02.1950), ss.395-396.

³⁶⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:43, (10.02.1950), s.405.

³⁶⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:48, (16.02.1950), ss.710, 750-753.

daha önce Başbakanlığa bağlı olan Genelkurmay Başkanlığı Milli Savunma Bakanlığına bağlanıyor, Genelkurmay Başkanı'nın Milli Savunma Bakanı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu'nca atanacağı hüküm altına alınıyordu. Böylece Genelkurmay Başkanı, bir bakıma Savunma Bakanı'nın askeri işlerden sorumlu uzman müsteşarı oluyordu. Asker olması zorunlu olmayan diğer müsteşar ise askeri olmayan adalet, hukuk, bütçe gibi konulardan sorumlu olacaktı. Ayrıca, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerinin de Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı olduğu; kuvvet komutanları, ordu müfettişleri ve diğer orgeneral ve oramirallerin Genelkurmay Başkanı'nın görüşü alınarak Milli Savunma Bakanı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla atanacağı belirtiliyordu.

Tasarının gerekçesinde bu değişikliklerin nedenleri şöyle açıklanmıştı:

Bugün demokratik rejimle idare olunan memleketlerde Devletin silâhlı kuvvetlerine ait işlerden dolayı Millet Meclisine karşı muhatap ve mesul olan icra uzvu, ya Millî Savunma Bakanı veya o memleketin teşkilâtına göre Ordu, Deniz ve Hava Bakanlarıdır.

Bizde ise bu hizmetler, biri komuta, talim ve terbiye, diğeri idare, levazım ve kısmen zat işleri olmak üzere ikiye ayrılmış ve birinci kısım Başbakanın mesuliyeti altında Genelkurmay Başkanlığına ve diğer kısmı da Millî Savunma Bakanının mesuliyetine tevdi edilmiş bulunmaktadır.

Askerî idarede mevcut olan bu iki başlılık her iki makamın vazife ve salâhiyetleri arasında tedahüllere ve aynı mevzu üzerinde muzaaf çalışmalara yol açmıştır. Bu keyfiyet, bu işlerde matlup bulunan sürat, selâmet ve isabetin sektedar olmasına sebebiyet vermektedir.

Bugünkü tatbikata nazaran askerî kanunların uygulanmasına memur olan Millî Savunma Bakanlığı, Genelkurmayın kanunlarla tâyin edilen özel durumu karşısında, bu vazifesini tam yapmak için lâzım gelen yetkiyi fiiliyatta elde edememiş ve ikmal ve idare işleriyle muvazi ve ahenkli olarak yürümesi icabeden komuta ve eğitim hizmetleri de, muvaffakiyeti için lâzım olan şartları ve imkânları tamamiyle tahakkuk ettirememiştir.

Kaldı ki, bugünkü harblerin istediği süratin sağlanması ve birçok silâh ve malzemenin kullanış, ikmal ve bakımlarının meydana getirdiği işlerin maksada uygun tarzda yürütülebilmesi için kara, deniz ve hava kuvvetlerinin komuta, eğitim, ikmal ve idare hususlarında yeter yetki ile teşkilâtlandırılmalarını icap

ettirmektedir.

Arzedilen sebepler, bugünkü gayritabiîliğin giderilmesini ve aynı mevzu üzerinde çalışan teşkilâtın bir araya getirilerek tek bir mercide toplanmasını ve nihayet demokrasi rejimiyle idare edilen her memlekette olduğu gibi bizde de askerî işlerin ilgili Bakanın yetki ve sorumluluğuna verilmesini zaruri kılmış ve ilişik kanun tasarısı hazırlanmıştır.³⁶⁷

Tasarı Millî Savunma Komisyonunda tartışılırken, Genelkurmay Başkanının eskisi gibi Başbakanlığa bağlı kalması, Savunma Bakanına bağlı olması durumunda Başbakanın Savunma Bakanlığını da uhdesine alması veya Millî Savunma Bakanının asker kökenli biri olması seçenekleri de gündeme geldi. Sonuçta Genelkurmay Başkanı'nın Millî Savunma Bakanlığı'na bağlanması kabul edildi.

Tasarıda yer alan Genelkurmay Başkanı'nın Millî Savunma Bakanının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından atanması teklifi üzerinde de tartışmalar çıktı. Bu konuda Genelkurmay Başkanı'nın Yüksek Askerî Şura'nın teklif ettiği üç aday arasından Bakanlar Kurulu tarafından atanması teklifi kabul görmeyince tasarıdaki teklif kabul edildi.

Komisyon teklifinde kara, deniz ve hava kuvvetlerinin Bakanlığa bağlandığı geçmiyor, bakanlık müsteşarının ise asker olmasını kayıt altına alıyordu. Ayrıca hükümet teklifinde ordunun eğitim ve ikmal hizmetleri Genelkurmay Başkanlığına, bunların dışındakiler müsteşara bırakılırken, Millî Savunma Komisyonu metninde ise Genelkurmay Başkanlığına ordunun personel, haber alma, harekât, eğitim, seferberlik ve ikmal işleri veriliyordu.

Son olarak komisyon teklifinde kara, deniz ve hava kuvvetleri komutanları ile ordu müfettişleri ve diğer orgeneral ve oramirallerin Genelkurmay Başkanı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla atanacağı hükme bağlanıyordu.³⁶⁸

Tasarı üzerinde Genel Kurul'da ilk görüşmeler 28 Mayıs 1949 tarihinde gerçekleşti. Tasarı hakkında ilk söz alan C.H.P. Balıkesir Milletvekili Orgeneral İzzettin Çalışlar oldu. Çalışlar, Genelkurmay Başkanlığı'nın Millî Savunma Bakanlığı'na bağlanmasına taraf olduğunu, fakat daha önce Millî Savunma Bakanlığı'na bağlı olan tüm teşkilatın Genelkurmay Başkanlığı'na bağlanması

---

³⁶⁷ *Millî Savunma Bakanlığının kuruluş ve görevlerine dair Kanun tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu raporu (1/558), s.1. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:95, (28.05.1949), 223 sayılı basmayazı.*

³⁶⁸ *Millî Savunma Bakanlığının kuruluş ve görevlerine dair Kanun tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu raporu (1/558), ss.5-6. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:95, (28.05.1949).*

ve Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıklarının ihdas edilmesi sonucunda ortada Milli Savunma Bakanlığı'nın kalmadığını işaret ederek buna muhalif olduğunu bildiriyordu. Çalışlar'a göre Bakanlığın Genelkurmay Başkanlığı ve Müsteşarlıktan ibaret olduğu söyleniyorsa da müsteşarlığın emrinde sadece kanun ve bütçe şubeleri kalıyordu. Bu durumda Milli Savunma Bakanı da sadece bir temsilci veya ordu işlerine nezaret eden bir devlet bakanı konumunda kalıyordu. Orduyu Deniz ve Kara Kuvvetleri Komutanlıklarına ayırmaya da karşı olan Çalışlar, bundaki amacın Milli Savunma teşkilatı da dahil tüm askeri teşkilatları Genelkurmay Başkanı'na bağlamak olduğunu iddia etti. Çalışlar, Kuvvet Komutanlıklarının kurulmasının gerekçesini de şu şekilde izah etti:

Nereden çıkmış bu teşkilât? Almanlar tatbik etmiş, evet Almanlar İkinci Cihan Harbinden evvel büyük bir taarruz düşünmüşler ve böyle bir teşkilât kurmuşlar. Kara kuvvetleri komutanlığı yapmışlar; Fon Bravriçe vermişler, deniz kuvvetleri komutanlığı yapmış, Amiral Reyder'e vermişler, hava kuvvetleri komutanlığı yapmışlar, Göring'e vermişler. Vermişler ama bütün bunların da ayrıca birer bakanlığı vardı. Muazzam devlet, muazzam teşkilât ve nihayet totaliter bir zihniyetle bunu yapmışlardır.

Amerika'lılar da Filipin'lerde böyle bir teşkilât tatbik etmişler; Filipin'lere yeni bir istiklâl verilmiş, yeni bir devlet kurulmuştur. Böyle bir teşkilât kuruluyor.

Bizim bir ananemiz vardır. Biz eski orduya sahip, eski bir millet ve Devletiz. Bizim alıştığımız ve bizim karakterimize, ihtiyacımıza uygun bir teşkilâtımız vardır. Onu bırakıp da, böyle lüzumu olmıyan Genelkurmay Başkanlığını, Millî Savunma işlerini içine alan bir teşkilât haline getirmek, hiç doğru değildir.

O halde ne yapmalı? Amerika'lılar böyle bir şey yapmamışlardır. Onlar bizim bugünkü teşkilâtı kabul etmişlerdir. İki Genelkurmay Başkanlığı vardır; birisi, talim, terbiye, harekât, yani bizim bugünkü Genelkurmay Başkanlığımızın yaptığı vazifeyi yapar, bir; Genelkurmay da ikmal işlerini yapar. Bizim bugün Millî Savunma teşkilâtımızın yaptığı şeylerdir.

O halde hiçbir tarafa tatbik edilmemiş ve bizim de bünyemize, ihtiyacımıza lüzum hâsıl etmiyen bu teşkilâta ben taraftar olmadığımı arzediyorum.³⁶⁹

---

³⁶⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:95, (28.05.1949), ss.1011-1012.

C.H.P. Diyarbakır Milletvekili Vedat Dicleli de diğer ülkelerde askerlik hizmetlerinde Meclis'in muhatabı ya Savunma Bakanlığı ya da Hava, Deniz, Kara Bakanlığı olduğunu, Türkiye'de ise Meclisin muhatabının, kendisine ordunun sadece levazım, ikmal ve kısmen zat işlerinin bağlı olduğu bir Savunma Bakanlığı olduğunu, ordunun diğer işlerinden ise Genelkurmay'ın sorumlu olduğunu belirterek bunun mahzurlarını anlatmanın lüzumsuz olduğunu söyledi. Komisyon raporuna da değinen Dicleli, raporda tasarı lehinde bir açıklık bulunmadığını belirterek bunun nedenini sordu. Ayrıca hükümet tasarısı ve komisyon tekliflerinin birbirinden çok farklı olduğunu da vurgulayan Dicleli, komisyon teklifindeki, müsteşarın asker olmasının nedenini de anlayamadığını ve buna karşı olduğunu belirtti. Son olarak da ordu kuruluş kadrolarının kendileri tarafından bilinmediğini, oysa bu kadrolardan özellikle muayene, satınalma ve askerlik şubesi gibi birimlerin gizli olmasının doğru olmadığını belirterek, Milli Savunma'nın biri ülke savunmasını ilgilendiren ve gizli olan, diğeri de diğer bakanlıkların işlerine benzeyen işler olarak ikiye ayrılmasını ve ikincisinin kendileri tarafından bilinmesi gereği üzerinde durdu.³⁷⁰

C.H.P. Denizli milletvekili Hulûsi Oral da hükümet teklifiyle komisyon tekliflerinin birbirinden farklı olduğunu, kendisinin hükümet teklifini desteklediğini belirtti.³⁷¹

C.H.P. Sinop milletvekili Cevdet Kerim İncedayı ise yaptığı konuşmasında Çalışlar'ın ordunun kuvvetlere ayrılmasına ilişkin eleştirisine katılmadığını söyleyerek, tüm dünyada bu ayrımın genel kabul gördüğünü ileri sürdü.³⁷²

Daha sonra kürsüye çıkan Millî Savunma Komisyonu Başkanı Kastamonu milletvekili Abdullah Alptoğan, milli savunma ile ilgili 3 tasarının da hazırlanma gerekçelerini anlattı. Alptoğan, ilk cumhuriyet hükümetinde bulunan Genelkurmay Vekâleti'nin kaldırılmasıyla bir boşluk doğduğundan, 4580 sayılı kanun çıkarılarak Genelkurmay'ın Başbakanlığa bağlandığını, fakat bunun sonucunda bütçe bakımından tüm sorumluluğun Milli Savunma Bakanlığı'na, emir komuta bakımından sorumluluğun ise Başbakanlığa ait hale geldiğini, bunun da ikiliğe neden olması dolayısıyla bu tasarıların hazırlandığını belirtti. Bu tasarılarından Milli Savunma Yüksek Kurulu tasarısına göre Başbakana bağlı ve Bakanlar Kurulu'nun kendisine verdiği görevleri yapacak bir Milli Savunma Yüksek Kurulu oluşturuluyordu. Bu kurulun görevi özet

---

³⁷⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:95, (28.05.1949), ss.1012-1015.

³⁷¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:95, (28.05.1949), ss.1016-1017.

³⁷² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:95, (28.05.1949), ss.1017-1018.

olarak devleti ve milleti sefere hazırlamaktı. Milli Savunma Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri başlıklı tasarıyla da barış zamanında Genelkurmay ve Milli Savunma Bakanlığı'nın görev ve yetkileri düzenleniyordu. Alptdoğan, komisyon olarak kendilerinin hükümetten farklı düşündüklerini, bunun da maddelere geçildiğinde görüşüleceğini belirterek konuşmasını bitirdi.³⁷³

C.H.P. Gaziantep Milletvekili General Aşir Atlı da Millî Savunma Komisyonu'nun görüşüne katıldığını belirterek konuşmasına başladı. Atlı'ya göre, 4580 sayılı kanunla Genelkurmay'ın Başbakanlığa bağlanmasının nedeni, sefer zamanında Genelkurmay'ın diğer bakanlarla beraber çalışması ihtiyacındandı. Zaman geçtikçe bunun bir faydasının görülmediğini söyleyen Atlı, TBMM'ye karşı tüm işlerin sorumluluğunun bakanlarda olduğunu, o nedenle de Genelkurmay'ın askerlik işlerinden sorumlu olan Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmasına karar verildiğini söyledi. Topyekûn seferberlik döneminde ise Genelkurmay'ın ve ilgili bakanların da içinde ve Başbakan'ın başında bulunduğu Milli Savunma Yüksek Kurulu'nun sorumlu olacağını bildirdi. Böylece Genelkurmay Başkanlığı'nın Başbakanlığa bağlanması düşüncesinde olanların görüşleri de dikkate alınmış bulunuyordu. Daha önce Milli Savunma Bakanlığı'nın görevi dâhilindeki bazı işlerin Genelkurmay Başkanlığı'na devredilmesi sonucu Genelkurmay Başkanlığı'nın işlerinin aşırı artacağı düşüncesine de karşı çıkan Atlı, yetkili ve sorumlu kişilerle bu konunun tartışıldığını, komuta işinin bir kül olduğunu, sağlık, ikmal, askeri harekât gibi işlerin tek bir makama bağlanmasının yararlı olduğu sonucuna varıldığını, iş yüklerinin de artmayacağını belirtti. Kuvvet Komutanlıklarının ihdas edilmesi konusuna da değinen Atlı, hava kuvvetleri komutanlığının zaten mevcut olduğunu, harp birliklerinin başındaki donanma komutanının dışında merkezde bir deniz kuvvetleri komutanının bulunması gerektiğini, üç ordu müfettişinin bağlı bulunduğu bir kara kuvvetleri komutanının da ihdas edilmesinin yararlı olduğunu, böylece tüm komutanların üç kuvvet komutanına, onların da Genelkurmay Başkanı'na bağlı olacağını söyledi. Son olarak hükümetle komisyonun düşüncesinde derin bir ayrılığın bulunmadığını ileri sürdü.³⁷⁴

Bu konuşmalardan sonra kürsüye Başbakan Şemsettin Günaltay geldi. Günaltay bu tasarılarından hükümetin güttüğü amacı şu şekilde özetledi:

Birincisi; arzettiğim gibi Türk ordusunu bugünün icaplarına göre daha verimli ve daha kabiliyetli ve teknik vasıtalarından deha gösterebilecek bir istifadede maharetle ve

---

³⁷³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:95, (28.05.1949), ss.1018-1019.

³⁷⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:95, (28.05.1949), ss.1019-1021.

süratle işler bir duruma getirmek;

İkincisi; kendisini doğrudan doğruya mesuliyetle karşılaştırmak suretiyle bütün uzuvlarını, zekâlarını ve iradelerini azim ile kullanmak imkânlarına, hazırlanmış olmasıdır. Diğer hususlar tamamıyla tekniktir ve demin işaret ettiğim gibi, yetkili komutanların ince tetkiklerinden sonra huzuruza arzedilmiş bulunmaktadır.³⁷⁵

Genelkurmay'ın yükünün artacağı itirazına da katılmadığını belirten Günaltay, herkesin kendi görevini yapması durumunda Genelkurmay'ın sadece deniz, hava ve kara kuvvetlerinin ve bunlara bağlı kuruluşların uyumlu bir biçimde işleyip işlemediğine nezaret edeceğini, dolayısıyla işlerinin çok olmayacağını iddia etti.

Hükümet ve komisyonun teklifleri arasındaki farkın nedeninin açıklanması istekleri üzerine Millî Savunma Komisyonu sözcüsü General Eyüp Durukan, kürsüye geldi. Hükümetin teklifinde ordunun kara, hava ve deniz kuvvetleri olarak gösterildiğini, oysa 2771 sayılı İç Hizmetleri Kanunu'nda tarif edilen Cumhuriyet ordusunda kara, hava ve deniz kuvvetlerinden başka tüm askeri teşkilatın, hatta kısmen jandarma ve kısmen de gümrük muhafaza kurumlarının da bulunduğunu, o nedenle komisyonun 2771 sayılı kanuna uygun olarak bu maddeyi düzenlediğini belirtti.³⁷⁶

Tüm bu tartışmalardan sonra hükümetin hazırladığı metnin görüşmelerde esas tutulması önerisi reddedildi.³⁷⁷ Böylece Millî Savunma Komisyonu'nun hazırladığı metin görüşmelerde esas alındı.

Tasarının 1. maddesi üzerinde büyük tartışmalar çıktı. Tartışmalar hangi metnin kabul edileceğine dairdi. Bu tartışmaya daha çok Meclisin asker kökenli üyeleri katıldı. Tartışmaların artmasının bir nedeni de Millî Savunma Komisyonu'nun da hükümetin de kendi metnini ısrarla savunmasıydı. Yapılan tartışmalardan sonra verilen önergelerle Millî Savunma Komisyonu'nun metnindeki Milli Savunma Bakanı Müsteşarının asker olması zorunluluğu kaldırıldı.³⁷⁸ Bu değişikliğin dışında Millî Savunma Komisyonu'nun metni aynen kabul edildi. Kanunun tümü de oylanarak kabul edildi.³⁷⁹

---

³⁷⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:95, (28.05.1949), s.1022.

³⁷⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:95, (28.05.1949), s.1024.

³⁷⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:95, (28.05.1949), s.1027.

³⁷⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:96, (30.05.1949), s.1074.

³⁷⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:96, (30.05.1949), s.1078.

3.1.2.2. Milli Savunma Yüksek Kurulu Kanunu

Milli Savunma Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Kanunu'nun hemen ardından Milli Savunma Yüksek Kurulu Kanunu Genel Kurul'da görüşüldü. Bu kanun tasarısı ile Milli Savunma Yüksek Kurulu kuruluyordu. Tasarının gerekçesinde kurulun kurulma nedeni şu şekilde açıklanıyordu:

Birinci Dünya harbine kadar harbin karakteri (askeri) idi.

Harbin hazırlanması ve yapılması daha çok askerlere ait teknik meseleler gibi görünüyordu.

Birinci dünya harbinin ilk aylarından itibaren harb (topyekûn) bir mahiyet almaya başladı ve bu harbtten sonra, harb hazırlıklarını (topyekûn harb) esasına göre düzenlemiş olan milletler İkinci Dünya harbinde bunun çok faydelerini gördüler. Böyle hareket etmemiş olanlar ise ağır ve felâketli kayıplar verdiler, çöküntülere uğradılar.

Bugün bütün devletler harb hazırlıklarını, topyekûn Millî Savunma esasına istinat ettirmektedir.

Topyekûn Millî Savunma, millî varlığı tecavüze karşı korumak için Devletin ve milletin bütün maddi ve mânevi kuvvetlerini savunma harbi için barışta hazırlamak, tecavüz vukuunda bunları hep birden seferber etmek ve savunma savaşını bütün kuvvetlerle yaparak zafere ulaşmak demektir.

Bizde, bugünkü topyekûn Millî savunma çalışmalarına esas olan, 1931 tarihli millî seferberlik yönetmeliği ile çoğu, İkinci Dünya Harbi başladıktan sonra bu konuda yapılmış olan yönetmeliklerdir. Bunlar tamamiyle eskimiş olup maksadı sağlamaktan uzak bulunmaktadır.

Topyekûn Millî savunma üzerindeki çalışmalar Millî Savunma Bakanlığının ve Genelkurmayın, ilgili Bakanlıklarla temaslariyle yapılmakta ise de, bütün bu çalışmalar maksadı sağlamaya yeter bulunmamaktadır.

Bütün Devlet teşkilâtiyle özel kurumların topyekûn Millî savunma çalışmalarını organize edecek ve bütün çalışmaları bir elden idare ve devamlı suretde koordine edecek bir (Millî Savunma Yüksek Kurulu) na olan kesin ihtiyaç

sebebiyle ilişik kanun tasarısı hazırlanmıştır.³⁸⁰

Topyekûn milli savunma görevini yerine getirmek üzere kurulması planlanan Milli Savunma Yüksek Kurulu'nun tabii başkanı Cumhurbaşkanı olacaktır. Kurul, Başbakanın başkanlığında ve onun teklifiyle Bakanlar Kurulu tarafından seçilecek Bakanlarla (Millî Savunma Komisyonu metninde Milli Savunma Bakanı da eklenmiştir) Genelkurmay Başkanı'ndan oluşacaktır. Seferde, harp kuvvetleri komutanı kurulun tabii üyesi olacaktır. Ayrıca Kurul Genel Sekreterliği oluşturuluyordu. (Millî Savunma Komisyonu metnine ekli metinde sekreterin Albay veya Korgeneral olması kabul ediliyordu). Kurulun görevi hükümetçe takip edilecek milli savunma politikasının esaslarını hazırlamak, tüm devlet ve özel kurumlara ve vatandaşlara düşen milli savunma görevlerini tespit edip bunların uygulanmasını kovuşturmak, topyekûn milli seferberlik planını barışta hazırlayıp gerektiğinde tam olarak uygulanmasını sağlamaktır.³⁸¹

Genel Kurul'daki görüşmelerde Bütçe Komisyonu raporu esas alındı. Bütçe Komisyonu Millî Savunma Komisyonu'nun raporunu kabul etmekle birlikte Sekreterliğin kadrosunu belirten ek metni kabul etmemiştir. Önceki kanunun aksine bu kanunla ilgili görüşmelerde hiçbir tartışma olmadan Bütçe Komisyonu'nun metni aynen kabul edildi.³⁸²

3.1.2.3. Yüksek Askeri Şûranın Teşkilat ve Görevleri

Milli Savunma Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Kanunu ile Milli Savunma Yüksek Kurulu Kanununun kabulünden sonra Yüksek Askeri Şûra'nın Teşkilat ve Görevleri Kanunu'nda değişiklik yapma ihtiyacı ortaya çıktı. Yukarıdaki kanunların kabul edildiği gün olan 30 Mayıs 1949 tarihinde bu kanununda değişiklik yapma tasarısı da Genel Kurul'da görüşüldü. Tasarıda bu değişikliğin gerekçesi şu şekilde belirtiliyordu:

Topyekûn Millî Savunma işleriyle görevli olmak üzere kurulması düşünülen Millî Savunma Yüksek Kurulu hakkında hazırlanarak Yüksek Meclise sunulmuş bulunan kanun tasarısında, Cumhurbaşkanı, Kurulun tabii Başkanı olarak arz ve

---

³⁸⁰ *Milli Savunma Yüksek Kurulu Kanunu tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (1/539), s.1. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:96, (30.05.1949), 206 sayılı basmayazı.*

³⁸¹ *Milli Savunma Yüksek Kurulu Kanunu tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (1/539), s.1. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:96, (30.05.1949), 206 sayılı basmayazı. s.5.*

³⁸² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:96, (30.05.1949), ss.1078-1080.*

teklif edilmiştir.

Genel yurt savunmasına ilişkin konular bu kurulun görevlerine dâhil bulunduğuna göre kurulun tabii başkanına; sırf silâhli kuvvetleri ilgilendiren işlerle meşgul olan Askerî Şûra Başkanlığının verilmesinde fayda görülmemiş ve Askerî Şûra Başkanlığının, Başbakan'a verilmesi uygun bulunmuştur.

Şûranın yalnız daimî üyeleriyle yapacağı toplantılara ise Millî Savunma Bakanının Başkanlık etmesi tabii görülmüştür.

Harb kuvvetleri teşkilâtında, Ordu Müfettişlikleri ve Donanma Komutanlıkları makamlarının üstünde ve Genelkurmay Başkanlığına bağlı olmak üzere, havadan başka, kara ve deniz kuvvetleri komutanlıkları da ihdas edilmekte olduğu ve bu komutanlarla Millî Savunma Kurulu Genel Sekreterinin Askerî Şûra üyeleri arasına katılması tabii bulunduğu cihetle ve üye sayısının on beşe çıkarılması uygun görülerek 3 ncü maddenin değiştirilmesine dair madde hazırlanmıştır.

Hava Kuvvetleri Komutanı da Askerî Şûra üyeleri arasında sayılmış olduğundan 4764 sayılı Kanunun kaldırılması gerekli bulunmuştur.³⁸³

Hükümet tasarısında Yüksek Askerî Şûra'nın başkanının Başbakan olması öngörülüyordu. Fakat Millî Savunma Komisyonu bunu kabul etmeyip Cumhurbaşkanı'nın Şûra başkanı olmasını benimsiyordu. Komisyon ayrıca Şûra üyeleri arasına Donanma Komutanını da eklemişti.

Genel Kurul'da İstanbul milletvekili Adnan Adıvar'ın bir sorusu üzerine Başbakan, komisyonun teklifinin demokrasiye uygun olmadığını, Şûra başkanının sorumlu olmayan Cumhurbaşkanı'nın değil, sorumlu olan Başbakan'ın olması gerektiğini belirtti. Genel Kurul da bunu kabul ederek Şûra başkanının Başbakan olduğunu kabul etti. Genel Kurul ayrıca Donanma Komutanı'nın Şûra üyeliğinden çıkarılması teklifini de kabul etti.³⁸⁴

---

³⁸³ *Askerî Şûranın Teşkilât ve Görevleri hakkındaki 636 sayılı Kanununun 2nci ve 3ncü maddelerinin değiştirilmesine dair Kanun tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu Raporu (1/537), ss.1-3. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:96, (30.05.1949), 207 sayılı basmayazı.*

³⁸⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:96, (30.05.1949), ss.1080-1084.*

3.1.2.4. Başkomutan, Başkumandan ve Başbuğ Unvanlarının Kaldırılması ve Bunların Yerine Harp Kuvvetleri Genel Komutanı Unvanının Kabul Edilmesi

Anayasa'nın 40. maddesi dışında diğer bazı kanunlarda Başkomutanlık, Başkomutan, Başbuğ, Başbuğluk gibi tabirler geçmekteydi. Bu tabirler anayasanın 40. maddesinde geçen "Bşkumandanlık" tabirlerinin yerine kullanılabilirdi. Bunun önüne geçilmesi amacıyla Bakanlar Kurulu tarafından bir kanun tasarısı hazırlanarak 12 Ekim 1944 tarihinde Meclis'e havalesine karar verilmişti. Tasarının gerekçesinde bu durum şu şekilde belirtiliyordu:

Teşkilatı Esasiye Kânununun 40 ncı maddesi dışında diğer bir kısım kanunların madde ve ibareleri arasında Başkomutanlık, Başkomutan Başbuğ, Başbuğluk gibi tâbirler geçmektedir. Bu tâbirlerden maksat; Teşkilâtı Esasiye Kanununun 40 ncı maddesine tevfikan seferde İcra Vekilleri Heyetinin inhası üzerine Reiscumhur tarafından kûvayı harbiyenin emir ve kumandasını deruhte etmek üzere nasp edilecek zat olduğu halde bu tâbirlerin Teşkilâtı Esasiye Kanununun 40 ncı maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisinin Şahsiyeti Maneviyesinde mündemiç Bşkumandanlık tabiriyle iltibasa yer vermekte bulunmasından ötürü Teşkilâtı Esasiye Kanununun 40'ncü maddesi dışında bilûmum mevzuatta sözü geçen Bşkumandan, Bşkumandanlık, Başbuğ, Başbuğluk tâbirleri yerine Harp Kuvvetleri Komutanı unvanı ikame olduğu hakkında ilişik kanun layihası tanzim olunmuştur.³⁸⁵

Bu tasarıya göre anayasanın 40. maddesi dışında diğer tüm mevzuatta geçen başkomutan, başkumandan ve başbuğ tabirleri kaldırılıyor, bunların yerine Harp Kuvvetleri Komutanı veya Komutanlığı tabirleri getiriliyordu. Bu tasarı Millî Savunma Komisyonu'na havale edildikten kısa bir süre sonra geri çekilmiş, 11.12.1946 tarihinde komisyona tekrar havale edilmişti. Komisyon da Harp Kuvvetleri Genel Komutanı ve Harp Kuvvetleri Genel Komutanlığı tabirlerini uygun görmüştü. Genel Kurul'da yapılan kısa görüşmeler sonucu bu değişiklik kabul edildi.³⁸⁶

³⁸⁵ Kanunlarda geçen Bşkumandan, Başkomutan ve Başbuğ tâbirleri yerine kaim olacak unvan hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu raporu (1/87), 40 sıra sayılı basmayazı. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:28, (08.01.1947).

³⁸⁶ Birinci görüşme: **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:28, (08.01.1947), ss.3-5. İkinci görüşme: **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:30, (13.01.1947), ss.10-11.

3.1.3. Milli Eğitim

VIII. dönemde eğitim ile ilgili birçok kanun çıkarılmış veya ilgili kanunlarda önemli değişiklikler yapılmıştır. Bunların içinde en dikkati çekenler üniversitelerin kuruluşları ve bazı fakültelerin üniversitelere bağlanması, ilahiyat fakültesi kurulması, köy okulları ve enstitüleri ile ilgili kanunlarda değişiklikler ve devlet tiyatrosunun kuruluşu sayılabilir.

3.1.3.1. Üniversitelerin Kuruluş Kadroları ve Bazı Fakültelerin Üniversitelere Bağlanması

Bu dönemde kurulan veya mevcut bulunan fakülteler, kadrolar ihdas edilerek üniversitelere bağlandı. Bu bağlamda Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün, Veteriner Fakültesi Ankara Üniversitesi'ne, Tabii İlimler ve Ziraat Sanatları birleştirilerek Ziraat Fakültesi adı altında yine Ankara Üniversitesi'ne, Orman Fakültesi ise İstanbul Üniversitesine bağlandı. Ayrıca İlahiyat Fakültesi kurularak Ankara Üniversitesi'ne bağlandı.

Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkında Kanun:

Bakanlar Kurulunca 3 Şubat 1947 tarihinde TBMM'ne sunulması kararlaştırılan tasarı 21 Nisan 1948 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunuldu. Hükümetin bu tasarımı hazırlama gerekçesi şu şekilde belirtiliyordu:

4936 sayılı Üniversiteler Kanununun geçici birinci maddesi gereğince hazırlanmış olan ilişik kanun tasarısı; yeni kurulmuş olan Ankara Üniversitesi ve onu oluşturan Hukuk, Dil ve Tarih-Coğrafya, Fen ve Tıp Fakültelerinin kendilerine verilen öğretim ve araştırma görevlerini başarabilmeleri için gerekli olan teşkilâtı göstermektedir. Tasarıda önce Merkez örgütünün ve ondan sonra da her fakültenin ihtiyaçları gözönünde tutulmuştur.

Ankara Üniversitesinin dört fakültesi için istenilen Profesör, Doçent ve Asistan kadrolarının özeti aşağıda gösterilmiştir.

	Profesör	Doçent	Asistan
Dil	51	85	93
Fen	36	50	66
Hukuk	36	40	50
Tıp	75	74	150
	198	249	359

Ankara Üniversitesinin Fen ve Tıp Fakülteleri son yıllarda kurulmuşlardır. Tıp Fakültesi 1946-1947 öğretim yılında da mevcut dört s6mestre ilâve olarak I., II., VII. ve VIII. s6mesterlerini açmış bulunmaktadır. 1943 yılı kış s6mesteri başında açılmış olan Fen Fakültesi ise 1946-1947 öğretim yılında yeniden iki s6mestr açmış bulunmakta ve Biyoloji şubelerini (Botanik, Zooloji, Jeoloji ve Mineroloji) kurmaktadır. Diğer fakültelerin şimdiki kadroları da Üniversiteler Kanununun kendilerine yüklediği görevler bakımından kuvvetlendirilmiye muhtaç haldedir, öte yandan her yıl sayıları kabarmakta olan lise mezunu gençlere Üniversitelerin kapılarını en geniş ölçüde açmaları zarureti vardır. Bu işi hakkiyle yapabilmek için de bugünkü teşkilâtın genişletilmesi gerekmektedir.

İşte bir yandan bu ihtiyaçlar, öte yandan yurdun malî kaynaklarının en idareli bir şekilde kullanılması zarureti gözönünde bulundurularak ancak yakın geleceğın en kesin icapları hesaba katılarak kadrolar teklif olunmuştur. Fazla olarak, lüzumlu elemanları yüzde yüz nisbetinde derhal bulmak müşkül olduğu için teklif edilen kadrolar yalnız gelecek yıllar içinde tedricen tatbik edilebilecektir. Her yıl kullanılmiyacak kısım o yılın bütçesine bağlanacak (L) işaretili cetvel ile tesbit olunacaktır.³⁸⁷

Tasarı Millî Eğitim Komisyonu'nda önemli değişikliklere uğradı. Bütçe Komisyonu da bazı değişiklikler yaptı. Hükümetin önerisi ve komisyonların yaptığı değişiklikler Bütçe Komisyonu raporunda şu şekilde belirtiliyordu:

Yapılan incelemelere ve alınan izahlara göre Hükümet bu kuruluş tasarısını hazırlarken:

- a) Üniversitenin fazla talebe okutmasını;
- b) İlmî araştırmaların yapılabilmesini;
- c) Malî kaynakların idareli şekilde kullanılmasını;
- d) Üniversitenin on yıllık inkişafını; gözönünde tutarak hazırlamış ve tesbit ettiği kadrolardan yukardaki sebeplere binaen bugünün ihtiyaçları dışında kalanlarını (L) cetveline almak suretiyle bir muvazene vücuda getirmiştir.

Millî Eğitim Komisyonu tasarıda esaslı değişiklikler

---

³⁸⁷ Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları hakkında kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Bütçe Komisyonları raporları (1/170), S. Sayısı: 186. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948).

vücuda getirmiştir ve bu değişiklikleri;

a) Üniversitede gaye tedris olduğundan tedris kadrosunu esas olarak almak ve idari kadrolarda yaptığı tasarruflarla bu kadroyu takviye etmek;

.....

c) Üniversitenin 10 yıllık inkişaf seyrine uygun olarak kadrolarda piramidal bir sistem takip etmek yani bir profesör, iki doçent, üç asistan nispetini muhafaza etmek,

.....

gibi birtakım esaslara ve prensiplere irca etmek suretiyle vücuda getirmiştir.

Bunlardan başkaca Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinde de iki derse ait üç kadroyu ilga etmiş ve Sinoloji, Hindoloji, Sümeroloji, Hititoloji, Hongroloji Enstitülerinin, sahaları dar olup şimdiye kadar kâfi derecede eleman yetiştirildiğinden ve bu elemanların istihdamlarındaki zorluklara binaen ödeneklerinde tasarruf yapmış bulunmaktadır.

Her Fakültenin bir kitaplığı ve tedris aletleriyle vasıtalarını ihtiva eden bir müzesi bulunduğu ve bu kitaplıklarda ve müzelerde kâfi ve ihtiyaca tekabül eden kitap ve vasıta bulunduğu ve Ankara'da bir de Millî Kitaplık tesis edildiği gözönüne alınarak şimdiki varlığı ile tedris gayelerine esasen tevafuk etmeyen Üniversite Kitaplığı ile tesisi istenilen müzenin kurulmasına lüzum olmadığı neticesine varmış ve bunlara ait kadroları da tasarruf etmiştir.

Enstitü müdürleri için üniversite tazminatından ayrı olarak teklif edilen ek görev tazminatını da yerinde görmiyerek kaldırmış ve bütün bu açıklamalara göre sağladığı tasarrufları Tıp Fakültesi öğretim üyelerinin takviyesine tahsis etmiştir.

Komisyonumuz, Millî Eğitim Komisyonunca yapılan bu değişiklikleri esas itibarıyla yerinde bulmakla beraber bunlar üzerinde aşağıda arzedilen bazı değişiklikleri yapmış bulunmaktadır.

Millî Eğitim Komisyonunca ilga edilen halk edebiyatı folklor, sosyoloji derslerine ait kadroların ilgası suretiyle değil bunların (L) cetveline alınması suretiyle şimdilik mevkuf tutulmalarının kanun tekniğine daha uygun olduğunu gözönünde tutarak bu ciheti tasarrufların ikinci geçici maddesini kaldırmak ve 3 ncü geçici maddesine bir fıkra eklemek suretiyle temin

etmiştir.

Ödeneklerinde tasarruf edilen enstitülerin, millî tarihimiz araştırmalarına lüzumlu birer müessese olmaları itibariyle, yetişmiş talebeler üzerinde çalışmak suretiyle ve daha tasarruflı bir şekilde idareleriyle devamlarının teminini Komisyonumuz temenniye değer görmüştür.

Bu değişikliklerden sonra tasarı 5 Temmuz 1948 tarihinde Genel Kurul'da görüşölmeye başlandı. Tasarı hakkında ilk söz alan Adnan Adıvar, tasarı hakkında konuşmak istemediğini, ancak bu tasarıda bazı kürsülerin isim zikredilerek kaldırıldığını, kendisinin prensip olarak buna karşı olduğunu söyledi.³⁸⁸ Daha sonra C.H.P. Rize Milletvekili Dr. Fahri Kurtuluş söz alarak uzun bir metin okudu. Bu metin özellikle Dil-Tarih ve Coğrafya Fakötesi'ndeki kadrolaşmaları ele alıyor, yabancı ve komünist yapılaşmadan duyulan endişeleri gündeme getiriyordu. Kurtuluş, öncelikle Ankara Üniversitesi'nin kapısından içeri girilince ilk karşılaşılan Yunanlı öğrenci Efebus'un heykeline değinerek, bunun yerine Türk mitolojisinden bir tablo veya bir kahramanın heykelinin bulunabileceğini söyledi. Üniversitelerde yerli çalışma ve düşüncelerin önemine değinen Kurtuluş, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakötesi Felsefe Enstitüsü'ndeki komünizm yanlısı solcu kadrolaşmaya dikkat çekti. Kurtuluş ayrıca 23 Haziran 1947 tarihli Manchester Guardian gazetesine de konu olan, Enver Ziya Karal'ın yönettiği Ankara Üniversitesi İnkılâp Enstitüsü'nün Atatürk'ün ölüm yıldönümüne gönderdiği orak çekiçli ve Sovyet propagandası ile başlayan filmi de gündeme getirdi. İnkılâp Enstitüsü bu durumda iken bir de 1944 yılında "İrkçılık-Turancılık" adında bir kitap yayınlamış ve bu kitapta günlük politikaya girmekle yetinmemiş, bazı komünistlerin yazılarına da yer vererek kendi kuruluş amacını reddeden bir düşünceye hizmet etmişti.³⁸⁹ Kurtuluş, eleştirilerine şu şekilde devam etti:

Ben muhtar Üniversite ve Üniversite adamı, profesörü ona derim ki: siyasi şahsiyetlerin elinde ne binası, ne de ilmi oyuncak olmaz ve manevi değerinden, şahsiyetinden birşeyler kaybetmez. Siyasi şahıs ve fikirlerin elinde oyuncak olan bir Üniversite adamının, kanaatini satan bir Üniversite mensubunun; muhtariyetten, ilim hürriyetinden bahsetmesi kadar garip bir tezat olamaz.

Bu inkılâp enstitüsü o zamanki Milli Eğitim Bakanının arzusuna hizmet edip bu kitabı bastıracağına ve üstelik ziyan

³⁸⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:82, (05.07.1948), s.753.

³⁸⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:82, (05.07.1948), ss.753-755.

edeceğine, bu cemiyeti yıkmak için uğraşan, Türklüğü, dünya tarihinden ve yer yüzünden silmek için politika yapan, gayret sarfeden komünizme karşı, kendi kuruluş ve mânasını bütünlüyen bir hava içinde konferanslar tertip etse ve komünizmle, tarihimize sarılarak, fikir sahasında, propaganda sahasında mücadele eden kitapları, makaleleri, sayısız kahramanlıklarımızı, Türk gençliğinin elinde bulundursa her halde Türkçülük aleyhinde bir kitabı yayınlamakta, o zamanki Milli Eğitim Bakanlığı ile müşterek bir cürüm işlemekten daha iyi ederdi.

Bu Enstitünün vazifesi asla ırkçılık yapmıyan, milliyetçilik aleyhinde değil, her nevi varlığımızın aleyhinde çalışan komünizm hakkında ilmi ve milli neşriyatta bulunmaktır.

Hani, bunlar nerede ve ne zamana kadar bekliyeceğiz?

Bugün; bu üniversitenin tarih mensupları, tarih âlimleri tarafından meydana getirilmiş bir tarih kitabımız ve bir Türkiye tarihimiz ve bir hatasız Türkiye coğrafyamız yoktur. Bu ne hazin manzaradır. Bugün; üniversitede Atatürk'ün büyük tarih hamlesinden sonra eskimiş sayılan Ahmet Refik ve Necip Asım beylerin yerini tutacak tarihçiler bile yetiştiremedik. Hâlâ üniversite öğrencileri için yüz sene evvel yazılmış olan Hammer tarihi birinci sınıf eser ve yardımcı kitap olarak okutulmaktadır. Bu acı ve acı olduğu kadar da, muhtar üniversitemizin âlim geçinen profesörlerinin hazin bir aczi değil midir?³⁹⁰

Kurtuluş, konuşmasının devamında DTCF'nin başta Landsberger, Güterbok (?) ve Rode olmak üzere yabancı öğretim üyeleri ve yerli komünistler tarafından Atatürk'ün gösterdiği milli ve insani hedeflere aykırı olarak çalıştıklarını iddia etti. Daha sonra Hasan Âli Yücel düşüncesinde olan hocalara da yüklenen Kurtuluş, bunlardan biri olduğunu iddia ettiği Necmettin Halil hakkında şu iddialarda bulundu:

Bu zümre arasında Hasan Âli'ye en yakın olmakla beraber, kanun ve ilim mefhumlarının suiistimaline en tipik bir örnek olan Necmeddin Halil vardır. Necmeddin Halil, Hasan Âli politikasının samimiyetsizliğini, ilme ve milli ideale karşı ciddiyetsizliğini bize en iyi teşhis ettirecek bir misaldir. Bu zatın hâlâ üniversite adamlarına yakışan bir makalesi dahi yoktur. Bir lisede bile parlak bir hoca mertebesine yükselmemiş olan

---

³⁹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:82, (05.07.1948), s.755.*

Necmeddin Halil'in asistanlık yapmaksızın Habilitasyon imtihanı geçirmeksizin ve doçentlik devresini bile geçirmeksizin tepeden inme Hasan Âli Kararnamesiyle profesörlüğe gelmesi, getirilmesi ilmî zihniyetin bir zaferi midir, yoksa arkadaşlığın, üniversite içine, hem de böyle lâıyk olmıyanların elinde bir silah gibi kullanılan, muhtar üniversitenin içine sokulmuş iğrenç bir nümunesi midir? Bu zatın koskoca bir fakülte mukadderatını tâyin eden zümre arasına sokulmakla da kalınmıyarak bütün bir üniversite hayatına ve istikbaline istikamet bahşeden Senato üyeliğine kadar çıkarıldığını da söylersem, bunu ne ile izah edeceğinizi Yüksek idraklerinize bırakıyorum. Bu zat ki yabancı dil olarak Fransızcaya bile doğru dürüst vâkıf olmaktan çok uzaktır. Bu zat ki klâsik Türk edebiyatının, eski Divan metinlerinin şerh ve tahlil edilmesini gerektiren kürsünün, hiçbir şerhine malik bulunmamaktadır. Çünkü: eski Divan şairleri elsinei selâsede, yani Arapça, Farsça ve Türkçede şiir yazabilecek derecede dil bilgisi ile mukayyet tutuluyorlardı. Necmeddin Halil ise, neslinin münevverlerine mahsus vasatı bir Osmanlı lehçesinden başka ne Arapça, ne Farsça hiçbir dil bilgisine vakıf bulunmamaktadır.

Başlı başına bir dil ve tarih inkılâbı yapmış olan Cumhuriyet Türkiyesinin Ankara Üniversitesinde koskoca bir kürsü Divan edebiyatının ilmi tahlil ve şerhi ile mükellef olan bir TürkoLoji sahası, kanunun emrettiği Arapça, Farsça dillerini bilmiyen, şöyle böyle bir lise öğretmeni seviyesinden daha ileri gidememiş bir kimseye bırakılmıştır. Bu zat, iki modern Garp dili bilmesi matlûp olan bir Üniversite Kanununa rağmen; tek bir Garb dilini dahi hakkiyle bilmeksizin hem profesör, hem koskoca enstitü şefi hem de profesörlerin, doçentlerin mukadderatı ile birlikte bir üniversite ve ilim mukadderatımızı elinde tutan Senatoda üye idi.

Söz, salâhiyet ve milli mevzularda var olduğunu her an ispat etmek istediğimiz üniversitemizde, karar sahibi olmak bu kadar liyakatsiz adamlara verilmeli midir? Bu adam bu haline bakmadan rektörlüğe adaylığını koymuş ve muhtar üniversitenin ilim ve şeref sahibi profesörleri bu kariyer akademikten olmıyan adamın namzetliğini reddetmemişlerdir. Burası Türkiye'dir. Lâıyk olmıyan herkes arkadaşlık ve dostluklar sayesinde lâıyk olmadığı mevkii işgal eder felsefesi hâlâ yürüyecek midir? Yoksa Türk inkılâbının bilgiye, karektere, liyakata dayanan iş ve meziyet sahibi elemanları, hak ettikleri mevkileri kendi

kafaları ve emekleri, şahsi liyakatleri sayesinde, arkadan itilmeksizin alacakları devir henüz gelmemiş midir?³⁹¹

Konuşmasını DTCF'deki kadrolaşmalar üzerine sürdürürken oturum başkanının metni okumasının 20 dakikayı geçtiğini ihtar etmesi üzerine Kurtuluş, bunun bir buçuk yıllık bir çalışması olduğunu söyleyerek ve başkanın izniyle konuşmasını sürdürdü. Bu yabancı profesörlerin senato veya yönetim kurullarına üye yapılmaması gerektiğini, bunları sadece ilim müşaviri olarak kullanmak gerektiğini belirten Kurtuluş, bu profesörlerden bazılarının da kasten kabiliyetli asistan yetiştirmediklerini ileri sürdü. Kurtuluş'a göre 10 yıldan fazla süreden beri Türkiye'de olan bu ilim adamları bazı istisnalar dışında derli toplu bilimsel eserler de üretmemişlerdi. Kurtuluş, yabancı profesörlerin bilimsel yaklaşım ve çalışmalarını ile ilgili de şunları söyledi:

(Lâmîa Kerman) ın tezi alâkalılar tarafından beğenilip takdir edilmesine rağmen; Rode tarafından reddedilmiş ve ona mukabil, tezi hiç te makûl addedilmeyen, komünist Abidin Dino'nun karısı (Güzin Dino) nun tezi Rode tarafından kabul edilmiştir. Bu da gösterir ki Rode için ilme, ilmî mesaiye hürmetten ziyade komünist bir kanaate ve şöhrete ve aileye mensup olmak daha muvafık bir tercih sebebidir.

(Lâmîa Kerman) a yapılan bu haksızlık, bir müddet sonra aynı tezinin bir Fransız milliyetçisi ve hakiki bir ilim adamı olan profesör Bono tarafından (üstün başarılı bir eser) olarak vasıflandırılıp, kendisinin doçent yapılması suretiyle tashih edilmiştir. Bu, hüsnü niyetin ve ilmin, komünist zihniyete ve himayeye galebe çaldığının bariz bir delildir. Fakat, her zaman profesör Bono'yu nereden bulalım?

Kendilerine ordinaryüslük tevcihine sıra gelmesini temin maksadiyle, Türk profesörler için aralarında gelişi güzel ordinaryüslük tevcihi teklifinde bulunmaya da kalkmakta ve yabancı profesörlerin burada, bazan ikinci defa verilen ordinaryüslük unvanına ihtiyaçları olmamakla beraber, bunların maaşlarını arttırmaya ve başka memleketler tarafından angaje edildikleri vakit «Türkiye'de yüksek maaş alıyoruz» demelerine ve yüksek maaşla angaje edilmelerine bir vesile ve imkân olacağını da bizzat kendileri saklamamaktadırlar.

Yabancı profesörler, Türk dekanların ve rektörün, bilgi ve karakter zaaflarından faydalanarak her meselede aralarında

---

³⁹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:82, (05.07.1948), ss.757-758.

birlik yapmak ve daima kendi menfaatlerine uyan fikirleri hâkim kılmak yolunu bulmuşlardır. Buna örnek olarak Üniversiteler Kanununa göre, rektör ve dekan seçiminde bu yabancı profesörlerin oynadıkları rolü zikredebiliriz.

Rektör seçilirken; yabancı profesörler, profesör Landsberger'in şefliği altında, şahsan zayıf ve çocuk ruhlu ve zahiri bir böbürlenme kisvesine bürünmekle beraber, kendilerine karşı, kendi iç zafını daimî surette duymakta ve yaşamakta olan Şevket Aziz Kansu'yu, rektör seçmenin kendi fikirlerini yürütmek, yürütebilmek ve daimî surette kendisine nafiz olabilmek için; kuvvetli namzet Tıp Dekanı Prof. Abdülkadir Noyan iken milliyetçi oluşu ve Üniversite Genel Sekreterinin elinde emsali gibi bir oyuncak olamayacağı nazarı dikkate alındığından, Şevket Aziz'in rektör seçilmesini, reylerini birleştirmek suretiyle temin etmişlerdir.

Dekan seçiminde de kuvvetli tesirleri olmuştur. Kendilerine hiç zarar gelmiyeceği noktasında birleşerek, Enver Ziya'yı seçmişler, istifasından sonra meydana gelen durumdan ürkerek –ki bu son üniversite olayları ayrı bir bahistir- pek faal görünmemişler son dekan Hâmit Dereli seçilmiştir.

Vaktiyle umum müdür olan Necmettin Halil'i, Hasan Âlinin de adamı olduğu için senato âzalığine, her hususta lâyük olmadığı halde, reylerini teksif suretiyle senato âzası seçmişlerdir. Çünkü onlar, Necmettin Halil'in daima umum müdür kalacağını zannederek, Bakanlıktaki işlerini kolaylaştıracaklarını ummuşlardır.³⁹²

Üniversite özerkliğini savunduğunu, ama bu özerkliğin vatan ve millet bağımsızlığı konusunda ruhsuz kalmasını kapsayamayacağını belirten Kurtuluş, üniversitelerin milli konularda duyarlı olması, sağ-sol ayrışmalarına müsaade etmemesi gerektiğini belirtti. Üniversite özerkliği konusunda Vasfi Raşit ve Ali Fuad Başgil'in sözlerini de eleştiren Kurtuluş, üniversitenin kendi içinde temizlik yapamaması durumunda kendilerinin bunu yapması gerektiğini söyledi. Üniversite özerkliği ve fikir özgürlüğü konusunda ısrar eden hocaların öğrencilerin düşünce özgürlüğüne müsaade etmediğini, daha önce üniversite aleyhine beyanat verenlere ve yazı yazarlara karşı tepkilerini ortaya koymadıklarını iddia eden Kurtuluş, üniversite özerkliğini, ülke menfaatine zarar vermemek şartıyla sürekli savunacağını ve zamanında görevlerini

---

³⁹² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:82, (05.07.1948), ss.762-763.

yapmayıp ta bugün özgürlük kahramanı kesilenlere tahammülleri olmadığını söyleyerek konuşmasını bitirdi.³⁹³

C.H.P. Denizli Milletvekili Hulûsi Oral özellikle Adıvar'ın öğretim üyelerinin adlarının L cetvelinde bulunmasına olan itirazına cevap verdi. Oral, prensipte Adıvar'ın yaklaşımını desteklediğini, fakat başka çıkış yolunun kalmadığını belirterek süreci anlattı. Sözkonusu fakülte'deki komünist faaliyetlerini, buna karşı Üniversite Senatosu, Üniversitelerarası Kurul ve Danıştay kararlarını anlatarak, o aşamalarda bir sonuca ulaşamadığını söyledi ve artık kararın Meclis tarafından verilmesi gerektiğini belirtti. Oral, Yurt ve Dünya ile Adımlar dergilerindeki yazılara değinerek, bu yazılarda batı medeniyeti eleştirilirken Sovyet ideolojisi ve medeniyetinin övüldüğünü yazılardan örnekler vererek belirtti. Tüm bu gelişmelerden sonra sözkonusu kişilerin L cetvelinde belirtilmesinin doğru olduğunu ileri sürdü.³⁹⁴

Bir gün sonra devam edilen görüşmelerde ilk sözü C.H.P. Samsun Milletvekili Yakup Kalgay aldı. Kalgay özellikle Fen Fakültesi hakkında konuştu. Bu konuşmaya göre sözkonusu fakülte yetersiz binalara sahip olmasına rağmen bu tasarıyla fakülteye iki sömestr ilave ediliyor, Biyoloji, Botanik, Jeoloji ve Mineroloji bu sömestrenin içinde bulunuyordu. Bu durumda bina hiç yeterli olmayacaktı. Milli Eğitim Bakanı bu konunun üzerinde durmalıydı.³⁹⁵

Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal ise Milli Eğitim Bakanı'nın bazı konularda kendilerini aydınlatmasını istedi. Kadro kanunu niçin 10 yıllıktı? Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde çoğunlukla öğretmen yetiştirildiğine göre hangi tipte ne kadar öğretmene ihtiyaç vardı, bunlar hesaplanmış mıydı? İhtiyaç fazlası öğretmenler ne olacaktı? Soysal, DTCF'nin öğretim kadrosunu anlatırken şunları söyledi:

Bir defa bu müesseseye ecnebi profesörler getirilmiştir. Sümeroloji, Hindoloji, Hititoloji vesaire gibi beş saha için ecnebi profesörler getirilmiştir. Bu profesörler getirilirken bunların ilmî karakterleri, vaziyetleri düşünülmeden getirilmiş, bu müesseseye on beş seneden beri bu beş profesöre 800 000 lira sarf edilmiştir. Bunlar, bu on beş sene zarfında ne ilmî bir eser vermişler, ne asistan ve doçent yetiştirmişler ve ne de talebe yetiştirmişlerdir. Ama, 800 000 lira gitmiştir. Yalnız

---

³⁹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:82, (05.07.1948), ss.768-769.

³⁹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:82, (05.07.1948), ss.769-775.

³⁹⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:83, (06.07.1948), ss.783-784.

şahıslarına verilen 500 000 liraya yakındır. Bu geçen seneler içinde, bu işin takip edilmesi lâzım gelirken, mesul mevkiler bunun üzerinde durmamışlardır. Burada, mesuliyet iki taraflıdır. Birincisi, profesörlere racidir. Bunlar bizi ilimden anlamıyan, geri düşünceli insanlar telâkki ederek; iyi karakterde olanları başka, bizi istismar edilecek bir yer olarak görmüşler ve bu şekilde hareket edenler olmuştur. Bunun üzerinde durmak lâzımdır. Bunlardan, sonradan Avrupa'ya gidip şu veya bu şekilde aleyhimize makaleler yazanlar vardır. Sanki biz ilim düşmanıyız. Bunlarla yapılan mukavelede faleks yetiştirecek, asistan yetiştirecek, doçent yetiştirecek ve nihayet ilmî eserler yazacaksın diye yazılı idi. Ben dinler miyim, bunları yapmazsan, mukaveleyi bozarım... Bu noktadaki mesuliyet hem profesörlere ait, hem Üniversitenin idarecilerine ait, hem de Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Beş yüz bin lira arkadaşlar çocuk oyuncuğu değil. Bunların içinde meselâ bir Göterburg vardır ki, bu zat asistanken buraya getiriliyor, Üniversitede profesör yapılıyor. Bizim asistanlar senelerce dirsek çürütüyorlar, doçent olmadan profesörlüğe getirilmiyorlar. Garabetler diyarı...

Klasik Fizyoloji profesörü var, gelen ecnebiler içinde bu da hiç eser vermemiştir. Sümeroloji profesörü öyle, bize göre bir doçent ve ne de esaslı bir eleman yetiştirmiştir, eser de vermemiştir. Bunlar memleketlerine gidebilirler. Millî Eğitim Bakanının nazarı dikkatini celbederim bu noktaya. Hititoloji Profesörü bizim Eti eserleri tabletleri üzerindeki eserini niçin neşretmemiştir. Acaba tabletlerden aldığı kopyaları gittiği yerde neşretmek ihtimali var mıdır? Buna da nazarı dikkati celbederim, bildiğim ve duyduklarım vardır.

Hindoloji bölümündeki profesör bir tek de olsa Hind dili ve tarihi hakkında herhangi bir eser vermeden, gitmiştir. Bir müsvedde bırakmıştır, dikkat buyurun bir müsvedde halinde yazı, onu da bizim profesörlerimiz müsveddedir diye neşretmemişlerdir. Ve bütün bunlara arkadaşlar 500 bin lira vermişizdir. Pahalı idare. Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinin Felsefe Şubesinin manzarası şöyledir: Burada Umumî Felsefe, Mantık, Pedagoji, Psikoloji gibi dersler gösterilir. Şimdiye kadar bu kısımda birisi Fransız, diğer Amerikalı olmak üzere ve birisi Psikoloji, diğeri Felsefe Tarihi dersi okutmuş, sonra bir eser vermeden bırakıp gitmiş, bugüne kadar da bir tek felsefe profesörü bu fakültede vazife almamıştır. Çok şükür ve

memnuniyetle kaydederim ki, bir Türk Felsefe profesörlüğüne terfi etmiş ve vazifeye başlamıştır. Fakat bugüne kadar bir felsefe profesörü yoktu. Doçent ve asistanlar eliyle idare, ediliyordu...

Arkadaşlar, bu müessesede Türk edebiyat tarihi ve Türk tarihi dersleri esaslı olarak ele alınmamıştır. Edebiyat profesörünün ne doktorası vardır, ne yazılı bir eseri vardır, ne de doçentlik ve ne de asistanlık yapmıştır. Doğrudan doğruya Muhtariyet Kanununun arefesinde kaptıkaçtı şeklinde profesörlüğe tâyin edilmiştir.

Garip olan şey, Dil-Tarih Fakültesindeki bugüne kadar bir Türk grameri yazmamışlardır. Bu müessese kurulalı on beş sene oldu, on beş senedir yazmamışlardır. Halbuki bizim memleketimizde Türk gramerine ihtiyaç vardır. Şayanı şükrandır ki, Türk Dil Encümeninin bu sahada çıkardığı bir iki eseri varsa da memlekette bu iş üzerinde çalışanları tatmin etmemektedir. Bununla beraber orada çalışan arkadaşların hizmetlerini şükranla kaydetmeyi yerinde bulurum. Fakat Üniversitede bu işlerle uğraşan profesör, doçent, ilim adamlarının bir Türk grameri yazmamaları doğru mudur? Mesele buradadır. Bir zat biraz yazmaya teşebbüs etmişti, fakat o da oradan ayrıldı.

Arkadaşlar, burada asıl ciddî işler bırakılır da folklor diye birtakım dersler okutuluyor. Folklor yani halk edebiyatı. Bu derste ne okutulur bilir misiniz? Dadaloğlunun; ferman pâdişâhın dağlar bizimdir, gibi şeyler, Köroğlunun destanı, Karacaoğlanın hikâyeleri, biraz da kocakarı ve ninelerimizden kalma hikâyeler. Fakat bunların bir kısmının üzerinde aylarca durulur ilim diye. Biz bunun için ayda ne veririz bilir misiniz? 800 ilâ bin lira. Ciddî işler şöyle durur, yalnız Dadaloğlu'nun, Köroğlu'nun, Karacaoğlan'ın türkü ve masalları için ayda 800, bin lira verip ders ihdas etmek; ne zengin Devletiz be. (Gülüşmeler)

Bununla beraber arkadaşlar, bu müessesede bir Türk-İslâm felsefesi ihdas edilmiyor ve düşünülüyor...

Devrim Enstitüsü meselesi: Arkadaşlar, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde bir de Devrim Enstitümüz vardır, öğrendik ki, bu Devrim Enstitümüzde Sivas ve Erzurum kongrelerine ait dosya ve vesaik yokmuş. Düşünün, Devrimin başlangıcı olan Sivas ve Erzurum Kongrelerine ait vesikalar ve

dosya yoktur. Bunların oraya getirilmesi lâzımdır. Hakikaten insan bazan muhtaç oluyor.

İnkılâp Enstitüsünde olmasını istediğimiz ve bizde olmıyan ikinci şey de şudur: Bunun için bir misal arzedeceğim: Sakarya Muharebesinin cereyan ettiği 90 kilometrelik sahada kumandanların, raportörlerin gözünden kaçan hâdiseler vardır ki, bunları köylüler ve yerli halk biliyor. Bu malûmatı toplamak üzere enstitüdeki profesörlerin gezip, dolaşıp araştırmalar yapmaları lâzımdır. Polatlı'nın ilerisinde Sakarya muharebesinin en civcivli bir merkezi olan köye uğradım. Çeşmenin başında ihtiyar bir köylü ile konuştum; baba, buralara Yunanlılar gelmiş, muharebe olmuş, ne oldu, ne bitti, bana anlatır mısın dedim. Sorma oğlum, dedi. Bütün erkekler cenge gitti, biz gibi ihtiyarları da kadınlarla beraber esir ettiler, şu gördüğün dağın üzerinde topladılar, etrafımıza süngülüler diktiler, beni de ihtiyar olduğum için kadınların başında bıraktılar. Orada susuzluktan yanıyorduk. Bu çeşmenin başına da bir nöbetçi dikmişlerdi, iki gün susuz kaldıktan sonra kadınlar boğazıma satırı takıyorlar, satır su getirilen kova demektir, ben de sürüne sürüne çeşmeden bu satırı doldurup boynumda getirerek kadınları suluyordum, dedi. Bunu anlatırken gözü yaşarıyordu. Sonra ilâve etti; gece sürünerek eve gidip ceplerimi buğdayla dolduruyor ve gece getirip dağın üzerinde bulunan kadınlara dağıtıyordum ve onları açlıktan kurtarıyordum, dedi. İşte arkadaşlar bunların toplanması ve tarih arşivimizde bulunması lâzımdır. Bunlar, gelecek nesillere ibret verecek hâdiselerdir ve bu hâdiseler orada doludur.³⁹⁶

Sosyal, üniversite özerkliği konusunda da şunları söyledi:

Arkadaşlar; bizim anladığımıza göre bir üniversitenin muhtariyetinde anlaşılacak mâna, malik olacağı şu yetkilere göre düşünölmek lâzımdır. Muhtariyet yetkilerinden birincisi, üniversitedeki hocanın ne okutacağını kendisinin tâyin etmesidir ve dışardan hiç kimsenin buna karışmamasıdır. Ancak, ilk öğretimden üniversiteye kadar okutulacak şeylerin tâyini hocaya ait olmayıp onun salâhiyetli ve mesul organına aittir ve bu dünyanın her yerinde katileşmiş bir durumdur. Realite bu, müspet düşünmek lâzım. Fakat üniversitede hocanın daha

---

³⁹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:83, (06.07.1948), ss.785-788.

müspet, daha olgun düşünmesi lâzımdır. Bunlar memleket ve millet ihtiyaçlarını daha iyi takdir edebilirler. Devletin, memleketin kanunlarını mahiyet ve hududunu daha iyi tâyin edebilirler. Bu hususta üniversite öğretmenleri serbest bırakılmıştır. Meselenin iç yüzü budur. Yine dünyanın her yerinde misallerini görüyoruz. Bu noktada sapıtan ve fena duruma düşenler olursa müdahale edilir. Bu müdahaleler bazı memleketlerde Devlet tarafından bazı memleketlerde de üniversitenin kendi idari organları tarafından olur. Fakat bu nevi müdahale bizim memlekette bu güne kadar bu mahiyette asla olmamıştır. Bir tek profesör iddia edemez ki, Millî Eğitim Bakanı, yahut Hükümet gelsin de şu konuyu okutacaksın dedi, desin. Muhtariyetin asıl temel yetkisi buradadır. Bu yetkiye dokunulmuş değildir, dokunulmuş olmasını da istemeyiz. Ancak şu şartla ki, profesörler konularını seçerken ve anlatırken milletin ihtiyaçlarını kanunlarımızı, geleneklerimizi ve içtimai telâkki ve temayüllerimizi nazarı dikkate alsın. Bunları nazarı dikkate almadan rasgele konuyu, meselâ Karl Marks'ın Manifestisini okutmuş, okuttum diyor. Hem nerede? Mahkemede söylüyor, Manifesti okuttum diyor. Müddeiumumi soruyor, niçin okuttun, başka eseri yok muydu diyor. En müessir eseri bu idi de onun için okuttum diyor. Elbette biz böyle şeye müdahale ederiz arkadaşlar...

İkinci yetki cephesi, hocalarını kendilerinin seçmesi, yetiştirmesi, ödevlendirmesi, sorumlu kılması. Muhtariyet, yetki, yetki; bunlar zümrüdüanka kuşu değil, başka mevhum birşey de değil, işte bu gibi şeylerdir; hocalarını kendilerinin seçmesi, yetiştirmesi, ödevlendirmesi ve sorumlu kılması. Başka nedir?

Şimdi soruyorum; iki yıldanberi, hocalarını seçmek, yetiştirmek, ödevlendirmek işlerine Meclis. Hükümet, Devlet olarak kim karışmıştır? Bütün hocalarını kendileri seçmişlerdir. Ödevlendirmişlerdir. Fakat sorumlu yapmak işine gelince asla yanaşmıyorlar. Hele işe o kadar arkadaşlık karıştırılmıştır ki, haniya ilim? Sorumluluk; bir müessesede ciddiyet kalkarsa sorumluluk kalkar. Sorumluluk kalktığı gibi iş temelinden sarsılır. Hattâ bu alanda henüz yardıma, direktife, korunmaya, iyi müdahaleye muhtaç durumda olan bir kısım üniversitelerimiz için de yapılmamıştır, diyeceğim. Çünkü kanun o yetkiyi kimseye vermemiştir.

Arkadaşlar; üniversitenin diğer bir muhtariyet yetkisi de şudur: İdarecilerini hocalarını kendi aralarından kendisi seçmesi. Rektör dekan gibi iki senedenberi bu noktaya da müdahale edilmemiştir. Ne insafsızlıktır ki, makale yazılıyor müdahale edilmiştir diye niye müdahale.

Dördüncü muhtariyet yetkisi meselesi; türlü kaynaklardan sağladıkları bütçesini üniversitenin kendisi yapmasıdır. İki senedenberi bütçesini kendisi yapar, muhtariyet babında. Bu nokta, üzerinde durulmaya değer. Arkadaşlar, bir de burada gelir kaynaklarını temin keyfiyeti vardır, dikkat buyurun. Diğer memleketlerde Devlet Bütçesine yük olmadan, muhtar üniversiteler, sarfedecekleri parayı ekseriyetle kendileri temin ederler.

Buraya hiç kimsenin yanaştığı yoktur. Ama anahtar parasına kadar Devletten alır. Onun içindir ki, muhtardır, ona rağmen yine Devlet kontrolünden uzak değildir. Bizim üniversitemiz böyle mi? En küçük masrafına kadar Devletten alan üniversite, Devletten alır, aldığı yere hesap vermez, insan hayret ediyor. Nasıl makale yazıyorlar nasıl adam devirmek için, hava yaratmak için yazıyorlar. Ve nasıl olur da ne istersem verin, ne harcarsam sormayın der? Şimdi biz, milyonlarca paranın yanlış yer intihabından ötürü çukur kazmaya ve binalar yıkmaya israf edildiğini sormamalı mıyız arkadaşlar?³⁹⁷

C.H.P. Diyarbakır Milletvekili Fazıl Ahmet Aykaç'ın benzer konulara değinen konuşmasından³⁹⁸ sonra aynı partiden Trabzon Milletvekili Reşit Tarakçıoğlu da aynı minvalde bir konuşma yaptı. Tarih boyunca Türklerin ilim ve benliklerine verdikleri önemi örneklerle izah eden Tarakçıoğlu, toplumbilim ve psikolojide yetişmiş Eşrefoğlu Abdullah, toplumbilim ve ahlâk alanında meşhur Kınalızade Ali Çelebi, hukukta inkılâp yapan Birgili Mehmet Efendi, yine toplumbilim alanında çalışan Abdüllâtif Durmuşoğlu, sosyal bilimlerin hemen her alanında isim yapan Süruri Çelebi'ye atıfta bulundu. Ankara Üniversitesi'nin daha yeni olduğunu, üniversiteden meşhur kişilerin yetişeceğine inandığını, birkaç komüniste yine bu üniversite camiası ve öğrencilerinin cevap verdiğini ve vereceğini söyledi.³⁹⁹

---

³⁹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:83, (06.07.1948), ss.789-791.

³⁹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:83, (06.07.1948), ss.793-795.

³⁹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:83, (06.07.1948), ss.795-797.

C.H.P. Çanakkale Milletvekili Nurettin Ünen, üç profesörün kadrosunun kaldırılmasının başka çare kalmadığı için tasarıya konduğunu, aslında bunun kanunla yapılmaması gerektiğini söyleyerek, bunun için genel bir düzenlemenin yapılması istedi. Ayrıca spor öğretmenliği bölümünün de açılmasını istedi.⁴⁰⁰

Yapılan eleştirilere cevap vermek üzere Millî Eğitim Komisyonu sözcüsü Suut Kemal Yetkin söz aldı. Yetkin eleştirilere genel olarak katıldığını söyledi, ama bazı konularda itirazlarını dile getirdi. Yetkin'in belirttiğine göre DTCF'de Türkçe olarak 88 kitap, 317 kadar broşür, etüt, 27 tane de yabancı eser basılmıştı. Profesörlerin ise ders kitabı yazma zorunluluğu yoktu, yine de ders kitabı yayınlamış hocalar çoktu. Yetkin, planın 10 yıllık olmasını da bir asistanın profesör olmasına kadar yaklaşık olarak bu kadar sürenin geçmesine bağladı. 5 kürsünün kaldırılmasının nedeninin ise yararsızlığından değil, mezun sayısının azlığından ve bunların da kendi alanının dışında çalışmalarından kaynaklandığını söyledi. 13 yıldır Sümeroloji'den 7, Hindoloji'den 4, Hititoloji'den 6, Sinoloji'den 5, Ungoroloji'den 11, toplam 33 öğrenci mezun olmuştu. Bu bölümler kaldırılıp, dersleri başka bölümlere aktarılacaktı.⁴⁰¹

Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu da eleştirilere cevap verdi. Banguoğlu'nun ifadelerine göre Ankara Üniversitesi Hukuk, Dil-Tarih ve Coğrafya, Tıp, Fen, Ziraat ve Veteriner fakültelerinden oluşan ve beş altı bin öğrencisi olan, kadroları her geçen gün gelişen bir üniversiteydi. Her üniversitede olduğu gibi bu üniversite kadroları da piramit şeklinde olup, profesör kadroları azdı. Hazırlanan cetveldeki kadro sayısı on yıllık bir gelişme içindi. Cumhuriyetin ilk yıllarında ihtiyaçtan dolayı çok adam yetiştirilmeye çalışılmış, hatta Hukuk Fakültesi'ne ortaokul mezunlarından bile öğrenci alınmıştı. Artık bir planlama yapmak ve sınırlar koyma zamanı gelmişti. Kadroları kaldırılan profesörler konusuna gelince, bu hocaların yerine dersleri doçentler verecekti. Öğrenimleri yarım kalan öğrenciler de yurtdışına gönderilecekti. Üniversitelerin özerkliği konusunda ise Banguoğlu, üniversitelerin her zaman Meclis'e hesap vermeye hazır olacağını söyledi. Üniversitelerde manevi bozukluk konusunda tavizsiz olduğunu söyleyen Banguoğlu, bununla birlikte üniversitelere karşı da müsamahalı olunmasını istedi. Çünkü üniversitelerin henüz 23 yıllık geçmişi vardı ve başarılı hocalara da sahip bu üniversitelerden başarılı öğrenciler çıkmış, başarılı olarak işlerine devam ediyorlardı. Üniversitelerin özerkliğine de değinen Banguoğlu, bu ilkeyi her zaman savunacağını, özerkliği kısıtlayan bir teklifle karşılarına gelmeyeceğini ifade etti. Fakültede Türk Dili profesörü olmayışı konusunda ise Banguoğlu bu alanın hocasının kendisi olduğunu, kendi öğrencilerinden iki üç

⁴⁰⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:83, (06.07.1948), s.799.

⁴⁰¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:83, (06.07.1948), ss.800-801.

kişinin yetişmekte olduğunu, savaş yıllarının bu alanda yabancı ülkelerde adam yetiştirmeyi imkânsız kıldığını, kendisi ayrıldıktan sonra da hoca kalmadığını, ama bu konunun üzerinde duracağını söyledi. Bir soru üzerine de Banguoğlu, Atatürk tarafından profesör yapılan, bazı Türk lehçelerini okutan ve DTCF’de lektör olarak çalışan Abdülkadir İnan’ın L cetveline yanlışlıkla alınmış olduğunu ve bu yanlışın düzeltileceğini bildirdi.⁴⁰²

Öğleden sonraki oturumda ise önce Afyonkarahisar Milletvekili Sadık Aldoğan söz aldı. Aldoğan açık konuşmak, çekinmemek gerektiğini, üniversitelerdeki karşı görüşlere karşı çıkıp da milliyetçiliği dayatmaya çalışmanın da doğru olmadığını, Üniversitelerarası Kurul’un görevden alınmasına karşı çıktığı söz konusu üç öğretim üyesinin bu tasarıyla üniversiteden uzaklaştırılmasının ise doğru olmadığını savundu. Aldoğan, üniversitelere karışmanın doğru olmadığını, ısmarlama usulle üniversite oluşturulamayacağını, üniversitelerin kendi kendini meydana getireceğini söyleyerek konuşmasını bitirdi.⁴⁰³

Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal, kendisinin üniversitelere ve kadrolarına tümden karşı olmadığını, ama üniversiteden bazı kişilerin de temizlenmesi gerektiğini, ondan sonra bu kişilerin isterse Sadık Aldoğan’a iltihak ederek açık nutuklar verebileceğini söyledi.⁴⁰⁴ Bundan sonra Fahri Kurtuluş, Behçet Kemal Çağlar, Hüsamettin Tuğaç, Emin Soysal ve son olarak da yine Aldoğan üniversitelerdeki komünist faaliyetler ve milliyetçilik konusunda ilk önce farklı görünen fakat daha sonra aynı olduklarında anlaştıkları konuşmalarını yaptılar. Daha sonra maddelere geçildi ve konuşmalar yapılmadan tasarı oya sunuldu. 259 üyenin katıldığı oylamada 2 üyenin ret oyuna karşılık 257 kabul oyuyla tasarı kanun olarak kabul edildi.⁴⁰⁵ Ret oylarının sahipleri Afyonkarahisar Milletvekili Sadık Aldoğan’la Çanakkale Milletvekili Nurettin Ünen’di.⁴⁰⁶

İstanbul Teknik Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkında Kanun

İstanbul Teknik Üniversitesi Kuruluş Kadroları hakkında kanun tasarısı

---

⁴⁰² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:83, (06.07.1948), ss.802-806.

⁴⁰³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:83, (06.07.1948), ss.806-808.

⁴⁰⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:83, (06.07.1948), ss.808-809.

⁴⁰⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:83, (06.07.1948), ss.809-814, 254.

⁴⁰⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:83, (06.07.1948), ss.855-858.

Başbakanlığın 18 Nisan 1947 tarihli ve 6/1103 sayılı tezkeresiyle TBMM'ye sunuldu. Tasarı, 4936 sayılı Üniversiteler Kanununun hükümleri dairesinde İstanbul Teknik Üniversitesinin on yıllık gelişimi göz önünde tutularak kuruluşuna dair kadroları tespit etmeyi hedef tutmaktaydı.⁴⁰⁷ Tasarı Milli Eğitim ve Bütçe komisyonlarında bazı küçük değişikliklere tabi tutulduktan sonra 7 Temmuz 1948 tarihinde Genel Kurul'da gündeme alındı. Görüşmelerde C.H.P.'den Kocaeli Milletvekili Cenap Aksu ve Urfa Milletvekili Razi Soyer, öğretim üyesi kadrolarında kısıntıya gidilmemesi ve üniversiteye başvuran öğrencilerin eskiden olduğu gibi sınava tabi tutulması isteklerinde bulundular.⁴⁰⁸ Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu da verdiği cevapta öğretim üyesi kadrosunda kısıntıya gidilmediğini, sınavsız öğrenci alma konusunun ise lise eğitimiyle beraber incelenmesi gerektiğini, bunun da yakın gelecekte inceleneceğini belirtti.⁴⁰⁹

Bundan sonra maddeler oylandı, peşinden de açık oylamayla tasarının tümü oylandı. Sonuçta oylamaya katılan 255 üyenin tümünün oylarıyla tasarı kanun olarak kabul edildi.⁴¹⁰

İstanbul Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkında Kanun

Bakanlar Kurulunca 21 Ocak 1947 tarihinde TBMM'ye sunulması kararlaştırılan İstanbul Üniversitesi Kuruluş Kadroları hakkında kanun tasarısı Başbakanlığın 18 Nisan 1947 tarihli ve 6/1104 sayılı tezkeresiyle TBMM'ye sunuldu. Tasarı, 3936 sayılı Üniversiteler Kanununun hükümlerine göre İstanbul Üniversitesinin kuruluş kadrolarını tespit etmek amacıyla hazırlanmıştı. Hükümet teklifine göre tasarıda üniversitenin on yıllık gelişimi “göz önünde tutulmak suretiyle gerek öğretim ve gerek yönetim memurları kadroları tespit edilmiş ve bu kadrolarda 1947 yılında mevkufta tutulacak kadrolara ek görev tazminatı alacakların kadrolarını gösteren cetveller de tasarıya eklenmiş” bulunmaktaydı.⁴¹¹

---

⁴⁰⁷ İstanbul Teknik Üniversitesi Kuruluş kadroları hakkında kanun tasarısı ve Milli Eğitim ve Bütçe Komisyonları raporları (1/169), S. Sayısı: 197. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948).

⁴⁰⁸ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:84, (07.07.1948), ss.933-934.

⁴⁰⁹ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:84, (07.07.1948), ss.934-935.

⁴¹⁰ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:84, (07.07.1948), ss.952-955.

⁴¹¹ İstanbul Üniversitesi Kuruluş kadroları hakkında kanun tasarısı ve Milli Eğitim ve Bütçe Komisyonları raporları (1/168), S. Sayısı: 196. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948).

Tasarı üzerinde görüşmeler 7 Temmuz 1948 tarihinde gerçekleşti. Tasarı üzerinde ilk konuşmayı yapan C.H.P. Balıkesir Milletvekili Muzaffer Akpınar, Eczacılık ve Diş Mektebi'nin Tıp Fakültesi bünyesinden çıkarılması gerektiğini, çünkü bu haliyle Tıp Fakültesi'nin münhal ve işsiz kalmış doktorlarının burada ders vermeye çalıştıklarını söyledi.⁴¹² Aynı partiden Amasya Milletvekili Zeki Tarhan da bu iki okulun durumundan bahsederek fakülte haline dönüşmesi gereğini anlattı. Bu okulların Tıp Fakültesi'nin inayet ve lütfuna bağlı kaldığı müddetçe gelişemeyeceğini, D.T.C.F.'de henüz yeni kaldırılan ve öğrencisi bulunmayan bölümlerine yıllarca para aktarılabilirdiğine göre bu okulların fakülte haline dönüşmesine de para ayrılabilirdiğini söyleyen Tarhan, zaten daha önce bu okulların fakülteye dönüşeceğine dair değişik yetkililerden görüşler alındığını ileri sürdü.⁴¹³ C.H.P. Balıkesir Milletvekili Eminittin Çeliköz de aynı konu üzerinde konuşarak iki yıldır bu okulların fakülteye dönüşeceğinin konuşulduğunu, fakat bir değişiklik yapılmadığından yakındı.⁴¹⁴

Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, eleştirilere cevap olarak, Diş ve Eczacılık okullarının idari kadrolarının Tıp Fakültesi kadrosundan ayrıldığını, öğretim üyeleri kadrosunun ise Tıp Fakültesi içinde kaldığını, Tıp Fakültesi'nin bu okulları ihmal ettiğini sanmadığını, binalarının ve araç gereçlerinin ayrılması konusunda ise çalışılacağını söyledi.⁴¹⁵ Bundan sonra yapılan oylamada tasarı oylamaya katılan 245 üyenin tamamının oyuyla kanunlaştı.⁴¹⁶

13 Ocak 1950 tarihinde de Meclis'te yapılan oylamayla Orman Fakültesi kadroları İstanbul Üniversitesi kadrolarına bağlandı.⁴¹⁷ Tasarının ikinci oylaması ise 18 Ocak 1950 tarihinde yapılarak kanunluğu kabul edildi.⁴¹⁸

İlâhiyat Fakültesi Kurulması

1948 yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlı bir İlahiyat Fakültesi kurulması kararlaştırılmıştı. Bu amaçla Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Kanunu'nda değişiklik yapmak üzere kanun tasarısı hazırlanarak 9 Mayıs 1949

---

⁴¹² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:84, (07.07.1948), ss.937-938.

⁴¹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:84, (07.07.1948), ss.938-939.

⁴¹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:84, (07.07.1948), ss.939-940.

⁴¹⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:84, (07.07.1948), s.940.

⁴¹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:84, (07.07.1948), ss.955-958.

⁴¹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:23, Birleşim:29, (13.01.1950), s.190.

⁴¹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:23, Birleşim:31, (18.01.1950), s.212.

tarihinde TBMM'ne sunuldu. Tasarıya göre İlahiyat Fakültesi'nin kuruluş gerekçesi şu şekildeydi:

Din meselelerinin sağlam ve ilmî esaslara göre incelenmesini mümkün kılmak, meslekî bilgisi kuvvetli ve düşünüşünde ihatalı din adamlarının yetişebilmesi için lüzumlu şartları sağlamak maksadiyle memleketimizde de Garpta'ki örneklerine benzer bir ilahiyat fakültesinin kurulmasını kararlaştıran Ankara Üniversitesi Senatosu, bu fakültenin şimdilik geniş tutulmasında zaruret olmıyan kadrolarını ilişik cetvelde görüldüğü şekilde tesbit etmiştir.⁴¹⁹

Tasarı Milli Eğitim ve Bütçe komisyonlarında görüşüldükten sonra 4 Haziran 1949 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Tasarı üzerinde ilk konuşmayı C.H.P. Kırşehir Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu yaptı. Baltacıoğlu'na göre İlahiyat Fakültesi açılması büyük bir ihtiyaçtı. Fakülte aslında gerçek anlamda bir ilahiyat fakültesi değil, İslam ilahiyat fakültesi olacaktı. Din ve inanç insan için büyük bir ihtiyaçtı. Bu eğitim ve öğretim fakülte ve bilim adamları tarafından verilmezse ehil olmayanlar tarafından verilir. Bu fakülte İstanbul'da Atatürk zamanında açılan ve sonra kapanan İlahiyat Fakültesi'nden sonra ikinci idi. İstanbul'daki bir çeşit sosyoloji fakültesiydi. Şimdi açılacak olan fakültede İslâmî bilgiler asıl, sosyoloji bilgileri yardımcı olacaktı. Bu fakülteye belki 10 yıl öğrenci alınmayacaktı, fakat fakülteler öğrencisiz de çalışmasına devam ederdi.⁴²⁰

İkinci olarak söz alan Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal, tasarıyı desteklediğini, fakat ülkede bilim-din, mektep-medrese mücadelesinin tekrar başlamamasına dikkat edilmesini, yüzyıllarca bu çekişmeden çok zarar gördüklerini ifade etti. Soysal'a göre skolastik düşüncenin bu ülkeye verdiği zararı gidermek için 25 yıldır çalışılıyordu. Bu çalışmanın değerinin iyi anlaşılması gerekiyordu. Bununla beraber din eğitiminde büyük ihtiyaç vardı. Büyük camileri dolduracak gerçek din adamları gerekmekteydi. Soysal, bir yıl önce Beyoğlu'nda bir Rum kilisesine gittiğini, kilisenin hıncahınc dolu olduğunu, sonra da Sultanahmet Camii'ne gittiğini, orada ise bir imam, altı asker, yedi fakir sivil olduğunu söyleyerek, bunun nedeninin milletin dinini kaybetmesinden değil, zayıf kalan, elinden tutulmamış din adamlarından kaynaklandığını iddia etti. Soysal, ayrıca bu fakültede hangi derslerin okutulacağını ve Edebiyat Fakültesi'nin bir şubesi olarak veya yüksek okul

---

⁴¹⁹ Ankara Üniversitesi Kuruluş kadroları hakkındaki 5239 sayılı Kanuna ek Kanun tasarısı ve Milli Eğitim ve Bütçe Komisyonları raporları (1/550), S. Sayısı: 247. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:106, (10.06.1949).

⁴²⁰ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:101, (04.06.1949), ss.278-279.

şeklinde açılmasının daha doğru olup olmayacağını sorarak konuşmasını bitirdi.⁴²¹

C.H.P.'den Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüreğir ve Elâzığ Milletvekili Fahri Karakaya'da gerçek din eğitiminin gereğinden ve irticam zararlarından bahsettiler.⁴²² Daha sonra Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu kürsüye geldi. Milletvekillerinin konuşmalarında izah ettikleri gibi İlahiyat Fakültesi'nin üniversite bünyesinde açılması dinin istismarının önlenmesi ve gerçek bir din eğitiminin verilmesi olduğunu, okutulacak derslerin de fıkıh, tefsir, hadis gibi İslâmi ilimlerin yanında, psikoloji, sosyoloji ve manevi bilgiler, ayrıca Arapça, Farsça ve Avrupa dilleri olacağını belirtti. Bunların dışında mukayeseli din tarihi ve diğer dinler de öğretilenecekti. Banguoğlu'na göre İstanbul'daki İlahiyat Fakültesi'nin öğrencisiz kalması nedeniyle kapanmasına karşı bu fakülte öğrencisiz kalmayacak, öğretim üyeleri ihtiyacı da yurt içinden ve Pakistan'dan bir iki profesör olarak karşılanacaktı.⁴²³

Bu konuşmalardan sonra maddelere geçilip oylandı. Sonuçta tasarı oylamaya katılan 250 üyenin tamamının kabulüyle kanunlaştı.⁴²⁴

Yaklaşık bir yıl sonra 13 Mart 1950 tarihinde kabul edilen bir kanunla Veteriner ve Ziraat Fakülteleri de Ankara Üniversitesi bünyesine alındı.⁴²⁵

Yüksek Ziraat Enstitüleri Kanunu

Milli Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanan ve Bakanlar Kurulu'nca 18 Aralık 1947 tarihinde TBMM'ye sunulması kararlaştırılan Yüksek Ziraat Enstitüleri Kanun tasarısı 22 Aralık 1947 tarihli bir yazıyla TBMM Başkanlığı'na sunuldu. Söz konusu yazıda tasarının gerekçesi şu şekilde belirtiliyordu:

Bütün derecelerdeki öğretim kurumlarının, hangi mesleke hazırlarsa hazırlasınlar, bir elden yürütülmesi fikir ve prensipi, Devletin kültür alanındaki işlerini bir bütün olarak ele alan her memlekette genel bir usul olduğu gibi 3 Mart 1340

---

⁴²¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:101, (04.06.1949), ss.279-280.

⁴²² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:101, (04.06.1949), ss.280-282.

⁴²³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:101, (04.06.1949), ss.282-283.

⁴²⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:101, (04.06.1949), ss.296-299.

⁴²⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:63, (13.03.1950), ss.319-312, 353-356.

tarikh ve 430 numaralı Tevhidi Tedrisat Kanunumuzun tedvinine âmil olan esas fikir ve prensipin de ruhunu teşkil etmektedir. Bu ilkeye uyularak 30.V.1940 tarih ve 3848 sayılı Kanunla Ankara Hukuk Fakültesi Adalet Bakanlığından, 22.IX.1941 tarih ve 4121 sayılı kanunla da Yüksek Mühendis Okulu Bayındırlık Bakanlığından Millî Eğitim Bakanlığına devredilmiş bulunmaktadır.

Ankara'da muhtelif tarihlerde, doğrudan doğruya Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak idare edilen Dil ve Tarih-Coğrafya, Fen ve Tıp Fakülteleri açıldığı gibi Devletin büyük fedakârlıklar yaparak her türlü tesisleriyle 1933 de kurduğu Yüksek Ziraat Enstitüsü de bir Üniversite bünye ve hüviyetiyle ve bazılarının mazisi yüz yılı dolduran fakültelerle memleket yüksek kültür işlerinden üstüne düşen hizmeti müstakbel Ankara Üniversitesi Fakültelerinin yanibaşında başarı ile yapmakta bulunmuştur. 13.VI.1946 tarihli ve 4936 sayılı Kanunla, Ankara'da Millî Eğitim Bakanlığına bağlı fakülteler Ankara Üniversitesi halinde birleştirilince Yüksek Ziraat Enstitüsünün de bu topluluğun yanibaşında yerini alması ve Millî Eğitim Kurumları arasına girmesi tabii bulunuyordu. 14.VIII.1946 tarihinde okunan ve Kamutayca onanan Hükümet programında bu husus «Yüksek Ziraat Enstitüleri de Üniversiteler Kanununun şümulü içine alınacaktır» şeklinde ifade edilmiştir.

.....

Bu suretle memleketimizde Batı bilim alanını akademik kaidelerine riayet ederek ilmî kademeleri esaslı bir şekilde teşkilâtlandıran ve kariyere intisap edenlere emin bir istikbal ve ilmî çalışma imkânları sağlıyan müesseselerin ilkinde Yüksek Ziraat Enstitüsü teşkil etmektedir. İlişik tasarı ile «Yüksek Ziraat Enstitüsünün» 4936 sayılı Üniversiteler Kanununun hükümleri şümulüne alınmakla beraber kuruluş sebepleri ve bugüne kadar olan çalışmaları onun kendi varlığı içinde görevine devam ettiği takdirde daha iyi gelişebileceğini gösterdiğinden müşterek vasıta ve tesisleriyle bir bütün halinde taazzuv etmiş bulunan bu camianın Veteriner, Ziraat ve Orman Fakültelerinden oluşmuş bir Üniversite niteliğinde muhafazası gerekli görülmüştür. Ziraat Sanatları ve Tabiat Bilimleri Fakültelerinin ise Ziraat Fakültesiyle birleştirilmesi daha elverişli mütalâa edilmiştir.

Böylece Ziraat, Veteriner ve Orman Fakülteleri bugüne kadar olduğu gibi Ziraat ve Orman Yüksek Mühendisleriyle Veteriner Hekimlerin yetişmesine hizmet edecekler ve alanlarına düşen incelemeleri ve çözümleri gerekli tarım problemlerini yerine göre tekbaşına veya diğer Fakültelerle birlikte ve icabettikçe Tarım Bakanlığı ile de işbirliği yaparak halle çalışacaklardır.

Yüksek Ziraat Enstitüsü, yalnız teknik elemanlar yetiştirmekle de kalmıyacak ayrıca yurdumuz için pek önemli olan tarım konuları üzerinde bilim araştırmaları yapacak ve tarım dâvaları için emniyetle müracaat edilecek bir danışma organı vazifesini görecektir.⁴²⁶

Görüldüğü gibi tasarıda ziraat, veteriner ve orman fakülteleri Yüksek Ziraat Enstitüsü çatısı altında bir araya getiriliyordu. Fakat Tarım Komisyonu 5 fakültenin bir enstitü adı altında birleştirilmesini kabul etmedi. Bunun yerine enstitünün adını Ankara Tarım Üniversitesi şeklinde olmasını kabul etti. Ayrıca Tabiat Bilimleri ve Ziraat Sanatları fakülteleri birleştirilerek bir Tarım Teknolojisi Fakültesi oluşturuldu. Millî Eğitim Komisyonu'nda bazı küçük değişikliklerden sonra tasarı Bütçe Komisyonu'na geldi. Burada tekrar önemli değişiklikler yapılarak Ziraat ve Veteriner fakültelerinin Ankara Üniversitesi, Orman Fakültesi'nin ise İstanbul Üniversitesi'ne bağlanması kabul edildi.

Tasarı 28 Haziran 1948 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Değişikliklerin yeni eğitim döneminde uygulanabilmesi için Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun tasarının ivedilikle görüşülmesi önerisi kabul edildi. İlk sözü Sinop Bağımsız Milletvekili Enver Kök aldı. Kök, 1933'te Yüksek Ziraat Enstitüleri adında birleştirilen Orman, Ziraat ve Baytar yüksek eğitim kurumlarının üniversitelere bağlanmasının doğru bir karar olduğuna inanıyordu. Ona göre bu zamana kadar bu üç fakültede bilimsel ilerleme olmamıştı. Öğretim üyeleri Bakanların etkileri altında kalmış, doktora tezleri Bakanların arzu ve istekleri doğrultusunda yapılmış, doçent adayları seçtiği tezlerini Bakanların güttüğü politikaya uygun olarak seçmek zorunluluğu duymuştu. Bu fakültelerin kuruluşundan 100 yıl geçmesine rağmen ziraat ürünleri ne miktar ne de kalite olarak yükselebilmemiş, ormanlar yine harap olmuş, hayvan cinsleri bozulmuştu. Kök, bu fakültelerin üniversitelere bağlanması sonucu teori üzerine yoğunlaşmış ve verim yine artmaz endişelerine cevap olarak da çağdaş ülkelerin yöntemlerin izlenmesini, bu fakültelerden mezun olanlardan

---

⁴²⁶ *Ziraat Enstitüleri Kanunu Tasarısı ve Tarım Milli Eğitim ve Bütçe Komisyonları raporları (1/288), S. Sayısı: 176. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948).*

memur alırken bir sınav yapılmasını, bu sınavı yapacak jüri üyelerinin yarısının fakülte profesörlerinden, yarısının da Tarım Bakanlığı uzmanlarından seçilmesini önerdi. Türkiye’de okuldan çıktıktan sonra 15 gün Bakanlıkta nasihat 3 gün de ziyafetten sonra geniş yetkilerle işletme müdürlüğüne tayin edilenler olduğunu, Almanya’da ise bu yetki için 3 yıllık staj zorunluluğu olduğunu ifade eden Kök, bu kanunla elde edilecek en büyük yararın gedik usulünde memur yetiştirmenin ortadan kalkması olduğunu söyledi. Böylece okula başlayanlar ne olursa olsun mezun olacaklar düşüncesi ortadan kalkacaktı. Profesörler için de aynı şey söz konusuydu.⁴²⁷

İstanbul Bağımsız Milletvekili Adnan Adıvar ise tasarıya birkaç yönden karşı çıktı. Öncelikle Ziraat Enstitülerinin mutlaka bir üniversiteye bağlı olmasına taraftar değildi. İkinci olarak Orman Fakültesi teknik bir okul olduğu için İstanbul Üniversitesi’ne değil de İstanbul Teknik Üniversitesi’ne bağlanmalıydı. Bu düşünceye karşı olanların gerekçeleri F.K.B. (Fizik Kimya Biyoloji) sınıfının Teknik Üniversite’de olmamasıydı, fakat orada da bu sınıf açılabilirdi.⁴²⁸

C.H.P. Konya Milletvekili Sadi Irmak’ın üzerinde durduğu konu idari özgürlüktü. Bu kanunla Ziraat Enstitüleri idari olarak da özerk hale geliyordu. Ama bu özerkliğin gerçekleşmesi için mali bağımsızlık da gerekliydi. Bunun dışında bilimsel çalışmaların ülke ihtiyaçlarına göre yapılması da önemliydi. Ayrıca konusunda uzman yabancı bilim adamlarına da gereken önem verilmeliydi. Ziraat, Orman ve Veteriner fakültelerinin Tarım Üniversitesi çatısı altına alınması değil de üniversitelere bağlanması ise isabetliydi. Çünkü bu fakültedekiler diğer fakülte mensuplarıyla ilişki içine girecekler ve daha verimli sonuçlar elde edecekti. Örneğin veterinerlik mesleği ziraattan daha çok tıpla ilgiliydi.⁴²⁹

C.H.P. Yozgat Milletvekili İhsan Olgun, bu tasarı vesilesiyle Siyasal Bilgiler Okulu’nun durumunu sordu. Mülkiye Mektebi Darülfünun’a bağlıyken üniversite ile denk durumdaydı. Üniversiteler Kanunu kabul edilirken ise Mülkiye Mektebi her nasılsa ihmal edilmişti. Siyasal Bilgiler için ne zaman bir kanun tasarısı hazırlanacaktı?⁴³⁰

Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal tasarıya karşı olanlardandı. Soysal, yaptığı konuşmasında Ziraat Enstitüsü’nün görevlerini sayarak, bu

---

⁴²⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:77, (28.06.1948), ss.412-413.

⁴²⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:77, (28.06.1948), ss.413-414.

⁴²⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:77, (28.06.1948), ss.414-417.

⁴³⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:77, (28.06.1948), s.417.

görevlerden hangisinin enstitünün Tarım Bakanlığı'na bağlı olması nedeniyle yerine getirilemediğini sordu. Enstitü üniversiteye bağlanınca bu görevlerini yerine getirebilecek miydi? Tarım Bakanlığı'nın enstitüden beklediği yardım için yeni kurumlar açmak isterse ne olacaktı? Enstitü gelecekte Tarım Bakanlığı'nın yardımlarından mahrum olursa ne yapılacaktı? Soysal bu kanun tasarısından önce hükümetin düşünüp yapacağı işler olduğunu söyledi. Öncelikle enstitü elemanlarını esaslı bir süzgeçten geçirmeli ve tasfiye yapmalıydı. Bu kurumda diploması olmayan sertifikalı profesörler bile vardı. İkinci olarak bugüne kadar 1983 enstitü mezunundan 1981'i memur statüsünde çalışıyor, bunların büyük çoğunluğu da boş oturuyordu. Bu sonuç üzerinde dikkatle düşünmek gerekiyordu. Ayrıca enstitüye lise mezunu değil ziraat lisesi mezunu öğrenciler alınmalıydı. Öğretim metotları gözden geçirilmeli, esaslı işletme arazileri tahsis edilmeli, mezunlar birkaç aylık staja tabi tutulmalıydı. Soysal'ın söylediğine göre enstitü mezunları köylüler arasına katılmamışlar, genellikle şehirlerde kalmışlardı. Hatta köy enstitülerine bile uğramamışlardı. Soysal son olarak enstitülerin yerleri ve faaliyetleri konusuna da değinerek sunları söyledi:

Bu müessesenin yeri burası değildir arkadaşlar; Baytar Fakültesinin yeri; Karacabey, Mahmudiye, Kars'ın Şerefiye haralarının, olduğu yerlerden birisidir. Gençler ancak geniş mikyasa hayvan işletmelerini orada kurup içinde yetiştirirler. Biz hayvancılık dostluğunda ziyada hayvan yetiştiren, ıslah eder, istihsal yapan adam arıyoruz.

Ziraat Fakültesinin yeri ise, ya Adana Ovası veya başkaca mütehasısların münasip göreceği bir yerdir. Zira burada müessesenin geniş ve esaslı arazisini ihtiva eden bir işletmesi yoktur. Ziraat çeşitleri bakımından iklim müsait değildir. Bir de memleketin doğrudan doğruya iş ve istihsal hayatıyla ilgili olan bu müessese, bu muhitin, hoca ve talebeleri çeken ziraatten ve işten uzaklaştıran siyasi ve sosyal hava bakımından bilhassa müessesenin ıslahına doğru bir adım atmak icabeder. Biz iş adamının, meslek adamının, bu memleketin tabiatını damarlarına, kadar emip onu iktidar haline, kıymet haline getiren adam arıyoruz. Tasarı bu mahzurlu durumu âdeta perçinlemek istiyor arkadaşlar. Biz bu gibi işlerde radikal bir karar almak mecburiyetindeyiz.

Nihayet arkadaşlar, memleketimizin en hayati ve en önemli bir müessesesinde, ki bugün kurmak lâzım gelse, bir iki yüz milyon liraya kuramayız. Bu işi şükranla anılmaya, değer tarafları vardır, bu ayrı bir meseledir. Bu müessesede çalışan bir

çok adamlarımız, kıymetli elemanlarımız, ki bir çoklarını yakından tanırım.

Yazdıkları nazari eserleri. Amma bu nevi müesseseleri bir de Amerika'da görmemiz lâzımdır. Profesör arar, bulur, tecrübe eder, talebeleriyle birlikte köye gider, köyde tetkikat yapar ondan sonra gelir broşürünü köy diliyle neşreder. Buradaki yazılan eserler ilim diliyledir. Ben bile zor anlıyorum. Bu çok kıymetli elamanlarımızın mutazarrır olmalarının önüne geçmek için de Hükümet bir teklif düşünebilir, maddi ve mânevi tatmin edilmeleri için. Amma yukarda arzettiğim sebeplerden ötürü tasarının Hükümet tarafından geri alınmasını ve söylediğim hayati ve ciddi meseleleri halletmesi ve ona göre Meclise gelmesini isterim. Aksi takdirde en hayati en kıymetli müessesemiz olan bu müessesemizi yanlış bir istikamete sevketmiş oluruz. Sonrada tashihi imkansız hataya düşmüş oluyoruz. Bunun için de bir önerge takdim ediyorum, kabulünü rica ederim.⁴³¹

C.H.P. Antalya Milletvekili Niyazi Aksu enstitülerin üniversitelere bağlanma gerekçesini farklı olarak açıklıyordu. Ona göre enstitüler memur yetiştirme yerlerine dönmüştü. Bu enstitülerde uzman yetiştirilmesi gerekiyordu. Ayrıca uygulamaya dönük olarak ziraat mektepleri vardı. Enstitüler uygulayıcı değil araştırmacı yetiştirirdi. Bu kurumlar bir bilim kurumu olmalıydı. Aksu, enstitülerin üniversitelere bağlanması sonucu Tarım Bakanlığı ile ilgilerinin kesileceği endişelerinin de yersiz olduğunu beliriyor, enstitülerden eskisinden daha fazla verim alınacağını savunuyordu.⁴³²

Milli Eğitim Bakanı Banguoğlu eleştirilere cevap vermek üzere yaptığı konuşmasında enstitülerle ilgili iki görüşün bulunduğunu, birisinin bu kurumların pratiğe yönelik olması nedeniyle üniversiteye bağlanmaması ve özerk kalması, diğerinin ise bilimsel ve idari özerkliğe sahip olması gerektiği ve araştırma kurumları oldukları için üniversitelere bağlanması yönünde olduğunu belirterek ikinci düşüncenin ağır bastığını söyledi. Halihazırda bu kurumların ayrı olması nedeniyle hem üniversitede hem de bu kurumlarda çift hizmetler meydana geldiğini, bundan kurtulacaklarını, ayrıca personel ve mekan birleştirmeleri sonucu tasarruf sağlanacağını söyledi. Banguoğlu, Orman Fakültesi öğrencilerinin teknik nedenlerle ilk yıl Ankara'da, daha sonraki yıllar İstanbul'da okumak zorunda kaldıklarını, bundan da kurtulmuş olacaklarını

---

⁴³¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:77, (28.06.1948), ss.419-420.

⁴³² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:77, (28.06.1948), ss.420-421.

ekledi. Orman Fakültesi'nin Teknik Üniversite'ye bağlanması konusunda ise derslerin daha ziyade İstanbul Üniversitesi'nde verilmesi ve oranın dersliklerinin kullanılması nedeniyle böyle bir karar aldıklarını, Siyasal Bilgiler Okulu ile ilgili çalışmaların sürdüğünü, sonbaharda bununla ilgili bir kanun tasarısının Meclis'e geleceğini belirtti.⁴³³

C.H.P. Ankara Milletvekili General Naci Tınaz, Soysal'ın tespitlerine katılarak, gözlemlerini de aktararak Türkiye'de yanlış tarım politikaları uygulandığını, ziraatçı değil memur yetiştirildiğini, ziraatçıların köylülere yardımcı olmadığını, ormanların da aynı durumda olduklarını iddia ederek şunları söyledi:

Arkadaşlar, uzağa gitmiyelim; şurada Kızılırmak'ın yanında bir Irmak İstasyonu vardır. Oradan Zonguldak'a doğru hat ayrılır. Orada Tarım Bakanlığının şu kadar yıl önce yapmış olduğu bir fidanlığın, bugün ne hale geldiğini, hastalığın önüne geçemediğini ve şimdi oradaki fidanların ve ağaçların odun haline kalbedildiğini ve başka bir tasavvurda bulunduğunu düşünecek olursak yine Ziraat Enstitüsünün burnunun dibindeki koskoca bir orman fidanlığının mahvolduğunu görmek hakikaten esef verici bir hâdisedir. Ben böyle bir profesörü ne yapayım.

Keza Cebeci'de bir fidanlık vardır, bugün oraya apartman yapılmasından ziyade fidan yetiştirmeye elverişli olmadığı için kaldırılacağını bana sahibi salâhiyet fen adamları söylemişlerdir.

Arkadaşlar; Ankara bir armut mıntakası olduğu halde, burada kayısı ve elma yetiştirmek için bocalıyorlar. Burası armut mıntakasıdır. Ve burada armut fidanları yetiştirilerek köylülere dağıtılmalıdır.

Hulâsa biz Ziraat Enstitüsünü bir memur fabrikası bir profesör fabrikası olarak istemiyoruz. Tarlalarda, ovalarda profesörle beraber amelî olarak çalışacak memleketin her bucağına dağılacak ziraatçiler istiyoruz.⁴³⁴

Tarım Bakanı Cavid Oral, enstitüye olan eleştirilerin haksız olduğunu, enstitünün 1933 yılında kurulan yeni bir kurum olduğunu, mezunlarının da ülkeye hizmetleri olduğunu, enstitüde iddia edildiği gibi diplomasız bir

---

⁴³³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:77, (28.06.1948), ss.421-424.

⁴³⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:77, (28.06.1948), s.425.

profesörün de olmadığını kaydetti.⁴³⁵

C.H.P. Tekirdağ Milletvekili Ziya Ersin Cezaroğlu da Ziraat Enstitüsünden mezun olanların içinden en güzel istatistikleri yapanların, teoriler yazarların çıktığını, ama Ziraat Enstitüsünden mezun olup da ziraatla uğraşıp para kazanan kimseyi görmediğini, belki en fazla on kişinin olabileceğini iddia etti.⁴³⁶

C.H.P. Manisa Milletvekili Şevket Raşit Hatipoğlu ise tasarımı savunarak eleştirilere cevap verdi. Görüşülen konunun tarım politikası olmadığını, Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün verimli sonuçlar doğurduğunu, artık mezunların hemen işletme müdürü olmadığını, bir staj müddetinin olduğunu, enstitüden mezun olanların memur olmayıp da serbest hayata geçmelerinin ise Türkiye şartlarında mümkün olmadığını belirtti. Enstitünün kuruluş tarihinin de yeni olduğunu, verimli sonuçlar için yılların geçmesi ve çok para harcanması gerektiğini diğer ülkelerden örnekler vererek izah etti. Son olarak da konularda uzman kişilerin konuşması gerektiğini, genel bilgilerle konuşmanın doğru olmadığını söyleyen Hatipoğlu, Ankara'da sadece armut yetiştirilmeyeceğini, iklimin kayısı, zerdali ve vişne yetiştirmeye müsait olduğu örneğini de verdi.⁴³⁷

Bundan sonra maddelerin görüşülmesine geçildi. 30 Haziran'da maddelerin görüşülmesi tamamlandıktan sonra tasarının tümü oya sunuldu. Oylamaya 246 milletvekili katıldı. 241 üye kabul, 2 üye ret, 3 üye de çekinse oy kullandı. Böylece tasarının kanunluğu kabul edilmiş oldu.⁴³⁸ Kabul edilen kanuna göre Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün Tabii İlimler ve Ziraat Sanatları Fakülteleri Ziraat Fakültesi'ne bağlanıyor; Ziraat ve Veteriner Fakülteleri Ankara Üniversitesi'ne, Orman Fakültesi de İstanbul Üniversitesi'ne bağlanıyordu. Böylece Yüksek Ziraat Enstitüsü ortadan kalkıyordu.

Siyasal Bilgiler Okulu'nun Siyasal Bilgiler Fakültesi Adıyla Ankara Üniversitesi'ne Katılması

Siyasal Bilgiler Okulu'nun Siyasi ve İktisadi İlimler Fakültesi'ne dönüştürülerek Ankara Üniversitesi'ne bağlanması ile ilgili kanun tasarısı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlandı ve Bakanlar Kurulu tarafından 6 Mayıs 1949 tarihinde Meclisi Başkanlığına sunulması kararlaştırıldı. Tasarı Başkanlığa

⁴³⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:77, (28.06.1948), ss.425-426.

⁴³⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:77, (28.06.1948), s.426.

⁴³⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:77, (28.06.1948), ss.427-430.

⁴³⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:78, (30.06.1948), ss.475, 514-517.

20 Mayıs'ta sunuldu. Tasarının gerçesi şu şekildeydi:

«Siyasal Bilgiler Okulu» yahut ilk adıyla «Mektebi Mülkiye», Devlet ilimleri sahasında bilgili elemanlar yetiştirmek gayesiyle, rüştiye ve idadi arasında tahsil veren bir müessese olarak, 1856'da kurulmuştur. Cemiyet hayatının ve dolayısıyla Devlet mekanizmasının yeni zaruretleri karşısında müessese, gayesine ulaşmak için muhtelif istihaleler geçirmiştir. Bu arada, 1877'de iki senelik tedrisat yapan bir yüksek kısım ihdas edilmiş ve böylece Mektebi Mülkiye yüksek bir ilim ve öğretim kurulu haline getirilmiştir. 1883'de talebesinin yatılı olarak okuması esas kabul edilmiş. 1892'de de yüksek kısmın öğretim süresi iki yıldan üç yıla çıkarılmıştır.

Tedrisatı bakımından içtimai ilimler okutan diğer kurumlardan farklı bir mahiyet taşımadığı zehabıyla Mektebi Mülkiye 1915 senesinde ilga edilmiş, fakat karşıladığı pek mübrem ihtiyaç ve zaruretlar gitgide artarak devam ettiğinden mektep 1918'de yeniden, fakat bu defa Dahiliye Nezaretine bağlı olarak açılmış ve 1920'de de gene Maarif Nezaretine bağlanmıştır.

Mektebi Mülkiye'nin diğer yüksek öğretim müesseseleri arasında işgal ettiği yerin hususi önemi, karşıladığı çeşitli ihtiyaçlar Cumhuriyet devrinde gerektiği gibi kavranmış bulunduğundan müessese, Devlet mekanizmasında beliren gelişmeleri takip etmek için, istihallerinin en mühimmi Yüksek Meclisin kabul buyurduğu 2777 sayılı Kanunla geçirmiş, adı Siyasal Bilgiler Okuluna çevrilmiş ve bu arada 1936-1937 ders yılına Ankara'da başlamıştır. Gerçekten, Cumhuriyet idaresinin kurulmasıyla beraber Siyasal Bilgiler Okulu da, tedrisatını bilhassa siyasi, iktisadi, içtimai ilimler üzerinde teksif etmeye başlamış ve tedrisatının mahiyeti bakımından ayırdığı Hukuk ve İktisat Fakülteleri yanında, adının «Okul» olmasına rağmen, bir fakülte halinde teşkilâtlanmıştır. Filhakika öğrencilerinde aranan vasıflar, öğretim üyelerinin tâbi olduğu hükümler, müfredat programı, derslerin muhtevaları ve işlenişleri, nazari dersler yanında öğrencilere pratik kur ve seminerlerde ve mezuniyet tezi şeklinde ilmî araştırmalar yaptırılması, yabancı dil öğretimi, kütüphanesi ve yayımları müessesenin üniversiter kuruluşunun açık delilleridir. Bunun içindir ki, 2777 sayılı Kanunun 6 ncı maddesiyle, okul öğretim üyeleri hakkında İstanbul Üniversitesi öğretim üyeleri için uygulanan esasların

aynen tatbik olunması kabul edilmiştir.

Üniversiteler Kanunu çıktıktan sonra Siyasal Bilgiler Okulunun durumunu yeni baştan ele almak zarureti başgöstermiştir. Bu cihet 4936 sayılı Üniversiteler Kanununun müzakereleri sırasında da görüşülmüş ve meselenin bilâhara inceleneceği söylenmişti. Aradan geçen üç senelik devre içinde, esasen bir fakülte kuruluş ve çalışma tarzına sahip olan Siyasal Bilgiler Okulunun, Ankara Üniversitesine katılmasının muvafık olacağı anlaşılmıştır. Zira Üniversiteler Kanuniyle Fakültelere sağlanmış olan gelişme imkânları ve yeni öğretim üyeleri statüsü Siyasal Bilgiler Okuluna teşmil edilmediği takdirde Üniversiteye dâhil Fakültelerle bu müessese arasındaki ilmî seviye birliği Siyasal Bilgiler Okulu aleyhine bozulacaktır. Müessesenin Ankara Üniversitesine «Siyasi ve İktisadi İlimler Fakültesi» şeklinde katılmasıyla;

1. Birçok Avrupa ve Amerika Üniversitelerinde olduğu gibi, Ankara Üniversitesi de Siyasi İlimleri Devlet İlimlerini kül halinde okutan bir Fakülteye kavuşmuş olacaktır.

2. Böylece Ankara Üniversitesinin İktisat Fakültesi ihtiyacı da karşılanmış olacaktır.

3. Ankara ve İstanbul Üniversiteleri birbirlerini tamamlayan birer kuruluşa sahip olacaklardır.

4. Memleket meselelerini devamlı ve verimli şekilde ve ilmî metotlarla inceliyen bir danışma organı, her zaman için Devlet mekanizmasına yardıma hazır bulunacaktır.

İşte Siyasal Bilgiler Okulunu bu maksada göre teşkilâtlandırmak üzere ilişik kanun tasarısı teklif olunmuştur. Tasarı (5) madde ve (5) geçici maddeden ibarettir:

Birinci madde, Siyasal Bilgiler Okulunun bundan sonra hangi esaslar dairesinde yönetileceğini göstermektedir.

Üniversiteler Kanununun 75 nci maddesi ve Yüksek Ziraat Enstitüsünün üniversiteye bağlanması hakkındaki 5234 sayılı Kanunun 4 ncü maddesi hükümlerine mütenazır olan 2 nci madde müktesep hakların korunması genel prensipine uyularak Siyasal Bilgiler Okulunda kazanılmış her türlü hak ve unvanların ve akademik payelerin saklı bulunduğunu bildirmektedir.

Üçüncü madde, kadroları tesbit etmektedir.

Bunlardan başka intikal devresinin doğurduğu

ihtiyaçları karşılamak üzere bâzı geçici maddelere lüzum görülmüş ve (7) geçici madde teklif edilmiştir.

Arzedilen esaslar dairesinde hazırlanan bu tasarı kanun halini almakla Siyasal Bilgiler Okulu Mektebi Mülkiye olarak 92 yıl önce kurulduğu zamandan beri memleketin ve Dünyanın yeni şartlarına intibak etmek için geçirmiş olduğu mühim istihalelerden birini daha geçirecek ve şerefli mazisine lâyük bir bilim ve öğretim ocağı halinde hizmetine devam edecektir.⁴³⁹

Tasarı Millî Eğitim Komisyonu'nda görüşülürken adının tarihi değerinden dolayı, Siyasi ve İktisadi İlimler Fakültesi adı, Siyasal Bilgiler Fakültesi olarak değiştirildi. Bütçe Komisyonu ise fakülte adını İktisat Fakültesi olarak önerdi. Son komisyon olan İçişleri Komisyonu ise 18 Mart 1950 tarihli kararıyla fakülte adı konusunda Millî Eğitim Komisyonunun teklifini kabul etti. Ayrıca fakültenin “İdari İlimler”, “Dış Münasebetler”, “Maliye” ve “İskân ve Şehircilik” adlarında dört enstitüyü de kapsamasını kararlaştırdı. Bunların dışında okulun zorunlu dil kurları olacak, kendine mahsus yatılı öğrenci yurdu bulunacak ve devlet hesabına en az 40 burslu öğrenci alınacaktı. Son olarak her komisyon farklı olarak kadro tahsisleri teklif etti.⁴⁴⁰

Tasarı Genel Kurul'da 22 Mart 1950 tarihinde gündeme alındı ve ivedilikle görüşülmesi oylanarak kabul edildi. Fakat tasarının görüşülmesi saat çok geç olduğundan itirazlar üzerine bir gün sonraya ertelendi.⁴⁴¹

Ertesi gün tasarı üzerine söz alanlar okulun fakülteye dönüştürülmesinin lehine konuştular. Bazı milletvekilleri ise okulun adı ve kadroları ile ilgili farklı düşünceler öne sürdüler. Bunlardan İstanbul Bağımsız Milletvekili Adnan Adıvar, hükümetin teklifinin daha doğru olduğunu iktisat ilmi olmadan siyaset ilminin olmayacağını savundu. Ayrıca bilgi kelimesine karşı çıkararak bilginin kesinlikle ilim yerine geçemeyeceğini, üniversitede bilgi değil, ilim okutulduğunu söyledi.⁴⁴²

C.H.P. Konya Milletvekili Sadi Irmak, tasarıya destek vermekle beraber fakülte adının Atatürk'ün verdiği bir ad olmasından dolayı Siyasal Bilgiler

---

⁴³⁹ *Siyasal Bilgiler Okulunun (Siyasi ve İktisadi İlimler Fakültesi) adı ile Ankara Üniversitesine katılması hakkında Kanun tasarısı ve Millî Eğitim, Bütçe ve İçişleri Komisyonları raporları (1/558), T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:70, (22.03.1950), 231 sıra sayılı basmayazı, ss.1-2.*

⁴⁴⁰ *Siyasal Bilgiler Okulunun (Siyasi ve İktisadi İlimler Fakültesi) adı ile Ankara Üniversitesine katılması hakkında Kanun tasarısı ve Millî Eğitim, Bütçe ve İçişleri Komisyonları raporları (1/558), T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:70, (22.03.1950), 231 sıra sayılı basmayazı, ss.8-14.*

⁴⁴¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:70, (22.03.1950), s.763.*

⁴⁴² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:71, (23.03.1950), s.845.*

olmasını istiyordu.⁴⁴³ C.H.P. Gümüşhane Milletvekili Ahmet Kemal Varınca ise fakülte adının sürekli değiştirilmesini eleştirerek 25 yıldır ismiyle cismiyle Mülkiye'nin ortadan kaldırılmak istendiğini iddia etti.⁴⁴⁴

Maddelere geçildikten sonra C.H.P. Yozgat Milletvekili İhsan Olgun fakültenin adının Mülkiye Fakültesi olması veya en azından adının altında parantez içinde Mülkiye kelimesinin yazılmasını önerdi, fakat bu öneri kabul edilmedi.⁴⁴⁵ Maraş Milletvekili Emin Soysal ise İçişleri Komisyonu'nda kabul edilen, müsabaka ile alınacak öğrencilerin dışında fakülteye en az 40 burslu öğrenci alımı veya enstitü adlarının yazımı gibi konuların tasarıdan çıkarılmasını istedi. Soysal'ın bu önerisi de kabul görmedi.⁴⁴⁶ Daha sonra geçici maddelerde bazı teknik değişiklikler yapıldı. Sonuçta 6 asıl, 7 geçici maddeye sahip olan tasarının kanunluğu işaret oylamasıyla kabul edildi. Kanunun asıl maddeleri yayımlandığı tarihte, geçici maddeleri ise 1 Mart 1951 tarihinde yürürlüğe girecekti.⁴⁴⁷

3.1.3.2. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu

VIII. dönemde, Köy Okulları ve Enstitüleri hakkındaki kanun üzerinde birkaç değişiklik yapıldı. İlk değişiklik 14 Şubat 1947 tarihinde bu okulların yapımında kadınların çalışma zorunluluğunun kaldırılması oldu.

C.H.P. Ankara milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata 4274 sayılı söz konusu kanunun 25. maddesinin değiştirilmesine ilişkin bir kanun teklifi vermişti. Mevcut maddede çalışma zorunluluğu şu şekildeydi:

Köy halkından olan veya en az altı aydan beri köyde yerleşmiş bulunanlardan 18 yaşını bitiren ve 50 yaşını geçmeyen her vatandaş, köy ve bölge okulları binalarının kurulmasına, bu binalara su temin edilmesine, okul yollarıyla bahçelerinin yapılmasına ve bunların onarılmasına münhasır işler tamamlanıncıya kadar, yılda en çok 20 gün çalışmaya mecbur tutulur.⁴⁴⁸

---

⁴⁴³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:71, (23.03.1950), s.846.

⁴⁴⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:71, (23.03.1950), s.846.

⁴⁴⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:71, (23.03.1950), s.847.

⁴⁴⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:71, (23.03.1950), ss.847-848.

⁴⁴⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:71, (23.03.1950), ss.849-852.

⁴⁴⁸ Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata'nın Köy Okulları ve Enstitüleri teşkilât Kanununun 25. maddesinin birinci fıkrasında değişiklik yapılması hakkında kanun teklifi ve İçişleri ve Milli

Bekata'ya göre bu hal, kendi köy ve ev hayatı içinde toprak ve aile işlerinden boş vakti kalmayan köylü kadınların, bölge okullarının yapılacağı başka bir köye gidip gelmesi gibi maddi külfet getirmesinin yanında, kadının iş ve analık durumuna da engel oluyordu. Diğer taraftan, kadının yabancı bir köyde çalışmasından çeşitli istenmeyen sonuçlar da doğmaktaydı. Bekata, teklifinde kadınların bölge okullarının yapımında çalıştırılmamasını öneriyordu.

Teklif, İçişleri Komisyonu'nda görüşülürken Bekata'nın teklifi genişletilerek kadınlara ister köy dışında isterse köy içinde olsun okulların yapımında getirilen çalışma zorunluluğunu kaldırılmış, Millî Eğitim Komisyonu da bu öneriye katılmıştı.⁴⁴⁹ Genişletilmiş haliyle kanun teklifi üzerinde Genel Kurul'daki görüşmelere 14 Şubat 1947 tarihinde başlandı.

Teklif üzerinde ilk sözü C.H.P. Niğde milletvekili Hüseyin Ulusoy aldı. Ulusoy, komisyonda yapılan değişikliklerle kadınlardan sadece bedeni çalışma zorunluluğunun mu kaldırıldığını, mali zorunluluğu da kapsayıp kapsamadığını sordu. İkinci olarak da, çalışma zorunluluğu kaldırıldığında ortaya çıkacak mali açığın ne ile kapatılacağını sordu.⁴⁵⁰ C.H.P. Denizli milletvekili Kemal Cemal Öncel de kadının hem de köyü dışında zorunlu çalıştırılmasının kadınlık yapısına ve Türk aile sistemine aykırı olduğunu, bundan dolayı kanunda yapılacak değişikliğin yerinde olduğunu belirterek, kanunda daha fazla değişikliklerin yapılmasının iyi olacağını savundu.⁴⁵¹ C.H.P. Çorum milletvekili Hasene Ilgaz ise konuya daha farklı yaklaştı. Ilgaz, C.H.P. tüzüğünde kadın ve erkeğin hak ve görev açısından farklı olmadığını belirtip, köy okullarında çalışan kadınların hiçbir zaman şikâyetçi olmadığını iddia ederek, kadının çalışmasından esas erkeğin şikâyetçi olduğunu söyledi. Ilgaz, okul inşaatının yaz aylarında olduğunu, köy kadınının da asıl yaz aylarında işi olduğunu, tarlada çalışma, kışa erzak hazırlama, ev işleri ve annelik görevlerinden sonra kadına zaman kalmadığını, bu durumdan rahatsız olan erkeğin kadına yardım ettiğini, kadının bu durumdan kurtulması için çalıştığını ve sesini duyurmasına yardım ettiğini söyleyerek hem bu işi yüklenen kadına, hem ona yardım eden erkeğe teşekkür ederek konuşmasını bitirdi.⁴⁵² Denizli Bağımsız Milletvekili Reşad

---

Eğitim Komisyonları raporları (2/22). T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), 70 sıra sayılı basmayazı. s.1.

⁴⁴⁹ *Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata'nın Köy Okulları ve Enstitüleri teşkilât Kanununun 25. maddesinin birinci fıkrasında değişiklik yapılması hakkında kanun teklifi ve İçişleri ve Millî Eğitim Komisyonları raporları (2/22). T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), 70 sıra sayılı basmayazı. ss.1-4.*

⁴⁵⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), ss.146-147.*

⁴⁵¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), ss.147-148.*

⁴⁵² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), s.148.*

Aydınlı ise bu kanunun vatandaşlar arasında hem köylü ve şehirli diye hem de köyde çalışma yükümlülüğü bulunanların kendisinin yerine başkasını çalıştırarak veya bedelini ödeyerek çalışmayabileceğini öngörerek eşitsizlik yarattığını iddia etti. Birey hürriyetine de aykırı olan bu kanunun yeni baştan ele alınması gerektiğini de belirtti.⁴⁵³ C.H.P. Seyhan milletvekili Sinan Tekelioğlu da kanunun değişik hükümlerini eleştirdi. 6 yıl önce kanun ilk defa görüşülürken kadınlarla ilgili hükümlerini eleştirdiğini hatırlatan Tekelioğlu, bu kanunun daha birçok değiştirilecek hükümlerinin olduğunu söyledi. Örnek olarak öğretmenlerin yetkilerini gösterdi. Kanuna göre Köy Enstitüsünü bitiren bir kişi istediği köye tayinini isteyebilirdi ve o kişinin arzusuyla o köyde okul yapılması zorunluydu. Tekelioğlu bu yetkinin genç ve tecrübesiz çocuklara değil, vali ve kaymakamlara verilmesini istedi.⁴⁵⁴

C.H.P. Erzurum milletvekili General Vehbi Kocagüney de teklifin lehinde konuştu. Birkaç milletvekilinin kadının çalışması yönünde yaptıkları konuşmaları eleştirerek şunları söyledi:

Sayın arkadaşlarım; Türk kadını bize taş değil, Sakarya'da benim topumun 45 kiloluk mermisini sırtında götürdü. Ve yine de götürür. Fakat bu hazar hayatında onun evindeki sosyal ve içtimai ve milletin ekonomik hayatında büyük hizmeti vardır. Onun dokuduğu çorabı giyiyoruz, onun dokuduğu esvabı giyiyoruz. Bir de senede 20 gün evinden, çocuğundan ayırarak sırtına taş mı vuracağız? Bu biz, erkeklere aslâ yakışmayan ve mertliğe dayanmayan bir hareket olur. (Bravo sesleri, alkışlar). Bunları başka bölgelerde değil, kendi bölgelerinde de çalıştırmıyalım. Çünkü bu erkek işidir. Onun babası, kardeşi, kocası bu işi yapar. Bunu bilhassa ben de istirahat ediyorum. Eğer bana bunu Hıfzı Oğuz arkadaşım sorsa idi kendisine bu hususta bir çok şeyler söyleyebilirdim. Okul inşaatında çalışırken sıtma tutan ve söğüt ağacının dibinde sıtma nöbeti ile yatan birçok erkekler görülmüştür. Bundan başka bir evin bir erkeği vardır. O ev bu tek erkeğe muhtaçtır. Bu tek erkeği okul inşaatında çalıştırsak evin işlerini kim yapar. Bu noktanın da dikkatle aydınlanmasını ve tasarının herhalde kabulünü istirahat ederim (Alkışlar). (Kâfi, kâfi sesleri).⁴⁵⁵

C.H.P. Isparta milletvekili Sait Köksal da teklif lehine konuştu. Köksal, köylüye ve köylü kadına bedenen çalışma mükellefiyeti yükleyen on beş tane

⁴⁵³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), s.149.

⁴⁵⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), s.150.

⁴⁵⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), s.151.

kanun olduğunu söyleyerek örnekler verdi. Kadının çalıştırılmaması durumunda bundan doğacak açığın nasıl kapatılacağını soranlara da çözüm sunan Köksal, kanunlarda gerekli düzeltmeleri yaparak, nüfusu belirli bir sayının üzerinde olan köylere gerektiği büyüklükte okul yaparak ve daha başka değişikliklerle bu sorunun çözüleceğini ifade etti. Köy kadınına mahkûmlara yaptırılan taş kırma, toprak kazma gibi işlerin yaptırıldığını, bu durumun köy kadınının iffet anlayışını bile sarstığını söyledi.⁴⁵⁶

Görüşmelerden sonra yapılan oylamada 25. madde değişikliği teklifi kabul edildi.⁴⁵⁷

3.1.3.3. Köy Enstitüleri Kanunu

C.H.P. Kars Milletvekili Tezer Taşkıran ve Urfa Milletvekili Suut Kemal Yetkin 11 Ocak 1950 tarihinde, Köy Enstitüleri Kanunu'nun 3. maddesinde bu enstitülere alınacak öğrencilerde aranan şartlarla ilgili bir değişiklik teklifi verdi. Mevcut kanuna göre Köy Enstitülerine köy okullarını bitirmiş sağlıklı ve uygun öğrenciler alınıyordu. Oysa kuruluş ve yaşam şartları ilçeden ziyade köye benzeyen 500'den daha az nüfusa sahip yerler vardı. Buna karşılık nüfusu 2000'den fazla köyler mevcuttu. İşte bu nedenle:

Yukarda adı geçen kanunun 3 ncü maddesine göre nüfusları köylerden aşağı olan ilçelerin ilkokullarını bitiren çocuklar, köy enstitülerimize girmek hakkından mahrumdurlar. Bir yandan bu nispetsizliği ortadan kaldırarak bu ilçelerdeki çocuklarımıza da gelişmek imkânını vermek, bir yandan da bu konuda zararlı olduğuna inandığımız köy, şehir ikiliğini kaldırmaya bir adım olmak üzere nüfusu 2000 den aşağı olan ilçe çocuklarının da ilkokulu bitirdikten sonra Köy Enstitülerine girmelerini sağlamak üzere 3 ncü maddenin birinci fıkrasının (Enstitülere tam devreli köy ilkokullarını ve nüfusu 2000 den aşağı olan ilçelerin ilkokullarını bitirmiş sıhhatli ve müstait köylü ve kasabalı çocuklar seçilerek alınırlar) şeklinde değiştirilmesi⁴⁵⁸

---

⁴⁵⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), ss.151-153.

⁴⁵⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), ss.155-156 İkinci oylama 19 Şubat 1947 tarihinde yapıldı. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), s.246.

⁴⁵⁸ *Kars Milletvekili Tezer Taşkıran ve Urfa Milletvekili Suut Kemal Yetkin'in, Köy Enstitüleri Kanununun 3. maddesinin birinci fıkrasının değiştirilmesine dair Kanun teklifi ve Millî Eğitim*

teklif ediliyordu. Millî Eğitim Komisyonu teklife aynen katılıyordu.

Genel Kurul'da teklif üzerinde söz alan C.H.P. Balıkesir Milletvekili Eminittin Çeliköz, teklifin lehinde yaptığı konuşmada bazı köy çocuklarının zaruret dolayısıyla ilkokulu ilçelerde bitirdiğini, köy çocuğu olup da ilkokulu bir kasaba veya şehirde bitirenlerin de Köy Enstitülerine alınabilmesine imkân verilmesini istedi.⁴⁵⁹

C.H.P. Denizli Milletvekili Hulûsi Oral, prensipte teklife karşı olmamakla beraber uygulamada bazı suistimaller olabileceğini söyledi. Geçmişte de bu kanunun uygulanmasında bazı yolsuzluklar olduğunu, şehirde oturan, fakat köyde kayıtlı olan çocukların Köy Enstitüsüne alındıklarını, bu değişikliklerle beraber, özellikle Doğu ve İç Anadolu'da malmüdürü, hekim, hâkimi olan ve nüfusu 2000'den küçük ilçelerde, köy kâtibi ve nüfus kâtibi çocuklarının da bu okullara alınacağını iddia etti.⁴⁶⁰

Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu da kanun teklifini desteklediğini belirterek, yeni haliyle kanunun kapsadığı ilçe merkezlerinin sayısının 123 olduğunu, bunun 59 tanesinin Doğu illerinde bulunduğunu bildirdi. Doğu illerinde bir süredir bu okullara öğrenci bulma zorluğu çektiklerini söyleyen Banguoğlu, bu değişikliğin yararlı olacağını savundu. Oral'ın teklifine ise sıcak bakmadıklarını, çünkü köyde doğup da İstanbul'da ilkokulu bitiren ama köy hayatına adapte olmakta zorlanacakların olduğunu, o nedenle bu teklifin tetkike muhtaç olduğunu söyledi.⁴⁶¹

Şehir merkezinde okumuş olan köy çocuklarıyla, nüfusu 2000'den az olan kasaba ve şehir merkezlerinin durumunun aydınlatılması için teklif komisyona geri verildi.⁴⁶² Komisyonunda gerekli değişiklikler yapılarak kanun teklifi oya sunulurken kabul edildi. Buna göre Köy Enstitülerine köy ve bucaklarla, nüfusu 2000'den az olan ilçe merkezlerinde ilkokulu bitiren ya da köyde okulu olmadığı için kasabada okulu bitiren yetenekli ve sağlıklı çocuklar arasından öğrenci seçilecekti.⁴⁶³

Komisyonu raporu (2/214), s.1. 151 sayılı basmayazı, T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:44, (11.02.1950).

⁴⁵⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:44, (11.02.1950), s.430.*

⁴⁶⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:44, (11.02.1950), s.431.*

⁴⁶¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:44, (11.02.1950), s.432.*

⁴⁶² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:44, (11.02.1950), s.435.*

⁴⁶³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:44, (11.02.1950), ss.444-445. Kanun teklifi üzerine ikinci görüşmeler 16 Şubat 1950 tarihinde gerçekleşti ve teklif oylanarak kabul edildi. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:48, (16.02.1950), s.666.*

3.1.3.4. Devlet Tiyatrosu Kuruluşu

Devlet Tiyatrosu Kuruluşu hakkında kanun tasarısı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve 6 Mayıs 1949 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmuştu. Tasarının gerekçesinde Devlet Tiyatrosu kurulmasının nedenleri ve yararları şu şekilde anlatılıyordu:

On bir yıl önce kurulmuş olan Ankara Devlet Konservatuvarı Opera ve Tiyatro bölümleri 8 yıl önce ilk mezunlarını vermiştir. Orkestra ve Koro heyetleri ile büyük bir yekûn tutan bu topluluk Devlet Konservatuvarı Tatbikat Sahnesi ve Opera Stüdyosu adı altında geçici tedbirler ve ödeneklerle 8 yıldan beri Ankara'da opera ve tiyatro temsilleri vererek geniş takdir uyandırmıştır. Elde, sistemli çalışmaları sağlayan kanun ve ödenekler bulunmadığı için, sürekli ve istenildiği gibi verimli olmamıştır. Bu süreksizliğin ve verimsizliğin sebeplerinden biri de çalışmaları çerçevesiyen esaslı bir yerin bulunmamasıdır. Bu mahzur halen ortadan kalkmış ve Ankara, teknik kuruluşları ve binasıyla güzel bir tiyatroya kavuşmuş bulunmaktadır. Bundan böyle bu binada sürekli ve sistemli çalışmalara başlanacaktır. Türk dram ve musiki sanatının mutlu bir dönüm noktası telâkki edilebilecek bu imkânın yanında, sanatkârlarımızı, sanat hayatının gerektirdiği şartlara kavuşturmak yükümünü duyan Bakanlık ilişik kanun tasarısını hazırlamıştır. Tasarıya hâkim olan başlıca düşünce ve prensipler şunlardır:

1. Temsil edeceği yerli ve yabancı eserlerle halkın genel eğitimini, yurt ve güzellik sevgisini, dil ve kültürünü yükseltmek, Türk dram ve musiki sanatının yayılmasını, gelişmesini sağlamak,
2. Bütün başka memleketlerde olduğu gibi sanatkârı memur çerçevesi içinde mütalâa etmemek, esas olan istidat ve formasyonların, kendi şartları içinde gelişmesini temin etmek.
3. İstidatları değerlendirmek,
4. Her sanatkâra geniş imkânlar içinde, kendi istidat ve değerini göstermesini ve bunun karşılığını almasını mümkün kılmak,
5. Sanatkârların bareme, süreye ve kıdeme bağlı tutmıyarak onlara kendi özellikleri içinde her zaman başarıma imkânlarını vermek,
6. Sanat hayatının gerekli kıldığı disiplini programlı çalışmaları sağlamak,

7. Yurt içinde ve dışında Türk dram ve musiki sanatını yayarak Türk dilini şive birliğini vücuda getirmek.

8. Yurdun her tarafını dolaşarak, halk eğitimi üzerinde müessir olan gezici gruplarla birkaç büyük şehrimizde çalışan topluluklar üzerinde düzenleyici rol oynamak suretiyle onların, genel eğitime hizmet edici hale gelmelerine yardım etmek.

Tasarı, sanatın gelişmesini, yukarda da arzedildiği gibi barem süre ve kıdem esaslarının dışında kendi olaylarının gereğine uyarak mütalâa ettiği için sanatkârlar kadro ile çerçevlendirilmemiştir.

Tasarı, sanat çalışmalarını, Millî Eğitim Bakanlığının genel denetlemesi altında ve kendi özelliği içinde yürütmek esasını kabul etmiştir.

Tasarı, sanat hayatını ve sanatkârın yetişmek imkânını kayıt altına almamıştır. Bir meslek okulundan mezun olmıyan fakat kabiliyetli ve kendisini yetiştirmiş vatandaşların da Devlet Tiyatrosuna sanatkâr olarak girmelerini prensip olarak kabul etmektedir.

Bu maksatlarla ilişik kanun tasarısı hazırlanmıştır.⁴⁶⁴

Tasarı 10 Haziran 1949 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Tasarı üzerinde konuşan Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal, öncelikle tasarıyla ilgili Milli Eğitim Bakanı'na teşekkür etti. Tasarının eksik yönlerine değinen Soysal ilk olarak sanatçılara ayrılan parayı az buldu. İkinci olarak tasarının amacının Türk dram ve sanatının yayılmasını, gelişmesini sağlamak ve Türk dilini, şive birliğini vücuda getirmek şeklinde ifade edilmesine rağmen sergilenen eserlerin buna dikkat etmediğini iddia etti. Soysal bu konuda şunları söyledi:

Sahnedede oynıyan, temsil edilen eserlerin bir kısmı mühimmi tercüme eserlerdir. Sayın Millî Eğitim Bakanından ve bu işle ilgili olanlardan şunu rica ederiz ki, bu tercüme eserlerin bir kısmında hakikaten tasarının gayesinde belirtildiği gibi Türk şivesini, Türk diline daha ziyade önem vermeleri yerinde olur.

Şimdi operada oynanan eserleri göz önüne getirdiğimiz zaman şive bakımından burada tasarının gayesi kısmında konulmuş olan Türk şivesi bakımından hakikaten biraz

---

⁴⁶⁴ *Devlet Tiyatrosu ve kuruluşu hakkında Kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Bütçe Komisyonları raporu (1/556), S. Sayısı: 255. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:106, (10.06.1949).*

çalışmamız, daha ziyade ilerlememiz ve işi olgunlaştırmamız lâzım gelir kanaatindeyim.

Sebebine gelince; meselâ operada «ben seni seviyorum»u bizim şiveye pek uygun bir şekilde söyleyemiyorlar. Şimdi Sayın Başbakan Yardımcısı da hatırladılar da, nasıl söylediklerini, karşılıklı soruyorlar. (Gülüşmeler)

Meselâ arkadaşlar; bizde şu «Leblebici Horhor» operası var ya, oradaki dil ile müziğin birleşigi, hakikaten biraz daha bizim ruhumuza uygun geliyor. «Sevmek» kelimesi «ben seni seviyorum» kelimesinin biri biri ile kaynaşması operada tutmuyor. Artık burada buna bir şekil verecekseniz verin. (Gülüşmeler). Olmuyor!

Sayın arkadaşlar, okunacak eserlerin seçilmesi meselesine de dikkat etmek lâzımdır.

Gerçi tasarıya göre bir edebi heyet ayrılmıştır. Bilmem belki bu edebi heyeti iyi seçerler. Meselâ geçenlerde Devlet Operasında Köroğlu piyesi oynandı.

SİNAN TEKELİOĞLU — Ne güzel değil mi?

EMİN SOYSAL (Devamla) — Şimdi hemen söyleyeyim ki, bu oynanan Köroğlu bizim bildiğimiz Köroğlu'na hiç benzemiyor. Bizim bildiğimiz Köroğlu yiğit, cesur ve hiçbir şeyden korkmaz. Halbuki oynanan Köroğlu ise pısrık, ağlıyan ve mistik bir şey. Onun için bu eserleri seçerken çok dikkat etmemiz lâzımdır.

Eğer oynanacaksa bizim bildiğimiz Millî Köroğlunu oynamak daha doğrudur. Uydurma Köroğlunu sahneye getirmemelidir. Millî Eğitim Bakanının buna çok dikkat etmelerini bilhassa rica ederim. Kahramanlarımızı kendi sahnemizde öldürmeye gönlüm razı değildir. Hele böyle bir millî eseri oynayan Türk sanatkarlarının bunu Türk sahnesinde öldürmesine ve kendisinin de ölmesine asla razı değilim. Bu bakımdan buna çok dikkat ve itina gerekir.⁴⁶⁵

Soysal, ayrıca bu tiyatronun sadece Ankara'da gösteri yapmasını kabul etmediğini söyleyerek Anadolu'da değişik şehirlere gitmesini önerdi. Son olarak da konservatuardan, tiyatrodan mezun olanların Köy Enstitülerinde de

---

⁴⁶⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:106, (10.06.1949), s.720.*

görevlendirilmesini istedi.⁴⁶⁶

Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, hem Türkiye’de tiyatronun gelişimi, hem de tasarı hakkında bilgi vermek için kürsüye geldi. Banguoğlu, tiyatronun Tanzimat döneminde ülkeye geldiğini, fakat bu sanatla sadece gayrimüslimlerin ilgilendiğini belirterek, Meşrutiyetten sonra yavaş yavaş milli bir sahne oluştuğunu, bunun bile alaylı olduğunu söyledi. Cumhuriyet döneminde ise 12 yıl önce Devlet Konservatuarında bir tiyatro şubesi kurulduktan sonra mektepli ve tam kadrolu bir sahne kurulma yoluna girilmişti. Banguoğlu, bir soru üzerine Devlet Tiyatrosu’nda çalışanların diğer ücretli devlet memurlarının tabi oldukları rejime tabi olacaklarını ifade etti. Sanatçılara verilecek ücretlerin düşük olduğunu kabul eden Banguoğlu, ancak bu kadar ücret vermeye güçleri olduklarını, başarıları ölçüsünde ek ücret de vereceklerini söyledi. Banguoğlu, çeviri eserler konusunu tekrar inceleyeceklerini, Devlet Tiyatrosu’nun bir kolu Batı diğer kolu Doğu Anadolu’ya gitmek üzere iki kola ayrıldığını da sözlerine ekledi.⁴⁶⁷

Bu konuşmalardan sonra maddelere geçildi. Maddelerde bazı teknik değişikliklerden sonra tasarının tümü oya sunuldu. Sonuçta 4 geçici, 26 asıl maddeli tasarı, 2 çekinse oya karşı 247 oyla kabul edildi.⁴⁶⁸

3.1.4. İçişleri ve Güvenlik

Bu dönemde içişleri ve güvenlik alanında özellikle il yönetim yapıları ve yetkileri, belediyelerin gelirleri ve seçimleri, muhtar ve ihtiyar heyeti seçimleri, emniyet müsteşarlığı kurulması ve polisin yetkileri, jandarma teşkilatında terfi sorunu, Tunceli ile ilgili düzenlemeler, Osmanlı hanedanı üyelerinin Türkiye’ye gelebilmesi ile ilgili kanunlar veya kanun değişiklikleri yapıldı.

3.1.4.1. İl İdaresi Kanunu

İllerin genel yönetimini düzenleyen kanun olan 1426 sayılı Vilâyet İdaresi Kanunu 1929 tarihliydi. Bu kanunda defalarca değişiklik yapılmış, yine de ihtiyaca cevap vermediği düşünülüyordu. Bundan dolayı illerin yönetimini düzenleyen yeni bir kanun tasarısı hazırlanması kararı alınmıştı. İçişleri

---

⁴⁶⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:106, (10.06.1949), s.720.

⁴⁶⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:106, (10.06.1949), ss.720-721.

⁴⁶⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:106, (10.06.1949), ss.730, 757-760.

Bakanlığı tarafından hazırlanan İl İdaresi Kanunu tasarısı Bakanlar Kurulu'nda görüşülerek 8 Nisan 1948 tarihinde TBMM'ye sunuldu. Tasarının gerekçesinde düzenlemeler şu şekilde anlatılıyordu:

İllerin Genel İdaresini düzenleyen hükümleri ihtiva eden ve bugün yürürlükte bulunan 1426 sayılı Vilâyet İdaresi Kanunu 15.V.1929 tarihinde resmî gazetede yayınlanarak yürürlüğe konmuştur.

Bu itibarla 18 yılı aşan bir zamandanberi yürürlüktedir. Muhtelif tarihlerde 1851, 1965, 3001, 3451, 3758, 4008, 4025 ve 4438 sayılı kanunlarla çeşitli tadiller görmüştür.

Bundan başka, bu süre içinde idarenin çeşitli kollarını ilgilendiren konularda Büyük Millet Meclisince birçok kanunlar çıkarılmış, kamu hizmetlerinin çoğunun kuruluşları, bünyeleri, yürütme ve yönetim tarzları değiştirilmiş ve mevcutlarına daha bir çokları da katılmıştır.

Devlet faaliyet sahalarının böyle muhtelif istikametlerde artması ve kamu hizmetlerinin çeşitlenmesi istenilen amaca ulaşmak için bu faaliyetleri ibraz ve hizmetleri başarmakla yükümlü teşkilâtın tam bir nizam ve ahenk içinde işlemesi lüzumunu ortaya koymuş ve bunun için de bu çeşitli idare konularını aralarındaki münasebet ve karşılıklı bağılılığı kurmak ve sağlamak ihtiyacı derinden duyulmaya başlamıştır. Bu görevin iller teşkilâtında Hükümetin ve merkezî makamların temsilcisi mevkiinde bulunan makam ve mercilere teveccüh ettiği ise bir gerçektir. Kamu hizmetlerinin yürütülmesiyle yükümlü bütün teşkilâtın İllerdeki görevlerini ifa suretini ve her birinin yekdiğeriyle ve merkezî Hükümetin temsilcisi ile karşılıklı münasebetlerini ise İl İdare Kanunu tanzim ve idare eder.

Bu itibarla İl İdaresi Kanunu bir görev ve yetki manzumesi vücuda getirir ve Devlet faaliyetlerinin istikmal ve istihsal için işliyen uzuvları birleştirici ve düzenleyici kaideleri kor ve mercileri gösterir. Böyle bir nitelikte bulunan bir kanunun zamanın icap ve ihtiyaçlarına uyması zarureti de böylece kendiliğinden ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bundan başka, Anayasa İllerin işlerinin yetki genişliği esasına göre idare olunacağını belirtmiş bulunmasına göre: Kamu hizmetlerinin teşkilâtında meydana gelen bu yeni gelişme ve genişlemeler neticesinde temerküze mâni olmak ve bu esasın yürürlüğünü korumak ve tatbikatını yapmak için de il, ilçe ve bucaklardaki

idare üstlerinin görev ve yetkilerinin düzenlenmesi, kuvvetlendirilmesi, muhtelif özel kanunlarla geri alınmış veya ahengi bozulmuş görev ve yetkilerin iadesi İl Genel İdareleri, düzenleyen hükümlerin yenibaştan gözden geçirilmesini gerektirmiş ve tasarı bu amaçlara ulaşmak maksadıyla hazırlanmıştır.

Tasarının hazırlanmasında, idare rejiminin Tanzimattan itibaren getirdiği muhtelif safhalar tetkik edilmiş 1947 yılında toplanan birinci idareciler kongresinin çalışmaları göz önünde bulundurulmuş, halen yürürlükte olan kanunun 20 yıla yaklaşan tatbikatı esnasında edinilmiş olan tecrübelerden faydalanılmış ve ayrıca Garp Memleketlerinin bu konudaki mevzuatı da, incelenmiştir.

Kanun Tasarısı altı bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm idare taksimatına, İkinci bölüm İl Teşkilât ve İdaresine, Üçüncü bölüm ilçe, Dördüncü bölüm Bucak teşkilât ve İdaresine, Beşinci bölüm İl ve İlçe İdare Kurullarına tahsis olunmak suretiyle sade ve mâkul bir tertiple tasnife tâbi tutulmuştur. Birinci bölümü teşkil eden 1-2 nci maddelerle idare bölümlerinin kurulması, kaldırılması, adlarının ve bağlılıkları ile merkez ve sınırlarının belirtilmesi ve değiştirilmesi hususundaki kanuni şekil ve merasim sadeleştirilmiş ve zait kayıtlar kaldırılmıştır.⁴⁶⁹

Tasarı ilgili komisyonlarda görüşüldükten sonra son olarak İçişleri Komisyonu'na geldi. İlgili komisyonlarda yapılan değişiklikleri inceleyen komisyon maddelerde bazı değişiklikler yaptı. Öncelikle tasarının tümü ele alındı. Komisyonun tasarının tümü üzerindeki görüşleri şöyleydi:

Tasarının tümü üzerine görüşülmeye başlandıkta ele alınan konu ile birlikte:

1. Mülki taksimat;
2. Mülki idare kademeleri;
3. Komün idareleri;
4. İl özel idareleri;
5. Memleket ölçüsünde Mülki idarenin her türlü

---

⁴⁶⁹ *İller Kanunu tasarısı ve Adalet, Bayındırlık, Çalışma, Dışişleri, Ekonomi, Gümrük ve Tekel, Maliye, Millî Eğitim, Millî Savunma, Sağlık ve Sosyal Yardım, Tarım ve Ulaştırma Komisyonlarının düşünceleri hakkındaki raporlarla İçişleri Komisyonu raporu (1/340), S. Sayısı: 208. ss.1-2. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949).*

teferruatı ile halka huzur ve hoşnutluk verecek surette sürat, intizam ve insicam ile işleyişini sağlayacak verimli bir teftiş ve murakabe sistemi;

6. İdare cihazında sorumluluk;

Noktalarına ilişilmeden geçilemeyeceği dermeyen olunarak cümlesinin kül halinde konuşulmasında fayda mülâhaza edileceği, yoksa bunların her hangi bir kısmını noksan bırakıp da yürürlükteki 1426 sayılı Kanunun yapısı ve çatısı kopye edilircesine bu tasarı üzerinde işlemektense sadece valilerin yetkilerini genişleten hukuki ve idari şartları gözden geçirip sıra ile bakanları komisyona davetle kendi bakanlıklarına mevdu kamu hizmetleri sahasında valilere ne gibi yetkiler verilebileceğini kararlaştırdıktan sonra bunlara ait hükümleri sıralamak üzere «Valilerin Yetkileri hakkında Kanun» adı altında muhtasar, müfit yeni bir tesise gitmek daha kolay ve daha uygun olacağı ileri sürülmüştür.

I. Mülki taksimatımızın bugünkü durumu:

Kamu hizmetlerinin ihtiyaçlarla tam bir tenasüp ve intibak arzettiği iddia edilemez, il, ilçe ve bucak teşkilâtımızın yüz ölçümü, nüfus, ulaştırma imkânları bakımından yurdun her tarafında ne kadar değişik ölçülerle vücut bulabilmiş idare bölüm ve birimleri oldukları meydandadır.

Şu kadar ki, eski büyük bölgesi iller ile bu günün küçük bölgesi iller sistemi arasında inkılâbımızla beraber başlayan ve 25 yıldan beri artık teessüs eden hareket büyük eski Osmanlı vilâyetlerinin ihtiva ettiği mutasarrıflıkları önce müstakil sancak haline getirmek, sonra da bu mutasarrıflıkları valiliğe kalbetmek olmuş; bu suretle Cumhuriyetin ilk kuruluş yılında 73 valilik halindeki küçük bölgelerden bir kısmı da ilçeye tahvil ile 1926 teşkilâtında bu sayı 62 ve daha sonra 57 ye kadar indirildiği halde inkılâbın siyasi ve idari icaplara tekrar bâzı küçük bölgelerin il haline getirilmesini gerektirip Hatay'ın da ilhakı ile Türkiye'mizin bugün yine 63 ilden meydana gelen bir idare şebekesi arzetmesi neticesi tahassül etmiştir.

Diğer taraftan 1929-1947 yılları arasında yurdun bâzı kısımlarında illerin genel ve özel mahiyette müşterek idari durumları üzerinde nezaret, murakabe ve iş birliği sağlayıcı bir teşekkül diye yer tutan umumi müfettişlikler de bir idare birimi, bölümü, kademesi olmaktan ziyade fonction'u tatbik edenler ve edildiği yerlerce türlü türlü anlayışlara yol açmış nihayet kendi

statüsüne göre de devrini ikmal ederek varlıklarından büsbütün istiğna hâsıl olan bu kadrolar 1948 yılı Bütçesinin (L) cetveline alınmıştır.

Demokrasi ile bahusus Cumhuriyet rejimi ile idare edilen Devlet Anavatanda daima mülki taksimatı küçük bölgeli iller sistemine götürmüşlerdir. Bizim aldığımız istikamet de budur. Hatta demiryolu, deniz, kara ve hava ulaştırmamızın gelişimi bizde daha yeni bâzı il teşekküllerinin vücut bulmasını teemmül ettirebilir.

Bâzı illerin aksamı arasında irtibat değişikliklerine, yeniden iller teşkiline gidilmesi istenir ve beklenir.

Hususiyle meselâ köyleri sayısı 20 yi bulmıyan bâzı ilçelerde bir, iki bucak teşkili mevcut iken 70-80 köyü olup da hiç bucağı olmıyan ilçelerin ve hele 70 ten fazla köyü olan geniş bucaklar arasındaki nispetsizliklerin ıslahına ihtiyaç olduğu meydandadır. Nitekim Hükümet imkân ve bütçe müsaadesi halinde buna tevessül edeceğini ifade etmiştir.

II - İdare kademeleri:

Büyük vilâyet sistemine gidilmiyeceğine göre sancak kademesine zaten ihtiyaç olmadığı gibi Anayasamızda da buna yer verilmediği görüldü.

Mesafe ve nüfus durumu kamu hizmetlerinin tabiat ve mahiyeti ile bunları tensik eden kanunlarımızın zaruri kıldığı ilçe kademesini İdareyi halka mümkün olduğu kadar daha yaklaştırmak üzere ilçe teşkillerini artıracak bucak kademesini büsbütün kaldırmak, bucakları şimdikinden çok daha küçük ve mevzii üçer, beşer âzami onar köyden toplanan «Komün»ler haline getirmek, bu maksatla da Hükümetin yeni bir kanun ile gelmesine intizaren bucak bölümünü tasarıdan ya büsbütün çıkarmak, yahut bu faslı yürürlükteki kanundakinden de daha kısa tutmak şıkları öne sürülür.

III - Bucaklar:

Anayasamızda yer almış olan bucak müessesesini yeni bir constitutionnel tadile girmeden İl İdare Kanunu ile hazf eylemek hukuki ve nazari bakımdan kabil olmadığı gibi bine yakın idare birliği ile temsil edilen bucak kademesinin yerini tutabilecek dört, beş yüz ilçeyi yeniden ve ilâveten kısa bir devre içinde kurmaya da bütçe imkânları elvermiyeceği, diğer taraftan birkaç köyden mürekkep komün teşkilleri de birer

mahallî idare müessesesi olarak sadece tüzel kişilik verilmele pratik bakımdan vücut bulmuş olmayacağı, bunlara cüz'î mahiyette de olsa kendi muhitlerinin ihtiyacına vefa edecek teknik elaman, bunları barındıracak tesisler, ona yetecek mahallî bütçe kaynakları ile merkezden finansmana medar olabilecek formüllere ve «Combinaison» lara da lüzum hâsıl olacağı, buna mukabil tabî, içtimai, siyasi, idari bütün hüviyeti ile bizim «Köy» ümüzde bir Türk Komünü demek olup idare hukuku ilminin «Commüne simple» dediği bu tip, medeni memleketlerde galip çoğunluk halinde bulunur iken bizim yurdumuzun pek az yerlerinde izine rastlanan eski «Divan» ananesine dayanarak ve onu yurt ölçüsünde şümulendirerek ve başlıca göze görünür misali "Romanya Nevahi Kanununda görülen «Commüne Composee» şekline bakarak ne «köy» hüviyetini yapacağımız «Commüne» nün içinde eritmek, ne de tüzel kişiliği haiz «Köy» üstüne yine tüzel kişiliği haiz olacak ve bütçesini aynı kaynaklara yaslıyacak üçer, beşer köylük bütün yurttaki sekiz, on bin «Commüne Composee» kurmak kısa vâdelerle bucağın yerini tutabilir bir idari şebeke halinde kolay tahakkuk eder keyfiyetlerden olamayacağı nazara alındı.

Bu düşüncelerle bucak müessesesinin Anayasamıza uygun olarak yeni İl İdaresi Kanununda da ilçeden küçük bir idare bölümü ve birimi halinde yer alması muhtelif hizmet kanunları ile bâzı Bakanlıkların Kuruluş kanunlarında da gösterildiği üzere bucak Hükümet tabibi, sağlık komiseri, ebe, Teknik Tarım memuru, sabit ve gezici başöğretmen veteriner ve fen memuru gibi elamanlar ile bucaklarımızı teçhiz edilebildiği nispette böyle dinamik ve kırtasiyesiz bir çalışma ekibinin hizmetlerinden köyler arası işler bakımından da daha verimli bir istifade sağlanabilinmek üzere bucak bölgesindeki belediye ve köylerin «Syndicat de Commünes» mahiyetinde birlikler kurabilmeleri daha uygun ve buna Köy Kanununun 47 ve 48 nci Belediye Kanununun 133 ncü maddeleri de zaten müsait bulunduğu, bu itibarla bucak şuurunun tekevvünü ve kasaba köyler arası ortak hizmet ve ihtiyaçların bucak çevresi içinde kavrayabilmesine elverişli hükümlerle İl İdaresi Kanununun bünyesinde «Bucak» bahsinin başlıca bir bölüm halinde yerini alması bu teşriî yapının bütünlüğü bakımından da yakışık alacağı mülâhazalarında Hükümetin de mutabakatı ile çoğunluk hâsıl oldu.

IV - Özel İdareler Konusu:

İl İdaresi Kanunu Tasarısı başlıca illerimizin genel idaresinden bahis olup il özel idareleri kısmının da buna katılarak yekpare bir «İl Kanunu» halinde tedvini, hattâ Commune'leri, belediye ve köy teşekküllerinin statülerini de buna ekliyecek bir idare «Code»u vücuda getirilmesi temennisinde bulunmasına karşı Özel İdare Kanun Tasarısı da Büyük Meclise sunulmuş olup henüz bâzı komisyonların mütalâaları gelmediği ve bu tasarıya Bütçe Komisyonu İçtüzük hükmünce kendi asli görevleri cümlesinden sayarak tesahup eylediği anlaşıldığına göre onun toplantı yılı sonuna kadar yetişmemesi bu tasarıyı geri bıraktırmış olacağı, yoksa ve yetişmek mümkün olsa Belediye Kanunu, Köy Kanunu gibi bunun da iki kısım bir arada tek bir «İl Kanunu» şeklinde tedvini elbette müreccah olacağı, şu kadar ki 1426 sayılı Kanunda yalnız genel idareyi muhtevi olarak yürürlüğe girmiş olduğuna bakılırsa bu sefer teşriî geleneğimize aykırı bir yol tutulmuş olmayacağı tezekkür kılındı.

V - Teftiş ve murakabe:

Teftiş ve murakabe vahdeti, her kademede idare cüzü tamı anlayışının esasını teşkil eder.

Âmir teftişi, kamu hizmetleri ve bunlarla ilgili yurttaşın eşit ve sübjektif hakları üzerinde idari işlemlerin yerli yerinde en müessir şekilde tashih, ıslah ve ihkakı bakımlarından çok daha verimli olduğu ve olacağı şüphesizdir. Tasarıda buna mütaallik hükümleri tamamlamak ve kuvvetlendirmek kabildir ve zaruridir ve buna tevessül edilmiştir. Hükümet esasen bütün bir Devlet idaresi ölçüsünde teftiş mekanizmasını daha mükemmel bir şekilde kurup işletmek üzere yeni bir tasarı ile de gelecektir.

VI - Sorumluluk:

«Yetki» nin ayrılmaz bir sonucudur. Yetki olan yerde sorumlulukta vardır. Ve yetki olmıyan yerde «Sorum» olamaz. Vali, kaymakam ve bucak müdürünün hukuki durumlarını ve ast ve üst kademeler ve emirleri altındaki daireler ve Adlî ve Askerî otoritelerle münasebetlerini tafsil eden bölümler de bu esaslar kuvvetlendirilmiştir.

Yetki Kanunu mu, İl Kanunu mu:

İdare Hukukunu yazılı kanunlarla tedvin eden memleketlerde il, ilçe ve bizim bucak'a tekabül eden idari

müesseselerin statüleri «Loi Departementale, Loi Provinciale», adını taşıyan il kanunlarında yer almıştır. Regime Uudiciaire»e bağlı ve idari müesseselerini geleneklere göre tekemmül ettiren İngiltere ile idari teşkillerinin menşelerini Anglosakson geleneklerinden alan diğer memleketlerde bütün mahallî idare kademelerinin statülerinin yazılı vesika olarak tarihî ve ananevi kaynağı «Local Government Acte»ta dayanmaktadır.

Muhteviyatı sadece «Ademi temerküz-Déconcentration» esaslarına uygun olarak valilere merkezce tevdi edilmiş yetkileri sıralamaktan ibaret olduğu halde «Décentralisation» kararnamesi adını taşıyan Décret - Loi Napl on III devrinden kalmış ve mukayeseli idare hukuku «Litt rature»  nde yer almış tek misaldir.

Bir taraftan 1426 sayılı Kanunun diğ r bütün fasıllarını yürürlükte bırakarak yalnız valilerin yetkileri bahsinde yeni bir tesise varmak için bu misale gidebilir miyiz?

Hükümetin getirdiği tasarı, Danıştay Birinci Dairesi ile Genel Kurulundan geçmiş, birinci idareciler kongresinde incelenmiş esasları memleket  l s nde yapılan anketlere dayanan ve illerimizin idari statüsüne yeni kıvam veren bir proje vasfındadır. Zaten gaye valinin yetkisini artırmaktan ibaret değildir. Gaye Türk Milletinin emrinde ve hizmetinde bulunan «idare» mizi illerde, ilçelerde, bucaklarda kendi çevrelerinin şartları, imkânları, ihtiyaçları ile bunlara yerli yerinde temas, vukuf ve nüfuzun  l leri içinde kamu hizmetlerinin yönetimini, yurttaş ile hukuka bağlı Devlet arasındaki münasebetlerin kolaylıkla, eşitlikle, hakkaniyetle «Nefselemre» uygunlukla tedvirini sağlıyabilecek halde bulundurmak; bu maksatla da bu kademeleri hakiki ve hukuki birer idare vahdeti haline getirmekten ibarettir. Ancak böyle bir g r şledir ki, «Sorumluluk» vuzuh ile belirli merciler üzerinde teessüs eder. Atfı mesuliyet, işin içinden sıyrılmak, fuzuli istizan, işleri kırtasiyeciliğe boğmak, selefin yaptığını halef bozmak, yurttaşın müracaatını onu tatmin edecek bir sonuca varma istidadından uzak yıllarca sürüncemede bırakmak, bir işi aynı il idaresinin çeşitli şubeleri arasında  ekelemek gibi idari «tezepz » ve «keşmekeş»  neklerinin bertaraf edilmesi çarelerine el konmuş olur.

Halen yürürlükte bulunan 1426 sayılı Kanun 20 yıldan beri 1851, 1965, 3001, 3451, 3758, 4008, 4025 ve 4438 sayılı

kanunlarla kendi bünyesinde sekiz defa tadil gördüğü gibi muhtelif idare şubelerinin teşkilât ve hizmetleri ile ilgili diğer kanunlarla da hükümleri yer yer türlü ölçülerle bir il veya ilçenin ayrı ayrı iki şubesi arasında nispetsizlik vücuda getirecek derecede değişikliklere uğramıştır.

Şimdi yine aynı bünyede sırf vali yetkileri ile ilgili dokuzuncu bir tadile gitmekten ise ilin, ilçenin statülerinde esaslı ıslahatı ihtiva eden bucağı, tamamen yeni ve mütekâmil bir ruh ile ele alan, illerde Contentieu işleri hacminde idare kurullarının hem teşekkül hem görev ve yetki sahalarını idari çevrelerin kendi yakın ilgi, nüfuz ve kısa yoldan yerinde tetkik ve intaç imkânlarının ölçülerine kavuşturmuş olan yeni tasarının kanunlaşması ve özel idareler ile, memurların yargılanma usullerine dair konuların, bir de Memurin Kanununun buna muvazi ve mütenasip olarak getireceği yeni hükümlerin aynı devrede yürürlüğe girmesi ve her bakanlığa ait teşkilât ve kadrolarla kuruluş ve hizmet kanunlarının işbu il İdaresi Kanunu ile istihdaf edilen esaslara ve ölçülere uygun hale getirilmeleri yurt idaresinde toptan aydın ve ferah bir işleyişin bütün millete tam bir hoşnutluk verici neticeler sağlayacağı haklı olarak umulabilir.⁴⁷⁰

Tasarı 27 Mayıs 1949 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Tasarının tümü hakkında ilk sözü D.P.'den Muğla milletvekili Nuri Özsan aldı. Özsan öncelikle, tasarıda söz edilen, illerin yönetiminin yetki genişliği esasına göre düzenleneceği ilkesinin, anayasanın öngördüğü ademi merkeziyet esasına aykırı olarak yorumlandığını ileri sürdü. Yetki genişliği ilkesinin Fransa'da ihtilâlden beri geçirdiği süreci kısaca açıklayarak sözü 1921 ve 1924 anayasalarındaki düzenlemelere getirdi. Özsan, mahalli idareler ve valinin yetkileri konusundaki düzenlemeleri anlatarak, valinin iki sıfatı olduğunu, birincisinin merkezi gücün temsilcisi, ikincisinin ise mahalli idarelerin başı olması olduğunu söyledi. Ona göre 1924 anayasasında esas olan valinin merkezi gücün temsilcisi olarak yetkilerinin daraltılmasıydı; hâlbuki tasarıda valinin yetkileri genişletiliyordu. Ayrıca bu tasarı demokrasiyi yok etmek amacıyla çok defa idare amirlerini kullanan Recep Peker hükümeti tarafından hazırlanmıştı. Hatta bir de I. İdareciler Kongresi düzenletmişti. Saka Hükümeti'nden beklenen bu tasarıyı Meclis'e sevk etmemekti. Saka hükümetince benimsenen tasarının Genel Kurul'a gelmesi Günaltay Hükümeti tarafından da çabuklaştırılmıştı.

---

⁴⁷⁰ İçişleri Komisyonu raporu (1/340), S. Sayısı: 208, ss.33-36. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949).

Valinin yetkilerinin genişletilmesi amacını taşıyan bu tasarıya göre Vilayetler İdaresi Kanununda valiye yeterince yetki verilmişti, fakat daha sonra yapılan değişikliklerle bu yetkiler önemli ölçüde azaltılmıştı. Daha önce vali yetkisinde olan bir kısım memur ve bürokratların atanması, yerlerinin değiştirilmesi, ceza verilmesi, izin verilmesi veya haberleşme gibi yetkiler kanun değişiklikleriyle ilgili Bakanlıklara devredilmişti. Yetkileri önemli oranda kısıtlanan valilere yetkileri geri verilmeliydi. Özsan, bu gerekçeye karşı çıkarak iktidar tarafından hiçbir nitelik aranmaksızın atanan ve istediği zaman da görevinden alınan valilerin iktidara hem minnet duygusu besleyeceği hem de istenildiği zaman görevinden alınacağı endişesi içinde olacağı için geniş yetkilerini iktidarın istediği biçimde kullanacağını ileri sürdü. Diğer memurların durumu da aynıydı. Nuri Özsan bunun sonucunu şöyle tasvir etti:

Diğer memurlar da, tâyin, terfi, nakil, tecziye, taltif, işten elçektirme gibi mukadderatlarıyla ve binnetice ekmekleriyle alâkalı canalcı noktalardan valilerin her arzu ve emrine boyun eğmeye mahkûm bir hale sokulmuştur. Yaşama ve medeniyet şartları bir birinden çok farklı ilçeler arasında memurların yerlerini değiştirme salâhiyetinin valilere bırakılması; başlı başına her memuru titretecek, kayıtsız, şartsız valilerin her arzusuna inkiyat etmeye yeter bir müeyyidedir. Velhasıl bu tasarı ile Türkiye'deki büyük küçük bütün memurlardan 64 tümen teşkil edilmekte ve İçişleri Bakanı da bu tümenlerin başında Başkomutanlık mevkiini ihraz eylemektedir. (Sağdan bravo sesleri) Bu suretle bir kışla disiplin ve itaati içinde üstün yapacağı bir işaretin, en ücra köylere kadar akislerini intikal ettirecek bir mekanizma tesis etmektedir.⁴⁷¹

Özsan, bu kanununun anayasa kadar önemli olduğunu, aceleye getirilmemesi gerektiğini, Meclis'in gündeminin çok yoğun olduğunu, birçok milletvekilinin bu kanunu tetkik etme imkânı bile bulamadığını söyleyerek, bu kanunun en azından tatilden sonra ele alınması ve sonunda da reddedilmesi isteğini dile getirerek konuşmasını bitirdi.

Nuri Özsan'dan sonra kürsüye Millet Partisi adına Sadık Aldoğan geldi. Aldoğan, tasarının soyut olarak demokratik olduğunu, fakat zihniyet açısından incelendiğinde 50 yıl önceki zihniyetle aynı olup, herhangi bir ilerleme sağlanmadığını iddia etti. Bu kanuna göre illerin ilçelere, ilçelerin bucaklara bölündüğünü, köylerin ise bucakların mahallesi olduğunu söyleyen Aldoğan, bu bölünmenin istibdat döneminden kaldığını, bilimsel ve ekonomik biçimde yapılmadığını iddia etti. Aldoğan'a göre valiye verilen yetkiler aslında il, ilçe ve

---

⁴⁷¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), s.933.*

bucak meclislerine verilmeliydi. Merkezden atananları halkın başına geçirmek eski Yunanistan'da, Romanya ve Bulgaristan'da bile yoktu. O nedenle demokrasiye uymayan bu tasarının görülmesi birkaç celseye sıkıştırılmamalı ve görüşülmesi ertelenmeliydi.⁴⁷²

M.P. Eskişehir Milletvekili Ahmet Oğuz da tasarı aleyhine konuştu. Oğuz, 21 Temmuz ve muhtarlık seçimlerinin tek parti döneminden kalma İdareler Kanunuyla yapıldığını, bu kanunun sakıncalı yönlerinin görüldüğünü, bir yıl önce toplanan İdareciler Kongresiyle umutlandıklarını, fakat önlerine getirilen kanunun düne taş çıkartacağını söyledi. Yeni kanunla valilerin yetkilerinin genişlediğini, İçişleri Bakanı'na ise valilerin görevden almak dâhil tüm yetkilerin verildiğini belirten Oğuz, 21 Temmuz seçimlerinde verilen yetkilerin az gelerek, şimdi yeni bir seçim arifesinde daha fazla yetkilere sahip bir yönetimle mi demokrasiyi geliştireceklerini sordu. Oğuz, 1950 seçimlerinin yaklaşmasıyla yeni bir tertip hazırlandığını, İller Kanunu'ndan sonra şimdi Adalet Komisyonu'nda sağcı solcu tabirlerini taşıyan bir kanun bulunduğunu, bir de Memurin Kanunu'na ek bir tasarı üzerinde de çalışıldığını söyleyerek konuşmasını bitirdi.⁴⁷³

Parti gruplarının eleştirilerinden sonra İçişleri Bakanı Emin Erişirgil kürsüye geldi. Erişirgil, öncelikle bu tasarının aceleye getirilmediğini, 11 komisyon tarafından incelendikten sonra İçişleri Komisyonu'na geldiğini söyledi. İçişleri Bakanı'nın valiler üzerinde geniş yetkileri olduğu eleştirisine de katılmayan Bakan, kanunda yazılı olmayan bir nedenle bir valinin Bakanlık emrine de alnamayacağını, emekli de edilemeyeceğini öne sürdü. Valilerin yetkileri konusuna da değinen Erişirgil, bazı bakanların yetkilerinin valilere geçtiğini, mahalli idareler açısından ise yetkilerinin kısıtlandığını ileri sürdü. Oğuz'un bu kanunların 1950 seçimlerine yönelik hazırlıklar olduğu iddiasının kendisine dokunduğunu belirten Emin Erişirgil, bu iddiaları reddettiğini, kendisine gelen her şikâyetle ilgilendiğini, Oğuz'un ise şu ana kadar hiçbir şikâyette bulunmadığını söyledi. Yetki genişliği ile ademi merkezîyetin karıştırıldığını da iddia eden Erişirgil, yetki genişliğinin merkezin bazı yetkilerinin vilayetlerde merkezin temsilcisine verilmesi olduğunu söyledi. Erişirgil, ademi merkezîyet sorununun Özel İdareler Kanunu kapsamına girdiğini, onun da Meclis gündeminde olduğunu belirtti.⁴⁷⁴

Emin Erişirgil'in konuşmasından sonra oturuma bir süre ara verildi.

---

⁴⁷² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.933-935.

⁴⁷³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.935-936.

⁴⁷⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.936-938.

İkinci oturumda ilk sözü C.H.P. Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu aldı ve yaptığı konuşmasında tasarıyı savundu. Tasarının en önemli yönünün bucak düzenlemesi olduğunu savunan Tarakçıoğlu, bugüne kadar bucaklarda sadece müdür ve karakol komutanının bulunduğunu, müdürün ise çoğunlukla başçavuşluk, tahsildarlık veya öğretmenlikten ayrılmış veya atılmış kişilerden seçildiğini söyledi. Yeni tasarıyla Bucak Müdürü'nün en az lise mezunu olması, merkezde veya vilayetlerde aday olarak çalıştıktan sonra bucak müdürleri kursuna devam etmesi gerektiğini, kursu başarıyla bitirenlerin Bucak Müdürü olarak atanacağını belirten Tarakçıoğlu, Bucak'ta müdürden başka, aralarında halk temsilcilerinin bulunduğu ve asıl yetkilerin kendisinde toplandığı bir Bucak Komisyonu ile tarım, sağlık, milli eğitim, fen, asayiş ve inzibat memurlarının da görev yapacaklarını söyledi. Tarakçıoğlu'na göre bu düzenlemeler, idarenin halkın ayağına götürülmesinin ve halk iradesinin hâkim kılınmasının bir göstergesiydi.⁴⁷⁵

Tarakçıoğlu'ndan sonra kürsüye C.H.P. Sivas Milletvekili Nazif Ergin geldi. Ergin, öncelikle Osmanlı'dan beri yapılan değişiklikleri anlattı. Buna göre, 1852'de ilan edilen bir fermanla valilerin yetkileri kısmen tanzim edilmiş, 1864 nizamnamesiyle de imparatorluk vilayet, sancak, kaza, nahiye ve köy olarak idari bölümlere ayrılmıştı. Bu bölünme cumhuriyete kadar devam etmişti. 1870'de çıkarılan İdarei Umumiyei Vilâyat Nizamnamesi Nizamiye Mahkemeleri teşkilatı ile idareyi adliyeden ayırmıştı. 1876 Anayasası da aynı düzenlemeleri kabul ediyordu. Fakat II. Abdülhamit yönetimi valilerin yetkilerinin büyük bölümünü merkeze devretmişti. 1913 yılında İdarei Umumiyei Vilâyat Kanunu Muvakkatı kabul edilmesine rağmen bu kanun da kısa zamanda delik deşik edilmiş. 1929 yılında çıkarılan Vilâyet İdaresi Kanunu da bir değişiklik getirmemişti. Halihazırda görüşülen tasarı da önemli bir değişiklik getirmiyordu. Bazı unvanların değiştirilmesi veya Şube müdürlerinin atanmasında valinin görüşünün alınması gibi bazı küçük değişikliklerin dışında önemli değişikliklerin yapılmasının zor olduğunu, bunun için ilgili başka kanunların da değişmesi gerektiğini savunan Ergin, bucak düzenlemelerini de eleştirdi. Bucak meclis ve komisyonlarının köy işlerini köy birliklerine yaptıracağı hükmünün köylüye ek yükler getireceğini iddia eden Ergin, bunun yerine bazı bucakların ilçeye çevrilmesi gerektiğini, nüfusun artmasıyla zamanla diğer bucakların da ortadan kalkmasıyla bucak komisyon ve meclislerinin işlevsiz kalacağını ileri sürdü. Son olarak da Ergin, valinin yetkilerinin artırılmasının gerekli olduğunu, fakat bu tasarının valinin yetkilerini daha da daralttığına inandığını, valinin yetkilerini kullanabilmesi için diğer kanunlarda da bir an önce değişiklik yapılması gerektiğini söyleyerek

---

⁴⁷⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.938-940.

konuşmasını bitirdi.⁴⁷⁶

C.H.P. Balıkesir milletvekili Eminittin Çeliköz, tasarımı genellikle olumlu karşılarken bazı konularda endişe ve itirazlarının olduğunu belirtti. Bunlardan bir tanesi öğretmenlerin tayininin valilere bırakılmasıydı. Valilere ve kaymakamlara ceza ve işten el çektirme yetkileri veriliyorsa bunun haksız yere kullanılması durumunda yaptırımının da olması gerektiğini belirten Çeliköz, vali, kaymakam ve bucak müdürlerinin işe başlarken seleflerinden işlerini devralmalarını da istedi. Böylece yapılanlar, yarım bırakılanlar veya gerçekleştirilemeyenler tespit edilip, bir sonraki âmire devredildi.⁴⁷⁷

Tasarı üzerinde söz alan Müstakil Demokratlardan Muğla Milletvekili Necati Erdem, tasarıda valiye verilen yetkiler üzerinde durdu. Erdem'e göre 15 bakanlığı ilgilendiren konularda tek bir valiyi yetkilendirmek valiye ağır gelirdi. Dünyada hiçbir kişi bu kadar yetkilerle donatılacak kadar birikimli ve tecrübeli olamazdı. Bu kadar yetki verilecek olan valiler özel ve uzun bir eğitime tabi tutulmalıydı. Ayrıca valinin yetkilerinin sınırlarının belli olması ve bazı yöneticilerin valinin denetimi dışında olması gerekirdi. Valinin bazı görevlileri ihtiyaç duyulduğunda göreviyle ilgili başka birimlerde de çalıştırabilmesine de karşı çıkan Erdem, bunun suistimal edilebileceğini de iddia etti. Erdem'e göre bu tasarı valilere tüm vatandaşların sırlarını öğrenme yetkisi de veriyordu ki bu yetki hukuku aşan bir yetkiydi.⁴⁷⁸

C.H.P. Çanakkale milletvekili Nurettin Ünen de yaptığı konuşmada valiler üzerinde durdu. Ünen'e göre valilere yetki devretmek devlet dairelerinin tepesinde Demoklesin kılıcı gibi sallanan bir derebeylik kurumunu hortlatmak anlamına geliyordu. Zaten valilikler derebeyliklerin resmileşmiş bir şekliydi. Türkiye hâlâ bu kurumu terk etmediyse bu geleneğin bir sonucuuydu. O nedenle valiliklerin kaldırılması gerekirdi. Bu da yapılmazsa, en azından sembolik hale getirilmeliydi. Bunun için de tasarı tatilden sonra Genel Kurul'a getirilmeliydi.⁴⁷⁹

D.P. Afyonkarahisar Milletvekili Kemal Özçoban da önceki konuşmacılar gibi valilerin yetkilerinin artırılmasının ve kendilerinden herhangi bir nitelik aranmaksızın hükümet tarafından atanmasının mahzurları üzerinde durdu. Özçoban, söz konusu tasarıyla valilerin yetkilerini şöyle sıralıyordu:

---

⁴⁷⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.940-944.

⁴⁷⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.944-946.

⁴⁷⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.946-950.

⁴⁷⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.950-951.

1. İl genel idaresinin başı ve merciidir. İllerde mevcut bütün teşkilâtın ve memurların âmiridir.
2. Vali muavini, hukuk işleri müdürleri, il idare şube başkanları valinin mütalâasına uygun adamlardan seçilirler.
3. Askerler, adliyeciler ve birkaç memur müstesna, bütün memurları vali tâyin eder.
4. Bütün memurları, il ve ilçeler dâhilinde bir yerden diğer bir yere nakledebilir.
5. Vali ilde Hükümetin temsilcisi ve ayrı her bakanın da mümessilidir.
6. Bütün muhaberatı valiler yapar.
7. Genel emirler çıkarabilir.
8. Bütün Devlet dairelerini, müessese ve işletmelerini, özel iş yerlerini, özel idare, belediye, köy dairelerini ve bütün müesseseleri denetler ve teftiş eder. Madde: 15.
9. Geciken işler hakkında savcılardan sualler sorabilir. Madde: 11
10. Ceza ve tevkif evlerini denetlemek hakkını haizdir. Madde: 11 B.
11. Adlî sicilleri tetkik edebilir. Madde: 11 C.
12. İlin düzeni ve göreviyle ilgili işlerde âmme dâvası açılıncıya kadar geçecek safhalar hakkında savcıdan sorular sorabilir.
13. Vali, lüzumu halinde Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 156 ncı maddesinin kullanılmasını adlî üst ve altlarından ister ve emir verebilir. Madde: 11 E.
14. Bütün kolluk teşkilâtının âmiridir. Valinin vereceği bütün emirleri âmir ve memurlar yerine getirmekle mükelleftir. Madde: 12.
15. Jandarma, polis, gümrük muhafaza ve özel kolluk kuvvetlerinin bütün üst ve altlarının yerlerini değiştirebilir.
16. Vali, Devlete ait müesseselerden başka, şahıslara ait müesseseleri, işletmeleri, ambar, depo ve sair yerlerini emniyeti, asayiş ve iş hayatını düzenlemek bahanesiyle nezaret ve murakabe eder. Madde: 12.
17. Halkın askerlik işlerine karışır. Madde: 13.
18. Memurlara uyarma, kınama ve aylıktan para kesme

cezaları verebilir. Madde: 14.

19. Memurlar hakkındaki ihbar ve şikâyetler (Garez ve hakaret için yapılmıştır.) diye Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 148 nci maddesi gereğince savcılardan âmme dâvası açılmasını isteyebilir. (Esasen kanunda mevcut olan bu hükmü bu kanuna da almak yersizdir.) Madde: 15.

20. Valiler (iş başında kalmalarını mahzurlu gördüğünden) bahisle (Belediye, özel idare, köy idareleri ve müesseseler memur ve müstahdemleri dâhil) bütün memur ve müstahdemleri işten çıkarabilir. Madde: 17.

21. Memurların sicil âmiridir. Madde: 19.

22. Hoşuna gittiği kimselere takdirname verebilir. Madde: 21.

23. Valinin emrini il idare şube başkanları ve kaymakamlar yapmakla mükelleftirler. (Kanunsuz olduğu itirazı halledilinceye kadar ve cevap gelinceye kadar bu emirler uygulanır.) Madde: 24.

24. Kaymakamlar valilerin emirlerini yürütmekle mükelleftirler. Hemen bu salâhiyetlerin aynı da kaymakamlara verilmiştir. Fakat âmiri valilerin büyük salâhiyetleri karşısında kaymakamların bu tasarıda verilen salâhiyetlerini onun göstereceği yol ve vereceği direktife göre kullanması tabiidir.⁴⁸⁰

Özçoban, devlet işlerinin hızlandırılması ve istenilen hizmetlerin yerine getirilmesi açısından bu yetkilerin yararlı olduğunu, fakat kraldan daha kralcı kesilerek yetkilerini Demokrat Parti'yi ezmek ve cezalandırmak için kullanan birçok vali bulunduğunu, hükümetin bu valileri muhalefeti ezmek için kullanacağını iddia etti. Valilerin savcılar dâhil diğer kamu görevlileri üzerindeki yetkilerinin muhalefet aleyhinde kullanılacağını, hazırlanmakta olan Memurin Muhakematı Kanunu'nun da bu amaca hizmet için kullanılacağını ileri sürdü.⁴⁸¹

C.H.P. Kastamonu Milletvekili Muzaffer Akalın ise konuşmasını tasarı lehine yaptı. Akalın'a göre eleştiriler haksız ve yanlış. Öncelikle tasarı demokratik bir şekilde hazırlanmış, komisyonlarda görüşülmüştü. İkinci olarak tasarı hükümetin valiler üzerindeki etkisini artırmıyor, aksine valilerin Bakanlar

---

⁴⁸⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.951-952.

⁴⁸¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.952-953.

Kurulu tarafından istenildiği zaman emekli edebileceği hükmünü kaldırıyordu. Üçüncü olarak valilerin yetkilerinin artırılması işin tabiatı gereği ve faydalıydı. Bunun sonucunda hem hükümetin vali üzerindeki denetimi azalıyor, hem de işler yerinde takip edilerek verimlilik artırılıyordu. Valilerin yetkilerinin artırılmasının mahalli idarelerin yetkilerinin azalmasına neden olduğu eleştirilerini de reddeden Akalın, bu iki konunun birbiriyle ilgisinin olmadığını, mahalli idarelerle ilgili düzenlemelerin İl Özel İdareleri Kanunu ile yapılacağını söyledi. Son olarak kanunun aceleye getirildiği eleştirisini de kabul etmeyen Akalın, bu kanun üzerinde yıllardır çalışıldığını ve 11 komisyondan geçtiğini belirtti.⁴⁸² Bundan sonra birleşime tekrar ara verildi.

Üçüncü oturumun ilk konuşmacısı olan C.H.P. Gaziantep Milletvekili Cemil Alevli, öncelikle valilerin teftiş edilmesi üzerinde durdu. Mülkiye Müfettişlerinin bir kısmının valilerin ya arkadaşları ya da valilerden yaşça küçük ve daha önce onların maiyetinde çalışanlardan olmaları nedeniyle teftiştan istenilen faydanın elde edilemediğini, bu nedenle bu kanunda teftiş konusunda yeni düzenlemelerin yapılması gerektiğini belirtti.⁴⁸³

Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal eleştirilerin çoğuna katılmadığını, fakat valilere verilen tayin yetkilerinin kurullara veya komisyonlara verilmesi gerektiğini, valilerin de bir insan olduğunu, dolayısıyla başkalarının sözlerine veya hislerine uyarak tayinlerde yanlışlık yapabileceğini ileri sürdü. Valiyi denetleme konusuna da değinen Soysal, valiye herkesi kontrol yetkisi verildiğini söyleyerek, valiye kim kontrol edecek diye sordu. Mülkiye Müfettişlerinin valiye kontrol edemeyeceğini, bu kontrolün ancak dirayetli ve yetkin daire başkanları tarafından yapılabileceğini de sözlerine ekledi.⁴⁸⁴

C.H.P. Gümüşhane Milletvekili Tahsin Tüzün'e göre tasarıyla merkez kaymakamlıkları getiriliyordu. İlde vali olduğuna göre kaymakama lüzum yoktu. Buna ayrılacak paranın bucakların teşkilatlanmasına aktarılması daha verimli olurdu.⁴⁸⁵

C.H.P. Isparta Milletvekili Sait Köksal, gündemdeki tasarının merkezi yönetimin taşradaki işleriyle ilgili olduğunu, mahalli idare konusuna girmediğini söyleyerek, yetki genişliği ilkesine göre valilere merkezi teşkilatın mahalli görev ve yetkilerinin verilmesinin uygun olduğunu belirtti. Valilere kötü gözle bakılmaması, onlara güvensizlik duyulmaması, şahıslar üzerinde değil kurumlar

---

⁴⁸² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.954-955.

⁴⁸³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.955-956.

⁴⁸⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.956-959.

⁴⁸⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), s.960.

üzerinde konuşulması gerektiğini ifade etti. İller İdaresi Kanunu konuşulurken Seçim Kanunu kapsamına giren konuları tartışmanın, valilerin seçimlerde baskı yaptığını, suç işlediğini iddia etmenin doğru olmadığını, böyle bir durum varsa ilgili mercilere suç duyurusunda bulunulması ve Seçim Kanunu'nda değişiklik yapılması gerektiğini de sözlerine ekledi.⁴⁸⁶

İçişleri Komisyonu Sözcüsü Akif Eyidoğan söz alarak, merkezi ve ademi merkezi yönetim biçimlerini, yetki genişliği ilkesinin Türkiye'deki ortaya çıkış nedeni ve uygulamasını, valilerin yetkilerini kullanması yolları ve sonuçlarını açıkladı. Valilerin sorumluluğu konusuna da değinen Eyidoğan, şimdiye kadar icrai mesuliyet vardı, bundan sonra ihmali mesuliyet de olacaktır diyerek, valilerin görevlerinden olup da yapmadıklarından da sorumlu olacağını iddia etti. Bu kanunun Meclis'ten çıktıktan sonra uluslararası karşılaştırmalı kanunlar dergilerinde Mouvement Législatif en Turquie diye nitelendirilerek diğer ülkelere örnek gösterileceğini iddia ederek tasarının maddelerinin görüşülmesine geçilmesini talep etti.⁴⁸⁷

Bu konuşmalardan sonra tasarı üzerinde yapılan eleştirileri cevaplamak üzere İçişleri Bakanı Emin Erişirgil kürsüye geldi. Valilerin teftişi konusunda çalışmalar yapıldığını, bununla ilgili bir kanun önerisinin Meclise geleceğini söyleyen Erişirgil, valilerin tayin ve inha yetkileri konusunda ise valilerin bu yetkilerini tek başına kullanmayacaklarını, şube müdürleri ve ilgili komisyon kararları doğrultusunda kullanacaklarını belirtti. İçişleri Bakanı, tasarının Danıştay eski ve yeni başkanlarının, üyelerinin, hukuk profesörlerinin, hâkimlerinin ve diğer yöneticilerin ve Meclis'te 14 komisyonun incelemelerinden geçtikten sonra Genel Kurul'a geldiğini, bu kadar incelemeden sonra geri bırakılmasının mahzurları üzerinde durarak tasarının görüşülmesi ve kabul edilmesi dileğinde bulundu.⁴⁸⁸

Bakan'ın, muhalefet sıralarından gelen birkaç soruya cevap vermesinden sonra müzakerelerin yeterliliği, müzakerelerin ertelenmesi gibi öneriler oylandı. Daha sonra maddelerin görüşülmesine geçildi.

Maddeler üzerinde görüşmeler 31 Mayıs ve 1 Haziran tarihlerinde devam etti. 31 Mayıs'ta 4 madde komisyona gönderildiği için söz konusu maddeler komisyondan gelince görüşmelere 2 Haziran 1949 tarihinde devam edildi. Görüşmeler sırasında maddeler üzerinde bazı değişiklikler yapıldı.

---

⁴⁸⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.960-963.

⁴⁸⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.963-967.

⁴⁸⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), ss.967-968.

Bunlardan bazıları şunlardır: Merkez kaymakamlıklarının tesis edilmesi maddesi reddedildi.⁴⁸⁹ Bazı şube müdürlerinin, lise, ortaokul müdür ve öğretmenlerinin, hastanede uzman doktorların, bazı genel müdürlerin il dışında atamaları valilerin elinden alındı.⁴⁹⁰ İkinci görüşmeler sırasında da bazı küçük değişiklikler yapıldıktan sonra kanunun tümü kabul edildi. 69. maddeye göre kanun 31 Temmuz 1949 tarihinde yürürlüğe girecekti.⁴⁹¹

3.1.4.2. Belediyeler

Belediye Gelirleri Kanunu

İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan belediye gelirleri hakkındaki kanun tasarısı 7 Aralık 1945 tarihinde toplanan Bakanlar Kurulu tarafından TBMM'ne sunulması kararlaştırıldı. Tasarının gerekçesinde belediye gelirlerinin Osmanlı Devleti zamanından beri geçirdiği aşamalar, Cumhuriyet döneminde yapılan çalışmalar ve yeni kanunla toplanılacak gelirler hakkında bilgi veriliyordu. Tasarıya göre Osmanlı'dan Cumhuriyet'e belediye gelirlerindeki değişim şu şekilde olmuştur:

Osmanlı Devletinin ilk zamanlarında belediye işlerinin ayrı teşkilere verilmesinden evvel kadıların, ihtisap ve mimar ağalarının bir kısım belediye görevlerini yapmakla ödevlendirilmiş buldukları sırada, İhtisap Resmi adıyla bazı belediye gelirleri toplanmakta idi. (Kanunnamei Âli Osman) da İhtisap Resmine tâbi maddeleri ve tarifeleri kaydeden iki bölüm görülmektedir. 1242 tarihine kadar bu resim, tartı ve ölçü (Kapan hakkı), pazar bacı gibi adlarla şehir ve kasabalarda ve panayirlarda alınmıştır. Bu tarihten sonra İstanbul'da İhtisap Resminin şekli değiştirilmiş ve Oktruva Resmi mahiyetini alarak (Asakiri Mansurei Muhammediye) nin harcamalarına karşılık tutulmuştur.

Yeniçerilik kaldırıldıktan sonra, belediye görevlerinin bir kısmı olan esnaf, erzak, fiyat ve narh işlerine bakmak üzere bir İhtisap Nazırlığı kurulmuşsa da bu Nazırlık aynı zamanda İstanbul Valiliği, Zaptiye Nazırlığı işlerini de görmekte idi. Hattâ o zamanki Ordu harcamalarına karşılık tutulan İhtisap Resmini de tahsil ettiğine göre, kısmen Maliye Nazırlığı

⁴⁸⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:97, (31.05.1949), s.1160.

⁴⁹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:99, (02.06.1949), ss.110-115.

⁴⁹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:106, (10.06.1949), s.745.

vazifesiyle de yetkili demektir.

1271 de İhtisap Nazırlığı kaldırılarak Şehir Eminliği kurulmuş ve İstanbul'da tahsil olunan resimleri ve saireyi toplayıp Maliye Hazinesine teslim etmek de bu Eminliğin asıl vazifeleri arasında gösterilmiştir.

Bu gelirler arasında Duhuliye Resmi, Kara Nakil Vasıtaları Resmi, Tenvirat, Tanzifat Resimleri, Kontrol Harçları, Ölçü ve Tartı resimleri, Şerefiye, Yapı Ruhsatıyesi, Kazanç Vergisi, Bina Vergisi vardır.

İstanbul dışında yurdun diğer yerlerinde belediye teşkilâtı vücuda getirilmesi ilk önce, 1281 (1864) tarihli İdarei Vilâyet Nizamnamesinde ve bundan sonra da 1287 (1870) tarihli İdarei Umumiyei Vilâyat Nizamnamesinde yer almıştır. Yönetmeliğine göre İstanbul'da alınmakta olan resimlerden bir kısmı taşra belediyeleri için de gelir olarak gösterilmiş ve bu arada, belediye hizmetlerinden faydalanan belediye sakinlerinden durumlarına göre ve belediye meclisleri kararı ile Belediye Tanzimat Vergisi alınması kabul edilmiştir.

Memleketimizde yurdun her tarafına şâmil ilk Belediye Kanunu 1293 tarihli Vilâyat Belediye Kanunudur. Kanun halinde ilk Belediye vergi ve resimleri de aynı kanunun içinde Dördüncü bölümün 9 ncu maddesinde yer almıştır.

Meşrutiyetten sonra, 1330 yılında belediye gelirleri (Rüsümü Belediye Kanunu) adıyla ayrı bir kanun konusu yapıldı. Bundan sonra da bugün yürürlükte bulunan 1340 tarihli ve 423 sayılı Kanun çıkarıldı. Bu son üç kanun genel çizgileri bakımından biri birinden farklı değildir ve her üçü asıllarında belediye hizmetlerinin karşılıkları olan gelirleri sağlayacak az çok genişçe imkânlarla dayanmış olmakla beraber, sonradan yapılan değişikliklerle bu imkânlar daraltılmış ve hizmetlerin genişlemesi ise darlığın etkisini büsbütün artırmış bulunmaktadır.

Bu yönden yürürlükte bulunan 1340 tarihli ve 423 sayılı Belediye Vergi ve Resimleri Kanunu, belediyelerimizin gelir ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Bu kanunun çıkarıldığı tarihteki yaşayış şart ve icapları çok değişmiş, şehir ve kasabalarımızın kurulması ve düzenlenmesi ve halkın mahallî mahiyetteki çeşitli medeni ihtiyaçlarının yerine getirilmesi

yolundaki belediye hizmetleri pek genişlemiş bulunmaktadır.

1930 yılında yürürlüğe konan 1580 sayılı yeni Belediye Kanunu belediyelerimize yeniden birçok hizmetler ve ödevler yüklemiş, Belediye Yapı ve Yollar, Belediye Kamulaştırma Kanunları ile bu alanda ihtiyaç duyulan diğer kanuni hükümler konmuşsa da belediye gelirlerinin hizmet ve ödevlerin gerekleriyle denkleştirilerek artırılmasına girişilmemiştir. Hattâ bazı önemli belediye gelirlerinin yeni kanunlarla azaltılmış olduğunu görmekteyiz. Meselâ vasıtasız vergiler kesirlerinin birleştirilmesi hakkındaki 1454 sayılı Kanunla kazanç vergisinden belediye hissesi % 3 e, bina vergisinden belediye hissesi % 15 e indirilmiştir. Her iki hisse 423 sayılı Belediye ve Kesimleri Kanununa göre % 25 nispetinde idi. Kazanç vergisi hissesi % 3 e indirildikten başka bu vergiye muhtelif kanunlarla yapılan zamlar belediye hissesine tâbi tutulmadığından belediyelerimizin verginin gelişmesinden faydalanması mümkün olamamıştır.

3702 sayılı Kanuna göre tiyatro ve sinema ücretlerinden Belediye ve Devlet payları olarak alınan resim yarı yarıya iken Devlet payı 12 misline çıkarılarak Belediye payı olduğu gibi bırakılmış yani Belediye payının nispeti Belediye hizmetleri aleyhine 13 de 1 e indirilmiştir. Halbuki her memlekette eğlence resimleri belediye geliri olarak kabul edilmiştir.

Kile ve Kantar resmi 423 sayılı Kanuna göre kıymet esaslı üzerinden alınmakta ve toptan alınıp satılan malların belediyece tartılması mecburi bulunmakta iken, 1928 yılında 1230 sayılı Kanunla belediyenin resmi alma yetkisi müracaat şartına bağlanmış ve kıymet esaslı yerine de 100 kiloda iki kuruş alınması hükmü konmuştur. Kanundaki değişikik bu geliri yarıdan fazla eksiltmiştir.

Yeniden konmasını teklif etmek bahis konusu olmamakla beraber, Oktruvanın kaldırılarak yerine 2256 sayılı Kanunla gümrük % 10 larının konması belediyelerimizin gelirlerinde önemli bir eksilişe sebep olduğunu söylemek yerinde olur. İçinde bulunduğumuz olağanüstü şartlar bu eksiliş nispetini artırmış olduğu gibi yurdumuzun sanayileşme alanındaki gelişmesi dolayısıyla ihtiyaçlarımızın kısmen memleket içinde sağlanmasına başlanması da bu eksilişi devamlı olarak genişletmektedir. Bir taraftan belediye gelirleri

söylediğimiz sebeplerle azalırken diğer yandan harcamaları artıran hizmet gelişmelerine geliri 50 000 liradan yukarı belediyelerin % 1 Cumhuriyet Merkez Bankası payı, % 4 Beden Terbiyesi payı eklenmiş bulunuyordu.⁴⁹²

Tasarıya göre Belediyelerin gelirleri şunlardı: Gelir Vergisinin işletmeler kısmından, Bina Vergisinden, Yol Vergisinden, Tiyatro, sinema ve konserlerin bilet bedellerinden belediye payları, Yangından koruma resim ve sigorta kumpanyalarının iştirak payı, Elektrik ve havagazından belediye payı; Temizleme ve aydınlatma resmi, Hayvan kesim ücret ve resmi, Et taşıma ücreti, Yeniden yapılacak yol, lâğım ve su tesislerinin masraflarına iştirak payı; Harita ve İmar plânları masraflarına iştirak payı; Değerlenme Resmi, Nakil Vasıtaları Numara Masrafı, İskele ve rıhtımlardan alınacak geçiş resmi, İlân ve reklam resmi, Ölçü ve tartı aletlerinden alınacak muayene resmi, Kantar resmi, Hayvan alım ve satım resmi, Dellâllik resmi, Eğlence resmi, Yer işgal resmi, Kazan ve motorlardan alınacak resim, Akaryakıt resmi, Akar yakıt depo ücreti, Kaynak sularından alınacak resim, Yapı ruhsat ve denetleme harcı, Otlak ücreti, Süs köpekleri resmi, Tente, siper ve saçak resmi, Fennî vasıtalarla yapılacak temizlemelerden alınacak resim, Kiralamalara ait sözleşme resmi, Belediyelerin diğer gelirleri.

Tasarı hakkında Genel Kurul'da görüşmeler 3 Haziran 1948 tarihinde başladı. İlk sözü alan D.P. İstanbul Milletvekili Salamon Adato tasarıyla hayat pahalılığı arasındaki ilişki üzerinde durdu. Adato'ya göre bu tasarı hayat pahalılığını iki üç kat artıracaktı. Bu tasarıyla belediyelerin gelirleri yaklaşık % 61 artıyordu. Yine tasarıya göre belediyeler 50 yıl boyunca hükümetlere bağımlılıktan kurtulacaktı. Bu kadar yılı ilgilendiren bir konuyu geçici bir komisyonun düzenlemesi doğru değildi.⁴⁹³

C.H.P. Siirt Milletvekili Ali Rıza Esen, belediyelerin gelir temin etmesinin II. Mahmut dönemine kadar gittiğini, cumhuriyet döneminde ise Belediye Kanunu'nda kazanç ve bina vergilerine yer verildiğini, fakat son zamanlarda çıkarılan bir kanunla bu hükümlerin indirildiğini, dolayısıyla belediyelere gelir bulmak amacıyla bu tasarının hazırlandığını söyledi.⁴⁹⁴

D.P. Eskişehir Milletvekili Abidin Potuoğlu ise bu tasarı ile belediyelere temin edilen gelirin 10 milyon lirasının Maliye'den, 7 milyon 600 bin lirasının Özel İdarelerden, 23 milyon 800 bin lirasının ise halktan alınmak üzere hesap

---

⁴⁹² Belediye Gelirleri Hakkında Kanun tasarısı, (1/65), S. Sayısı: 177. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948).

⁴⁹³ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:78, (30.06.1948), s.466.

⁴⁹⁴ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:78, (30.06.1948), ss.466-467.

edildiğini, Maliye ise bu tutarı yine halktan alacağını, bunun sonucunda hayatın pahalılaşacağını söyleyerek, bunların karşılığında belediyelerden tasarruf beklenmesi gerektiğini belirtti. Potuoğlu'na göre halka bu kadar vergi yüklenmesine rağmen belediyelerin bu para karşılığı ne yapacağı açıklığa kavuşturulmamıştı. Üstelik belediyeler yaptıkları yol, su, lağım gibi altyapı faaliyetlerinin % 30'unu halka ödettirecekti. Ayrıca, bir maddeye göre belediye meclisleri belediye resimlerini % 50 artıracaktı. Tüm bu vergileri halk hangi gücüyle ödeyecekti?⁴⁹⁵

C.H.P. Kastamonu Milletvekili Muzaffer Akalın, bu tasarımı İçişleri Bakanlığı zamanında Hilmi Uran'ın emriyle kendisinin hazırladığını, tasarımı eleştirenlerin tasarımı anlamadıklarını iddia etti. Akalın'ın bildirdiğine göre yürürlükte bulunan belediye vergi ve resimlerine ait 423 sayılı kanun, belediye hizmetlerinin dar olarak algılandığı bir dönemde çıkmıştı. Daha sonra 1930 yılında çıkarılan Belediye Kanunu belediye hizmetlerini çok genişletmesine rağmen, belediye gelirleri artırılmamıştı. Üstelik belediyelere bazı yerlere ödemek zorunda olduğu hisseler yükletilmişti. Yeni hizmetler, kadroların genişlemesi ve hayat pahalılığının artmasına rağmen gelirlerinde değişiklik olmamıştı. Ayrıca belediyelerin topladığı vergilerin oranları da düşürülmüştü. Tüm bunlar karşısında belediye gelirlerini artırmak kaçınılmaz hale gelmişti. Bu tasarı ile bunun için iki şey yapılmıştı. Birincisi bazı vergi, resim ve harçların miktarı artırılmış, ikinci olarak da yeni gelir kaynakları bulunmuştu. Bu arada Hazine'ye ödenen ve aslında belediye karakter taşıyan resimler belediyeye devredilmişti. Ayrıca tahakkuk ve tahsilinde zorluk çekilen veya masrafı gelirinden fazla olan bazı resimler de kaldırılmış veya belediyelerin ihtiyarına bırakılmıştı. Tüm bunlara ek olarak küçük belediyelere ayrıca yardım etmek için bazı resim ve harçlar İller Bankası tarafından toplanacak, bunların % 20'si Bakanlık emrine verilerek nüfusu az olan kasabaların ihtiyaçlarına harcanacaktı.⁴⁹⁶

C.H.P. Tokat Milletvekili Galip Pekel de tasarı hakkında bir açıklama yapma ihtiyacı duyduğunu belirterek söz aldı. Pekel'e göre gelir artırımını 42 değil 32 milyondan ve bunun 12 milyonuna yakını Maliye'den, 7,5 milyonu Özel İdarelerden, 10-12 milyonu ise halktan gelecekti.⁴⁹⁷

Tasarımın maddeleri görüşülürken bazı değişiklikler yapıldı. Örneğin C.H.P. Kocaeli Milletvekili Cenap Aksu'nun teklifiyle temizleme ve aydınlatma

---

⁴⁹⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:78, (30.06.1948), ss.467-468.

⁴⁹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:78, (30.06.1948), ss.468-470.

⁴⁹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:78, (30.06.1948), s.471.

resmi oranları % 2,5 daha düşük bir orana çekildi.⁴⁹⁸ Maddelerde diğer bazı değişiklikler de yapıldıktan sonra tümü üzerinde oylama yapıldı. Sonuçta 1 çekinse, 19 ret oyuna karşılık 288 kabul oyuyla tasarının kanunluğu kabul edildi.⁴⁹⁹

Bu kanunda daha sonra aşağıdaki değişiklikler de yapıldı:

1. Kanunun ölçü ve tartıların belediyelere damgalattırılması karşılığında alınacak resimlerle ilgili 22. maddesi C.H.P. Ankara Milletvekili Emin Halim Ergun ve İzmir Milletvekili Ekrem Oran'ın teklifleriyle 4 Mayıs 1949 tarihinde,⁵⁰⁰

2. Kira sözleşmeleriyle ilgili noter kontratı resmini düzenleyen 37. maddesi C.H.P. Bursa Milletvekili Abdurrahman Konuk'un teklifiyle 19 Aralık 1949 tarihinde değiştirildi. Aynı milletvekilinin teklifiyle 51. maddeye bir fıkra da eklendi.⁵⁰¹

Belediye Kanunu'nda Değişiklik (Ankara Belediye Başkanının Seçimi)

İçişleri Bakanlığı Belediye Kanunu'nun 94. maddesinin A fıkrasının kaldırılmasıyla ilgili bir kanun tasarısı hazırlamıştı. Bu tasarıya göre Ankara Belediye Başkanı diğer belediye başkanları gibi seçimle işbaşına gelecekti. İstanbul Belediye Başkanı ise bundan istisna tutuluyordu. Tasarı bu değişikliği şöyle açıklıyordu:

1580 sayılı Belediye Kanununun 94 ncü maddesinin (A) fıkrasındaki «Ankara Belediye Reisi, Dahiliye Vekâleti'nin intihap ve inhası ve Reisicumhurun tasdikiyle» tâyin edileceği ve aynı Kanunun 149 ve 150 nci maddelerindeki İstanbul Belediyesiyle İl Özel İdaresinin birleştirildiği ve İstanbul Belediye Reisliğini İstanbul Valisinin ifa edeceği yolundaki hükümleri aynı Kanunun «Belediye Başkanlarının Belediye Meclisleri tarafından seçileceği» tarzındaki 89 ncu maddesiyle konulmuş olan genel esasın birer istisnasını teşkil etmektedir.

⁴⁹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:78, (30.06.1948), ss.478-479.

⁴⁹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:79, (01.07.1948), ss.577-581.

⁵⁰⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19 Birleşim:80, (04.05.1949), ss.94, 114. Kanunun 22. maddesinde tasarıyla tekrar değişiklik yapıldı. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25 Birleşim:57, (01.03.1950), ss.10, 39, 66-69.

⁵⁰¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22 Birleşim:22, (26.12.1949), ss.464-465.

Belediye Başkanlarının seçimle işbaşına getirilmeleri; bir taraftan Mahallî İdarelerin ana prensipi olan idari ademi merkezîyet ve görev ayrımının şehir ve kasabalarımızda istisnasız uygulanmasına, diğer taraftan idari vesayet makamlarının bu idareler üzerinde daha tesirli ve tarafsız bir murakabe tesisine imkân vereceği gözönünde bulundurularak Ankara ve İstanbul Belediye Başkanlarının da diğer şehir ve kasabalarımızda olduğu gibi seçim suretiyle işbaşına getirilmeleri uygun ve zaruri görülmüştür.

Ancak İstanbul Belediyesinin İl Özel İdaresiyle birleşmiş olması ve karar uzvu olarak tek bir Meclisi bulunması; konuya bir özellik vermekte ve bu iki idarede ayırmadan doğacak hukuki vaziyetlerin etraflı bir şekilde incelenmesini gerektirmektedir.

Bu itibarla İstanbul Birleşik Mahallî İdaresine ait hükümlerin bu inceleme sonucuna bırakılarak; bu tasarıya yalnız Ankara Belediye Başkanının seçimle getirilmesini sağlamak üzere Belediye Kanununun 94 ncü maddesinin (A) fıkrasının kaldırılması uygun görülerek ilişik kanun tasarısı hazırlanmıştır.⁵⁰²

Tasarı 22 Aralık 1947 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunuldu. 4 Şubat 1948 tarihinde de Genel Kurul'da ele alındı. İlk konuşmayı yapan D.P. İstanbul Milletvekili Salamon Adato, İstanbul Belediyesi ile Ankara Belediyesi arasında önemli bir fark olmadığını, hatta İstanbul Belediyesinin kendi başkanını seçmesinde daha aciliyeti olduğunu söyleyerek, iki belediyenin de kendi başkanlarını seçme işinin beraber ele alınmasını istedi.⁵⁰³

Müstakil Demokratlar grubundan Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç da Ankara için düşünülen değişikliğin İstanbul için yapılmamasının gerekçesini kabul etmiyordu. Tahtakılıç'a göre ülkede demokrasi varsa prensiplerde eksiklik olmaması gerekirdi. Ayrıca sadece belediye başkanlarını değiştirmek yetmez, Belediye'nin tüm üyelerini değiştirmek gerekirdi. Çünkü mevcut üyeler eski sisteme göre seçilmiş, valiye bağımlı kişilerdi.⁵⁰⁴

C.H.P. Malatya Milletvekili Hikmet Fırat'a göre ise sadece bir madde değişikliğiyle yetinmemek gerekiyordu. Belediye Kanunu'nda demokrasiyle,

---

⁵⁰² Belediye Kanununun 94 ncü maddesinin (A) fıkrasının kaldırılması hakkında kanun tasarısı ve İçişleri Komisyonu raporu (1/286), S. Sayısı: 79. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10 Birleşim:45, (20.02.1948).

⁵⁰³ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10 Birleşim:38, (04.02.1948), ss.22-23.

⁵⁰⁴ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10 Birleşim:38, (04.02.1948), ss.23-24.

halk iradesiyle bağdaşmayan birçok madde vardı. Örneğin Belediye Başkanı seçildikten sonra, seçim ilçede yapılmış ise valinin, ilde yapılmış ise İçişleri Bakanı'nın tasdiki olmadıkça Başkan olarak göreve başlayamazdı.⁵⁰⁵

C.H.P.'den Kars Milletvekili Akif Eyidoğan ve Ankara Milletvekili Emin Halim Ergun ise tasarı lehinde yaptıkları konuşmasında İstanbul ile Ankara Belediyelerinin aynı olmadığını, İstanbul'da Belediye ile İl Özel İdaresi'nin iç içe geçtiğini, bunları ayırmanın zaman alacağını belirterek tasarının kabulü istediler.⁵⁰⁶

C.H.P. Sivas Milletvekili Şakir Uma, tartışmaya başka bir boyutla katıldı. Uma, tartışmaları izlerken şaşırıldığını, yıllardır Ankara'ya gidip geldiğini, son seçimlerden beri de Ankara'da ikamet ettiğini söyleyerek, Ankara'da bir belediye olup olmadığını sordu. Bu soruyu sorma nedenini de şu şekilde açıkladı:

Şurada, üç-dört yüz metre mesafede bir meydan vardır, İtfaiye Meydanı. Bu meydanın asıl ismini söylemeye lüzum yoktur ve Merkezi Hükümetle mütenasip görülmiyerek ismi değiştirilmiştir. (Gülüşmeler). Meydanın öbür tarafında Gazi Lisesi ve avlu duvarları, bu tarafında Belediye Tephirhanesi, Karyağdı Kümbeti ve Belediye Tephirhanesine mülâsik olan ve tabelâsı iyice okunamıyan yine belediyeye ait bir bina vardır. Belediye binalarıyla Gazi Lisesinin arasındaki açıklık hayvan arabalarının toplanmasına terk edilmiştir. Zemin tanzim edilmemiştir, birçok çukurlukları ihtiva etmektedir. Gazi Lisesi duvarının arka tarafı ve Belediye Tephirhanesi duvarının uç tarafı, orada birçok insanların ayakta tebüvvül etmesine tahsis edilmiştir. Tahsis edilmiş diyorum, çünkü tahsis edildiğinin şahit ve ispatı Belediye oraya arasına kireç döküyor. Bunun için de bir tesisat yoktur, duvar dibidir. Memlekette kolera ve tifo gibi türlü salgınlara karşı yer yer aşlar, serumlar yapıldığı halde bu müzahafat yığınının bir metre yakınından 7-8 metre etrafına kadar yol üzerinde her türlü yaş meyva ve sebze satışında beis görülüyor. Bu vaziyeti ta ilk geldiğim sıralarda orada oturan bir arkadaşımı ziyarete gittiğim zaman görmüştüm. Bu defa geldiğimde öğrendim; o arkadaş bunun önüne geçmek için Belediyeye birçok müracaat yaptığı halde muvaffak olamamış ve evini satmak mecburiyetinde kalmıştır. Tabî herkes evini satıp çekilemez. Merakımı mucip oldu, ilgili bazı zevatla

⁵⁰⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10 Birleşim:38, (04.02.1948), s.24.

⁵⁰⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10 Birleşim:38, (04.02.1948), ss.24-28.

görüştüm. Acaba Belediye muvakkat tesisat yaparak buradaki bu müzahrafat ve taaffünün önüne geçse, dedim. Bana verilen cevapta dediler ki; Belediye ilerde burada büyük tesisat yapacaktır. Bu tesisat yapılıncaya kadar muvakkat masraf yapmaya lüzum görmüyor. Eğer bu cevap vâki ise, eğer bu söz doğru ise, doğrusu hayret etmemek elimden gelmedi. Çünkü Belediye varidatı memleketin sıhhat ve nezafeti uğruna israf edilmemek suretiyle ne kadar sarfedilirse hiçbir zaman acınmamalıdır.

Sonra arkadaşlar, şehirde pek çok seyyar satıcı vardır. Bunlar sabahleyin güneş doğmadan daha evvel mahalle aralarına düşer. Çıkardıkları bin türlü nağme ile müterafik olarak attıkları acayip nara ve sayhaları, her kapının önünde tekrarladıkları cihetle, bilhassa dar sokaklı mahallerde oturanlarda rahat ve huzur namına bir şey bırakmazlar ve bundan kimse muhatap olmaz.

Sonra arkadaşlar; bazan yolum İtfaiye Garajının önüne tesadüf ederdi, orada efradın giyiniş vaziyetine ve makinelerin duruş vaziyetine bakarak bunların memleketin ihtiyacına göre tanzim edildiğini zannederek kendimde bir memnunluk duyardım. Son Millî Eğitim Bakanlığı binasının yangınında görüldü ki, bu aletler de memleketimizin ihtiyacı ile mütenasip bir şekilde tanzim edilmemiştir. Binanın çatı kısmından başlayan alev zemin katına indirilinceye kadar söndürülemedi. O vakit aklıma bir şey geldi. Maazallah memleketin başka bir yerinde başka bir yangının daha zuhur ettiğini farzetsek acaba halimiz nereye varır? Elimizi ovalamaktan başka bir çare olmadığı kanaatine vardım.

Arkadaşlar; son zamanlarda memlekette yiyecek satan bazı yerlerin sıhhi teftişine girişilen, büyük salon ve lokantalarımızın teftişi esnasında bunların yemek pişirilen yerlerinde hamam böceklerine, teldolaplarında yüzlerce sineğe, tuz kutusu ve diğer kaplarında ise sinek ölülerine raslanılmış, bunlar Belediye Encümenine verilmiştir. Teftiş yapılırken bu salon müstahdemleri kendilerinin siyasi ve içtimai yüksek zevatın yemeklerini yapmakta olduklarını söyliyerek teftişi yapanları da tesir altında bırakmaya kalkmışlardır. Bunları arzetmekten maksadım; Ankara'da Belediye Kanununun, şimdiye kadar her yerdekinden daha az tatbik olunmasıdır. Yaya kaldırımların üzerinde satış sergilerinin açılması; taksi

arabalarının çekilmesi, şoförlerin müşteri celbi için lüzumsuz yere ve fazlaca korna çalmaları. Bunlar ahvali âdiyedendir.⁵⁰⁷

D.P. İstanbul Milletvekili Fuad Hulusi Demirelli de Belediyeler Kanununda daha fazla değişiklik isteyenlerdendi. Ona göre belediyeler üzerinde merkezi idarenin vesayet denetimi kaldırılmıyordu. Örneğin Belediye Meclisi, Belediye Başkanı'nın yetersizliğine karar verirse bunu tasdik edecek veya reddedecek makam valilik olmamalıydı. Onun yerine demokratik usul olarak seçimlerin yenilenmesi ve halka gidilmesi gerekirdi. Ayrıca belediyelerin istediği gibi resim ve harç koymalarının önüne geçmek için vatandaşların Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonu'na başvuru hakkı verilmeli, komisyon kararları uygulanmazsa konu Genel Kurul'a getirilebilmeliydi.⁵⁰⁸

İçişleri Bakanı Münir Hüsrev Göle, İstanbul Belediyesi'nin İl Özel İdaresi'nden ayrılmasının zaman alacağını belirttiği konuşmasından sonra⁵⁰⁹ C.H.P. Erzincan Milletvekili Abdullah Fırat'ın çizdiği Ankara görünümü gerçekten de Ankara'ya yakışmayacak biçimdeydi, ama tavsiyesi de enteresandı. Fırat Ankara'nın durumunu şöyle anlatıyordu:

Efendim, bendeniz bu mevzuda konuşmıyacağım. Fakat görüyorum ki, şimdi Ankara Belediyesi mevzu bahis oluyor. Bu müşterek idare Ankara'nın yoluna, duvarına çok para sarf etmiştir. Ancak noksanı var, bunlar sıhhi ve içtimaidir. Bu sıhhi ve içtimai noksanı duyurmak suretiyle vaktiyle biraz ihsas da ettim. Fakat gördüm ki, bir faydası olmadı. Ümid ederim ki, yeni Belediye Reisi, burada kendi belediyesi için cereyan eden müzakeratı ihtiva eden tutanağı okuduğu zaman bir hâtıra olarak bunları öğrenmiş olur. Sokaklarda, bulvarlarda (pisivar) bulunmaması medenî bir noksandır. Geceleri sinemalardan binlerce adam çıktığı zaman sokakların halini görürüz. Yollar şimdi toprak olmayıp beton olduğu için akıp gidiyor, çok çirkin bir manzara arz ediyor.

Sonra, Ankara'da amele ve işçi hiç düşünülüyor. Yazın, otobüse, trolleybüse, nereye binerseniz bininiz bir amele geldiği zaman onun sağında ve salonda bulunan adamlar derhal ayağa kalkarlar. Hattâ sokaklarda da bu ağır taaffün hissedilir. Binaenaleyh çok rica ederim buna bir çare bulsunlar; bu işçiler ve ameleler yüzlerce kuruş verip hamamlarda, banyolarda yıkanamazlar. Binaenaleyh bunlara da hangar ve saire gibi

⁵⁰⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10 Birleşim:38, (04.02.1948), ss.28-29.

⁵⁰⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10 Birleşim:38, (04.02.1948), ss.29-31.

⁵⁰⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10 Birleşim:38, (04.02.1948), ss.31-32.

büyük bir şey yaparak, sabununu alıp gelecek olanlar burada 20 kuruşa yıkanır, diye bir müessese meydana getirilmesini temenni ediyorum.⁵¹⁰

Bundan sonra oylanan tasarı kabul edildi.⁵¹¹ Bu değişiklikle artık Ankara Belediye Başkanı'nı Ankara Belediye Meclisi seçecekti. İstanbul Belediyesi'nin İl Özel İdaresi'nden ayrılması için de çalışmalar yapıldı ve Meclis'e bir tasarı sunuldu, fakat tasarı komisyondan Genel Kurul'a gelmeden genel seçimlerin yapılması kararı alındı.

3.1.4.3. Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanunda Değişiklik

4541 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve adı geçen kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve 15 Nisan 1947 tarihinde toplanan Bakanlar Kurulu tarafından TMM'ne sunulması kararlaştırılmıştı. Tasarı üzerinde İçişleri Komisyonu önemli değişiklikler yaptı. Tasarıda önerilen değişikliklere göre muhtar ve ihtiyar heyeti seçimleri bir günde tamamlanacak, muhtarı ihtiyar heyeti seçecek, seçimlerin idaresi idare amirlerinden muhtar ve belediyelere devredilecek, oy pusulaları zarf içine konarak oylar kullanılacak, sandık belirli bir saatte açılıp tasnif sonucu tüm mahalle halkına ilan edilecek, muhtarlık boşaldığı takdirde yeni muhtarı idare amiri değil, ihtiyar heyeti belirleyecek ve son olarak da seçilen muhtar ve ihtiyar heyeti üyelerinin göreve başlaması için idare amirlerinin tasdikinden geçmeyecekti.⁵¹² Tasarı sonunda 7 Mayıs 1947 tarihinde Genel Kurul'da görüşüldü.

Usul üzerinde görüşüldükten sonra tasarının tümü üzerinde ilk sözü D.P. Afyon Milletvekili Hazim Bozca aldı. Bozca, çok partili hayata geçildiği için bu rejimin gereklerine uymak amacıyla tasarının hazırladığını, bu bağlamda mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri seçiminin denetim ve onayının mahallin en büyük mülkî amirinden alınmasının bir gelişme olduğunu, fakat bu defa da seçim yönetim kurulları ve onların seçecekleri seçim komisyonlarının tamamen iktidar partisi elemanlarından oluşacağını, çünkü belediye başkan ve üyelerinin parti tarafından desteklenerek o makama getirildiklerini iddia etti. Sandık komisyonları da bunlar tarafından görevlendirileceğine göre onların da tarafsız

⁵¹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10 Birleşim:38, (04.02.1948), s.33.

⁵¹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10 Birleşim:38, (04.02.1948), s.33.

⁵¹² *Şehir ve Kasabalarda mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri teşkiline dair olan 4541 sayılı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı ve geçici komisyon raporu (1/164) 125 sayılı basmayazı. T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947).

kalmalarının mümkün olmadığını, bu mahzurları gidermek için seçim kurullarının adalet kurumuna bırakılmasının daha doğru olduğunu ve seçim kurullarına partilerden de temsilci alınması gerektiğini söyledi. Seçimlerin serbestliği ilkesinin en temel unsurunun oyun gizli kullanılması olduğunu belirten Bozca, bunun için de seçmenin oyunu zarfa koyarken her türlü etkiden uzak bir yer tedarik edilmesi gerektiğini savundu. Ayrıca Komisyon Başkanının daveti olmadıkça zabıta ve silahlı güçlerin sandık civarına yaklaştırılmaması gerektiğini söyledi. Bunların dışında seçim süresi saatinin 19 olmasının da doğru olmadığını, çünkü o saatte havanın çoktan karardığını, oylar sayılırken halkın denetiminin sağlanmasının, oyların yakılmamasının iyi olacağını söyleyen Bozca, özet olarak tasarının bu haliyle oy vermede gizlilik, tasnifte açıklık ve sonuç olarak seçimde teminat unsurlarından mahrum olması nedeniyle tasarının komisyona geri gönderilmesini istedi.⁵¹³

İkinci olarak kürsüye gelen C.H.P. Yozgat Milletvekili İhsan Olgun, Bozca'nın iddialarına cevap verdi. Olgun, seçimlerde oyun gizli kullanıldığını, hatta bir gün önce evinde düşünerek karar verip oyunu hazırladığını söyleyerek seçmenin seçim sandığının bulunduğu odada gizli bir yerde oy kullanmasının mahzurlarından bahsetti. Ona göre seçmen hücreye girip diğer oyları yakar ya da imha ederse veya o hücreden saatlerce çıkmazsa buna kim engel olacaktı? Zabıta kuvvetlerinin oy kullanılan yerde bulunmasının nedeninin herhangi bir olayı önlemek olduğunu, yoksa vatandaşlar üstünde bir baskı kurmadıklarını iddia etti. Tutanakların parti temsilcileri tarafından imzalanmasının da mahzurlu olduğunu, çünkü seçimi kaybeden partinin temsilcisinin tutanağı imzalamaktan kaçınabileceğini söyledi. Oyların yakılmasını da savunan Olgun, tüm dünyada oyların yakıldığını, yakılmadığı takdirde bunların muhafazasında sorunlar çıkabileceğini bildirdi.⁵¹⁴

C.H.P. Gaziantep Milletvekili Cemil Said Barlas ise seçim usulü yerine muhtarların görev ve yetkileri üzerine tartışılmasının daha yararlı olacağını savundu. Muhtarların görevlerine bakıldığında siyasi bir görevi olmadığını anlaşıldığını, halkın kendi işlerini en iyi görecektir namuslu birini muhtar seçtiğini, bunun için de siyasi bir rekabetin olmaması gerektiğini iddia ederek, gizlilik ilkesinin çok da önemli olmadığını ima etti. Seçimlerde adli denetimin de doğru olmadığını, adli mekanizmanın siyasi işlere karıştırılmaması gerektiğini vurguladı.⁵¹⁵

D.P. Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç ise Hazim Bozca'nın

---

⁵¹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), ss.101-103.

⁵¹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), ss.103-104.

⁵¹⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), s.105.

önerilerini savundu. Barlas'ın muhtar seçimlerinin siyasi olmadığı düşüncesine katılmadığını, Olgun'un vatandaşın oyunu gizli kullandığı iddiasının da doğru olmadığını iddia eden Tahtakılıç, seçmen zarfa oyunu sandık başında koyduğunu, oyunun görülmemesi için eğilip büküldüğünü, bunun gizli oy kullanma olmadığını belirtti. Oy pusulalarında partilerin amblemi ve işaretin olmasının da iyi olacağını söyledi.⁵¹⁶

D.P. İstanbul Milletvekili Fuad Hulusi Demirelli, tasarıda getirilen yeniliklerin yanında hâlâ eksikliklerin bulunduğunu iddia etti. Önceki kanunda açık oy usulünün kabul edilmesine karşın şimdi bundan vazgeçilmesinin iyi, fakat yeterli olmadığını söyledi. Gizliliğin korunması için oyun kapalı bir yerde zarfa konulması gereğinden bahseden Demirelli, oyların sayım ve tasnifinin de halk tarafından olmasa bile yargı tarafından halkın gözü önünde yapılmasının gereği üzerinde durdu.⁵¹⁷

C.H.P. Isparta Milletvekili Sait Köksal ise tasarıya getirilen eleştirilerin tutarsızlığı üzerinde durdu. Seçimleri yönetecek Seçim İdare Kurullarının Belediye Başkanı, Belediye Meclis üyeleri ve muhtarlardan oluştuğunu, bunların ise değişik partilerden olduğu için seçimlerin tarafsız bir şekilde yönetileceğini savunan Köksal, seçimleri yürütme işinin yargıya bırakılması durumunda getirilecek eleştiriler ve itirazlar nedeniyle yargı organının çok yıpranacağını belirtti. Köksal, pusulalarda parti ambleminin konulmasına bir engel bulunmadığını, parti temsilcilerinin seçim tutanağını imzalama zorunluluğu getirilmesinin lüzumsuz olduğunu, okuma yazma bilmeyenlerin oranının yüksek olduğu Türkiye'de oy kullanmanın gizli bir yerde yapılmasının faydalı olmadığını da sözlerine ekledi.⁵¹⁸

Tahtakılıç tekrar söz alarak İçişleri Bakanının bu kanun değişikliğinin yapılmaması halinde eski kanuna göre ve açık oylamayla seçimin yapılacağını ihtar etmesine cevap olarak, muhtar seçimlerinin bir maddelik bir kanunla ertelenebileceğini ve böylece yeni bir kanun yapımı için acele etmenin söz konusu olmayacağını ifade etti.⁵¹⁹

C.H.P. Kars Milletvekili Akif Eyidoğan ise Türkiye'deki muhtar ve ihtiyar heyeti gibi bir mahalle teşkilatının başka ülkelerde olmadığını, o nedenle Türkiye'nin başka ülkeleri örnek alma gibi bir durumu olmadığını, 1934 yılına

---

⁵¹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), ss.105-108.

⁵¹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), ss.114-115.

⁵¹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), ss.116-118.

⁵¹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), ss.120-121.

kadar yürürlükte olan ve Teşkilî Vilâyat Nizamnamesinin muhtar ve ihtiyar heyeti seçimi ile ilgili hükümlerini devam ettiren 1329 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanununda bile seçim usulüyle ilgili bir hüküm bulunmadığını söyledi. Halkın camide toplanıp kendi usullerine göre muhtarlarını seçtiklerini, bu nedenle endişe edilecek bir durum olmadığını bildirdi. Tasarının aceleyle getirildiği iddiasına da katılmadığını bildiren Eyidoğan, bu tasarı için geçici komisyon kurulurken hiçbir itirazın olmadığını, geçici komisyondaki Demokrat Partili üyelerin de komisyon raporuna şerh koymadıklarını, hatta görüşmelere ya katılmadıklarını ya sessiz kaldıklarını ya da tasvip ettiklerini söyledi.⁵²⁰

Bu tartışmaların ardından İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'in tasarımı savunma niteliğinde son konuşmasından sonra maddelerin görüşülmesine geçildi. Değiştirilen kanunun 6. maddesinde geçen seçimi idare edecek kurullar hakkında tekrar tartışma çıktı. Bu tartışmada seçimi idare edecek kurulun bir hâkim gözetiminde olması yönündeki D.P. milletvekillerinin önerisi reddedildi.⁵²¹ Aynı kanunun 11. maddesinde yapılan değişiklikte oyun gizli kullanımı için ayrı bir yer ayrılması ile ilgili bir düzenleme bulunmazken, D.P.'li Muğla Milletvekili Nuri Özsan'ın teklifiyle oy kullanma saatleri 08-17 olarak değiştirildi ve oy kullanmaya başlamadan önce sandığın açılıp boş olduğunun tespiti esası da kabul edildi.⁵²² Kanunun 12. maddesinde yapılan değişiklikte ilginç bir hüküm vardı. Buna göre adaylar arasında "eşit oy kazananlardan evli olan, evlilerden yaşı büyük olan, bu da eşit ise çocuğu olan tercih olunur. Çocuk sayısının da eşitliği halinde ad çekilerek adı önce çıkan sırada evvel addolunur."du.⁵²³ Bu hüküm üzerinde herhangi bir tartışma olmadı. Bundan sonraki maddeler üzerinde de önemli bir tartışma olmadı. Sonunda tasarının tümü oya sunulurken kabul edildi.⁵²⁴

3.1.4.4. Emniyet Müsteşarlığı Kanunu

İçişleri Bakanlığı'na bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı gibi iki ayrı güvenlik teşkilatının varlığı ve bunlar arasında koordinasyon zorluğu dolayısıyla asayişle ilgili konular üzerinde farklı uygulamalar olduğu tespit edilmiş, buna bir çözüm olması için hükümet zabıta teşkilatının birleştirilmesine hazırlık üzere bir Emniyet Müsteşarlığı

---

⁵²⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), ss.124-126.

⁵²¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), ss.127-131.

⁵²² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), ss.138-139.

⁵²³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), s.140.

⁵²⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), s.146.

oluşturulması için kanun tasarısı hazırlamıştı. Tasarının gerekçesinde Müsteşarlığın kuruluş amacı şu şekilde açıklanıyordu:

Yurdun emniyet ve asayişinin sağlanmasıyla ödevli İçişleri Bakanlığına bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı diye iki nevi teşkilât vardır. Bu iki teşkilâtın koordine edilmemesi yüzünden asayişle ilgili konular üzerinde ayrı ayrı zaviyeden görüşlerle ayrı ayrı istikametlerde yürüdüğü birçok defalar tatbikatta görülmüştür.

Gerçi Bakanlık her iki teşkilâta ait yazı ve düşünceleri birleştirici mahiyette direktifler vermekte ise de Bakanlığın başlı başına en önemli bir konusu olan ve çok geniş iki müstakil teşkilâtle idare edilen bu asayiş işlerinin çeşitli konularını bir elden inceliyecek ve hiçbir çarpışmaya meydan bırakmadan koordine edecek bir makama şiddetle ihtiyaç vardır. Mevcut müsteşarlık, Bakanlığın diğer önemli ve çeşitli konuları ile meşgul olduğundan bu geniş iki teşkilâtın işlerini yukarıda arzettiğimiz esas ve ehemmiyette incelemek imkânını bulamamaktadır. Bu sebeple münhasıran bu asayiş işleriyle meşgul olmak üzere bir emniyet müsteşarlığı teşkiline zaruret hâsıl olmuştur.

Zaten Hükümet, Emniyet polis teşkilâtıyla jandarma ve hudut kıtalarının tek teşkilât halinde birleştirilmesini Büyük Millet Meclisi huzurunda okuduğu programla taahhüt etmiş bulunmaktadır. Bu konu üzerindeki çalışmaları da kolaylaştıracağından ve sonuca varmak için şimdiden bu müsteşarlık bu işin bir temeli olacağından ilişik kanun tasarısı bu amaçlarla hazırlanmıştır.⁵²⁵

Bakanlar Kurulu'nun 5 Aralık 1946 tarihinde yapılan toplantısında bu tasarının Meclis'e sunulma kararı alınmıştı.

Tasarının Genel Kurul'da görüşülmesi 6 Haziran 1947 tarihinde yapıldı. Konu ile ilgili ilk söz alan C.H.P. Diyarbakır Milletvekili İhsan Hâmit Tiğrel tasarı aleyhinde düşüncelerini söyledi. Tiğrel, yeni bir müsteşarlık ihdasının aleyhinde olmasına iki neden gösteriyordu. İlk olarak bütçe prensibi dolayısıyla böyle bir değişikliği kabul etmiyordu. Yaşamsal önemi bulunmadıkça bütçeye yeni kadrolar ve yeni giderler eklemenin karşısında olduğunu, bir müsteşar ve iki müsteşar yardımcısı bulunan bakanlıkta ikinci bir müsteşarlık açmanın boş

⁵²⁵ İçişleri Bakanlığı merkez teşkilât ve vazifeleri hakkındaki 1624 sayılı Kanuna ek kanun tasarısı ve Millî Savunma, İçişleri ve Bütçe Komisyonları raporları (1/91), 178 sayılı basmayazı, *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947).

yere kadroyu kabartmak olduğunu söyleyen Tigrel, bunun en açık örneğinin hali hazırdaki müsteşar İhsan Aksoy'un İstanbul Vali Vekilliğinde geçici olarak görevlendirilmesi olduğunu belirtti. Tigrel, ikinci olarak da savaş sonrası tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de tasarrufa önem verildiği, bunun da 7 Eylül kararlarıyla teyit edildiği bir zamanda tasarruftan ayrılmanın doğru olmayacağı, tasarrufa ilk önce hükümetin uyması gerektiği düşüncesiyle bu kadro ihdasına karşı olduğunu söyledi.⁵²⁶

Bütçe Komisyonu Sözcüsü ve İzmir Milletvekili Münir Birsnel ise konuşmasında bu kadronun bütçeye ek bir yük getirmediğini, çünkü daha önce bütçede buna tahsisat ayrıldığını söyledi. Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı arasında koordinasyonun sağlanması için müsteşarlık kurulmasının gerekliliğini anlatan Birsnel, hükümet programında da zabitanın birleştirilmesinin yer aldığını, bunun için hazırlıkların yapılmakta olduğunu, gelecekte tüm jandarma kuvvetlerinin sivil zabıtaya katılacağını, ama bunun için uzun yıllara ihtiyaç olduğunu, bu birleşmenin sağlanmasından önce de iki teşkilatın işlemlerini takip edecek bir başın bulunması gerektiğini belirtti.⁵²⁷

D.P. Eskişehir Milletvekili Ahmet Oğuz, kurulacak müsteşarlığa karşı olduğunu, bir kadro ihdas edilmesi için işlerin çoğaltılması gerektiğini, bunun için de ya mevcut kadronun verimsiz çalışması ya da yeni işlerin ortaya çıkması gerektiğini söyledi. İçişleri Bakanlığı elemanlarının taşrada 15-20 yıl çalıştıktan sonra merkeze gelmesi nedeniyle verim azlığının düşünülmemeyeceğini, yeni işlerin çıkmış olması konusunda ise bir şey söyleyecek durumda olmadığını belirten Oğuz, zabıta güçlerini birleştirmek için bir etüt bürosu kurmak yerine müsteşarlık ihdas etmenin yararına inanmadığını söyledi.⁵²⁸

C.H.P. Samsun Milletvekili Naşit Fırat ise tasarı lehine yaptığı konuşmasında polis ve jandarmayı birleştirmek gibi önemli bir konuda tasarruftan bahsetmenin lüzumsuzluğu üzerinde durarak tasarının kabul edilmesini istedi.⁵²⁹

Son olarak İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer kürsüye gelerek yeni müsteşarlık oluşturmanın tasarruf ve işlerin daha verimli olarak yerine getirilmesi bakımından yararlı olduğundan söz etti ve tasarının kabulünü istedi.⁵³⁰ Bundan sonra tasarının oylamasına geçildi. Sonuçta tasarının kabulüyle

---

⁵²⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), ss.61-62.

⁵²⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), ss.62-63.

⁵²⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), ss.63-64.

⁵²⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), s.65.

⁵³⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), ss.66-67.

ilk görüşme sona erdi.⁵³¹ İkinci görüşme ise 11 Haziran 1947 tarihinde yapıldı ve herhangi bir tartışma olmadan oylama yapıp kabul edildi.⁵³²

3.1.4.5. Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun 18. Maddesinin Kaldırılması

2559 sayılı ve 4 Temmuz 1934 tarihli Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 18. maddesinin kaldırılmasına dair kanun tasarısı İçişleri Bakanlığınca hazırlanmış ve Bakanlar Kurulunca 18 Şubat 1948 tarihinde TBMM'ne sunulması kararlaştırılmıştı. 18. madde şu şekildeydi:

Fevkalade hallerde ve Devletin emniyet ve selametini ve içtimai nizamı tehdit ve ihlal kabiliyetini haiz vaziyetlerde bu hal ve vaziyetleri ihdas edeceklerinde veya devamına müessir olacaklarına şüphe edilenleri, sebep ortadan kalkıncaya kadar, polis nezaret altına alabilir ve umumi ve hususi nakil vasıtalarına vaziyet edebilir. Bu hal ve vaziyetin devamının takdiri en büyük mülkiye amirine aittir.⁵³³

18. maddenin kaldırılma nedeni tasarının gerekçesinde şu şekilde belirtiliyordu:

1934 senesinde yürürlüğe girmiş olan Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun o zamanki şartlar gözönünde bulundurularak 18 nci maddesiyle mülkiye âmirlerine verilmiş olan yetkinin bugünkü duruma nazaran devamına lüzum ve ihtiyaç kalmamış olduğundan bu maddenin yürürlükten kaldırılması uygun görülmüş ve bu sebeple bu tasan tanzim edilmiştir.⁵³⁴

Söz konusu tasarı 20 Şubat 1948 tarihinde Genel Kurul'da görüşüldü. İlk sözü alan D.P. Afyon Milletvekili Hasan Dinçer, vatandaş özgürlüğünü kısıtlayan bu maddenin kaldırılması konusunda Demokrat Parti'nin 1947 Nisanında kanun teklifinde bulunduğunu, hükümet bu teklife başlangıçta muhalefet ettikten sonra kendisi benzer bir tasarı hazırladığını söyleyerek

---

⁵³¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), s.67.

⁵³² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:71, (11.06.1947), s.117.

⁵³³ <http://hukukcu.com/modules/mysection/item.php?itemid=93>, Erişim tarihi: 10.12.2010.

⁵³⁴ *Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun 18. maddesinin kaldırılmasına dair kanun tasarısı ve Adalet ve İçişleri Komisyonları raporları (1/310)*, S. Sayısı: 106. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948).

Demokrat Parti'nin bu tasarıdan sadece memnun olduğunu ifade etti.⁵³⁵

C.H.P. Tokat Milletvekili Nazım Poroy, sözkonusu maddenin kaldırılmasından duyduğu memnuniyeti belirtmekle beraber, muhalefetin bu maddenin anayasaya aykırı olduğu düşüncesine katılmıyordu. Ona göre bu madde bir ihtiyaçtan konulmuştu. Hukuk inkılâpları yapılırken Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve İtalyan Ceza Kanunu'nun çeviri yoluyla alındığını, buna o zaman mecbur olduğunu, aslında iki ayrı ülkeden alınan bu kanunların birbiriyle uyuşmadığını, eski ceza usulü kanununun Türkiye'nin yapısına daha uygun olduğunu belirtti. Bu değişiklik nedeniyle daha önce valilere verilen bazı zabıta yetkileri yeni kanunla kaldırılmış oluyordu. Bu boşluğu doldurmak için Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'na 18. madde konmuştu. Artık bu düzenlemenin zamanı geçmişti ve değiştirilmesi gerekiyordu. Aslında bu tür düzenleme Batılı ülkelerde hâlâ mevcuttu. Fransa'da valinin buna benzer yetkileri vardı. İngiltere'de polisin yetkileri inanılmayacak kadar genişti. Şimdi Hasan Saka Hükümeti bu maddeyi kaldırıyordu. Poroy bu değişikliği istemiyordu, oyunu çekinsek olarak kullanacaktı. Çünkü değişiklikle ilgili şüphelerini giderememişti. Asıl yapılması gereken adalet mekanizmasında yenilikler yapmaktı. Öncelikle tek hâkimli usul kabul edilebilir bir sistem değildi, üst mahkemeler yoktu.⁵³⁶

D.P. İstanbul Milletvekili Fuad Hulusi Demirelli, iktidar ve muhalefetin kabul ettiği, komisyonların görüş birliğine vardığı bir tasarı üzerinde tartışmanın gereksiz olduğunu ifade ettiği konuşmasında, kendilerinin daha önce bu maddenin kaldırılmasıyla beraber aynı kanunun 2. maddesinin de değiştirilmesi ile ilgili bir kanun teklifi verdiklerini, bu teklifin komisyondan geri gelmediğini, mümkünse bu teklifin kapsadığı 2. maddenin de değiştirilmesini istedi.⁵³⁷

Adalet Bakanı Şinasi Devrin, daha çok Poroy'un konuşmasına cevap verdiği konuşmasında, Poroy'un usul kanunu ile ilgili görüşlerine katıldığını, fakat İngiliz polisinin yetkileriyle ilgili okuduğu metnin kendi iddialarını tekzip ettiğini belirtti. İngiliz polisine verilen sözkonusu yetkiler polisin adli zabıta görevlerini ilgilendirmekteydi. Türkiye'deki kanunlarda da buna benzer önleyici hükümler bulunmaktaydı. Fakat bunların hiçbiri 18. maddedeki yetkilerle kıyaslanamazdı.⁵³⁸

---

⁵³⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), ss.260-261.

⁵³⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), ss.261-264.

⁵³⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), s.265.

⁵³⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), ss.266-267.

C.H.P. Tokat Milletvekili Galip Pekel ise 18. maddenin kaldırılmasından doğan boşluğun doldurulmamasından şikâyetçiydi. Mülki âmirlere verilen yetkiler olağanüstü durumlar içindi. Şimdi ise bu yetki kaldırılmakla bir boşluk oluşuyordu. Pekel, maddenin tamamen kaldırılmasına karşıydı. Hele dışarıdan tehditlerin arttığı bu zamanda bu maddeye daha fazla ihtiyaç vardı. Madde değiştirilebilirdi, fakat tamamen kaldırılmamalıydı.⁵³⁹

İçişleri Komisyonu Sözcüsü Akif Eyidoğan, sözkonusu maddenin yürürlükte olduğu 12 yıl boyunca uygulanmadığını, artık bu maddeye de ihtiyaç kalmadığını anlattı.⁵⁴⁰ İçişleri Bakanı Münir Hüsrev Göle de maddenin kaldırılmasıyla idare amirlerinin büsbütün yetkisiz kalmayacaklarını, Vilayetler İdaresi Kanunu, Ceza Kanunu, Köy Kanunu, Pasaport Kanunu ve benzeri kanunlarla idare amirlerine yetkiler verildiğini savundu.⁵⁴¹

C.H.P. Diyarbakır Milletvekili İhsan Hâmit Tiğrel'in de tasarının lehine konuşmasından sonra maddelere geçildi. Maddeler üzerinde herhangi bir tartışma olmadı. Sonuçta tasarının kanunluğu kabul edildi.⁵⁴²

3.1.4.6. 1706 Sayılı Jandarma Kanunu'nun 12. Maddesinin Değiştirilmesine ve Muvakkat Madde Eklenmesine Dair Kanun

1706 sayılı Jandarma Kanunu'nun 12. maddesinin değiştirilmesi hakkında İçişleri Bakanlığı'nca bir tasarı hazırlanmış, Bakanlar Kurulu'nun 8 Şubat 1947 tarihli toplantısında bu tasarının TBMM'ye sunulması kararlaştırılmış, sonunda 18 Şubat 1947 tarihinde Meclis'e sevk edilmişti. Tasarının amacı hükümet gerekçesinde şu şekilde açıklanıyordu:

30 Haziran 1930 tarihli 1706 sayılı Jandarma Kanununun 12 nci maddesi, jandarma subaylarını ordu subayları gibi ordu kıtalarında her rütbede bir sicil süresi kadar kıta stajı yapmaya mecbur ve yine aynı madde jandarma subaylarının terfileri; jandarma meslek âmirlerinden alacakları siciller ile ordu kıtalarında stajda buldukları altı ay süre içinde ordudan alacakları sicillerin her ikisinin de subayın üst rütbeye yükselmesine müsait olacak surette kesbi katiyet etmiş olması ile meşrut kılınmıştır.

⁵³⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), ss.267-269.

⁵⁴⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), ss.269-271.

⁵⁴¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), s.272.

⁵⁴² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), s.273.

1706 sayılı Kanunun yayımı tarihine kadar yetişmiş olan jandarma subaylarından mühim bir kısmını, jandarma başçavuşlarıyla lise ve yüksek mektep mezunlarından olup Jandarma Okulunda yetiştirilmiş olanlar ve az bir kısmını da Ordu subaylarından Jandarma emrine verilmiş olanlar teşkil ediyordu.

Jandarmanın silâhlı ve askerî bir inzibat kuvveti olması bakımından bu subayların böyle bir kuvvete emir ve komuta edebilmelerini teminen Jandarma Subay Okulunda iktisap ettikleri askerî bilgi ve zaptırapıt esaslarını takviye ve yeni terakkiyat ve tecrübelerden istifade ile mevcut bilgi ve mümareselerinin daha ziyade inkişafını sağlamak için bütün jandarma subaylarının her rütbede bir staj devresini Ordu birliklerinde geçirmelerini ve Harb Okulu tahsilini görmemiş olanların da bu okulda bir tahsil devresine tâbi tutulmalarına lüzum ve zaruret görülerek 12 nci madde ile bu maksadın temini cihetine gidilmiştir.

1706 sayılı kanunun 11 nci maddesi gereğince 1932 yılından beri Harb Okulundan Jandarma kadrolarına kâfi miktarda subay iltihak etmiş ve yukarıda zikredilen menabiden yetişmiş subaylardan üsteğmen rütbesinde subay kalmadığından ve halen Jandarma birliklerindeki bütün subaylar tâbi tutuldukları Ordu stajlarından henüz yeni denecek kadar bir zaman evvel avdet etmiş ve müktesebat ve tecrübelerini kaybetmemiş durumda olduğundan yeniden altı aylık kısa bir sürü için Ordu stajına tâbi tutulmalarına lüzum yoktur.

Jandarma üsteğmen ve yüzbaşları yurdun emniyet ve asayişiyile doğrudan doğruya ilgili ilçe Jandarma komutanlıklarındandırlar. Bunların Ordu stajına çıkarıldıklarında bundan evvelki senelerde olduğu gibi birçok ilçelerin emir ve komutasının gedikli erbaşlar elinde kalmasını ve binnetice birçok aksaklıkların meydana gelmesini mucip olacak ve ilk altı ay staj devresinde muvaffak olamayanların bir altı aylık devre daha Ordu stajında bırakılmaları zarureti bu aksaklığı temadi ettirecektir.

Binbaşı ve daha yukarı rütbedeki Jandarma subaylarının her rütbede altı aylık bir talim ve terbiye ile iktisap ettikleri bilgi ve mümarese bu subayların seferde seyyar Orduda faal hizmette istihdamlarına mâni olacak kadar zayıf kalmaktadır. Halbuki seferde yurdun emniyet ve asayışı daha ziyade ehemmiyet

kesbedecek ve bilhassa seyyar Ordunun memleket içindeki ikmal ve iâşe ve irtibatlarının aksamadan temini her rütbedeki Jandarma subaylarının seferberlik ilânında Jandarma kıta ve vazifeleri başında kalmalarını zaruri kılacaktır. Ayrıca Jandarma subaylarının miktarı seyyar ordunun subay kadrolarına bir faide temin etmeyecek kadar azdır. Bundan başka Jandarma subaylarının her rütbede altı aylık Ordu stajına tâbi tutulmamak suretiyle noksanlaşacak askerî bilgi ve mümâreseleri bu subayların bölgelerindeki Ordu birliklerinin manevra ve tatbikatlarına, konferanslarına, harb oyunu ve plân tatbikatlarına, atlı ve yaya tatbikatlarına iştirak ettirilmesi suretiyle askerî bilgilerinin takviye edilmesi imkânı bulunacaktır.

Binaenaleyh meslek görevinin aksamaması için kanunun bu maddesinin her jandarma subayı için her rütbede mecburi kıldığı altı aylık ordu stajından sarfinazar edilmesine kati ihtiyaç vardır.

Harb Okulundan jandarma hesabına yetişen teğmenler şimdiye kadar bir yıl Atış Okulunda bir yıl ordu kıtalarında stajda bir yıl Jandarma Subay Okulunda tahsilde ve bir yıl Jandarma kıtalarında stajdan sonra üsteğmenliğe terfi etmekte idiler. Son karara göre Atış Okulunun öğrenim süresi iki yıla iblâğ edildiğinden jandarma subaylarının ordudaki emsallariyle birlikte terfi edebilmeleri için (Diğer terfi şartlarını haiz oldukları takdirde) zabıta ve hukuk bilgileri daha ziyade yer alacak olan ve ayrıca atış ve küçük savaş tatbikat kursu açılacak olan Jandarma Subay Okulunu başarı ile bitirerek okuldan alacakları sicillerin üsteğmenliğe yükselmeleri için jandarma meslek sicilli olarak kabulü zaruri olmaktadır.

Halen Jandarmada 1706 sayılı Kanunun yayımından önceki şartlarla yetişmiş olan subaylardan Harb Okulu öğrenimi görmemiş subay kalmadığından ve halen jandarma subayları için memba Harb Okulu olduğundan 12 nci maddenin jandarma subaylarının Harb Okulu öğreniminden geçirilmelerine dair fıkrası, bu fıkranın sureti tatbikına ait 27 Mayıs 1933 tarih ve 2227 sayılı Kanunun da yürürlükte kalmasına ihtiyaç kalmamış ve maddeye jandarmanın kendi bünyesi içinde düzenliyeceği usullere göre açılacak kurslarda gösterecekleri başarı üzerine terfileri esası kabul edilmiştir.

1947 yılında terfi sırasında bulunan bir kısım

üsteğmenlerle yüzbaşı ve daha yukarı rütbedeki subaylar bugün yürürlükte bulunan 1706 sayılı Kanununun 12 nci maddesi gereğince ordu kıta stajına çıkarılmış bulduklarından bu tadil kabul edildiği takdirde dahi ordudan alacakları siciller üzerine terfi edeceklerdir. Yalnız jandarma kadrolarında yapacağı boşluk ve hizmette hâsıl olacak aksaklık dolayısıyla ordu kıta stajına çıkarılmamış olan üsteğmenlerin iki yıllık meslek sicili almalarına halen imkân olmadığından bunların yalnız bir yıllık meslek sicili ile terfileri sağlanmak için bir geçici madde eklenmiştir.

Bu sebeplerle 1706 sayılı Jandarma Kanununun 12 nci maddesinin değiştirilmesi için ilişik kanun tasarısı hazırlanmıştır.⁵⁴³

Tasarı Milli Savunma ve İçişleri Komisyonlarında önemli değişikliklere uğramıştı. Bu nedenle Genel Kurul'un 7 Mayıs 1947 tarihli oturumunda İçişleri Komisyonu Sözcüsü Akif Eyidoğan, yeni bir metin hazırlanması isteğiyle tasarının İçişleri Komisyonu'na geri verilmesini istedi. Bu istek Genel Kurul'da kabul edildi.⁵⁴⁴

Tasarı İçişleri Komisyonunda tekrar gözden geçirilerek Genel Kurul'a havale edildi. Nihayet bu tasarı 4 Haziran 1947'de Genel Kurul'da görüşüldü. Tasarı hakkında daha geniş bilgi vermek için İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer kürsüye geldi. Sökmensüer, 1930 yılında kabul edilen Jandarma Kanunu gereğince jandarma subaylarına altı aylık staj verilmesi nedeniyle her yıl 120'ye varan ilçenin kumandansız kaldığını, bunun da o ilçelerdeki asayişe olumsuz etkide bulunduğunu söyleyerek Jandarmanın esas görevi nedeniyle idari ve adli yanının ön planda, askeri yanının geri planda olduğunu, bu nedenle zabıta görevleri açısından daha iyi yetiştirilmesini hedef tuttıklarını belirtti. Bundan dolayı ilçelerdeki teğmen ve yüzbaşı rütbesindeki jandarma subaylarının staja tabi tutulmalarına gerek duymadıklarını ifade etti. Binbaşı ve daha üst rütbedeki subayların ise buldukları bölgelerdeki askeri kıtaların tatbikat ve manevralarına katılmak suretiyle askeri eğitimlerini alacaklarını belirtti.

Bu açıklamadan sonra C.H.P. Balıkesir Milletvekili İzzettin Çalışlar söz aldı. Çalışlar, jandarma subaylarının ordunun maddi ve manevi etkisinden, eğitiminden uzak kalmasının faydalı değil bilakis zararlı olduğunu söyledi. Orduda geri hizmetlerde 3-4 yıl çalışan subayların bile kıtalara katıldığında

---

⁵⁴³ Jandarma Kanununun 12 nci maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve Milli Savunma ve İçişleri Komisyonları raporları (1/149), S. Sayısı: 124. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947).

⁵⁴⁴ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), s.99.

zorlandıklarını, yıllarca jandarma görevi başında kalacak subayların emri altındaki erleri eğitmesinin daha zor olacağını belirtti. Mutlakiyet döneminde jandarmanın ordu ile ilgisinin bulunmadığını, daha sonra İtalya ve Fransa'nın yardımıyla jandarmada ilk önce Rumeli'de geniş bir ıslahat yapıldığını, bunun için de ilk iş olarak ordudan subay ve er alındığını ve böylece başarıya ulaşıldığını söyledi. Meşrutiyet döneminde ise bu usulün tüm ülkede uygulanmasıyla jandarma teşkilatının düzeldiğini ve başarılı olduğunu belirtti. Jandarma sınıfından yetişen yüzbinlerce erin ihtiyat sınıfına ayrıldığını, bir savaş durumunda bu ihtiyat erlerinin iyi yetişmemiş jandarma subayları tarafından eğitilmesinin doğru olmayacağını, bundan dolayı jandarmanın ordu ile ilgisinin kesilmesinin zararlı olacağını vurguladı. Çalışlar, konuşmasının sonunda teğmen rütbesindekilerin henüz eğitilmiş oldukları için staj eğitimine gönderilmeyebileceğini, fakat yüzbaşı ve daha üst rütbedekilerin bu stajdan muaf tutulmalarını teklif etti.⁵⁴⁵

İçişleri Bakanı Sökmensüer açıklamada bulunmak üzere tekrar kürsüye geldi. Sökmensüer, jandarma subaylarının stajı konusundaki halihazırdaki uygulamanın Cumhuriyet döneminde sadece 1931 sonrası uygulandığını belirtti. Daha önce ise eski usulde, kendi meslekî sicillerine göre terfi ettiklerini ve bundan ülke emniyetinin hiçbir zarar görmediğini söyledi. Bu yıl 120 ilçeyi komutansız bırakmadıklarını ve suç oranının düştüğünü söyleyen Bakan, üzerinde durdukları uygulamanın aslında zabıta güçlerinin birleştirilmesi projesinin de bir parçası olduğunu söyledi. Artık günümüzde teknik ve uzmanlaşmanın önem kazandığını, bu şartlar altında hem askeri hem de zabıta eğitiminin bir şahısta birleştirilmesinin imkanı olmadığını söyledi. Hükümet programında da belirtildiği gibi askerliğini yapmış kişilerden polis memuru olarak zabıta görevinde özel surette yetiştirmek olduğunu ifade etti. Jandarmanın ıslahı ile ilgili programı kendisinin de bildiğini, o dönemde Fulon adında bir jandarma yüksek subayının Türkiye'ye geldiğini, jandarmaları askeri bilgidan ziyade zabıta, hukuk ve idare bilgisi vermeye çalıştığını ve böylece çok başarılı subaylar yetiştirdiğini söyledi. Halihazırdaki uygulama nedeniyle ilçelerin üçte birinin amirsiz ve komutansız kaldığını, bu yerlerde de suç oranlarını arttığını ifade eden Sökmensüer, yapılacak değişikliklerle hem zabıta kuvvetlerinin tek elde toplanmasının sağlanacağını hem de jandarma birliklerinin bir tümende toplanarak askeri eğitim görmeleri sağlanacağını belirtti.⁵⁴⁶

Sökmensüer'in konuşmandan sonra C.H.P. Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu söz aldı. Tekelioğlu, jandarmanın idarî, askerî ve adlî olmak üzere üç

---

⁵⁴⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:68, (04.06.1947), ss.18-21.

⁵⁴⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:68, (04.06.1947), ss.21-22.

görevi bulunduğunu, talim ve terbiye bakımından Genelkurmay'a, idarî bakımından İçişleri, adlî bakımdan da Adalet Bakanlığına bağlı olduğunu söyledi. Jandarmanın ayrı bir meslek olması konusunda Sökmensüer'e katıldığını belirten Tekelioğlu, bugünkü halindeki jandarmayı da ordu disiplinine göre yetiştirmenin gereğinden bahsetti. Bakan'ın Genelkurmay'la görüşüğünü söylemesine de itiraz eden Tekelioğlu bu konunun Askerî Şûra'nın yetki alanına girdiğini söyledi. Son olarak stajlardan yüzbaşılardan da muaf tutulmaması yönündeki Millî Savunma Komisyonu görüşünün esas alınmasını istedi.⁵⁴⁷ D.P. İstanbul Milletvekili Salamon Adato'nun staj lehinde, C.H.P. Ağrı Milletvekili Hüsamettin Tuğaç'ın ise tasarı lehinde konuşmalarının ardından Millî Savunma Komisyonu Sözcüsü General Eyüp Durukan söz aldı. Durukan, Millî Savunma Komisyonunun binbaşı rütbesine kadar jandarma subaylarının stajdan muaf tutulmalarını tasvip etmedikleri, bu tasarinın İçişleri Komisyonu tarafından teklif edilen ve Genelkurmay Başkanlığı tarafından tasvip edilen tasarı olduğu açıklamasında bulundu.⁵⁴⁸

İzzettin Çalışlar tekrar söz alarak sözlerine açıklık getirdi. Çalışlar, Cumhuriyet döneminde 1930 öncesinde de jandarmaların ordu subayları tarafından yetiştirildikleri için başarılı olduklarını, savaş sırasında firarilerin ve asayiş olaylarının artması ile jandarmanın savaşa katılmasının bir ilgisi olmadığını, jandarmanın polisten tam olarak ayrılıncaya kadar da talim ve eğitimden mahrum kalmasının doğru olmadığını söyledi. Jandarma stajının seyyar jandarma tümeni ile yapılmasının mümkün olmadığını, çünkü bunların dağınık kuvvetler olduğunu, değişik yerlerdeki kuvvetlerin birleştirilerek yeni bir tümen oluşturulmasının ise zor olduğunu, jandarma sınıfını sabit ve seyyar olarak ikiye ayırmanın da mümkün olmadığını belirtti. Çalışlar son olarak en azından yüzbaşılardan da staja dahil olması teklifini tekrar etti.⁵⁴⁹

İçişleri Bakanı eleştirilere cevap vermek üzere tekrar kürsüye geldi. Sökmensüer, jandarma subaylarının terfi ve görev sürelerini anımsatarak şu durumda bile yüzbaşı rütbesine kadar subayların çoğunlukla idari ve adli görevlerde bulunduğunu ve son gelişme ve tekniklerden uzak bulunduğunu söyledi. Sökmensüer, disiplin ve eğitim konusunda yeni yapılanmada da uygulamaların devam edeceğini, jandarmanın asli görevine dönmesi gerektiğini, yarı zabıta yarı askeri durumunun doğru olmadığını da belirtti.⁵⁵⁰ Bundan sonra yapılan oylamada tasarı aynen kabul edildi. Böylece birinci görüşme sona erdi.⁵⁵¹ İkinci oylama ise 9 Haziran 1947 tarihinde yapılarak tasarı kabul

⁵⁴⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:68, (04.06.1947), ss.23-24.

⁵⁴⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:68, (04.06.1947), ss.26-27.

⁵⁴⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:68, (04.06.1947), ss.27-28.

⁵⁵⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:68, (04.06.1947), ss.28-30.

⁵⁵¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:68, (04.06.1947), s.31.

edildi.⁵⁵²

3.1.4.7. Tunceli İlinde Olağanüstü İdarenin Kaldırılması ve İl Merkezinin Kalan İlçesine Nakli

Tunceli ilinde 1936 yılında olağanüstü idare kurulmuş ve il merkezi de Elazığ'a taşınmıştı. Hükümet Tunceli'de normal hayata geçilmesi zamanına geldiği düşüncesiyle kanun tasarıları hazırlamıştı. İlk tasarı ile Tunceli ili merkezi Kalan kasabasına naklediliyor, Kalan ilçesi kaldırılıyor, Kütahya ilinde ise Altıntaş adlı bir ilçe kuruluyordu. Tasarıda bu işlemin gerekçesi şu şekilde açıklanıyordu:

Tunceli Merkezinin muvakkaten bulunduğu Elâzığ'dan (Mameki) Kasabasına kaldırılmış olmasından bu İlçe, İl Merkez İlçesi olmuş ve artık Kalan ilçesinin vücuduna lüzum kalmamıştır. Tutumlanan bu ilçe kadrosuyla beşyüzelli yıldanberi Bucak halinde idare edilen ve Kütahya ilinde bulunan Altıntaş namıyla bir kaza kurulması faydeli görülmüştür. Altıntaş tarihi çok eski devirlere dayanmakta ve Etiler zamanında bir medeniyet merkezi olarak yaşamış bulunmakta ve 2000 senelik bir tarihi taşımaktadır.

İstiklâl Harbinde bu bucağın birçok köyleri meydan muharebelerine sahne olmuş ve Dumlupınar Meçhul Asker Âbidesini kendi sinesinde taşımış bulunmaktadır.

Bu yurt köşesi 46 aded köy ve erkek, kadın 17 717 nüfusa maliktir. Zirai, ekonomik, idari ve coğrafi ve sosyal durumu itibariyle ve merkeze uzaklığı dolayısıyla bu bucak ve köylerinin adli, askerî ve idari işlerini kolaylıkla görebilmeleri bakımından ve her yönden ilçeye çevrilmesi faydeli görülmüş olduğundan yukarda arzolunduğu gibi Altıntaş adıyla anılmak üzere yeniden bir ilçe kurulması için ilişik kanun tasarısı düzenlenmiştir.⁵⁵³

İkinci tasarı ise valilik kadrosunun tesisiyle ilgiliydi. Bu kadro tesisinin gerekçesi de tasarıda şu şekilde açıklanıyordu:

Tunceli ilinin idaresi hakkındaki 2884 sayılı kanunun

⁵⁵² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:70, (09.06.1947), ss.98-99.

⁵⁵³ *Tunceli ili Merkezinin Kalan Kasabasına Nakline ve Kalan İlçesinin kaldırılmasına ve bir kadro ile Kütahya ilinde Altıntaş adı ile yeniden bir ilçe kurulmasına dair kanun tasarısı ve İçişleri ve Bütçe Komisyonları raporları (1/95), S. Sayısı: 50. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:27, (30.12.1946).*

birinci maddesi hükmüne göre Tunceli Vali ve Komutanı olan zat aynı zamanda Dördüncü Genel Müfettiş sıfat ve yetkisini haiz bulunmaktadır.

2.1.1936 tarihinde yürürlüğe girmiş olan ve müddeti 1 Ocak 1940 tarihinde sona ermesi lâzımgelen bu kanunun hükmü 3706 sayılı kanunla 31 Aralık 1942, 4330 sayılı kanunla 31 Aralık 1944, 4687 sayılı kanunla 31 Aralık 1945 ve 4809 sayılı kanunla da 31 Aralık 1946 tarihine kadar dört defa uzatılmıştır.

Bu kanunun Tunceli bölgesinde uygulanmasıyla gerek emniyet ve asayiş, gerekse bayındırlık bakımından çok mühim sonuçlar alınarak bu havalinin normal surette idaresi sağlanmış bulunduğundan artık 2884 sayılı kanun hükmünün yürürlükte kalması lüzumlu (sic) görülmüştür.

Bu suretle Dördüncü Genel Müfettiş üzerindeki Vali ve Komutanlık yetkisi kalkmış olacağından Tunceli İline yeniden bir Vali tâyini zarureti hâsıl olmuş ve bu sebeple 3656 sayılı kanunun tadil ve eklerinin İçişleri Bakanlığına ait cetvelinde değişiklik yapılması lüzumlu bulunmuş ve ilişik kanun tasarısı ona göre düzenlenmiştir.⁵⁵⁴

Tunceli ilindeki gelişmelerin tartışıldığı görüşmelerde ilk sözü C.H.P. Tunceli milletvekili Necmeddin Sahir Sılan aldı. Sılan öncelikle olağanüstü idarenin niçin uzun yıllardır Tunceli’de yürürlükte olduğunu anlattı. Eski dönemlerde seyyitler, ağalar ve haydutların elinde oyuncak olan, kanunların uygulanmadığı ve Dersim adıyla anılan Tunceli’de vatandaşları korumak, hükümet nüfuzunu sağlamak için İnönü’nün tanımıyla “sel seferleri” mahiyetinde tedip hareketleri yapılması nedeniyle özel bir idare kurulmuş, başına da Tunceli Valisi, Komutanı ve Dördüncü Genel Müfettişi sıfatıyla tek bir kişi getirilmişti. Değişik kanunlarla Bakanlar Kurulu’na verilen yetkiler de bu yetkiliye devredilmişti. Vali ve komutana Belediye Başkanı olarak kaymakam ve bucak müdürünü görevlendirebilme yetkisi de verilmişti. Savcılara geniş yetkiler verilmiş, Ceza Mahkemelerinde verilen hükümlerin Yargıtay’a gönderilmemesi şart koşulmuştu. Sılan vali ve komutana verilen ek yetkileri şu şekilde anlattı:

Vali ve komutan, lüzum gördüğü fertleri ve aileleri, il içinde bir yerden diğer bir yere nakledebilir. İl içinde

---

⁵⁵⁴ Devlet Memurları Aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı kanunla değişikliklerine ve eklerine bağlı cetvelin İçişleri Bakanlığı kısmında değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı ve İçişleri ve Bütçe Komisyonları raporları (1/85), S. Sayısı: 51. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:27, (30.12.1946).

oturmalarını yasaklıyabilir. Dilediği vatandaşlara ait takipleri geciktirebilir ve bu gibilerin cezalarını geciktirebilir.

Teciline lüzum görmediği takdirde idam hükümlerinin yerine getirilmesini emredebilir.

.....

Ancak bütün bu geniş yetkileri, Vali ve Komutan, kesin ve mutlak bir zaruret olmadıkça kullanmamış ve bu kanunu, haydutların elindeki mâsum ve Hükümete sadık vatandaşların hayatlarını korumak ve medeni bir hayata kavuşturmalarını sağlamak bakımından, taşıdığı özel hükümlere rağmen esaslı bir teminat olmuştur.

.....

Bu suretle, bugün bu güzel Vatan parçası, Cumhuriyetimizin kudretli ve şefkatli eliyle, diğer illerimiz gibi, sükûn ve huzura kavuşmuş, Hükümet nüfuzu tamamiyle teessüs etmiş ve vatandaşlar için de yeni bir devre başlamış bulunmaktadır.⁵⁵⁵

TBMM'nin Tunceli il merkezinin Elazığ'dan Kalan'a taşınmasını ve normal hayata geçilmesini şükranla karşılayacağını ifade eden Sılan, bölgede tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını, daha önceden başlatılmış olan ıslah ve imar hareketlerinin sürdürülmesini ve okulların sayılarının artırılmasını istedi.⁵⁵⁶

Sılan'dan sonra söz alan C.H.P. Elazığ milletvekili Fahri Karakaya da Dersimlilerden gördükleri zararlardan bahsetti. Cumhuriyet döneminde ayaklanmaların bastırılması ve sorunun kökten çözümü için yapılanlardan sonra artık emniyetin sağlandığını belirten Karakaya, Tunceli'nin ekonomik yönden geliştirilmesi için bazı önerilerde bulundu. Tunceli'de 40-50 yerde akan buz gibi sular ve İsviçre'de bulunmayan manzaralar bulunduğunu söyleyen Karakaya, yollar yapıldığı takdirde turizmin gelişeceğini iddia etti. Bölgenin maden bakımından da zengin olduğunu, maden tetkikleri için heyetler gönderilmesini de öneren Karakaya, son olarak da tedip harekâtı sırasında başka bölgelere sürülen vatandaşların geri dönmelerine izin verilmesini rica etti.⁵⁵⁷

C.H.P. Ankara milletvekili General Naci Tınaz da yaptığı konuşmasında ekonominin önemine değinerek, Balkanların Osmanlı'nın elinden çıkışının esas

---

⁵⁵⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:27, (30.12.1946), ss.827-828.

⁵⁵⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:27, (30.12.1946), s.828.

⁵⁵⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:27, (30.12.1946), s.829.

nedenini o bölgenin ekonomi bakımından geri kalması olarak gösteren yabancı bir yazarın tespitine katıldığını, 10-15 yıl sonra Dersim olaylarının tekrarlanmaması ve Sasun'da benzer olayların çıkmaması için ekonomik önlemlerin alınması gerektiğini söyledi. Bu cümleden olarak da Dersim'de hayvancılık yapmayı, Munzur vadisinde Çemişgezek taraflarında iyi mahsul almayı, dokumacılığı geliştirmeyi, Elazığ'da kumaş fabrikası açarak bölgenin mahsulünü, tiftiğini, yününü getirip işlemeyi ve fabrikada bölge insanını çalıştırmayı önerdi.⁵⁵⁸

İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer ise yaptığı konuşmasında daha çok Tınaz'ın sözlerine yönelik eleştirilerde bulundu. 10-15 yıl sonra yeni bir Dersim olayının olmayacağını, Cumhuriyet idaresinin uyumadığını, bölge halkının Türk oğlu Türk olduğunu, o nedenle Balkanlardaki halkla karşılaştırmanın doğru olmadığını, bu bölge halkının okutulmaması nedeniyle olaylar ortaya çıktığını öne süre Sökmensüer, bölgenin ekonomik açıdan geliştirilmesi için çalışmalar yapıldığını, elde olan tüm imkanları da kullanacaklarını söyledi. Sökmensüer, şu ana kadar bölgeden göç ettirilmiş kişilerden 3000 kadarının geri dönüşüne de izin verildiğini açıkladı.⁵⁵⁹ Bundan sonra yapılan oylamalarda İçişleri Bakanlığı'na ait cetvelde valilik kadrosu ihdası ile ilgili değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı ve Tunceli İl Merkezi'nin Elazığ'dan Tunceli'nin Kalan kasabasına nakli ve Kalan İlçesi kadrosuyla Kütahya'da Altıntaş adında yeni bir ilçe kurulması ile ilgili kanun ve bu kanunun 1 Ocak 1947 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesi kabul edildi.⁵⁶⁰

3.1.4.8. Pasaport ve Vatandaşlık Kanunlarında Değişiklik (Osmanlı Hanedanı İle İlgili)

Osmanlı Hanedanı mensubu biriyle evlenerek hanedana girmiş kimselerin boşandıktan sonra hanedan üyeliklerinin düşmesi nedeniyle bu kişilerin Türkiye'ye girmelerine izin veren ve Pasaport Kanunu'nda yapılması istenen bir değişiklik tasarısı İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve 27 Haziran 1949 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulması kararlaştırılmıştı. Tasarının gerekçesi şöyleydi:

Doğum itibariyle münderis Osmanlı Hanedanına
mensup olmıyarak bu hanedanın erkekleriyle evlenen kadınlarla

---

⁵⁵⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:27, (30.12.1946), ss.829-830.

⁵⁵⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:27, (30.12.1946), ss.830-831.

⁵⁶⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:27, (30.12.1946), ss.831-832.

yine aynı durumda olup hanedana mensup kadınlarla evlenen erkeklerin bu hanedana nispetleri nikâh akdinden ibaret ve bu akdin zevaliyle zail olacağından kan itibarıyla hanedana mensup olmıyan ve bir evlenme dolayısıyla bu nispetleri meydana gelen kadın ve erkeklerin ölüm ve boşanma sebebiyle dul kalmaları halinde yurda gelmelerine bir mâni kalmadığı düşünülerek bu Kanun tasarısının birinci maddesi bu şekilde hazırlanmış ve doğum itibarıyla münderis Osmanlı Hanedanına mensup kadınlardan yabancı Devlet reisleri ve münderis olmıyan yabancı Devlet hanedan âzası mensupları veya diploması muafiyetini haiz erkeklerle evli bulunanların Milletlerarası münasebet ve Devletlerarası mücemele zarureti karşısında kabul edilen umumi prensiplere göre kocalarının tâbi bulunduğu genel hükümler dairesinde muameleye tâbi olmalarına imkan verebilmek için ikinci madde tanzim edilmiştir.⁵⁶¹

Ayrıca bu kişilerin vatandaşlığa kabulünün Bakanlar Kurulu iznine bağlanması için Vatandaşlık Kanunu'nda bir değişiklik yapılmasıyla ilgili kanun tasarısı İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve aynı gün Bakanlar Kurulu tarafından TBMM Başkanlığı'na sunulması kararı alınmıştı. Bunların dışında C.H.P. Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüreğir de 27 Ağustos 1947 tarihinde Hilafetin İlgasına ve Hanedanı Osmanî'nin Türkiye Cumhuriyeti memaliki haricine çıkarılmasına dair olan 1924 yıl ve 431 sayılı kanuna ek kanun teklifi vermişti. Yüreğir bu teklifi vermekteki amacını gerekçede şöyle açıklıyordu:

Hilâfetin ilgası ve Osmanlı hanedanının Türkiye Cumhuriyeti toprak veya sınırlarından ihracı üzerinden ancak yirmi üç yıl gibi çok kısa bir müddet geçmiş bulunmaktadır. Herkesçe malûm olan bir hakikattir ki, yirmi üç yıllık bir müddet, değil bir millet hayatı için, hattâ fertlerin hayatı için bile kâfi gelmiyen çok az ve kısa bir zamandır. Bilhassa millet ve Devlet hayatımızda geçirmiş olduğumuz, 600 yıllık âdet, an'ane ve birçok menfaat, hudutsuz ihtiras ve entrikaların da karışmış olduğu, bu devrin ve onun prestîşkârları, meclubu ve mensubu bulunan ve halen büyük bir kısmı da aramızda ve hayatta olan ve bu geçmiş devri tahassürle arzuluayan ve istiyenlerin kafasından silinip izale edilmesine bu yirmi üç yıllık gibi çok kısa bir müddetin hiçbir zamann için kâfi gelmiyeceği her akli selim tarafından kabul ve teslim olunur.

---

⁵⁶¹ *Pasapart Kanununun 4 ncü maddesinin 7 nci bendinin değiştirilmesine ve bu kanuna bir madde eklenilmesine dair Kanun tasarısı (1/223), S. Sayısı: 157. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:78, (29.04.1949).*

Tarih ve emsali hâdiseler gözlerimizin önündedir.
Meselâ:

Fransa, dördüncü cumhuriyeti de kurduğu ve krallık hanedan ve ailesine mensup olanların Fransa toprakları dışarısına çıkarılması üzerinden yüz elli sekiz yıl gibi, oldukça uzun bir müddet de geçmiş olduğu halde hâlâ kral hanedanına en uzaktan intisabı bulunanların bile memleket sınırları içerisine girmelerine hiçbir sebep ve suretle müsaade edilmediği gibi, Demokrasi sahasında en ileri milletlerden birisi olan yine aynı Fransa'da bugün de siyasi kralcı bir partinin kurulmasına katiyen müsaade edilmemektedir.

Halbuki bizde Osmanlı hanedanının memlekettten ihracı hakkındaki kanun yapıları ve tatbik edileli ancak yirmi üç yıl olmuştur.

Yukarda verdiğimiz tarihi misal ve hâdiseye ve elimizdeki kanunun sarahat ve katiyetine ve bir takım zuhuru muhtemel ve hattâ muhakkak olan tehlikelere rağmen mahlû Halife Abdülmecid'in kızı ve Haydarabad Nizamının gelini Bayan Dürrüşehvar'ın 1946 yılında sınırlarımızdan içeri alınarak İstanbul'da ikamet etmesine müsaade edildiği gibi bu defa da yine mahlû Halife Abdülmecid'in oğlu Faruk'un kızı ve son padişah hain Vahdettin'in kızı Sabiha'dan doğma, Mısır hanedanından prens Mümin'in eşi Bayan Neslişahı da keza sınırlarımızdan içeri sokarak ve İzmir'e de uğratarak 1 Haziran 1947 de İstanbul'a çıkmalarına ve on beş gün müddetle burada ikamet etmelerine müsaade etmiş bulunmaktayız. Vakiya bu Osmanlı hanedanına mensup bayanların topraklarımıza girmeleri ve ikametlerine müsaade edilmesi her ne kadar dost ve yabancı bir Devlet erkân ve hanedanından bulunan kocaları ile birlikte olmalarına müstenit ise de ve meseleye bir transit şekli verilmesine rağmen 431 sayılı Kanunun katiyet ve sarahat arzeden ahkâmı hiçbir suretle bu yolda tefsir ve izaha müsaade edemez. İç dâvalar ve rejimimizin korunması için konulmuş olan kanunlar karşısında, her hangi dost veya müttefik Devlet hanedan ve uyruğuna karşı da olsa asla müsaadekâr davranamayız; çünkü bu gibi müsamaha ve atfetler yüzündendir ki, asırlarca millî şeref ve istiklâlimizi kıran bir kapitülasyonlar ıstırabı içinde kıvrandık ve daha çok yakın tarihte kahraman İnönü'nün sağladığı «Lozan» zaferi ile bu (Uhudu atıka) belâsından yakamızı kurtarabildik. Şu haliyle de

karşımızda kim olursa olsun kanunun ruhuna, mevcudiyetine aykırı birtakım hareketlere sebebiyet vererek dolayısıyla yeniden imtiyazlar bahşetmeye ve kapitülâsyonlar yaratmaya asla müsaade edemeyiz. Kanuni vecibeye riayet edilmiyerek eski Osmanlı Hanedanına mensup kadınların topraklarımıza girmelerine fırsat verilmesi yüzünden yukarda işaret ettiğim ruh ve kafadaki birtakımları tarafından âdeta istikbali hümayon merasimi icra edilmiş yedi defa el etek ve saçak öpme törenleri tekrarlanmıştır. Ve bu vesile ile yarış edercesine «Şahane sözler» ve bunlardan bahsedici neşriyat ile çeşitli pozlarla, bâzı gazete ve mecmualara konulan fotoğraf klişeleri ve sık sık sultan kelimelerinin tekrarlanması, sütunlarla hal tercümelerinin yazılması açıktan açığa kanunun yasak ettiği padişahçılık propagandasının yapıldığını göstermiştir. İşte bu haller de gösteriyor ki, yirmi üç yıllık kısa bir müddet, memlekette bu büyük inkılâbın tamamen yerleşmiş ve benimsenmiş olmadığını bir kere daha ispat eder. Yine bu nevi şahısların kanun hilâfına memlekete sokulmaları, Yüzellilikler misilli Osmanlı Hanedanının da affedilerek memlekete dönmeleri propagandasına geniş ölçüde yol açmıştır. Erkek, kadın milyonlarca Türkün fedakârlık ve kahramanlığı ve kanı canı pahasına olarak savaşp kazanmış bulunduğu inkılâplardan birisi ve belki de başta geleni; Millet ve memleketi uğruna çok yüksek kahramanlıklar göstermiş ülkeler ve kıtalar zaptetmiş yüksek medeniyet ve insaniyet eserleri yaratmış Yavuz'lar, Fatih'ler, Kanuniler ve emsali gibi büyük ve asil Osmanlı oğullarına mukabil, son asırlarda sırf şahsi ihtiras ve endişeleri için yasamayı Millet ve memleket menfaatlerinden üstün tutacak ve hattâ işi hiyanete kadar götürerek düşman hesabına çalışacak derecede dejenere olmuş ve tereddiye uğramış Osmanlı Hanedanının bu memleketten atılması da vardı ki, kahraman inkılâpçı nesil bunu da yerine getirmiş bulunmaktadır. Şimdi bizlere düşen vazife inkılâp eserlerini koruyacak ve ezeliyetten ebediyete kadar yaşatacak kanunlarımızı her hangi bir arıza ve aksaklığa uğratmadan yürütmektir. Ve bu vecibenin yerine getirilmesi için de Milletçe söz vermiş ve and içmiş bulunmaktayız.

Hulâsa ve netice: Eski Osmanlı Hanedanına mensup bayanların yabancı Devlet hanedanı ile evli bulunması ve memlekete transit suretiyle de giriyorlar ve ikamet ediyorlar şeklinin verilmesi 431 sayılı Kanunun ruhuna ve mevcudiyetine

aykırıdır, bu yersiz izah ve tefsirleri önlemek kaygısıyla ve bu gibi kanun harici hareketlere meydan vermemek endişesi ile bu ek Kanun tasarısını teklif ve takdim ediyor, büyük ve kutsal inkılâp eserlerimizin muhafaza ve idamesi bakımından tasvip ve kabul buyurulmasını diliyorum.⁵⁶²

Yüreğir'in teklifinde Osmanlı Hanedanının hiçbir ferdinin yabancı devlet uyruğuna geçmiş veya o uyrukta biriyle evlense dahi Türkiye Cumhuriyeti topraklarına ayak basamayacağı hükmü getiriliyordu.

Bu iki tasarı ve teklif gerekçeleriyle birlikte İçişleri, Adalet ve Dışişleri Komisyonlarına havale edilmiş, İçişleri Komisyonunda bunlar birleştirilerek müzakere edildikten sonra Adalet Komisyonu'na, bundan sonra da Dışişleri Komisyonu'na gönderilmişti. Adalet Komisyonu'nda tasarının Ek 1 maddesine "Osmanlı İmparatorluğunda padişahlık etmiş kimselerden hilâfetin ilgası tarihinde hayatta olsun olmasın, vârislerine intikali yapılmamış her hangi birinin nam ve uhdesinde o tarihte mukayyet bulunan gayrimenkul mallarla 1 Eylül 1324 ve 21 Nisan 1325 tarihli iradelerin mevzuu bulunan gayrimenkul mallar 431 sayılı Kanununun 8 ve 10 ncu maddeleri mucibince millete intikal etmiş bulunduğundan bu kanuna müsteniden yurda, avdet edenler dâhi, bu mallar üzerinde irs veya her hangi, bir sebebe dayanarak hak iddia edemezler" hükmü eklenmesi ve Dışişleri Komisyonu'nun da bunu kabul etmesi hem komisyonlarda hem de Genel Kurul'da büyük tartışmalara neden oldu. Öte yandan Yüreğir'in teklifi Adalet ve Dışişleri komisyonlarında reddedildi.

Tasarılar 18 Nisan 1949 tarihinde Genel Kurul'da ele alındı. Dışişleri Komisyonu Sözcüsü Gaziantep Milletvekili Abdurrahman Melek'in tasarıyla ilgili bilgi vermesinden sonra, kürsüye C.H.P. Niğde Milletvekili Hüseyin Ulusoy geldi. Ulusoy'un anlattığına göre tasarılar şu dört esası kapsıyordu: 1. Osmanlı Hanedanından olmayıp da, Osmanlı Hanedanından biriyle evlenmiş ve çocuğu olmayan erkek ve kadınların ülkeye dönebilmeleri. 2. Bunların ülkeye dönmelerinden sonra Osmanlı Hanedanından ülkeye geçmiş olan malları üzerinde veraset hakkı iddia etmemelerini sağlayıcı hüküm. 3. Osmanlı Hanedanına mensup kişilerle evlenmiş olan elçilerle birlikte yurda gelen kadın ve erkeklerin durumu. 4. Birinci grupta olanların yurda döndükten sonra Türkiye uyrukluğuna kabul edilmesini temin edici bir hüküm. Ulusoy bu hükümlerden 3. maddedeki eşleriyle beraber yurda girmelerine bir şey demeyeceğini, fakat prensip olarak hanedana doğrudan veya dolaylı mensup olan kimselerin yurda

---

⁵⁶² Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüreğir'in, Hilâfetin İlgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti memaliki haricine çıkarılmasına dair olan 431 sayılı Kanuna ek Kanun teklifi (2/59), S. Sayısı: 157. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:78, (29.04.1949).

girmeleri veya Hanedan malları üzerinde hak iddia etmelerine karşı olduğunu söyledi. Bu sözleri Millet Partisi'nden Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç ve Sinop Milletvekili Yusuf Kemal Tengirşenk tarafından bravo sesleriyle desteklendi.⁵⁶³

Afyonkarahisar Bağımsız Milletvekili Hazim Bozca'ya göre ise tasarı üç esası kapsıyordu. Birincisi, Osmanlı Hanedanlığına mensup olup da daha sonra yabancı devlet başkanları veya yabancı hanedan üyesi, ya da elçilik göreviyle görevlendirilmiş insanlarla evlenmiş bulunanların Türkiye'den transit geçişine izin verilmesi; ikincisi Osmanlı Hanedanından çocuğu olmayan ve Hanedanla bağı kalmamış Osmanlı Hanedanı gelinleri ve damatlarının Türkiye'ye alınmasına izin verilmesi; son olarak da 431 sayılı kanunun 8 ve 10. maddelerinin yorumunu kapsamaktaydı. Birinci maddedeki kimselerin transit olarak Türkiye'den geçişlerine izin verilmesini doğru bulduğunu söyleyen Bozca ikinci maddede söz konusu edilen gelin ve damatların Türkiye'ye kabul edilmelerine razı değildi. Bozca bu kişilerin neden Türkiye'ye gelecekleri ve kaç kişi olduklarını sormuş, İçişleri Bakanı cevap vermemişti. İnkılâp kanunları bunlar için değiştirilemezdi. Vatan hasretiyle 25 yıldır yanmış olabiliyorlardı, varsın bir 25 yıl daha bu ıstırabı çeksinlerdi, fakat bunun için temel kanunlar değiştirilemezdi. Diğer konu olarak padişahların yurt dışındaki mallarının (Hazinei Hassa) idaresinin Türkiye devletinde kalması Lozan Konferansı görüşmelerinde kabul edildiğine ve bu konunun yıllarca bir çözüme kavuşmadığına göre şimdi bu konuda bir düzenleme yapmamak gerekirdi. Hükümetin bu hanedan mensuplarıyla niçin bir anlaşma zemini aramayıp da bu kişilerin Sami Günzberg adlı bir Yahudi ile anlaşmasına fırsat verdiğini de soran Bozca, Türkiye ile Hanedan mensupları arasında bir anlaşma olması durumunda verilecek paranın 200 bin lirayı geçmeyeceğini komisyondan öğrendiğini söyledi. Bozca, Hazine-i Hassa mallarının hukuki durumu konusunun 1936'dan beri çalışan komisyonda beklediğini, konunun orada çözülmesi gerektiğini belirtti. Adalet Komisyonu bu konuda karar alır ve Hazinei Hassa'nın devlete intikal ettiği kararına varırsa, aynı şekilde diğer devletler de kendi ülkelerindeki Hazinei Hassa mallarının kendi devletlerine geçtiğini iddia edebilirdi. Bu da Türkiye için büyük kayıptı.⁵⁶⁴

Müstakil Demokratlardan Muğla Milletvekili Necati Erdem de Hazim Bozca'ya katılarak, 431 sayılı kanunun tefsiri konusuna giren Adalet Komisyonu'nun bu kanunu tefsir etmeye yetkisi olmadığını, çünkü kendisine bu

---

⁵⁶³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), ss.461-462.

⁵⁶⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), ss.462-464.

kanunun tefsiri için başvurulmadığını iddia etti.⁵⁶⁵

M.P. Eskişehir Milletvekili Ahmet Oğuz ise konunun ekonomik boyutu üzerinde durdu. Adalet Komisyonu'nun 431 sayılı kanunun 8. maddesini yorumlamasının Türkiye'ye büyük zarara uğratacağını söyleyen Oğuz, ülke içinde Hazine-i Hassa'ya ait bazı malların sahiplerine verilmemesine çalışırken, aynı kişilerin yurt dışındaki mallarının kaybedilmesine de neden olacağını belirtti.⁵⁶⁶

C.H.P. Gümüşhane Milletvekili Hasan Fehmi Ataç ise aksi fikirdeydi. Ona göre Hazine-i Hassa II. Abdülhamit'e kadar padişahlara değil saltanata aitti. Abdülhamit saltanatının ilk yıllarında şahsi hazinesiyle Hazine-i Hassa'yı birleştirmişti. Şimdi hangi emlakın varislerin hangisinin Hazine-i Hassa'nın olduğunu tespit etmek mümkün değildi. Hilafet kaldırılırken Osmanlı Hanedanı maddi ve manevi yönleriyle tamamen kaldırılmış, emlakinin elden çıkarılması için sahiplerine belirli bir süre tanınmış, bu sürenin sonunda Türkiye'de kalan malları Maliye Bakanlığı'na bırakılmıştı. Hatta Hazine-i Hassa'nın borçlarını bile bakanlık ödemişti. Dolayısıyla artık Osmanlı Hanedanı maddi ve manevi açıdan tasfiye edilmişti. Şimdi bunun üzerinde tekrar durarak bu malların varislerine geçtiği yorumunu yapmak mümkün değildi. Yapılsa bile diğer devletler bunu dikkate almazdı. Zaten diğer devletlerde bununla ilgili davalara hep ret kararı verilmişti.⁵⁶⁷

C.H.P. Niğde Milletvekili Vehbi Sarıdal da Hasan Fehmi Ataç gibi düşünüyordu. 431 sayılı kanun tüm padişah mallarını kapsıyordu. Bu mallar da bu kanunla Maliye Bakanlığı'na geçmiş bulunuyordu. Sonradan bazı Türk mahkemeleri 8. maddenin sadece yaşayan padişahları kapsadığı, ölen padişahların mirasının varislerine geçtiği şeklinde yorumlar yapmış, bu nedenle işin içinden çıkılmaz hale gelmişti. Adalet Komisyonu'nun bu maddeyi yorumlaması doğrudu; Türkiye böylece bu davalardan kurtulacak ve Türkiye'ye gelecek Hanedan mensuplarının dava açmalarının da önüne geçilecekti.⁵⁶⁸

C.H.P. Kırşehir Milletvekili Sahir Kurutluoğlu da aynı görüşteydi. 431 sayılı kanunla bu sorun halledilmişti. Bu kanunun sadece yaşayan padişahları kapsadığı düşüncesinde değildi. Millet hanedanının mallarını kendi üstüne almıştı.

---

⁵⁶⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), ss.464-466.

⁵⁶⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), ss.466-467.

⁵⁶⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), ss.467-468.

⁵⁶⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), ss.468-469.

Aksi iddianın doğru olması durumunda 10 288 parça gayrimenkul söz konusuydu. İzzetpaşa Çiftliği, İbrahimpaşa Korusu, Alemdağı Çiftliği, Burunsuz Manda, Beşiktaş'ta birçok arazi, Hereke, Liman Han, Meymenet Han, İzmir'de çiftlikler, Haymana'da 400 bin dönüm arazi, Haydarpaşa rıhtım ve liman imtiyazı, Karacabey Harası, Yalova, Babaeski vesaire değişik yerlerde çiftlikler bu gayrimenkullerden sadece birkaçıydı. Bu emlakı bu millet kimseye vermezdi.⁵⁶⁹

Muğla Milletvekili Necati Erdem tekrar söz alarak Kurutluoğlu'nun sözlerinin hukuki bir değeri olmadığını iddia etti. Söz konusu olanın Hazinei Hassa olmadığını, Abdülhamit'in şahsi emlakı olduğunu belirterek, Arazi Kanunu dersinde herkesin öğrendiği bir şey olduğunu, bunun da "40 demir kapı içinde mahfuz, kuyudu kadime vardır, bunların münderecatı tezvîr ve tağyirden salimdir" şeklinde bir ifade olduğunu söyledi. O halde yapılacak iş bu kayıtları inceleyip Abdülhamit'in şahsi mallarını tespit etmektir. Eğer bu mallara el konmak isteniyorsa bu açıkça, yoruma mahal olmadan yapılmalıdır.⁵⁷⁰

Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç, hanedan mensupları yakınlarının Türkiye'ye gelmesinin doğru olmadığını, bu kararı milletin çoktan verdiğini söylediği konuşmasında, Türkiye sınırları dışına çıkarılmış olanların Lozan Antlaşmasıyla teminat altına alınmış hakları varsa ve bu kanunla bu haklar ihlal ediliyorsa, hükümetin bu noktayı açığa kavuşturmasını istedi. Aynı şekilde Lozan Antlaşmasıyla hakları teminat altına alınanlar bu verasetlerini ispat ederse haklarını alacakları ve bu durumu o devletlerin de kabul ettiği iddiasının açıklığa kavuşturmasını hükümetten istiyordu.⁵⁷¹

M.P. İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni ise konunun hukuk tekniği yönüne değindi. Ona göre komisyon kanun teklif edemezdi. 431 sayılı kanunda değişiklik teklifini komisyon istemişti. Ayrıca hükümet komisyonun kanun teklifini benimseyemezdi. Üçüncü olarak kanun konulurken bir hüküm tesis edilir, tekit edilmez. Çünkü Meclis'in kararları hiçbir zaman tekide muhtaç değildi. Kanunun tefsiri ise bir şekilde yapılırdı. O da mevcut bir kanunun tefsiri şeklindeydi. 431 sayılı kanun ise komisyonlara gitmeden doğrudan Meclis'ten çıkmıştı. Kanunun tefsiri için öncelikle Meclis'te müzakere edilmesi gerekiyordu. Ondan sonra hangi komisyona havale edileceğine karar verilirdi.⁵⁷²

---

⁵⁶⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), ss.469-470.

⁵⁷⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), ss.470-471.

⁵⁷¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), ss.471-472.

⁵⁷² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), ss.472-473.

Adalet Komisyonu adına söz alan Konya Milletvekili Hulki Karagülle, Köni'nin komisyonla ilgili yorumuna katılmadığını, komisyonun bir hükmü açıklığa kavuşturma, değiştirme hakkı olduğunu söyledi.⁵⁷³

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Nihat Erim, tasarı aleyhindeki görüşleri anlayamadığını belirterek, konuşmacıların medrese usulü mantıkla düşündüğünü, artık bu düşünce sisteminin kalktığını, Türkiye Cumhuriyeti'nin bu malların padişahların varislerine geçtiğini kabul edince öbür devletlerin de kabul etmek mecburiyetindedir gibi bir hükmün devletler genel veya özel hukukunda olmadığını, bir padişahın mirasçısının iddialarıyla ilgili kararı her devletin kendisinin vereceğini söyledi. Kaldı ki bu konudaki kanun normal bir kanun değil, kuralları tanımayan, onları çiğneyen bir kanun olan inkılâp kanunuydu. Söz konusu malların bugünkü değerinin 1 milyar lira olduğunu, verilecek kararın bu malları bütün vereselerinden tek tek yok pahasına almış olan Sami Günzberg ve hemşiresi Lili'ye verilip verilmeyeceği kararı olduğunu belirten Erim, bu konudaki kararın vicdanlara danışarak verilmesini istedi.⁵⁷⁴ Sorulan bir soru üzerine Nihat Erim, bu kanundan istifade edeceklerin sayısının 18 olduğunu söyledi.

Bu konuşmalardan sonra Pasaport Kanunu'nun maddelerine geçildi. Birinci madde Türkiye'ye gelebilecek ailelerin kimler olduğunu sayıyordu. Madde üzerinde söz alan Osman Nuri Köni, Erim'in devletler hukuku yorumuna katılmadığını, çünkü konunun ahkâmı şahsiye ile ilgili olduğunu, miras konusu olduğunu, bu nedenle Londra Mahkemesi'nin Nablus Mahkemesi kararını nakzettiğini, Türkiye'den Tevhidi İctihat Kararı (icthadı birleştirme kararı) beklediğini iddia etti.⁵⁷⁵

Madde üzerinde söz alan M.P. Sinop Milletvekili Yusuf Kemal Tengirşenk de Erim'in yorumuna katılmadığını belirterek, Lozan görüşmeleri ve söz konusu maddeyi teferruatıyla anlatarak, Hazine-i Hassa üzerinde Türkiye'nin hakkı olduğunu, hiçbir devletin Lozan Antlaşmasını tek taraflı değiştiremeyeceğini söyledi. Dışişleri'nin bu konu üzerine gitmemesinden de yakındı. Tengirşenk'e göre Adalet Komisyonunun bu konuda bir hüküm koyması doğru değildi, zaten 1936 yılında bu konunun tefsiri için Anayasa Komisyonu'na başvurulmuştu; o komisyonun cevabının beklenmesi en doğru yoldu.⁵⁷⁶ Tengirşenk son olarak da 431 sayılı kanunun sadece Türkiye

⁵⁷³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), s.473.

⁵⁷⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), ss.474-475.

⁵⁷⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), s.477.

⁵⁷⁶ 431 sayılı kanunun 8. maddesinin yorumu 2 Mayıs 1949 tarihinde Genel Kurul'da okundu, oylandı ve kabul edildi. Bu yoruma göre söz konusu kanun yürürlüğe girdiği tarihte hayatta bulunsun bulunmasın Osmanlı padişahlarının Türkiye tapusunda kayıtlı gayrimenkul mallar

Cumhuriyeti sınırları dâhilini kapsadığının da hükme konulmasını istedi.⁵⁷⁷

Eleştirileri cevaplamak üzere kürsüye gelen Nihat Erim, Lozan Antlaşmasıyla 431 sayılı kanunun ilgisi olmadığını, Lozan Antlaşmasının 60. maddesinin korunduğunu belirterek, Hazine-i Hassa mallarının bugün Sami Günzberg'in elinde olduğunu, onun Irak ve Filistin devletinden hak iddia etmesinin Türkiye'yi ilgilendirmediğini belirtti. Ayrıca Türkiye'de çıkan hiçbir kanun Türkiye'nin diğer devletlerle olan ilişkilerinde delil teşkil etmezdi.⁵⁷⁸

C.H.P. Konya Milletvekili Hulki Karagülle de Erim'in yorumlarını destekleyen bir konuşma yaptı. Bundan sonra madde hakkında verilen birçok önerge reddedilerek madde açık oylamaya sunuldu. Sonuçta 7 ret, 1 çekinse oya karşılık 229 oyla madde kabul edildi. Bundan sonra diğer maddeler, üzerinde tartışma olmadan kabul edildi. Daha sonra Vatandaşlık Kanununda değişiklik yapan tasarı ele alındı. Bu kanuna göre Pasaport Kanununda yukarıda sayılan kişilerin vatandaşlığa geçişi Bakanlar Kurulu kararıyla mümkün olacaktır. Yapılan oylamada bu tasarinin kanunluğu da kabul edildi.⁵⁷⁹

3.1.5. Temel Hak ve Hürriyetler

Temel hak ve hürriyetler alanında diğer bölümlerde işlenenlerin dışında özellikle Matbuat Kanununda yapılan değişiklikler dikkati çekmektedir.

3.1.5.1. Matbuat Kanunu'nda Değişiklik

Türkiye'de demokratik atılımların başlamasından sonra Matbuat Kanunu'nda da bazı değişikliklerin yapılması gerekiyordu. Zaten Peker Hükümeti demokratik atılımların yapılması konusuna programında da yer vermişti. Bu amaçla hazırlanan Matbuat Kanunu'nun 9, 12, 15, 18, 27, 30, 34, 35, 48 ve 55. maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı 26 Ağustos 1946 tarihinde TBMM'ye sunuldu, 13 Eylül 1946 tarihinde de Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Kanunda yapılacak değişikliklerin gerekçeleri şu şekilde ifade ediliyordu:

---

millete intikal etmiştir. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:79, (02.05.1949), ss.31-33.

⁵⁷⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), ss.477-481.

⁵⁷⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), ss.481-483.

⁵⁷⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:72, (18.04.1949), ss.486-487, 492-495.

Vatandaş hürriyetine saygılı, Devlet ve millet menfaatlarına hadim bulundukça basın yapıcı bir kuvvet olduğunda şüphe bulunmadığı gibi bunun aksine hareketin de yıkıcı bir kuvvet saltanatı doğuracağında şüphe yoktur. Binaenaleyh, basın ve yayın hürriyetini (lâzım olan serbestiyi elzem olan müeyyide ile telif etmek ve bunlardan birisini imha etmeksizin diğerini temin edebilmek) kaidesinin çerçevesi içerisinde mütalâa etmek gerekmektedir.

İşte bu çerçeve içerisinde mütalâa olunan 1931 tarihli ve 1881 sayılı basın ve yayın kanunumuzda vatandaş hürriyetini, Devlet ve millet menfaatini temin etmeyen buna mukabil basın ve yayın hürriyeti için de kâfi görülmiyen boşlukların mevcut olduğu görülmüş tasarı bu boşlukları doldurmak gayesiyle hazırlanmıştır.

Tasarının ana prensipleri: teminat parası, tahsil kaydı, gazete ve mecmua çıkarmak için ruhsatname alınması gibi vatandaş hürriyeti ile telifi kabil olmıyan, demokrasi prensiplerine muvafık bulunmıyan kayıtların kaldırılması, vatandaş hürriyet ve haysiyetini ihlâl eden, Devlet nüfuz ve kudretini hiçe indirmek istidarını gösteren fiil ve hareketleri önlemeğe mâtuf müeyyidelerin konulmasından ibarettir.

Yalan, yanlış ve amme heyecanını tahrik eden yayınlarla Devlet mefhumu içerisine giren müesseselerin yalan, tezvîr ve iftira gibi halkın itimadının sarsılmasına sebebiyet veren fiiller esaslı ceza müeyyideleri altına alınmış böylelikle basın ve yayın hürriyeti başkasının hürriyeti başladığı noktaya kadar kabul edilerek bu hudutlarla çevrelenmiş bulunmaktadır.

Madde 9: Matbuat Kanununun 9 ncu maddesi, gazete veya mecmua çıkarmak isteyenlerin yapmağa mecbur oldukları işlemleri göstermektedir. Buna göre, gazete veya mecmua çıkarmak isteyenlerin maddede gösterilen hususları ihtiva edecek bir beyanname verip ruhsatname almaları ve siyasi gazete veya mecmua çıkarmak isteyenlerin de ayrıca kanunda yazılı muayyen teminatı göstermeleri gerekmektedir.

Bu maddede yapılan başlıca değişiklikler şunlardır:

1. Ruhsatname usulü kaldırılmıştır.
2. Baş muharrir ve umum müdürün hüviyet ve adresleriyle gazete veya mecmua sahibinin tahsil derecesinin beyannamede gösterilmesine lüzum görülmemiştir.

3. Umumi neşriyatı idare eden tâbiri yerine (yazı işlerini fiilen idare eden kimse) tâbiri konulmuştur.

4. Siyasi gazete veya mecmua çıkarmak için teminat şartı kaldırılmıştır.

Ruhsatname işi: Halen yürürlükte bulunan hükme göre mahallin en büyük mülkiye âmirinden ruhsatname alınmaksızın gazete veya mecmua çıkarmak yasak olup hilâfına hareket edenler hakkında 18 nci madde ceza müeyyidesi mevcut bulunmaktadır.

Gazete ve mecmua çıkarılmasının ruhsatnameye bağlı tutulması, demokrasi esaslarına aykırı görüldüğü gibi Anayasamızın ruhile de telifi güç bir meseledir. Bu itibarla Cemiyetler Kanununda da son yapılan değişikliğe mütenazır olmak üzere gazete veya mecmua çıkarmak için ruhsatname almak şartının kaldırılması ve yalnız bir beyanname vermekle iktifa edilmesi uygun görülmüştür.

Baş muharrir ve umum müdür meselesi: Gazete veya mecmuanın neşriyatından doğan mesuliyet, gazetenin sahibi veya yazı işlerini fiilen idare eden kimse ile muharrir, ressam, muhbir ve muhabirlere ait bulunmaktadır. Umum müdürün, Matbuat Kanununda cezai bir mesuliyeti mevzuubahis değildir. Bu sebeple bunun adresi ve ikametgâhının beyannamede bildirilmesinde bir fayda ve lüzum görülmemiştir.

Fiiliyatta bir gazetede çok vakit mütaaddit başmuharrirler bulunduğu gibi gazetecilikle iştilal etmeyen bir kimse tarafından yazılan herhangi ilmî, edebî veya siyasi bir makalenin, değer ve ehemmiyetine binaen gazetenin baş tarafına konulduğu da vâkidir. Bütün bunların hüviyet ve adreslerinin verilecek beyannameye dercedilmesi, hem lüzumsuz bir külfet hem de faydasız bir iş olduğuna kanaat getirilmiştir. Bundan başka, gazetenin bütün muharrirlerinin hürriyet ve adreslerini beyannamede bildirmek mecburiyeti bulunmadığı ve her muharririn kendi yazısından mesul olduğu gözönüne getirilecek olursa bunun faydasız bir iş olduğu kendiliğinden meydana çıkar.

Tahsil kaydının kaldırılmasını icabettiren sebepler 12 ve 15 nci maddelerin gerekçelerinde belirtilmiştir.

Teminat meselesi: 30 ncu maddenin son fıkrası hükmüne göre, siyasi gazete ve mecmua çıkaracakların nüfusu

50 000 ve daha aşağı olan yerlerde (500), elli binden yüz bine kadar olan yerlerde (1000), yüz binden yukarı olan yerlerde (5000) liralık millî bir bankanın kefaletini hâvi teminat mektubu vermeleri gerektir.

Matbuat kanunlarında yeralan bu gibi teminat şartları, daima basın hürriyetini tahdit eden hkmlerdendir. Nerede matbuat hürriyeti tahdit edilmek istenilmişse orada gazete veya mecmua çıkarmak hakkının böyle bir teminata bağlandığı görülmektedir. Her ne kadar bu teminat, matbuat suçlarından dolayı hükmolunan para cezalarıyla muharrirlerin ve diğer müstahdemlerin ücretleri karşılığı olarak gösterilmekte ise de kanunun yürürlükte bulunduğu onbeş seneden beri şimdiye kadar bu yolda bir gna müracaat edilmediği ve şu suretle ileri sürülen bu sebebin de varit olmadığı anlaşılmıştır. Binaenaleyh: Matbuat hürriyetini takyit eden ve Demokrasi esaslarına aykırı görülen teminat kayıt ve şartının kaldırılmasının yerinde olacağı düşünülmüştür.

Madde. 12-15: 12 nci maddeye göre gazete ve mecmuanın sahibi olabilmek için yüksek mekteplerden veya lise ve buna muadil diğer mekteplerin birinden mezun olmak şart olduğu gibi 15 nci madde dahi başmuharrirle neşriyat müdürünün yüksek mektep mezunu olmaları kaydını ihtiva etmektedir.

Gazete veya mecmua çıkarmak için herdaim yüksek mektep veya lise mezunu bulmağa imkân yoktur. Bundan başka tahsil şartı, fiiliyatta muvazaalara da yol amaktadır. şöyle ki: Sahip veya neşriyat müdürü olarak gösterilen ve ayda muayyen bir para mukabilinde bu vazifeleri üzerlerine almış olan bu vasıflardaki kimselerin, gazetenin idaresi veya neşriyat işleriyle fiilen bir alâkaları bulunmadığı ve gerçekte gazetenin idare ve neşriyat işlerinin resmî bir tahsili bulunmayan ve fakat gazetecilik meslekinde yetişmiş ve tecrübe kazanmış olan kimselerin ellerinde bulunduğu müşahade edilmektedir. şu halde tahsil kaydının amelî bir faydesi mevcut değildir.

Kitap ve broşür çıkarmak için hiç bir tahsil kaydı aranmadığına göre gazete veya mecmua çıkarmak isteyenlerde bu kayıt ve şartların aranmasını haklı gösterecek bir sebep bulmak ta güçtür.

Başmuharriri, diğer muharrirlerden ayıracak ve başmuharrirlerde ayrıca bir takım kayıt ve şartların bulunmasını

icap ettirecek bir sebep bulunamaz o halde başmuharrirler de, diğer muharrirlerde olduğu gibi, tahsil kaydının aranmasına lüzum görülmemektedir. Binaenaleyh: Bu sebeplerle gazetenin sahibi ve yazı işlerini fiilen idare edenlerle başmuharrirlerde tahsil kayıt ve şartının kaldırılmasının yerinde olacağı sonucuna varılmıştır.

Madde 17: Gazete veya mecmua çıkarmak için (Ruhsatname alınması) şartı kaldırılmış olduğundan 17 nci madde bu esas dairesinde değiştirilmiş ve beyanname kanununun aradığı malûmatı ihtiva etmediği veya hakikate uygun olmadığı ve sahibi ile yazı işlerini fiilen idare edecek olanlar kanununun aradığı vasıf ve şartları haiz bulunmadıkları takdirde beyanname verilmemiş sayılacağına dair hüküm ilâve edilmiştir.

Madde 18: Ruhsatname almak usulü kaldırılmış bulunması hasebile bu maddenin (a) bendindeki (Ruhsatname alınmaksızın) cümlesi yerine (Beyanname verilmeksizin) tâbiri konulmuştur.

Madde 27: Bu maddede gazete veya mecmuaların neşriyatından doğan mesuliyetlerin kimlere ait olacağı tâyin edilmiştir. Bu maddenin esasına ve kabul ettiği prensiplere dokunulmamış ve yapılan değişiklik yalnız ufak tefek bir iki noktaya hasredilmiştir.

Birinci fıkradaki (Umumî neşriyatı fiilen idare eden) yerine (yazı işlerini fiilen idare eden kimse) tâbiri konulduğu gibi tatbikatta husule gelmesi muhtemel olan tereddütleri gidermek maksadiyle de takma adla veya imzasız veya remizli imza ile çıkan yazı ve resimlerin muharrir ve ressamlarının bu yazı ve resimlerden mesul oldukları açıklanmıştır.

Bundan başka son fıkraya (Muhabir) kelimesi de ilâve edilmiş ve bu fıkrada mevcut olan (Tasni edilmiş veya asılsız haberler) tâbirleri, (Uydurma ve tahrif edilmiş haber ve yazıların neşrine dair hükümler 34 ncü maddede nazara alınmış olduğundan) burada lüzumsuz görülerek çıkarılmıştır.

Madde 30: Matbuat Kanununun 30 ncu maddesinin ikinci fıkrası, yazılış bakımından teknik kaidelere uygun bulunmadığı gibi ihtiva ettiği hükümler itibarile de eksik ve bugünkü ihtiyaçlara cevap verecek bir durumda değildir. Bu fıkradaki suçun teşekkül edebilmesi için, Büyük Millet Meclisi Âzasından, İcra Vekilleri Heyetinden veya resmi heyetlerle Devlet memurlarından bir veya bir kaç hakkında isim ve madde

gösterilmeyecek müphem ve suizannı davet edecek mahiyette mütecavizane yazı ve resimlerle Büyük Millet Meclisinin ve İcra vekilleri heyetinin ve resmi heyetlerle Devlet memurlarının şeref ve haysiyetlerinin ihlâl edilmiş bulunması gerektir.

Resmi sıfatı haiz olanlardan bir veya bir kaç istihdaf edilmeksizin yapılan neşriyat dolayisiyle bütün memurların ve resmî sıfatı haiz olanların mutlak surette tecavüze maruz kalmış olmaları halinde bu maddenin uygulanamayacağı yolunda tatbikatta bir içtihad belirmiş ve bu suretle maddenin hayatiyeti ve tatbik kabiliyeti de zayıflamış bulunmaktadır. Bu sebeble maddenin yeni baştan tedvin edilmesine katî bir zaruret hâsıl olmuştur. Binaenaleyh: Türk ceza Kanununun 159, 266 ve 268 nci maddeleri hükümleri haricinde sıfat ve memuriyetlerinin veya vazifelerinin ifasından dolayı Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kurulu veya resmî heyetler üyelerinden veya devlet memurlarından ad zikretmeyerek bir veya bir kaçının veya hepsinin müphem ve suizannı davet edecek mahiyette mütecavizane yazı ve resimlerle şeref ve haysiyetlerinin ihlâl edilmesi suç sayılmış ve bu fiil ve hareketler, Büyük Millet Meclisi veya Bakanlar Kurulu üyelerinden biri veya bir kaç veya hepsi hakkında işlenirse bir seneden beş seneye kadar hapis ve (100) liradan (500) liraya kadar ağır para cezası ve eğer resmî heyetler üyeleriyle devlet memurlarından bir veya bir kaç veya hepsi hakkında işlenirse üç aydan bir seneye kadar hapis ve (50) liradan (200) liraya kadar ağır para cezası konulmuştur.

Madde 34: Tatbik kabiliyeti bulunmayan maddelerden birisi de matbuat kanununun 34 ncü maddesidir. Bu maddede, matbuatta bilerek yanlış metinler veya bir kimseye atfedilmiş vesikalar veyahut münderecatı tahrife uğratılmış metinler neşir etmek fiilleri cezalandırılmıştır.

On beş sene evvelki zamanın ihtiyaçlarına göre yapılmış olan bu maddenin, mütemadiyen değişip gelişmekte bulunan cemiyetin hayat ve ihtiyaçlarını takip edemeyeceği izahtan varestedir. Kaldı ki o zaman mevcut olan ve hükümete gazeteyi kapamak yetkisini veren 50 nci madde de bugün mevcut bulunmamaktadır. Basın ve Yayın işlerinin son yıllarda daha fazla geliştiği ve tesir sahasının genişleyip yayıldığı gözönüne alınacak olursa bu tahavvül ve inkişafı mütenazır olarak yeni hükümlerin konulması hususundaki duyulan ihtiyacın derecesi kendiliğinden meydana çıkar.

Şurasını da kaydedelim ki matbuat, iyi niyetle, dürüst kimselerin elinde ne kadar yapıcı ve düzenleyici ise fena maksatlı kimselerin ellerinde de o kadar yıkıcı ve baltalayıcı bir mahiyet alır. Halkımızın gazete ve mecmualarda çıkan yazı ve havadislerle inanmak hususundaki temayülü de nazarı dikkate alınacak olursa matbuatın önemi kendiliğinden bir kat daha meydana çıkar.

Memleketimizde halen tam ve kâmil bir basın serbestliğinin mevcut bulunduğu inkâr edilemez bir hakikattir. Fakat yalan, yanlış uydurulmuş ve tahrif edilmiş haber ve havadislerle şunun veya bunun şeref ve haysiyetinin haleldar edilmesi, âmmenin huzur ve istirahatının bozulması, memleket efkârının bulandırılması ve halkın heyecana getirilmesi gibi hallerin, hürriyet ve serbestinin icaplarından bulunduğunu iddiaya kimse cüret edemez. Bir memlekette huzur ve emniyetin teessüs edebilmesi, ancak herkesin şeref ve haysiyetinin her türlü haksız tecavüzlerden masun bulundurulmasıyla mümkün olur.

İşte bu sebeplerledir ki bu meseleler üzerinde uzun uzadıya inceleme ve tartışmalarda bulunmuş ve yabancı matbuat kanunlarından da istifade edilmek suretiyle mezkûr madde yeniden tanzim edilmiştir.

Türk Ceza Kanunu hükümleri haricinde olarak, uydurulmuş, tahrif edilmiş veya mahiyeti değiştirilmiş olup ta halkın huzurunu bozacak ve heyecana düşürecek mahiyette bulunan haber ve yazıların neşri suç sayılarak failleri hakkında üç aydan bir seneye kadar hapis ve 500 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası konulmuştur. Bu fiil ve hareketler, Devlete veya Devlet kuvvetlerine herhangi bir veya bir kaçma veya hepsine karşı halkın güvenini bozacak mahiyette bulunduğu takdirde verilecek cezanın birincisine nispetle daha ağır olması icab edeceği şüphesizdir. Bundan başka, resmî sıfatı haiz olan kimselere ait söz ve belgelerin tahrif edilerek veya mahiyeti değiştirilerek neşredilmesi, uydurulmuş belgelerin bir kimseye isnadedilerek neşredilmesi, resmî sıfatı haiz olan kimselere ait söz ve belgelerin başka birine isnadedilerek neşredilmesi, resmî meclislerin neşri caiz olan müzakerelerini tahrif veya mahiyeti değiştirilerek veya uydurma kısımlar ilâve edilerek neşredilmesi halleri yasak edilerek derece derece ceza müeyyidesi altına konulmuştur.

Bunlardan başka: son zamanlarda esefle kayıt edilebilecek bazı hâdiselere sık sık rastlanmaktadır. Gazetelere, taallûk ettikleri yazı ve havadislerin münderecatına uymayan iri punto harflerle öyle başlıklar konulmaktadır ki, bu başlıklar, halkın huzurunu bozmak ve heyecana düşürmekten hâli bulunmamaktadırlar. İlk bakışta görenleri tehyiç eden ve çok vakit telâş ve endişeye düşüren bu usule, ya hususi bir maksatla yahut da sırf gazetenin sürümünü çoğaltmak gayesiyle başvurulduğu anlaşılmaktadır. Bu gibi aldatıcı usullerle halkın istismar edilmesine kimsenin müsamaha edemiyeceğinden şüphe edilemez. İşte bundan ötürü bu halin önlenmesine de lüzum görülerek dördüncü fıkra tanzim edilmiştir.

Madde 35: Matbuat Kanununun 35 nci maddesi neşri yasak olan hususları ihtiva etmektedir. Maddede mevcut ceza müeyyidesinin, bu gibi fiillerin işlenmesini menedecek mahiyette bulunmadığı elde edilen tecrübelerden anlaşılmıştır.

Cezanın, işlenen suçla mütenasip olması lâzım geldiği ceza hukuku nazariyatının esaslı kaidelerindedir. İşlenen suçun mahiyetiyle mütenasip olmıyan cezalar beklenen gayeyi temin etmekten uzaktırlar. Bu sebeble ve ihtiyacın tesiriyle maddedeki ceza miktarının artırılmasına zaruret hâsıl olmuştur.

Bundan başka görülmekte olan bir dâva hakkında şu veya bu şekilde mütalâa dermeyan etmek ve hele şahitlerin ifadelerini veya suçun subut delillerini teşkil eden evrak ve vesikaları tahlil ederek bunlardan mâna çıkarmağa kalkışmak o dâvanın âdilâne bir şekilde görülüp neticelendirilmesine mâni olacağı gibi mahkeme veya savcılıkça dinlenmesine henüz sıra gelmemiş olan bir şahidin o suç hakkındaki görüş ve bilgilerinin evvelden gazete ile yayınlanmasının tevlit edeceği mahzurlar da pek aşikârdır. Bu gibi hareketlerle, dâvaya el koyan yargıçların düşünce ve faaliyetlerinin aksi istikametlere çevrilmesi ve adli tahkikat teşviş edilerek içinden çıkılmaz bir hale sokulması adalete indirilmiş en büyük bir darbe teşkil eder. Medeni memleketlerde adalete müessir olan bu gibi hareketlerin müsamaha ile karşılanmasına imkân tasavvur olunamaz. İşte mevcut bulunan bu boşluk giderilmek için ifası adli makamlara ait bulunan herhangi bir tahkik ve tetkik muamelesi gayrimesul kimseler tarafından bizzat yapılarak veya yaptırılarak neşredilemeyeceği hakkında 35 nci maddeye fıkra ilâve edilmiştir.

Madde 48: Büyük Millet Meclisinde ve diğer resmî meclislerde cereyan eden müzakerelerde şu veya bu şahsa veya resmî makamlara tevcih edilen tariz, tenkit veya mütecavizane sözler bir kısım gazetelerde neşir edildiği halde ilgililer tarafından cevaplar yazılmadığı gibi mevzuubahis bile edilmemektedir. Ortaya atılan bir iddia hakkında bir kanaata varabilmek ve bu hususta bir hüküm verebilmek için mukabil iddia ve cevapların ne olduğunun bilinmesi gerektir. Aksi takdirde ise varılan netice daima yanlış olur. Yalnız bir tarafın iddia ve tenkitlerini neşredip bunlara verilen karşılıkların neşredilmemesi, âmme efkârının bulandırılması maksadından başka bir şeye hamledilemez. İşte bunun için resmî meclislerin müzakereleri sırasında herhangi bir kimseye karşı vuku bulan tenkid, tariz veya mütecavizane sözlerin kısmen veya hulâsa olarak neşri halinde bu kimseye, varsa mukabil resmî zabıtlardaki suretinin aynen, yoksa, bu neşriyata vereceği cevabın aynı punto harflerle neşrini istemek hakkının tanınması yerinde görülmüş ve 48 nci maddeye bu ciheti sağlayacak hüküm konulmuştur.

Madde 55: Matbuat Kanununda yazılı olan veya matbuat vasıtasıyla işlenen suçlara ait dâvaların, mahkemelerin tatili esnasında da görülmesini teminen 55 nci maddeye bir fıkra ilâve edilmiştir.

Matbuat kanununda (Umumi neşriyat müdürü) ve (Umumi neşriyatı idare eden) gibi birbirinden az çok farklı muhtelif tâbirler kullanılmaktadır. Bir mefhumun, hele kanun nezdinde muhtelif tâbirlerle ifade edilmesi mahzurdan salim değildir. Bu sebeple bütün bu tâbirlerin yerine (Yazı işlerini fiilen idare eden kimse) cümlesinin konulması muvafık görülerek tasarının ikinci maddesi buna göre tanzim edilmiştir.⁵⁸⁰

Tasarının tümü üzerinde ilk sözü İstanbul Bağımsız Milletvekili Dr. Adnan Adıvar aldı. Adıvar, hükümetin önerdiği ruhsatname usulünün, kefalet akçasının kaldırılmasının demokrasiye uygun olduğunu, ama başka konularda yeterli olmadığını iddia etti. 38. maddede uydurma haberlere getirilecek kısmi tasvip ettiğini, ama hangi haberin uydurma olduğunu ve hangi uydurma haberin halkın huzurunu bozduğunu tespit etmenin zor olduğunu söyledi. Bu

---

⁵⁸⁰ *Matbuat Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve Adalet ve İçişleri Komisyonları raporları (1/12). S. Sayısı: 49. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946).*

konuda sadece devletin dış güvenliği konusunda hiçbir hükümetin tahammülünün olmayacağını belirtti. Bir gazetenin en önemli özelliğinin haberleri vermesi olduğunu, bunun için de gazetelerin büyük gayret gösterdiğini, eğer bu madde kabul edilirse, gazetelerin susacağını, onun yerine dedikodu gazetesinin güçleneceğini belirtti. Ceza Kanunu'nda tahkir ve tezyif, haysiyet ve şerefi ihlal maddeleri varken, Matbuat Kanunu 30. maddede sadece Hükümet erkânına, memurlara karşı suizanni davet edecek bir yazının cezasının artırılmasını da anlamadığını belirtti.⁵⁸¹

İstanbul'un bir başka Bağımsız Milletvekili Cihad Baban, söz konusu kanunun 42. maddesi üzerinde konuştu. Bu maddeye göre bir gazete aleyhine bir konuda dava açıldığı zaman o gazete bu davadan bahsedemeyecekti. Baban'a göre bu madde gazetecinin kendini savunma hakkını elinden alıyordu. Mahkemelerin aleni olduğunu söyleyen Baban, kanunun 42. maddesi ile 35. maddesinin birinci fıkrasının bu aleniyet prensibini ihlal ettiğini iddia ediyordu. Ona göre bu durum, kamuya ulaştırılması istenmeyen haberlerin üstünün örtülmesi için bir teminattı, ama kötülüklerin meydana çıkmasını kolaylaştıracak bir hüküm de değildi. Baban, 27. maddeye eklenen hükme de eleştiri getirdi. Bu maddeye göre bir yerin en büyük mülki amiri ve Cumhuriyet Savcısı, suç olsun olmasın, imzasız veya gerçek adıyla yazmayan yazarları gazeteden sorabilecek, 24 saat içinde cevap verilmezse, gazete sahipleri en az 3 ay hapis cezasıyla cezalandırılabilir.⁵⁸² Baban, sözlerine şöyle devam etti:

Ortada suç yok, yalnız bir sual var hastalık, sağlık, şaşkınlık, cenaze veya ihmal gibi insanlar içindir. Bu sualin cevabını vermekte herhangi bir sebeple bir günden fazla geciken bir gazete sahibi yalnız bu gecikme dolayısıyla 3 aydan eksik olmamak üzere hapis cezasıyla cezalandırılacaktır. İnsaf arkadaşlar. Kanunun ağırlaşmadığı hakkında yazı ve makaleler yazan muharrirler herhalde bu maddeyi okumamış olacaklardır..... Dahası var. Bu cevap 24 saatte verilmezse üstelik o gazete mahkeme kararı ile de kapatılır. Ne oluyoruz arkadaşlar? Gümrükten mal mı kaçıyor?..... İcrada borcunun ödeme emrine cevap vermesi için bir hafta, mal beyannamesi vermesi için, batakcıya bile 7 gün mehil veren bu memleket, gazeteciyi, o batakcıdan daha mı tehlikeli telâkki ediyor?⁵⁸³

---

⁵⁸¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), ss.279-282.

⁵⁸² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), ss.284-285.

⁵⁸³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), ss.285-286.

Asker olanların gazete sahibi olamamasını da eleştiren Baban, bu durumda bir gazete sahibinin askerliğini er veya yedek subay olarak yapacaksa gazetesini başkasının üzerine devretmesi gerekeceğini, bunu önlemek için de muvazaalı olarak gazetesini devretse ve ölse, gazetesini kaybedeceğini iddia etti. 12. maddeye göre kötü şöhret sahiplerinin gazete sahibi olamayacağını hükme bağladığını söyleyerek, bunu kimin takdir edeceğini sordu. 34. maddeyi Adivar gibi eleştiren Baban, bugünkü basının büyük kıymetlerinin Meşrutiyet devrinden kalma olduğunu, Meşrutiyetin ilk günlerinde kazanılan kıymetlerden boşalan yerlerin çeyrek asırlık Cumhuriyet döneminde doldurulamadığını, tehdit sistemi devam ettikçe elli yıl sonra da aynı şeyleri konuşmaya devam edeceklerini iddia etti. Mevcut kanunun intiharları yazmaktan menettiğini, bunun gülünç olduğunu söyleyen Baban, radyo ve ajansların da bu kanun kapsamına alınmasını önerdi. Fransız Bertelemi'nin de benimsediği (gazetelerin yayınından doğan suiistimalleri önlemek istiyorsanız, onların sayılarının çoğalmasına dikkat ediniz) düşüncesiyle hareket edilmesi gerektiğine de işaret etti. Şahsın haysiyet ve vakarını koruyacak hükümlerin de bu yasada olmadığını iddia eden Baban, bu kanunu bugünkü modern dünyada frak üzerinde duran bir fese, yapılan değişiklikleri de fesi kavukla değiştirmeye benzetti.⁵⁸⁴

C.H.P. Seyhan Milletvekili Cavid Oral, yaptığı konuşmasında bu kanunun yeni baştan yazılması gerektiğini, çünkü kanunun eksik, yarım ve insan hürriyetini kısıtlayan hükümler içerdiğini söyledi. Gazete çıkarmayı kısıtlayan bazı maddelerin kaldırılmasını desteklediğini belirten Oral, bununla birlikte devlet nüfuz ve otoritesini korumak, yalan ve yanlış haberleri önlemek için teklif edilen cezaların çok ağır olduğunu, bazı maddelerin çok açık olmadığını, bazı maddelerinse çok teferruatlı düzenlendiğini belirtti.⁵⁸⁵

Oral'dan sonra söz alan Adnan Menderes ise öncelikle kanun değişikliğinin gerekçeleri üzerinde durdu. Gerekçede basını yapıcı ve yıkıcı diye ayırmanın hükümetin zihniyetinin bir göstergesi olduğunu ileri süren Menderes, Türkiye'de basının hürriyete taraftar ve muhalif olarak ikiye ayrılabilceğini, hükümetin kendi aleyhine olan basını devlet ve millet çıkarlarına hizmet etmeyen ve yıkıcı olan basın olarak tanımladığını, bu gerekçeyle hükümetin muhalif basını dize getirmek istediğini iddia etti. 20 milyon nüfuslu Türkiye'de gazetelerin toplam tirajının 150 bini geçmediğini, bunların da çok ilkel şartlar ve şekillerle çıktığını, gazetesi olmayan vilayetlerin bile olduğunu ifade eden Menderes, bunun sebebinin bir taraftan ağır maddi maliyetlerse diğer taraftan da

---

⁵⁸⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), ss.286-288.

⁵⁸⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), s.289.

gazeteler hakkında idarî ve cezaî hükümlerin bulunması olduğunu söyledi.⁵⁸⁶ Menderes sözlerine şöyle devam etti:

Daha düne kadar sevilmediği takdirde herhangi bir gazete, Bakanlar Kurulunca sebep göstermiye lüzum olmaksızın, kapatılmak tehlikesine mâruzdu. Bu suretle daha düne kadar bütün gazeteler Hükümetle beraber olmak ve tek taraflı konuşmak mecburiyeti altında idiler. Bu haller Basın müessesesini memleketimizde dumura uğrattı. Çünkü Matbuat ancak demokratik şartlar altında süratle gelişebilir. Matbuatın gelişmesi için maddi manevi her yardımı yapmak fikir ve irfan hayatımız bakımından gayet ehemmiyetli bir vazife iken şimdi de bilakis yeni yeni tehdit edici hükümlerle onun karşısına çıkmaktayız. Vatandaş hürriyetine saygı parolası altında matbuat hürriyetini tahdide giderken unutuyoruz ki; matbuat hürriyeti sadece birkaç yüz gazetecinin hürriyeti değildir. Matbuat hürriyeti bütün millet fertlerinin malı olan bir hürriyettir. Matbuat hürriyetini daraltılması ve kaldırılması halinde milletin bütün fertleri kendi hürriyetlerinden mahrum edilmiş olduklarını hissederler.⁵⁸⁷

Gazete çıkarmak isteyenlerden istenen şartlardan teminat akçesi kayıt ve ruhsatname alma şartının 1938 yılında getirildiğini, bunları kaldırınca 1931 şartlarına geri döneceğini söyleyen Menderes, 9. maddedeki beyannameye ait hükümlerin 16 yıl önceki 1881 kanununa göre daha ağır olduğunu, çünkü 17. maddeye göre kanunun aradığı bilgileri kapsamadığı, gerçeğe uygun olmadığı veya gazete sahibiyle yazı işlerini fiilen yönetecek olanların kanuni şartları taşımadığı durumda beyannamenin geçerli olmayacağını belirtti. Sahibi kötü şöhret sahibi diye bir gazetenin mülkiye amiri tarafından kapatılmasını da eleştiren Menderes, bu kaydın ne 1931 tarihli kanunda ne de 1909 tarihli Meşrutiyet Matbuat Kanununda olduğunu söyledi. Menderes ayrıca 30. maddede düzenlenen, bazı devlet erkânı ve memurlar aleyhinde ad zikretmeksizin suizannı davet edecek yazılara uygulanacak olan 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezasının artık tenkit hürriyetini kaldıracağını iddia etti. Uydurulmuş veya tahrif edilmiş haberlerin yayınına konan hapis ve para cezasını da eleştiren Menderes, Meşrutiyet Matbuat Kanununun bu konuda da daha ileri olduğunu cezalardan örnek vererek anlattı. Ülkede demokrasiye doğru gidişin heyecanını yaşarken, Matbuat Kanunu'nda yapılması istenen değişiklikleri geri adım atma olarak değerlendiren Menderes konuşmasını şu

⁵⁸⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), ss.291-292.

⁵⁸⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), s.292.

sözlerle bitirdi:

Bir meclis seçmek ve hatta bu mecliste bir miktar muhalif milletvekili bulundurmakla demokratik bir idare teessüs etmiş olmaz. Demokrasi teminatlar rejimidir. Anayasanın vatandaşlara verdiği hak ve hürriyetler teminat altında bulunmadıkça memlekette demokrasiden ve hak ve hürriyetten bahsetmeğe imkân yoktur. Vatandaş hak ve hürriyetlerinden olmakla beraber diğer vatandaş hak ve hürriyetine teminat teşkil eden matbuat hürriyetine yöneltilen bu tasarının geri alınmasını arz ve teklif etmek mecburiyetindeyiz.⁵⁸⁸

Menderes'ten sonra kürsüye D.P. İstanbul milletvekili Osman Nuri Köni geldi. Beyanname hakkında kayıtlar ve suişöhret konusunu eleştiren Köni, ihdas edilen cezaları da basın hürriyetini baltalayıcı mahiyette gördüğünü söyledi. Basını kötüye kullananlar için zaten ilgili kanunlarda gerekli düzenlemelerin olduğunu, Matbuat Kanunu'na böyle hükümler konulmasının yanlış olduğunu düşünen Köni, gazetecilerin önemli işlevler gördüğünü, bu nedenle bazı anayasa yazarlarının gazeteleri dördüncü kuvvet olarak kabul ettiklerini belirtti.⁵⁸⁹ Gazetelerin işlevleri konusunda çeşitli örnekler gösteren Osman Nuri Köni, sözlerine şu şekilde devam etti:

Diğer bir misal: 44 sene evvel Fransa, Fransa'yı siyaseten vuran bir mesele oldu. Yüzbaşı Dreyfus davası; Dreyfus'e siyasi suç isnat olunuyordu. Mahkeme hararetli cereyan ediyordu. Evvela Dreyfus mahkûm oldu. Başta Avukat Metr Laburi olduğu halde bir kısım Fransız matbuatı kıyametle kopardılar. Dreyfus'ü müdafaaya başladılar. Muhakemesi iade edildi. Dreyfus beraat etti. Fransa'nın namusu siyasisi kurtuldu. İşte bu kurtuluş matbuatın serbestisi sayesinde olmuştur.⁵⁹⁰

C.H.P. Siirt milletvekili Ali Rıza Esen ise tasarımı savunan bir konuşma yaptı. Kendi menfaatlerini için halkı heyecana düşürmenin, yalan dolan haber yazmanın, TBMM ve Bakanlar Kurulu üyelerinin şeref ve haysiyetine yönelik küfür etmenin hürriyet kapsamında olamayacağını, tasarıyla bunun engellenmeye çalışıldığını belirtti.⁵⁹¹

C.H.P. Kocaeli milletvekili Nihat Erim muhalefetin, özellikle de Cihad

---

⁵⁸⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), ss.295-296.

⁵⁸⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), s.296.

⁵⁹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), s.297.

⁵⁹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), ss.297-298.

Baban'ın eleştirilerine cevap veren uzun bir konuşma yaptı. Öncelikle hürriyetin bir bütün olduğunu, her alanda hürriyetin olması gerektiğini, demokrasinin çokluk rejimi olmasına rağmen, çoğunluğu sınırlayan kuralların da bulunması gerektiğini belirten Erim, Baban'ın atıfta bulunduğu Fransız'ın, kendi hocası olan Barthélemy olduğunu, sözünün de eksik nakledildiğini belirtti.⁵⁹² Barthélemy'ye göre "hürriyet, her şeyi söylemek ve her şeyi yapmak değildir. Başkalarının haklarını Devletin ve cemiyetin haklarını da hesaba katmak gerekir. Âmme intizamını da unutmamalıdır. Devlet bir sanayi şubesini tanzim ettiği gibi hürriyeti de tanzim edebilir. Herhalde bir siyasi sanayi olan basını da tanzim eder."⁵⁹³ Basın hürriyetinin şartlarını anlatan Nihat Erim, tasarıda tüm bu şartların bulunduğunu söyledi. Basın hürriyetinin sınırlarını anlatırken Baban'ın tasarısındaki cevap hakkıyla ilgili eleştirisine de değinerek, cevap hakkı ve yalan haber üzerine Fransız Matbuat Kanunu'ndaki düzenlemenin bizdekinden daha ağır olduğunu örnek göstererek anlattı. Ayrıca İngiltere'de mahkeme süreciyle ilgili haberlere konulan sınırlamalara da örnek vererek Türkiye'nin bu konuda geç bile kaldığını iddia etti. Padişahçılık, hilafetçilik, komünistlik ve anarşistliği tahrik etmenin suç sayılması konusunda, henüz bunların tehlike arz ettiğini, zamanı geldiğinde tüm fikirlerin neşriyatının serbest olacağını söyledi.⁵⁹⁴

D.P. İstanbul milletvekili Abdurrahman Münip Berkan, yaptığı konuşmada tasarının ilk bakışta olumlu görüldüğünü, ama inceledikten sonra olumsuz yönlerinin de bulunduğunu ileri sürdü. Özellikle gazetenin kuruluşunda verilecek beyannamenin eksik veya yanlış bilgi içermesi durumunda vali, kaymakam veya bucak müdürünün süresiz olarak gazeteyi kapatma yetkisinin olmasını eleştiren Berkan, gazete kapatma yetkisinin mahkemelerde olması gerektiğini belirtti. Haberin uydurma veya yalan olması durumunda muhabire ceza verilmesini de eleştiren Berkan, her muhabirin atlatılabileceğini, doğru veya yanlış olduğunun fark edilemeyebileceğini söyledi. Kanunda imzasız yazılardan sadece gazete sahibi veya fiilen gazeteyi idare eden kimsenin mesul olduğunu, tasarıda ise yazarın da mesul olduğunu, gazetecinin de yazının sahibini söylemek zorunda olduğunu belirtti. Berkan, cezaların ağırlaştırılma sebebinin de anlamadığını, buna henüz cevap veren birini de bulamadığını söyleyerek konuşmasını bitirdi.⁵⁹⁵

---

⁵⁹² Cihad Baban, bu iddiaya 18 Eylül'deki bir oturumda cevap verdi. Baban'a göre ikisi farklı şahıslardı. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:17, (18.09.1946), s.420.

⁵⁹³ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), ss.298-299.

⁵⁹⁴ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), ss.300-302.

⁵⁹⁵ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), ss.302-304.

Adalet Komisyonu Sözcüsü Şinasi Devrin, tasarıya getirilen eleştirilere cevap verdi. Öncelikle İçişleri Komisyonunca eklenen 24 saat kaydının kaldırılmasına kendisinin de taraftar olduğunu söyleyerek ceza maddelerinden 30. maddede yeni bir ceza unsuru getirilmediğini, sadece cezalarda fark söz konusu olduğunu, burada da basın yoluyla hakarete veya tezyife uğrayan şahısların mensup oldukları kuruma göre bazı farklar olduğunu, bunun da modern ceza hukuku esaslarına uygun olduğunu söyledi⁵⁹⁶ ve sözlerine şöyle devam etti:

Eğer bir Bakanın veya herhangi bir memurun ismi veya icraatı zikredilerek bir tenkitte bulunmuşsa bu madde ile hiçbir alâkası yoktur. Şimdi ikinci unsura geçiyorum: bir veya bir kaçının veya hepsinin müphem ve suizanni dâvet edecek şekilde mütecavizane yazı ve resimlerle şeref ve haysiyetlerini ihlâl etmek... Rica ederim arkadaşlar, Devletin temelini teşkil eden bir müessese mensuplarına ve bilûmum memurlara isim zikretmiyerek madde zikretmiyerek tecavüz etmek, şeref ve haysiyetlerini ihlâl etmek basın hürriyeti, söz ve tenkit hürriyeti ile müdafaa edilebilir mi? Bu bir suç değil midir?⁵⁹⁷

Bu tip ceza örneklerinin İngiltere, Fransa, Belçika, İsveç ve diğer ülkelerde de olduğunu belirten Devrin, yalan haberlerin yasaklanmadığını, sadece halkın huzurunu bozarak ve halkı heyecana düşürerek toplum düzenini ihlâl ettiği takdirde ceza öngörüldüğünü söyledi. Devrin, bu tür bir cezanın Fransa'nın 1881 tarihli Fransız Matbuat Kanununun 19. maddesinde de düzenlendiğini söyleyince Şinasi Devrin ile Adnan Menderes ve Fuat Köprülü arasında Fransızca metin üzerinde tartışma çıktı. Tartışma, Devrin'in Fransızca metni Köprülü'ye vermesiyle sona erdi. Cezaların artırılması konusunda İçişleri Komisyonu'nun düşüncesine katılmadığını bildiren Devrin, oylamalarda hafifletilmiş cezaları teklif edeceklerini söyledi. Yalan haberlerin önlenmesinin yayın hürriyetini koruyucu bir hüküm olduğunu, Fransız gazeteciler sendikasının da 25 Haziran 1935 tarihli bir kararla bunu savunduğunu belirtti.⁵⁹⁸

İçişleri Komisyonu adına söz alan Bolu milletvekili Hasan Şükrü Adal, konuşmasında daha çok tasarının basın yönetimini ilgilendiren kısmı üzerinde durdu. Dünyada men edici ve tahdit edici olmak üzere iki tür basın rejimi bulunduğunu, Türkiye'deki rejimin de tahdit edici olduğunu söyleyen Adal, Menderes'in Meşrutiyet dönemi matbuat kanunu ile hâli hazırdaki kanunu

⁵⁹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), ss.304-305.

⁵⁹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), s.306.

⁵⁹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), ss.307-310.

karşılaştırmasını da eleştirdi. 1938 yılında Celal Bayar hükümeti sırasında Matbuat Kanunu'na tahdit edici bir kısım anti demokratik hükümler konulduğunu, şimdi bu hükümlerin kaldırıldığını da sözlerine ekledi. Beyanname ile ruhsatname arasında bir fark olmadığı eleştirisine karşı çıkan Adal, ruhsatname konusunda idarenin takdir hakkı olduğunu, fakat beyanname sisteminde kanunun gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirenlere karşı takdir hakkı verilmediğini söyledi. Abdurrahman Münip Berkan'ın gazete kapatma hükmünü mahkemelerin verdiği, o nedenle mülki amirlere gazete kapatma yetkisi verilmemesi gerektiği eleştirisine de cevap veren Adal, 50. maddedeki gazetenin mahkeme kararıyla kapatılmasının gazetenin yayınından doğan suçlarla ilgili olduğunu, mülki amirin tahkikinin ise gazete çıkaracak kişinin aranan şartları taşıyıp taşımadığıyla ilgili idari bir konu olduğunu iddia etti. Suişöhret konusunda da komisyonlarda tartışma olduğunu, eski zamanda ruhsatname alımında takdir yetkisi olmasından dolayı bir problem çıkmadığını, bu kavramın eski kanunda da mevcut olduğu için çoğunlukla tekrar kalması görüşü kabul gördüğünü, Genel Kurul'da bu değişikliğin yapılabileceğini söyledi. Suişöhret şartının D.P. nizamnamesinde de bulunduğunu, suişöhret sahiplerinin D.P.'ye bile kaydı yapılmazken, gazete sahipleri ve genel yayın müdürlerinde bu özelliği aramanın ne mahzuru olduğunu sordu. Takma adla yazı yazarların esas sahiplerinin kimliğinin sorulması konusunun eski kanunda da bulunduğunu, tasarıda eklenen 24 saatin gazete lehine olur düşüncesiyle 24 saatten önce olmasın diye eklendiğini de söyleyen Adal, teklif edilirse bunun da kaldırılabilceğini söyledi. Sorumluluk konusunda ise bazen gazetenin genel yayın müdürü asıl sorumlu olmadığından ceza gördüğünü, bunun önlenmesi için yazı işlerini fiilen idare edenleri de sorumluluk altına aldıklarını ifade etti. Gazete sahiplerini sorumluluktan çıkarma düşüncesinin komisyonda tartışıldığını, fakat bu durumda daha birçok maddede de değişiklik yapmak gerekeceğinden değişiklik düşüncesinden vazgeçildiğini belirtti. Ceza miktarları konusuna da değinen Adal, üç teklifin olduğunu, en hafifinin Adalet Komisyonunun, en ağırının ise hükümetin teklifi olduğunu, kararın ise Genel Kurulun elinde olduğunu söyleyerek konuşmasını bitirdi.⁵⁹⁹

Eleştirilere cevap vermek üzere Başbakan Recep Peker söz aldı. Peker, hürriyet ile devlet otoritesi arasındaki dengeden söz açarak konuşmasına başladı. Tasarı üzerinde yapılan eleştirilerin ana konularla ilgili olmadığını, teferruat konusunda da son sözün Genel Kurulda olduğunu söyleyerek şöyle devam etti:

Fakat ana fikirden asla vazgeçmiyeceğiz. Türkiye'de Hükümet programında da söylediğim gibi herhangi bir

---

⁵⁹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), ss.310-313.

suiistimal bilhassa hürriyet gibi ulvi bir mefhumda da olsa bu yüzden bilhassa hür Türkiye hayatını yıkacak anarşik cereyanları önlemek ve bu anarşinin getireceği feci aksülamellerden korunmak için hergün elimizde olan meşru yollardan huzuruza gelip kanun teklif edeceğiz. Mevcut kanunlarda ağırlık görürsek o vakit de bunu doğru esasa irca etmek için müşterek gayrette hiç kusur etmiyeceğiz..... Bir muhalif arkadaşımız burada dedi ki; antidemokratik olan bu kanunun çıkarılmasında bir şahit olarak kenarda oturarak lâkayt kalamayız. Bunun mânası nedir? Ben bu müphem ve karanlık sözün mânasına nüfuz etmek istemiyorum. İdrak sahibi bir Türk vatandaşında bir sözün hâsıl edeceği düşüncenin tesirini düşünerek teessür duymaktayım. (Biz de teessür duyuyoruz sesleri ve alkışlar.) Bu kararlar mânalı sözden memlekete zarar gelir kanaatindeyim... Antidemokratik zihniyetten şikâyetle bahsediyorlar. Burada söylenen bu sözün karanlık mânası kadar antidemokratik başka bir fikir kabili tasavvur mudur?⁶⁰⁰

Peker'in konuşmasından sonra müzakerenin yeterliği üzerine kısa bir tartışma yaşanarak maddelere geçilmesi kararı alındı.⁶⁰¹

Maddeler üzerinde görüşmeler 16 Eylül'de başladı. İlk sözü alan C.H.P. Tokat milletvekili Nazım Poroy, Tasvir gazetesinin 9 Eylül sayısındaki Türkiye'deki son demokratik açılımların yetersizliği ve basın kanununda yapılan değişikliklerin antidemokratikliği üzerine kaleme alınan bir köşe yazısını eleştirerek sözlerine başladı. Ayrıca muhalif gazetelerde İnönü'nün oğlunun Amerika'da öğrenim görmesinin gündeme getirilmesini de eleştiren Poroy, kendisinin de dahil bir çok kişinin çocuklarının Amerika, İngiltere, İsviçre gibi ülkelerde eğitim gördüğünü, bunun eleştirilecek yanının olmadığını belirtti. Poroy, İzmir gazetesinde D.P. milletvekili General Sadık Aldoğan'ın cumhuriyet üzerine yazdığı yazısını da eleştirdi. Bu yazıda Aldoğan, cumhurbaşkanı ile sokak süpüren vatandaş arasında hürriyet, şeref ve haysiyet bakımından bir fark olmadığını belirtiyordu. Poroy, hiçbir devlette Devlet başkanı ile çöpçünün hukuk ve şeref bakımından eşit olmadığını iddia ederek, Aldoğan'ın kendi mesleğinde yazı yazmasının daha uygun olduğunu söyledi. Bu sırada Ankara milletvekili General Naci Tınaz da Aldoğan hakkında "Bütün askerleri utandırdı. Ordudan bu terbiyeyi mi aldı? Utanmıyor mu?" sözleriyle tepkisini dile getirdi. Manevi tazminat cezalarına da değinen Poroy, cezaların çok hafif olduğunu, on-on beş lira değil birkaç bin lira ceza verilmesi gerektiğini

⁶⁰⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), ss.314-315.

⁶⁰¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:14, (13.09.1946), s.318.

söyledi. Gazeteleri çıkaranların sözde sahip olarak bazı zavallıları bulduklarını, onları da bir miktar para karşılığı hapisanede yatmaya gönderdiklerini iddia ederek, para cezalarının artırılıp, hâkimleri de para cezasına yönlendirmek gerektiğini belirtti.⁶⁰²

D.P. stanbul milletvekili Fuad Hulusi Demirelli, Poroy'un madde ile ilgili konuşmadığı eleştirisinden sonra gazete çıkarma şartları üzerinde durdu. Kendisinden önce konuşanlardan bazılarının sürekli Fransız kanunundan bahsettiğini söyleyerek, 1868 tarihli kanunu değiştiren 1881 tarihinde Fransız matbuat kanununa kendisi de atıfta bulunmaya başladı. Bu kanunla gazete çıkarmak için gereken şartları sıralayarak, beyannamenin mülki âmire değil Cumhuriyet Savcılığı'na verildiğini, bizde de aynı değişikliğin yapılması gerektiğini savundu. Beynamedeki bilgilerin yanlış olduğu veya daha sonra yapılan değişikliklerin bildirilmediği durumlarda, gazetenin mülkî amir tarafından kapatılmasının, sonra da mahkemeye gidilmesinin yanlış olduğunu söyleyen Demirelli, mahkemede beraat kararı çıkarsa sonuçtan kimin sorumlu olacağını sordu. Ayrıca siyasi yayınlardan kefalet akçası alınmayacağı için beynamede sorulan, yayının siyasi olup olmadığı sorusunun da metinden çıkarılmasını, beynamedeki değişikliklerin de üç değil, Fransa'da olduğu gibi beş gün içinde bildirilmesini teklif etti.⁶⁰³

Eleştirilere cevap vermek veya yanlış anlamaları düzeltmek için Adalet Bakanı Mümtaz Ökmen kürsüye geldi. Ökmen, mülkî âmirlerin gazete kapatma yetkileri olmadığını, sadece yapılan yanlışlıkların düzeltilmesi için süre verildiğini, yalan haber yazanlara da ceza verilmeyeceğini, yalnız bu yalan haberden dolayı devlet ve millet zarar görürse o takdirde ceza verileceğini öne sürdü.⁶⁰⁴

D.P. Çanakkale milletvekili Niyazi Çıtakoğlu, beyanname ile ilgili düşüncelerinde bahsederken, beyannameye cevap verme süresinin belirtilmediğini, bu takdirde beyannameyi kabul eden makamın hoşuna gitmeyecek bir yayının olması durumunda 17. ve 18. maddenin imdada yetişip beyannamenin verilmemiş sayılıp gazetenin kapatılacağını iddia etti. Bu eksikliği gidermek için başvuruya cevap verme süresi getirilmesini teklif etti.⁶⁰⁵

Daha sonra kürsüye gelen C.H.P. Bolu milletvekili Hasan Şükrü Adal, Fuad Hulusi Demirelli'nin gazetenin siyasi olup olmadığının sorulmasının

---

⁶⁰² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:15, (16.09.1946), ss.326-331.

⁶⁰³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:15, (16.09.1946), ss.331-334.

⁶⁰⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:15, (16.09.1946), ss.334-335.

⁶⁰⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:15, (16.09.1946), s.336.

lüzumu olmadığı düşüncesine katılmadığını, asker veya memurun gazete çıkarma hakkı olduğunu, fakat siyasi gazete çıkaramayacaklarını, o nedenle bu sorunun yerinde olduğunu belirtti. Çıtakoğlu'nun süre ile ilgili düşüncelerine de katılmadığını söyleyen Adal, ruhsatname konusunda sürenin söz konusu olabileceği, hâlbuki beyanname verilir verilmez gazetenin yayına başlayabileceği, dolayısıyla süre konulmasının gazetenin aleyhine olacağını ileri sürdü.⁶⁰⁶

D.P. Kütahya milletvekili Ahmet Tahtakılıç konuşmasında daha çok 9. maddedeki dil ve imlâ hatalarına dikkat çekerek bu yanlışların düzeltilmesini önerdi.⁶⁰⁷

Tekrar söz alan Fuad Hulusi Demirelli, Adal'ın memurların gazete çıkarmasıyla ilgili yorumunun doğru olmadığını, Memurin Kanunu'nda memurların siyasi gazete çıkaramayacakları konusunun düzenlendiğini, dolayısıyla bir memur siyasi bir gazete çıkarırsa bunun cezasının o gazeteyi kapatmak olmaması gerektiğini de söyledi. Müzakerelerin yeter olmadığını da dile getiren Demirelli, müzakereyi yeter görmeyen Yüksek Meclis'e yakışmayacağını söyledi. Demirelli'nin bu "yakışmadı" sözüne bazı milletvekilleri tepki gösterdi. Bunun üzerine başkan, Demirelli'den Meclis'in şahsiyeti incindi iddiasıyla sözünü geri almasını istedi. Demirelli ise sözlerinin Meclis'i incitecek bir yanı olmadığını ısrar etti. Bu yorum milletvekilleri tarafından yeter görüldü.⁶⁰⁸

9. madde üzerinde değişiklik önermeleri verildi. Bu önermelerden sadece Fuad Hulusi Demirelli'nin 3 günlük sürenin 5 güne çıkarılması ile Menderes ve Tahtakılıç'ın maddenin dili ile ilgili önergesinin bir kısmı kabul edildi.⁶⁰⁹ 12. madde üzerinde kısa bir müzakereden sonra maddenin dili ile ilgili bazı değişiklikler yapıldı ve gazete çıkaranlarda aranan şartlardan "suişöhret sahibi olmamak" ibaresi, maddeden çıkarıldı.⁶¹⁰ 17. maddede söz edilen beyanname verme konusunda ise yine değişiklik önermeleri verildi. Yapılan görüşmeler sonunda, beyanname eksiklik varsa üç gün içinde tamamlanması, beyannamenin gerçeğe aykırı olduğu durumlarda durumun savcılığa bildirilmesi, gazete veya mecmua sahibi ile yazı işlerini fiilen yönetecek olanların kanuni şartları taşımamaları halinde ise beyannamenin verilmemiş

---

⁶⁰⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:15, (16.09.1946), ss.336-337.

⁶⁰⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:15, (16.09.1946), s.340.

⁶⁰⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:15, (16.09.1946), s.344.

⁶⁰⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:15, (16.09.1946), ss.345-346.

⁶¹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:15, (16.09.1946), ss.347-352.

sayılması değişiklikleri kabul edildi.⁶¹¹ 18. madde ise tasarındaki haliyle kabul edildi. Buna göre kanuna aykırı olarak yayınlanan gazete veya dergiler en büyük mülkiye âmiri emriyle derhal kapatılacak, yayıncıları da değişik cezalara çarptırılacaktır.⁶¹²

Matbuat Kanunundaki değişiklik tasarısının görüşülmesine bir sonraki birleşimde devam edildi. 27. maddede yapılacak değişiklikte özellikle müstear isimle yazı yazanların asıl hüviyetlerinin mülkî âmir tarafından istenmesi ve yerine getirilmemesi durumunda bunun yaptırımını üzerinde tartışıldı. D.P. Muğla milletvekili Necati Erdem, bu tür yazı sahiplerinin hüviyetlerinin mülkî âmir veya savcılıkça her istediği zaman gazete sahiplerinden istenmesinin mahzurları üzerinde durarak şöyle konuştu:

Arzettiğim şekilde yani takma adla veya imzasız veya remizli imza ile yazı yazılmasına müsaade etmek elbette muharririn hüviyetinin mektum, gizli kalmasına da müsaade etmek hükmünü tazammun eder. Eğer ketumiyet muhafaza edilmezse mevzuubahis müsaadenin hükmü kalmaz. Çünkü hüviyetini saklayarak yazı yazan muharrir, hüviyetinin her zaman meydana çıkabileceğini idrâk ederse yazı yazmaktan feragat eder. Kanun bir taraftan gizli muharririn hüviyetinin mektum kalmasına müsaade ederken aynı zamanda en büyük mülkiye âmirinin veya Cumhuriyet savcısının her istediği zaman lüzumlu lüzumsuz bu ketumiyeti izale edebileceğini kabul ederse evvelce vermiş olduğu müsaadeyi geri almış olur ve kendisinin kurduğu bir binayı yine kendisi yıkmış olur. Bir kimse kendisi tarafından tamamlanan bir şeyin nakzına sây ederse o sây merduttur. Cemiyetin haklarına gelince, bu hakların teminine ahkâmı umumiye mütekeffildir. Bu hakkın temini için Matbuat Kanununa bir hüküm koymak lâzım değildir. Eğer takma adlarla veya imzasız veya remizli imza ile yapılan neşriyattan bir suç vukua gelirse, cemiyetin hakkına tecavüz vâkı olursa umumi hükümler dairesinde takibat başlar, cemiyetin hakkı temin edilir.⁶¹³

Erdem, gazete tarafından bu yazarın gerçek adının verilmemesi durumunda uygulanacak olan gazete kapatma ve hapis cezalarının ağır

---

⁶¹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:15, (16.09.1946), ss.352-359.

⁶¹² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:15, (16.09.1946), ss.366-367.

⁶¹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), s.373.

olduğunu, bunun para cezası olmasının daha doğru olduğunu ifade etti.⁶¹⁴ D.P. Çanakkale milletvekili Niyazi Çıtakoğlu ise 27. maddede yapılan değişikliğin doğru olmadığını, muhabirlerin bilmeden de yanlış haber yazabilecekleri, bu nedenle maddenin eski haliyle kalmasının daha uygun olduğunu söyledi.⁶¹⁵ C.H.P. Kırşehir milletvekili Sahir Kurutluoğlu ise Erdem'in eleştirilerine katılmadığını, müstear isimle yazanların gazete sahibiyle beraber sorumlu olması gerektiğini belirtti. Yazı sahiplerinin isimlerini vermeyen gazete sahipleri veya yayın müdürlerinin ihmal suçu işledikleri yorumuna da katılmayan Kurutluoğlu, bunun ihmal değil kasten olduğunu, bu nedenle önerilen metindeki kasten suç işlemiş sayılmasının doğru olduğunu ifade etti.⁶¹⁶ C.H.P. Erzincan milletvekili Behçet Kemal Çağlar da tasarındaki düzenlemenin doğru olduğunu, yalan haber yazanların ve yazdıranların ceza görmeleri gerektiğini öne sürerek sunları söyledi:

Geçen gün Yeni Türkiye denilen gazetede, gazeteci bir milletvekili ile gazete idarecisi bir arkadaşın sarhoş dolaştıklarını, sokakta kavga çıkardıklarını, küstah bir eda ile yazdılar. Muhaliflerimiz bunun için ne düşünüyorlar? Bu âdi yalan, bu kötü iftira cezasız mı kalsın? Haber uydurucular, iftira atıcılar hergün bir şahsi şerefi mi satışa çıkarırsın?⁶¹⁷

D.P. Afyonkarahisar milletvekili Hasan Dinçer, yaptığı konuşmasında kanun maddesinin kendi içinde dil yeknesaklığını sağlaması gerektiğini söyleyerek bunun için yapılması gereken düzenlemelerden bahsetti. Daha sonra madde üzerinde bazı değişikliklerin yapılmasını önerdi. Ona göre mülkiye âmiri veya Cumhuriyet savcısının gazete sahibi veya yazı işleri müdüründen imzasız veya müstear imzalı yazıların sahibini sormasının bir nedeni olması, cevap süresinin de 24 saat değil 3 gün olması, cevap verilmemesi ya da kasten yanlış verilmesi durumunda bunun cezasının gazeteyi kapatmak veya cevap vermesi gerekenlere hapis cezası vermek değil, ancak para cezası olması gerektiğini söyledi.⁶¹⁸

Adnan Menderes ise yaptığı konuşmasında Behçet Kemal Çağlar'ın yaptığı eleştirilere cevap verdi. Yalan haber yayınından Halk Partisi'nden daha çok Demokrat Parti'nin şikâyeti olduğunu söyleyen Menderes, Türkiye'de

---

⁶¹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), s.374.

⁶¹⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), ss.374-375.

⁶¹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), ss.375-376.

⁶¹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), s.378.

⁶¹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), ss.378-379.

muhalefetin adının hâlâ hıyanet olarak algılandığını, iki taraf yayımına da eşit olarak yaklaşmak gerektiğini söyledi. Menderes konuşmasına şu şekilde devam etti:

Arkadaşlar; matbuat hürriyetinden bahsederken daimî surette daima matbuatın zararlarını ileri sürüyorlar. Matbuatın bazı zararları olduğunda hiç kimsenin şüphesi yoktur. Evvelce arzettiğim gibi, matbuat hürriyeti de başı boş bir hürriyet değildir. Bütün memleketlerde matbuat hürriyetinin zararlarını mümkün olacak derecede bertaraf etmek için tedbirler almışlardır. Bunun bir iki asırlık edebiyatı vardır. Bütün bunların neticesinde vasıl olunan hakikat şudur: Matbuat hürriyetini ortadan kaldırmak veya matbuat hürriyetini yok denecek kadar tahdit etmek istiyorlar. Bu hal matbuatın zararlarından çok daha büyük zararlar getirdiği neticesine varılmıştır. Onun içindir ki, matbuat hürriyetinin lüzumuna inanarak tasarımı ele almış ve öyle konuşuyoruz.⁶¹⁹

Yalan haberlerin sadece matbuatta yer almadığını, bazan resmî makamların da gerçeğe uymayan demeçler verdiğini iddia eden Menderes, hükümetlerin basın hürriyetinden korkmamaları gerektiğini, çünkü yalan haber veya iftiralara karşı kendilerini koruyacak ve cevap verecek gazeteleri, teşkilatları ve radyoları olduğunu, tüm bunları kullanarak her gün ülkenin bir tarafından diğer tarafına kadar kendi fikir, düşünce ve emellerini yaymak imkânına sahip olduklarını söyleyerek konuşmasını bitirdi.⁶²⁰

27. madde hakkında yapılan müzakerelerden sonra bazı şekli değişikliklerle beraber ilgili resmî makamın isteği üzerine gazetenin, yazı sahibinin hüviyetini bildirme süresi de 24 saatten 3 güne çıkarıldı.⁶²¹

Devlet büyükleri ve memurlarının şeref ve haysiyetlerini ihlal etmeye yönelik yayınlara verilecek cezalarla ilgili 30. madde müzakerelerinde üstünde durulan nokta bu cezaların artırılması oldu. Menderes, cezaların beş on misli artırılmasının bir gerekçesi olmadığını, tasarı için yazılan gerekçelerin ise doğru olmadığını ileri sürdü. Suçun oluşması için ad zikredilmesine bile gerek olmadığı bir duruma 5 yıllık bir ceza verilmesinin hangi Batı ülkesinde olduğunu sordu. Karşı teklif olarak da cezaların bir misli artırılması suretiyle en fazla bir yıl olmasını önerdi.⁶²² Adalet Bakanı Mümtaz Ökmen ile Adalet

---

⁶¹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), s.383.

⁶²⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), s.384.

⁶²¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), s.389.

⁶²² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), ss.396-397.

Komisyonu sözcüsü Şinasi Devrin ise Menderes'in eleştirilerinin doğru olmadığını, hükümetin teklifinde cezaların en fazla 4 misli artırıldığını, ama esas geçerli olan ve müzakeresi yapılan Adalet Komisyonunun metninde cezaların en fazla iki misli artırıldığına dikkat çektiler.⁶²³ Müzakereden sonra 30. madde Adalet Komisyonu'nun metni esas alınarak ve sadece milli hisleri inciten e bu maksatla milli tarihi yanlış gösteren yazılara verilecek para cezasının alt sınırının 50 liradan 300 liraya çıkarılmış haliyle kabul edildi.⁶²⁴

Yalan haberlere verilecek cezaları içeren 34. madde müzakeresinde D.P. Afyonkarahisar milletvekili Kemal Özçoban'ın konuşması sırasında müdahaleler arttı. Özçoban 34. maddeye yeni suç unsurları eklendiğini ve cezaların artırıldığını ileri sürdü. Bu maddenin matbuat üzerinde bir tehdit unsuru olduğunu söyleyen Özçoban, son seçimlerde yolsuzluk yapıldığından, mazbataların değiştirildiğinden bahsedince tansiyon yükseldi. Milletvekilleri Özçoban'a sözünü geri alması için müdahalede bulundular. Başkan da aynı düşüncede idi. Geri alınacak bir söz söylemediğini belirten Özçoban, tepkilerin artması nedeniyle hakareti çağrıştıran bir söz söylediye sözünü geri aldığını belirtti.⁶²⁵ Buna rağmen müdahaleler şu şekilde devam etti:

Behçet Kemal Çağlar (Erzincan) – Geri aldı amma birtakım kayıtlarla söyledi. Bir takım tahriflere müsaittir.

Kemal Özçoban (Afyon Karahisar) – Hayır arkadaşlar millet hepimizin nasıl bir zihniyetle çalışmakta olduğumuzu biliyor demek istedim. Onun için ne matbuatın ve...

Adliye Bakanı Mümtaz Ökmen (Ankara) – Şeflerin, hocaların senin fikrinde değildir.

Kemal Özçoban (Afyon Karahisar) – Bu benim şahsi kanaatımdır üstadım. (Gürültüler).

Başkan – Müzakereyi ihlâl ediyorsunuz. Lütfen yerlerinize oturunuz.

Hasan Fehmi Ataç (Gümüşhane) – Savcıların odasından kaybolan dosyaların yanına gitmiştir, senin bahsettiğin o kâğıt..

Kemal Özçoban (Afyon Karahisar) – Basın yayın hürriyetinin lâzım olan...

Ekrem Oran (İzmir) – Başkan... Okumaktadır 20 dakika

⁶²³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), ss.398-399.

⁶²⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), s.404.

⁶²⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), ss.407-408.

geçti.

Başkan – Geçmedi... Burada saat var... Meydanda duruyor.

Ahmet Ulus (Giresun) – Dinlemiyoruz arkadaşlar. Böyle küstah adamın sözü dinlenmez. (Soldan uğultular, gürültüler, dışarı çıkalım sesleri).

Kemal Özçoban (Devamla) Basın ve yayın hürriyetinin lâzım olduğu serbestiyi müeyyide ile telif etmek ve bunları imha etmeksizin... (Gürültüler)... İfrata gidildiği zaman demokrasi parçalanmıştır... (Şiddetli gürültüler, sadede sesleri, hâlâ söyleniyor sesleri) İfrata gidildiği takdirde diyorum.

Başkan – Sadede geliniz sadede.

Atıf Esenbel (Malatya) – Sadet yoktur, maksat yarın gazetede neşrolunsun.

Kemal Özçoban (Devamla) – Efendim, demokrasi parçalanmış sözümde ifrat derecede gidildiği takdirde diyorum.

Başkan – Sözüñüze devam edin.

Kemal Özçoban (Devamla) – Bakınız aynen tekrar ediyorum. Basın ve yayın hürriyetinin lazım olan serbestiyi elzem olan müeyyide ile telif etmek ve bunlardan birisini imha etmeksizin diğerini temin edebilmek prensibinin tatbıkında ifrata gidildiği takdirde demokrasi parçalanmış, onun yerine mutlakiyet kurulmuş olur diyorum. (Soldan gürültüler, gülüşmeler, daha kelimeyi bilmiyor sesleri).

Faik Öztrak (Tekirdağ) – Cahil adam.

Bekir Kaleli (Gazianteb) – Dört elif miktarı çekme.⁶²⁶

Özçoban konuşmasına biraz daha devam ettiyse de müdahaleler bitmedi. Özçoban'ın ardından birkaç milletvekili ve Adalet Komisyonu sözcüsünün konuşmalarından sonra 34. madde aynen kabul edildi.⁶²⁷

Tekzip yayınlama ile ilgili 48. maddenin müzakeresi sırasında söz alan C.H.P. Kırşehir Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu, tekzip metinlerinin değerinin bu metnin altına gazetenin koyduğu yorumlar ve açıklamalar nedeniyle düşürüldüğünü, bunun önüne geçmek için tekzip metninin altına başka bir metin veya resmin konulmasının engellenmesi gerektiğini belirtti.

⁶²⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), ss.408-409.

⁶²⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:16, (17.09.1946), ss.410-416.

Ülkelerin iki çimento ile ayakta kaldıklarını, bunların da hukuk ve ahlâk olduğunu, o nedenle basın ahlâkının önemli olduğunu, basın hürriyetini geliştirmek için basın ahlâkının kuvvetlendirilmesi gerektiğini ifade etti.⁶²⁸ C.H.P. Konya milletvekili Ali Rıza Türel'in, yayınlanması gereken tekzip metninin yayınlanmaması durumunda yeni bir ceza ile tekzip metninin yayınlanmasının sağlanmasını isteyen değişiklik önergesi kabul edilerek 48. maddenin yeni şekli kabul edildi.⁶²⁹

Matbuat Kanununun bazı maddelerini değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı 20 Eylül tarihinde ikinci defa görüşülüp oya sunulurken, kanun olarak kabul edildi.⁶³⁰

3.1.6. Adalet

Bu dönemde af kanunları çıkarılmaya çalışılmış, fakat başarılı olunamamıştır. Ayrıca özellikle Ceza Kanunu'nun 141, 142 ve 163. maddelerinde yapılan değişiklikler daha sonraki yıllarda da etkisini artırarak hissettirecek ve tartışmalara neden olacaktır. Adalet alanında yapılan önemli bir değişiklik de fiilen kaldırılmış olan İstiklâl Mahkemelerinin hukuken de kaldırılmasıdır.

3.1.6.1. Af Kanunu Girişimleri

Bu dönemde iki kez genel af için kanun tasarısı veya teklifi hazırlanıp Genel Kurul'un gündemine alındı; fakat ikisi de kanunlaşamadı. İlkinde Çorum Milletvekili Necdet Yücer, Denizli Milletvekili Reşad Aydın ve 4 arkadaşı ve Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu, 1947 ve 1948 yılının değişik tarihlerinde cumhuriyetin ilanının 25. yıldönümü dolayısıyla bir genel af ilan edilmesini öneren kanun tekliflerinde bulundular. Bu teklifler Adalet Komisyonunda görüşüldü ve ret kararı alındı.⁶³¹ Teklifler Genel Kurul'da gündeme alındı. Sonuçta 18 Şubat 1949 tarihinde Adalet Komisyonu'nun raporu doğrultusunda reddedildi.⁶³² Bundan sonra Adalet Bakanlığı bir af kanunu tasarısı hazırladı. Bu tasarı 2 Mart 1950 tarihinde Bakanlar Kurulu'nda kabul edilerek TBMM

⁶²⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:17, (18.09.1946), s.424.

⁶²⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:17, (18.09.1946), ss.427-428.

⁶³⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:18, (20.09.1946), ss.433-441.

⁶³¹ Teklifler ve Adalet Komisyonu raporu için bkz: *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:16, Birleşim:47, (18.02.1949), 135 sıra sayılı basmayazı.

⁶³² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:16, Birleşim:47, (18.02.1949), ss.267-285.

Başkanlığı'na sunuldu. Tasarının gerekçesinde af nedeni ve kimleri kapsadığı şu şekilde izah ediliyordu:

Memleketimizde Cumhuriyet rejiminin kabulünden sonra yapılan içtimai inkilâpların başarı ile inkişaf etmesi ve bu uğurda alınmış olan fevkalâde tedbirlerin kaldırılarak cemiyetin normal ve emniyetli bir hayata kavuşmuş olması gibi sebeplerle 1933 yılında çıkarılmış olan 2330 sayılı Kanundan sonra umumi mahiyette bir af yapılmamıştır. Gerçi 1938, 1944 ve 1946 yıllarında 3527, 4518, 4627 ve 4943 sayılı kanunlar yayımlanmıştır. Ancak mevzuları itibariyle muayyen ve mahdut bâzı şahıslara ve fiillere matuf bulunan bu kanunların, burada kastediğimiz mânada umumi bir af mahiyetinde kabul ve telâkkisine imkân görülemediği görülmüştür.

2330 sayılı Kanunun neşrinden sonra geçen 17 senelik devre cihanşümül hâdiseler ve değişikliklerle doludur. Bu devrede dünya, bir musibet ve felâket halinde uzun yıllar sürmüş olan büyük bir harb geçirmiştir. Yurdumuz insanlık için büyük acılar ve felâketlerle dolu olan bu İkinci Dünya Harbinin ateşi içine girmekten kendini kurtarmış olmakla beraber harbin memleketimizde de önemli tesirleri görülmüştür.

Bu cümleden olarak Millî hayatımızda esaslı gelişmeler kaydedilmiştir.

Millîyetçe atıldığımız bu inkişaf yolunda yapacağımız hamlelerin muvaffakiyeti için işlenmiş olan siyasi mahiyetteki suçlara münhasır olmak üzere tesamuh ve atıfette bulunmanın isabetli bir tedbir olacağına şüphe yoktur.

Bu fikirlerden mülhem olarak hazırlanan tasarıda Ceza Kanununun 2 nci kitabının «Devletin şahsiyetine karşı cürümler» unvanı altındaki birinci babının birinci, ikinci ve dördüncü fasıllarında yazılı fiiller affın şümülü içine alınmıştır. Birinci fasıl «Devletlerin arsiulusal şahsiyetine karşı» işlenen cürümleri, ikinci fasıl «Devlet kuvvetleri aleyhindeki cürümleri» cezalandırmakta, dördüncü fasıl da her iki fasla mütâallik müşterek hükümleri ihtiva etmektedir.

Bundan başka Askerî Ceza Kanunu'nun üçüncü babının birinci faslında yazılı suçlar ile beşinci faslının 94 ncü maddesinde ve onuncu faslının 148 nci maddesinde yazılı suçlar Ceza Kanununun yukarıda bahsi geçen fasıllarına mütenazır hükümleri ihtiva etmekte olması itibariyle siyasi mahiyet

taşıdığından bu suçlar da affa dâhil edilmişlerdir.

Cumhuriyetin 25 nci yıl dönümü münasebetiyle yapılmış olan af tekliflerinden ve bu konudaki yayınlardan cesaret alarak suç işlemiş kimselerin mevcudiyeti ihtimali nazara alınarak affın bu tarihten önceki fiillere hasrı muvafık görülmüştür.

Bu arada 29 Ekim 1948 tarihinden önce işlendiği halde şimdiye kadar haklarında hukuku âmme dâvası açılmamış bulunan âdi suçların takibindeki faide ve tesirin mühim nispette mürtefi olduğu nazara alınarak siyasi suçlar hakkında gösterilen atıfetin bu nevi fiillere de teşmili uygun görülmüştür.

Affin müsadere hükümlerine hâlel getirmeyeceği ve her türlü idari ve inzibati işlemlere şümulü olmayacağı tasarının 3 ve 4 ncü maddelerinde tesbit olunmuştur.

Tasarının beşinci maddesinde, kaçak şahısların aftan istifadeleri muayyen müddet zarfında teslim olmaları şartına bağlı tutulmuş ve altıncı maddesinde de bu suçları memleket dışında işliyen şahısların durumu nazara alınarak aftan istifade edebilmeleri için muayyen müddet zarfında memlekete dönmüş olmaları kaydı konulmuştur.

Tasarının yedinci maddesiyle kanunun tatbiki için yetkili mercilere münasip bir mehil tanınmıştır.⁶³³

Tasarı Adalet Komisyonunda görüşülüp kabul edildikten sonra 20 Mart 1950 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Tasarının tümü üzerinde ilk sözü M.P. İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni aldı. Köni'ye göre bu af kanunu tasarısı özel veya genel af niteliğinde değildi. Bu tasarıyla tüm baskı ve seçim suçları affediliyordu. Bu nedenle bu Af Kanunu değildi; himayei yaran kanunu demek daha doğrudu. Gerek genel, gerekse ara seçimlerde suç işlemiş, baskı yapmış kim varsa hepsi affediliyordu.⁶³⁴

İkinci olarak söz alan D.P. İstanbul Milletvekili Fuad Hulusi Demirelli'ydi. Demirelli'ye göre affı herkes istiyordu. Bu tasarının bazı nedenleri vardı. Öncelikle hapisanelerin sağlık şartları kötüydü. Mahkûmların sağlıkları gündün güne bozuluyordu. Tasarıda bazı eksiklikler vardı. Ülkeye karşı işlenmiş bazı suçlar affedilip de dikkatsizlikten ölüme veya yaralamaya sebebiyet verenler affedilmiyor gibi bazı şikâyetler vardı. Bunlar maddelere

---

⁶³³ *Af Kanunu tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu (1/733), S. Sayısı: 236. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:68, (20.03.1950).*

⁶³⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:68, (20.03.1950), s.613.*

geçilince düzeltilecekti.⁶³⁵

C.H.P. Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünel de tasarımı destekliyordu. Ona göre 1. madde kabul edilmeli, 2. madde ise genişletilmek üzere komisyona geri verilmeliydi.⁶³⁶

C.H.P. Urfa Milletvekili Vasfi Gerger ise bu affin genel olmadığını iddia ederek konuşmasına başladı. Genel aflar nadir olarak çıkarılır ve siyasi, askeri, basın ve basit adı suçları kapsardı. Bu tasarı dar kapsamlıydı ve genişletilmeliydi.⁶³⁷

Tasarımı eksik görenlerden biri de C.H.P. Mardin Milletvekili Aziz Uras'tı. Devlete karşı suç işleyenler affediliyor, buna karşın kaza sonucu adam öldüren bir şoför veya bir miktar açığı çıkmış bir kasadar affedilmiyordu. Ayrıca 1 Mart 1950 tarihinden önce yakalanmış kişiler affedilmiyor, bu tarihe kadar yakalanmayanlar ise affediliyordu. Bu mantığı hiçbir hukukçu anlayamazdı.⁶³⁸

C.H.P. Çanakkale Milletvekili Nurettin Ünen, hapisshanedeki köylülerin büyük çoğunluğunu Orman Kanunu'na muhalefetten mahkûm olanların oluşturduğunu, devletin bir taraftan vatandaşı suç işlemeye teşvik ettiğini, diğer taraftan da suç işledi diye cezalandırdığını iddia ederek, affin adı suçları da kapsamamasını istedi.⁶³⁹

C.H.P. Balıkesir Milletvekili Eminittin Çeliköz de tasarının genişletilmesi gerektiğine inananlardandı. Ona göre bu tasarı 1933 yılında çıkarılan 2330 sayılı af kanununun kapsamı dairesinde genişletilmeliydi. Bunun için de bilhassa 2. madde komisyona geri gönderilmeliydi.⁶⁴⁰

C.H.P. Van Milletvekili İbrahim Arvas ise tasarının adı suçları kapsamamasını kabul etmekle birlikte casus ve komünistlerin affedilmesini kabullenemiyordu. Ona göre komünistlerin affedilmesi kabullenilemezdi. Hatta bir tanecik oğlu dahi komünist olsa onun bel kemiğini kırardı.⁶⁴¹

D.P. Afyonkarahisar Milletvekili Kemal Özçoban'a göre ise yakın dönemde işlenen yeni suçlar ortaya çıkmıştı. Bunlar, II. Dünya Savaşından

---

⁶³⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:68, (20.03.1950), ss.613-614.

⁶³⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:68, (20.03.1950), s.614.

⁶³⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:68, (20.03.1950), s.615.

⁶³⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:68, (20.03.1950), ss.615-616.

⁶³⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:68, (20.03.1950), ss.618-619.

⁶⁴⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:68, (20.03.1950), ss.620-621.

⁶⁴¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:68, (20.03.1950), s.621.

sonraki ekonomik durum, bir de demokrasiye geçişten kaynaklanarak işlenen suçlardı. Bu suçların da af kapsamına girmesi gerekiyordu.⁶⁴²

C.H.P. Tokat Milletvekili Nazım Poroy prensip olarak affa karşı olmadığını, fakat yapılmak istenen affın basın ve muhalefetin gayretleriyle ortaya çıktığını, aslında affı gerektirecek bir durum olmadığını ifade etti. Ayrıca hapisanelerde sefalet içindeki mahpusları düşünürken, o suçlular nedeniyle sokağa düşen genç kadınları, aç kaldığı için dilenen çocukları, sefalet içinde can çekişen ana ve babaları da düşünmek gerektiğini hatırlattı. Bunların dışında Ceza Kanunu'nun da gözden geçirilmesi gerekiyordu. Kanunları kendimiz yapmamız gerekiyordu. Bu kanunlar Türkiye'nin durumuna uymuyordu. Suçlular cezalarda indirim, iyi hal gibi nedenlerle yeterince cezalandırılmıyordu. Tüm bu nedenlerle Poroy'un teklifi bazı siyasi ve küçük cürümlerin affedilmesiydi. Kanunun kapsamı genişletilmemeliydi.⁶⁴³

Eskişehir Bağımsız Milletvekili Emin Sazak da, komünistlerin affına karşı çıkıyordu. Bunlar ille de affedilecekse, genel bir af ilan edilerek affedilmeliydi.⁶⁴⁴

C.H.P. Maraş Milletvekili Kâmil İdil de affın kapsamının genişletilmesi isteyenlerdendi. İdil'e göre bu aftan yararlanacakların toplamı 258'di. Cezaların affı bazen terbiyevi bir hal kazanabilirdi. Ayrıca cezaevlerinin sağlık şartları çok kötüydü. Şu ana kadar 8-10 yıllık bir hapislik sonrası tahliye edilen cezalılar arasında vereme yakalanmayanların oranı % 10'dan daha azdı. Ayrıca profesyonel ve alelade suçluların bir arada barınmaları sonucu, ikinciler de profesyonelleşiyordu. Tüm bunlar nedeniyle, tasarının ikinci maddesi komisyona iade edilmesi ve en azından diğer suçların ceza süreleri üçte bir oranında azaltılması iyi olurdu.⁶⁴⁵

İstanbul Bağımsız Milletvekili Ahmet Kemal Silivrili, affa karşı olduğunu, fakat hükümetin bu kanunu da geçireceğini bildiğini, o nedenle bu kanunun Meclis'e yakışır bir kanun olması gerektiğini söyledi. Ona göre büyük suç üç taneydi. Birincisi vatani tehlikeye düşürecek kapsamda girişimde bulunanlar ve hükümeti acze sokan casuslardı. Bunlar affedilemezdi. İkincisi fidyeye amacıyla birisini kaçırap da parasını alamayınca o kişinin canını ve cebinden parasını alan kişilerdir ki bu da affedilemezdi. Üçüncüsü de namusa taarruz suçlarıdır ki bunlar da affedilmemeliydi. Bunların dışında haklı olarak

⁶⁴² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:68, (20.03.1950), ss.623-624.

⁶⁴³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:68, (20.03.1950), ss.624-626.

⁶⁴⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:69, (21.03.1950), s.646.

⁶⁴⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:69, (21.03.1950), ss.646-647.

cinayet işleyenler vardır ki bunlar affedilmeliydi. Bu af tasarısıyla affi genişletmemek gerekirdi. Özellikle yukarıdaki üç grup suçlu affedilmemeli, hatta idam cezası verilmeliydi. Bu suçluların dışındakiler affedilmeliydi.⁶⁴⁶

Yapılan eleştiriler ve ortaya atılan görüşlere karşı affın çıkarılma gerekçesini açıklamak üzere Adalet Bakanı Fuat Sirmen kürsüye geldi. Sirmen'e göre demokratik sisteme yeni girilmesi dolayısıyla siyasi suçların affedilmesi, toplumda istenmeyen kötü sonuçları doğurması tehlikesi nedeniyle de adi suçların af kapsamına alınmaması düşünülmüştü. Fakat Meclis adi suçları da kapsayacak şekilde af kapsamını genişletirse hükümetin buna karşı bir itirazı yoktu. İkinci olarak siyasi suçlar affedilirken seçim suçlarını affetmek gibi bir düşünce olmamıştı. Hükümetin kendi yararını affetmek istiyor suçlaması dayanaksızdı. Belli tarihten önce yakalanmamışların af kapsamına girmesi de söz konusu değildi. Çünkü yakalanmamış değil, suç işlenip işlenmediği veya işlendiyse kim tarafından işlendiği sabit olmamış suçlar ve suçlular affediliyordu. Üçüncü olarak hapishanelerin sağlık şartlarının kötü olması affa neden olamazdı. İki konu birbirinden ayrıydı. Hapishanelerdeki mahkûm sayısı da abartıldığı gibi 80 bin değil 18-19 bindi. Ayrıca TBMM, hükümet ve cumhurbaşkanına karşı işlenen suçlar affedilmiyor da, casuslar, vatan hainleri ve komünistler affediliyor iddiası da doğru değildi. Esas affedilenler Ceza Kanunu'nun 158, 159. maddesindeki hükümete ve cumhurbaşkanına hakaret edenlerdi. Af Kanunu 29 Ekim 1948 öncesini kapsıyordu. 2. maddeye giren suçlarda ise bu tarih 1946'ydı. Meclis eğer isterse 1946'yı da 1948'e çevirebilirdi. Bazı milletvekilleri affı genişletmek için hislere hitap etmişler, şu suçları şu şartlar altında işleyenler diye bahsetmişlerdi. Genel af, her şahsı, suç işlediği şartlara göre ele alarak ilan edilen bir af çeşidi değildi. Bu olsa olsa özel af olurdu. 2. maddeye giren suçlulardan haklarında 1948 öncesi tutuklama kararı verilmiş kişi sayısı şu şekildeydi: Cumhurbaşkanına hakareten 10, hükümete hakareten 7, anayasayı tağyir, askeri isyana teşvik suçundan 9, TBMM ve kanunlara hakareten 1, komünistlik propagandası yapmaktan 16, toplam 41 kişi. 1948 tarihinden sonra işlenip tutuklananlarla beraber toplam 258 kişi. 1948 sonuna kadar casusluktan tutuklananlar ise 86 kişiydi. Ülke dışında suç işleyenler veya ülke içinde suç işleyip de dışarıya kaçmış olanların bu aftan yararlanabilmeleri için kanunun belirlediği süre içinde gelip teslim olmaları gerekiyordu.⁶⁴⁷

Adalet Komisyonu Sözcüsü Emin Halim Ergun da tasarıdaki değişiklikler hakkında bilgi verdi. Öncelikle Genel Kurul'un istediği değişikliği yapabileceğini belirten Ergun, hükümetten gelen tasarıda bazı değişiklikler

⁶⁴⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:69, (21.03.1950), s.647.

⁶⁴⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:69, (21.03.1950), ss.649-655.

yaptıklarını söyledi. Buna göre tasarıda 29 Ekim 1948 tarihine kadar işlenmiş olup da henüz faileri hakkında kamu davaları açılmamış olanların affi kapsamından, milletvekili dokunulmazlığı nedeniyle haklarında kamu davası açılmayanlar çıkarılmıştı. İkinci olarak 2. maddede Ceza Kanunu ve Askerî Ceza Kanunu'na giren bazı suçların işlenmesi tarihi 1948'den 1946'ya çekilmişti. Son olarak Matbuat Kanunu'nun 30. maddesinde suçlar da bu maddeye eklenmişti.⁶⁴⁸

M.P. Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç, bu kanunun bir af kanunu olmadığını, suçlu belli olmadan bunun affedildiği bir kanun olduğunu belirterek, hükümetin kendi istediklerini affetmek istediğini, diğerlerini de Meclis'e havale ederek, kendi esas amacını örtbas etmeye çalıştığını iddia etti. O nedenle kanunun sadece ikinci maddesi değil, tümü komisyona iade edilmeliydi.⁶⁴⁹ Adalet Bakanı ve Adalet Komisyonu Sözcüsünün, Tahtakılıç'ın eleştirilerini reddeden ve önyargılı olduğunu iddia eden konuşmalarından⁶⁵⁰ sonra Tahtakılıç ve Bakan arasındaki birbirini samimiyetsizlikle itham eden tartışmalar bir süre daha devam etti. Daha sonra maddelere geçildi. Fakat daha birinci madde üzerinde o kadar tartışma oldu ki komisyon ilk iki maddeyi yeniden görüşmek üzere geri çekti.⁶⁵¹

İki gün sonraki birleşimde tasarının maddelerinin görüşülmesine devam edildi. Tasarının birinci ve ikinci maddesi komisyonda önemli oranda değiştirilmişti. Değişik birinci maddeye göre 29 Ekim 1948 tarihinden önce işlenen para cezası, 3 yılı geçmeyen hapis cezaları veya kabahat fiillerinden dolayı sanık bulunanlar hakkında kovuşturma yapılamayacaktı. Bu suçlardan dolayı hükmedilmiş cezalar 6. madde hükmü hariç olmak üzere tüm sonuçlarıyla birlikte kaldırılıyordu. Fakat daha birinci madde üzerindeki tartışmalar ve öneriler o kadar şiddetli ve farklı oldu ki komisyon tasarıyı tekrar geri çekmeye kalktı. Buna karşılık önerenin artık Genel Kurul'un malı olduğu iddia edildi.⁶⁵² Bir gün sonraki birleşimde ise bazı milletvekillerinin verdiği tasarının komisyona iadesi yönündeki önergesi kabul edildi ve sonuçta tasarı Adalet Komisyonu'na verildi.⁶⁵³ Böylece bu af tasarısı da sonuçlanamamış oldu.

---

⁶⁴⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:69, (21.03.1950), ss.655-657.

⁶⁴⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:69, (21.03.1950), ss.657-660.

⁶⁵⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:69, (21.03.1950), ss.660-662.

⁶⁵¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:69, (21.03.1950), s.679.

⁶⁵² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:71, (23.03.1950), ss.879-881.

⁶⁵³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:72, (24.03.1950), ss.1012-1015.

3.1.6.2. Yargıçlar Kanunu'na Ek Kanun

Bu tasarı hâkimlik mesleğindeki ödeneklerini düzenliyordu. Tasarının gerekçesi şu şekilde izah ediliyordu:

Yargıçların kanunla gösterilenlerden başka genel veya özel hiçbir görev alamamaları Anayasanın 57 nci maddesinin koymuş olduğu bir esastır. Diğer bütün Devlet memurlarından farklı olarak yargıçlık mesleğinde bulunanları kayıtlıyan bu hüküm yargı erkinin Anayasa hükümleri dâhilinde kullanılmasını sağlamayı hedef tutmuş, buna karşılık 56 ncı madde yargıçların aylık ve ödeneklerinin özel hükümlere bağlanacağını kabul eylemiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan beri devamlı bir inkişaf kaydetmiş olan Adalet cihazı, tasarının kanuniyet iktisabı halinde, bu yeni tedbirden de faydalanarak bütün teşkilâtı ileri bir görüşün icaplarına göre düzenleme yolunda girişilmiş olan teşekkülleri ve bu hususta alınacak tedbirleri geniş mikyasta kolaylaştırmış olacaktır.

Yargıçlar için konulan bu hükümlerin Yargıçlar Kanununa eklenmesi ve o kanuna bağlı 1 ve 2 sayılı cetvellerde gösterilen veya aynı kanun gereğince merkez teşkilâtında yargıçlık sınıfından sayılan görevlerde bulunanlara ödenek verilmesini sağlayacak şekilde tanzimi birinci maddenin konusunu teşkil etmektedir. Yargıçlar Kanununa göre yargıçlık mesleğinden sayılan merkez teşkilâtı görevlerinde bulunanlara yargıç ödeneği verilebilmesi için bu görevlere bilfiil yargıç veya savcılıktan alınmış olmaları şartını arıyan ikinci fıkra esas prensipin tabî ve zaruri bir neticesidir. Bu bakımdan merkez teşkilâtındaki görevlere tâyin, kendiliğinden hiçbir hak behşedemediği cihetle bugün bu teşkilâta çalışanla merkez görevlerine ilk defa tâyinlerinde yargıçlık veya savcılık sınıflarından alınmış olmalarına ve bunu takibeden ilerlemelerinde de yargıçların ilerlemesinde esas olan hükümlere göre Ayırma meclislerince tetkika tâbi tutulmuş olduklarına nazaran ödeneğe hak kazanmış olacaklardır.

Yargıç ödeneğinin 2 nci maddede gösterildiği üzere:

A) Adli tatilden faydalananlara;

B) Adli tatilden faydalanamıyarak Yargıçlar Kanununun 68 nci maddesinin birinci fıkrası gereğince münasip zamanda verilecek yıllık bir ay izini kullananlara;

C) Yurt içinde geçici görevle, meselâ bir tahkik işi için başka tarafa gönderilenlere;

D) Meşhut suç tahkikatı, keşif, delillerin tesbiti gibi işler için vazifeleri icabı ayrılanlara; verilmesi ve bu maddede sayılan hâller dışında her ne suret ve sebeple olursa olsun görevleri başında bulunmayan yargıç ve savcılara görevlerinden ayrı buldukları müddetçe ödenek verilmemesi uygun görülmüştür.

Bu arada 367 sayılı kanun hükmüne göre geçici yargı yetkisiyle başka yere gönderilen yargıç, savcı ve yardımcılara yalnız asli görevlerine ait yargıç ödeneğinin verilmesiyle yetinmesi uygun görüldüğünden geçici yetki ile görevlendirildikleri yerde kendilerine başkaca yargıç ödeneği verilmeyeceği yolunda hüküm konulmuştur.

Tasarının üçüncü maddesi, yargıç ödeneğinin ay başında aylıklarla birlikte ödeneceğini, açıktan ve naklen tâyin edilenlerle terfi edenlerin ödeneğe ne zaman hak kazanacaklarını göstermektedir.⁶⁵⁴

Tasarı, Genel Kurul'da 17 Şubat 1947 tarihinde görüşülmeye başlandı. Konuşmacılar hâkimlik mesleğinin zorlukları, mesleğe alınırken gösterilen titizlik ve hâkimlerin kendi mesleğini yürütürken başka bir işte çalışma yasağı üzerinde durarak hâkimlerin mali durumlarının düzelmesini istediler. İlk gün C.H.P.'den Konya Milletvekili Ali Rıza Türel ve Rize Milletvekili Dr. Saim Ali Dilemre'nin hâkimlerin mesleki ve mali durumları, görevleri sırasında karşılaştıkları zorluklar ve hâkimlik mesleğinin şeref ve haysiyeti üzerinde yaptıkları konuşmalardan sonra, müzakerelere daha sonraki gün devam etmek amacıyla birleşime son verildi.⁶⁵⁵

İki gün sonraki birleşimde ilk sözü C.H.P. Tekirdağ Milletvekili Faik Öztrak aldı. Öztrak, hâkimlerin ücretlerinin artırılmasına bir itirazı olmadığını, ancak diğer memurlarla hâkimler arasında ayrıcalık gözetilmesine de karşı olduğunu, hâkimlerin de memur olduğunu, uygulamada diğer memurların da hâkimler gibi ikinci bir iş yapmadığını söyledi. Öztrak, idari yargı mensuplarının dışarıda bırakılarak sadece adli yargı mensuplarının ücretlerinin yükseltilmesini de haksızlık olarak niteledi. Yargıtay Başkanına 700 lira maaş teklif edilirken Danıştay Başkanı maaşının 150 lira olmasını da eleştirerek Fransa'da olduğu gibi Türkiye'de de Danıştay, Sayıştay ve Yargıtay üyelerinin

⁶⁵⁴ *Yargıçlar Kanununa ek kanun tasarısı ve Adalet ve Bütçe Komisyonları raporları (1/64), S. Sayısı: 86. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947).*

⁶⁵⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947), ss.228-232.*

maaşlarının aynı olması gerektiğini savundu. Yargı mensuplarına tahsisat konusunu da eleştiren Öztrak, tahsisatın üç nedenle verilebileceğini, bunların iş riski, diğer memurlara göre fazla masraf yapmak zorunda olması veya diğer memurların elde ettikleri bazı yararlardan mahrum olması olduğunu, yargı mensupları için bu durumların geçerli olmadığını, hatta iş garantisi ve güvence açısından daha avantajlı olduklarını söyledi. Adalet Bakanlığı merkez müdürleri ve müfettişlerine, hâkimlikten gelmişlerse ek ödenek verildiğini, aynı ödeneğin İçişleri Bakanlığı ve peşinden diğer bakanlık çalışanlarının da istemeye hakkı olduğunu, bunun sonunun gelmeyeceğini iddia etti. Hâkimlerin maaşlarının işleri ve nitelikleri gereği farklı düzenlenebileceğini, ama ödenek ayırımına katılmadığını da sözlerine ekledi. Öztrak, sonuç olarak memurlar arasında ayırımın kaldırılması için yeni bir barem hazırlanıp Meclise sunulması ve hali hazırdaki tasarının reddedilmesini önerdi.⁶⁵⁶

Öztrak'tan sonra kürsüye gelen D.P. İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni, Demokrat Parti olarak tasarımı desteklediklerini, hakimlere ödenek verilmesinin anayasada da düzenlendiğini, bunda geç bile kalındığını, hakimlerin memur sayılmayacağını, diğer memurların başka bir mesleği de aynı zamanda yürütebilmelerine rağmen hakimler için bunun yasak olduğunu söyledi. Köni, tasarının Bütçe Komisyonunda değiştirilmiş şekline karşı çıkarak, söz konusu komisyonda ödeneklerde önemli kesintiler yapıldığını, bunun Genel Kurul'da düzeltilmesi gerektiğini belirtti. Valilere ve bazı idare amirlerine ucuz kirali evler tahsis edildiğini, temsil ödeneği kanun tasarısının hazırlandığı,⁶⁵⁷ profesörlere de daha önce ödenek tahsis edildiğini söyleyen Osman Nuri Köni, bu durum karşısında yargıç ve savcılara ödenek verilmesini eleştirmenin haksızlık olduğunu belirtti.⁶⁵⁸ C.H.P. Konya Milletvekili Muhsin Adil Binal da hakim ve savcılarının hem göreve geliş hem yükselmelerinde avantajları olduğunu, diğer memurların üç yılda bir terfi ederken, hakimlerin iki yılda bir terfi ettiklerini, diğer memurlardan ayrı olarak hakimlerin iki derece birden atlayabildiklerini, bu düzenlemelerin hakimlerle diğer memurlar arasında ayrıma

---

⁶⁵⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), ss.250-255.

⁶⁵⁷ *Danıştay ve Sayıştay Birinci Başkanları, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kâtibi, Cumhurbaşkanlığı Genel Kâtibi, Başbakanlık Müsteşarı, Genel Müfettişler, Ordu Müfettişleri, Dışişleri Genel Kâtibi, Müsteşarlar, Genelkurmay İkinci Başkanı, bazı Ordu, Kolordu ve Tümen komutanları, Valiler, Kaymakamlar ve bazı Genel Müdürlere verilecek olan aylık temsil ödeneğini belirleyen Temsil Ödeneği Kanunu Genel Kurul'da 21 Şubat 1947 tarihinde kabul edildi. T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:48, (21.02.1947), ss.371-386. Oylama 234 kabul, 20 red ve 3 çekinse şeklinde sonuçlandı. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:48, (21.02.1947), ss.403-406.

⁶⁵⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), ss.255-258.

neden olduğunu öne sürdü.⁶⁵⁹

Aynı günün ikinci oturumunda söz alan C.H.P. Balıkesir Milletvekili Eminittin Çeliköz, konuşmasını dört bölüme ayırdı. Hakimlerin devlet teşkilatında önemli bir yere sahip olduğunu, buna karşılık devlet bütçesinden fazla pay almadığını, serbest çalıştıkları taktirde daha çok kazancı olduğunu ve son olarak da yüksek kalitede hakimler yetiştirmek ve onları mesleğe bağlamanın bir yolunun da mali durumlarının iyi olması olduğunu anlatarak, bu durum karşısında temsil ödeneği verilmesinin doğru olduğunu savundu.⁶⁶⁰

C.H.P. Diyarbakır Milletvekili Feyzi Kalfagil de hâkimlerin bağımsızlığı, baktıkları davaların büyüklüğü ve iş yüklerinden söz ederek hâkim ve savcılara ödenek verilmesini düzenleyen tasarının lehine konuştu. Kalfagil, hâkimlerin iş yoğunluğunu da şu sözlerle dile getirdi:

Diğer mesleklerin aksine olarak kıdemleri yükseldikçe işlerinin aded ve hacmi artan bu mesleğin en üst kademesi sayılan Yargıtay Başsavcılığının bir başsavcı ile 17 savcı yardımcından ibaret 18 kişilik kadrosunun 1947 yılına hiçbir evrak devretmeden 1946 yılında 52 839 işi her birine 2935 aded isabet eder surette ait oldukları dairelerine tebliğnamelerini hazırlıyarak havale ve talebe muhalif olanlarına itiraz ederek neticeye bağlaması maddi fedakârlığın bir örneği olsa gerektir.... Sonra Yargıtayın bir başreis, 12 reis, 61 âza ve 39 raportörden ibaret 113 kişilik heyeti ise 1946 yılında 47994 hukuk, ticaret, icra ve iflâsa ait evrakla 47957 ceza evrakı ki ceman 95951 evrakı karara bağlamıştır. Bu feragatli şahsiyetlerin her birine bir yılda isabet eden iş miktarlarını hesaplayarak kendilerini yıpratacak şekilde gayret sarfettiklerini kolayca kabul etmek doğru olmaz mı?⁶⁶¹

Muhsin Adil Binal'ın hâkimlerin iki yılda bir terfi ettikleri sözlerine de değinen Kalfagil, bunun doğru olduğunu, fakat iki yılda bir terfi edemeyen hâkimlerin avukatlık haklarını bile kaybederek meslekten çıkarıldıklarını, bu mesleğe girişte bu kadar ağır sonuçları göze alanlara terfi konusunda kolaylık gösterilmesinin çok görülmemesi gerektiğini söyledi.⁶⁶²

Kalfagil'in konuşmasının ardından ilginç bir tartışma oldu. Kalfagil

⁶⁵⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), ss.259-261.

⁶⁶⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), ss.261-263.

⁶⁶¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), s.264.

⁶⁶² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), s.265.

konuşmasında, Öztrak'ın hâkimlerin verecekleri hükümlere etkili olabilecek şekilde Adalet Bakanlığında emir alabileceklerini iddia ettiğini, bu iddiaya katılmadığını belirtmişti. Başkan ve bazı milletvekilleri de Kalfagil'in bu iddiasını reddederek Öztrak'ın böyle bir söz söylemediğini iddia etmişti.⁶⁶³ Kalfagil'den sonra kürsüye gelen Öztrak, kendisinin böyle bir söz söylediğini kabul etmesi üzerine tartışma başka bir boyuta taşındı. Öztrak sözlerine açıklık getirerek hâkimlerin muhakeme etme ve hüküm vermede bağımsız olduğunu, fakat genel adalet hizmetlerinin daha verimli ve iyi yerine getirilebilmesi için Adalet Bakanı'nın hâkimlere genel ve bireysel emir verebileceğini iddia etti. Bu iddiayı Adalet Bakanı Şinasi Devrin'in reddetmesine rağmen Öztrak düşüncesinde ısrar ederek hâkimler kanununda bunun açık olduğunu, idari işlerde Bakanın hâkimleri teftiş ettirme, onlara ihtar ve maaş kesme cezalarını resen verme gibi yetkilerinin olduğunu söyledi. Devrin ise Bakan'ın hâkimlere ne bireysel ne de genel olarak emir verme yetkisine sahip olmadığına ısrar etti. Öztrak'ın hâkimler kanununda böyle bir düzenlemenin olduğu iddiasını reddederek Türk kanunları arasında böyle bir metnin olmadığını ileri sürdü. Öztrak'ın söz konusu ettiği konunun, ilgili kanunun 8. maddesinde düzenlendiğini söyleyen Devrin, buna göre Adalet Bakanının tüm hâkimler üzerinde nezaret hakkına sahip olduğunu, bunun da Bakanın bir hâkimi kendine isnat olunan bir fiil hakkında cevap vermek üzere çağırabilmesi şeklinde düzenlendiğini, bu maddenin hâkimlere emir verme şeklinde anlaşılamayacağını belirtti.⁶⁶⁴

Denizli Bağımsız Milletvekili Reşad Aydın'ı da tasarı lehinde yaptığı konuşmasında Binark ve Öztrak'ın hâkimler ile memurlar arasında bir farklılık olmadığı düşüncesine katılmadığını, hâkimlerin de memur olarak kabul edilmesi durumunda 56. maddede hâkimler hakkında ayrı bir düzenleme yapılmasının anlamsız olduğunu söyledi.⁶⁶⁵ D.P. Afyonkarahisar milletvekili Kemal Özçoban da yaptığı konuşmada, hâkimlerin hizmetleri, maddi durumlarının iyi olmaması ve büyük özveriyle çalışmalarından söz ederek, ödeneklerin en az hükümetin tasarisında gösterilen miktarlar kadar olmasını önerdi. Öztrak'ın Bartelmi ve Gaston Jesé'e atıfta bulunarak hâkimler üzerinde idarenin etkisi ve hâkimlerin de memur oldukları iddiasına karşı, söz konusu kişilerin düşüncelerinin modasının geçtiğini ve bugünkü Fransa Cumhuriyeti'nin kabul ettiği esaslara uymadığını iddia etti.⁶⁶⁶ C.H.P. Erzurum Milletvekili Gl. Vehbi Kocagüney ise

⁶⁶³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), s.263.

⁶⁶⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), s.266.

⁶⁶⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), ss.267-268.

⁶⁶⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), ss.268-270. Öztrak ile Devrin arasında aynı minval üzere tartışma oturumun ilerleyen bölümlerinde de

tasarının aleyhinde söz aldı. Kocagüney, hükümetin hâkimlere diğer memurlardan daha fazla ayrıcalık verdiğini, yeni ödenekle her yıl 4 250 000 liranın tahsis edileceğini, halbuki ülkenin en önemli iki sorununun sağlık ve eğitim olduğunu, ülkede 2,5 milyon çocuğun sıtma olduğunu, bu parayla bir hastane yağlabileceğini, böylece Anadolu çocuklarının İstanbul hastanelerine koştuktan kurtulacağını söyledi. Kocagüney, hâkimlerin saat 8'e kadar çalıştıklarını söyleyenlere karşı da örnek vererek harp sanatını öğretenlerin gece karda, yağmurda çalıştıklarını, onların mevsimi olmadığını, fakat 8'de evine dönen hâkimlerin ya sobası, ya kaloriferi ya da vantilatörü olduğunu, en şiddetli fırtınalara göğüs geren gemicilerin de sisler içinde uçan havacıların da, laboratuarda çalışan kimyagerin, röntgen önünde çalışanların, defterdarların, sınırda kaçakçılarla mücadele edenlerin, içişleri mensuplarının görevlerinin hâkimlerin görevlerinden daha hafif olmadığını iddia etti.⁶⁶⁷ Bütçe Komisyonu Sözcüsü Münir Birsal'in tasarı lehinde açıklamalardan sonra maddelerin görüşülmesine geçildi. Bundan sonra Bütçe Komisyonunun kabul ettiği metin esas alınarak maddeler ve tasarının tümü oylanarak kabul edildi.⁶⁶⁸

3.1.6.3. Türk Ceza Kanunu'nda Değişiklikler (141, 142 ve 163. Maddeler)

VIII. Dönemde Türk Ceza Kanunu'nda iki defa değişiklik yapıldı. Birincisi, 18 ve 20 Eylül 1946 tarihlerinde görüşülen ve kabul edilen Ceza Kanunu'nun 140, 159 ve 160. maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki tasarı, ikincisi ise 8 Haziran 1949 tarihinde başlayan görüşmelerdir.

Hükümet Türk Ceza Kanunu'nun 140 ve 159. maddelerinin değiştirilmesini önermişti. Fakat Adalet Komisyonu bu maddelerde bazı değişiklikler yaptı. Bu değişiklikler nedeniyle 160. maddede de bir değişiklik yapma zarureti çıktığından o madde de değiştirildi. Bu değişiklik gerekçeleri Adalet Komisyonu raporunda şu şekilde geçiyordu:

Türk Ceza Kanununun 140 ve 159 ncu maddelerinin değiştirilmesine dair Adalet Bakanlığınca hazırlanarak Bakanlar Kurulunun 2.IX.1946 tarihli toplantısında Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan tasarının Komisyonumuza havale ve tevdi buyurulması üzerine ihtiva eylediği hükümler Adalet Bakanı

---

devam edecektir. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), ss.274-275.

⁶⁶⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), ss.270-271.*

⁶⁶⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), ss.281-284.*

Mümtaz Ökmen hazır olduğu halde incelendi ve görüşüldü.

140 ncı maddede yapılması teklif olunan değişikliklerden biri maddeye vuzuh verilmesinden diğeri ise yeni bir suçun unsurları tâyin ve tesbit olunarak aynı ceza müeyyidesi altına alınmış olmasından ibarettir. Memleket dâhilinde ikamet etmekte olan bir yurttaşın Devletin hariçteki itibar veya nüfuzunu kıracak surette dahilî vaziyeti hakkında yabancı bir memlekette asılsız, mübalağalı veya maksadı mahsusa müstenit havadis ve haberler yayması veya millî menfaatlara zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunması yürürlükte bulunan 140 ncı maddenin şümulü dışında kaldığı ve bu itibarla yurttaşın yabancı bir memlekette bu gibi hareket veya faaliyette bulunmuş olması şartının maddenin esas unsurunu teşkil eylediği Hükümet gerekçesinde beyan ve izah olunduktan sonra 140 ncı maddede yazılı fiil ve hareketlerin yurt içinde veya dışında bulunan yurttaşlar tarafından işlenmiş olması bakımından bir fark gözetilmesi yerinde görülmiyerek maddenin bu farkı kaldıracak şekilde tadili teklif olunmaktadır.

Komisyonumuzda bu hususta yapılan inceleme ve görüşmede Komisyon üyelerinin bir kısmı, 140 ncı maddede yazılı suçu işliyen vatandaşın, memleket içinde veya dışında bulunması bakımından herhangi bir fark ihdas edilemeyeceği tabîi olmakla beraber bugün yürürlükte olan metnin esasen böyle bir fark yaratmamış olduğu mütalâasında bulunmuşlardır. Neticede suçu işliyen vatandaşın memleket dışında bulunması halinde ceza görmesi esası kabul edilmiş iken memleket dâhilinde ikamet eden bir vatandaşın aynı suçu işlemiş olmasını ceza müeyyidesine tâbi tutmamak ve bu bakımdan bir fark yaratmak doğru görülmediğinden bu kısma taallük eden değişikliğin kabulüne karar verilmiştir.

Maddede yapılan ikinci değişikliğe gelince: Hükümet gerekçesinde «son zamanlarda yalnız memleketimizi alâkadar eden birtakım meseleler hakkında yabancıların müdahalesini istiyen yazıların intişar ettiği kaydolunduktan sonra bu hareketlerin milletin itibarını kırmakla kalmayıp memleketin birlik ve düzenini bozduğa ve esasen bir Devletin dahilî ve harici işlerine yabancıların müdahalesini istemenin o Devletin egemenlik ve istiklâlini ortadan kaldırmasını istemekten başka bir şey olmadığı» gözönünde tutulacak olursa bu kabil fiil ve hareketlerin ceza müeyyidesi altına alınması zaruri bulunduğu

beyan ve izah olunmuştur.

Komisyonumuzda bu hususta yapılan görüşmelerde, ceza müeyyidesi altına alınmak istenilen Devletin egemenlik ve istiklâlini ortadan kaldırmağa matuf fiil ve hareketler, esasen bugün yürürlükte olan 125 nci maddede tekliften çok daha ağır müeyyideler altına alınmış olmakla beraber bu kabîl hareketler hattâ Devletin istiklâlini tenkis veya sâdece Millî menfaata zarar verecek bir mahiyet taşımak gibi daha hafif şekillerinde dahi 125 ve 161 nci maddelerde müeyyide altına alınmış olduğundan 140 ncı maddeye bu hususta herhangi bir ilâveye lüzum olmadığı oy birliğiyle karar altına alınmıştır. 159 ncu maddede yapılması teklif olunan değişiklikler tatbikatta görülen bazı noksanları izale ve aynı zamanda hedef ve mevzuu tamamiyle anlaşılan ve fakat sarîh bir şekilde ifade olunmamış olan hakaret ve tezyif fiillerini de ceza esaslarına uygun bir şekilde müeyyide altına almak hususlarından ibaret olup madde komisyonumuzca bu maksadı temin edici ve Ceza Kanununun diğer maddeleriyle ahenkli bir şekilde yeni baştan kaleme alınmıştır. Bu maddenin birinci fıkrasında yazılı bakanlıkları tahkir ve tezyif fiillerini ayrı bir fıkrada değişik ceza hadlerine tâbî tutmak hususunda yapılan teklif beş oya karşı çoklukla reddolunmuş ikinci ve üçüncü fıkralar iki ayrışık oya karşı çoklukla kabul olunmuştur.

159 ncu maddenin birinci fıkrasında yapılmış olan değişiklik 160 ncı maddede buna muvazi olarak bir değişiklik yapılmasını zaruri kıldığından 160 ncı maddenin de 159 ncu maddenin birinci fıkrasında yazılı hususları tamamen şümulüne alacak şekilde tanzim ve teklifi oy birliğiyle karar altına alınmıştır. Tasarı 140, 159 ve 160 ncı maddelerde Hükümetle mutabık olarak komisyonumuzca yapılan değişikliklerle birlikte Kamutayın Yüce tasvibine arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.⁶⁶⁹

İlk görüşmelerde maddeler tartışmasız olarak kabul edildi.⁶⁷⁰ İkinci görüşmelerde 140. maddede devletin dışarıdaki itibar veya nüfuzunu kırarak şekilde “devletin dâhili vaziyeti hakkında” yabancı bir ülkede yayın yapmanın suç sayılmasına, “devletin dâhili ve harici vaziyeti hakkında” yayınların da

---

⁶⁶⁹ *Türk Ceza Kanununun 140 ve 159 ncu maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu (1/13). S. Sayısı: 50. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:17, (18.09.1946).*

⁶⁷⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:17, (18.09.1946), ss.429-430.*

eklenmesi önerildi, fakat kabul edilmedi. Diğer maddeler üzerinde başka bir öneri verilmedi. Böylece değişiklikler olduğu gibi kabul edildi.⁶⁷¹

Türk Ceza Kanunu'nda ikinci değişiklik tasarısı 9 Mayıs 1949 tarihinde Bakanlar Kurulu'nda Meclis'e sunulması kararlaştırılan ve esas olarak 141, 142 ve 163. maddelerde değişiklik öneren tasarıydı. Bu değişikliklerin yanında aynı tasarıda ekonomik şartlar yüzünden paranın değerinin düşmesi nedeniyle para cezalarının miktarının artırılması ve silâh taşıma ve bulundurma şartlarında değişiklik yapılması da öneriliyordu. Bu düzenlemelerden özellikle 141, 142 ve 163. maddeler uzun yıllar Türkiye'nin gündemini meşgul ettiği için bu maddelerin hükümet tasarısındaki ve Adalet Komisyonu'ndaki değişiklik gerekçeleri önemlidir. Tasarıda ilgili değişikliklerin gerekçeleri şu şekilde izah ediliyordu:

Son zamanlarda komünistlik ve dincilik propaganda ve cereyanları dikkati çekecek bir mahiyet almıştır. Hal ve vaziyetin imkân ve müsaadesine göre çeşitli ve çok değişik şekillerde çalışmalar ile cemiyet nizamlarını komünist esaslara ve dinî akidelere uydurmak isteyenlerin gizli ve açık her nevi hareket ve faaliyetleri memleketin ve halkın emniyet ve selâmeti ve saadet ve refahı ve ilerleme ve gelişmesi namına bir tehlike teşkil etmeye başlanmış ve cemiyeti içinden gevşetip çökertmeye matuf bu türlü bozguncu faaliyetlerin lââyık oldukları şiddet ve ehemmiyetle takip ve tenkilini gerekli kılmıştır.

Halbuki Ceza Kanunumuzun yürürlükte bulunan bu konuya ait maddeleri hükümleri tehlike teşkil eden hareket ve faaliyetlerden bâzılarını şümül ve ihatası içine almamış ve yasak ettiği işlemler için dahi kabul ettiği cezalar, bu suçların vehamet dereceleriyle mütenasip ve bunları önliyecek mahiyet ve şiddette bulunmamıştır.

Bu sebeple Ceza Kanunumuzun 141 ve 142 ve 163 ncü maddelerinin yeniden gözden geçirilmesi ve her bakımdan beliren ihtiyacı karşılayacak surette tertip ve tanzimi lüzumlu bulunmuştur.

.....

Madde 141 : Maddenin ilk fıkrasında beyan ve naklolunan suçun unsurlarından hiçbir değişiklik yapılmamıştır.

Fıkra da açıklandığı üzere memleket içindeki içtimai bir

---

⁶⁷¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:O, Cilt:1, Birleşim:18, (20.09.1946), ss.440-444.

zümrenin diğerine tahakkümünü tesis etmek veya içtimai bir zümreyi ortadan kaldırmak için cemiyet kurmak yasak edilmiştir. Zümre tahakkümünü kurmanın veya bir zümreyi ortadan kaldırmanın sebep ve saikleri ne olursa olsun bu hareketler sadece gözetilen ve varılmak istenilen sonuçları itibariyle suç sayılmıştır.

Fıkranın yasak ettiği diğer bir fiil ve hareket de memleket içinde kurulmuş iktisadi veya içtimai nizamları devirmek amacıyla cemiyet kurmaktır.

İçtimai nizam; bir cemiyetin varlığını ve devamını sağlayan ve koruyan bütün kaide ve müesseseleri ve iktisadi nizam ise, bir cemiyette servetin istihsal ve tedavül ve taksimini ve sermaye ve emek sahipleri arasındaki münasebeti düzenliyen esas ve usulleri ifade eder. Bununla beraber içtimai ve iktisadi nizam sözlerinin geniş mânada yorumlanması icabeder.

Komünizm cemiyetin içinde zümre tahakkümünü kurmak veya bir zümreyi kaldırmak isteyen bir fikir sistemi olduktan başka cemiyetin iktisadi ve içtimai nizamlarını devirerek yerine kendi görüşüne uygun iktisadi ve içtimai bir nizam kurmayı tek gaye sayar. Bu sebeptendir ki komünist cemiyetler maddenin ilk fıkrasına göre men ve zecredilmiş bulunurlar. Bununla beraber komünist olmanın ve fakat kendisine has bir nizamı koymak için memleket içinde kurulmuş bir içtimai veya iktisadi nizamı devirmek amacıyla cemiyet kuran kimseler de bu fıkra hükmünce ceza görürler.

Bu fıkrada yapılan değişiklik suçun teşkil ettiği tehlikeye bakılarak suçluya verilecek cezanın artırılmasından ibarettir.

Maddenin ikinci fıkrasında yazılı suç ve unsurları olduğu gibi bırakılmış ve yalnız ceza miktarı evvelki fıkraya atıf suretiyle artırılmıştır. Bu fıkrada sözü geçen siyasi nizam; Devletin varlığını ve kuruluş şeklini ve bunların düzenini bildiren kaideleri ve hukuki nizam ise, cemiyet hayatının devamı için her alanda devletin kanunlar ile tesis ve kabul ettiği kaide ve nizamların topunu ifade eder. Kanun bu fıkra beyaniyle cemiyetin siyasi veya hukuki nizamlarını devirmek için yıkıcı cemiyet kuranları cezalandırmıştır. Yıkıcılık vasıf ve karakteri itibariyle kanun maksudu anarşist cemiyetlerdir. Bu kabil cemiyetler mevcut siyasi ve hukuki nizamların yok edilmesini ve fertlerin otorite teşkil eden hiçbir nizama tâbi olmasını

kabul ve iddia ederler.

Komünistler ile anarşistler, kurulmuş nizamları yıkmakta birleşirler. Ayrıldıkları cihet komünistlerin yıkılan nizam yerine kendi inançlarına uygun nizamları koymayı istemeleri anarşistlerin ise otorite, teşkil eden hiçbir nizama boyun eğmek istememeleri hususlarıdır.

Fıkıradaki, her halde (Yıkıcılık) sözü ile belirtilmiş olan kasta göre; Devletin siyasi veya hukuki nizamının şöyle olmayıp da böyle olmasının daha iyi olacağı inancısıyla parti kurulması veya şahısların bu yoldaki fikirlerini açıklamaları fıkra hükmünden hariç kalır, suç olmaz.

Madde tasarının üçüncü fıkrası, birinci ve ikinci fıkralarda yazılı suçların şiddet ve sebeplerini bildirir. Bu halde de ceza fıkrada görüldüğü veçhile artırılmıştır. Cebir ve şiddet maddi surette eşya veya şahıslara yöneltilebileceği gibi mânevi olarak tehdit suretiyle de olabileceğinden bu cihetler kanunda açıklanmakla beraber bunların çeşitli işleme tarzları (her ne suretle olur ise olsun) sözü ile yasak edilmiştir.

Bundan başka cemiyetlerce başarı vasıtası olarak cebir ve şiddet kullanmak veya tehdit etmek evvelden sözleşilip açıklanmamış olsa bile cemiyetin muhtemel mukavemetine karşı böyle bir vasıtaya müracaat etmeden amaca varmanın imkânsızlığı anlaşılırsa cebir ve şiddet icra veya tehdit ikâ evvelden kabul etmişçesine cezanın artırılacağı fıkrada beyan olunmuştur.

Yürürlükte bulunan maddenin üçüncü ve dördüncü fıkralarının mükerrer hükümleri tasarının üçüncü fıkrasında toplu olarak ifade olunmuştur.

Bugünkü maddenin, beşinci fıkrasında yazılı suçlar hiçbir değişikliğe tâbi tutulmadan tasarının dördüncü fıkrasına geçirilmiş yalnız ceza miktarları suçun önemi itibarıyla artırılmıştır.

Yürürlükte bulunan maddenin altıncı fıkrasındaki «bu cemiyetlere iştirak eden kimse» sözleri yalnız bir evvelki fıkrada yazılı cemiyetlere iştirake matuf olarak bir tahsis ifade ettiğinden ve halbuki diğer fıkralarda yazılı cemiyetlere iştirakin de cezayı gerektirmesi maksut olduğundan fıkranın bu dar beyanı yerine asıl maksadı müfit olmak üzere tasarının beşinci fıkrası yazılmış ve bu fıkrada birinci, ikinci, üçüncü ve

dördüncü fıkralarda beyan olunan suçlara iştirak edenlerin cefaları ayrı ayrı artırılmış olarak gösterilmiştir.

Madde fıkralarında mahiyetleri bildirilen cemiyetlere girmek için yol gösterenlerin de bu cemiyetlere iştirak etmiş olanlar gibi aynı cezayı görmeleri yeni bir hüküm olarak tasarının altıncı fıkrasına yazılmıştır. Fıkroda (yol gösterenler) mutlak surette ifade edilmiştir. Bunların evvelce cemiyete girmiş bulunup bulunmamaları suçun doğumunda bir tesiri haiz bulunmaz. Bu sebeptendir ki, madde konusu olan suçların önemi bakımından yol gösterme hareketleri müstakil bir suç sayılmıştır.

Dağılmaları emredilmiş olan madde konusu cemiyetleri sahte nam altında veya muvazaa şeklinde dahi olsa yeniden teşkil ve tanzim ve sevk ve idare edenlere daha ağır ceza tertibini bildiren madde fıkrası olduğu gibi tasarıya alınmıştır. Fıkranın mutlak beyanından anlaşılacağı üzere dağıtılmış olan cemiyetleri yeniden kuranların, dağılan cemiyette evvelce bulunmuş olmaları suçun husulünde şart değildir. Bu kabil yasak cemiyetleri yeniden kuranlar; ister dağıtılmış olan ilk cemiyete dahil olsun ve ister olmasınlar sadece dağıtılmış olan cemiyeti yeniden kurmuş olmalarından dolayı bu fıkra uyarınca artırılmış olarak ceza görürler. Burada önemli olan cihet, suçlunun yeniden kurduğu cemiyetin evvelce dağıtılmış olduğunu bilmesi ve ona rağmen harekete geçmiş olmasıdır. Tasarı maddesine eklenen son fıkra ile madde maksudu olan cemiyet tarif ve izah olunmuştur. Buna göre iki veya daha ziyade kimselerin maddenin diğer fıkralarında yazılı amaçlar etrafında sadece birleşmiş olmaları cemiyetin vücudunu kabul için yeter bulunmuştur. Bu hususta gizli veya açık yazılı bir sözleşmeye, cemiyet kanunundaki formalitelerin tahakkukuna lüzum ve ihtiyaç olmadığı gibi cemiyeti teşkil edenlerin kanunun 313 ncü maddesi beyanı veçhile beş kişi veya daha ziyade olmaları da gerekmez.

Madde 142: Bu madde, memleket içinde içtimai bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya içtimai bir zümreyi ortadan kaldırmak yahut memleket içinde kurulmuş iktisadi veya içtimai nizamları devirmek veya siyasi veya hukukî nizamları yıkmak için propaganda yapanların veya bu fiilleri öven veya iyi gördüğünü söyleyenlerin ve bu amaçlara varmak için telkinde bulunanların görecekleri cezayı bildirir.

Yürürlükte bulunan maddenin ilk fıkrası yalnız propagandanın her nevi ve şeklini şümul ve ihatasına almak için (her ne suretle olur ise olsun propaganda yapan) sözü ile kayıtlanarak tasarı maddesine ilk fıkra olarak yazılmış ve bu arada ihtiva ettiği ceza miktarı artırılmıştır.

Sonucu itibariyle Devletin ve halkın emniyet ve selâmetini ve refah ve saadetini bozmaya matuf bu nevi propagandaların teşkil ettikleri tehlike bakımından daha ağır ceza ile menolunmasının lüzumu aşikârdır.

Propaganda; nerede ve ne zaman olur ise olsun bir hususu, bir fikri taraftar kazanmak kastiyle başkalarına yaymaktır. Propaganda; söz, şarkı, yazı, resim, radyo, sinema, temsil, yazılı veya resimli kâğıtları asma, dağıtma, gönderme gibi her türlü yayım vasıtalarıyla olabilir.

Propagandanın, açık veya gizli olsun umuma hitap etmesi asıl olduğundan tek, belli bir şahsa söz veya işlem ile yapılacak telkinin propaganda mefhumu içine girmemesi düşünülerek bu kabil fiil ve hareketleri de ceza tehdidi altında bulundurabilmek için tasarı maddesinin üçüncü fıkrasında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Gerek propaganda ve gerek telkinin madde konusu olup suç sayılan amaçları elde etmek kastiyle yapılmış olması cezayı gerektirmesi için şarttır.

Bu suç işleme kasdı, tasarı maddesinin gerek birinci ve gerek üçüncü fıkralarında gereği kadar açıkça bildirilmiştir.

Bu sebeple ilmî sahada meselâ komünizm veya anarşizm esaslarını anlatan bir öğretmenin veya bu konuda ilmi bir kritik yapan bir kimsenin muhataplarını bu fikirlere saptırmak veya inandırmak kasdı ile hareketi anlaşılmadıkça cezalandırılması caiz ve doğru olmaz. Bununla beraber propaganda veya telkine ilmî bir renk ve mahiyet vererek kötü maksadı bu yoldan gizlemeye uğraşan suçlular da bulunur. Bunların asıl maksatlarını şahsiyetlerine, propaganda veya telkin konusu veya vasıtalarına ve sebeplerine bakarak sezme kabil olur.

Tasarı maddesinin ikinci fıkrası ilk fıkrada beyan olunan suçların şiddet sebeplerini bildirir ve yürürlükte bulunan maddenin bu konuya taallük eden ikinci fıkrası hükmüne tekabül eder. Yalnız bugünkü metindeki (şiddet kullanarak)

sözü 141 nci maddede beyan ve izah olunan sebeple ve oradaki hükme uygun olarak (cebir ve şiddet kullanmayı veya tehdit etmeyi de tazammun ediyorsa) suretinde yazılmış ve bu tasarı fıkrasında cezanın ilk haddi daha ağırlaştırılarak iki yıl ağır hapse çıkarılmıştır.

Bugünkü maddenin üçüncü fıkrası hükmü; tasarı maddesinin birinci ve ikinci fıkraları beyanlarıyla ifade ve kabul edilmiş olduğundan ve bu suretle tekrardan ibaret kaldığından tasarı maddesine alınmamıştır.

Yürürlükte bulunan maddenin son fıkrası ilgisi itibariyle tasarı maddesinde üçüncü fıkra olarak yazılmış ve ihtiva ettiği ceza da maddenin diğer fıkralarında yazılı suçların cezalarıyla ahenkli olarak artırılmıştır.

Bugünkü maddenin üçüncü fıkrasındaki (propaganda) sözü (her ne suretle olur ise olsun) kaydının ilâvesiyle geniş bir anlama müsait şekle konulmuş ve fıkra başkaca bir değişikliğe tâbi tutulmadan aynıyle tasarı maddesine son fıkra olarak geçirilmiştir.

Madde 163: Türkiye lâyık bir Devlettir. Devlet kanunları, müesses her türlü nizam, millet ve memleketin gerçek ihtiyacının ve bir lüzum ve icabın karşılığı ve ifadesidir.

Kanun ve nizamlar, Devletin kuruluşunda hâkim olan asla esasa uygun ve onun yararına olur. Bunların Devletin esas umdelerine aykırı bir asla ircaı hiçbir suretle düşünülemez, caiz görülemez.

Bunun için lâyıklığa aykırı olarak içtimai veya iktisadi veya siyasi veya hukuki nizamları kısmen de olsa dinî esas ve inancalara uydurmayı hedef tutan her hareket kanun ile ceza müeyyidesi altına alınmıştır.

Kanunumuzun bu konuda olan boşluğu tasarı maddesinin ilk ve ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı hükümler ile doldurulmuştur.

Yürürlükte olan maddenin ilk fıkrası, ihtiva ettiği unsurlar itibariyle zararlı hareketleri gereği veçhile karşılamıya yetmediğinden kaldırılarak halde zararlı görülen hareketleri men'e yeter görülen tasarı maddesinin dördüncü fıkrası yazılmıştır.

Anayasa hükümlerince din reddedilmiş değildir. Herkes dinini seçmekte ve icabını yerine getirmekte serbesttir. Buna

birşey denemez. Yalnız kabul edilmeyen cihet dinî meşru olmıyan maksat ve sebeplere vasıta ve alet kılmaktır.

Fıkırada görüldüğü üzere din propagandası veya dinî telkin cezayı müstelzim olmak için siyasi maksat ile veya şahsi nüfuz veya menfaat temini kastiyle yapılmış olmalıdır. Dinî veya dinî hissiyatı veya dinen mukaddes tanılan şeyleri siyasete alet ederek bu maksatla propaganda yapmanın veya telkinde bulunmanın zararları büyüktür. Şahsi nüfuz ve menfaat temini için dini alet eden propagandayı cezalandırmak herkesçe mukaddes tanılan bir müesseseyi bayağı endişelerden masun kılmak içindir.

Din propaganda ve telkinlerinde failin yukarda beyan olunan asıl maksadını gözetmek lâzımdır. Fıkırada, beyan olunan kasıtlar dışında kalan bir din propagandası veya dinî telkin cezayı müstelzim olmaz.

Dine taallük eden propagandaların yayım yeri yayım vasıtası, yayım konusu bakımından tesirleri az veya çok olacağından bu sebepler ile az zarar umulan hallerde suçluya daha az ceza vermek adalet icabı olur. Tasarının beşinci fıkrası bu düşünce ile yazılmıştır.

Tasarının birinci ve dördüncü fıkralarına hâkim olan düşünce itibariyle yürürlükte bulunan maddenin son fıkrasının kanundan çıkarılması uygun görülmüştür.

Madde tasarısının son fıkrası madde maksudu olan cemiyeti 141 nci maddeye atıf suretiyle izah eder.⁶⁷²

Hükümetin hazırladığı bu değişiklikler Adalet Komisyonunda bazı değişiklikler geçirdi. Bu değişiklikler ve gerekçeleri komisyon raporunda şu şekilde yer alıyordu:

Madde 141:

I - Birinci fıkra:

1. Hükümet tasarısında teklif olunan değişiklik: İki yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası üç yıldan on yıla kadar ağır hapis cezasına çıkarılmıştır.

2. Komisyonunda yapılan değişiklik: «zümre» yerine «sınıf» kelimesi kabul edilmiş ve «nizamlar» temel sıfatı ile

---

⁶⁷² *Türk Ceza Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu (1/555). S. Sayısı: 257. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:106, (10.06.1949).*

kuvvetlendirilmiştir.

3. Komisyon müzakeresinde üzerinde durulan noktalar:

A) Suçun unsurları:

Suç unsurları üzerinde Hükümetin tadil teklifi olmamakla beraber, bu fıkranın istihdaf ettiği komünist cemiyetler kurulmasının yasaklanması konusuna gerekli önemi veren komisyonumuz suç unsurlarının vuzuh ve kifayeti bakımından bu hususu da incelemiş bulunmaktadır.

a) Kanun önünde Türklerin eşitliğini ve her türlü sınıf ve zümre, aile ve kişi tahakkümünü yasaklayan Anayasamızın koyduğu bu yasağın müeyyidelerinden biri olarak bu fıkra, «içtimai bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü tesis etmek» veya daha ileri olarak «içtimai bir zümreyi ortadan kaldırmak» amacı ile cemiyet teşkili cezalandırılmıştır.

Cemiyetin iç örgüsünü teşkil eden ve kanunlar önünde eşit olan sınıflardan birinin diğerlerini ortadan kaldırmasını veya tahakküm altında tutulmasını istihdaf edecek her türlü hareketin cezalandırılması, meselâ bir işçi sınıfı diktatörlüğü kurulmasını, bir kapitalist sınıf tahakkümü tesisini önlemeyi matuftur. Esasen maddenin kabul edildiği 1936 yılından beri uygulamalarda tebellür eden mâna da, bu asli hüviyetin içinde kalmıştır. Mehz kanunda kullanılan «sınıf» kelimesi ile, maddenin «zümre» mefhumu arasında kast olunan mâna bakımından mahsus bir fark gözetilmediği için, esasen «sınıf» mânasına olmak üzere tatbik edilmiş bulunan maddede bu sarahati yapmak üzere «zümre» yerine «sınıf» kelimesinin maddeye konulması ancak bir şekli tashih olarak kararlaştırılmıştır.

İçtimai veya iktisadi nizamları devirmek amacı ile cemiyet teşkilinin, cezalandırılması, her türlü tenkidin üstünde kalan bir müdafaa tedbiridir. Nizam, cemiyetin bünyesinden doğan ve cemiyetin idamesi için riayet edilmesi zaruri bulunan siyasi, hukuki, iktisadi ve içtimai kaidelerden meydana gelen düzendir. Komünistlik, anarşistlik gibi fikir sistemleri cemiyetin bu mer'i nizamını bozmak ve kendilerine göre muayyen ve malûm nizamlarını tesis etmek hedefini güderler. Türk cemiyetinin, komünistlik gibi fikir sistemleri ile mücadelesinin bir yolu da, kurulmuş nizamını yıkmak onun yerine bünyesine yabancı bir nizamı kurmak için yapılacak teşebbüslere karşı müeyyide koymasındır. Bu, cemiyetin fiili varlığına kaseden maddi kuvvetlere karşı kendini müdafaa hakkı kadar meşru ve o

kadar zaruridir ki, cemiyeti fiilî tahakküm altına almak arzusu ile, onun nizamını yıkıp yerine kendi nizamını vaz etmeyi istemek arasında bir netice faiki olmadığı için, cemiyet maddi varlığı gibi, manevi varlığı olan nizamını da aynı ölçüde savunacaktır.

Bu fıkra, kurulmuş iktisadi veya içtimai nizamları devirmek amacı ile cemiyet teşkilini cezalandırmaktadır. Meselâ Komünizm, cemiyetin iktisadi ve içtimai nizamlarını devirmek ister. Çünkü, onun müşterek mülkiyete dayanan bir iktisadi nizamı, bu nizamı yaşatmak için ferdi mülkiyete insanları sevkeden yarınki nesillerinin istikbali endişesini yoketmek üzere çocuğun yetişmesi ve aile müessesesi üzerinde muayyen bir içtimai nizam görüşü vardır.

İktisadi nizamı devirmek ile, aynı nizam içinde iktisadi anlayış farklarının başka başka şeyler olduğu üzerinde duran Komisyonumuzda; Türkiye'de ferdi mülkiyet nizamı bir iktisadi nizam olarak mevcuttur. Devletçiliğin, bu nizama dayanmakla beraber iktisadi kalkınma için büyük ve ferdi başarı imkânı dışında kalan ekonomik teşebbüsleri devlet eliyle gerçekleştirme yolundaki anlayışına karşı, yine ferdi mülkiyet nizamını esas tutan fakat devletçiliğin bu anlayışına uymayan veya karşı duran ekonomi sistemlerinin bir cemiyet veya parti tarafından gaye olarak takip edilmesi bu maddenin şümulü dışında kalacağı belirtilmiştir. Bu cihet esasen «nizam» kelimesinin mânası da mündemiç ise de, bu ifadeyi daha ziyade açıklamak maksadıyla maddeye «temel nizamları» devirme ibaresinin konulması kabul edilmiştir.

b) Birinci fıkrada yazılı suçun unsuru «devirmek maksadı»nın tahakkukudur. Bu konu üzerinde de duran komisyonumuzda, bu unsurun mahiyeti de açıklanmıştır. Kurulmuş iktisadi veya içtimai nizamı devirmek için teşkil olunan cemiyet, bu maksadına varmak için ya cebir ve şiddet yolunu takip eder, yahut kanun çerçevesi içinde ve seçim yolu ile iktidara geçmek ister. Buna göre madde de iki şekilde yazılabilir: Ya «bu nizamları cebir ve şiddetle devirmek için cemiyet teşkili yasaktır.» denilir, yahut «bu nizamları devirmek için cemiyet teşkili yasaktır» denilir.

Bu maddenin ilk defa Ceza Kanunumuzda kabul edildiği 11.XI.1936 tarihli 3038 sayılı Kanunda 141 nci maddenin bu fıkrası: «Nizamları şiddet kullanarak devirmeye

matuf» unsurunu ihtiva ediyordu. Bu maddeye göre bu nizamları şiddet kullanmadan, seçim yoluyla iktidara gelerek devirmek isteyen bu gibi cemiyetlerin kurulmasına ceza kanunu bakımından müsaade edilmiş bulunuyordu. Buna da mâni olmak için 3531 sayılı ve 29.VI.1948 tarihli kanunla bu fıkradan (Şiddet) vasfı kaldırılmış bulunuyordu.

Fıkranın bugünkü ifadesine göre; Türkiye'de kurulmuş iktisadi veya içtimai nizamları devirmek maksadı ile cemiyet kurmak yasaktır. Bu cemiyetin nizamları devirmek için takip edeceği yolun da önemi yoktur. (Şiddet) unsurunun tekrar maddeye konulması için yapılan teklif reddedilerek, fıkra aynen kabul edilmiştir.

c) Fıkra, bu maksatlarla, cemiyet tesis, teşkil, tanzim, sevk ve idare edenleri cezalandırıyor. Müzakere sırasında bu unsura ait tesis ve teşkilin aynı mânaya gelmeleri bakımından birleştirilmesi yolundaki mütalâa ve teklif incelenerek, bu kelimelerden her birinin ayrı ayrı mânaları üzerinde durulmuş ve fıkra aynen kabul edilmiştir.

aa) Tesis edenler: Cemiyetin müteşebbisi olanlardır, komünist ajanlarının nüveler, hücreler, cemiyetler teşkili için memleket içinde dolaşp, münasebetler tesis etmeleriyle suç tamam olur. Bu, bir tehlike suçudur, kanun maddi bir fiili değil, tehlike sayılan bir teşebbüsü cezalandırmıştır. Bu suça teşebbüs imkânsızdır çünkü teşebbüs için yetecek olan bir fiil, suçun kemali ile doğmasına kâfidir.

bb) Teşkil edenler: Cemiyeti fiilen kuranlardır. Tesis için teşebbüsü olanların aynı zamanda teşkil eden sayılmaları mümkün ise de, her zaman zaruri değildir.

cc) Tanzim edenler: Müesses, fakat faaliyet imkânlarından mahrum olan cemiyet faaliyette bulunacak hale getirenlerdir.

dd) Sevk ve idare edenler: Cemiyetin başkanlığını veya idare heyeti üyeliğini bu nam ile olmasa dahi yapanlar; âmir mevkiinde bulunanlardır.

Bu fıkroda bahsolunan «Cemiyet»ten anlaşılan mâna, maddenin son fıkrasında yapılan bir ilave hükümlle belirtilmiştir.

d) «Memleket içinde» unsuru: Bu idare, işlenecek fiilin hedefi bakımından bir tahdittir. Bu tarzdeki cemiyetlerin memleket içinde kurulmuş olması gerekmez. Türkiye'de veya

yabancı memlekette kurulmuş olan cemiyetlerde madde şümülüne girer. Burada aranacak şart Türk nizamlarının istihdaf edilmesi ve Türkiye'de sınıf tahakkümü tesisi güdülmesidir. Bu fiiller, memleket içinde, fakat yabancı bir Devletin nizamına karşı işlenmiş bu maddeye göre suç olmaz. Çünkü 138 nci maddenin 4 ncü fıkrası hükmüne 141 nci madde dâhil değildir. Bu gibi hallerde şartları varsa 128 nci madde uygulanır.

B) Verilen ceza:

Komünistlik, Devletin şahsiyeti aleyhine işlenen suçlardandır. Realist bir görüşle Komünistlerin vatan, istiklâl, millî hâkimiyet gibi kutsal duygulardan mahrum oldukları ve bunun neticesi olarak yabancı kaynaklardan emir alarak yurt ve millet aleyhinde çalıştıkları açıkça tesbit olunmalıdır. Komünistlik, esas itibarıyla vatana hiyanet demektir.

Ancak, mücerret olarak düşünülürse, Komünistlik nihayet bir iktisadi ve içtimai görüş, bir doktrindir. Yurt bütünlüğü millî sınır ve istiklâl ile ihtilâl ettirilmeden zati çerçevesi içinde aranan ve tesise çalışılan bir ideoloji olarak da kendisine taraftar bulabilir.

Komünistliği cezalandırırken, bu farkı göz önünde bulundurmak ve işlenen suçun vahametine göre ceza tertip etmek basiretli bir ceza siyasetinin şiarı olmalıdır. Eğer komünist, cemiyet, memleket içinde kurulmuş içtimai veya iktisadi nizamı devirmek veya bir sınıfı yok etmek veya tahakküm altında tutmak gayesi hudutları içinden taşarda, aynı zamanda «Devlet topraklarını yabancı bir Devletin, hâkimiyeti altına koymıya ve Devletin istiklâlini bozmıya... matuf bir fiil» de işlerse, o komünistin hukuki vasfı vatan haini olur. T.C.K. 125 nci maddesine göre cezası idamdır. Ayrıca komünistlik suçundan cezalandırılacak değildir. Çünkü işlediği bir fiil ile kanunun muhtelif ahkâmını ihlâl eden kimse, en şedit cezayı tazammun eden maddeye göre cezalandırılır. T.C.K. 79 ncu.(sic)

Komünistliği sadece ve mutlak olarak vatan hiyaneti sayıp ayrıca cezalandırmamak hiyanet suçunun unsurları teşekkül edeceği had devreye kadar komünistleri hareketlerinde serbest bırakır. Bu yönden vatan hiyaneti suçu ile murtabıt olmayarak suç sayılan komünistlik için cemiyet nizamını ihlâl ettiği göz önünde tutularak ceza takdir etmekte isabet vardır. Bu ceza artırılmış olarak, cemiyet kuranlar için üç yıldan on yıla

kadar ağır haptir.

II.- İkinci fıkra:

Bu fıkrada değişiklik yapılmamıştır.

Memleket içinde kurulmuş siyasi ve hukuki temel nizamları deviren yıkıcı cemiyetlerin kurulmasını yasak eden bu fıkra anarşistliği cezalandırmak için konulmuştur. Anarşistlik, ferdin hiç bir otoriteye ve hukuki nizama boyun eğmeden serbestçe hareket etmesi lâzım geldiğini iddia eden fikir sistemidir. Anarşizmin gayesi nizamsızlıktır. Maddedeki «yıkıcı» terimi buna işaret eder.

Hukuki ve siyasi nizamları sadece yıkmak için cemiyet teşkili bu fıkra ile suç sayılmıştır. Hukuki ve siyasi nizamın yerine başka bir nizam kaymak isteyen her türlü fikir ve teşebbüs «yıkıcı» tâbiri dolayısı ile serbest bırakılmıştır. Bu, demokrasinin bir icabı ve parti ayrılıklarının bir dayanağıdır. Devletin siyasi veya hukuki nizamının şu veya bu şekle sokmak için kurulan bir parti elbette cezalandırılmaz. Devlet, kuvvetler birliğine mi, yoksa kuvvetler ayrılığı esasına mı dayanmalıdır? diye siyasi nizama dair görüşünü açıklamak; yürürlükteki kanunlardan bazılarının kaldırılmasını ve yenilerinin vaz'ını isteyerek, hukuki nizama müdahale etmek fikir hürriyetinin mutlak sınırı içindedir.

III - Üçüncü fıkra:

I - Hükümetin teklifi: Yürürlükteki kanunun 3 ve 4 ncü fıkralarında mevcut olan ağırlaştırıcı sebepler birleştirilmiş ve aşağıda yazılı bâzı unsurlar eklenmiştir.

A) Birinci ve ikinci fıkralarda yazılı amaçlara varmak için cemiyetlerce her ne suretle olursa olsun cebir ve şiddet kullanmak veya her ne suretle olursa olsun tehdit etmek vasıta olarak kabul edilmişse;

B) Bu cihet açıklanmamış olmakla beraber cebir ve şiddet veya tehdit başarı için gerekli bulunmuşsa;

C) Bu maksatla kurulan cemiyetler için verilecek ceza beş yıl ağır haptisten aşağı olmayacaktır.

Fıkraya vuzuh veren bu değişiklik aynen kabul edilmiştir.

IV - Dördüncü fıkra: Değiştirilmemiştir.

V - Beşinci fıkra:

Cemiyete giren şahısların cezalandırılmasında fıkralara atfi bakımından yapılan değişiklik komisyonca aynen kabul edilmiştir.

VI - Altıncı fıkra:

Cemiyete dâhil olsun olmasın, cemiyetlere girmek için yol gösterme müstakil bir suç olarak kabul edilmiştir.

VII - Yedinci fıkra: Değiştirilmemiştir.

VIII - Sekizinci fıkra:

Bu fıkra, bu maddede kurulması yasaklanan cemiyetlerin tarifini yapmak için eklenmiştir. Cemiyet, esas itibariyle cemiyetler kanununa göre kurulur. Fakat, komünist cemiyetin, birinci fıkra karşısında, maksadını nizamnamesine açıkça yazarak kurulacağını beklemek, realiteyi görmemek olacağı için, iki ve daha ziyade kimsenin, maddede yazılı maksatların tahakkuku için anlaşmış olmalarını, cemiyetin kurulmuş sayılması için kâfi görmek zarureti komisyonumuzca da kabul edilmiştir.

Madde 142:

I - Hükümet tasarısında teklif olunan değişiklik;

A) İkinci fıkra, cebir ve şiddet kullanan ile beraber, 141 nci maddedeki değişikliğe uyularak «Tehdit etmeyi de» ihtiva ederek yazılmıştır.

B) Yürürlükteki maddenin üçüncü fıkrasındaki suç, ikinci fıkra yazılı suçu ile birleştirilmiştir.

C) Yürürlükteki maddenin son fıkrasındaki bu fiilleri «Öven veya iyi gördüğünü söyleyen» kimselerden başka «Bu fıkraların ihtiva ettiği amaçlar için başkasına söz veya işlem ile telkinde bulunan» kimseler de cezalandırılmıştır.

D) «Övme ve iyi gördüğünü söyleme» suçu, yürürlükteki maddede sadece «Cumhuriyetçiliği veya Millî hissiyatı sarsmak veya zayıflatmak» maksadına münhasır olarak yazılmıştır. Halbuki gaye tamamen birinci ve ikinci fıkralarda yazılı maksatların övülmesi ve telkini olduğu için bu suç üçüncü fıkra olarak yazılmıştır.

E) Cezalar artırılmıştır.

2. Komisyonun yaptığı değişiklik:

A) 141 nci maddedeki tadiller gereğince «Zümre» yerine «Sınıf» kelimesi kullanılmış, ve «Nizamlar», «Temel»

sıfatı ile kuvvetlendirilmiştir.

B) Üçüncü fıkradaki «İşlem» kelimesi muamele mânasını ifade ettiği için, maddeden çıkarılarak, onun yerine «Her hangi bir fiil ve hareket» ibaresi kullanılmıştır.

3. 142 nci maddede yapılan değişiklik dolayısıyla Komisyon müzakerelerinde beliren kanaate göre:

A) Bu madde, 141 nci maddede izah olunan maksatlara varmak için yapılacak propagandayı cezalandırmaktadır. Birinci fıkranın sarahatına göre, iktisadi veya içtimai nizamları devirmek maksadı, komünistlik gibi fikir sistemlerinin kendi iktisadi ve içtimai nizamlarını yerleştirmeyi istihdaf etmekte olduğu için, bu maksatla yapılan propagandayı bu mânada, menfi ve müspet olarak anlamak gerektir. Siyasi ve hukuki temel nizamları yıkmak maksadı anarşistliğin sadece yıkıcı, yani menfi hedefini ifade ettiği için, propagandayı da bu dar ve menfi mânasıyla anlamak gerektir.

Propaganda, bu fikirleri, her ne vasita ile olursa olsun taraftar kazanmak kastiyle yaymaktadır. Propaganda da yayma yani aleniyet bir unsur olarak aranır. İkinci unsurda, bu fikirleri yaymaya matuf vasıtaların başkaları tarafından sadece görülmesi değil, onları taraftar olarak kazanma kastinin bulunmasıdır. Komünizmin içtimai ve iktisadi temel nizamlar hakkındaki görüşünü ve anarşizmin siyasi ve hukuki temel nizamlar önündeki anlayışını mücerret olarak izah etmek veya ilmî kritik yapmak; bu fikirlerin tesiri altında bırakarak, bunların doğruluğuna ve tatbik edilmesi faydalı olacağına dair, muhataplarında bir kanaat hâsıl etmek kastı anlaşılmadıkça cezalandırılmaz.

Komünist propaganda taktiği ceza müeyyidesinden kurtulmak için insan zekâsının bütün gücünü kullanmaktadır, iktisadi ve içtimai nizama açıkça taarruz edemediği için fikirleri ilim veya sanat kisvesine bürümektedir.

Söz, yazı, resim v.s. vasıtalarla yayılan fikrin, kanunda cezalandırılan maksatları istihdaf edip etmediği hususu, propaganda yapan şahsın hal ve mazarine, yayılan fikirlerin mahiyetine göre isabetle takdiri gereken en mühim noktadır.

B) Propagandanın aleniyet unsuru dolayısı, bu fikirleri yaymak isteyenler daha çok münferit ve gizli çalışma yoluna sapsınlar; söz ve hareketle bu maksatları telkin madde dışında

kaldığı için faaliyetlerini bu yolda geliştirmişlerdir. Maddenin üçüncü fıkrası ile telkin de müeyyide altına alınmış bulunuyor. Komisyonumuz, «işlemlerle telkin» yerine «her hangi bir fiil ve hareketle telkin» ibaresini yazmakla, söz söylemeden, bu fikirleri fiilî örnekler vererek telkin edenlerin de müeyyide içine alınmalarını sağlamak istemiştir.

Madde 163:

Bu madde, unsurları ile beraber tamamen değiştirilmiştir.

Yürürlükteki madde; «Devletin emniyetini ihlâl edebilecek harekete halkı teşvik» unsurunu ihtiva ettiği için, uygulamada tabî olarak bu unsura uygunluk aranmakta ve bu itibarla da önlenmesi gereken birçok fiiller müeyyide dışında kalmaktadır.

Tasarıda teklif olunan madde iki esas hükmü ihtiva etmektedir:

1. — Lâyikliğe aykırı olarak Devlet nizamını dinî esas ve inançlara uydurmak maksadı ile cemiyet teşkili.

Lâyikliğin iki cephesi vardır: Vatandaşların diledikleri dinî inanca sahip olabilmelerini temin için vicdan hürriyetini masun tutmak ve Devlet nizamını dinî esasların müdahalesinden korumak, Devlet nizamını dinî esaslara uydurmak isteyen bir cemiyet, vicdan ve hürriyetine en geniş tahdidini koymuş olur. Millet efradının tam bir vicdan hürriyeti ile dilediği dine intisap etmesi ancak, Devlet nizamının dinlerin müdahalesinden masun kalması ile mümkün olur.

Bu itibarla Devletin içtimai, iktisadi, siyasi veya hukuki nizamını dinî esaslara uydurmak maksadını güden cemiyet teşkili bu madde ile yasaklanmıştır.

Maddedeki «lâyikliğe aykırı olarak» ibaresi, Devletin siyasi veya hukuki nizamını değiştirmek ve onun yerine kanunen caiz olan diğer fikirlerin uygulanmasını istemek yolundaki fikrî çalışmaları maddenin şümulü dışında bırakmak için kurulmuştur. Lâyikliğe aykırı olmayan siyasi veya hukuki fikirlerin -141 nci maddenin 2 nci fıkrasındaki yıkıcılık hariç- bir cemiyetin programında yer alması gayet tabiidir.

Maddedeki «kısmen de olsa» ibaresi, lâyikliği koruma yolunda kabul edilen suç unsurlarına gerekli olan şümulü vermek için kullanılmıştır. Devlet nizamını topyekûn dinî

esaslara, uydurmak iddiasının dışında, bu nizamdan yalnız bir kısmını bu gayeye çevirmek için kurulacak bir cemiyetin madde hükmünden hariç kalması istenemez. Yer, yer kurulacak bu gibi cemiyetlerin çalışmaları mecmuu binnetice Devlet nizamını topyekûn dinî esaslara uydurmak demek olacağı tabiidir.

Maddenin ikinci fıkrası, bu gibi cemiyetlere girenleri veya girmek için yol gösterenleri cezalandırmaktadır. Bunlara verilecek «bir yıldan yedi yıla kadar hapis cezası», komisyonumuzca, «altı aydan aşağı olmamak üzere hapse» çevrilmiştir.

141 nci maddeye kıyasen, dağılmaları emredilen cemiyetleri yeniden tesis edenlere verilecek cezayı gösteren bu fıkra, maddede üçüncü fıkra olarak aynen kabul edilmiştir.

Bunun gibi cemiyetin tarifini yapan bir fıkra da 141 nci maddeye kıyasen son fıkra olarak maddeye eklenmiştir.

2 — Dini, dinî hissiyatı veya dince mukaddes sayılan şeyleri alet ederek propaganda yapmak:

Tasarı, bu hususta propagandanın cezalandırılması için üç türlü maksat güdülmüş olması gerektiği hükmünü ihtiva eder: Siyasi maksat, şahsi nüfuz tesisi maksadı, şahsi menfaat temini maksadı.

Bu konu üzerinde geniş müzakereler yapan komisyonumuz aşağıda yazılı esasları kabul ve maddeyi buna göre tâdil etmiştir.

A) Lâyikliği sarsmak maksadı ile dinî veya dinî hissiyatı veya dince mukaddes sayılan şeyleri alet ederek propaganda yapmak suç sayılmıştır. Devlet nizamını dinî esas ve inançlara uydurmak, lâyikliği sarsmak demektir. Bu itibarla, birinci fıkrada yazılı amaçlarla cemiyet kurmak suç sayıldığı gibi bu maksatlarla propaganda yapmak da bu fıkra ile müeyyide altına alınmıştır.

B) Bu umumi unsuru dışında, lâyikliği sarsmak, Devlet nizamlarını dinî esas ve inancalara uydurmak maksadı tahakkuk etmek de dinî veya dinî hissiyatı veya dince mukaddes tanınan şeyleri alelîtlak siyasi menfaatlere alet edilerek propaganda yapılması suç sayılmıştır.

C) Gene lâyikliği sarsmak maksadı dışında olsa dâhi şahsi nüfuz tesisi maksadı ile dini veya dinî hissiyatı, veya dince mukaddes tanılan şeyleri alet ederek propaganda yapmak

müeyyide altına alınmıştır.

Hükümet tasarısında mevcut olan «şahsi menfaat temini maksadı ile dinî veya dinî hissiyatı veya dince mukaddes tanılan şeyleri alet ederek propaganda yapmak» iltibasa yol açacağı düşünülen madde şümulünün dışında bırakılmıştır.⁶⁷³

Tasarı 8 Haziran 1949 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Tasarı üzerinde ilk söz alan M.P. İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni, değişiklik gerekçesinin aşırı sol ve sağ akımlar olduğunu, ama lâiklik kavramının yanlış yorumlanarak bazı hükümler konulduğunu ileri sürerek konuşmasına başladı. Köni'ye göre anayasada yer alan laiklik, vicdan hürriyeti konusuna giren bir kavram olup dinsizlik anlamında değildi. Laiklik ne dinle uğraşmaktı ne de dinsizlikle. Laiklik, dini siyasete alet etmemek, din işlerine karışmamak, herkesi din hürriyetinde serbest bırakmaktı. Vicdan hürriyeti ve laiklik suistimal edildiği takdirde devlet müdahale edebilirdi. Bu sınıra kadar dindarlar da dinsizler de serbestti. Batıl bir din olan dinsizlik de siyasete alet edilirse, din sahiplerine tecavüz edilirse laiklik ortadan kalkardı. Dindarların yobazları olduğu gibi, dinsizlerin de yobazı vardı. Fransa'da da böyle olmuştu. Fransız inkılâbıyla dinin siyaset üzerinde tahakkümü kaldırılmış, ama bu kez de dinsizliğin din üzerinde tahakkümü başlamıştı. Türkiye'deki lâiklik uygulamasına gelince, Diyanet İşleri Bütçesi, dinî vakıflar bütçesi Meclis'e geliyor, Diyanet İşleri Başkanı hükümet tarafından tayin ediliyordu. Gayrimüslim cemaatin bütçeleri Meclis'e gelmiyor, onların din işlerine karışılmıyor, lâiklik uygulanıyor, fakat İslam dinine bağlı olanlar hakkında lâiklik uygulanmıyordu. İbadet şekline de karışılıyordu. Atatürk döneminde müdahale edilmemişti, ama 1941 yılında ezan okuma ve kamet getirmeye karışılmıştı. Diğer dinlerin ibadet diline karışılmadığı gibi, İslam dininin ibadet diline de karışılmamalıydı. Müdahale sadece asayiş ihlal edildiği takdirde yapılabilirdi. Bu tasarı dinsizlik hakkında hiçbir fikrayı ihtiva etmiyor, dinsizliği teşvik ediyordu. Bu anayasaya ve inkılâba tersti. Din propagandası yapılmayacak deniyor, fakat dinsizlik propagandası hakkında bir düzenleme yapılmıyordu. Bu hürriyetsiz bir demokrasiydi. Lâiklik, tahakkümü yaşatmak olarak algılanıyordu. Osman Nuri Köni, hükümetin bu tasarıyla dinsizlik hâkimiyeti kurmak istediğini, bunu da tıpkı II. Abdülhamid gibi yüze gülerek yaptığını iddia ederek, Başbakanın, Bakanların ve Meclis'in bu yanlıştan vazgeçmesini istedi. Köni, son olarak da Başbakan Şemsettin Günaltay'ı Damat Ferit Paşa'ya benzeterek konuşmasını sona erdirdi.⁶⁷⁴

⁶⁷³ *Adalet Komisyonu raporu (1/555). S. Sayısı: 257. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:106, (10.06.1949).*

⁶⁷⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.572-576.*

M.P. Afyonkarahisar Milletvekili Hasan Dinçer'e göre tasarıyla amaçlanan değişiklikler dört esasta toplanıyordu. Birincisi, kanundaki para ve hapis cezalarının asgari ve azami hadlerinde yükseltme yapılması, ikincisi komünizmle mücadele için konulmuş olan 141 ve 142. maddelerdeki cezaların artırılması ve bireysel eylemleri cezalandırabilmek için "cemiyet" kavramının değiştirilmesi, üçüncüsü dincilikle mücadeleyi hedefleyen bir madde konulması, son olarak da silah kavramının anlamını genişletilmesi ve taşınan veya evde bulundurulmuş silahlara el konulabilmesine imkân verilebilmesiydi. Bunların dışında Türk Ceza Kanunu'nda değiştirilmesi gereken daha birçok madde vardı ve bu maddeler üzerinde de çalışmalar yürütülüyordu. Diğer değişiklikler bir yana bırakılarak sadece 11 madde üzerinde değişikliğin Genel Kurul'a getirilmesini anlamak güçtü. Komünizmle mücadelede cezaların artırılması yeterli değildi. Bunun için komünizmi doğuran nedenler ortadan kaldırılmıyordu. Ülkede ekonomik sefalet devam ederken cezaların artırılması, şekli ve zevahiri kurtarmaktan ibaret kalırdı. Ayrıca komünizmin gerçek hüviyetini vatandaşlara öğretmek gerekirdi. Üstelik komünist olduğu belli olan, hatta komünistlikten mahkûm olmuş birçok kişi önemli yerlerde iş başında bulunmaktaydı. Hal böyleyken ceza kanununda değişiklik yapmanın bir anlamı yoktu. Öte yandan dincilikle mücadele ile ilgili 163. madde de Müslüman Türk halkının vicdanını yaralıyordu. Taassubun çok daha güçlü olduğu dönemlerde tekkeler kapatılmış, şapka ve harp inkılâpları yapılmış, yine de halktan tehlikeli bir ses yükselmemişti. Yıllar geçmiş, inkılâplar köklemişti. Şimdi ortada kuzu gibi her şeye itaat eden bir Türk halkı varken laikliğin tehlikede olduğunu iddia etmek doğru değildi. Cezaların artırılması sadece hürriyetlerin sınırlandırılması sonucunu doğuracaktı. Kanunda yapılacak değişiklikler aceleye getirilmeden ve üzerinde çok düşünülerek yapılmalıydı. Türkiye'de laikliğin anayasa, kanunlar ve siyasal parti programlarında tanımı yapılmamıştı. Sadece anayasada bir prensip olarak yer alıyordu. Hal böyle iken ceza kanununda laikliğin sınırları belirlenmeye çalışılıyordu. Bu durumda bu düzenlemenin Anayasa Komisyonu'nda görüşülmesi gerekiliyordu, ama bu yapılmamıştı.⁶⁷⁵

Aynı gün üçüncü oturumda İstanbul Bağımsız Milletvekili Adnan Adıvar, gündemdeki değişikliğin önemli olduğunu o nedenle önce hükümetin sonra da komisyonun tasarı hakkında bilgi vermesini teklif etti, fakat Genel Kurul bunu kabul etmedi. Bunun üzerine konuşmalara devam edildi. C.H.P. Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu tasarı aleyhinde konuştu. Konuşmasına, tasarının kendilerine bir gün önce akşam 7'de verildiğini, dolayısıyla yoğun gündem içinde okumaya fırsat bulamadığı eleştirisiyle başladı. Tekelioğlu'na göre tasarıda komünistlikten değil, aşırı sağcılık ve solculuktan söz ediliyordu.

---

⁶⁷⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.576-578.

Tasarıya göre Müslümanlar aşırı solcu kabul edilerek komünistlerle bir araya konmuştu. Hâlbuki tüm dünya kabul etmişti ki din, komünistliği durdurmada tek yoldu. Komünizmle din birbirine zıttı. Bu tasarı ise kıpkırmızı bir komünist kokusu veren bir kanundu.⁶⁷⁶ Tekelioğlu, komünizmle dini aynı kefeye koymanın tehlikeli olduğunu belirtip, tasarımı aşağıda görüldüğü gibi ilginç bir üslupla eleştirdi:

Arkadaşlar, dünyanın hiçbir tarafında görülmiyen hükümler bu kanunda yer almıştır. Meselâ iki kişi bir araya gelince bir taharri polisi gelip kendilerini dinliyecek ve belki de bir damga vuracak.

Arkadaşlar, tekrar ediyorum, bu kanun aile saadetini ve samimiyetini de ihlâl edecektir. Zaten karıya söyledim; bu kanun çıkarsa artık sen benden ümidi kes dedim. (Gülüşmeler) Çünkü ben şu memleketin sizin gibi hakiki bir kölesi olduğum için, daima feveran ediyorum ve bu gibi kanunlarda particiliği de bir kenara bırakıyorum. Meselâ bizim karı berbere gidiyor, sakın ha saçını erkeğe kıvırtma, günahdır diyorum. Din propagandası yapıyorum. Kadınlar camie gitmez oradaki müslümanların namazlarını da haram ederler diyorum. İşte iki suç 14 sene için postu serdim demektir.

Arkadaşlar bu memlekette irticaın baş kaldıracağına inananlar, bu memleket halkını tanımayanlardır. Ben bundan 30 sene evvelki vaziyete dönüyorum. 30 sene evvel halifenin, makamı meşihatın fetvası hilâfına karşı fetva çıkarmış olan irtica yapacak dediğimiz bu insanlar bugün 85 yaşındadır. O halde irtica yapacak biz miyiz? Biz eğer bu memleketi seviyorsak irtica yapmayız. Bu asla hatıra gelmez. Kim düşünüyor şeytanları ve saireyi. Eskiden Çarşamba karıları, Perşembe karıları, çıkıyor denirdi. Acaba şimdi de çıkıyor mu? Arkadaşlar, artık bu memlekette hurafat denilen şey ortadan kalkmıştır.

Sonra arkadaşlar, birçok ileri geri hareketlerle insanların birbirine yapmadıkları fenalık kalmıyacak. Din lehine propaganda yapmak, meselâ, demin de arzettim, ufak tefek şeyler dolayısıyla insan her zaman ağzından birçok şeyler kaçırabilir. Derhal cürüm hem de 7 sene hapsi icabettiren. Sorarım Adalet Bakanına, acaba bu kanunu biz İtalya'dan

---

⁶⁷⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.578-579.

aldığımız vakitten vaziyet bugünden daha mı tehlikelidir? Tehlike vardır. Neden bu kanun getirildi?

Biz grupta kendilerine bu kanunu getirin demedik, böyle bir karar vermedik. Hükümete tevdi ettik. Niçin Memurin Muhakemat Kanununu getirmiyorlar da bunu getiriyorlar?

Sonra neden komünist demiyorlar da solcu diyorlar?

Arkadaşlar, hepiniz bilirsiniz ki, içimizden ayrılarak ve komünist oldukları sabit olan insanlar bugün serbesttir, vazife başında ve memlekete hocalık etmektedirler, halka tedris etmektedirler. Bunları bırakıp memlekete sadık olan, Hükümete mutavaat eden insanları sen aşırı sağcısın diye divana çekeceğiz. Tekrar ediyorum arkadaşlar bir taraftan mason teşkilâtı, diğer taraftan yayımse (Y.M.C., M. Çufalı) teşkilâtını serbest bırakıp da memleketin bütün kuvveti ve anasırı aslisi olan müslümanları elinden geldiği kadar, böyle biçimsiz bir kanunla tazyika başlarsak bu memleket çabuk yıkılır. Hükümetten çok rica ederim; milleti bir tehlike karşısında bırakan böyle bir kanunu geri alsınlar. Müslümanlarla komünistler bir tutulamaz arkadaşlar. (Sağdan bravo sesleri).⁶⁷⁷

M.P. Denizli Milletvekili Reşad Aydınlı da 163. maddedeki düzenlemenin elastikiyetinden yakındı. Meclis'teki herkesin dini siyasete alet etmenin karşısında olduğunu, fakat maddenin elastikiyeti dolayısıyla bir politikacının, örneğin hükümetin Avrupa'dan kürk getirmeye para bulduğunu, ama hac yolunu kapattığını söylemesi durumunda bu maddeden yargılanabileceğini iddia etti. Ayrıca maddenin bu biçimde çıkması durumunda laikliğin değil, vicdan özgürlüğünün tehlikede olacağını ifade etti. Aydınlı, komünizmle mücadele konusunda da sadece cezaların yeterli olmadığını, bununla birlikte başka tedbirlerin alınması gereğinden bahsederek sözlerini tamamladı.⁶⁷⁸

163. maddeyle ilgili eleştirilere cevap C.H.P. Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel'den geldi. Düşünsel, bu düzenlemenin İslam dinine karşı bir düzenleme olduğu düşüncesine şiddetle karşı çıkarak, bu Meclis'ten böyle bir düzenleme geçemeyeceğini, düzenlemeyi İslam'a karşı olarak yorumlayanın yıllarca Temyiz Mahkemesi üyeliği yapmış biri olarak Osman Nuri Köni olmasını ise acı, esef ve üzüntüyle karşıladığını söyledi. Düşünsel, laiklik konusundaki düşüncelerini ise şu şekilde dile getirdi:

⁶⁷⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), s.580.

⁶⁷⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.580-581.

Şimdi layiklik prensibini kabul eden bir rejimde düşünülecek esas nedir? Lâyikliğin bütün dünyada, müşterek olan bir anlayışı vardır: Din işlerini dünya işlerinden ayırmak. Layiklik, din işlerini mânevi ve ruhi bir esas olarak kaim eder. Dünya işlerini ise yalnız cemiyetin icapları içinde, süphaniyet esaslarından ayrı olarak ele alır ve bu bakımdan layiklik, cemiyeti şeniyet olarak iktibas eden manzumedir. Böyle olduğuna göre, bir muasır devlet, layiklik prensibini kabul eden bir devlet olarak telâkki edildiğine ve biz de muasır bir devlet kurduğumuza göre, dini dünya işlerinden ayırmış olmamız icabeder. Din ayrı bir keyfiyettir, vicdanı âmmeye taallûk eder, herkesin Halikı ile olan rabitasıdır ve Halikına inanışıdır. Dünya işleri de, cemiyet olarak insanların kendi aralarında kurdukları rabitadır. Bunları birbirinden ayırmak esasını vücuda getirmiş olan inkılâbımızın büyük şuuru karşısında herhangi bir tereddüt, bugün Türk yurddaşında tasavvur edilmeli midir? Binaenaleyh kendilerinin de bu esası kabul etmesi kadar tabii birşey tasavvur edemem. Şu halde bugünkü Devletin «etat laique» olması prensibi üzerinde hiçbir tereddüt yoktur ve bu, dünya şuurunda bizim memleketimizin, inkılâbımızın vâsıl olduğu bir kademedir. Buna aykırı bir mütalâa yürütmelerini, Büyük Millet Meclisinden sâdır olacak bir kararın, dine karşı, menfi bir cephe almak gibi hatalı bir surette izah ederek memlekete aksettirmelerini, kendilerinin hamiyetleriyle nasıl telif edeceğimizi üzüterek söylüyorum. Bunun masum vatandaşların ruhunda, kalbinde yapacağı inikası apaçık görmek ve anlamak her vatandaşın vazifesidir. Binaenaleyh bu vaziyet karşısında sözlerini tashiha ve Büyük Millet Meclisine Hükümet tarafından getirilmiş olan metinde böyle hatalı bir fikrin yer almadığını tashihe kendilerini davet ederim.

Arkadaşlar; bir noktai nazarı daha tebarüz ettirmek lâzımdır. Evvelâ metni okusunlar, Sayın Reşad Aydınlı arkadaşımızın zekâsını takdir ederim. Fakat demin bir noktada mühim bir zühul yaptılar. Osman Nuri Bey'den bahsederken, metni okumak yönünden Reşad Aydınlı'nın bir noktasına dikkat etmenizi ve onu burada ifade etmeyi faydalı görüyorum.

O da şu: Metinde 163 ncü maddede evvelâ Reşad Aydınlı'nın noktasına temas edeceğim ve badehu yukarıya döneceğim. «Siyasi menfaat temin ve şahsi nüfus tesis eylemek veya her ne suretle olursa...» bunları aynen okudular; fakat bir de «lâyiklik esasasını bozmak maksadıyla» ibaresi var ki, bunu

okumadılar. Bunu okumadınız Reşad Aydın'ı. (İşine gelmedi sesleri). Bunu da okumanız lâzımdı. Münevver bir gençsiniz, avukatsınız, hakka hadim olacak bir meslekin içindediniz. Metni, cemiyetin ve Büyük Meclisin huzurunda, aynen okumanız lâzım gelirdi. O, oraya niçin konmuştur? Onu ben oraya koymadım. Adliye Bakanınız da koymadı. Şuurlu, mütehassıs, ilim adamları, hâkim mesleğinde bulunanlar; tatbikatta bir yanlışlığa meydan verilmemesini temin için koydular. Binaenaleyh, lâyiklik esasını sarsmamak... Bunu unutmuyalım.

Şimdi dönüyorum Osman Nuri'ye. Osman Nuri Bey maddeyi okumamış olduklarını bana kendileri ispat ettiler. Çünkü kendileri, istedikleri zaman gayet objektif şekilde konuşmasını biliyorlar. Fakat lütfedip de göklerden yere doğru, maddeye doğru inmediler. Maddeyi bir kere okuyalım. Bir kaza organı olarak, bir teşri organı olarak, müspet şekilde maddeyi okuyalım, maddede acaba dini İslama tecavüz eden bir unsur mevcut mudur?

Bir insan, Halikine bağlı, Allahına inanır, Peygamberine inanır, müslüman olarak, hıristiyan olarak, musevi olarak, veya bunların hiçbirisine salık olmıyarak dinsiz olarak, ateşperest olarak, budist olarak inanır. Lâyiklik nedir? Lâyiklik demek, dinin devlet işine müdahale etmemesi demektir, yani dinin, cemiyetin, cismani, içtimai, âmme nizamı üzerinde müessir olmaması demektir. Binaenaleyh bu kayıt, herşeyden evvel lâyikliğe aykırı olarak bir maksadı mahsusla vâki olacak hareketleri yani, arkadaşlarımızın korkacağı noktaları tamamiyle bertaraf etmek maksadiyle kanuna konmuştur, şimdi kendilerinden sorarım; bir hâkimlik mekanizmasını kendilerine tevdi etsek, kendileri burada teşriî bir vazifede bulunmasa da, bir ağır ceza mahkemesinin reisi olsaydı bunu nasıl anlardı?⁶⁷⁹

Müslümanların dini ile bağlantılarına zarar verilemeyeceğini, bununla beraber dinin politikaya da alet edilemeyeceğini savunan Feridun Fikri Düşünsel, devletin toplumsal, ekonomik ve siyasal yapısının da dine dayandırılmasına müsaade edilmeyeceğini vurguladı. Düşünsel, tasarımı dine karşıymış gibi göstermenin yanlış olduğunu, fakat yanlış yorumlara meydan

---

⁶⁷⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.582-583.

vermemek için de madde üzerinde tartışılabileceğini belirterek konuşmasını bitirdi.⁶⁸⁰

Müstakil Demokratlardan Muğla Milletvekili Necati Erdem de Düşünsel'in önerisine uyararak maddeler üzerinde teknik yorum ve ayrıntılar üzerinde durdu. Erdem, 141 ve 142. maddelerdeki sınıf üstünlüğü, tahakküm, iktisadi nizamı devirmek gibi kavramların muğlâk olduğunu iddia ederek 163. madde için de aynı iddialarda bulundu. Erdem sözlerine şu şekilde devam etti:

163 ncü maddeye gelince, lâiyklik prensipine aykırı hareket suçtur. Ama 141 nci maddede olduğu gibi lâiyklik prensipini ortadan kaldırıp atmak, yerine hiçbirsey koymamak mânâsına değildir. Lâiyklik prensipi durduğu halde, lâiyklik prensipiyle alâkası olmıyan bir fiilî hareket de suçtur. Fakat arada bir hüküm atladım, biraz yukarı dönmeme müsaade ediniz. Gene komisyonun raporuna göre; adlî, siyasi, hukuki, içtimai her hangi bir nizamı temelinden kaldırmak suç olup bu nizamın her hangi bir hükmünü kaldırmak suç değildir. Meselâ; elimizdeki Kanunu Medenide, İsviçre Hukukunda bir mal birliği, mal ortaklığı fasılları vardır. Bu memlekette şimdiye kadar hiç tatbik görmemiştir. Bunu kaldıralım da bunun yerine başka bir Devletin kanununu getirelim demek caiz. İşte bu, kısmen kaldırmak. Fakat başka bir Devletten getirirken, yani başka bir kanun hükmü koyarken İslâm Hukukuna dönersen asla caiz değildir, yasaktır.

EŞREF DİZDAR (Giresun) — Lâiykliğe münafidir de onun için.

NECATİ ERDEM (Devamla) — Efendim. (Devam, devam sesleri) Meselâ; İslâm Hukukunda kadınla erkek miktar itibariyle müsavi miras almaz. Erkek iki, kadın bir alırdı. Bu hükmün bir sebebi var. Nedir? Ortada taksim edilen müteveffanın terekesidir, mevcut terekedir. Evet; müteveffa o malı iktisap ederken erkek evlâdın muavenetine muhtaç olmuştur. (Hafif gürültüler) O serveti oraya getiren erkek evlâttır. Bir kere memleketi korumak için cepheye koşan, tüfeği omuzlıyan erkek evlâttır. Bütün ağır ve müşkül işleri gören, erkek evlâttır. Onun içindir ki, bu servet erkek evlâdın muaveneti ile gelmiştir. Bana gücenmeyin, mevcut olan bir hükmü tercüme ediyorum. İşte bu nazariyeye mebni erkek iki,

---

⁶⁸⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.584-585.

kadın bir alır. Bu nazariye eğri veya doğru, buna müdahale etmiyorum.

Bundan sonra ikinci bir fikir hâsıl oldu, denildi ki, kadınlar erkeklerden daha ziyade muhtacı muavenettir, erkek kendi hayatını her yerde ve her zaman korumaya muktedirdir, kadınlarda kudret yoktur, ikisinin hakları müsavi olmalıdır.

Bu da ikinci bir düşüncedir.

İnsanların düşünceleri ayrı ayrıdır. Eski düşünceye taraftar olanlar var, yeni düşünceye taraftar olan birçok vatandaşlar var. Şurasını unutmıyalım ki; Anayasa mucibince herkes düşünmekte, düşündüğünü söylemekte serbesttir, bunu göz önünde tutalım.

Şimdi buna göre iki vatandaş, çok değil. İki vatandaş başbaşa verip de eski İslâm hukuku ne güzeldi, serveti getiren erkekti, erkekler ihmal edilsin de kadınlara müsavi hisse çıkarılsın bu doğru değildir diyemeyiz, böyle bir şey söylenemez bu erkekler kadınların iki misli miras alması işini nizamlamalı derse bu kanuna göre cemiyet teşekkül etmiştir.

Şimdi soruyorum arkadaşlara, başka memleket kanunlarından gelen umumi veya hususi hüküm kabul ediliyor da bizim memleketimizde tarihi olan İslâm hukukunun umumi veya hususi şekilde tatbikına neden cevaz verilmiyor? Cevaz verilmiyor diye sormamdan cevaz verilsin mânası anlaşılmasın. Yani bu meselede iki vatandaşın bir araya gelip bir karar vermesi büyük bir cinayet, bir suç sayılıyor.

Kabul edilmesin, îslâm hukukundan bir kelime alınmasın ve böylece bir şekil kurulmasına resmen müsaade edilmesin. Fakat, müsaade haricinde iki vatandaş bir araya gelip başbaşa şöyle bir dertleşmek isterse üç sene hapis cezasına mâruz kalmalı mıdır?

Ne buyuruluyor?

(Kanunda böyle bir şey yok sesleri)

Kanunda olduğunu ispat etmek zor bir şey değildir, onun başında bekledim, kelime kelime okudum.

Şimdi efendim, lâyiklik prensipine, lâyiklik mefhumuna aykırı olarak her hangi bir nizamı dini inanca uydurmak ki arkadaşlar, dinî inanç bâzı yerde içtimai inançla birleşir, meselâ namus mefhumunda dini inançla içtimai inanç müsavi olur. Binaenaleyh bir cemiyet programında ortaokullarda

üniversitelerde kızlarla erkeklerin bir arada bulunmaları namus bakımından beklenilmedik mahzurları tevhit ettiği veya edeceği cihetle ve esasen hükmü şer'i de bu nazariyeye istinat etmiş bulunmasına mebni... (Var mı öyle hüküm sesleri)

Gerek teşrii düşünce.

Dr. NECDET OTAMAN (Manisa) — Fetva veriyor hoca. (Gülüşmeler)

NECATİ ERDEM (Devamla) — Fetva vermiyorum. Metni teşrih ediyorum. Bunun aksini iddia eden arkadaş gelip söyler. (Siz devam edin sesleri)

Eğer benim bu sözlerim yanlışsa sözcü gelir bunu kabul etmiyoruz, bu suç değildir derse femerhaben bilvifak.

Dr. NECDET OTAMAN (Manisa) — Söyliyeceğiz, prensip meselesidir.

İ. HAKKI BALTAÇIOĞLU (Kırşehir) — Tahammül ediyoruz. Dinliyoruz ve dinliyeceğiz. Prensip meselesidir.

NECATİ ERDEM (Devamla) — ... bulunmasına mebni ortaokul ve üniversitede kadınlarla erkekler ayrılmalı ve bu bir nizama bağlanmalıdır, denirse işte bu lâyiklik mefhumuna aykırı bir söz olur. Bu suretle cemiyet teşkil edilirse bu cemiyet lâyiklik anlayışına aykırı bir cemiyet olur. Halbuki burada takip edilen gaye, vatandaşların namusunu korumaktır. İşin içine şeriat kelimesi girdi diye bunu kaldırıp atmakta ne mâna vardır?

İlk mekteplerde, ilk mektep tedrisatında dinî derslerin mecburi okutulması lâzımdır. Çünkü çocukların dinî akideleri ve amelî hükümleri öğrenmeleri lâzımgelir. Şimdi «dinî» kelimesi içeri girdi. Sakatlık buradadır. Şeriatın emri de bu veçhiledir. Binaenaleyh biz mevki iktidara geldiğimiz zamanda böyle bir hüküm koyacağız şeklinde program yazmak ve bir cemiyet teşkil etmek yasaktır. Suçtur, halbuki aranılan gayenin, Devletin lâyiklik prensipi ile, hiç alâkası yoktur.⁶⁸¹

Dini siyasete alet etmenin cezasının, dini alaya veya hafife almaktan daha ağır olduğunu belirten Erdem, laiklik prensibinde aynı düşüncede olduklarını, fakat maddenin bu haldeki düzenlenişiyile dindarların rencide

---

⁶⁸¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.586-587.

edilebileceğini iddia etti.⁶⁸²

D.P. Manisa Milletvekili Yunus Muammer Alakant da din ile komünizmin eşit tutulduğunu iddia ederek, bunun haksızlık olduğunu savundu. Komünizmin sosyalizm gibi bir fikir hareketi olmadığını, fiili bir hareket olduğunu, devletin düzenini değiştirmeye yönelik olduğunu, bu nedenle Avrupa ve Amerika’da komünizmle mücadele için yasal düzenlemeler yapıldığını söyleyen Alakant’a göre din propagandası salt fikir ve vicdani kanaatin belirtilmesiydi. Komünizme karşı din esaslı mücadele etmek veya hırsızlığı ayet ve hadise dayanarak kötümek bu maddeye göre suç sayılabilirdi. İnkılâplar 25 yıldır köklemişti. 25 yıldır verilmeyen cezalar şimdi düşünülüyordu. Dini siyasete alet etmekle ilgili cezalar hâlihazır mevzuatta vardı ve bunlar da yeterliydi. O nedenle tasarı komisyona geri verilmeli, gerekli düzeltmeler yapılmalıydı.⁶⁸³

Tasarıda özellikle 163. maddeye muhalif olanlardan biri de D.P. İstanbul Milletvekili Fuad Hulusi Demirelli’ydi. Demirelli’ye göre Türkiye’de demokrasiye karşı olan hareketler, şiddeti benimsemiş olanlardı. Bu teşekküller şiddet araçlarına başvuracağı anlaşılırsa cezalandırılırdı. 163. maddenin düzenlenişi ise açık değildi. İki kişinin bir araya gelmesi bile cemiyet olarak algılanmış, bu nedenle bir kişinin mahkemede suçsuzluğu ispatlanana dek tutuklu kalması kabul edilmişti. Bunun mantıklı bir tarafı yoktu. Bu haksızlığın önüne geçilmeli ve yeni bir düzenleme için madde komisyona iade edilmeliydi.⁶⁸⁴

Tasarının tümü üzerinde konuşmanın yeterli olduğuna inanan C.H.P. İzmir Milletvekili Ekrem Oran, Meclis’te bu maddelere karşı çıkan bir üyenin olmadığını, üzerinde tartışılan konunun bu düzenlemelerin özgürlüğü kısıtlayabileceği veya haddin aşılabileceği olduğunu, bunun yolunun ise maddeler üzerinde müzakereler olduğunu iddia etti. Bu düzenlemenin aleyhinde olanların ülkede bir tehlike belirmeden bu düzenlemenin neden yapılmak istendiği sorusuna karşılık olarak da yakın zamanda Meclis’te Arapça ezan okunmasını gerekçe göstererek inkılâpların önemi üzerinde durdu.⁶⁸⁵

Müstakil Demokratlardan Afyonkarahisar Milletvekili Hazim Bozca ise müzakerenin yeterli olmadığı kanısındaydı. Ona göre maddelerin yazılışı yeterli

---

⁶⁸² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.587-589.

⁶⁸³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.589-591.

⁶⁸⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.591-592.

⁶⁸⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.592-593.

ve açık değildi. Eğer komünizm, anarşizm ve nihilizm gibi aşırı sol cereyanlar yasaklanmak isteniyorsa ki bunda herkes hemfikirdi, bu maddede açıkça yazılmıyordu. Öte yandan 163. maddenin irtica önlemek üzere düzenlendiği iddia ediliyordu, fakat bu madde ile anayasanın güvencesi altında olan düşünce, ifade özgürlüğü, vicdan ve inanç serbestliğine müdahale ediliyordu. Bozca'ya göre Türkiye'de irtica tehlikesi yoktu. İnkılâplar gerçekleştiği, Menemen hadisesinin meydana geldiği zamanda bile kanun değişikliğine ihtiyaç duyulmamışken, şimdi cezaların ağırlaştırılmasını anlamak mümkün değildi. Değişiklik yapılacaksa Ceza Kanunu tümünden gözden geçirilmeliydi. Zina ve hırsızlığın arttığı ve bunun nedeninin de yaş haddinin yüksekliği olduğu sürekli dile getiriliyordu. Değişiklik yapılacaksa asıl bunlar üzerinde durulmalıydı. Cezaların artırılmasıyla komünizm önlenemezdi. Yoksullukla mücadele edilmeli, ekonomik durum düzeltilmeliydi. Yıllardır bazı komünistlerin önemli makamlarda oldukları söyleniliyor, fakat gerekli adımlar atılmıyordu.⁶⁸⁶

Osman Nuri Köni'nin Türkiye'de irtica tehlikesi olmadığı yolundaki ikinci konuşmasından sonra kürsüye Başbakan Şemsettin Günaltay geldi. Günaltay, yapılan düzenlemelerin komünizm ve irtica tehlikesini önlemeye yönelik olduğunu, irtica tehlikesi endişesini Demokrat Parti Genel Başkanı'nın kendisine birkaç defa söylediğini, kendisinin de bu tehlikeye karşı yasal düzenleme yapacağını söylediğini belirterek, D.P. Başkanına mı yoksa D.P. milletvekillerine mi inanacağını sordu. Günaltay'a göre bu kanun belki uygulanmayacaktı, fakat hükümetin elinde böyle bir kanunun bulunması, ülke düşmanlarına karşı kullanılacak önleyici bir tedbir olacaktı. Laisizm, devlet işlerine, milletin hayati kanunlarına esas olarak başka kaynaklara başvurmaksızın Büyük Millet Meclisi'nin hükümlerini sağlamaktı.⁶⁸⁷ Şemsettin Günaltay, bu anlayışı daha açık olarak şu şekilde izah etti:

Bizim anlayışımızda lâyisizm, bizim hayata ait bütün kanunlarımızı ancak B. M. Meclisi yapar demektir, başka hiçbir membaa istinat etmeyiz demektir. Açıkça izah edeyim daha şu demektir: Arabistan'ın Hicaz çöllerinde yetişmiş olan İmam Malik, bin bu kadar sene evvel, o zamanın ve o muhitin icap ve ihtiyacına göre yaptığı içtihatlarla ittiba edecek değiliz. (Soldan bravo sesleri ve alkışlar) Yine söyleyeyim, Afrika'da Berberler arasında yaşayan İmamı Hanbeli'nin, memleketinin icap ve ihtiyaçlarına göre kurduğu esasları kabul edecek değilim. Bizim kabul edeceğimiz kanunlar, bu memleketin ihtiyaçlarını bilen

---

⁶⁸⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.593-595.

⁶⁸⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.596-597.

yine bu memleketin en güzide evlâtları olarak seçilip B. M. Meclisi'ne gelen milletvekillerinin tanzim edecekleri kanunlardır. (Soldan alkışlar).⁶⁸⁸

Türkiye'de İslam dinine kimsenin karşı çıkmadığını, din hükümlerine tamamen uyan bir müslümana hiç kimsenin müdahale edemeyeceğini iddia eden Şemsettin Günaltay, ilkokullarda din derslerini okutturmaya başlayan, imam hatip kursları ve İlahiyat Fakültesi açan bir hükümetin başkanı olduğunu, bu tasarımı getirmelerinin başlıca nedeninin de “Osman Nuri Köni'nin şahsında temessül ettiği sözlerinden anlaşılan Damat Ferit gibi Hilafet Orduları kurmak isteyenlerin yahut memleketi kanlara boğmak isteyen Derviş Vahdetîlerin belirmesine meydan vermemek” olduğunu söyleyerek konuşmasını sona erdirdi.⁶⁸⁹

Osman Nuri Köni'nin, laiklik konusunda Feridun Fikri Düşünsel'i eleştirirken Düşünsel'in amcası Lütfi Fikri'yi referans göstermesine bir sonraki birleşimde cevap geldi. Düşünsel, Köni'nin, amcasını anlamadığını iddia ederek, Lütfi Fikri'nin kurmayı düşündüğü Müceddidin Fırkası'nın 8 Kânunuevvel 1328 (1912) tarihinde yayınladığı bir programından ve 1895 yılında yazılmış “Hapishaneye Doğru” basılmamış notlarından iktibaslar yaparak Lütfi Fikri'nin lâiklik, yasama gücü, din ve Diyanet İşleri Başkanlığı hakkındaki düşüncelerini anlattı.⁶⁹⁰

Aynı gün başka bir oturumda bazı yanlış anlamaları açıklığa kavuşturmak iddiasıyla Demokrat Parti adına Fuat Köprülü söz aldı. Köprülü'nün belirttiğine göre Demokrat Parti ilke olarak komünizme ve irticaa karşıydı, fakat Celal Bayar, Şemsettin Günaltay'la görüştüğü zaman eldeki bugünkü kanun metnini görmemişti. Komünizm, bir ülkeye girerken o ülkenin özelliğine göre propaganda yapardı. Müslümanların bulunduğu ülkeye cüppe ve sarıkla girerdi. Komünizme karşı bir kanun hazırlanırken irtica ile mücadele konusunda da hazırlamak gerekirdi. Ama irtica ile dini birbirinden ayırmak gerekirdi. Din propagandası gerçek dindarlar tarafından değil, dini kendi çıkarlarına ve emellerine alet etmek isteyenler tarafından yapılırdı. Lâiklik, din düşmanlığı değil, din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılmasıydı. Bu ilke sadece Fransa ve Türkiye'de değil tüm uygar devletler tarafından kabul edilmiş durumdaydı. Lâikliğin Emeviler döneminden beri uygulandığını savunan Köprülü bu iddiasını şu şekilde açıkladı:

---

⁶⁸⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.597-598.

⁶⁸⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), s.598.

⁶⁹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:105, (09.06.1949), ss.633-637.

Lâyiklik yani din ve devlet işlerinin ayrı olması esası İslâm âleminde de, bizim 25 sene evvel kurduğumuz lâyiklikle başlamış değildir, arkadaşlar. İslâm tarihini iyi tetkik eden Şarklı ve Garplı bütün müdekkiklerin, bütün âlimlerin müttefikan vardıkları neticeye göre meselâ Emeviler Devleti, eshaptan olan Hazreti Muaviye tarafından kurulmuş olan bu İslâm saltanatı tamamiyle din ve devlet işlerini ayırmış, lâyik bir devlettir. Muahharan Abbasiler devrinde teokratik bir mahiyet almasının sebebini yani saltanatın aynı zamanda halifelige yani halifeye ruhani bir mahiyet verilerek ruhani ve cismani iki kuvveti nefsinde toplamasının sebebi de, yine İslâm tarihi ile uğraşan müverrihlerin müttefikan bildirdiklerine göre, Bizans İmparatorluğunun bir taklidinden ibarettir. Biliyorsunuz ki; bütün bu işlerde, vakıa yeri değil ama kısaca arzedivereyim, tarihin muhtelif devirlerinde muhtelif Türk ve İslâm Devletlerinde din ve devlet işlerinin ayrıldığını, hükümdarın, hükümdar olmak sıfatıyla memlekette kanun vazı salâhiyetini kendi uhdesine aldığı ve onun hükümdar sıfatıyla çıkardığı kanunların kadılar, kanun adamları tarafından tatbik edildiğini görüyoruz. Bunun uzun tafsilâtı var, ben âcizane, biraz bu işlere merak ettim, meşgul oldum. Onun için inanmıyan, kani olmıyan arkadaşlar olursa, kendilerine icabeden izahatı vermeye müheyyayım.

Arkadaşlar; görüyorsunuz ki, şu halde din ile Devletin ayrılması işi çok eskidir. Hattâ, Osmanlı İmparatorluğu zamanında da, bunun her zaman böyle olduğu iddia edilemez. Osmanlı tarihini tetkik edenler bilirler ki, meselâ şeyhülislâmlık, son asırlarda devletin en mühim mevkii olan bir nevi dinî murakabe icra eden makam dahi, 16 ncı asırda teessüs etmiştir. Osmanlı İmparatorluğunda ondan evvel böyle bir makam mevcut değildir.⁶⁹¹

Yüzyıllarca dinin siyasete alet edildiğini, yakın zamanda bile Mısır ve diğer Arap ülkelerinde şubeleri kurulan Müslüman Kardeşler teşkilatının bir komünist teşkilatı olduğunun ortaya çıktığını iddia eden Köprülü, Türk milletinin ise mutaassıp olmadığını ve irtica hareketine müsait olmadığını söyledi. Dinin siyasete alet edilmesine karşı kanun değişikliğine taraftar olduklarını, fakat bu değişiklikler yapılırken de ilgili maddenin fıkralarında kamuoyunun tereddütlerinin giderilecek değişikliklerin de yapılmasını isteyerek

---

⁶⁹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:105, (09.06.1949), s.641.*

konuşmasını bitirdi.⁶⁹²

Köprülü'nün bu konuşmasından sonra kürsüye gelen Başbakan Şemsettin Günaltay, duyduğu memnuniyeti dile getirerek Köni ve bazı Demokrat Parti milletvekillerinin konuşmalarından sonra ümitsizliğe kapıldığını, ama artık Demokrat Partililerle esasta aynı, fakat maddelerde farklı düşündüklerini öğrendiğini belirtti.⁶⁹³ Buna rağmen yine de Demokrat Partili bazı milletvekillerin tasarımı komisyona iadesinde ısrar eden önermeleri oldu. Ama bu öneriler kabul edilmedi. Bundan sonra maddelere geçildi.

Maddelerden özellikle 141, 142 ve 163. maddeler üzerinde müzakereler oldu. Bazı maddelerde değişiklikler yapıldı. Bu değişikliklerden göze çarpanlar 141. maddenin son fıkrasının kaldırılması⁶⁹⁴ ve 142. maddeye bir fıkra eklenmesiydi.⁶⁹⁵ Ama asıl tartışmalar 163. madde üzerinde oldu.⁶⁹⁶ Sonuçta asıl değişiklik 141. maddede olduğu yayın aracılığıyla suçun işlenmesi durumunda cezaların artırılması ve iki veya daha fazla kişinin sadece aynı amaçla bir araya gelmesiyle cemiyetin teşekkül edeceğine dair hükmün iptal edilmesi konusunda oldu.⁶⁹⁷ Bundan sonra diğer maddelerde bazı küçük değişiklikler yapıldı; en sonunda da tasarının tümü oylanarak kabul edildi.⁶⁹⁸

3.1.6.4. İstiklal Mahkemeleri Kanununun Yürürlükten Kaldırılması

İstanbul Bağımsız Milletvekilleri Cihad Baban ve Dr. Adnan Adıvar, 31 Temmuz 1338 tarihli ve 249 sayılı İstiklal Mahakimi Kanunu ile bunun tadili hakkındaki 13 Şubat 1926 tarihli 738 sayılı Kanun ve adı geçen kanunun 3. maddesinin C fıkrasını değiştiren 29 Mayıs 1926 tarihli 868 sayılı kanunun yürürlükten kaldırılması için 5 Haziran 1948 tarihinde bir kanun teklifi verdiler. Teklifin gerekçesi şöyleydi:

İstiklâl Harbi esnasında memleketin içindeki hiyanetleri

---

⁶⁹² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:105, (09.06.1949), ss.642-643.

⁶⁹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:105, (09.06.1949), s.643.

⁶⁹⁴ Bu fıkra şu şekildeydi: "Bu maddede yazılı olan cemiyet iki veya daha çok kimselerin sadece aynı amaç etrafında birleşmeleriyle vücut bulur." *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:105, (09.06.1949), s.645.

⁶⁹⁵ İlgili fıkra şu şekildeydi: "Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiiller yayın vasıtaları ile işlendiği takdirde verilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır." *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:105, (09.06.1949), ss.665-666.

⁶⁹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:105, (09.06.1949), ss.666-676; Birleşim:106, (10.06.1949), ss.680-696.

⁶⁹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:106, (10.06.1949), ss.694-697.

⁶⁹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:106, (10.06.1949), s. 705.

önlemek ve zaferden sonra da yapılan inkılâpları muhafaza etmek gayesiyle kurulmuş olan istiklâl mahkemeleri, tarihi rollerini oynamış, vazifelerini bitirmiş bulunuyorlar.

Bugün içinde bulunduğumuz devir bizi fevkalâde tedbirlerden uzak tutmaktadır. Bu itibarla hizmetini ve vazifesini yapmış olan bu şiddet kanununun da meriyetten kalkması muvafık görülmüş ve bugünkü demokratik inkişaf devrinin zihniyetine uyularak 249 No. 11 ve 31 Temmuz 1338 tarihli kanunun tâdil ve eklerinin ilgası için aşağıdaki teklif yapılmıştır.⁶⁹⁹

Teklif 28 Nisan ve 4 Mayıs 1949 tarihlerinde Genel Kurul'da görüşüldü. Teklif üzerinde herhangi bir tartışma olmadan sözkonusu kanun ve ekleri yürürlükten kaldırıldı.⁷⁰⁰

3.1.7. Çalışma Hayatı

Bu dönemde sendikaların, esnaf derneklerinin kuruluş ve işleyişlerini düzenleyen kanunlar çıkarılmış, Emekli Sandığı kurulmuş, emeklilik ve sigortalılık sistemi düzenlenmiş, iş mahkemeleri kurulmuş, ticaret ve sanayi odaları ve borsaları yeniden düzenlenmiştir.

3.1.7.1. İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri

Çalışma Bakanlığı'nca hazırlanan İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri hakkındaki kanun tasarısı 22 Ocak 1947 tarihinde TBMM'ne sunuldu. Tasarının sunuluş nedeni gerekcede şu şekilde anlatılıyordu:

Yeni Dernekler Kanununa göre sınıf esaslı üzerine Dernekler kurulmasına izin verilmesinden sonra mütaaddit büyük şehirlerimizde meydana gelen işçi teşekküllerinin çalışmaları, hemen her memlekette olduğu gibi bizde de özel bir kanuna ihtiyaç hissettirmiştir.

Bu kanun tasarısı, hürriyetçi, milliyetçi ve devletçi olan rejimimizin çalışma hayatında işçi ve işveren sıfatıyla faal

---

⁶⁹⁹ İstanbul Milletvekilleri Cihad Baban ve Dr. Adnan Adıvar'ın; İstiklâl Mahkemeleri Kanunu ile tadil ve eklerinin yürürlükten kaldırılması hakkında kanun teklifi ve İçişleri ve Adalet Komisyonları raporları (2/109), S. Sayısı: 182. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:78, (29.04.1949).

⁷⁰⁰ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:77, (28.04.1949), s.720; **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:80, (04.05.1949), s.94.

olanların meydana getirecekleri teşekküllere hür bir gelişme imkânını sağlamak fikrinden mülhem olmuştur.

Bu maksatla gerek işçi ve gerekse işveren sendikalarına Devletçe eşit bir muamele derpiş edilmiş ve bu sendikaların ihtiyari teşekküller oldukları tesbit edilmiştir. Türkiye'de Sendikalar tamamen ilgililerin arzu ve teşebbüslerinden doğacak meslek teşekkülleri olacaklardır.

Sendikaların hür bir gelişmeye kavuşabilmeleri ve memlekette kendilerinden beklenen hizmetleri hakkiyle görebilmeleri için her türlü siyasi cereyan ve tesirlerin dışında kalmaları zaruri görülmüştür. Muhtelif ecnebi mevzuatta görülen bu kayıt, hürriyeti kayıtlandıran bir unsur değil, bilâkis çalışma ve teşebbüs hürriyetini masun tutan bir faktördür. Kaldı ki, sendikaların siyasi faaliyetlerine müsaade olunan memleketlerde de bu cihetin esaslı sosyal sıkıntılar doğurduğu ve meslek menfaatlarını ihlâl eylediği sabit olmakla önleyici çarelere başvurulmaktadır. Şunu ilâve etmeliyiz ki, sendikaların sendika olarak siyasetle iştiğal edememeleri, sendika mensuplarının fert ve vatandaş olarak asla bir mâni teşkil etmiyecektir. Rejimimizin milliyetçi karakterine uygun olarak sendikaların da millî teşekküller oldukları ve milliyetçi bir zihniyetle çalışacakları ve beynelmilel mahiyet alamıyacakları tasarıda tesbit edilmiştir.

Tasarının getirdiği bir diğer yenilik te bilfiil işçi olmiyanların işçi sendikalarına, işveren sıfatında olmiyanların da işveren sendikalarına girememeleridir. Bundaki lüzum ve fayda aşikârdır. Meslek teşekkülleri herşeyden evvel o mesleke mensup vatandaşların müşterek menfaatlerini temsil eden derneklerdir. Bu gibi teşekküllerin meslek dışında kalan insanlar eline geçmesi sendikayı asıl maksadından gayri istikamete sürükleyebilir. Halbuki bu sendikaların hür bir gelişmeye kavuşmaları ve mesleklerini hakkiyle temsil etmeleri lâzımdır.

Esnafın ve esnaf yanında çalışanların özel bir rejime tâbi olmaları zaruri görülerek, bunlar kanunun şumulü dışında bırakılmışlardır. Filhakika esnaf ve esnaf yanında çalışanların durumu bilhassa memleketimizde patron-işçi münasebetlerinden tamamen ayrı bir mahiyet arzeder. Tasarıda, sendikaların tüzelkişi olarak haiz oldukları yetkilerden gayri girişebilecekleri teşebbüsler yeralmıştır. Bu görevler, sendikaların ekonomik, sosyal ve hukuki teşekküller olarak ne kadar geniş ve faydalı

faaliyet sahasına sahip olduklarını gösterir.

Tasarıda bazı yasaklar konmakta, bu yasaklarla ve grev ve lokavt yasağına riayetsizlik halinde sendikaların mahkeme kararıyla kapatılabileceği tasrih edilmektedir. Bu suretle kapama kararı idari mercilere değil, kaza mercilerine verilmiştir ki, Dernekler Kanunumuza hâkim olan zihniyet de budur.

Tasarıda sendika birliklerinin, birliğe katılmak isteyen sendikaların kararıyla kurulabileceği tasrih edilmiştir. Halen mevcut işçi ve işveren derneklerinin bu kanundaki hükümlere intibak edebilmeleri için 3 aylık bir mühlet verilmiştir. Böylece işçi ve işveren teşekküllerinin mesleklerine ve memlekete faydalı hizmetler görebilmeleri sağlanmıştır.⁷⁰¹

Tasarıyla sendikalara, üyeleri adına genel sözleşme yetkisi tanınıyordu, ama grev ve siyaset yasağı da getiriliyordu. Ayrıca aidatlar konusunda “kaynaktan kesme” metodu değil de sendikaya işçilerin kendilerinin ödemesi esası getiriyordu. Bu hükümler sendikaların siyasal gücünü ve işverenler karşısındaki etkinliğini azaltıyordu.

Tasarı 20 Şubat 1947 tarihinde Genel Kurul’da görüşülmeye başlandı. Tasarı hakkında ilk sözü C.H.P. Diyarbakır Milletvekili Vedat Dicleli aldı. Dicleli, Avrupa’da işçi ve işveren sendikalarının doğuş nedenlerini anlatıp, Türkiye’de de endüstrileşme olması zorunluluğundan bahsederek, 300 bin işçiyi, aile fertleriyle birlikte bir buçuk milyon kişiyi ilgilendiren bir konu olması hasebiyle, artık işçi ve işveren sendikalarının kurulması için kanuni düzenlemenin yapılması vaktinin geldiğini belirtti. Kanunun çıkması ihtiyacını da ilginç bir olayla açıkladı. Dicleli’nin anlattığına göre bir meslek sendikasına mensup 15 kişinin işsiz kalması üzerine o sendika yönetim kurulu o bölgede bulunan başka bir devlet fabrikasından söz konusu kişilerin işe alınmasını talep etmişlerdi. Kendilerine olumlu bir cevap verilmemesi üzerine sendika başkanı, Bakan’a aşağıdaki ifadeleri de içeren bir mektup yazmıştı:

Biz yeni dikilmiş elma veya armut ağacı değiliz ki, filizlenelim, büyüyelim de meyve verelim. Biz bütün dünya işçilerinin haklarının korunmaları gayesiyle milletlerarası kurulmuş, Hükümetimizce de kabul ve tasdik edilmiş iktisadi bir teşekkülün şubesiyiz. Bu teşekkül filizlenmek değil koskoca bir ağaç halinde bugünkü medeni dünyanın her tarafında meyvesini vermektedir. İşte bizim de bu milletlerden biri

---

⁷⁰¹ *İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri hakkında kanun tasarısı ve İçişleri, Adalet ve Çalışma Komisyonları Raporları (1/125). S. Sayısı: 88. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947).*

olduğumuzu kimse inkâr edemez. Demokrasi prensiplerine dayanan Cumhuriyet idaremi de bunu ihmal edemez. Biz elimizdeki ana nizamname hükümlerine uyarak vazifemiz icabı ve salâhiyetimiz çerçevesi dahilinde işçi haklarını korumaya mâtuf müracaatlar neticesi her makama yapabiliriz.⁷⁰²

Dicleli, bu yazının bir işçi düşüncesi olmadığını belirterek bu tasarının kabul edilmemesi halinde dış etkilerle birçok tehlikenin doğmasına zemin hazırlanmış olacağını iddia etti. Kurulacak sendikaların, işçilerin siyasi akımlara alet olmasını önleyerek işçiler arasında yardımlaşmayı sağlayacağını öne sürdü. Avrupa'da sendikaların üç belirleyici özelliği olduğunu Fransız devrimi kavramlarından esinlenerek izah eden Dicleli, bunların légalité yani kanuni olması, égalité yani işçi ve işverenlerin eşit olarak sendika kurma haklarının bulunması ve liberté yani sendikalara üye olmanın isteğe bağlı olması olduğunu belirtti. Bu üç özelliğe Türkiye'de iş hayatının körpeliliği nedeniyle dördüncü bir özellik olarak a politique (siyaset dışı)'lığı eklediklerini de söyledi.⁷⁰³

C.H.P. Gaziantep Milletvekili Said Barlas ise konuşmasında tasarı aleyhine konuştu. Bu tasarının çok acele hazırlandığını iddia eden Barlas, tasarının sendikaya işverenin görevlerini yüklediği gibi sendikanın alanına girmeyen işlerde de sendikanın yetkilendirildiğini söyledi. Sendikaların siyasetle ilgilenmemesi düşüncesine kendisinin de katıldığını, fakat işçi haklarını savunan bir teşekkülün siyaset dışı da kalamayacağını, sendikalara işçilerin dışında bir kimsenin yasaklanmasının doğru olmadığını, bugün sendikaların yapması gereken işlerin zaten devlet tarafından yapıldığını söyleyen Barlas, tüm bu nedenlerle bu kanunun birkaç yıl sonra görüşülmesinin daha doğru olacağını belirtti.⁷⁰⁴

D.P. Sinop Milletvekili Suphi Batur da yaptığı konuşmasında önce sendikaların tarihi gelişimi üzerinde durdu. Demokratik memleketlerde işçilerin haklarını savunan sendikaların bu amacı gerçekleştirmek için tek aracın grev hakkı olduğunu, diğer devletler içinde sadece Faşist İtalya'da, Nazi Almanya'sında ve Komünist Rusya'da işçilerin grev hakkı bulunmadığını belirtti. Bu tasarıda işçiye grev hakkının verilmemesini eksiklik olarak niteleyen Batur, sendikaların genel hükümler dışında Çalışma Bakanlığının denetiminde olmasını da eleştirerek, kanun çerçevesi içinde grev ve lokavt ilan etme hakkı verilmesi ve hükümet denetiminin Cemiyetler Kanununun dışına çıkmaması

---

⁷⁰² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), ss.296-297.

⁷⁰³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), s.297.

⁷⁰⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), ss.298-299.

yönünde tasarıda değişiklik yapılmasını önerdi.⁷⁰⁵

Tasarı hakkında bilgi vermek ve eleştirileri cevaplamak için Çalışma Bakanı Sadi İrmak söz aldı. Cemiyetler Kanunundaki son değişikliklerden sonra bir sendikalaşma hareketinin başladığını ve bu amaçla kurulan işçi topluluklarının sayısının 100'ü bulunduğunu, fakat bunların bir kısmının kuruluş amacını aştığını ve yöneticilerinin işçi sınıfıyla ilgisi olmayanlardan oluştuğunu, bazılarının yerel kuruluş olmasına rağmen tüm ülkeyi kapsayan birliklermiş gibi tavır aldığı iddia eden İrmak, bunun sonucunda işçilerin büyük çoğunluğunun Çalışma Bakanlığına başvurarak bir düzenleme yapılmasını istediklerini söyledi. Dünyada devlete karşı, devletin yanında ve devletle beraber olmak üzere üç tür sendikanın olduğunu, bugün devlete karşı sendika sayısının çok az olduğunu, devletin yanında olan sendikaların totaliter rejimlerde olduğunu söyleyen İrmak, Türkiye'deki sendikaların devletle beraber olacağını iddia etti. Sendika kurmak, sendikaya girmek ve sendikalardan çıkmanın serbest olacağını, bir kişinin birden fazla sendikaya girebileceği gibi, aynı iş kolunda birden fazla sendikanın kurulabileceğini belirten İrmak, meslekten olmayan ve genellikle meşru olmayan amaçlarla bu sendikalara nüfuz etmek isteyenleri engellemek için meslekten olmayanların sendikaya üye olamayacağı hükmünü de getirdiklerini söyledi. İrmak ayrıca sendikaların siyaset yapmasını da Fransa'da olduğu gibi engellediklerini ve son olarak da sendikaların milli karakterde olmalarına çalıştıklarını ifade etti. Bu tasarıda işverenlerle ilgili hükümlerin bulunmasını da devletin her iki kesimi toplumun birer uzvu görmesinden kaynaklandığını söyledi. Barlas'ın sendikaların görevlerinin Çalışma Bakanlığı tarafından zaten yerine getirildiği düşüncesine de katılmadığını söyleyen İrmak, Çalışma Bakanlıklarının bulunduğu diğer ülkelerde de sendikaların var olduğunu belirtti.⁷⁰⁶ Tasarıda grev yasağının devam etmesiyle ilgili eleştirilere karşı ise bu konunun İş Kanunu ile düzenlenmesi gerektiğini savundu. Grev ve lokavt ilanının liberal rejimlerde gerekli olduğunu, Türkiye'de uygulanan devletçi rejimde ise devletin işçi ve işveren arasında hakem rolü oynadığını, bu nedenle grev ve lokavtın kabul edilmesine lüzum olmadığını savundu. Grevin totaliter rejimlerle beraber Yunanistan, Portekiz, Brezilya, Yeni Zelanda ve Uruguay'da da yasak olduğunu, serbest olan ülkelerde de grev ilanının çok ağır şartlarda uygulandığını, hatta Amerika'da grevlerin daha az zarar verici şekilde düzenlenmesi için girişimlerde bulunulduğunu söyleyen İrmak, kendilerinin grev konusunda tartışmaya açık olduğunu, fakat bunun İş Kanunu'nda yapılacak

---

⁷⁰⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), ss.299-300.

⁷⁰⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), ss.300-302.

bir düzenleme ile gerçekleştirebileceğini bildirdi.⁷⁰⁷

Cemil Said Barlas tekrar söz aldı. Grev yasağı konusunda Bakan'ın görüşüne katıldığını, fakat gerekçesinin farklı olduğunu söyledi. Barlas, grevin bir sınıf hakkı olduğunu, Türkiye'de ise sınıf değil zümre bulunduğunu iddia etti. Sendikalarda görev alanların işçi olması zorunluluğuna da itiraz eden Barlas, İngiltere'de sendikaların başında en iyi doktorların, hâkimlerin ve avukatların bulunduğunu söyledi.⁷⁰⁸

D.P. İstanbul Milletvekili Fuad Köprülü tasarı hakkında yaptığı konuşmasında öncelikle sendikacılığın Avrupa'da, bilhassa Fransa'da doğuş tarihini anlattı. Daha sonra tüm demokratik ülkelerde grevin bir hak olduğunu, Yunanistan'da bu hakkın kabul edilmediği iddiasının yanlış olduğunu, Yeni Zelanda'da ise sosyalizmin ileri bir şekline gidildiği için greve izin verilmemiş olabileceğini, örnek olarak verilen diğer Güney Amerika ülkelerinin ise demokratik ülkelere örnek olarak gösterilemeyeceğini söyledi. Grev hakkı olmadıkça demokratik anlamda sendika ve işçi özgürlüğünden söz edilemeyeceğini iddia eden Köprülü, grevin kötüye kullanımının engellenmesi için bazı kısıtlamalara gidilebileceğini de söyledi. Ziraat işleriyle uğraşanlar ve küçük esnafın da sendika kurma hakları olması gerektiğine işaret eden Köprülü, bu eksikliklerin giderilmesi için tasarının komisyona iade edilmesi teklifinde bulundu. Köprülü, bunların dışında siyasetin sendika faaliyetlerinde yasak olmasını, kanunun milli bir ruhla yapılmasını ve meslek dışındakilerin o sendikaya girmelerinin yasak olmasını kendilerinin de savunduklarını ve onayladıklarını belirtti.⁷⁰⁹

Çalışma Bakanı tekrar söz alarak eleştirileri cevapladı. Bu tasarının aceleye getirilmediğini, esnaf dışında diğer mesleklerin de bu kanunla işçi sayıldığını, esnaf sınıfının ise Türkiye'de sosyal ve tarihi bakımdan işçi sayılmadığını, usta ile çırak arasındaki ilişkinin patron ile işçi arasındaki ilişkiden farklı olduğunu, esnafın ihtiyacı ile ilgili ayrı bir çalışmanın yürütüldüğünü söyledi. İş Kanununda grevin yasak olduğunu hatırlatan İrmak, bu yasağın Sendikalar Kanunuyla kaldırılmayacağını, bunun için İş Kanunu'nda değişiklik yapılması gerektiğini, buna da açık olduklarını belirtti.⁷¹⁰

C.H.P. Manisa Milletvekili Muammer Alakant ise yaptığı konuşmasında grev kurumunun Avrupa'da sanayi gelişiminde işçilerin çığler acısı durumunu

⁷⁰⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), ss.302-303.

⁷⁰⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), s.304.

⁷⁰⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), ss.305-306.

⁷¹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), ss.307-308.

düzeltilme amacıyla ortaya çıktığını, devletçilik ilkesini benimseyen Türkiye’de işçinin haklarının bizzat devlet tarafından korunduğunu, bugün grevin Amerika’da ve Avrupa’da büyük yıkımlara neden olduğunu söyleyerek, tüm bu nedenlerle grev hakkına karşı olduğunu söyledi. Grev ilanı sonucu, çalışmak isteyenlerin çalışma hürriyetine engel olduğunu söyleyen Alakant, grev hakkının anti demokratik olduğunu bile iddia etmenin mümkün olduğunu iddia etti. Sendikalara işçiden başka kimsenin getirilmemesini de yerinde bulan Alakant, bugün Türkiye’de işçi haklarını savunabilecek kimselerin bulunduğunu, bir kısmının ise milletvekili olarak görev yaptığını, dolayısıyla işçilerin kendi haklarını kendilerinin savunabilecek durumda olduğunu iddia etti.⁷¹¹

Tasarı üzerindeki çalışmalar hakkında açıklamada bulunmak için Çalışma Komisyonu Başkanı Zonguldak Milletvekili Emin Erişirgil söz aldı. Erişirgil, Türkiye ve Avrupa’da meslek cemiyetlerinin gelişiminin farklı olduğunu, Avrupa’da meslek derneklerinin zora ve korkuya dayalı aşamaları bulunduğunu, Türkiye’de ise korkuya dayalı dönemin olmadığını, sadece inkılapları korumak için kısa bir dönem bazı sınırlamaların olduğunu söyledi. Borçlar Kanunu ve Cemiyetler Kanunu’nda daha önce yapılan düzenlemelerle sendika özgürlüğünün sağlandığını, hali hazırdaki tasarıda da bu özgürlüğün birçok ülkede olduğundan daha geniş biçimde düzenlendiğini iddia etti. Köprülü’nün Türkiye’de düzenlendiği şekliyle bir sendikanın dünyada bulunmadığı ve tasarının esnafı kapsamadığı eleştirilerini anlayamadığını belirten Erişirgil, dünyada genel kabul gören bir sendika şeklinin olmadığını, bunun ülkeden ülkeye değiştiğini, esnafın sendikaya dahil edilmesinin ise Türkiye’ye zarar vereceğini söyledi. Türk işçisinin çok büyük sorunları olduğunu, bu sorunlara çare bulacaklarını, işçi ile devlet arasında anlaşmazlık olmadığını, ama Türk işçisinin teşkilatlanarak kendi isteklerini dile getirmek istediğini belirtti.⁷¹²

C.H.P. Kars Milletvekili Akif Eyidoğan tasarı lehinde konuştu. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin daha ilk döneminden beri işçilerle ilgili kanunlar çıkarıldığını söyleyen Eyidoğan, buna örnek olarak maden kömürü işçisine yönelik düzenlemeleri göstererek konuşmasını şöyle sürdürdü:

Arkadaşlar; bizim işçimizin Avrupa işçisine benzemiyen türlü özellikleri vardır. Tercan’dan, İspir’den, Yusufili’nden, Trabzon’un Tonya nahiyesinden Zonguldak’a kömür ocaklarına gelip çalışanlar vardır. Bunlar gelirliler ve

⁷¹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), s.308.

⁷¹² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), ss.309-311.

çalışırlar. İlk zamanlarda 25 bin ton istihsale bir ölüm kazası isabet ediyordu. Daha sonraları, ocaklarda yapılan tekâmül ve ıslahat neticesinde bunun nispeti daha seyrekleşmiştir. Fakat tasavvur ediniz bir amele iş kazalarından mütevellit öldüğü zaman tazminatının alınması adalet huzurunda hususi bir himayeye tâbidir. Kabul ettiğimiz Havzai Fahmiye Kanununa göre amele birliği heyeti idaresi vardı, bu heyeti idare oradaki maden müdürünün riyaseti altında, bir taraftan işçi mümessilleriyle, diğer taraftan işverenlerin, yani o zamanlar işveren şirketler mümessilleriyle tereküp ederdi. Havzai Fahmiye İdaresinin avukatı da böyle iş kazalarında Tonya'dan gelmiş bir amelenin veresesı namına vekâletname çıkarmağa hacet olmaksızın mezkûr kanuna göre dâva açabilir ve bu suretle ölen kişinin hakkını istihsal eder ve Tonya'da amelenin veresesine gönderir.

Bilhassa aynı bu şekilde yalnız iş kazalarından mütevellit ölüm tazminatına değil diğer tazminatlara da teşmil idi. Meselâ amele öldü. Fakat 15 gün çalıştıktan sonra öldü. Bunun 15 günlük istihkakını takibe Havzai Fahmiye avukatının aynı şekilde vekâletnamesiz ve ayrıca bir nasıpla mansup olması lâzım gelmeden temsile ehil oluyordu. Bugün bu kanunlar işliyor. Yalnız şöyle bir vaziyet oldu. Bir kere Zonguldak Kömür Havzalarını Hükümet hususi bir kanunla istimlak etti, oradan patronları çıkardı, kendisi patron mevkiine geçti. Orada şimdi yalnız işçi vardır. Bu tasarı kabul buyuracağınız kanunla oradaki amele birliği teşekkülü bu sendikalara intibak edecektir. Kezalik kanun yalnız madende, sanayide çalışanları değil, tarımda, nakliyede, diğer bütün iş kollarında çalışanları da kapsamaktadır ve onların şimdiye kadar mevcut olan teşekküllerin de bu sendika tipine intibakını âmir olacaktır. Aynı vechile yine Zonguldak kömür havzasında bir de Deniz işçileri derneği vardır, onlar da bu sendikaya intibak edeceklerdir. Bizim aradığımız bilhassa odur ki, Havzai Fahmiye Amele Kanununun işçiye teşkilât halinde temin etmiş olduğu menfaatleri bu Sendikalar Kanunu tamamıyla onlara da temin etsin. Aynı zamanda Zonguldak kömür ocaklarında çalışan Türk köylüsü, Balyada, Fethiye'deki veyahut, Guleman ve Divriki'de çalışanlara nazaran neden imtiyazlı bir vaziyette kalsın? Onların istifade ettiği menfaatler ki, 20 seneden beri uygulanmasında fayda gören köylümüz, çiftçimiz, işçimizin rağbet gösterdiği hükümlerdir. Aynı faydayı onların bütün emsaline kanunla

teşmil etmiş oluruz. Bu bakımdan Sendikalar Kanununun gerek vazı ve gerekse taknini bakımından lüzumlu olduğunu arzetmek isterim.⁷¹³

Denizli Bağımsız Milletvekili Reşad Aydın'ın konuşmasında Çalışma Bakanı'nın Türk işçisi milliyetçidir sözüne tüm kalbiyle katıldığını belirterek, bu durumu Mensucat İşçileri, Deniz İşçileri ve Tütün İşçileri sendikalarına üye sayılarını örnek olarak gösterdi. Bu sendikaların yabancı güdümünde olduğunu ima ederek üç iş kolunda toplam 70 bin işçi olmasına rağmen sendikalara üye sayısının 300 kadar olduğunu iddia etti.⁷¹⁴

C.H.P. Rize Milletvekili Dr. Saim Ali Dilemre kendine has üslubuyla tasarı lehinde ve eleştirilerin aleyhinde yaptığı konuşmasında özellikle işçi hastanelerine değinerek şunları söyledi:

Arkadaşlar, bu işlerde en mühim şey amele hastanesidir. Bu hastane her şeyi paklayan ve bütün müşkilâtın altından çıkan bir şeydir. Dortmund'ta 12 bin yataklı bir hastane vardır. Unfall istasyon. Kaza, bela bilmem nesi. Arkadaşlar, o ne mükemmel laboratuar, insan görünce hayrette kalır.

Almanya'da grev yaptırmazlarmış. Nasıl grev yapar? Bilmem, ben eski zamanını söylüyorum. Öyle bakarlar ki ameleye. Münih'te Laypzig'de amele hastanelerini gördüğü zaman, buralarda grev falan yapmağı düşünmek, adamın kafasıyla vicdanı isyan eder. Bu işte her şeyden evvel amelenin yarasını sarmak, çocuğunu doğurtmak ve kaza ve belâlarını önlemek ve dertlerine deva olmak lâzımdır. Bu işi yaptıktan sonra, hiçbir şeyden korkulmaz. Bakmalı, hastanelerde hastalara çabuk bakmalı. Bunun için de bütçenizin hepsini verin. (Alkışlar).⁷¹⁵

Komisyon sözcüsü Hulûsi Oral da tasarının aceleye getirilmediğini, Cemiyetler Kanunundan sonra birçok derneklerin kurulduğunu, kurucularının ise meslekten olmadıklarını ve milli birliğe zarar verdikleri için kapatıldıklarını, bu açığın kapatılması, kötüye kullanımının engellenmesi ve Türkiye'nin tarım ve endüstri bölgelerinde çalışan mevsimlik işçilerin haklarının korunması amacıyla artık sendikalar kurulmasının zamanının geldiğini, hatta geçtiğini belirterek bu tasarının ivedilikle kanunlaşması dileğinde bulundu. Grevin bir hak olmadığını, bugün gelişmiş ülkelerde grevlerin zarar ve tehlikelerinin

---

⁷¹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), ss.311-312.

⁷¹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), s.313.

⁷¹⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), s.314.

görüldüğünü söyleyen Oral, bu tasarının üç komisyon tarafından tüm Avrupa mevzuatı, Türk ve Avrupa tarihi ile sosyal hayatı ve mevcut sendika kanunları incelenerek ortaya Türk'e ve Türk sosyal hayatına uygun bir kanun çıkarıldığını iddia etti.⁷¹⁶

Bu tartışmalardan sonra maddelere geçildi. Maddelerde yapılan bazı küçük değişikliklerden sonra tasarı kanun olarak kabul edildi.⁷¹⁷

3.1.7.2. Esnaf Dernekleri ve Esnaf Dernekleri Birlikleri

Ticaret Bakanlığı'na hazırlanan ve 30 Kasım 1948 tarihinde Bakanlar Kurulu'na TBMM'ne sunulması kararlaştırılan Esnaf Dernekleri ve Esnaf Dernekleri Birlikleri hakkında kanun tasarısı 4 Aralık 1948 tarihinde TBMM'ye sunuldu. Tasarının hazırlanışı ve kabul ediliş nedeni gerekçede şu şekilde açıklanıyordu:

18.1.1943 tarihinde yürürlüğe giren 4355 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanununun mahiyetleri bakımından yekdiğerinden farklı olan üç müessese hakkında müşterek hükümler ihtiva etmesi, bunların hususiyetlerinin belirmesine engel olduğu gibi Ticaret ve Sanayi Odalarıyla Esnaf odalarının kuruluşlarının «mesleki ahlak ve tesanüdü halkın ihtiyaç ve menfaatleriyle ahenkli olarak muhafaza ve inkişaf ettirmek» şeklinde nazari bir maksada bağlanması ve tacir ile esnafa ameli bir hizmet ifasını derpiş etmemiş bulunması da bu teşekküllerin tacir ile esnafa faydalı olmalarını önlemiştir.

Diğer taraftan, kanunun faaliyet bölgeleri dâhilinde bulunan tacir ile esnafı bu teşekküllere kaydolmaya zorlaması, muayyen bir zaman içinde kayıt muamelesini yaptırmıyanlarla yıllık aidatlarını vaktinde ödemiyenlerden kayıt ücreti veya yıllık aidatın üç misli olarak tahsili, teşekküller yönetim kurullarınca alman kararların icra dairelerince infaz olunması gibi ağır müeyyideler kabul etmesi de tacir ile esnafın bu teşekküllerden soğumalarını mucip olmuştur.

Bu sebeplerle, bu üç teşekkül için yukardaki mahzurları bertaraf edecek ayrı bir mevzuat yapılması zaruri görülmüş ve ilişik «Esnaf Dernekleri ve Esnaf Dernekleri Birlikleri Kanunu»

⁷¹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), ss.314-316.

⁷¹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:47, (20.02.1947), s.324.

tasarısı hazırlanmıştır.⁷¹⁸

Ekonomi ve Ticaret Komisyonlarında üzerinde çalışılan tasarıda bazı değişiklikler yapıldı. Değişikliklerden sonra ortaya çıkan metnin bazı özellikleri şunlardı:

Öncelikle esnafın tarifi yapılıyor, esnaf olmayanların veya esnaf yanında çalışmayanların bu derneklere üye olamayacakları esasa bağlanıyordu. İkinci olarak esnaf dernekleri organları Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Denetçiler Kurulu olarak belirleniyor, bu organların yetki ve görevleri sıralanıyordu. Daha sonra esnaf derneklerinin gelir kalemleri tespit ediliyor, esnaf derneklerinin birleşerek esnaf birlikleri kurabilecekleri hükme bağlanıyordu. Esnaf dernekleri gibi birliklerin organları, yetkileri ve gelirleri de sıralanıyor, daha sonra da birlik ve derneklerin denetimiyle ilgili hükümler belirtiliyordu.

Tasarı üzerinde görüşmeler Genel Kurul'da 16 Mart 1949 tarihinde başladı. İlk konuşmayı yapan C.H.P. Gaziantep Milletvekili Cemil Alevli tasarıya aleyhinde olduğunu, bu nedenle Ticaret Komisyonu Sözcülüğünden çekildiğini, fakat komisyon raporunun altında yanlışlıkla sözcü sıfatıyla kendi imzasının çıktığını söyledi. Alevli, esnafa bu derneklere girme zorunluluğu getirilmesini istemiş, aksi taktirde esnafın rağbet etmeyeceğini, bunun sonucunda da tasarıdan istenen faydanın sağlanamayacağını savunmuş, komisyonda da bu görüş kabul edilmesine rağmen tasarıda gerekli değişiklik yapılmamıştı. Tasarı, Cemiyetler Kanunu esaslarına göre hazırlandığından ve esnaf meşrutiyetten beri bu kanuna göre teşkilatlandığından dolayı kayıt serbest olmuş, bunun sonucunda da İstanbul'da bile esnafın en fazla % 10'u bu cemiyetlere kaydolmuştu. Bu cemiyetlerden istenen fayda elde edilemediğinden 1943 yılında Esnaf Odaları Kanunu kabul edilmişti. Bu kanunun eksik tarafları tespit edilmiş ve Ticaret Bakanlığı tarafından yeni bir tasarı hazırlanmıştı. Fakat Meclis gündemine gelen tasarı başkaydı. Alevli'ye göre gündemdeki tasarıya sakıncaları şunlardı: 1. Tasarıya göre derneğe giriş zorunluluğu bulunmadığından, esnafın çoğunluğu hem aidat vermemek için, hem de derneklerin denetim ve kontrolünden uzak olmak için bu derneklere üye olmayacaktı. Böylece esnaf kontrolsüz, disiplinsiz ve başıboş olacaktı. 2. Sadece İstanbul'da 400'e yakın kola ayrılan esnaf zümreleri 100 civarında dernek kuracak olsa bu kadar derneğin kontrol edilmesi çok zordu. 3. Bazı Batı ülkelerinde uygulanmasına rağmen bu tasarıyla getirilen düzenleme Türkiye şartlarına uymamaktaydı. Komşu ülkelerin mevzuatı bile Türkiye'nin eski Esnaf

---

⁷¹⁸ *Esnaf Dernekleri ve Esnaf Dernekleri Birlikleri Hakkında kanun tasarısı ve Ekonomi ve Ticaret Komisyonları raporları (1/443). S. Sayısı: 136. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:17, Birleşim:62, (30.03.1949).*

Odalari Kanunu mahiyetindeydi. O nedenle bu tasari yerine daha once Ticaret Bakanligi tarafından hazirlattirilan 4355 sayili Esnaf Odalari Kanunu'nu tadil eden tasarinin gorusulmesi daha uygundu.⁷¹⁹

C.H.P. Istanbul Milletvekili Sadi Bekter de tasarinin yetersizligi uzerinde durdu. Ona gore bu derneklerin etkin ve yararli olabilmesi icin tum esnafin dernege uyeliginin mecburi olmasi, hukümet ve belediye ile iliskilerinde de dernegin temsil gucunun olmasi gerekirdi.⁷²⁰

D.P. Istanbul Milletvekili Salamon Adato da tasarinin eksik yonleri uzerinde durdu. Adato'ya gore bu tasarinin demokrasiye uymayan taraflari vardi. Esnaf dernegi kurmak icin Ticaret ve Ekonomi Bakanligi'ndan izin alma geregi bunlardan biriydi. Ikincisi ise usta, kalfa ve ciraigin ayni dernege uye olmasiydi. Bu, patron ve iscinin ayni sendikaya uye olmasi gibiydi. Menfaat birligi olmayanlar ayni dernek çatisi altında toplanmaya calisilyordu. Diiger antidemokratik duzenleme ise 7 kisilik idare heyetinde kalfa ve ciraiklarin adedinin 2 ile sinirlendirilmesiydi. Boylece usta sayisi azinlikta olsa da yonetimde cogunlukta olacakti. Tum bu belirtilenlerden dolayi bu kanun Cemiyetler Kanunu ya da Medeni Kanun'un cemiyetlere dair olan hukümlerine uygun bir sekle getirilmesi gerekiyordu. Adato bu amacla bir onerge de veriyordu.⁷²¹

D.P. Istanbul Milletvekili Senihi Yuruten de tasarinin eksik yonleri uzerinde durdu. Yuruten'e gore tasarida esnafin tanimi acik olarak yapilmamistti. Esnaf yaninda calisan hizmetli sinifina da esnaf denilmistti. Mavnaci, arabaci, apartman kapicisi veya sirket soforu nasil esnaf olurdu? Yuruten esnafla ilgili yasal duzenlemeyi de su sekilde anlatti:

Bundan iki asir evvel sanat ve meslek erbabi sayi ile sermayesini birlestirerek kazañ temin edenlere esnaf derlerdi. Esnafilar kendi kendilerini esnafca idare ederlerdi. Aralarindan seçtikleri tecrubeli yaslilardan mukrekkep bir heyet bir mahalde toplanir ve o mahallin ismine de lonca derlerdi. Loncalar heyetleri esnaf kahyalar ve yigit basilarl vasitasiyle esnaf islerini gorurlerdi. Kahyalar Hukümetle esnaf arasinda geniñ salahiyetlere sahip bir vasita idiler. Esnaf odasindan seçilen kahyalarin vazifeleri kadilar tarafından tasdik edilir, bazi

---

⁷¹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:17, Birleşim:56, (16.03.1949), ss.38-39.

⁷²⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:17, Birleşim:56, (16.03.1949), ss.39-41.

⁷²¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:17, Birleşim:56, (16.03.1949), ss.41-42.

ahvalde bu seçim zamanın padişahına kadar akseder ve irade sâdır olurdu.

Yiğit başılar:

Esnaf tarafından seçilen kâhyalarla esnaf arasında irtibatı sağlayan bir âmirdi. 1319–1903 senelerinde kâhyaları mevcut esnaf zümresi 285 i bulmuştur.

Kadılar; o tarihlerde esnaf umurunun organıydılar.

1. — Esnaf arasındaki anlaşmazlıkları hal, Kâhya ve yiğit başının intihabını tasdik, gıda maddelerinde vesairede narhın yükselip alçalmasını emrederlerdi. O zamanlar belediye zabıtası ödevini gören kadıların icra organlığını ifade eden ihtisap ağaları da vardır. İşte esnaf işleri senelerce böyle idare edilmiş, hattâ muvaffak da olmuştu.

İstanbul esnafının çok olması dolayısıyla 30 Kânunuevvel (1307-1891) de esnaf umurunu tedvir etmek üzere Şehremanetinde bir esnaf kalemi meydana getirilmişti. Bu kalemde kâhyalar kullanılmak suretiyle esnafın sicilleri tutulur, sicillere nazaran esnaf tezkereleri verilirdi.

Meşrutiyet ilânından sonra 12 Şubat 1909 (1325) tarihinde Şehremanetinde kabul edilmiş bir talimatname ile esnafın her birine ayrı ayrı birer cemiyet kurmasına müsaade edilmiş ve kâhyalıklar ilga edilmişti.

26 Haziran 1938 tarihinde 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun yürürlüğe girmesi ile, cemiyetlerin yeni teşekkülü bu kanuna göre kurulmuştur.

23 Nisan 1941 tarih ve 655 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu ile, Esnaf Cemiyetleri Ticaret Vekâletine bağlanmıştır. Hükümet, bir talimatname ile, cemiyetlerle irtibat temin etmek üzere birer kâtibi umumilik ihdas etmiş, hiçbir iş yapmayan bu kâtibi umumileri, cemiyetler senelerce beslemek mecburiyetinde kalmıştı. Hattâ bâzı kâtibi umumiler aylarca cemiyetlere uğramamışlar, fakat işlemiş olan aylıklarını veremez bir halde olan cemiyetlerin emvalini sattırmak suretiyle aylıklarını tahsil etmişlerdir. 1925 senesinden 1943 yılına kadar yürürlükte kalan bu esaslar dâhilinde kurulmuş olan esnaf cemiyetleri ihtiyari birer teşekkül oluşu yüzünden esnafı bünyelerinde toplayamamış, meslekî tesanüdü kuvvetlendirmeyi koruyamamış, âmme hizmetlerini teshil etmek gayelerine tamamiyle varılamamış ve içerlerine giren kötü zihniyetli

gayrimillî, ruhlu ahlâkan düşkün muhtekir, soyguncu desiseci, ayyaş ve ihtikâr ile gıda maddeleri satan mümasili kimseleri meslek harici tutmıya muvaffak olamamıştır.⁷²²

Yürüten, son olarak esnaf derneklerinin yararlı olabilmesi için esnaf derneklerinin esnaf üzerindeki yetkilerinin artırılması ve belediyede temsil edilmesi önemi üzerinde de durarak konuşmasını bitirdi.

C.H.P. Denizli Milletvekili Hulûsi Oral ise tasarı lehinde konuşarak özellikle derneklere esnafın kaydolması zarureti getirilmesi teklifine karşı çıktı. Derneğin kurulması için bakanlık izninin getirilmesinin antidemokratik olduğu iddiasını da reddetti. Dernek yönetim kurulunun çoğunluğunun ustalardan oluşması konusunda ise açık bir hüküm bulunmadığını da kaydetti.⁷²³

C.H.P. Kırşehir Milletvekili Sahir Kurutluoğlu, esnaf derneklerine girme zorunluluğu getirmenin demokratik olmadığını söylediği konuşmasında tasarıda getirilen yeniliklere de değindi. Buna göre esnafın açık bir tanımı yapılmıştı. Ticaret kanununda yapılan küçük tacir kavramı genişletilerek yapılan tanıma göre esnaf, sabit veya seyyar olarak el emeği ile sanatını karıştırarak iş gören kimselere deniyordu. İşçi ile esnaf-çırak arasındaki ilişkiye de değinen Kurutluoğlu, böyle bir benzerlik kurulamayacağı düşüncesini dile getirdi. Çırakların esnaf meclisleri ve yönetim kurullarındaki sayılarının ise verilecek bir önerge ile değiştirilebileceğini söyledi.⁷²⁴

C.H.P. Konya Milletvekili Sadi Irmak, tasarının yeterince ilgi görmemesinden şikâyetçiydi. Sendikalar Kanunu gibi bu kanun da sayıları birkaç milyonu geçen bir sosyal sınıfı düzenliyordu. Derneklerin oluşumunda liberal ve korporatif sistemlerin rolüne değinen Irmak, devlet eliyle dernek kurmanın otoriter bir sistem olan korporatif sistemde olduğunu, bunu kabul etmelerinin mümkün olmadığını söyledi. Irmak'a göre özgür olarak dernek kurmanın, cılız kadrolu olması ve iyi çalışmaması gibi mahzurları vardı, fakat teşvik edici hükümler koyarak bu mahzur giderilebilirdi. Adato'nun işçi-işveren ile tüccar arasında benzerlik kurmasına da karşı çıkan Irmak, işçinin sürekli işçi olduğunu, çırağın ise bir gün usta olacağını, bu nedenle esnafın bütün olarak görülmesi gerektiğini belirtti. Cemiyetler üzerinde devletin denetimine de değinen Irmak, cemiyetlerin bazan bir grubun eline geçtikten sonra kendi yerlerini korumak için çeşitli oyunlar kurduğunu, bunun da önüne geçmek için

---

⁷²² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:17, Birleşim:56, (16.03.1949), ss.43-44.

⁷²³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:17, Birleşim:56, (16.03.1949), ss.46-48.

⁷²⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:17, Birleşim:56, (16.03.1949), ss.48-50.

bakanlığın esaslı kontrolünün önemli olduğunu söyledi. Meslek kuruluşlarına siyasal partilerin müdahale etmemesini de savunan Irmak, son olarak Esnaf Kanunu'ndan herkesin şikayetçi olması hasebiyle yeniliğe mutlaka ihtiyaç duyulduğunu belirterek konuşmasını bitirdi.⁷²⁵

21 Mart 1949 tarihinde tasarının görüşülmesine devam edilecekti. Fakat Çalışma Komisyonu Sözcüsü Hulûsi Oral, tasarı üzerinde önemi dolayısıyla Çalışma Komisyonu'nun 5-10 gün çalışmasını isteyince tasarı komisyona gönderildi.⁷²⁶ Tasarı komisyonda görüşüldükten sonra 25 Nisan 1949 tarihinde Genel Kurul'da tekrar görüşülmeye başlandı. 21 Mart'taki görüşülmesi sırasında Ekonomi ve Ticaret Bakanı Cemil Said Barlas, tasarının Nisan ayında kanunlaşmaması durumunda esnaftan aidatların toplanmasına devam edileceği gerekçesiyle tasarının biran önce kanunlaşmasını istemişti. Bu nedenle tasarının tümü üzerinde tekrar görüş bildirmek isteyen olmayınca maddelere geçildi. Maddeler üzerinde önemli olarak sadece esnafın tanımı hakkındaki 2. madde üzerinde görüş bildirenler oldu. Sonuçta Çalışma Komisyonu'nun değil, Ticaret Komisyonu'nun 2. madde teklifi kabul edildi.⁷²⁷ Daha sonraki maddeler de kabul edilerek 37 maddelik tasarı kanunlaşmış oldu.⁷²⁸

3.1.7.3. Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı

Emekli Sandığı kurulması ile ilgili kanun tasarısı Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanmış, 20 Aralık 1948 tarihinde de Bakanlar Kurulu tarafından TBMM'ne sunulması kararlaştırılmıştı. O zamana kadar kamu çalışanlarının maaş ve emeklilik işlemleri farklı sandık ve kuruluşlarca düzenlenmekteydi. Bazı kamu çalışanlarının ise emeklilik hakkı bile yoktu. Bu haksızlık, dağınıklık ve farklılıkları gidermek amacıyla tüm memurların tek bir sandığa bağlanması için çalışmalara başlanmış, sonuçta Emekli Sandığı adı altında bir kurum oluşturulması karara bağlanmıştı. Tasarının gerekçe bölümünde o güne kadar memur ve kamu çalışanlarının maaş ve emeklilik durumlarının idaresiyle ilgili gelişmeleri, sandığın kurulmasındaki amaç ve bu sandığın nasıl işleyeceği şu şekilde anlatılıyordu:

1. — Genel Bütçeden aylık alan memur, subay ve askerî memurlarla gediklilerin emekliye ayrılmasında, âdi ve görev sakatlıklarında, kendilerine ve ölümlerinde dul ve yetimlerine

---

⁷²⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:17, Birleşim:56, (16.03.1949), ss.50-52.

⁷²⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:17, Birleşim:58, (21.03.1949), ss.80-81.

⁷²⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:75, (25.04.1949), s.623.

⁷²⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:75, (25.04.1949), s.630.

bütçeden aylık bağlanmasını ve muayyen hizmet süresini doldurmaksızın bu durumlara girenlerle bunların dul ve yetimlerine de görev aylıkları üzerinden toptan ödeme yapılmasını kabul etmiş bulunan 1683 sayılı Kanun, 1.VI.1930 tarihinde yürürlüğe girmiş ve o tarihten sonra geçinme şartlarında vukua gelen değişmeler sebebiyle hayat pahalılaştıkça bu aylıklara çeşitli kanunlarla ve muhtelif ad ve şekillerle zamlar yapılagelmiştir.

Ancak gerek bağlanan aylıklara gerek toptan yapılan ödemelere, görev aylıklarının asılları esas tutulduğu ve yapılan zamlar da bütçelerin imkânları ile mukayyet kaldığı cihetle bunlar, bu zamlarla dahi, hayat şartlarının gerektirdiği icaplar dolayısıyla görev aylıklarının tutarlarında yapılan artırımlarla mütenasip ve muvazi bir şekil alamamıştır. Bu hal ise görev aylığı ile geçimini ancak temin edebilmekte olan bir memuru, emekliye ayrılmasını mütaakıp, görev aylığından çok az bir para ile geçinmek mecburiyeti karşısında bırakmaktadır.

Bütün enerjisini görevinde iken harcamış ve ömrünün büyük kısmını Devlet hizmetinde geçirmiş bir kimsenin emekliye ayrıldıktan sonra çalışarak değil, iktisap ettiği görev aylığı tutarı üzerinden ve hizmet süresine göre alacağı mâkul ve uygun bir emekli aylığı ile rahatça yaşayabilmesi kadar tabî ve haklı bir şey olamaz iken, bu aylıkların bütçeden ödenmesi ve bütçenin ise daha fazlasını vermeye müsait olmaması hasebiyle bu gayenin tahakkukuna, maalesef şimdikiye kadar imkân bulunamamıştır.

Diğer taraftan 1683 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 1930 yılından itibaren Genel Bütçenin zat maaşları tertiplerine konulmakta olan ödenekler, yıldan yıla artarak 1949 yılı bütçesiyle (55 050 000) lirayı bulmuştur. Bunun, bir taraftan Teşkilât kanunları ile kabul edilen memuriyet aded ve derecelerinin zaman zaman artırılması cihetine gidilmesinden ileri geldiği muhakkak olmakla beraber, yapılan zamların da bu artışlarda büyük tesirleri olduğu ifade edilebilir. Bu seyrin bundan sonra da aynı suretle devam ederek bütçeler üzerine ağır bir malî yük teşkil eyliyeceğini kabul etmek zaruridir.

.....

2. — 1683 sayılı Kanun yalnız Genel Bütçeden aylık alan memurlarla Katma Bütçeli dairelerden Hudut ve Sahiller Sağlık ve Vakıflar Genel Müdürlükleri memurlarına bağlanacak

emekli aylıklarına ait esaslarla, bağlanacak aylıkların ilgili bütçelerden ödenmesi ve diğer Katma Bütçeli dairelerle özel İdare ve Belediyelerin memurlarının emekli işleri için, yeni bir kanun yapılıncaya kadar, eski hükümlerin uygulanması hükümlerini ihtiva etmekte idi.

Her özel idarenin münhasıran o ilin, her belediyenin de yalnız o şehir veya kasabanın gelirleriyle giderlerini karşılaması gerektiği, halbuki bu idarelerde çalışarak emekli veya sakat durumuna girmiş veyahut ölmüş bir memurun kendisine veya dul ve yetimlerine bağlanacak aylıkların, o idarenin geliri müsait ise hemen ödenmeye başlanması, değilse müsait oluncaya kadar ödemenin, geri bırakılması doğru olmayacağı için ve bu işlerin bir elden idaresindeki faydalar da göz önüne alınarak, 1933 yılında 2097 sayılı Kanunla özel idarelerden aylık alan memur ve öğretmenlerin emeklilik işlerini görmek ve haklarını 1683 sayılı Kanun hükümlerini uygulamak üzere İçişleri Bakanlığında (Vilâyetler Hususi idareleri Tekaüt Sandığı) adlı bir Sandık kurulmuştur. Sonradan 2264 sayılı kanunla Ankara Merkez Belediyesi ile İstanbul Birleşik idaresinin aylıklı memurları da bu sandığa bağlanmıştır.

Sandıkça bağlanacak aylıklarla yapılacak ödemelerin, bu idare ve belediyelerin bütçelerinin aylık tertiplerine konan ödenekler esas tutularak bunlara mütenasiben tesbit edilip alınacak paralarla karşılanması yoluna gidilmiştir.

Sonradan katma bütçeli bir idare halini alan P.T.T. ve daha sonra Orman, Devlet Havayolları Genel Müdürlüklerinin aylıklı memurları hakkında, kendi teşkilât kanunlarındaki hükümlere dayanılarak yine 1683 sayılı Kanun hükümleri uygulanmaya başlanmış ise de, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ile üniversitelerin teşkilât kanunlarında böyle bir hüküm yer almadığı cihetle bu idarelerin aylıklı memurlarının emeklilik işleri halen açıkta bulunmaktadır.

3. — 1934 yılında 2454 sayılı Kanunla Devlet Demiryolları ve Limanları işletme idaresinin daimî kadrolarındaki müseccel memur, hizmetli ve işçilere mahsus olmak üzere, ilk defa, prim esasına müstenit bir Emekli Sandığı kurulduktan sonra,

1936 yılında 2921 sayılı Kanunla inhisarlar idaresi,

1937 yılında 3137 sayılı Kanunla Devlet Denizyolları ve Limanları idaresi,

Aynı yılda 3202 sayılı Kanunla Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası,

1938 yılında 3492 sayılı Kanunla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası,

1939 yılında 3575 sayılı Kanunla Askerî Fabrikalar,

1941 yılında 4085 sayılı Kanunla Belediyelerle Belediyeler Bankası,

1942 yılında 4222 sayılı Kanunla Devlet Ekonomi Kurumları;

1947 yılında 5129 sayılı Kanunla Köy Öğretmenleri ve Köy Sağlık Memurları,

Ve nihayet statüsüne göre Emlâk Kredi Bankası Memur ve Hizmetlileri,

İçin aynı esaslara dayanan birer Emekli Sandığı kurularak emekli sandıklarının adedi on bire çıkarılmıştır.

Bundan sonra 1944 yılında 4644 sayılı Kanunla Genel Bütçeye dâhil dairelerin hizmetlileriyle Devlet tarafından verilen sermaye ile işliyen idare ve müesseselerin memur ve hizmetlilerine 4222 sayılı Kanun esasları dairesinde emeklilik hakkı tanınarak bunlar da Devlet Ekonomi Kurumları memurları Emekli Sandığı ile ilgilendirilmiş, 1946 yılında 4010 sayılı Kanunla Maliye Kefalet Sandığı, yine aynı yıl, 4913 sayılı Kanunla, Belediye Başkanları, 4923 sayılı Kanunla da Özel İdarelerle Ankara Merkez Belediyesi ve İstanbul birleşik idaresiyle bunlara bağlı idare ve müesseselerin ve Özel İdareler Kefalet Emekli sandıkları ücretli memur ve hizmetlilerinin emeklilik işleri 4085 sayılı Kanunla kurulu Sandığa verilmiştir.

Özel sandıkları bulunmayan Katma bütçeli idarelerin ücretli memurları ile hizmetlilerine ise bugüne kadar emeklilik hakkı tanınmamış bulunmaktadır.

Görülüyor ki: muhtelif daireler, zaman zaman yalnız kendi memur ve hizmetlilerinin emeklilik işlerini görmek üzere ayrı ayrı sandıklar tesis etmişlerdir. Bunların heyeti umumiyesi aynı maksatla kurulmuş olmalarına rağmen, kanunlarında veya kanuna dayanan statülerinde, kâh memur ve hizmetlilerin, kâh dairelerin leh ve aleyhinde bâzı farklı hükümler yer almış ve bu hükümler bâzı dairelerde tahsis veya ödemelerin şekil ve miktarları üzerinde oldukça müessir olmuştur.

Gerek 1683 sayılı Kanuna, gerek mevcut sandıkları tesis eden kanunlara yeni hükümler ekliyen veya bunların bâzı hükümlerini değiştiren veya kaldıran, halen yürürlükteki kanunların adedi 74 ü, emekliliğe ait çeşitli hükümleri de ihtiva eden diğer kanunların adedi 84 ü bulmuştur. Bunlara ait tefsir ve Büyük Millet Meclisi kararları ise bu rakamların çok üstündedir.

Memur ve hizmetlilerin buldukları dairelerden başka dairelere nakilleri halinde emeklilik haklarının da naklolunması,

1. — Sandıklarda ise birikmiş paralarının %4 mürekkep faiz ile,

2. — 1683 sayılı Kanuna tâbi dairelerde ise aylık asıllarına ve hizmet sürelerine göre hesaplanacak muayyen paraların,

Devri suretiyle yapılan çok fazla ve karışık muameleleri getirmektedir.

İşte bütün bu sebepler, prim esasına dayanan, müstakil hüviyeti herkes hakkında aynı esasları uygulıyacak tek sandık kurulmasını ve 1683 sayılı Kanuna tâbi memurlar ile mevcut sandıkların kâffesinin, bütün hak ve vecibeleriyle birlikte süratle buraya devrolunmasını, bihakkın gerektirecek, kâfi sebepler olarak mütalâa edilmişti.

1683 sayılı Kanuna tâbi dairelerde çalışan aylıklı, memur, subay askerî memur ve gediklilerin emeklilik işlemleri, prim esasına dayanmamakta ve bağlanan aylıkları bütçelerden ödenmekte ise de 4805, 4806 ve 4807 sayılı kanunlarla, bunların aylıklarından 1.I.1945 tarihinden itibaren %5 emekli keseneği kesilerek, ilerde prim esasına müstenit tesis edilecek emekli sandığına devrolunmak üzere, emanet hesaplarında saklanması kabul edilmiş, bu suretle de bunların da teşkil edilecek böyle bir sandığa ithal edilmeleri için o zaman zemin ve imkân hazırlanmıştır.

4. — Emekli sandıkları prim esasına istinat etmekte olmaları itibariyle buralardan bağlanacak aylıkların da primi ödenen ücretlerin tutarları üzerinden hesaplanması tabiî ve esasen bu cihet kanunlarında da yazılı bulunmakta ise de tahsislerde, hizmet süreleri aynı olan bir aşağı derece aylıklı Devlet memuruna 1683 sayılı Kanuna göre bağlanacak aylık miktarının üstüne çıkılmaması esasına gidilerek ödemelerde eşitlik sağlamak istenmiş, bu yüzden prim esasına dayanan

sandıklarda alınan primlere göre bağlanması gereken aylık miktarları tenezzül etmiştir.

.....

Yukarda da izah olunduğu üzere, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren maaşlı memurların heyeti umumiyesi Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına alınacak ve o tarihten sonra emekli, dul ve yetim aylıklarının kâffesi de sandıkça bağlanacaktır. Bu memurların 4805 sayılı Kanununun yürürlüğe girdiği tarihe kadar aylıklarından emekli keseneği alınmamış olduğu ve halbuki prim esasına dayanan ve tediyelerini ancak evvelden alacağı primlere istinat ettirmesi tabii ve zaruri bulunan sandığın bunlara, primlerini almadığı hizmet sürelerini de hesaba katarak aylık tahsis ve tediye etmesi caiz ve mümkün olamayacağından, prim ödenmeksizin geçmiş bu gibi hizmetler için, ilgili dairelerin yapılacak bir hesapla, toptan sandığa bir para ödemeleri icabetmektedir. Yapıtılan hesaplara göre Genel Bütçeye dâhil daireler memurları için Hazinece ödenmesi gereken miktarın 260-270 milyon lira civarında olacağı tesbit ettirilmiştir.⁷²⁹

Tasarıyla, kamu çalışanlarının maaş ve emekliliklerini düzenleyen 73 adet kanun ve 1 adet nizamnamenin tüm hükümleri, 84 adet kanunun ise bazı hükümleri yürürlükten kaldırılıyordu.⁷³⁰ Tasarı geçici komisyonda da görüşüldü. Geçici komisyonun raporu tasarıyı şu şekilde anlatıyordu:

Tasarı; bütçe sistemi yerine prim esasına dayanan ilmi ve ileri bir sigorta sistemi kabul etmektedir. Hangi kurumda çalışırsa çalışsın emekli hakkı tanınan bütün memur ve hizmetliler primini ödediği aylık tutarı üzerinden emekli aylığı alacaktır. Birçok memleketlerde tatbik edilen bu sistemden müsait neticeler alınacağı ümidedilmektedir. Tasarının derpiş ettiği tahsis formüllerinin gerektirdiği geliri temin edecek tedbirler de sağlanmış bulanmaktadır. Bu tedbirler sandığın malî bünyesi hakkında verilecek izahatta daha geniş açıklanacaktır. Şunu şimdiden kaydedelim ki, sandık primini almadığı hiçbir külfet kabul etmemektedir. Tasarının tanıdığı haklar dolayısıyla primini almadan yapacağı çeşitli ödemeleri kurumları sandığa

---

⁷²⁹ Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporu (1/462), S. Sayısı: 194 **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:88, (18.05.1949).

⁷³⁰ Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanun tasarısı madde: 136-138, ss.41-51. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:88, (18.05.1949).

tesviye edecektir.

Sandığın İdare masrafları dahi kurumlara tahmil edilmiş ve sandığın hayatiyeti bu nevi tedbirlerle korunmuş ve bünyesinin takviyesine çalışılmıştır. Komisyonumuzda sandığa risk olabilecek külfetler tahmilinden mümkün mertebe içtinap etmiştir.

Arzına çalışıldığı üzere tasarı; enerjisini âmme hizmetinde tüketen memur ve hizmetlileri ihtiyarlıkta rahat bir hayata kavuşturmak arzusunun ışığı altında hazırlanmış ve bittabi imkânlar da nazara alınmıştır. Yürürlükte bulunan kanun aylık bareme dayanan bir tekaütlük kabul etmiş, aylık tutarını nazara almamış bu sebeple tekaütlük maaşı aylık tutarının dörtte birine kadar düşmekte bulunmuş idi. 600 lira maaş alan bir memur 150 lira tekaüdiye alabiliyordu. 600 lira asli maaşın bugün tediye esas tutarı 1000 liradır. 1000 lira aylık ve hizmet süresine göre değişen nispetler üzerinden emekli aylığı bağlanacaktır. % 30 dan % 70 e kadar yükselen nispet üzerinden bağlanacak emekli aylığının emeklilere arzulanan refahı sağlayacak esaslı bir adımdır. Tasarının yürürlüğe girmesinden sonra emekliye ayrılacaklar oldukça müsait ve tatminkâr bir emekli aylığı alacaklardır.

Tasarı; Maliye Bakanlığına kısa ve muayyen devrelerde sandığın malî durumunu aksuerele tetkik ettirmek mecburiyeti tahmil etmiştir. Bu tetkik sandığın hayatiyeti için gerekli tedbirleri almak vazifesini yüklemektedir. Bittabi müsait mali bir durum hâsıl olursa tanınan hakları genişletmek fırsatını da Hükümetin göz önünde tutmasına imkân verecektir.

Her biri farklı sistemlere dayanan ve farklı hükümleri ihtiva eden, tatbikat ve fiiliyatta bazan memurların bazan kurumların lehine ve aleyhine ehemmiyetli farklar doğuran kanunlara veya kanunlara müstenit statülere göre teşkil edilen 11 sandık bu tasarı ile kurulması teklif edilen Emekli Sandığına bütün hak ve vecibeleriyle devrolunacaktır. Genel, Katma ve Özel bütçelerden maaş tahsis edilmekte olan memur ve hizmetliler de bu sandığa dâhil olacaktır. Bu suretle aynı esas ve aynı nispet emekli hakkı tanınan bütün memur ve hizmetlilere bundan sonra seyyan olarak tatbik edilecek, her türlü farklar zail olacaktır. Artık Türkiye'de emeklilik muameleleri tek statüye bağlanmış bulunacaktır. Hemen, kayıt ve işaret edelim ki, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar emekliye ayrılmış ve

ayrılacak olanlar maaşlarını eskisi gibi Devlet Hazinesinden yani Genel, Katma Bütçeli dairelerle Özel İdareler Tekaüt Sandığından alacaktır. Geçici maddelerde görüleceği üzere eski emeklilerden I.VI.1930 tarihinden önce Tekaüt olanlara % 60 zam yapılmış mezkûr tarihten sonrakiler tekaüde esas aylıkları üzerinden bu kanuna intibak ettirilmiştir. 1.VI.1930 tarihinden önce emekliye ayrılmış olanların da yeni tasarıya intibak ettirilmesi etrafında yapılan incelemeler sonunda buna teknik imkân olmadığı anlaşılmış ve arzedildiği üzere % 60 zam ile yetinmek zorunda kalınmıştır.

Bâzı maaşlar üzerinde yapılan tetkik ve mukayeseler, bu tasarıya eski maaşları asli üzerinden intibak ettirilen emeklilerin alacağı aylıktan zam gören emeklilerin daha fazla faydalandığını göstermiştir.

Tasarı; müstakil hüviyetli bir sandık kurmaktadır. Ancak sandık Maliye Bakanlığına bağlıdır. Bu suretle Devletin kaderinden ayrılmış değildir. Sandık İktisadi Devlet Teşekkülleri karakterini taşımaktadır. Tüzel kişiliği haiz ve 3460 sayılı Kanun hükümlerine tâbidir. Yalnız sandığın hususiyetine ait bâzı hükümler bu tasarıda yer almıştır. Muamele itibariyle Umumi Murakabe Heyetinin kontrolüne tabidir.

Tasarı müktesep hakları tamamen mahfuz tutmuştur. Geçici maddeler buna ait hükümleri tedvin etmiştir.⁷³¹

Tasarı 18 Mayıs 1949 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. İlk sözü Komisyon Sözcüsü Sait Azmi Feyzioğlu aldı. Feyzioğlu öncelikle 1683 sayılı Askerî ve Mülkî Tekaüt Kanunu ile gündemdeki tasarıyı karşılaştırdı. 1683 sayılı kanun bir yardım ve lütuf kanunuydu. Memurdan hiçbir şey almadan, memura birçok şey verme esasına dayanmaktaydı veya memurun geçmiş hizmetini mükâfatlandırmaktaydı. İkinci olarak tasarı çalışanlarla emekliler ve emeklilerin kendi aralarındaki farklılıkları kaldırıyordu. 1683 sayılı kanuna göre emekli aylıkları asıl aylığa göre ayarlandığı için çalışanların maaşlarına asıl aylıklara ek olarak zam yapılmasına rağmen bu zamlar emekli maaşına yansımamış, bunun sonucunda emekli maaşları çalışanların maaşlarının % 25 oranına düşmüştü. Emeklilere yapılan zamlar da yeterli olmamıştı. Bu durumu düzeltmek için Devlet Demiryolları sigorta esasına dayanan ve çalışanlardan da aidat kesilen bir emeklilik sandığı kurmuş, bunun başarılı

---

⁷³¹ Geçici Komisyon raporu, ss.68-69. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:88, (18.05.1949).

olması üzerine Tekel ve Askerî Fabrikalar benzer sandıklar kurmuşlardı. Daha sonra 11 sandık daha kurulmuştu. Bundan sonra iki sistem arasında tanınan haklar, yaş haddi, ikramiye, tazminat gibi konularda farklılıklar ortaya çıkmıştı. Ayrıca memurların tayin ve nakilleri, kesintilerin de diğer sandığa nakledilmesini gerektirdiğinden hesap karışıklıklarına neden olmaya başlamıştı. Üçüncü olarak mevzuatta büyük kolaylık sağlanıyordu. Tasarı emekliyle ilgili 75 tane kanunu tamamen, 85 kanunun da ilgili maddelerini ilga ediyordu. Ayrıca tüm memurlar ve hizmetliler tek bir sandığa bağlanacak, işe ilk başladıklarında aylıklarının % 25'i, daha sonraki aylarda ise % 5'i bu sandığa yatırılacak, aylık veya ücretlerinin her yükselişinde yükselen miktarlar artış farkı adı altında bu sandığa yatırılacak, bu miktarların bir misli de mensup olduğu kurum tarafından yatırılacaktı. Son olarak da daha önce emekli olmuş bulunanların aylıklarına da zam yapılarak yeni emeklilere intibak ettirilecekti. 1945'ten beri çalışanların maaşından kesilen % 5 kesinti tutarı olan 270 milyon ve diğer sandıkların sermayeleri olan 200 milyon liranın Emekli Sandığı'na devredilmesiyle sermaye tutarı 470 milyon lira olacaktı. Ayrıca her yıl çalışanlar ve kurumlardan kesilecek 38-40 milyon lira ve tüm sermayenin işletilmesinden elde edilecek kâr ve faiz de bu sermayeye eklenecekti. Bu sermaye ile Emekli Sandığı risksiz ve rahat bir şekilde emeklilere hizmet edecekti.⁷³²

Komisyon Sözcüsü'nden sonra D.P. adına Eskişehir Milletvekili Kemal Zeytinoğlu söz aldı. Zeytinoğlu bu tasarının geç kalmış bir tasarı olduğunu, yıllarca çalışanın sömürüldüğünü ileri sürdü. Tasarıda özellikle 1930 tarihinden önce emekli olanların aylıklarına sadece % 60 oranında zam yapılmasının ve diğer emeklilerden az maaş almalarının kabul edilemeyeceğini söyledi. Zeytinoğlu, verilecek emeklilik maaşlarının asgari geçimi temin etmekten uzak olduğunu savundu. Zeytinoğlu'na göre Emekli Sandığı'nın Maliye Bakanlığı'na bağlanması doğru değildi. 1949 bütçesinin açığını kapatmak için sandığa ait 80 milyon lira çıkarılacak uzun vadeli borçlanma tahvillerine karşılık olarak gösterilmişti. Emekli Sandığı, buna teşebbüs eden Maliye Bakanlığı'na bağlanıyordu. Ayrıca yürürlükte bulunan kanuna göre yaş haddi aranmaksızın 25 yıl hizmetten sonra emekli olunabiliyordu. Görüşülen tasarıda ise 55 yaş ve 30 yıl hizmet süresi konmuştu. Yürürlükte olan kanuna göre işe başlayana yeni kanun uygulanamazdı. Emeklilik hakkının başlangıcı için 18 yaşın doldurulması şartının bu tasarının yürürlüğe girişinden daha önce işe başlayanlara uygulanması ise diğer bir haksızlıktı. Ayrıca işleri diğerlerinden daha yorucu ve riskli olan çalışanların hizmet süreleri de diğerlerinden farklı hesaplanmalıydı. Son olarak da cumhurbaşkanları, bakanlar, meclis başkanları ve milletvekillerine emeklilik hakkı tanımak doğru değildi. Politika bir geçim yolu

---

⁷³² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:88, (18.05.1949), ss.498-500.

olmaktan çıkarılmalıydı.⁷³³

C.H.P. Erzurum Milletvekili Vehbi Kocagüney, tasarının lehine konuşanlardandı. Kocagüney'e göre çalışanlar hakkında bu derece güzel düzenlemenin daha önce yapılmamış olmasının nedeni Türkiye'nin dokuz yıllık bir savaştan çıkması yüzünden yıkılan Türkiye'yi yeniden yapmak zorunluluğuydu. Tasarı güzeldi ama yine de bazı düzeltmeler yapmak gerekliydi. İlk olarak, sandık devlet güvencesi altına alınmalıydı. İkinci olarak emeklilerden vergi kesilmemeliydi. Üçüncü olarak 3-4 çeşit maaş alan memurların maaş rejimi tekleştirilmeliydi. Ayrıca 1930 öncesi ve sonrası diye emeklileri ikiye ayırmamak gerekiyordu. Son olarak da memur ve emeklilere verilen çocuk parası aynı olmalıydı.⁷³⁴

C.H.P. Gümüşhane Milletvekili Tahsin Tüzün, tasarı üzerinde yaptığı konuşmasında bu tasarıyla emekli sandıklarının ikinci defa birleştirildiğini, ilkinin 1930 yılında 1683 sayılı bir kanunla 8-10 sandığın birleştirilmesiyle gerçekleştiğini söyledi. Bundan sonra tekrar 11 adet sandık daha kurulmuştu. Tüzün'e göre İdare Meclisi ve Sıhhiye Heyeti kurulması da lüzumsuzdu, çünkü bu tasarıda her şey açık olarak hükme bağlanmıştı. Bu işler için kurullara ihtiyaç yoktu. Aslında emekli sandığı kurulması da lüzumsuzdu, Maliye Bakanlığı'nın mevcut emekli sandığı biraz daha genişletilerek bu hizmet yerine getirilebilirdi. Ayrıca kurulacak bu kadar geniş bir kurumun masrafları, kendisine ayrılacak fonları ve sermayeyi gittikçe daha fazla şekilde harcayacaktı.⁷³⁵

C.H.P. Gaziantep Milletvekili Bekir Kaleli'nin üzerinde durduğu konu harp maluliyetiydi. Kaleli, emeklilik yaşını doldurmadığı halde malû olanların emeklilik işlemine tabi tutulmayıp dereceleri oranında ve tazminat adı altında ödenek almalarını, hizmet edecek durumda olanların da memur statüsü hükümleri içinde işlem görmelerini istedi.⁷³⁶

C.H.P. Hatay Milletvekili Eyüp Durukan ise emeklilikte adalet ve eşitlik konularına değinerek bu tasarıda bu ilkelere önem verileceği söylenmesine rağmen gerçekte böyle olmadığını ileri sürerek bu konuda 1930 öncesi ve sonrası emeklilerle, askeriyeden değişik rütbelerde emekli olanlardan örnekler verdi. Durukan ayrıca, subayların harp okuluna girer girmez kıdemlerinin sayılmaya başlaması gibi, dışarıda eğitim görüp askeriyede çalışan doktor,

---

⁷³³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:88, (18.05.1949), ss.500-502.

⁷³⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:88, (18.05.1949), ss.502-503.

⁷³⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:88, (18.05.1949), ss.503-505.

⁷³⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:88, (18.05.1949), ss.505-507.

eczacı, dişçi ve veterinerlerin de aynı haklara sahip olmasını istedi. Durukan son olarak çalışanlara verilecek zamların emeklilere de aynı oranda yansıtılması için bir prensip kararı alınmasını teklif etti.⁷³⁷

C.H.P. Urfa Milletvekili Esat Tekeli ise iki konu üzerinde durdu. Tasarıya göre milletvekilinin emeklilikten faydalanabilmesi için aralıksız olarak milletvekili seçilmesi gerekiyordu. Tekeli, bunun yanlış olduğunu, emekliliğin bir sınıf değil vatandaşlık hakkı olduğunu ileri sürerek, kesintisiz milletvekili seçilme şartının kaldırılmasını istedi. İkinci olarak da emekli olan bir kimsenin Emekli Sandığı'yla ilgili olan bir işe girmesi durumunda emeklilik maaşının yarısının kesilmesinin, aynı sandıkla ilgisi olmayan bir işe girmesi durumunda ise emekli maaşının kesilmemesinin mantıklı olmadığını belirtti.⁷³⁸

C.H.P. Zonguldak Milletvekili Orhan Seyfi Orhon tasarıya karşı olduğunu söyleyerek konuşmasına başladı. Karşı olmasının nedenini de bu tasarının emekliyi belirli bir süre çalıştıktan sonra işe yaramayan, ihtiyarlamış biri olarak görmesi olarak açıkladı. Emeklilerin içinde buldukları durumla ilgili de şu örnekleri verdi:

Safranbolu'da bir emekli ile konuştum. Gözleri pek iyi görmüyordu. Meşrutiyette tekaüt edilmiş, Ziraat Bankasında 500 kuruş maaşlı bir memur, şöyle diyordu:

O zaman 500 kuruş bu kazada dolgun bir maaş sayılıyordu. Memleket eşrafındandım. Tekaüt edildim nasılsa bugüne kadar yaşadım. Şimdi tekaüt maaşımı bu beş yüz kuruşa yapılan zamlar ve ilâvelerle alıyorum. Devlet Bareminde bugün 500 kuruşlu bir hizmet var mıdır?

Arkadaşım Yusuf Ziya Ortaç'ı işhat ediyorum. Ona sorunuz. İstanbul'da idare hanenize iş istemek bahanesi ile bir ilköğretmen emeklisi geliyordu. Çalışmaya takati yoktu. Ufak tefek yardımlar yapıyordu. Bir akşam Taksim'de pencereden sokağa bakarken, bu zatın çenesine bir mendil bağlamış, bir elini açmış, apartman pencerelerine baka baka dilendiğini gördüm. Bu kürsüden eski Millî Savunma Bakanımız Sayın Münir Birsal'e teşekkürlerimi tekrar etmeyi bir borç bilirim. Damadının İstanbul civarında bir hizmete nakledilmesini diliyen eski bir temyiz azasının ricasını hatırlıyacaktırlar. Lâleli'de Harikzedegân apartmanlarının üç odalı bir dairesine sığan bu

---

⁷³⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:88, (18.05.1949), ss.507-509.*

⁷³⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:88, (18.05.1949), ss.509-510.*

muhterem zat, 125 lira ile emekliye ayrılmıştı. Yanındaki iki hasta kızına bakabilmek için sabahtan akşama kadar bulaşık yıkayarak, yemek pişirerek, ortalık süpürerek bitâb bir hale geliyordu, ölmeyi yaşamayı mı temenni edeceğini şaşırması. Gösterdikleri insanca alâkaya minnettarım.

Misallerimi uzatmıyacağım. Emeklilik kadrosu bu türlü facialarla doludur. Yalnız şunu arz edeyim ki, Hükümet resmî dili ile (Dar ve sabit gelirli) diye tavsif ettiği bu memur sınıfının aldığı maaşla çok sıkıntı çekerek geçineceğini söylerken emekliye ayrılınca bunun üçte biri ile, yarısı ile, üçte ikisi ile geçinebileceğini nasıl kabul ediyor?⁷³⁹

C.H.P. Niğde milletvekili İbrahim Refik Soyer, kendisinin 1683 sayılı kanunda değişiklik yapılması amacıyla iki defa önerge sunarak bazı tekliflerde bulunduğunu, bu tasarının Meclis'e sevk edildikten sonra komisyonda görev aldığını, fakat istedikleri değişikliklerin yeterince yapılmadığını söyledi. Soyer'e göre tasarının eksiklikleri veya eleştirilecek yönlerinden bazıları şunlardı: 1. Taşrada şubeler açılarak geniş sayılı ve paralı sandık idaresi, yönetim ve sağlık kurulu kurularak; sandık memurlarına olağanüstü çalışma ikramiyesi kabul edilerek sandık riske sokuldu. 2. İktisadi Devlet Teşekkülündeki bazı hizmetliler başka bir sandığa devredilmesine rağmen Devlet Teşekkülündeki aynı hizmetliler bu sandıkta alıkonuldu. 3. Emekliler arasında haksız farklılıklar oluşturuldu. 4. Malullerin maluliyet oranları ve maluller arasında birçok hesaplar konularak aylıkların tahsil ve tediyesinde karışıklıklar çıkmasına imkan verdi. 5. Harp malullerinden cephe malul olanlarla diğer türlü malul olanlar arasında hiçbir fark gözetilmedi. 6. İki yönden emekli maaşı alanların az olan emekli maaşı kesilmesi ilke olarak kabul edilmesine rağmen bazı memurlara iki yönden emeklilik maaşı kabul edildi.⁷⁴⁰

Konuşmalardan sonra maddelere geçildi. Maddeler üzerinde görüşülürken bazı maddelerde değişiklikler yapıldı. Bu değişikliklerden bazıları şunlardı:

1. Niğde Milletvekili Vehbi Sarıdal'ın teklifiyle Sandık organlarına bir Genel Kurul eklendi ve bu organ en yetkili organ olarak kabul edildi.⁷⁴¹

2. Hatay Milletvekili Eyüp Durukan'ın teklifiyle 12. maddede sayılan

---

⁷³⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:88, (18.05.1949), s.511.

⁷⁴⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:88, (18.05.1949), ss.512-514.

⁷⁴¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:88, (18.05.1949), s.532.

Sandıktan faydalanacaklar listesine gedikli erbaşlar eklendi.⁷⁴² Bu maddenin ikinci görüşülmesinde maddeye ordu uzman çavuşları da ilave edildi.⁷⁴³

3. Gümüşhane Milletvekili Tahsin Tüzün ve Seyhan Milletvekili Makbule Dıblan'ın teklifleriyle yetim kız çocuklarına aylık bağlanması ile ilgili 75. maddeye 25 yaşını doldurmuş olan kız çocuklarının muhtaç olmaları şartı kaldırıldı.⁷⁴⁴ Daha sonra komisyondan gelen düzeltmeyle yaş sınırı tamamen kaldırıldı.⁷⁴⁵

Maddeler üzerindeki birinci görüşmeler bazı maddelerin komisyona iadesiyle 27 Mayıs 1949 tarihinde sona erdi.⁷⁴⁶

Komisyona gönderilen maddelerde de bazı değişiklikler yapıldı. Bunların bazıları şu şekildedir:

1. Sandığın bir organı olan Sağlık Kurulu üye sayısı 8'den 3'e düşürüldü. Buna göre Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden katılacak 2 öğretim üyesi iptal edildi. Milli Savunma Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Emekli Sandığına tayin edilecek 2'şer uzman hekim sayısı 1'er olarak değiştirildi.⁷⁴⁷

2. Kurumun kârından hizmetlilere pay aktarımı iptal edilerek kâr sermayeye geçirildi.⁷⁴⁸

3. Lokomotif üzerinde, denizde, atelye, fabrika ve maden işlerinde bazı ağır işlerde çalışanların fiili hizmet sürelerine her yıl için 6 ay eklemeler yapıldı.⁷⁴⁹

Komisyona iade edilen maddelerin görüşülmesiyle birinci görüşmeler 31 Mayıs 1949 tarihinde sona erdi.⁷⁵⁰ Tasarımın ikinci görüşülmesi 7 Haziran 1949 tarihinde başladı. İkinci görüşmede özellikle geçici maddelerde bazı küçük değişiklikler yapıldı. Sonuçta 8 Haziran 1949 tarihinde tasarının tümü hakkında yapılan oylama sonucu 2 ret oyuna karşılık 293 oyla tasarımı kanun olarak kabul

---

⁷⁴² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:91, (24.05.1949), ss.679, 687.

⁷⁴³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:103, (07.06.1949), s.434.

⁷⁴⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:92, (25.05.1949), s.813.

⁷⁴⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:96, (30.05.1949), s.1092.

⁷⁴⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:94, (27.05.1949), s.929.

⁷⁴⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:96, (30.05.1949), s.1085.

⁷⁴⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:96, (30.05.1949), s.1087.

⁷⁴⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:96, (30.05.1949), ss.1087-1088.

⁷⁵⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:97, (31.05.1949), s.1120.

edildi. Bu oylamada D.P. milletvekilleri de kabul oyu kullandılar.⁷⁵¹

3.1.7.4. İhtiyarlık Sigortası Kanunu

Çalışma Bakanlığı'nca hazırlanan İhtiyarlık Sigortası Kanunu tasarısı 18 Nisan 1949 tarihinde toplanan Bakanlar Kurulu'nda ele alınarak TBMM'ne gönderilmesi kararı alındı ve 21 Nisan 1949 tarihinde Meclis'e gönderildi. Bu tasarının hazırlanış gerekçesi tasarıda şu şekilde anlatılıyordu:

İş hayatında çalışan işçi ve hizmetlilerimize ihtiyarlık hallerinde gerekli sosyal yardımı yapmak ve bütün ömrünü memleket iktisadiyatına vakfetmiş bulunan bu kimselerin ihtiyarlıklarını emniyet altında görmelerini sağlamak amacıyla ve 3008 sayılı İş Kanununun 107 nci maddesi gereğince İhtiyarlık Sigortası Kanunu tasarısı hazırlanmış bulunmaktadır.

Bütün ileri memleketlerde olduğu gibi memleketimizde de İhtiyarlık Sigortasının tesis olunması sırasında üç riskin karşılanması icabetmekte idi. Bunlardan birincisi ihtiyarlık, ikincisi mâlûliyet ve üçüncüsü de ölüm riskidir.

Mâlûliyet ve ölüm hallerinde yapılması gerekli yardımların önceden esaslı şekilde tâyin ve tesbit olunabilmesi için geniş ihesai bilgiye ihtiyaç bulunmaktadır. Memleketimizde bugüne kadar bu sigorta kolları için gerekli istatistik malûmat toplanmış bulunduğundan bu risklerin ne miktar primle karşılanabileceği hakkında hakikate yakın bir hesap yapılması mümkün olmamıştır. Bu suretle, hazırlanmış bulunan kanun tasarısında ihtiyarlık riski tam mânasiyle karşılanmış, maluliyet ve ölüm risklerine karşı muvakkat tedbirler alınmıştır. Bu kanunun tatbiki sırasında edinilecek tecrübelerden faydalanmak suretiyle, en kısa zamanda maluliyet ve ölüm hallerinde de esaslı yardımların yapılabilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.⁷⁵²

İhtiyarlık Sigortası Kanun tasarısı 1 Haziran 1949 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Tasarı üzerinde ilk sözü C.H.P. Konya Milletvekili Sadi Irmak aldı. Irmak, ülkede sigortacılığın büyük ilerleme

---

⁷⁵¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:104, (08.06.1949), ss.603-606.

⁷⁵² *İhtiyarlık Sigortası Kanunu tasarısı ve Ekonomi, Gümrük ve Tekel ve Ulaştırma Komisyonlarının düşünceleri hakkındaki raporlarla Çalışma Komisyonu raporu (1/540), S. Sayısı: 220. T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:106, (10.06.1949).

kaydettiğini, sosyal sigortalar kurumu ile çalışan insanların çalışamayacak hale geldiğinde durumlarının emniyet altına alındığını, ayrıca çalışanların sadece meslek hastalıkları değil tüm adi hastalıklara karşı da sigorta kapsamına alındığını söyledi. Diğer ülkelerde sigorta primlerinin üçte birinin işçi, üçte birinin işveren, son üçte birinin de devlet tarafından ödendiğini, Türkiye’de de devletin katkısının olması gerektiğini, hatta imkân olsa devlet katkısının üçte bir olması gerektiğini teklif edeceğini belirtti.⁷⁵³

C.H.P. Niğde Milletvekili Vehbi Sarıdal, öncelikle Günaltay Hükümetini Emekli Sandığı Kanunu gibi bu kanunu da hazırlayarak Meclis’e sevkettiği için tebrik etti. Sarıdal, gündemdeki tasarıda 60 yaşını dolduran ve 25 yıl çalışmış bir emekliye yılda 400 liradan az olmamak şartıyla aylık bağlanması hükmünü de överek bu paranın az para olmadığını belirtti. Bazı hesaplamalar yapan Sarıdal, 30 yıl çalışan ve günde 5 lira alan bir işçiye günde 2 lira emekli parası vermenin gerçekten önemli olduğunu söyledi. Tasarıya göre ayrıca, bir işçi işinden ayrılmak zorunda kalırsa ya da kadın işçi evlenip işinden ayrılırsa işçinin yatırdığı tüm primler faizsiz olarak kendisine iade ediliyordu. Bir de 50 yaşında çalışamayacak hale gelen işçiye de ihtiyarlık aylığı bağlanıyordu. İşçi emekli olmadan ölürse ödediği primlerin % 50’si eşine, % 30’u 18 yaşından küçük çocuklarına, bir miktar da anne ve babasına toptan ödeniyordu.⁷⁵⁴

D.P. İstanbul Milletvekili Salamon Adato tasarının yeterli olmadığını belirttiği konuşmasında, ihtiyarlık sigortasından daha önemli ve henüz ele alınmamış olan ölüm ve maluliyetle ilgili sigortanın olduğunu söyledi. Adato’nun belirttiğine göre çalışmaya başladıktan bir yıl sonra vefat eden veya malul olan bir işçiye işçi ve işverenin ödediği primin % 8’i ödenecekti. Emeklilik yaşı haddinin diğer ülkelerdeki gibi 60 olarak düzenlendiğini de belirten Adato, Türkiye’deki bir işçi ile mesela Amerika’daki bir işçinin hayat standardının aynı olmadığını, bu nedenle bu düzenlemede Türkiye’deki şartların esas alınması gerektiğini ileri sürdü.⁷⁵⁵

C.H.P. İstanbul Milletvekili Ali Rıza Arı ise tasarı lehinde yaptığı konuşmasında primlere katkısı olmayan devletlerin olduğunu, yaş hadleri de genellikle 65-70 olduğunu söyleyerek, Türkiye’nin elinden ancak bu kadarının geldiğini belirtti.⁷⁵⁶

---

⁷⁵³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:98, (01.06.1949), ss.58-59.

⁷⁵⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:98, (01.06.1949), ss.59-60.

⁷⁵⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:98, (01.06.1949), ss.61-62.

⁷⁵⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:98, (01.06.1949), ss.62-63.

C.H.P. Çorum Milletvekili Hasene Ilgaz tasarımı desteklerken asgari ücret baremi tespit edilmesi gereğinden bahsetti. Ayrıca yıpranma payı, emeklilik yaşının fazla olması konuları üzerinde de durdu.⁷⁵⁷

C.H.P. Bursa Milletvekili Faik Yılmazipek ise işveren açısından konunun üzerinde durdu. İş Kanunu'nun aslında işçi kanunu olduğunu, işçiye iş garantisi verirken, işçinin istediği zaman işinden ayrılabilceğini, bunun da işverene zararı olduğunu iddia etti. Yılmazipek'e göre işçinin kayması, seyyal olması nedeniyle de Türk sanayi 8 yılda % 40 gerilemişti. Kendisinin işçi aleyhinde olmadığını, kendi fabrikasında çalışan kadınların her birinin boynunda 3-4 altın olduğunu, işçilerindeki altınların tutarının 50 bin liradan fazla olduğunu, 52 odalı apartmanını işçilere tahsis ettiğini, bunları komisyon üyeleri Hulûsi Oral ve Hasene Ilgaz'ın da gördüğünü belirterek, gündemdeki tasarının, İş Kanunu'nda gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra görüşülmesini istedi.⁷⁵⁸ Bundan sonra tasarının maddelerine geçildi.

Maddelerde en fazla emeklilik yaşı üzerinde duruldu. 60 yaşın fazla olduğu düşüncesiyle Zonguldak Milletvekili Sabri Koçer ve Eskişehir Milletvekili Kemal Zeytinoğlu emeklilik yaşının 55, Bursa Milletvekili Faik Yılmazipek ise 50 olmasını istedi. Çalışma Komisyonu Sözcüsü Hulûsi Oral ise emeklilik yaşının tüm ülkelerde en az 60 olduğunu, zaten çalışmayacak durumda olanlara 50 yaşında emekliliğin kabul edildiğini, genel emeklilik yaşının 55'e indirilmesi durumunda birden emekli olacakların sayısının fazla olması nedeniyle kurumun bu parayı ödeyemeyip çökeceğini ileri sürdü. Ali Rıza Arı ise emeklilik yaşının düşürülmesinin istendiğini, fakat Türkiye gerçeklerine uymadığını söyledi.⁷⁵⁹

Çalışma Bakanı Reşat Şemsettin Sirer, Sabri Koçer'in Zonguldak maden ocaklarında 50-60 yaş arasında olan işçilerin sayısıyla ilgili rakamların düşüklüğünün korkutucu olduğunu, fakat zaten o yaşa gelmiş işçilerin işi bırakıp kendini köyündeki işlere verdiğini, madende ise çocuklarının çalıştığını, o nedenle 50-60 yaş arası işçilerin sayısının düşük olduğunu söyledi. Maluliyet aylığı üzerinde de duran Sirer, Türkiye'nin bundan daha ağır bir sorumluluğu kaldıramayacağını savundu.⁷⁶⁰

C.H.P. Bursa Milletvekili Faik Yılmazipek tekrar söz alarak kendisinin 22 yıllık sanayici olduğunu, 60 yaşında işçi görmediğini, bu kanunun fantezi

⁷⁵⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:98, (01.06.1949), s.63.

⁷⁵⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:98, (01.06.1949), ss.64-65.

⁷⁵⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:98, (01.06.1949), ss.67-68.

⁷⁶⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:98, (01.06.1949), ss.69-70.

olduğunu daha öce söylediğini, işçiye faydalı bir iş yapılacaksa 50 yaşın iyi olduğunu belirtti. Arı'nın, kendi atölyeleriyle Napoli atölyelerini karşılaştırmadaki amacını da anlamadığını belirten Yılmazipek, işverenlerin daha önce yatırdıkları Çalışma Bakanlığı'nın emrindeki paranın 8,5 milyon lira olduğunu, bunun yıllık faizinin ise 450 bin lira olduğunu söyleyip, Arı'nın işveren priminin yükseltilmesi teklifine karşı çıktı.⁷⁶¹ Madde üzerinde verilen önergelerden Zonguldak Milletvekili Sabri Koçer ve Eskişehir Milletvekili Kemal Zeytinolu'nun emeklilik yaşının 55'e indirilmesi önermeleri oylandı. Kabul edenlerle etmeyenlerin sayısı eşit olduğundan bir gün sonra açık oylamaya geçildi. Açık oylamada önerge bir gün önceki tartışmaların aksine 16 kabul, 1 çekinse oya karşılık 216 oyla reddedildi.⁷⁶² Bundan sonra bazı küçük değişikliklerin dışında önemli bir değişiklik olmadan maddeler kabul edildi. Yürürlük tarihi ise verilen bir önergeyle 1 Temmuz 1950 yerine 1 Nisan 1950 olarak değiştirildi. Bundan sonra yapılan oylamada 1 geçici, 44 asıl maddeli tasarı kanun olarak kabul edildi.⁷⁶³

3.1.7.5. Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu

Çalışma Bakanlığı'nın hazırladığı Hastalık Sigortası Kanunu tasarı Bakanlar Kurulu'nun 3 Kasım 1949 tarihindeki toplantısında ele alınarak TBMM'ne gönderilmesi kararı alındı. İlgili komisyonlarda görüşülen tasarı Çalışma Komisyonu'nda bazı değişikliklere uğradı. Tasarının gerekçesinde tasarı hazırlanış nedenleri şu şekilde anlatılıyordu:

İş hayatında çalışan işçi ve hizmetlilere hastalık hallerinde gerekli sosyal yardımı yapmak ve ömürlerini memleket iktisadiyatına vakfetmiş bulunan bu kimselerin hastalık hallerini de emniyet altında görmelerini sağlamak maksadiyle ve 3008 sayılı İş Kanununun 107 nci maddesi gereğince Hastalık Sigortası Kanunu tasarı hazırlanmış bulunmaktadır.

Bu tasarı ile İş Kanununa tâbi iş yerlerinde çalışanlardan sigortalı sayılanların hastalıkları halinde, gerekli her türlü sağlık yardımlarını görmeleri derpiş edilmiş olduğu gibi, bu yüzden işten kalacakları müddetler için de, günlük ödenek almaları sağlanmaktadır.

---

⁷⁶¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:98, (01.06.1949), s.70.

⁷⁶² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:99, (02.06.1949), ss.81-82, 137-140.

⁷⁶³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:99, (02.06.1949), ss.96.

Her bakımdan çok lüzumlu ve faydalı bulunan hastalık sigortasının büyük bir ihtiyacı karşılayacağı tabî ve bedihidir. Aslında hastalık sigortasının bir cüzünü teşkil eden analık sigortası, henüz hastalık sigortasının kurulmamış olması dolayısıyla iş kazalarıyla meslek hastalıkları sigortasıyla birlikte ve 4772 sayılı Kanunla tesis edilmiş idi. Hastalık sigortasının kurulmakta olması sebebiyle analık sigortası da bünyesinin gerektirdiği gibi hastalık sigortasının içine alınmaktadır.⁷⁶⁴

Tasarı, Çalışma Komisyonu'nda görüşülürken öncelikle tasarının adına "Analık" kelimesi eklendi. Böylece tasarının adı "Hastalık ve Analık Sigortası" olarak değiştirilmiş oldu. Ayrıca bazı küçük değişiklikler de yapıldı. Çalışma Komisyonu bu değişiklik ve tasarının diğer yönlerini şu şekilde izah ediyordu:

Tasarının başlığına (Analık) kaydının konulması yerinde görüldü. Çünkü İş Kanununun yüzüncü maddesiyle İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Kanunu bu kaydı sureti mahsusada bir başlık olarak ele almış ve hususiyet vermiş olmasından analık halinin başlıkta bulunması lüzumlu görülmüştür.

Memleketimizde yepyeni olan ve sosyal bünyemizde çok değerli bir mâna ifade edecek bulunan bu tasarı, halen İş Kanununa tâbî iş yerlerinde çalışan sigortalı işçilerin hastalık halleriyle analık hallerini ele almış bulunmaktadır.

Sigortalı işçilerimiz 4772 sayılı Kanunla meslek hastalığında ve iş kazalarında tedavi edildiği ve tedavi müddeti içinde kendisinin ve yakınlarının geçimine yardım olacak ödeneği almakta oldukları görülmektedir. Bu hastalıklar dışında ârız olan her hangi bir hastalıkta da derhal muayene ve teşhis ve tedavisine gidilmesi hususu da bu tasarıyla ele alınmış ve analık halleriyle göz önünde tutulmuş bulunmaktadır. Esasen 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu ile de ilerisi teminata bağlanan sigortalı işçinin içtimai bünyemizde sosyal haklarının mümkün olduğu kadar göze alındığı ve bu tasarı ile de biraz daha ileri gidildiği müşahede edilmiştir.

Sigortalı işçinin hastalığında tedavisi ve ücretinden bir kısmının bu tedavi zamanında verilmesi ve hattâ sigortalı işçinin beraberindeki ana ve babasını ve velayeti altındaki çocuklarının

---

⁷⁶⁴ *Hastalık Sigortası Kanunu Tasarısı ve Ekonomi, Gümrük ve Tekel, Sağlık ve Sosyal Yardım ve Ticaret Komisyonları mütalâaları ve Çalışma Komisyonu raporu (1/611), S. Sayısı: 82. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:21, (23.12.1949).*

asgari bîr ücretle muayene ve tedavisi derpiş edilmesi işçinin ve iş hayatına ve iş hukukuna büyük bir değer verilmesinin ifadesidir.

Sigortalı işçi kadının ve işçi erkeğin sigortalı olmıyan karısının gebelik muayenesi, tedavisi ücret ve yardımlarıyla muayyen müddetlerde işten kalma zamanlarındaki ödenek verilmesi doğum masraflarıyla emzirme yardımları yapılması ve bu doğum neticesi hâdis olacak hastalıklarının tedavi masrafları temin edilmesi Devletin sosyal alandaki yardımlarının tezahürü olarak görülmüştür.

Bilhassa henüz her yerde tatbikına imkân sağlanamıyan İş Kanununun şumulünden dışarıda kalan işçi ve hizmetlilerin dernek kurarak toplu halde Bakanlıkça tesbit edilecek şartlar dairesinde kendilerini bu tasarıya göre sigorta ettirebilmeleri hükmünün ele alınması tasarının iyi neticelerinin tezahürünün delilidir.

Tasarı, Millî ve iktisadi kalkınmamızın ana unsurlarından birisi ve belki birincisi olarak her meslek sınıf ve sanattaki bilfiil çalışan işçinin sağlığını ve sıhhatini korumayı hedef tutmakla en büyük hizmet ve vazifeyi yapacaktır.

Gerek Tarım, endüstri ve gerekse bunların ifadeleri olan ticaret ve nihayet ekonomik kalkınmanın, insan ve makina ve tabiat enerji ve kaynağına dayandığına göre, bunların hepsini meydana getiren beden ve bedenle beraber fikir işçisinin her türlü sıhhat sağlık ve hayat şartlarını korumakla mümkün olduğu zahir olması itibarıyla bu kuvvetlerin korunmasında bir faydası dokunacak olan bu tasarının ekonomik ehemmiyeti de aşikârdır.

Mütekâmil bir tasarı olduğu iddia edilemeyecek olan bu lâyiha bugünkü sosyal ve ekonomik durumumuza mümkün olduğu kadar bünyemize uygun ve işliyebilecek hükümleri getirmiş ve hususiyle, işçinin bugünkü ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmakla beraber yarın ve daha ileri zamanlarda inkişaf edecek anlara mütenazır olarak hareketli bir sosyal işler manzumesi formülü getirmiş olmakla hakikaten devlete işçiyi ve iş verenleri temas halinde tutarak iktisadi ve içtimai tesanütlü bir ilerleme ve kalkınma yolunu kapsamış görülmektedir.

Bu itibarla iş hukukuna, işçiye ve işçiliğe bir değer ve hak veren tasarı gayet tabîi olarak işçilerle iş verenlere de gerek kendilerinin ve gerekse devletin âli menfaatleri için vecibeler

tahmil etmiştir.⁷⁶⁵

Tasarı, Genel Kurul'da 23 Aralık 1949 tarihinde görüşülmeye başlandı. İlk sözü alan D.P. Muğla Milletvekili Nuri Özsan, bu sigorta kanununun gündeme alınmasından duyduğu memnuniyeti dile getirdi. İşçiler sigorta yokluğu nedeniyle hasta olsa bile para kazanmak uğruna çalışmak zorunda kalıyordu. Bu sigorta dışında ayrıca işsizlik ve tabii ölüm sigortalarının da bir an önce hazırlanması gerekiyordu. Bunun yanında tasarıda sigorta kurumuna fazla takdir yetkisi tanınmıştı. Bunun da mahzurları çıkabileceğinden maddelerdeki takdire dayanan hükümler daha da kesinleştirilmeliydi.⁷⁶⁶

C.H.P. İstanbul milletvekilleri Ali Rıza Arı ve Nikola Fakaçelli, Çorum Milletvekili Hasene Ilgaz tasarının önemli olduğunu belirterek Başbakanından Bakanına ve bürokratına kadar emeği geçenlere teşekkür ettiler. Ilgaz, ayrıca çalışma ortamlarının kontrol edilmesi için teftiş sisteminin iyi çalışmasını ve işyerlerinin bazı bölümlerinde çalışma yıllarının kısıtlanmasını istedi. Aksi takdirde bu sigortanın çok fazla faydası olmayacaktı. Ayrıca hastalığı nedeniyle işinde çalışamayacak olanlara da geçim derdi nedeniyle aynı işyerinde daha hafif işler bulunması çarelerinin de aranmasını istedi.⁷⁶⁷

İstanbul Bağımsız Milletvekili Adnan Adıvar ise hastalık sigortasının tarihini anlattığı ve sigortayı övdüğü konuşmasında ilk hastalık sigortasının 60-65 yıl önce Almanya'da Bismark'ın Başbakanlığı zamanında Hasta Sandığı adıyla kurulduğunu, 18 yıl önce Almanya'dan Fransa'ya geçtiğini, İngiltere'de ise yeni olduğunu söyledi.⁷⁶⁸

C.H.P. Maraş Milletvekili Kâmil İdil de konuşmasında hastalık sigortasının etüdünün Sağlık Bakanlığı'nın isteği üzerine kendisi tarafından 10 yıl önce yapıldığını, fakat hayata geçirilemediğini söyledi. İdil, teftiş sistemine de değinerek Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile Sağlık Bakanlığı'na yetkiler verilmesine rağmen personel bilgisizliği ve başka nedenlerle gereğince uygulanmadığını belirtti. Primlerin de az olduğuna işaret eden İdil, % 2 olan primin yükseltilmesini istedi.⁷⁶⁹

C.H.P. Yozgat Milletvekili İhsan Olgun ise analık sigortası üzerinde

---

⁷⁶⁵ *Hastalık Sigortası Kanunu Tasarısı Çalışma Komisyonu raporu, ss.9-10. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:21, (23.12.1949.)*

⁷⁶⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:21, (23.12.1949), ss.431-432.*

⁷⁶⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:21, (23.12.1949), ss.433-434.*

⁷⁶⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:21, (23.12.1949), ss.434-435.*

⁷⁶⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:21, (23.12.1949), s.435.*

durarak bu tasarı ile bu boşluğun doldurulduğunu belirtti. Olgun ayrıca işçi ve işveren kesilen % 2'ser kesintiye devletin de katılmasını istedi. Geçici işçilere de değinen Olgun, 30 günden az çalışan geçici işçilerin de bu sigorta kapsamına alınmasını önerdi. Bunun yanında sigortanın 60 yaşına gelmiş ve 25 yıl çalışmış işçileri kapsadığını iddia ederek diğer durumlarda ne olacağını anlayamadığını söyledi.⁷⁷⁰

Son olarak C.H.P. Zonguldak Milletvekili Orhan Seyfi Orhon, bu sigortayla getirilmesi planlanan yardımların Ereğli Kömür İşletmelerinde uzun süreden beri işçiden hiçbir kesinti yapılmadan uygulandığını, dolayısıyla bu tasarinın Zonguldak işçisine % 2'lik bir ek kesintiden başka bir şey getirmedığını iddia ederek, bu durumun düzeltilmesi için verdiği önerenin kabulünü istedi.⁷⁷¹

Bundan sonra maddelere geçildi. İlk günkü görüşmelerde tasarinın 21 maddesi bazı küçük değişikliklerle kabul edildi. Bu değişiklikler içinde özellikle çocuk doğuran işçi kadınların iki veya daha fazla çocuğu olması durumunda alacağı yardımların iki misline çıkarılmasıyla ilgili C.H.P. Kars Milletvekili Tezer Taşkıran'ın önereleri vardı.⁷⁷² Tasarinın geri kalan maddelerinin görüşülmesine 30 Aralık'ta devam edildi. Önemli değişiklikler olmadan 51 asıl 2 geçici maddesi olan tasarı oylanarak birinci görüşme sona erdi.⁷⁷³ Tasarinın ikinci görüşmesi 4 Ocak 1950 tarihinde yapıldı. Maddelerin kabulünden sonra tasarinın tümü oylanarak kanunluğu kabul olundu. 50. maddeye göre kanun 1 Mart 1951 tarihinde yürürlüğe girecekti.⁷⁷⁴

3.1.7.6. İş Mahkemeleri

Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanan İş Mahkemeleri Kanunu tasarısı 14 Nisan 1949 tarihinde Bakanlar Kurulu'nda görüşüldü ve 27 Nisan 1949 tarihinde TBMM'ne gönderildi. Tasarıda, İş Mahkemelerinin kurulma gerekçesi şu şekilde anlatılıyordu:

Her memlekette İş Kanunlarının işçilere sağladığı

⁷⁷⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:21, (23.12.1949), s.436.

⁷⁷¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:21, (23.12.1949), ss.436-437. Çalışma Bakanı Reşat Şemsettin Sırer, bu sigortanın tüm işçileri kapsamının 4 yılı alacağı, bu süreç içinde Ereğli Havzasındaki işçilerin sigorta kapsamına en son alınacağını söylemesi üzerine bu konuda önerge veren Zonguldak Milletvekili Sabri Koçer önergesini geri aldı. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:24, (30.12.1949), ss.639-640.

⁷⁷² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:21, (23.12.1949), ss.437-450.

⁷⁷³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:24, (30.12.1949), s.640.

⁷⁷⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:23, Birleşim:25, (04.01.1950), ss.4-12.

hakların gerçek teminatı, o hakların ihkaki hususunda mevcut usullerdeki müessiriyet ve kolaylıklarda tecelli eder. İşçi ve iş veren münasebetlerinin zemini üzerinde her gün vukubulagelen ihtilâflar ve işçilerin ücret ve sair haklarına taallük eden talep ve dâvaları iş hayatının düzen altında yürümesini zaruri kılan ihtiyaçlar karşısında hususi bir önem göstermekte ve hemen her memleket, dar gelirlili büyük bir kütle teşkil eden işçilerin yaşama imkânları ile sıkı bir surette ilgili bulunan hakları üzerinde çıkacak ihtilâfların hususi kolaylıklarla halli ihtiyacını takdir etmiş bulunmaktadır. İşçinin haklarını adalet mercilerinde çabuk, kolay ve ucuz bir surette istihsal etmesini temin eden özel İş Mahkemeleri Kanunları bu ihtiyacı karşılamak üzere çıkarılmışlardır.

Sanayi memleketlerinde oldukça eski bir maziye dayanan İş Mahkemeleri İş Kanunumuzun on yıllık tatbikat devresinde alınan neticelere göre bizim memleketimiz için de âcil bir ihtiyaç konusu halindedir. Bu hususta tesbit edilen işçi ve iş veren dilekleri ve İş Kanunu tatbikatını temin ve takiple görevli teşkilâtımızın tecrübe ve müşahedeleri aşağıdaki vakıalar teyit etmektedir:

1. İşçiler haklarını istihsal için genel olarak mahkemeye başvurmaktan çekinmektedir. Bu çekingenliğin başlıca sebebi, dâvanın adı yargı mercilerinde tatbik olunan yargılama usullerine göre uzun zamana ihtiyaç göstermesidir. Halbuki işçinin âcil ve günü gününe karşılanacak ihtiyaçları, adaletin bu uzun zamana bağlı tecellisini beklemelerine müsait değildir.

2. İşçiler, yargılama masraflarını ve avukat ücretlerini kolayca ödiyecek durumda bulunmadıklarından ve çok kere ihtiyar edecekleri masrafların alacaklarından fazla tutacağını hesaba katarak mahkemeye başvuracak yerde idari mercilere ve ezcümle Bakanlığımız teşkilâtına dilekçe vermek yolunu tercih etmektedirler. Fakat idari mercilerin yetkileri dâhilinde yapabilecekleri uzlaştırıcı teşebbüsler dışında bu yol hakkın ihkakını teminden uzaktır. İdare ve yargı makamları arasındaki görev ayrılığı icabı olarak, hukuki ihtilâfların karara bağlanmasıyla görevli olmıyan makamlara yapılan müracaatlar çok kere faydalı bir netice vermemekte ve hattâ vazifeli olmıyan mercie müracaat eden işçi yapılan yazışma ve soruşturmalarla kaybolan zaman içinde, hakkının zaman aşımına uğraması durumuna da katlanmaktadır.

3. İşçi-işveren münasebetlerinin hususiyetleri, bu münasebetlerin ihtilâflı safhalarında da meselelerin sanayi hayatının iç yüzüne vâkîf bir gözle tetkik edilmesini gerektirmektedir. Halbuki alelade adalet mercilerimizin ancak meslek adamlarınca bilinmesi lâzımgelen bu hususiyetleri göz önünde tutması ve her hâdisede bilirkişilerin düşüncesinden faydalanması varit değildir.

4. Ehemmiyeti küçümsenmeyecek bir diğer âmil de, işçinin muntazaman iş başında bulunmak zorunda olması ve çalışmadan geçen zamanları için ücretten mahrum kalmak endişesidir. İşçinin tesiri altında bulunduğu bu şartlara psikolojik çekingenliğini ve hakkını aramak için nasıl hareket edeceğini bilmemesinden doğan güçlükleri ilâve edersek netice şudur ki İş Kanununun sağladığı birçok haklara ve Hukuk Yargılama Usulü Kanunumuzda yer bulan adlî müzaheret hükümlerine rağmen işçiler, iş verenlere karşı kanuni haklarını kolayca aramak imkânına malik değillerdir ve büyük bir işçi kütlelerinin temerküz ettiği İstanbul, Adana, İzmir gibi şehirlerimizde işçilerin ücret vesair hakları üzerinde iş verenlere karşı dâva açacak yerde, Çalışma Bakanlığı teşkilâtına müracaatı tabîi bir usul haline getirmiş olması, büyük sayıdaki küçük ihtilâfların hususî bir önemle ele alınması ve çabuk, ucuz, kolay yoldan hal şekline bağlanması lüzumunu teyit etmektedir.

Her halde bugünkü durumda birçok işçiler dâva açmak ve iş verenin mahkemede bulundurabileceği muktedir avukatlarla karşılaşarak haklarını kaybetmek korkusunun tesiri altında sarîh haklarından feragat ederek kendilerine yapılan haksız muamelelere boyun eğmek tehlikesine mâruz bulunmaktadırlar.

Bakanlığımızca bu konuda Adalet Bakanlığı ile mutabık kalınarak hazırlanan kanun tasarısı aşağıdaki esas noktalara dayanmaktadır.

1. İş Kanunumuzun hak ihtilâfı olmaktan ziyade menfaat ihtilâflarına taallük eden uzlaştırma ve tahkim usulleri mahfuz kalmakla beraber, işçi ve işverenler arasındaki tek başlı hukukî ihtilâfların halli ile görevli özel iş mahkemeleri kurulacaktır.

2. İhtiyaç görülen il ve ilçe merkezlerinde açılması düşünülen bu mahkemelerde şifahi usule göre yapılacaktır.

Usulü mahkemeye ait mühletlerin Hukuk Mahkemeleri

Usulü Kanunundaki hükümlere nazaran bâzı yabancı memleketlerde olduğu gibi kısaltılması düşünülmüştür.

3. İş mahkemelerinin teşkili suretine gelince: Adalet ve Çalışma Bakanlıklarınca tesbit edilecek esaslar dâhilinde muayyen endüstri bölgelerinde, birer sulh yargıcı ile meslekî bilgisi bakımından yetkili ve işçi ve işveren teşekkülleri tarafından gösterilen adaylar arasında Adalet ve Çalışma Bakanlıklarınca seçilecek birer üyeden (assesseur) teşekkül etmesi uygun görülmüştür.

4. İş mahkemelerine vâki olacak müracaatlar her türlü yargılama masrafları ile tebligat ücret ve masraflarından, pul rüsumundan muaf tutulacak ve adalet meccani olarak sağlanacaktır.

Bu mahkemelerin kurulması ile teşkili mahakim ve muhakeme usulü bakımından, sosyal gelişmemize uygun ileri bir adım atılmış olacak ve bu yolda girişilen fedakârlıklar, iş hayatımızın muhtaç olduğu hukukî kolaylıkların gerçekleşmesine ve sosyal huzurun kuvvetlenmesinde feyizli ve hayırlı yardımları görülecektir.⁷⁷⁵

Bakanlar Kurulu'nca 13 maddeli olarak kabul edilen tasarı Adalet Komisyonu'nda genişletilerek 18 maddeye çıkarıldı.

Tasarı 23 Ocak 1950 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Tasarının tümü üzerinde görüş bildiren olmayınca maddelere geçildi. Maddelerde bazı küçük değişiklikler oldu. 18 maddelik tasarının ilk görüşmeleri aynı gün sona erdi.⁷⁷⁶ İkinci görüşmeler 30 Ocak 1950 tarihinde yapıldı. Bu görüşmelerde bazı küçük teknik değişiklikler yapıldı. Sonunda tümü üzerinde oylama yapıp tasarı kanun olarak kabul edildi. Kanun yayım tarihinden 6 ay sonra yürürlüğe girecekti.⁷⁷⁷

3.1.7.7. Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları ve Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği

Odalar ve Borsalar Kanunu tasarısı, 1949 Nisan ve Mayıs aylarında Ticaret Komisyonu'nda incelenmiş ve 30 Mayıs 1949 tarihinde Genel Kurul'a

⁷⁷⁵ İş Mahkemeleri Kanunu tasarısı ve Çalışma Komisyonu mütalâası ve Adalet Komisyonu raporu (1/542), S. Sayısı: 131. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:23, Birleşim:33, (23.01.1950).

⁷⁷⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:23, Birleşim:33, (23.01.1950), s.306.

⁷⁷⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:23, Birleşim:36, (30.01.1950), ss.401.

sunulmuştu. Fakat Meclis yaz tatiline girdiği için müzakeresi mümkün olmamıştı. Daha sonra Ticaret Komisyonu yeniden oluştuğu için tasarı komisyona geri istenerek tekrar ele alındı. Yaz döneminde tasarı üzerinde çalışan birçok ticaret odası yeniden görüşlerini bildirdiler. Ayrıca İzmir ve Ankara ticaret ve sanayicileri tasarıda bazı değişiklikler de önerdi. Tüm bu gelişmeler sonucunda tasarı Ticaret Komisyonu'nda yeniden gözden geçirilip Genel Kurul'a sevk edildi.⁷⁷⁸

Resmi adı (“Ticaret ve Sanayi odaları”, “Ticaret odaları”, “Sanayi odaları”, “Ticaret Borsaları” ve “Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları Birliği” Kanunu) olan tasarı 2 Mart 1950 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Tasarının tümü üzerinde görüş bildiren olmayınca maddelere geçildi. Maddelerden sadece 23. madde üzerinde görüş bildirenler oldu. Bu maddeye göre odaların genel sekreterleri ve yardımcıları, oda yönetim kurulları tarafından seçilecekti. Müzakerelerde, sekreter ve yardımcılarının Ticaret Bakanlığı tarafından atanması önerildi, fakat kabul edilmedi.⁷⁷⁹ Bunun dışında bazı maddelerde sadece teknik düzeltmeler veya değişiklikler yapıldı. Tasarının ilk görüşmesi 3 Mart 1950 tarihinde tamamlandı.⁷⁸⁰ İkinci görüşmeler 8 Mart 1950 tarihinde yapıldı. Bu görüşmelerde bazı küçük değişiklikler yapıldı. Sonuçta 4 geçici, 93 esas maddeli tasarı kanun olarak kabul edildi. 91. maddeye göre yayın tarihinden itibaren 2 ay içinde Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı tarafından bu kanunun tatbikini gösteren bir tüzük hazırlanacaktı.⁷⁸¹

3.1.8. Maliye, Vergi

1946 seçimlerinden önce hükümet, vergi reformu amacıyla gerçek kişilerin elde ettikleri kazanç ve iratların safi tutarından alınacak Gelir Vergisi, tüzel kişilerden alınacak Kurumlar Vergisi, ticaret ve sanatla uğraşan esnaftan alınacak Esnaf Vergisi ve tüm bunların tatbikatına ait usul kanun tasarıları hazırlamış, bu tasarılar komisyondan geçtikten sonra Nisan 1949'da Genel Kurul'da görüşmeler başlamıştı. Bu tasarılarından ilk önce 4 Nisan 1949 tarihinde Gelir Vergisi Kanunu tasarısı üzerinde görüşmeler başladı.

---

⁷⁷⁸ *Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları ve Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği hakkında kanun tasarısı ve Ticaret Komisyonu Raporu (1/444), S. Sayısı: 3'e ek. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:58, (02.03.1950).*

⁷⁷⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:58, (02.03.1950), ss.146-149.*

⁷⁸⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:59, (03.03.1950), s.174.*

⁷⁸¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:61, (08.03.1950), ss.248-249.*

3.1.8.1. Gelir Vergisi

Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 24 Nisan 1947 tarihinde TBMM'ne sunulması kararlaştırılan Gelir Vergisi Kanunu tasarısının 40 sayfalık gerekçesinde bu verginin hazırlanış gerekçesi ve özellikleri şöyle anlatılıyordu:

Cemiyetlerde ticaret ve sanayi hareketlerinin ilerlemesiyle vergilerin de büyük istihaleler geçirdikleri görülmektedir. Memleketimizde de, iktisadi faaliyetlerin değişen şartlarına vergilerimizi uydurmak üzere bilhassa tazminattan sonra girilen ıslahat hareketlerinde, ticaret ve sanayi âlemini ilgilendiren bir «Temettü Vergisi» ihdas edilmişti. Bu vergi 1926 senesinde yerini «Kazanç Vergisi» ne terketmiş, Kazanç Vergisi de 1934 yılında baştan başa değiştirilmiştir.

1934 yılından beri tatbik edilmekte olan bugünkü Kazanç Vergisi Kanunu, yeni şartlar ve ihtiyaçlar karşısında sık sık yapılan tadillere ve ilâvelere rağmen, bilhassa 2 nci Cihan Harbinde, bu büyük ve esas vergiden beklenen neticeyi vermemiştir.

.....

Diğer taraftan, Kazanç Vergisinin elastikiyetten mahrum oluşu, bilhassa 1929-1930 buhran senelerinde duyulan malî ihtiyaçlar saikasıyla, bu verginin yükünün daha ziyade hizmet erbabına teveccüh etmesi neticesini vermiştir. Filhakika ücretlerden Kazanç, Buhran, Muvazene ve Hava kuvvetlerine yardım adlarıyla alınan vergilerin muhtelif senelerdeki hasılatı, Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi hasılatının ianesiyle bulunan vergiye tâbi ücretler yekûnuna nispet edilirse, hizmet erbabının ödedikleri verginin % 20 civarında olduğu ve harb senelerinde bu nispeti de aştığı görülür.

Kazanç Vergisinin, modern bir vergi sisteminde bulunması icabeden evsafı haiz olmamasından doğan bu neticelerden dolayı, memleketimizde esaslı bir vergi reformu yapılması zarureti hâsıl olmuştur. Yüksek Meclise takdim olunan tasarılar düşünülen ve beklenen vergi reformunu gerçekleştirmek maksadiyle kaleme alınmıştır.

.....

II - Vergi reformunu icabettiren sebepler

Memleketimizde yirmi senedenberi tatbik edilmekte olan Kazanç Vergisi yeni şartlar ve ihtiyaçlar karşısında sık sık yapılan tadillere ve ilâvelere rağmen böyle büyük ve esas bir vergiden beklenen neticeyi vermemiş, bunun için bu sahada esaslı bir reform yapılması zarureti hâsıl olmuştur.

Bu bahiste Maliye Bakanlığı iki tezle karşılaşmıştır:

1. Kazanç Vergisini tadil ve ıslah etmek;
2. Kazanç Vergisini bir tarafa bırakıp «Gelir Vergisi sistemine» gitmek.

Evvvelâ, birinci teze göre uzun tetkikler yapılmış ve hattâ kazançları kaynaklarına göre tasnif etmek suretiyle vergiye tâbi tutan bir kanun tasarısı da hazırlanmıştır.

Bütün bu çalışmalar göstermiştir ki, mantıklı, muvazeneli ve sağlam bir vergi sisteminin kurulması isteniyorsa Kazanç Vergisini bir tarafa bırakarak, vakit kaybetmeden memleketimizin realitesine uygun bir Gelir Vergisi sistemine gitmekten başka çare kalmamıştır. Bunun sebepleri malî, içtimai ve iktisadi olmak üzere üç grupta toplanabilir:

1. — Malî sebepler:

Bilindiği gibi, Devletin masrafları durmadan artan bir seyir takibetmektedir. Bu masrafların barışın teessüsünden ve normal şartların avdetinden sonra hissedilir bir derecede azalacağını beklememelidir. Girişilen büyük eğitim dâvalarının halledilmesi, sosyal siyasete, ekonomik kalkınmaya ve memleketin imarına müteallik büyük nafia işlerinin gerçekleştirilmesi, külliyetli masraflara mütevakkıftır. Halbuki artan Devlet masraflarını, Kazanç Vergisine dayanan geri bir vergi sistemi ile devamlı olarak ve tabii bir surette karşılamının imkânsızlığı artık anlaşılmıştır. Şu halde, vergi sistemimizin, Kazanç Vergisi yerine verim kabiliyeti yüksek olan bir temel vergiye itina ettirilmesindeki malî zaruret kesin olarak kendini hissettirmektedir. Böyle bir vergi ise, yalnız Gelir Vergisi olabilir.

Medeni memleketlerin vergi sistemleri üzerinde bir inceleme yapılınca, bu sistemlerin istisnasız olarak Gelir Vergisine dayandıkları görülür.

Eski bir tarihi olan Gelir Vergisi bugün modern vergiciliğin gerçekten temelini teşkil etmekte ve (Siyasi

sebeplerle vergi reformunu bir müddet geciktirmek zorunda kalmış olan Yugoslavya hariç tutulursa) büyüklü küçüklü bütün Avrupa memleketlerinde ve bu meyanda Romanya, Yunanistan ve Bulgaristan gibi Balkan memleketlerinde dahi, şu veya bu şekilde tatbik olunmaktadır. (Gelir Vergisi İngiltere'de 1798 yılında ihdas edilmiştir. Kıta Avrupası'nın Gelir Vergisi sistemi 1842 yılında İsviçre'de «Bâl» kantonunda başlar. Yunanistan'da bu vergi 1919 yılındanberi tatbik edilmektedir.)

İleri memleketlerde Gelir Vergisinin âmme gelirleri içinde en ön plâna geçmekte olduğu ve artan Devlet masraflarının geniş bir ölçüde doğrudan doğruya bu büyük vergi ile karşılandığı bir vakıdır. Bunun sebebi, Gelir Vergisinin alâstiki bir vergi olmasında, sıkı sıkıya bağlı bulunduğu millî gelirin takibettiği seyre muvazi bir gelişme göstermesindedir.

Kazanç Vergisinin, Gelir Vergisi ile mukayese edilecek olursa, ne derece kifayetsiz olduğu açıkça belli olur. Bu kifayetsizlik memleketimizde bilhassa harb yılları içinde bariz bir şekilde kendini hissettirmiştir. Filvaki, son senelerde, vergilere yapılan bütün zamlara ve hattâ yeni ve ağır bazı vergilerin ihdasına ve tatbikine rağmen vergi hasılatının millî gelire olan genel nispetinde hemen hemen hiçbir fazlalaşma kaydedilmemiştir. Halbuki, millî gelirle irtibatlı bir vergi sistemi içinde, hattâ mutedil zamlarla bu neticenin doğrudan doğruya ve açık bir surette elde edilmesi mümkün olabilirdi. Nitekim, bütün ileri memleketler bu yoldan gitmek suretiyle, hem harb masraflarının büyük bir kısmını karşılamak imkânını bulmuşlar, hem de «Fazla gelirin» teşekkülüne ve dolayısıyla «Serbest işтира kuvvetinin» kabarmasına, diğer bir deyişle hayat pahalılığının artmasına da mâni olabılmışlardır. (Meselâ: İngiltere'de Devlet varidatı içinde tek başına Gelir Vergisinin nispeti 1937 de % 42 den 1943 de % 60 a, Amerika'da 1938 de % 42 den 1944 tahminlerinde % 80 e çıkmış; İngiltere bu sayede millî gelirin 1938 de %19 unu Devlet lehine ifraz ederken, bu nispeti 1943 de % 35 e yükseltmeğe muvaffak olmuştur.)

Kazanç Vergisinde verimin düşük kalmasının sebebi, bu vergide, beyannameli mükellefiyetin tatbik sahasının gayetle dar bulunmasıdır. (Evvence de işaret ettiğimiz üzere, bugün Türkiye'de iratlı mükellef karşısında beyanname üzerinden vergi ödiyen mükelleflerin sayısı 8700 raddesindedir.)

Bundan başka, beyannameli mükellefiyet sahasında geniş ölçüde vergi kaçırılması vergi hasılatını daraltan ehemmiyetli bir âmil olmaktadır. Kazanç Vergisi, hattâ kanunun hudutları içinde kalmak şartıyla, kaçakçılığa bünyesi icabı müsaittir. Ferdî teşebbüsten şirket halinde teşebbüslere kaymak ve bunların içinden bilhassa vergi nispeti en düşük kademedede sabit olan «Eshamlı Şirket» şeklini tercih etmek, alım satım işlerinde araya iratlı mükellefler koymak suretiyle kazancın mühim bir kısmını bunlara aktarmak, işletmeye dâhil bina ve tesisat ve emsali gayrimenkulleri yüksek bedellerle kiralanmış gibi göstermek vergi hasılatını geniş ölçüde düşüren başlıca kanuni kaçakçılık yollarıdır.

Vergi kaçakçılığı meyanında, bunun sadece muhtelif şekillerini sayıp dökmekle bittabi bir fayda sağlanmaz. Bu bahiste bir neticeye varmak isteniyorsa, her şeyden önce, mükellefleri kaçakçılığa sevkeden âmilleri araştırmak lâzımdır.

Bu âmillerin başında, beyannameli mükellefiyette vergi yükünün bir taraflı olarak çok ağır bulunması, bundan sonra, vergi almada, mükellefle işbirliği prensipinin ve zihniyetinin carî olmaması, basit ve modern vergilendirme usullerinin tatbik edilmemesi, bazı formalite hataları yüzünden, mükelleflerin çok ağır ve yapılan hata ile gayrimütenasip cezalara çarptırılmaları gelir. Bütün bu âmiller mükelleflerin vergi psikolojisi üzerinde en menfî tesirleri yapmaktan hâli kalmamakta ve böylelikle beyannameli mükellefiyet sahasındaki «vergi mukavemeti» en yüksek haddine çıkarmaktadır. Bunun maddi neticesi ise vergi ziyanda, diğer bir deyişle, vergi randımanının düşüklüğünde tezahür etmektedir.

Beyannameli mükellefiyet sahasında verginin verimini ehemmiyetli bir derecede daraltan kaçakçılık hâdiseleri ve şekilleri objektif ve realist bir gözle tetkik olununca, bunların, kuruluşu ve bünyesi zayıf olan kazanç vergisinden büyük bir varidat çıkarmak istenilmesinin daha doğrusu zamanın icabatı ile buna mecbur kalınmasının bir neticesi olduğu görülür; yani bu meselenin bir tatbikat işi olmaktan ziyade, bir prensip ve sistem meselesi olduğunu kabul etmek lâzımdır. İşte bundan dolayıdır ki, Kazanç Vergisinin kadrocu dâhilinde kalındıkça, vergi ziyamının normal bir nispete düşmesi ve hasılatın bilfarz Gelir Vergisinde olduğu gibi, organik bir surette, yani millî gelire mütenasiben, kendiliğinden ve devamlı olarak artması

beklenmez.

2. — Sosyal sebepler:

Bugünün vergi siyasetinde gelir ve servet vergilerine sadece Devlete varidat getiren malî vasıtalar veya müesseseler olarak bakılmaz; bunların, malî fonksiyonu ifa ederken, aynı zamanda «içtimai adalete» uygun olmaları ve hattâ muamele ve istihlâk vergilerinin tatbikatı ile bozulan vergi adaletini yeniden tesis etmeleri de istenir.

Bilindiği gibi, muasır vergicilikte; gelir ve servet vergilerinin malî vasıfları kadar sosyal karakterleri üzerinde de durulmaktadır. Hattâ daha ileri giderek hem bu vergilerin hem de Muamele ve İstihlâk Vergilerinin bazı hallerde içtimai politikanın bir vasıtası olarak doğrudan doğruya sosyal maksatlar için kullanıldıkları dahi vâkidir.⁷⁸²

Gelir Vergisi Kanunu tasarısının Genel Kurul'da görüşülmesine 4 Nisan 1949 tarihinde başlandı. Görüşmelerde tasarı hakkında bilgi vermek üzere ilk sözü Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal aldı. Aksal, öncelikle bu tasarı üzerinde daha önceki hükümetlerde büyük emeği geçen Nurullah Sümer, Halid Nazmi Keşmir ve Adalan'a ve diğer emeği geçenlere teşekkür etti. Bundan sonra Gelir Vergisi ile ilgili bazı bilgiler verdi. Aksal'ın anlattıklarına göre Gelir Vergisi, hâlihazır yürürlükte bulunan Kazanç, Buhran, Muvazene ve Hava Kuvvetlerine Yardım vergilerinin yerini alacaktı. Kazançların ilk vergilendirilmesi Tanzimat Dönemi'ne kadar gidiyordu. Kazanç Vergisi'nin ilk çekirdeğini teşkil eden vergi ise 1914 yılında çıkarılan "Temettü Vergisi"dir. Bu vergi de Fransızların daha o zaman terk etmeye başladığı "Patent Vergisi"nden iktibas edilmişti. Temettü Vergisi 1926 yılında terk edilerek Kazanç Vergisi kabul edilmişti. Bu vergi de 1934 yılında yürürlüğe giren ve hâlâ yürürlükte olan Kazanç Vergisi'yle kaldırılmıştı. Bu vergi de verimli sonuçlar doğurmadığı için bazı değişiklikler yapma yoluna gidilmiş, fakat bunlardan da istenen sonuç alınamadığı için yeni bir vergi kanunu hazırlanmasına karar verilmişti. Maliye Bakanı, Kazanç Vergisi'nin nasıl adaletsiz sonuçlar doğurduğunu şu sözlerle anlatıyordu:

Arkadaşlar; bugün mer'i bulunan Kazanç Vergisinin ne kadar adaletsiz olduğunu tebarüz ettirebilmek için size şu misalleri arz etmek isterim; 1947 senesinde Kazanç Vergisi ve onunla birlikte mütalâa edilmesi lâzımgelen Muvazene, Buhran, Hava Kuvvetlerine Yardım vergilerinin, bütçeye sağladığı yekûn 368 milyon liradır. Bu 368 milyondan 261 milyon lirası

⁷⁸² *Gelir Vergisi Kanunu tasarısı ve Geçici Komisyon raporu (1/171), S. Sayısı: 147. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:78, (29.04.1949).*

tamamen hizmet erbabı üzerine çökmektedir. Bilindiği üzere Kazanç Vergimiz mahiyeti itibariyle yekdiğerinden farklı dört vergi grupunu ihtiva etmektedir:

Bunlardan birisi, beyannameli mükellefler, yani hakiki Kazanç Vergisi mükellefler,

Diğeri, hizmet erbabı, yani ücretler üzerinden alınan vergi,

Üçüncüsü, mütaahhitlerden kesilen bir nevi Muamele Vergisi mahiyetindeki vergi,

Dördüncüsü de, karine, yani, işgal ettikleri yerlerin gayrisâfi iratları ve gündelik gayrisâfi kazanç esasları üzerinden vergi veren mükelleflerdir.

Şu halde Kazanç Vergimiz, bütün bu mükellef zümresini kavradığını iddia ederken, bunların gelirlerinden parça parça alınan miktarlar yekdiğeriyle hiçbir zaman münasebettar olmamıştır. Gayrisâfi iratta, bâzı hallerde vergi, kazancın % 1 ne kadar inmiştir. Beyannameli mükelleflerde verginin kazanca nispeti % 75-80 e kadar çıkmıştır. Hizmet erbabı üzerinde % 25-30 nispetinde ağır bir vergi tesiri yapmıştır. O itibarla Yüksek Mecliste mütaaddit kereler ifade edilmiş olan bu Kazanç Vergimizin bugünkü tekniği ve tatbikat sistemi itibariyle adaletsiz tarafını sadece şu misallerle bir defa daha huzurunuzda tebarüz ettirmek istiyorum.⁷⁸³

Maliye Bakanı'na göre Gelir Vergisi'nin birinci prensibi bu verginin genel olmasıydı. Tüm gelirler bu vergiye tabi olacaktı. Ayrıca, mükellefin aile durumu göz önüne alınacak, asgari geçim indirimi yapılacaktı. Bu verginin teorik olarak eleştirilecek bir yanı olmadığını, uygulamasına yönelik eleştirilerin yapılabileceğini ileri süren Aksal, bu eleştirilerin daha çok defter tutma ve beyanname verme üzerine olduğunu söyledi. Defter tutma mecburiyetinin sadece büyük tüccarlar için olacağını, esnaf için böyle bir zaruret olmadığını, beyanname vereceklerin de oran olarak az olduğunu ileri sürdü. Aksal, Maliye teşkilatının bu vergiyi uygulayacak nitelikte olmadığı eleştirisine de katılmadığını, beyannamelerin kontrolü için hesap uzmanlarının yetiştirildiğini söyledi. Ayrıca Maliye teşkilatının tahakkuk ve tahsil şubelerindeki dağınıklığın giderileceğini, yeni vergi dairelerinin kurulacağını, mükellefle yönetim arasında ilişkilerin belli esaslara bağlanacağını belirtti. Yine de karineye bağlı işleyen ve mükelleflerin pasif durumda bulunduğu eski sistemle karşılaştırıldığında uygulamada bazı zorlukların çıkabileceğini kabul eden Aksal, zamanla bu

⁷⁸³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:64, (04.04.1949), s.30.*

zorlukların üstesinden gelineceğini, Maliye Bakanlığı'nın bu verginin uygulanmasına hazırlıklı olduğunu iddia etti.⁷⁸⁴

Aksal, Trabzon milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun bazı sorularını da cevapladı. Esnaf gelirlerinin ve küçük zirai gelirlerin asgari geçim haddi sınırında olması, büyük ziraat gelirlerinin de tespitinin çok zor olması nedeniyle Gelir Vergisi dışında bırakıldığını söyledi. Bu verginin şimdilik sadece büyük şehirlerde uygulanması teklifine ise verginin tüm ülke için harcanacağından dolayı mükellefiyeti de bölgesel olamayacağını, kaldı ki küçük yerlerde mükellefin de az olacağını ileri sürdü. Yeni verginin yol açacağı giderlerin ne kadar olacağı sorusuna da fazla olmayacak cevabını verdi.⁷⁸⁵

D.P. Kütahya Milletvekili Hakkı Gedik, tasarımı eleştirdiği konuşmasında hükümetin bu vergiyi kendi harcamalarına kaynak bulmak amacıyla hazırladığını, vergi reformu amacını taşımadığını ileri sürdü. Sayım ve Yol vergilerinin bu reform paketinin dışında tutulmasını da eleştiren Gedik, reform paketinin her alanda hazırlık yapılarak hazırlanması gerektiğini daha önce defalarca dile getirdiklerini söyledi. Öncelikle milletin gelirlerinin artması yollarının aranması gerektiğini belirten Gedik, modern bir vergi çeşidi olan Gelir Vergisi'ni iyi uygulayabilmek için sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel seviyenin de gelişmiş olması gerektiğini iddia etti. Hâlihazırda 8 000 beyannameli vergi mükellefi üzerinde bile kontrol sağlayamayan Maliye teşkilatının, mükellef sayısının beş misli artması sonucunda etkili ve verimli bir kontrol sağlamasının hiç mümkün olmadığını belirtti. Gedik'e göre vergi reformu, namuslu mükelleflere kolaylık sağlayan, vergi oranlarının düşük olduğu, vergi toplayanların ise mali durumunun iyi olduğu bir sistemi hedeflemesi gerekirdi. Gedik ayrıca tasarıya somut eleştirilerde de bulundu. Bunlar daha çok çifte vergilendirme, bazı devlet kurumlarının vergi dışı bırakılması, bazı sosyal amaçlı kurumların vergiye tabi tutulması, asgari geçim ve esnaf muafiyetlerinin çok düşük tutulması gibi konular üzerinde oldu.⁷⁸⁶

M.P. Eskişehir Milletvekili Ahmet Oğuz, Gelir Vergisi'nin modern bir vergi olduğunu, bu vergiye kimsenin karşı çıkamayacağını belirterek, asıl sorunun bu verginin uygulanmasından kaynaklanacağı üzerinde durdu. Oğuz'a göre bu vergi için her şeyden önce istikrar ve güven şarttı. Vatandaşına güven vermeyen ve istikrarlı politikalar takip etmeyen yönetimler bu vergiyi verimli bir şekilde uygulayamazlardı. Ayrıca vergi mükelleflerinin en az % 50-60'ı

---

⁷⁸⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:64, (04.04.1949), ss.31-32.

⁷⁸⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:64, (04.04.1949), ss.33-34.

⁷⁸⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:64, (04.04.1949), ss.35-37.

bilânço, hesap konularında yeterli bilgi düzeyine sahip değildi. Bir de bu verginin uygulanabilmesi için ekonomik durumun gittikçe daha iyiye gitmesi gerekiyordu. Bunların dışında sistem değişikliklerinde toplumun başarılı bir geçmişi de olması gerekirdi. Oğuz eleştirilerine çözüm olarak da geçiş döneminin bir yıldan üç yıla çıkarılmasını, asgari geçim hadlerini yükselterek mükellef sayısının da 30 binden 15 bine indirilmesini önerdi.⁷⁸⁷

M.P. Sinop Milletvekili Suphi Batur'a göre bu verginin biri kısa, diğeri uzun vadede olmak üzere iki yararı olacaktı. Kısa vadede yararı adaletsiz olan Kazanç Vergisi'nin neden olduğu adaletsizliklerin ortadan kalkması, uzun vadede yararı ise Gelir Vergisi'nin düşünülen verimi sağlaması ve dolaylı vergilerde indirimle gidilmesi, hatta kaldırılmasıydı. Batur, tasarının eleştirilecek yanlarına da değinerek, özellikle asgari geçim indirimi ve irat gelirlerinde kabul edilen muafiyetin çok düşük tutulması, sınai tesis ve işletmelerle ticari faaliyetlerin zararlarının iki yıla sınırlı tutulması ve esnaf muaflığının tayinindeki kıstasların karmaşık olması konularına değindi.⁷⁸⁸

C.H.P. Urfa Milletvekili Esat Tekeli'nin verdiği bilgilere göre 1947'de beyannameli mükellef sayısı 7 101, beyannamesiz ve ticaret sahibi 280 000, hizmet sınıfında olan maaşlı, aylıklı ve gündelikli sayısı ise yaklaşık 500 00'di. Bunlardan toplanan vergi ise sırasıyla 61, 26 ve 262 milyon liraydı. Buradan da anlaşıldığı gibi tüccar sınıfı çok az vergi veriyordu. Devlet gelir toplamak isterse Buhran, Muvazene, Hava Kuvvetleri vergileriyle aylıklılar üzerine yükleniyordu. Artık bu duruma bir son vermek gerekirdi. Bunun için de Kazanç Vergisi'nde ıslahat yapmak yeterli olmazdı. Ayrıca gelirleri parça parça değil bütün olarak vergilendirmek gerekiyordu. Hazırlanan Gelir Vergisi tasarısı da bunu kabul etmişti. Bunun dışında bu verginin avantajlı diğer bir yanı, aile yükü ve asgari geçim payının vergiden indirilmesiydi. Çünkü parçalı vergilendirmede aile külfeti ve borç yükünün vergiden düşülmesi mümkün değildi. Banka mevduatı ve tahvillere vergi konulması ve vergi oranlarının hafifletilmesi de yeni vergi sisteminin diğer avantajlarıydı. Tekeli bu sistemin dezavantajlı yönlerine de değindi. Diğer eleştirilerden farklı olarak sermaye ve emek geliri arasında fark gözetilmemesi üzerinde durarak, emekten alınan vergi oranının daha düşük olması gerektiğini belirtti.⁷⁸⁹

İstanbul Bağımsız Milletvekili Adnan Adıvar ise vergi lehinde konuşurken tarihi bazı örnekler verdi. Adıvar bu konuda şunları söyledi:

---

⁷⁸⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:64, (04.04.1949), ss.38-41.

⁷⁸⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:64, (04.04.1949), ss.41-42.

⁷⁸⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:64, (04.04.1949), ss.43-45.

Ben, yaş itibariyle, bu memleketin üç devrinde vergi hayatından geçtim.

Evvêlâ: Meşrutiyetten evvel bir devir vardı. O zaman ortada vergi veren yalnız köylülerdi galiba. Aşar, ağnam, mesele tamam. Biz şehirlilerin, bilhassa İstanbulluların vergiden haberimiz bile yoktu.

Size garip birşey söyleyeyim: Hükümet reislerinden biri malik olduğu emlâkinin vergisini senelerce vermemiş; nihayet Meşrutiyetten sonra zorlu bir Maliye Nazırı geldi, o Hükümet Reisinin elinden hayli güçlkle vergileri koparabildi.

Bu da gösteriyor ki şehirlerde oturanlar vergiden habersizdirler. Ne vakit ki gençler Avrupa'ya gittiler, o sırada ben de gitmiştim, gözümüz açıldı. Bize sorarlardı; sizin memleketinizde Kazanç Vergisi yok mu, bilmiyoruz, Kazanç Vergisi; o nedir? Öyle birşey yok, bizim bundan haberimiz bile yok. Oradan başka memlekete giderseniz; sorarlar; sizde Patent Vergisi var mı? Bundan bizim haberimiz yoktur. Vergi meselelerinde çok adaletsizlikler oluyordu. Meşrutiyeti müteakip de devam etti. O vakit memlekette kapitülasyonlar vardı, birtakım zorluklar vardı, meselâ gelir üzerine vergi korsak birtakım yabancı tüccarlar, birtakım yabancı ashabı servet ve belki en zenginleri on para vermiyecek, yine bizimkiler verecekler diye bunu düşündüler ve bunu haksız buldular.

.....

Şimdi biraz bu Gelir Vergisini tatbik eden memleketlerden bahsetmek istiyorum.

Zannediyorum ki bu Gelir Vergisi sistemini en kolaylıkla tatbik eden yer İngiltere'dir, belki ideal demek güçtür, fakat hakikaten kolaylıkla tatbik edilen yerdir. Bunun iyi tatbik edilmesinin faydasını İngiltere'de bu harb içinde gayet iyi gördüler: Şu suretle ki, beyanname ile alınan vergiler de beyanname sayesinde İngiltere servetinin ne olduğunu tamamiyle iyice biliyordu. Meselâ harb çıkar çıkmaz lirada iki şilin vergi alırken ilerde lirada 19 şilin vergi alacağını hesabedebildi ve aldı.

Fransa'da böyle olmamıştır. Beyannameler muntazam değildir. Onun için Fransız Hükümeti para bastı. Bundan dolayı da felâkete uğradı. İngiltere bundan kurtuldu. Bu verginin bu

suretle de faydası olduğunu zannediyorum.⁷⁹⁰

Daha sonra söz alan Ankara milletvekilleri Hıfzı Oğuz Bekata ve Emin Halim Ergun, Çanakkale Milletvekili Nurettin Ünen, Manisa Milletvekili Hilmi Öztarhan, Eskişehir Milletvekili Emin Sazak, Denizli Milletvekili Naili Küçüka Gelir Vergisi'ne taraf olmakla beraber uygulamasında ortaya çıkabilecek olumsuzluklara değindiler. Bu konuşmalardan sonra kürsüye C.H.P. Bursa Milletvekili Faik Yılmazipek geldi. Yılmazipek, sanayi ve ticaretle yıllarca uğraşmış, dolayısıyla vergilerin ne oranda uygulandığını, mükelleflerin vergiye yaklaşımı ve vergilere karşı tavrını bilen birisiydi. Yaptığı konuşmasında tüccar kesimine yüklenen vergilerin ödenemeyecek kadar ağır olduğunu örneklerle ve rakamlarla, bunun tasarının gerekçesinde de kabul edildiğini yine örnekler vererek anlattı.⁷⁹¹

C.H.P. Çanakkale Milletvekili Nurettin Ünen'in vergi mevzuatının uygulanmasında yapılan keyfiliğe değindiği konuşmasına Niğde Milletvekili Hüseyin Ulusoy cevap verince Ünen tekrar kürsüye geldi ve keyfi uygulamalara aşağıdaki geniş örneği verdi:

Efendim; Zonguldağın bir köyünde 70 yaşında bir ihtiyar adam var. Memurluk yapmış, tekaüt olmuş, gelmiş köyüne yerleşmiş. Günün birinde bir memur elinde bir tevkif müzekkeresi olduğu halde gelmiş ve demiş ki, sen seyyar marangozluktan ikinci taksit kazanç vergisini vermedin, seni tevkif edeceğim. Emekli memur diyor ki, ben bu köyün yerlisiyim, burası köydür, İstanbul veya Ankara değildir, benim seyyar marangozluk yapmadığımı herkes bilir, işte maaş cüzdanım, şu ve bu... Memur, hayır olmaz diyor, senin ismin uyuyor, ben böyle emir aldım, işte tevkif müzekkeresi de elimde. Köylü bakıyor ki adam lâf anlıyacak adam değildir, parasını veriyor.

Arkadaşlar, uzatmıyayım, belki aylarca, belki de yıllarca bu adamcağız Zonguldak'a taşıyor. Yol parası ve pul parası olarak belki verdiği vergiden fazlasını veriyor. İşin garibi, bütün malî kademelere parasının istirdadı için istidalar veriyor, cevap alamıyor. Nihayet paranın istirdadı için Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonuna bir istida veriyor. Bu dilekçeyi bendeniz tetkik ettim ve Komisyona arz ederek maliyeden bir

---

⁷⁹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:64, (04.04.1949), ss.45-46.

⁷⁹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:64, (04.04.1949), ss.56-58.

müessil çağrılmasını istedim. Maliyeden bir müessil geldi, dedim ki; nedir bu hâdise? Maliye müessili; isim benzerliği dolayısıyla alınan bu parayı reddettik dedi. İyi ama hangi tarihte reddettiniz dedim. Bu adamın bize müracaatından evvel mi, sonra mı? Tarih söyleyemedi. Arkadaşlar; demek ki Meclis, maliyeyi ikaz ettikten sonra bu para verilmiştir.

Şimdi, ben bu hâdise üzerinde durmuyorum. Yalnız maliye müessilinden icra memuruna kadar hepsinin bu işte mesuliyetini görüyorum. Çünkü ne hakla siz tevkif müzekkeresi kesiyorsunuz, bir vatandaştan para tahsil etmek için?

Tahsili Emval Kanununda derece derece tedbirler vardır. Onları tatbik edeceksiniz, imkânsız kalırsanız, yani serveti de yerinde olduğu halde parayı vermekten çekinirse ondan sonra tevkif müzekkeresi keseceksiniz. Siz sırf tahsilatı kolaylaştırmak için, en son çare olarak başvurmak durumunda bulunduğunuz tevkif müzekkeresini kesiyorsunuz, dedim. Biz infaz etmedik yani deliğe tıkmadık dedi. Arkadaşlar, ben hukuk tahsili yapmış değilim. Fakat kanaatimce hukuki mânada bu tevkif müzekkeresi infaz edilmiştir. Çünkü adam bu parayı vermeseydi mis gibi hapse gidecekti. Bunlara şöyle dedim: Bir defa tevkif müzekkeresi en son baş vurulacak bir tedbir iken evvelâ yapmışsınız. İki evli bir köyde bulunan bu vatandaşın durumunu tahkik etmek mümkün iken bunu yapmamışsınız, iki. Üçüncüsü de, bu harekette bulunan memurlarınıza ne ceza verdiniz? İşin en acı tarafı aldığım şu cevapta canlanır: Her gün kendi hayatımda bunun 5-6 tanesini yapıyorum. Eğer bu memlekette bu gibi işler ve hatalar için memuru cezalandırmak yoluna gidersek bir hafta sonra memur bulamayız dedi.⁷⁹²

Yapılan eleştirilere Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal cevap verdi. Aksal, Gelir Vergisi'nin Kazanç Vergisi'nin ad değiştirmiş bir hali olmadığını, aslında sadece Kazanç, Buhran, Muvazene ve Hava Kuvvetlerine Yardım vergilerine karşılık da olmadığını, tüm bu vergileri de kapsayan modern bir vergi olduğunu belirtti. Yakında Muamele ve İstihlak vergilerinin de ıslah edileceğini söyleyen Aksal, Gelir Vergisi'nin 7 Eylül kararlarıyla da bir ilgisinin olmadığını ileri sürdü. Muamele ve İstihlak Vergisini sarışın, Kazanç Vergisini esmer bir kıza benzeten Aksal bu iki vergi çeşidinin birbirine karıştırılmaması gerektiğini, devletin ikisine de muhtaç olduğunu, önemli olanın bu iki vergi arasında denge kurulması olduğunu belirtti. Asgari geçim indiriminin az olduğu

---

⁷⁹² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:64, (04.04.1949), s.63.

eleştirilerini de kabul eden Aksal, bu miktarın her ülkede değiştiğini, vergi verimi ve sosyal adalet arasında bir denge bulmak gerektiğini, kendilerinin de bu düşünceyle bekâr için ayda 37,5, evli için 62,5, iki çocuğa kadar da 75 ve 87,5 oranlarını tespit ettiklerini, Gelir Vergisi'nde ilerleme sağlandıkça bu oranların artırılacağını iddia etti.

Verginin uygulanması konusundaki endişelere de değinen Aksal, 200 bin liraya kadar alışveriş yapan tüccarın basit defter tutacağını, 200 bin liranın üstünde ticaret yapan büyük tüccarların ise farklı defter tutacaklarını, zaten bu büyüklükte ticarete uğraşanların bu şekilde defter tuttuklarını kaydetti. Maliye teşkilatına yapılan eleştirileri ise reddeden Bakan, kötü örneklerin genelleştirilemeyeceğini ifade etti. Beyanname tetkiklerinde esas olanın da kaçakçılığı önlemek ve mükelleflerin beyannamelerinin her zaman tetkik edileceğine inanmak olduğunu söyleyen Aksal, beyannameleri tahakkuk memurlarının değil hesap uzmanlarının denetleyeceğini ifade etti. Bu verginin tanıtımı için konferanslar ve kurslar düzenlenerek Maliye memurlarının yetiştirileceğini, mükelleflerin ticari ve mali durumuyla ilgili de arşiv oluşturacaklarını belirten Aksal, mükellefleri aydınlatmak için büyük şehirlerde bürolar açacaklarını da sözlerine ekledi.⁷⁹³

Tasarı üzerinde genel görüşmelerin tamamlanması ardından aynı gün maddelere geçildi.⁷⁹⁴ 6, 7, 8, 11, 13, 14, 15 Nisan 1949 tarihlerinde maddeler görüşülerek bazı değişikliklerle, bazı maddeleri de komisyona iade edilerek kabul edildi. 29 Nisan 1949 tarihinde ise komisyonda tekrar görüşülen maddeler ve geri kalan geçici maddeler görüşülerek kabul edildi.⁷⁹⁵ 4 Mayıs 1949 tarihinde yürürlük ve bazı geçici maddelerin kabul edilmesiyle tasarının birinci müzakeresi sona erdi.⁷⁹⁶

3 Haziran 1949 tarihinde tasarı üzerinde ikinci görüşmeler yapıldı. Görüşmelerin başlangıcında C.H.P. Konya Milletvekili Naim Hazim Onat tasarıda Osmanlıca terimlerin "Türkçeleştirilmiş" karşılıklarıyla değiştirilmesi için bir önerge verdi. Komisyon da bu değişikliklerin büyük bölümünün kendileri tarafından yapıldığını, yeni halinin bu görüşmelerde okunacağını belirtti.⁷⁹⁷ 110 asıl, 8 geçici maddeden oluşan tasarı 3 Haziran 1949 tarihinde kabul edildi. Yürürlük maddesine göre kanunun ücretler hakkındaki hükümleri 1951 Bütçe yılı başlangıcında, diğer hükümleri ise 1 Ocak 1950 tarihinden

---

⁷⁹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:64, (04.04.1949), ss.65-69.

⁷⁹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:64, (04.04.1949), s.70.

⁷⁹⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:78, (29.04.1949), s.754.

⁷⁹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:80, (04.05.1949), s.103.

⁷⁹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:100, (03.06.1949), ss.160-162.

itibaren yürürlüğe girecekti.⁷⁹⁸ Oylamaya 268 üye katıldı, 258 kabul, 8 ret, 2 çekimser oy çıktı.⁷⁹⁹

3.1.8.2. Kurumlar Vergisi

Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan Kurumlar Vergisi Kanunu tasarısı 24 Nisan 1947 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında görüşülerek TBMM'ne sunulması kararlaştırıldı. Tasarının gerekçesinde bu verginin ne olduğu, kimlerden alındığı ve istisnaları şu şekilde izah ediliyordu:

«Gelir Vergisi» tasarısında temas edildiği üzere, girilen vergi reformu 3 esas vergi ile bütün vergilere şâmil bir ana tatbikat kanunundan tereküp etmektedir. Vergilerin birincisi ve en ehemmiyetlisi şüphesiz ki, «Gelir Vergisi» dir.

Gerçek kişilerin tâbi bulunduğu bu vergiyi «Kurumlar Vergisi» ikinci bir esas vergi olarak takibetmektedir.

Vergi tasarısında «Kurum» tâbiri «Corporation-Körperschaft» mukabilinde kullanılmıştır.

1. — Gelir Vergisinden Kurumlar Vergisinin ayrılması:

Yeni vergi sisteminde kurumların ayrı bir vergiye tâbi tutulmasının sebepleri şunlardır:

1. Kurumların vergilendirilmesinde, vergi prensipi ve vergi tekniği bakımlarından birçok hususiyetleri vardır. Gerçek kişilerin Gelir Vergisinde, mükelleflerin şahsi ve medeni durumu, aile külfeti, enaz geçim seviyesi gibi âmiller üzerinde durulur; ve bu verginin tekniği de daha ziyade bu esaslara dayanır. Halbuki, gerçek kişilerin, hüviyetine bağlı olan bu gibi âmiller Kurumlar Vergisinin bünyesine tamamen yabancıdır. Kurumlarda hâkim olan yegâne unsur «Sermaye» dir; kurumların iktisadi ve malî varlıkları sadece bu unsurla izah ve ifade edilir. Bu itibarla, şahsi ve psikolojik mülâhazaların yerine, sermayenin tarzı teşekkülü, miktarı, iştirak münasebetleri, fesih, birleşme ve tasfiye vaziyetleri, ihtiyatlar teşkili, dağıtılacak kazanç miktarı ve bunun dağıtılması şekli gibi malî hususiyetler ön plâna geçer.

2. Gelir Vergisinde «Esnaf muaflığı» kabul edilmiş ve

⁷⁹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:100, (03.06.1949), s.213.

⁷⁹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:100, (03.06.1949), ss.229, 256-259.

bu verginin tekniğinde defter tutma gibi formaliteler bakımından mükelleflerin seviyelerine göre bazı tefrikler yapılmıştır. Halbuki, kurumlar hakkında prensip itibariyle böyle tefrikler yapılmasına mahal yoktur.

3. Gelir Vergisinde, gelirin miktarı ile şahsi ihtiyaç arasındaki münasebet gözönünde tutularak şiddetli bir «Müterakkilik» caridir.

Halbuki, ödeme kabiliyetleri ve iktisadi varlıkları sadece «Sermayeye dayanan kurumlar hakkında» müterakkilik esası, prensip itibariyle, bir mâna ifade etmez. Gerçi, bazı vergi sistemlerinde sermaye şirketleri hakkında da mahdut ölçüde bir nevi müterakkiliğin tatbik edildiği ve daha ziyade «Çek usulü» denilen bir sistemde bu müterakkiliğin rentabiliteye göre ayarlandığı görülmekte ise de, bu usulleri müterakkilikten ziyade «Mütedennilik» şeklinde mütalâa etmek doğrudur.

4. Gelir Vergisinde «Ayırma» kaidenin icabı olarak, emek kazancı ile, memzuç kazanç ve sermaye iradı arasında mutlaka bir ayrılık gözetilir. Kurumların vergilendirilmesinde bittabi bu prensip tatbik sahası bulamaz. Zira, kurumların gelir membalarında bir vahdet vardır. Bu memba sadece şirket veya müessese sermayesidir.

5. Kurumların ayrı bir vergiye tâbi tutulması, gerek şahsi gelir vergisinin gerekse kurumlara ait verginin daha vazıh ve daha derlitoplu bir şekilde tedvin edilmesine imkân verir. Bunun ise, bilhassa tatbikat bakımından pek büyük bir önemi vardır.

Kurumların miktarı mahdut, fakat bunlardan alınan verginin tutarı yüksektir. Mükellefi mahdut, hasılatı yüksek, tekniği ayrı bir vergi, büyüklü, küçüklü yüz binlerce mükellefe şâmil şahsi gelir vergisinin içine gayritabiî bir surette sıkıştırılır. Yani gerek mevzuat gerekse tatbikatta bu iki büyük vergi birbirine karıştırılırsa, ikisinin de tatbik kolaylığı kaybolmuş olur.

2. — Kurumlar Vergisinin mükellefleri:

Kurumlar Vergisine aşağıda yazılı tüzel kişiler tâbidir:

- A) Sermaye şirketleri;
- B) Kooperatif şirketleri;
- C) İktisadi âmme müesseseleri;

D) Cemiyet ve tesislere (Vakıflara) ait iktisadi işletmeler.

Bu mükellef grupları içinde önemleri itibariyle başta gelenler «Sermaye şirketleri» ile «İktisadî âmme müesseseleri»dir.

A) Sermaye şirketleri:

Vergiye tâbi sermaye şirketleri şunlardır:

1. Anonim şirketleri;
2. Eshamlı komandit şirketler;
3. Limited şirketler.

.....

B) İktisadi âmme müesseseleri:

Tüzel kişiler içinde vergi bakımından kavranması en güç olan zümreyi iktisadi âmme müesseseleri teşkil eder. Bu bakımdan ilk müşkülât, vergiye tâbi tutulacak âmme müesseselerinin hepsini içine alacak ilmî olduğu kadar, açık ve pratik olması lâzımgelen umumi bir tarifin yapılmasında kendini gösterir.

Kurumlar Vergisine tâbi olan iktisadi âmme müesseseleri, âmme hukuku hükmi şahıslarının «iktisadi mahiyette olan işletmeleri»dir.

.....

C) Kooperatifler:

Kurumlar Vergisine tâbi olan üçüncü zümreyi kooperatifler teşkil eder. Tatbikatta iltibaslara yer vermemek maksadiyle mektep kooperatifleri ve âdi şirket mahiyetinde olan kooperatifler sarahatan vergi dışı bırakılmışlardır. Bundan başka, kooperatifler hakkında; diğer bazı yabancı mevzuatında olduğu gibi, muafıklar ve istisnalar kabul edilmiştir.

.....

D) Cemiyet ve tesislere ait iktisadi işletmeler:

Kurumlar Vergisinin son mükellef grupunu cemiyet ve tesislere ait işletmeler teşkil eder.

Burada tesislerden maksat, Medeni Kanununun 73 ncü maddesine göre muayyen bir maksada tahsis edilen servetler (Vakıflar)dır.

Teklif edilen sistemde, doğrudan doğruya cemiyet ve

tesisler değil, bunlara bağlı olan «İktisadi mahiyetteki işletmeler» vergi mevzuuna alınmıştır. (Burada da işletmelerin iktisadi mahiyeti iktisadi âme müesseseleri için kabul edilen şartlara göre tâyin edilecekti).

.....

3. — Yerli ve yabancı kurumlar:

Kurumların yerli ve yabancı olmalarına göre vergilendirilmeleri bakımından aynen Gelir Vergisinde olduğu gibi, «tam mükellefiyet» ve «dar mükellefiyet» esaslarından gidilmiştir. Tam mükellefiyette, gerek memleket içinden, gerekse memleket dışından elde edilen kazanç ve iratların tamamı vergiye tâbi olur. Yalnız yabancı memlekette elde edilen kazanç için o memlekette Kurumlar Vergisi mahiyetinde bir vergi ödenmiş ise, bu vergi muayyen şartlar dâhilinde, Türkiye'de hesaplanacak asıl vergiden indirilir.

.....

4. — Yabancı nakliyat kumpanyaları:

Bilindiği gibi, şimdiki Kazanç Vergimizde yabancı nakliyat kumpanyaları doğrudan doğruya nakliyat ücreti üzerinden alınan «% 4,4» nispetindeki bir vergiye tabidirler. Gerçi bu vergilendirme şekli çok basit ve kolay bir usuldür, fakat doğrudan doğruya nakliyat ücreti üzerinden alınan bir vergi bir Kazanç Vergisi değildir; bir muamele, yahut da daha dar mânada, bir «nakliyat vergisi» yani tipik vasıtalı bir vergidir. Yeni vergi sistemimizde bttabi bu esasın muhafaza edilmesi düşünülemez.

Şunu itiraf etmek lâzımdır ki, yabancı nakliyat kumpanyalarının hakiki kazanç üzerinden vergilendirilmeleri her yerde büyük teknik zorluklar doğurmaktadır. Bundan başka, bu mesele üzerinde, Milletlerarası vergi mükerrerliği bakımından da önemle durulmaktadır.

Bu dâvanın halledilmesinde gidilecek en pratik yol hiç şüphesiz karşılıklı anlaşmalara müsteniden yabancı nakliyat kumpanyalarını vergiden muaf tutmaktır. Başta İngiltere ve Amerika olmak üzere, birçok memleketlerin bu yoldan gittikleri malûmdur. Fakat bu muaflık denizaşırı nakliyeciliği henüz gelişmemiş olan memleketlerin aleyhine tecelli edebileceğini de unutmamak lâzımdır. Maamafih bütün modern vergi sistemlerinde olduğu gibi, tasarıda da mütekabiliyet şartına bağlı

olarak muaflık prensipine yer verilmiştir.

.....

5. — İhracat kurumları:

Memleket içinde satın aldıkları malları ya doğrudan doğruya veyahut memlekette işledikten sonra ihraç eden yabancı şirketlerin vergilendirilmesi meselesi de, kurumlar vergisinin bellibaşlı dâvalarından birini teşkil eder. Bu bahiste, teknik zorluk, milletlerarası vergi mükerrerliği meselelerinden maada, bir de millî iktisadi menfaatleri gözönünde tutmak lâzımdır.

Yabancı mevzuatta, ihracaat kurumlarının vergi karşısındaki vaziyetleri incelendiği zaman, iki tezin çarpıştığı görülür. Birinci teze göre ihracedilmek üzere mal satın alınması, kazanç doğuran bir muamele değildir. Bu itibarla ihracat işiyle uğraşan kurumlardan bu muameleleri dolayısıyla vergi istenemez. Bu esası kabul etmiş olan memleketlerin başında İngiltere ve Amerika gelir, bu sebepten dolayı bu teze Anglo-Sakson görüşü de denilmektedir.

İkinci teze göre, satınalma işi kazanç doğuran bir muameledir. Bunun ticari muamelenin sadece bir cephesini teşkil etmesi, bu karakterini değiştirmez. Bu itibarla, ihracat kurumlarının prensip itibariyle vergiye tâbi tutulmalarında zaruret vardır. Vergi sistemlerinde bu görüşün hâkim olduğu memleketler Almanya, Fransa, İspanya gibi kıt'a Avrupası memleketleri olduğu için, bu usule «Continent» usulü denilmektedir.

Memleketimiz için, yukarıda çizdiğimiz iki usulden hangisinin tatbik edilebileceği hususunda, leh ve aleyhte ileri sürülen mütalâalar üzerinde önemle durduktan sonra, muaflık esasının kabulü zaruri görülmüştür.

.....

6. — İştirak istisnası:

Kurumlar Vergisi mevzuunda, üzerinde durulan meselelerden biri de Holding-filiyal, kısaca «iştirak» meselesidir. Sermaye şirketleri arasındaki iştirak münasebetleri, bizde de şimdiden hususi bir ehemmiyet arzetmeğe başlamıştır. İlerde bu sahada iştirak münasebetlerinin daha ziyade gelişiyeceğini de beklemek lâzımdır.

Sermaye şirketleri sahasında iştirak münasebeti, daha

ziyade bir anonim şirketin diğer bir anonim şirkette hissedar olması, yahut bazı işlerinin tedviri için bir limited şirket kurmuş olması şeklinde tezahür eder. Bu vaziyetlere memleketimizde bilhassa büyük bankalarımızın münasebetlerinde tesadüf edilmektedir.

İşte bu iştirak meselesinde, karşımıza bir «vergi mükerrerliği» dâvası çıkmaktadır.

.....

İktisadi ve malî bakımlardan çok mahzurlu olan bu «vergi mükerrerliği» modern vergi sistemlerinde şu veya bu şekilde önlenmektedir.

Bizde, şimdiki Kazanç Vergisi rejimimizde, İktisadi Devlet Teşekkülleri için 3460 sayılı Kanunla kabul edilmiş hususi muaflık bir tarafa bırakılacak olursa iştirak münasebetlerinde çok şiddetli ve yıkıcı bir «vergi mükerrerliği» caridir. Meselâ büyük bir malî müessesemiz 1942 yılında iştirakle alâkalı takriben 1 600 000 liralık kazancı üzerinden vasıtalı veya vasitasız olarak 1 150 000 lira vergi ödemiştir. Üç büyük banka tarafından kurulmuş olan bir limited şirkette keza aynı yılda, bu şirketin kazancı üzerinden ceman ödenmiş olan vergiler tam % 90 nispetini bulmuştur. Yeni vergi sisteminde böyle vaziyetlere mahal vermemek ve büyük sermaye sahasında malî ve sınai teşebbüsün tabîî gelişmesine ağır vergi mükerrerliği ile mâni olmak için, tasarıda muayyen şartlara dayanan bir «iştirak istisnası» kabul edilmiştir.

.....

İşte tasarıda, bu esas gözönünde tutularak iştirak istisnası aşağıda yazılı iki şarta bağlanmıştır.

1. Ana kurumun diğer bir teşebbüsteki iştirak hissesi bu teşebbüsün öz sermayesinin % 10 undan fazla olacaktır (Alınan kurumlar vergisinde bu nispet ötedenberi % 25 tir).

2. Ana kurum bu iştirak hissesine bir sene evvelden beri sahip olacaktır.

7. — Kazanç hesabında kabul edilmeyen indirimler:

Kurumlar vergisinde, verginin matrahı hesaplanırken, bazı indirimlerin yapılmasına cevaz verilmemektedir; bunların en mühimleri şunlardır:

a) Gizli sermaye faizleri,

- b) Gizli kazanç dağıtımı şeklinde ödemeler,
c) İhtiyat akçeleri.

.....

8. — Vergi nispeti:

Kurumlar vergisinin nispeti üzerinde, umumi tarife esasları dışında bilhassa «vergi mükerrerliği bakımından» durmak lâzımdır.

Evvelce temas edildiği üzere, iktisadi telâkkiye göre bir sermaye şirketi vergi ödedikten sonra, ayrıca da hissedarın şahsi gelirine giren şirket hissesi üzerinden vergi vermesinin bir «mükerrerlik» olduğu iddia edilmektedir. Bu görüşten gidilince, zaruri olan bu mükerrerliğin, hiç olmazsa, ağır olmamasını ve hakikî sermaye kurumlarının yaşamasına ve gelişmesine mâni tenkil etmemesini düşünmek lâzımdır.

Tasarıda bu düşünceye yer verildiği içindir ki, Kurumlar Vergisinin nispeti sermaye şirketleri için bugünün şartlarına nazaran mübalâğalı sayılacak yüzde yirmi nispeti üzerinden tesbit edilmiştir. İleride bütçemizin imkânları dâhilinde, bu nispetin belki de en normal olan % 15 haddine düşürülmesi yerinde olacaktır.

Kurumlar Vergisinde mükerrerlik kendiliğinden anlaşılacağı üzere sadece sermaye şirketleri için bahis mevzuu olur. İktisadi âmme müesseseleri hakkında bittabi bu mülâhaza ileri sürülemez. Bu itibarla vergi nispeti bakımından sermaye şirketleri ile iktisadi âmme müesseseleri arasında bir tefrik yapmak lâzımdır. Tasarıda bu esastan gidilerek iktisadi âmme müesseselerinin vergi nispeti % 20 yerine % 30 olarak teklif edilmiştir.

9. — Hususi haller:

Kurumlara, mahsus hususi durumlardan biri de hiç şüphesiz kurumun sona ermesidir. Kurumları sona erdiren hâdiselerin başında «Tasfiye» geliri; esasen diğer hâdiseler de buna benzer.

Gerçek kişiler ölümle şahsiyetlerini kaybederler. Ölüm biolojik bir hâdisedir ve anidir. Halbuki kurumu sona erdiren tasfiye hâdisesi ani olmaktadır. Bu bakımdan tüzel kişiler yalnız vergi hukunda değil hususi ve âmme hukuklarında da gerçek kişilerden ayrılmaktadır.

Tasfiye hâdisesinin münhasıran kurumlar ve bilhassa sermaye şirketleri hakkında bahis mevzuu olması hasebiyle, Kurumlar Vergisinde bu hâdise esaslı bir şekilde ele alınmıştır.

Gerçek kişilerde şahsiyetin zevali halinde varlığının intikali anidir. Binaenaleyh varlığı intikal anında değerlemek ve buna göre vergilendirmek imkânı mevcuttur. Tasfiye ise azçok uzun bir müddet devam eder; ve tasfiyeye başlanırken ortaklara ne kadar paylaşırma yapılacağı bilinemez.

Tasfiyede, senelik muamelelerle kâr temin etmek maksadının bulunmamasından dolayı, tasfiye halindeki kurumların her yıl vergilendirilmeleri yerine tasfiye devresinin münferit bir vergilendirme devresi olarak ele alınması ve bu devre için tasfiye kârının matrah ittihaz edilmesi cihetine gidilmiştir. 3 seneden fazla süren tasfiyeler için konan hususi hükümler, tasfiye muameleleri ile vergi arasındaki irtibatın zamanla vuzuhunu kaybetmemesine matuftur.

Kurumların mevcudiyetini ortadan kaldıran birleşme ve devir hâdiseleri de tasfiye mahiyetinde olduğundan, tasfiye hakkındaki hükümlerin bunlara da tatbik edilmesi, yalnız devir halindeki hususiyet gözönünde tutularak, bu halde mükellef lehine hükümler konması maksada uygun bulunmuştur.

Kurumlar Vergisi ile, tüzelkişilerin vergi karşısındaki vaziyetleri açıkça tâyin edilmiş olmaktadır. Bir taraftan ileri vergi prensiplerini gözönünde tutarken, diğer taraftan memleketimizin gerçeklerini ihmal etmeyen bu vergi, yeni malî sistemimizin en esaslı hükümlerinden birini teşkil edecektir.⁸⁰⁰

Kurumlar Vergisi üzerinde Genel Kurul'daki görüşmeler 20 Nisan 1949 tarihinde başladı. C.H.P. Gaziantep Milletvekili Cemil Alevli, Gelir ve Kurumlar vergilerinin aynı kaynağa yönelik, Batı ülkelerinde uygulanan ve Türkiye'nin ekonomik yapısına uygun olmayan bir vergi olduğunu iddia etti. Gelişmiş ülkelerin şirketleşme dönemini geçip tröstleştiği bir dönemde olduklarını, hâlbuki Türkiye'nin daha sanayileşmenin başında olduğunu, bu nedenle şirketlerin gelişmesine teşvikte bulunulması gerektiğini ileri sürdü. Ayrıca İktisadi Devlet Teşekküllerine uygulanan orandan daha fazla kurumlardan vergi alınması eşitliğe de aykırı ve şirketleşmenin önünde bir engel olacaktı. Bu şartlar altında yabancı sermayenin ülkeye girişi de azalacaktı. Tüm bunlar karşısında Alevli yine de Kurumlar Vergisi'nin kaldırılmasını değil,

---

⁸⁰⁰ *Kurumlar Vergisi Kanunu tasarısı ve Geçici Komisyon raporu (1/173), S. Sayısı: 146. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:78, (29.04.1949).*

oranların düşürülmesini önerdi.⁸⁰¹

D.P. İstanbul Milletvekili Salamon Adato da bu verginin karşısındaydı. Ona göre bu vergi nedeniyle anonim ve limited şirketleri tasfiyeye uğrayacak, bu da büyük sermayelerin ekonomiye akışına engel olacaktı. Ayrıca kamu şirketlerinden % 35, özel şirketlerden ise % 45 vergi alınması özel sektör aleyhine ve onu yok eden bir sonuç doğuracaktı.⁸⁰²

C.H.P. Niğde Milletvekili Vehbi Sarıdal da tavanın % 35 olmasını ve Kurumlar Vergisi verdikten sonra bir mükelleften Gelir Vergisi alınmamasını savundu.⁸⁰³

Eleştirileri Geçici Komisyon Başkanı İzmir Milletvekili Münir Birsell cevapladı. Birsell'in söylediklerine göre ister liberal, ister muhafazakâr, isterse sosyalist olsun tüm dünyada emek, sermaye ve sermaye iratları farklı vergilendiriliyordu. Buna Türkçe'de ayırma kaidesi, diğer ülkelerde ise diskriminasyon denirdi. Kurumlar Vergisi'nin Gelir Vergisi'ne mahsubu ise daha önce Gelir Vergisi tasarısı görüşülürken kabul edilmemişti. Zaten tüm dünyada da usul bu şekildedir. Birsell'e göre vergide mükerrerlik yoktu, daha yüksek vergi almak vardı. Kurumlar Vergisi sadece Batı ülkelerinde değil, tüm ileri ülkelerde ve Balkanlarda, hatta Mısır'da bile uygulanıyordu. Üstelik tüm dünyada bu vergi oranı Türkiye'deki düzenlemeden daha fazlaydı. Ülkede şirketlerin gelişmemesinin nedeni yüksek vergiler değil, sermayenin organize olamamasıydı. Ayrıca sermaye üzerine kurulu şirketlerin sermaye koyanlarca iyi bir biçimde denetlenememesi de diğer bir nedendi. Yabancı sermayenin Türkiye'ye gelişi konusuna da değinen Birsell, yabancı sermayenin bir ülkeye gelişinde kıstas sadece vergi olsaydı en fazla Türkiye'ye gelirdi şeklinde konuştu. Devlet İktisadi Teşebbüslerinin verdikleri vergilerle kurumların verdikleri vergileri de karşılaştıran Birsell, bir kişinin yıllık kazancı ancak 100 bin lirayı geçerse % 5-6 fark vereceğini, bu kadar kazancı olanın da artık o kadar farkı da vermesi gerektiğini söyledi. Kazancı 100 bin liranın altında olan ortakların ise % 35 vergi vermeyeceği için kamu şirketleri karşısında avantajlı olduğunu belirtti. Sarıdal'ın öne sürdüğü vergide müterakkiyat konusunun ise sadece Çekoslovakya'da denendiği, diğer ülkelerde ise uygulanmadığını ileri sürdü.⁸⁰⁴

Eskişehir Bağımsız Milletvekili Emin Sazak da Alevli ve Adato'nun

---

⁸⁰¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:73, (20.04.1949), ss.500-502.

⁸⁰² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:73, (20.04.1949), ss.502-504.

⁸⁰³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:73, (20.04.1949), s.503.

⁸⁰⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:73, (20.04.1949), ss.503-506.

sözlerine katılarak girişimcileri korumak gerektiğini söyledi. Münir Birseli sevdiğini, fakat Maliye Bakanı olmaması için dua ettiğini, olursa milletin derisini yüzeceğini belirtti.⁸⁰⁵

Alevli, ikinci konuşmasında daha önce gerçek kişilerden çok fazla vergi alınırken bugün kurumlardan fazla vergi alınmak istenmesindeki gerekçeyi anlayamadığını söyledi. Ayrıca gelir vergisine ek olarak alınacak % 6,5'lük verginin fazla görülmemesini de eleştirerek ticari hayatta % 1'lik bir farkın bile önemli olduğunu ileri sürdü.⁸⁰⁶

Bundan sonraki tartışmalar iki tarafın birbirini iyi anlamadığı veya düşüncelerinde ısrar ettiğini ifade şeklinde devam etti. Daha sonra da maddelerin görüşülmesine geçildi.⁸⁰⁷ Maddelerin görüşülmesine 21 Nisan ve 4 Mayıs 1949 tarihinde devam edildi. 4 Mayıs'ta tasarı üzerinde ilk görüşmeler sona erdi. Bu görüşmelerde özellikle Kazanç Vergisi'nden muaf olacak kurumlar maddesinde değişiklik önerileri verildi ve bu kurumlara yeni eklemeler yapıldı. Tasarı üzerinde ikinci görüşmeler 3 Haziran 1949 tarihinde devam etti. Bu görüşmeler sırasında maddelerde herhangi bir değişiklik yapılmadı ve tümü üzerinde oylamaya geçildi. Sonuçta 258 üyenin oy kullandığı oylamada 4 ret, 1 çekinse oya karşılık 253 kabul oyuyla tasarı kanunlaştı.⁸⁰⁸

3.1.8.3. İşletme ve Gezginci İşler Vergisi (Esnaf Vergisi)

Maliye Bakanlığınca hazırlanan İşletme ve Gezginci İşler Vergisi Kanunu tasarı 24 Nisan 1947 tarihinde toplanan Bakanlar Kurulu'nun aldığı kararla TBMM'ne sunuldu. Tasarının gerekçesinde vergi şu şekilde tanımlanıp açıklanıyordu:

«Gelir vergisi» tasarısının gerekçesinde izah edildiği gibi «Gelir vergisi» ve «Kurumlar vergisi» yanında yeni vergi sistemimizi tamamlamak üzere bir de «İşletme ve gezginci işleri vergisi» ihdas edilmektedir.

Esas itibarıyla, bu kanun tasarısı ile teklif olunan «İşletme ve gezginci işler vergisi» birbirinden ayrı iki vergidir; bu itibarla kanun tasarısı iki kısma ayrılmış ve birinci kısım «İşletme vergisi» ne, ikinci kısım da «Gezginci işler vergisi» ne tahsis edilmiştir.

⁸⁰⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:73, (20.04.1949), s.508.

⁸⁰⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:73, (20.04.1949), s.514.

⁸⁰⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:73, (20.04.1949), s.517.

⁸⁰⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:100, (03.06.1949), ss.260-263.

I - İşletme vergisi:

1. Verginin mevzuu ve mahiyeti:

«İşletme vergisi» sabit bir iş yeri olan tüccar ile esnaftan alınacak olan bir vergidir. Verginin karakteri bakımından, aşağıda bu nokta üzerinde bilhassa durulacaktır.

İşletme vergisi geliri veya kazancı hedef tutan bir vergi olmayıp doğrudan doğruya işin veya işletmenin kendisine bağlıdır. Bu itibarla tipik bir reel vergidir. Bir işle uğraşılması dolayısıyla alınan bir nevi ruhsat harcıdır. Bu vasıflarından dolayı işletme vergisi «Patente» vergisine yaklaşıyor ve bunun müttekâmil bir şekli sayılabilir.

Teklif edilen işletme vergisinde vergi mükellefin kazancına değil de bilhassa iş kudretine dayanmakta olduğu için bu vasıf bariz bir şekilde görülmektedir. Tabiatıyla burada memleketimizin hususiyetleri gözönünde tutulmuş ve vergilendirmede yeni usullerden faydalanılmıştır.

2. Verginin karakteri:

Yukarıda, işletme vergisinin sabit bir iş yeri olan tüccardan ve esnaftan alınacağı bildirilmişti. Gelir vergisiyle karşılaştırarak mütalâa edilecek olursa, işletme vergisinin iki büyük mevzu olduğu görülür:

- a) Gelir vergisinden muaf olan esnaf;
- b) Gelir vergisine tâbi olan tüccar.

Vergi bu iki mükellef zümresine göre çifte karakter taşımaktadır.

Birinci zümre yeni gelir vergisinden muaf olan esnaf için vergi bir esnaf vergisi mahiyetini arzeder. Bu suretle gelir vergisinden muaf olan esnaf, kendi bünyelerine uygun basit bir reel vergiye tâbi olurlar. İşletme vergisi reel olmakla beraber esnaf için gelir vergisinin boşluğunu hiç olmazsa kısmen doldurur; çünkü kazancı dar, muameleleri basit ve mahdut olan esnaf bu reel vergiyi büyük teşebbüslerin yapabildikleri gibi, kolaylıkla devretmek imkânını bulamazlar.

Gelir vergisine tâbi olan tüccarlar için işletme vergisi, gelir vergisinin gerekçesinde de tebarüz ettirildiği üzere ayırma (Discrimination) kaidesine uygun bir nevi tamamlayıcı vergi fonksiyonunu yapar; yani bu vergi gelir vergisine tâbi tüccarlarda bir «Ayırma» (Discrimination) vergisi olur. Bunun

içindir ki, işletme vergisi yalnız ticaret sahasına hasredilmiş, sermaye unsurunun girmediği serbest meslek faaliyetlerine teşmil edilmemiştir.

3. Verginin matrahı ve nispeti:

Gerek tüccar gerekse esnaf bakımından işletme vergisinin gelir vergisi yanında yukarıda temas ettiğimiz fonksiyonu yapabilmesi, bu verginin basit ve nispetinin de makul ve mutedil olmasına bağlıdır.

Verginin basit olması için matrahın belli karinelere ibaret olması ve bu karinelerin de -işletme vergisinin mahiyeti icabı- iş kudreti ve takati ile ilgili bulunması icabettir. Tasarıda teklif olunan karineler şunlardır:

- a) İşletme sermayesi,
- b) İşletmede ödenen ücretler,
- c) İşyerinin kirası.

İşletme vergisi için bu karinelerin en uygun matrah olduğunda şüphe edilemez; zira, dikkat edilecek olursa bu üç karine üç istihsal âmiline -yani sermaye, emek ve tabiat âmillere- tekabül etmektedir ki, iş kudreti de bundan daha iyi ifade eden unsurları bulmak imkânsız gibidir.

.....

4. Verginin en aşağı haddi:

Evvelce bildirildiği gibi, işletme vergisi bir işle uğraşılması dolayısıyla alınan bir nevi ruhsat harcıdır; bu itibarla aynı zümreye dâhil mükelleflerin ödiyecekleri vergiler arasında büyük farklar olmamak lâzımgelir. Bunun içindir ki, vergi miktarlarla tahdid edilmiştir; yani matrahı teşkil eden karinelere göre hesaplanacak verginin miktarı daha az olsa bile, mükellefler kanunda kendileri için tesbit edilen enaz miktarları ödemeğe mecburdurlar.

.....

5. Beyan esası ve tarh:

İşletme vergisi de mükellefin beyanı üzerine tarholunacaktır. Şu kadar ki, bu suretle verilecek beyannameler ayrıca defter, kayıt ve hesap tutmasını icabettirmez. İşletme vergisi için yapılacak beyanlar gayet basit olup sadece verginin matrahını teşkil eden karinelerin bildirilmesine mahsustur.

.....

Şimdiye kadar kazanç vergisinde olduğu gibi, işletme vergisi de geçmiş takvim yılı içinde müteakip takvim yılında tarhedilecek, ve iki müsavi taksitte tahsil olunacaktır.

Gelir vergisine tâbi mükellefler için işletme vergisi taksitleri gelir vergisi taksitleriyle aynı zamana alınmış (Şubat ve Ağustos ayları) gelir vergisinden muaf olan esnaf için taksit ayları Ocak ve Temmuz olarak tesbit edilmiştir.

II - Gezgin işler vergisi:

1. Verginin mahiyeti:

«Gezgin işler vergisi» mahiyet ve karakter itibariyle işletme vergisinden pek farklı değildir. Yalnız işletme vergisi için muayyen bazı karineler matrah alınabildiği halde, bu vergide böyle bir imkân mevcut değildir. Zira, aşağı yukarı tamamı gelir vergisinden muaf olan esnaf meyanına giren gezginciler için sabit bir iş yeri tasavvur olunamaz. Dolayısıyla vergilerine matrah olacak bir işyeri kirası da bulunamaz.

Bu imkânsızlık gezgin işler vergisinde «gündelik kazancın» matrah ittihaz edilmesini icabettirmektedir.

Bu vergide başlıca iki mühim esas mevcuttur; biri gündelik kazancın takdiri, diğeri de karne mecburiyetidir.

2. Gündelik kazanç:

Yukarıda da söylendiği gibi, verginin matrahı takdir olunan gündelik kazançtır. Binaenaleyh bu kazancın takdiri de ehemmiyetli bir mesele halini arzeder.

Şimdiye kadar tatbik olunan kazanç vergisinde de bir gündelik kazanç esası mevcuttur. Şu kadar ki kazanç vergisi için yapılan takdir işinin basit ve pratik olmadığı artık anlaşılmış bulunmaktadır.

Gezgin işler vergisinde gündelik kazancın takdiri işi daha mazbut ve pratik esaslara bağlanmak istenmiştir.

Evvelâ, kanuna bağlanan bir cetvelde kazançları takdir olunacak iş nev'i pozisyonlarının geniş tutulmaması suretiyle, takdirde isabeti ifade etmesine imkân olmıyan ve amelî hiçbir faydası da bulunmıyan pek cüzi farklar için (beş on kuruşluk farklar gibi) takdir pozisyonlarının çoğaltılmasının ve hacimli cetveller tanzim olunmasının önüne geçilmiştir. Dar pozisyonlu cetvel sayesinde gündelik kazanç takdirlerinin mazbut olması temin edilmiş olacaktır.

Saniyen Vergi Usulü Kanununa konan hükümlerle, mahallî takdir yerine merkezî takdir esasına gidilmiştir; ancak gündelik kazançların takdirine yarıyacak bilgiler tabiiyetiyle mahallinde toplanacaktır.

Şöyle ki, illerde defterdarlar bu hususta ilgili makamların mütalâalarını sorarak ve ayrıca mahallinde tetkikler yaptırarak il dâhilinde temin olunan gündelik kazançları bularak cetvele alacaklar ve bu cetvelleri bakanlığa göndereceklerdir. Maliye Bakanlığında bu cetveller mahallî hususiyetleri gözönünde tutulmak şartıyla incelenir, ayarlanır ve her ilde tatbik olunacak gündelik kazançlar takdir olunur. Bu suretle hem kazanç takdirleri fiilî bir murakabeye tâbi tutulmuş hem de verginin adilâne ve daha umumi bir surette tesisi temin edilmiş olacaktır.

Nihayet gündelik kazanç takdirlerinin beş sene bir yapılması suretiyle pratikliğe gidilmiştir. Filhakika kazanç vergisinde ekseriyetle görüldüğü üzere, her sene aynı rakamları cetvellere almanın vakit ve kâğıt israfından başka bir şeye yaramıyacağı aşikârdır. Ancak değişen konjonktür icabı olarak kazançlarda da büyük değişiklikler olduğu takdirde, gündelik kazançların beş sene dolmadan yeniden takdir edilmesi de düşünülmüştür.

Bir usul muamelesi olan gündelik kazançların takdiri işine ait hükümler, alâkası hasebiyle, Vergi Usul Kanunu tasarisına alınmıştır.

3, Karne mecburiyeti:

Gezgincilerin vergilendirilmesinin yalnız memleketimizde değil bütün dünya memleketlerinde diğer mükelleflere nazaran güçlükler arzettiği bilinmektedir.

Bu mükelleflerin takibinde ve vergilerinin tarh ve tahsilinde muameleleri kolaylaştırmak maksadiyle memleketimizde de ötedenberi cari olan karne esaslı gezginci işler vergisine bilhassa alınmıştır.

Vergi usul kanunu tasarisında vergi karnesi başka mükelleflere de teşmil edilmekte ise de, karnenin gezginci işler vergisinde farklı bir rolü vardır. Burada vergi karnesi hem mükellefin yoklamasının yapılmasına, hem de verginin zamanında tarh ve tahsil edilmesine imkân verecektir.

4. Verginin tarh ve tahsili:

Gezginci işler vergisi bu vergiye tâbi mükelleflerin gösterdikleri hususi bir durumun icabı olarak, her sene için peşinen tarh ve tahsil olunacaktır.⁸⁰⁹

Tasarı 21 Nisan 1949 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Tasarı üzerinde söz alan C.H.P. Bolu Milletvekili İhsan Yalçın, tasarı aleyhinde konuştu. Gelir Vergisi'nde çok kazananın çok, az kazananın az vergi alınacağı prensibine aykırı olarak bu tasarıda eski sisteme geri dönüldüğü, hatta eskisinden de fazla adaletten uzaklaşıldığını iddia etti. Bu tasarıya göre bakkal, kasap, manav gibi esnaftan aynı oranda vergi alınacaktı. Hatta asgari mükellefiyet haddi konularak köylerde bakkal olanlardan bile asgari 18 lira vergi alınacaktı. Tasarıda esnaf üç gruba ayrılmış olmasına rağmen çok kazananla az kazanan arasında yine de ayırım yapılamamıştı. Kira bedeline göre vergi konulduğundan örneğin kirası çok olmasına rağmen kazancı az olan hanlar ve hamamlar kapanma tehlikesiyle kalırlardı.⁸¹⁰

Tasarının tümü üzerinde başka söz isteyen olmayınca maddelere geçildi. Maddelerde öncelikle vergi muafiyeti konusunda görüşler ortaya çıktı. Sonuçta dışarıdan işçi alınmaksızın evin geçimi amacıyla evlerde dokuma işletenler de bu vergiden muaf oldu.⁸¹¹ Bundan sonra vergi matrahı olan kiranın tespiti, vergi oranları, verginin alt sınırı, vergi muafıkları, matrahın tayini gibi düzenlemeler komisyona iade edildi.⁸¹² Görüşmelere 29 Nisan ve 4 Mayıs 1949 tarihlerinde devam edildi. Komisyondan gelen değişiklikler de ele alındı ve 4 Mayıs'ta tasarının birinci görüşmesi sona erdi.⁸¹³ Tasarı üzerinde ikinci görüşme 3 Haziran 1949 tarihinde gerçekleşti. Burada da bazı değişikliklerden sonra tasarının tümü açık oya sunuldu. Sonuçta oylamaya katılanlardan 1 üyenin ret oyu dışında 245 üye kabul oyu kullanarak tasarı kanunlaştı.⁸¹⁴

3.1.8.4. Vergi Usul Kanunu

Maliye Bakanlığı'nca hazırlanan Vergi Usul Kanunu tasarısı 24 Nisan 1947 tarihinde Bakanlar Kurulu'nda görüşülerek TBMM'ne sunulması

---

⁸⁰⁹ *İşletme ve Gezginci İşler Vergisi Kanunu tasarısı ve Geçici Komisyon raporu (1/172), S. Sayısı: 145. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:78, (29.04.1949).*

⁸¹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:74, (21.04.1949), ss.567-568.*

⁸¹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:74, (21.04.1949), ss.570-571.*

⁸¹² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:74, (21.04.1949), ss.572-592.*

⁸¹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:80, (04.05.1949), s.118.*

⁸¹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:100, (03.06.1949), ss.264-267.*

kararlaştırıldı.
şekilde tanıtılıyordu:

Tasarının gerekçesinde Vergi Usul Kanunu şu

Bilindiği gibi, vergilerin tatbikına ait olup, vergi kanunlarının metinlerinde mükellefiyetle ilgili hükümlerden çok fazla yer tutan türlü hükümler, ya doğrudan doğruya yahut da bir kanundan diğerine atıf yapılmak suretiyle hemen her vergi kanununda tekrarlanmakta, bu yüzden vergi tatbikatında «prensip birliği», «sadelik» ve «bir örneklik» sağlanamamakta ve vergi formalitelerinin fazlalığı, dağınıklığı karşısında bilhassa mükellefler çok zor bir duruma düşmektedirler.

Modern «vergi hukuku»nun doğması ile beraber, vergi tatbikatında görülen sistemsizliğe ve karışıklığa bir nihayet vermek maksadiyle, vergilerin tatbikına ait dağınık, türlü hükümleri, insicamlı ve ahenkli bir surette bir araya toplıyarak muayyen, umumi ve sade prensiplere irca etmek lüzumu ve zarureti kendini hissettirmeğe başlamış ve birçok memleketler bu yoldan giderek ya bilfarz Fransa'da olduğu gibi vasıtasız vergilere (Muamele Vergisi dâhil), yahut da bütün vergilere ve hattâ Almanya'da ve Polonya'da olduğu gibi, vergilerle birlikte harçlara da taallûk eden tatbik hükümlerini bir araya toplamışlardır.

Memleketimizde de 1939 yılında yürürlüğe giren 3692 sayılı Kanunla bu mevzuda ileri bir adım atılmış ve tebligata, kısmen de «vergi kazası» na ait çeşitli hükümler ayrı ayrı vergi kanunlarından çıkarılarak umumi esaslar dâhilinde bu kanunda bir araya getirilmiştir. 3692 sayılı Kanunun tatbikatta sağladığı faydalar inkâr edilemezse de, bu kanunun hattâ bugünkü vergi rejimimiz içinde dahi, birçok noktalardan noksan ve kifayetsiz olduğunu da itiraf etmek lâzımdır. Bu vaziyeti gözönünde tutan ve yapılacak büyük vergi reformunun, ancak, usul bakımından sağlam bir temel üzerine kurulabileceğine kaani olan Maliye Bakanlığı bu sahada gerek, memleketimizde, gerekse diğer memleketlerde yapılan tecrübelerden istifade ederek, «Vergi Usul Kanunu» adıyla bir ana tatbikat Kanunu tasarısı hazırlamıştır.

Vergi Usul Kanununun esas itibariyle Devlet ve diğer âmme topluluklarınca mükelleflerden alınmakta olan bilûmum vergilere şâmil olması icabemekte ise de, vergiciliğimizin bu yola yeni yeni girmeğe başlaması sebebiyle, bu kanunu şimdilik başlıca vergilere hasretmek daha uygun bulunmuş ve bunun

daha ziyade işlenerek umumileştirilmesi ileriye bırakılmıştır.

Bu suretle tasarının heyeti umumiyesi gelir, kurumlar, işletme ve gezginci işler, bina, arazi, veraset ve intikal, muamele ve istihlâk, hayvanlar vergileriyle nakliyat ve damga resimlerine malî kazaya ait hükümleri ise, gümrük vergileri hariç, bilûmum vergilere şâmil olacaktır.

Usul Kanunu Tasarısı 5 kitaba ayrılmakta ve:

- 1 nci kitap: Vergilendirme;
- 2 nci kitap: Mükellefin ödevleri;
- 3 ncü kitap: Değerleme;
- 4 ncü kitap: Cezalar;
- 5 nci kitap: Vergi ihtilafları hükümlerini ihtiva etmektedir.⁸¹⁵

Tasarı Genel Kurul'da 4 Mayıs 1949 tarihinde görüşülmeye başlandı. Geçici Komisyon Sözcüsü Manisa Milletvekili Kâmil Coşkunoglu, bu tasarı ile hedeflenen amacın çeşitli vergi kanunlarının ilgilenmesiyle ilgili olup birçok kanuna dağılmış olan hükümlerin bir araya toplanması ve bunların eksikliklerinin giderilmesi olduğunu söyledi.⁸¹⁶

C.H.P. Urfa Milletvekili Esat Tekeli de yaptığı konuşmasında bu kanun tasarısında vergilerin tarh, tahakkuk ve tahsiline ait hükümler olduğunu, şimdiye kadar bu hükümlerin her vergi kanununda ayrı ayrı gösterildiğini, bu açıdan bu tasarının yararlı olduğunu söyledi. Buna rağmen Tekeli'ye göre tasarı çok ayrıntıya girmiş, nizamname ve talimatlarla düzenlenecek konular bu tasarıda yer almıştı. Bir ara komisyonda bu tasarı 200 maddeye indirilmişti, ama her nasılsa tekrar 400 maddeye çıkmıştı. Mükelleflerin idare karşısında haklarını savunacak, onları bilgilendirecek vergi uzmanları da bu tasarı ile disiplin altına alınıyordu. Bazı milletvekilleri bu yetkinin avukatlara verilmesini savunsa da Almanya, Avusturya, Birleşik Amerika ve Fransa gibi gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunda mükellefleri vergi uzmanları temsil ediyordu.⁸¹⁷

Tekeli'nin konuşmasından sonra maddelere geçildi.⁸¹⁸ Maddeler üzerindeki görüşmeler ve bazı değişiklikler 5, 6, 11, 12 ve 13 Mayıs 1949 tarihlerinde yapıldı. 13 Mayıs tarihinde yapılan görüşmelerde vergi uzmanlığını

---

⁸¹⁵ *Vergi Usul Kanunu tasarısı ve Geçici Komisyon raporu (1/174), S. Sayısı: 175, T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:80, (04.05.1949).*

⁸¹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:80, (04.05.1949), s.118.*

⁸¹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:80, (04.05.1949), ss.119-120.*

⁸¹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:80, (04.05.1949), s.120.*

düzenleyen 390. madde üzerinde büyük tartışmalar çıktı. Tartışma genel olarak vergi uzmanlarının ve avukatların yetkisi üzerineydi.⁸¹⁹ Sonuçta Ankara Milletvekili Emin Halim Ergun ve 144 arkadaşının verdiği vergi uzmanlarıyla ilgili hükümlerin bu tasarıdan çıkarılıp ayrı bir tasarı olarak hazırlanmak üzere komisyona iade edilmesi ile ilgili önergesi Genel Kurul'da 95 ret, 2 çekinse oya karşılık 132 oyla kabul edildi.⁸²⁰ Böylece 390'dan 419'a (419 dâhil) kadar olan maddeler tasarıdan çıkarıldı. Daha sonraki maddeler de aynı gün görüşülerek birinci görüşme tamamlandı.⁸²¹

Tasarı üzerinde ikinci görüşme 6 ve 7 Haziran 1949 tarihlerinde yapıldı. Sonuçta 393 esas 10 geçici maddeli tasarı 7 Haziran 1949 tarihinde yapılan açık oylama sonucunda 11 ret, 1 çekinse oya karşı 260 kabul oyuyla tasarı kanunlaştı.⁸²²

3.1.8.5. Gümrük Kanunu

Gümrük Kanunu tasarısı, Gümrük ve İnhisarlar Vekilliği tarafından hazırlanmış ve Bakanlar Kurulu tarafından 15 Ekim 1941 tarihinde TBMM'ne sunulması kararlaştırılmıştı. Bu tasarı; ilk önce Ekonomi Komisyonu tarafından 6. dönem içinde incelenmiş ve raporu da tamamlanmış, fakat seçimin yenilenmesi dolayısıyla hükümsüz kalmış, hükümetin 2.VI.1943 tarihli isteğiyle adı geçen komisyona yeniden havale edilmiş, bu komisyonda ikinci defa müzakeresi yapıldıktan sonra tasarı, hazırlanan 17.IV.1944 tarihli rapor ile birlikte Maliye Komisyonu'na gönderilmişti. Bu komisyonun 18.V.1946 tarihli raporu TBMM Başkanlığı'na arzedilmiş, fakat bu defa da ilgili diğer komisyonlarca incelenmesine imkân ve zaman bulunamadığından Meclisin VIII. dönemine kalmıştı. İnceleme işinin daha çabuk yoldan yapılıp tamamlanması için Genel Kurul'un kararıyla Geçici Komisyon oluşturulması yoluna gidildi. Tasarının gerekçesinde Gümrük Kanunu şu şekilde anlatılıyordu:

Bugünkü gümrük rejiminin esasları, 1499 sayılı ve 29.VI.1929 tarihli (Gümrük Tarifesi Kanunu) ve 1384 tarihli (Gümrük Kanunu) ile bunların eki kanunlarda toplanmıştır.

Tarife Kanunu 2255, 3152, 3369 sayılı ve Gümrük Kanunu da 905, 1549, 1560, 1723, 1940 sayılı kanunlarla esaslı

---

⁸¹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:86, (13.05.1949), ss.403-429.

⁸²⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:86, (13.05.1949), ss.429-431.

⁸²¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:86, (13.05.1949), s.438.

⁸²² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, Birleşim:103, (07.06.1949), ss.523-525.

surette değiştirilerek oldukça ıslah ve ikmal edilmiş olmakla beraber ihtiyaçları karşıyamamaktadırlar.

Bu kanunlarda gümrük kontrolü ve gümrük vergisini ödeme mükellefiyetleri, vergi tahakkuklarına karşı itiraz yolları ve Millî iktisadımızın himaye ve gelişmesi bakımından ehemmiyetli olan antrepo, transit, muvakkat kabul ve muaflık usul ve mevzuları etraflı bir surette tetkik ve tanzim edilmemiştir.

Yabancı memleketlerle memleketimiz arasında eşya getirip götüreren deniz, hava, demiryolları müessese ve teşekküllerinin ve posta idarelerinin yardımcı uzuv sıfatıyla üzerlerine alacakları ödevlerin açık hükümlerle belirtilmemiş bulunmasından dolayı da zorluklarla karşılaşmaktadır.

Gümrük muaflıklarının hususi kanunlarla genişletilmesi ve mevzuatının dağıtılması bu hususta hâkim olan prensipin tatbikilerce kavranmasını zorlaştırmıştır.

Bu sebep ve zaruretlerle edinilen tecrübelerden ve mevzuatını yenilemiş memleketlerin kanunlarından istifade olunarak yeni bir proje hazırlanması lüzumlu görülmüştür.

Umumiyetle Gümrük Kanunlarında yer almakta bulunan kaçakçılığın men ve takibi hakkındaki hükümler bizde daha çok yeni sayılabilecek bir zamanda Gümrük Kanunundan çıkarılacak ayrı bir kanun halinde (1918 sayılı) tedvin edilmiş ve son tâdillerle oldukça işlenmiş bulunduğundan bu projeye alınmadığı gibi 4040 sayılı Kanun ile yurt dışına çıkarılacak mallarımız üzerine Gümrük vergisi konması fevkalâde zamana mahsus geçici bir keyfiyet olduğundan ihraç vergisi de itibara alınmamıştır.

Gümrüklerde muamele takip edecek kimselerde hususi bazı vasıf ve şartlar gözetilmesi lüzumuna binaen tanzim edilmiş olan 16. 1. 1340 tarihli Gümrük Komisyoncuları Talimatnamesi ile 1093 sayılı Gümrük Komisyoncuları Kanununun görülen noksanlarını da bu arada tamamlamak üzere Gümrük İdarelerinin bu işlerle doğrudan doğruya ilgili bulunduğu göz önünde tutularak bu işler (Gümrük Ajanları) bahsi altında projenin içine alınmıştır.

Gümrük rejimimize ait hükümlerin bir kanunda toplanarak tatbikileri iki ayrı mehaza müracaattan kurtarmış olmak üzere bugün Tarife Kanununda yer almış bulunan ve

Tarifenin (Nomenclature) tatbikile ilgili sıklet esaslarına mütâallik hükümlerinden maadası bu projede toplanmıştır.

Muaflıklara gelince; Devlet Daire ve Müesseseleri tarafından getirilecek Millî Müdafaaya mahsus harb silâh ve mühimmatından başka eşya için muaflık kabul edilmemek suretiyle hem «umumiyet kaidesi»nden hem de Varidat bütçesinin samimiliği esasından ayrılınmamıştır. Bu sebepten dolayı Tarife Kanunumuzda olduğu gibi imtiyaz mukaveleneleriyle muaflık tesisine cevaz gösterecek bir hükme projede yer verilmediği gibi hususi kanunların birçok muaflık hükümleri de kaldırılarak bunlardan ancak iç pazarı ve gümrüklenmiş eşya ticaretini müteessir etmiyecek mahiyette görülenleri projeye alınmıştır.

Diplomasi Memurların muaflıkları Milletlerarası hukuk ve mücamele esaslarına müstenit olduklarından mütekabiliyet şartıyla ipka edilmiştir.

Yolcuların, zat ve ev eşyalarına mahsus muaflıklar yolculuk zaruret ve icapları hududu içinde mütalâa edilmiş, seyahatın seyahat vasıtalarına mahsus kolaylıklar ise millî iktisat için faydaları göz önünde tutularak bu hareketlerin gelişmesini teşvik etmek üzere oldukça genişletilmiştir.

Tamir görmek, tecrübe edilmek, sergi ve panayirlarda teşhir olunmak gibi maksatlarla yurda muvakkat olarak sokulacak ve Gümrüğün kontrolü altında kalacak eşya hakkında da bunların iç pazara arz olunmadıkları itibara alınarak dâha geniş ölçüde kolaylıklar gösterilmiştir.

Proje beş kısma ve her kısım fasıllara ve fasıllar bölümlere ayrılmak suretiyle tertiplenmiş olup 175 madde ile bir muvakkat maddede toplanmaktadır.

Birinci kısım; (3) fasılda, Gümrük kontrolünün hudut ve şumulü, Gümrük mevzuunda Hükümetin tanzimi salâhiyetleri, Gümrük İthal Vergisi ve istisnaları hakkındaki umumi hükümlere,

İkinci kısım; (4) fasılda, Kara, Deniz ve Havayolları münakalelerine,

Üçüncü kısım; (10) fasılda, ithal, ihraç, transit, antrepo, muvakkat kabul usullerine, Gümrük Vergisinin beyan, tahakkuk, ödeme ve itiraz safhalarına, posta ve hudut rejimlerine, antrepolarında bırakılan eşyanın tasfiye usullerine,

gümrüklerde çalışma zamanlarına ve gümrük ajanlarına ait hükümlere,

Dördüncü kısım; (2) fasılda, Kaçakçılık Kanunu dışında kalan fiil ve hareketler için verilecek cezalara ve bu cezaların infaz yollarına tahsis edilmiştir.

Beşinci kısım; Müteferrik hükümlere ait dört maddeden ibarettir.⁸²³

Tasarı, Genel Kurul'da 27 Nisan 1949 tarihinde görüşülmeye başlandı. Tasarının tümü üzerinde görüş bildiren olmadığı için maddelere geçildi. Maddelerde bazı küçük veya teknik değişiklikler yapıldıktan sonra, tasarının ikinci görüşmesi 2 Mayıs 1949 tarihinde yapıldı. Bu görüşmede herhangi bir değişiklik önerilmedi. Sonuçta 156 asıl, 1 geçici maddeli Gümrük Kanunu toplantıya katılan 235 üyenin tümünün oyuyla kabul edildi.⁸²⁴ 24 Mart 1950 tarihinde ise bu kanunun, bazı malların 5 yıl süreyle gümrükten muaf tutulmasıyla ilgili 17. maddesine bir fıkra eklendi.⁸²⁵

3.1.9. Tarım, İmar, Ulaştırma, İskân, Köy

VIII. dönemde arazilerin tapulanması, iskân kanununda değişiklik, demiryolları, yapımı devam eden T.B.M.M. binalarının inşaatı, afyon ticaretinin kontrol altına alınması, toprak mahsulleri vergisi, çiftçiyi topraklandırma kanununda değişiklik, Atatürk orman çiftliği müdürlüğünün kurulması gibi birçok alanda kanun veya kanun değişiklikleri yapıldı.

3.1.9.1. Tapulama Kanunu

Tapulama Kanunu, Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve 5 Haziran 1948 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından TBMM'ne sunulması kararlaştırılmıştı. Tapulama Kanunu tasarısının gerekçeli metni Türkiye'de arazilerin kayıt altına alınmasının hukuki süreci, bu arazilerin tapulama tarihi ve arazi çeşitleri ile ilgili geniş ve doyurucu bilgiler vermektedir. O nedenle tasarının gerekçesi tapulama tarihi çalışanlar için önemli bir kaynaktır. Gerekçede Türk topraklarının tapulanmasıyla ilgili şu bilgiler verilmekteydi:

---

⁸²³ *Gümrük Kanunu tasarısı ve Geçici Komisyon raporu (1/67), S. Sayısı: 5, T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:78, (29.04.1949).*

⁸²⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:79, (02.05.1949), ss.65, 86-89.*

⁸²⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:72, (24.03.1950), ss.948-949.*

Medeni Kanunumuzun tatbiki tarihinden bugüne kadar yirmi seneyi açan bir zaman geçtiği halde özel ve tüzel kişilerin tasarrufları altında bulunup adedi 30 milyonu aştığı tahmin olunan gayrimenkullerin mezkûr kanunun istihdaf ettiği şekil ve mânada tapu sicilleri henüz meydana getirilememiştir.

Hukuk hayatımızda büyük bir inkilâp hamlesi yaratmış olan Medeni Kanunumuz tapu sicillerini, aynı haklar için en büyük bir teminat telâkki eylemiş ve bu itibarla tapu sicilinde kayıtlı bulunan gayrimenkuller üzerinde iktisabı müruruzaman cereyan etmiyeceğini, gayrimenkul üzerine mevzu hacizlerin borcu zaman aşımı sebebiyle düşmekten vikaye edeceğini, tapu memuru huzurunda ve resmî senet tanzim edilmedikçe yapılan temlik tasarrufların hükümsüz olacağını, bilumum aynı hakların ancak tapuya tescil ile tesis olunabileceğini ve nihayet sicillerde vukua getirilen yanlışlıklardan Devletin mesul olacağı esas ve prensiplerini vazeylemiştir. Medeni Kanunumuz hudut ihtilâflarında plâni esas tuttuğu halde eylevm tasarruf edilegelmekte olan gayrimenkul malların -kadastrosu yapılan mahdut şehir ve kasaba merkezleri müstesna- yüz ölçümlerini gösteren plân ve paftaları olmadığı gibi, malikini, intifa hakkı sahibini, gayrimenkul leh ve aleyhinde mevcut irtifak haklarını ve gayrimenkul mükellefiyetlerini gösteren tapu sicilleri de mevcut değildir.

Aşağıda kısaca arzedilecek olan ve çok eski tarihlerde yapılmış bulunan tapu tahrirlerine dayanan kayıtlar ise bütün yurtda mevcut gayrimenkulleri ihtiva etmedikten başka sıhhat bakımından da tapu sicili evsafını irae eylemekten çok uzaktır. Bugün vatandaşların tasarrufları altında bulunan gayrimenkullerin % 60 dan ziyadesinin tapusuz tasarruf edilmekte olduğuna şüphe yoktur. Tapuda kayıtlı olan kısım ise sicile intikal ettirilmeden yapılan haricî alım ve satımlar neticesinde hukuki değerlerini kaybetmişlerdir.

Medeni Kanundan evvel dahi meyane senedi adı verilen haricî alım ve satımların muteber olmayacağı esası cari olmasına ve Medeni Kanunumuzun bu esası kesin ifadelerle teyit eylemiş bulunmasına rağmen gerek eski zamanda ve gerekse Medeni Kanunumuzun uygulanmaya başlandığı tarihten beri vatandaşlarımızın pek çoğu bu esasa yine riayet eylememiş ve gayrimenkul alım ve satımlarıyla taksim ve ifraz muamelelerini kendi aralarında yapmaya devam etmekte oldukları

görülmüştür. Bu vaziyet, zilyed ile tapuda malik görülen kişiler arasındaki rabitanın muhafaza edilememesi neticesini doğurmakta ve eski tahrirlere müstenit tapu sicillerini gayrikabili ihticaç bir hale getirmektedir. Bu arada çıkan ve hukuki değerlerini kaybeden gayrimenkullerin kayıtlarının tasfiyesine dair olan 1515 sayılı Kanun da esaslı olarak bu derde deva olamamıştır. Bundan başka vatandaşlar arasında kıtallere kadar varan gayrimenkul ihtilâflarının sebebini, vatandaşlar için emniyet verici bir tapu kaydı mevcut olmamasında aramak yerinde olur.

Medeni Kanunumuzun tatbik mevkiine girdiği 4 Ekim 1926 tarihinde mevcut tapu sicillerimizin ise ne suretle meydana gelmiş olduğunu biraz geriye doğru giderek tetkik etmekte fayda mülâhaza edilmektedir.

Mevcut kayıtlarımızın üç tarihî devreye ayrılarak mütalâası mümkündür.

1. 950 tarihine kadar olan devre;
2. 950-1263 tarihine kadar olan devre;
3. 1263 tarihinden sonraki devre.

1 nci devre: Orhan Gazinin kardeşi Alâettin'in vezirliği sırasında Çandarlı Kara Halil ile birlikte mülki idare kurulurken arazinin tasarrufu şekilleri ve bunların gelirleriyle kayıtları ve defterleri tesis olunmuştur. Elimizde bu kayıtlar halen mevcut değildir. Muahhar tarihli kayıtlarda da (Defteri Köhne) namıyla görülen atıf ve işaretlerden başka bu devreye ait bir malûmata rastlanmamaktadır.

2 nci devre: Üç yüz seneden ziyade bir zamanı çevresi içine alan bu devre Kanuni Sultan Süleyman'ın 950 de başladığı tapu tahriri ile açılmıştır. 950 de başlayıp 1050 tarihinde biten bu tahrire ait kayıtlar elyevm 2350 ciltten ibaret olarak (Kuyudu Kadime) mahzenimizde mevcuttur. Köylerin hudutları ve müşterek malları bu kayıtlarda tesbit edilmiştir.

3 ncü devre: 1263 tarihinde başlayan bu devreyi dört gruba ayırarak incelemek kabildir.

I. 1263-1290 bu tarihler arasında tapu kayıtları bakımından önemli olaylar şunlardır:

a) 1263 tarihine kadar sipahi, mültezim, mütevellî, muhassıl gibi varlıklar tarafından verilmekte olan senetlerin bundan sonra defterhaneden verilmesi usulü vazedilmiştir.

b) Bu senetleri verecek memur kadroları vücuda getirilmiş ve tapu idarelerinin ilk nüvesi meydana gelmiştir.

c) Türkiye'ye şâmil olarak bütün kayıtların İstanbul'dan merkezden düzenlenerek mahallerine ve sahiplerine gönderilmesi şekli bu devrede tatbik olunmuştur.

ç) 1287 tarihinde Defteri Hakani Nazırı olan Kâni Paşa'nın 1288 tarihinde yapmaya başladığı yoklama bu devre tesadüf etmiştir. Bu yoklama ile bütün gayrimenkullerin kayıtları tesis edilerek eshabına senet verilmesi gayesi istihdaf olunmuştur. Gerçi aşağıda arzedileceği üzere bu yoklamalar gayeyi tamamen kapsayamamış olmasına ve mütaakıp seneler ekleyici ve tamamlayıcı mahiyette mütemmim yoklamalar yapılması zarureti hâsıl olmuş bulunmasına rağmen tapu tahririnde 1288 tarihi âdetâ bir kuruluş, bir çiçek açma devri diye izah olunabilir.

II - 1290 tarihinden itibaren başlayan zaman:

1290 tarihinde çıkan ilk emlak nizamnamesiyle sırf mülk olan gayrimenkullerin de tapuya kaydı ve buralara da defterhaneden senet verilmesi usulü ihdas olunmuştur. Bu tarihe kadar Defterhanece yalnız (Millî arazi) için senet veriliyordu. Sırf mülk olan gayrimenkullerle bu hükümdeki bahçeler ve arazi üzerinde bulunan (muhdesat) için şer'i mahkemeler hüccet vermekte idiler. Tapu İdaresi bu kısımla meşgul olmazdı. 1290 tarihi bu gibi gayrimenkullere tapuca senet verilmesi esasını vazetmekle önem kazanmıştır. Bunlardan başka Evkaf idareleri tarafından tasarruf işleri görülmekte olan müsakkafat ve müstagalâtı vakfiye ile tahsisat kabilinden olan vakıf arazi muamelelerinin de Evkaftan alınarak Defteri Hakaniye verilmesi ve tasarruf işlerinin ve senet verme salâhiyetinin bir dairede toplanması ve birleştirilmesi bu tarihin önemli kazancını teşkil eder.

III - 1325-1926 tarihine tesadüf eden zaman:

Tensikat komisyonlarının mukarreratı neticesi olarak Defterhaneden tapu senedi verilmesi usulü 1325 senesine kadar devam etmişse de bu tarihte eski usul kaldırılarak tapu senetlerinin mahallerince verilmesi kabul olunmuştur. Bu yeni sisteme kadar mahalleri muvakkat senet vermekte ve bu muvakkat senetler hasılat defterleriyle birlikte merkez olan defterhaneye gelerek bittetik uygun görüldüğü takdirde tuğralı senetleri mahallerine gönderilmekte ve mahallerinde de

muvakkat senetlerle değiştirilmekte idi.

IV - 4 Ekim 1926 tarihinde Medenî Kanunumuzun yürürlüğe girmesiyle başlayan ve eylevm devam eden içinde bulunduğumuz zamanlar:

Hukuki kıymetlerini kaybeden gayrimenkullerin tasfiyesine dair 1515 sayılı Kanun ve kadastro ve tapu tahriri kanunu, Tapu Kanunu, tapu ve kadastro teşkilât kanunu bu devrin kazandırdığı hamleler ve neticeler arasında görölmektedir.

b) Tapu tahrirleri:

1. — Tahrirlerin yapılması şekli:

Tahrir kelimesini yoklama kelimesinin müradifi olarak kullanıyoruz. Yukarda temas ettiğimiz tahrir ve yoklamalar, kazalarda tapu kâtiplerinin ve sancaklarda Defteri Hakani memurlarının bölgeleri dâhilinde bulunan köyleri birer birer gezerek o zamanki usullere göre tefviz olunacak veya satılacak veyahut senede bağlanacak arazinin meydana çıkarılmasını ve kayda bağlanmasını istihdaf eden faaliyetler manzumesini teşkil etmektedir. Bu çalışmalara köy ihtiyar heyetleri ve bilirkişiler de karıştırılmaktadır. Köyce tasdik edilen bu kayıt cetvelleri harçları da alınmak suretiyle kaza meclislerine verilmekte ve bu meclisler tarafından defteri tutulup tasdik olunmaktadır. Tasdikli yoklama kaydı dediğimiz ve bu gün ihticaç ettiğimiz kayıtlar bu faaliyetlerin mahsulleri kayıtlardır. Bunların bir de tasdiksiz kısımları mevcuttur.

Tasdiksiz yoklama adı ile anılan bu kısımlar yoklama veya tahrir faaliyetleri köylerde cereyan ettiği halde harçları verilmediği için kaza meclislerince cetvelleri tasdik edilmeyen yoklamalardır. Bunlara ait kayıtlar birer tasarruf ispat belgesi değerinde olup kanunun tapu sicil kıymetini izafe ettiği kayıtlar mahiyetinde telâkki edilmemektedir. Bu yoklamalardan şu tarzda neticeler alınmıştır:

Köye giden memurlar:

- a) Herkesin elindeki tapu senetlerine bakarlar,
- b) Senetleri imkân nispetinde araziye tatbik ederler.
- c) Mektum ve mahlûl yerleri meydana çıkarırlar,
- ç) Yeniden senet verilmesi lâzımgelen yerleri tâyin ve tesbit ederler,
- d) İntikâl muamelelerini yaparlar,

e) Hakkı kararı sabit olan yerleri mevki, hudut ve miktarları göstererek yazarlar.

Mevki, hudut ve miktarların yazılış şekline iki misâl:

Misâl — Tarafları Hüseyin ve Murat ve tepe ve yol 20 dönüm tarla (Tarihi 308)

Misâl — Şarkan Osman tarlası, Garben Ayşe ve hissedarlarının çayırı, Şimalen patıka, cenuben boz ve hâli (Tarihi 1313)

Bu yoklamalara müstenit kayıtlara:

Tasdikli yoklama kaydı,

Tasdiksiz yoklama kaydı,

Müfettiş yoklaması,

Memur yoklaması adları verilmekte ve elyevm idarelerimizde bunlara müracaat olunmaktadır.

2 — Tahrirlerin sıhhat bakımından tetkiki:

Cumhuriyet devrinde yapılan tapu tahrirleriyle kadastro çalışmaları neticesinde vücuda getirilen tapu kütükleri müstesna olmak üzere elimizde mevcut ve tapu sicilli namiyle tevsim edilen kayıtlara her türlü hakları, kâfil ve yüzde yüz teminatlı kayıtlar nazariyle bakmaya imkân yoktur.

Bunun sebebi:

1 — Hudut bakımından,

2 — Miktar bakımından,

3 — Menlehülhaklar bakımından, itinalı bir tesbite mazhar olamamasında aranılmak lâzım gelir.

.....

3. — Tahrirlerden bu yana kadar tahrir kayıtlarının aldığı şekiller ve değişiklikler: Yukarda tahrirlerin yapılması şekli hakkındaki izahat sırasında temas ve işaret edildiği veçhile köylerde yapılan yoklamalara müstenit kayıtlar memleketimizde bütün köyleri ihtiva edecek bir vüsatta temin olunamamıştır. Hiç yoklaması yapılmamış köyler olduğu gibi yoklaması yarıda kalmış köy birlikleri de pek çoktur. Bugün elimizde bulunan kayıtlar işte bu yoklamalara dayanan kayıtlardır.

Ezcümle:

1. Mütevelli, sipahi ve mültezimler tarafından tutulan ve idarelerimize devredilmeyen defterlere göre eshabı elinde

bulunan temessükler alâkalıları tarafından ibraz edildiği zaman doğruluğu (Ruznamçe) adı verilen ve (Kuyudü umumiye) Tapu Sicilleri Müdürlüğünde bulunan defterlerle tatbik edilmektedir. Bu defterlerde müteveli, sipahi ve mültezimlerin mühürleri ve isimleri mazbut olup ibraz edilen vesikaların altındaki mühür ve isimlerle tatbik olunmaktadır.

2. 1263-1277 tarihine kadar mahallerince yapılan ve meclisi idarelerce tasdik edilmiş bulunan künye ve çiçek usulü mazbatalar.

3. 1277-1287 tarihine kadar defter, varak usulü dipkoçanlı ilmühaberler.

4. 1287-1300 arazii emiriye ve mevkufe ve emlâki sırfâ için mahallî tapu dairelerince tutulmuş olan yoklamaya müstenit defterler.

5. Yoklamadan evvel veya yoklamadan sonra mahallerinde yapılan muameleleri gösterir (Daimî) adı verilen defterler.

6. 1300 tarihinden sonra tevhidten tutulan ve hasılat defteri adı verilen defterler.

7. Yalnız İstanbul'a mahsus olmak üzere defatiri müdevvere adı verilen vergi defteri olmakla beraber hacizleri de ihtiva etmek üzere fihrist mahiyetinde kullanılan defterler.

8. 1315 tarihinden itibaren kullanılan şekli sütunları zaman zaman değiştirilen zabıt defterleri.

9. Tapu kütükleri.

Görülüyor ki bugün idarelerimizde mevcut ve tapu sicili mahiyetini taşıyan defterler muhtelifdir. Ve her değişen defter bir evvelki defterdeki malûmatı sinesine alarak yeni bir kayıt yerine iktisap tarihine göre bir taraftan defterlerde yenilik ve değişiklik yapılırken diğer taraftan eski defterlerdeki kayıtların kıymeti de yine eski defterler üzerinde muhafaza edilmiş bulunmaktadır. Yeni deftere intikal keyfiyeti ancak tedavül vaziyetine inhisar etmiştir. Bu izahattan şu netice çıkarılır ki tapu sicili mefhumu içinde adedi yüz binleri aşan ve gayet karışık olan bütün defterler ve kayıtların bir manzume halinde gözümüzün önüne gelmesi lâzımdır.

Medenî Kanununun İstihdaf ettiği Tapu sicili:

25 nci babını tapu siciline tahsis eden Medenî

Kanunumuz gayrimenkuller üzerindeki hakların hallerini gösteren tapu sicilinden bahsetmektedir. Gerek Medenî Kanunumuz hükümlerine ve gerekse mahsus nizamnamesine göre her gayrimenkul müstakil bir hüviyet almakta ve bölgeler itibariyle tutulan siciline geçirilmektedir.

Mülkiyet hakları, irtifak hakları ve gayrimenkul mükellefiyetleri, rehin hakları, sair şerhler ve tahditler, tedbir kararları, hacizler, tesisler velhasıl gerek muvakkat ve gerekse daimî mahiyetle bulunsun kamu intizamını korumak gayesiyle kanunun açıkça gösterdiği hak ve menfaatler tapu siciline geçirilmek suretiyle muhafaza edilmek istenilmiş ve,

- a) Bu sicillerin aleniyeti prensipi,
- b) Tapu sicillerinin tutulmasından doğan zararlarda Hazinenin mesul olacağı esası,
- c) İlgililerin yazılı muvafakatler veya yargıç kararı olmadıkça bu siciller üzerinde bir tashih yapılamıyacağı,
- ç) Gayrimenkulun hududunun plan ve arz üzerine konulan işaretlerle tâyin olunacağı ve plandaki hudut ile arz üzerindeki hudut birbirini tutmazsa plândaki hududun asıl olacağı esas ve prensiplerini koymuştur.

Medeni Kanunumuzun aradığı vasıf ve karakteri taşımamakla, beraber bizzarure tapu sicili mahiyetinde telâkki edilmekte olan mevcut kayıtlarımızın, birinci kısımda arzedilen sebeplerden dolayı kanunumuzun aradığı şekle uygun bir surette ıslah ve tadiline kati zaruret olduğuna şüphe yoktur.

Bu tadil ve ıslahın ancak kadastro sayesinde temin olunacağı da münakaşa kabul etmiyen bir gerçektir.

.....

Türkiye’de ve bilhassa köylerimizde umumi tapulama yapmak fikri ve teşebbüsleri:

Türkiye’de şehir kadastrasına Mayıs 1925 tarih ve 658 sayılı Kanunla, alınan ödenekle başlanmıştır. Bilâhara çıkan 15.XII.1934 tarihli ve 2613 sayılı Kadastro ve Tapu Tahriri Kanunu ile kadastro ve tahririn esasları tesbit olunmuştur. Elyevm uygulanmakta olan bu kanunla ve dar bir teşkilât kadrosıyla bugüne kadar mahdut bâzı il ve ilçe merkezlerimizde ancak (653 667) parselin kadastrusu yapılabilmiş ve tapu kütükleri tesis olunabilmiştir.

Bu tempo ve bu teşkilâtla ve mezkûr kanunun şehirlere has hükümleriyle Türkiye ölçüsünde bir kadastro yapılmasının asırlara ihtiyaç göstereceğine şüphe yoktur. Vatandaşların tapusuzluktan mütevellit ıstıraplarının giderilmesi için âcil bir tedbir almak üzere kadastrsuz bir tapulama yapılması fikri ileri sürülmüş biri 3.VIII.1940 tarihinde ve diğeri de 14.VIII.1941 tarihinde olmak üzere hazırlanıp Yüksek Meclise sunulan kanun tasarıları intihap devrelerinin hitama ermesi sebebiyle kanuniyet iktisap edemeden kadük olmuşlardır.

Basit bir tahrir yerine plânlı ve kadastrulu bir tahrir imkânının tahakkuk ettirilmesi halinde zamanın ne kadar öne alınabileceği bugüne kadar yapılan tetkiklere konu olmuştur.

Kadastro çalışmaları iki safha arzulemektedir:

1. — Hukuki safha (tahdit safhası)
- 2.— Fennî safha (ölçme safhası)

İlânların yapılması, gayrimenkul üzerinde tahdit postalarının çalışmaları, tasarruf belgelerinin tetkik olunması, bilirkişi dinlenmesi hukuki safhaya taallük eden çalışmalar manzumesine giren hallerdir ki, gayrimenkul kimindir, hudutları nasıl ayrılmaktadır bu safhada belli olmaktadır. Hudutları ve malikleri bu suretle belli olan gayrimenkullerin yüz ölçümlerinin sıhhatli olarak tâyin olunması, plân ve paftalarının vücuda getirilmesi fennî safhasını teşkil eylemektedir. Teknik terakkiyat bilhassa havadan mikyaslı olarak alınan fotoğraflarla harita tanzimi (Aerofotogrametri) sistemleri kadastroda zaman mefhumunu ehemmiyetli suretle azaltmış ve kadastryu pek uzun vadeli bir iş olmaktan çıkarmıştır. Kadastrolarını bu sistemle yapan memleketlerde elde edilen neticeler hakkındaki müşahedeler iyi kurulmuş bir teşkilât ile bu işin memleketimizde yirmi senelik bir zaman içinde kuvveden fiile çıkarılacağı kanaatini kuvvetle vermiş bulunmaktadır.

Mühim olan nokta arazi üzerinde bilfiil çalışmayı icabettiren hukuki safhanın halli noktası olmak lâzımgelir. Bunun için de şeniyeti göz önünde bulundurarak bir taraftan umumi esaslarımıza sadık kalmakla beraber diğertaraftan adalet ve hakkaniyet dairesinde hüsnüniyet sahibi zilyedi koruyucu pratik hükümleri ve bütün ihtilâfları mahallinde gezici yargıçlar vasıtasıyla çabuk ve kesin hal ve intaç edecek esasları ihtiva eden bir kanun ile bu cihetin de gayet kısa bir zamanda yapılabiliceği kanaati bize gelmiştir.

Şu kadar ki, köy köy teşkil edilecek heyetler vasıtasıyla mevcut belgeler, fiilî tasarruflar ve mülkiyeti iktisap sebepleri üzerinde tetkikler yapılarak gayrimenkulun hududu ve maliki belli olduktan ve şayet ihtalâf varsa gezici yargıçlar tarafından bu ihtilâflar bertaraf edildikten sonra alâkalıya hemen tasarruf belgesi verilmesi esası tasarıda sağlanmıştır. Bu suretle hukuki safhası tekemmül eden gayrimenkulun hemen tapusu verilecek ve bunu mütaakıp o gayrimenkulun bulunduğu birlik veya bölge itibariyle ve en ileri fennî sistem ve esaslar dairesinde yapılacak haritası ve yüz ölçülerini gösteren puanları vücuda getirilerek Medeni Kanunumuzun istihdaf ettiği plâna müstenit tapu sicilleri tesis olunabilecektir. Mükemmel bir sicil, Tapu Sicil Nizamnamesi hükümlerine uygun olarak plân ve kütükleri ve diğer müteferri kayıt ve defterleri ihtiva eden bir sicildir.

Hazırlanıp yüksek katlarına sunulan tasarı hukuki safhasını tekemmül ettirerek alâkalılara senet verilmesini sağlaması bakımından tapulamayı ve bu ameliyeyi mütaakıp hemen yüz ölçümü faaliyetine geçilerek fenni muamelelerinin intaç edilmesini istihdaf etmesi bakımından arazi kadastrounu yapmayı bize temin edecektir. Bu suretledir ki, mükemmel sicillerimiz vücut bulmuş olacaktır.

İskân ve toprak dağıtım bölgesi, muhitin ve bu idarelerin ihtiyaçları, sulama, orman amenajman, elektrik, etüd, maden arama faaliyetlerine yardım imkânları göz önünde bulundurularak ve en ihtiyatlı hesaplara istinat edilerek her sene bütün ilçe, bucak ve köyleriyle birlikte üç ilimizin yukarda arz ve tesbit edilen esaslara göre yapılacak tapulama ve kadastro sayesinde yurdumuzun âzami yirmi sene içinde bu büyük ihtiyacı karşılanmış olacaktır.

Maddelerin izahı sırasında da işaret olunduğu üzere bu büyük işin âzami tasarrufla başarılması ve bu hizmetlerin istilzam eylediği masrafları temin edecek ve vatandaş için munzam ve ağır bir külfet olmadan karşılayacak bir tertibe de tasarıda yer verilmiştir. Demek ki bu tasarı tatbikatta bir taraftan büyük bir dâvayı başarmayı hedef tutarken diğer taraftan bütçeye de bir külfet tahmil etmiyecektir.⁸²⁶

Tasarı, 15 Mart 1950 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı.

---

⁸²⁶ *Tapulama Kanunu tasarısı ve Adalet ve Bütçe Komisyonları raporları (1/358), S. Sayısı: 210. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:65, (15.03.1950).*

Tasarının tümü hakkında ilk sözü C.H.P. Balıkesir Milletvekili Eminittin Çeliköz aldı. Çeliköz, bu tasarının Meclis'te görüşülmesinin büyük sevinç kaynağı olduğunu söyleyerek, bu kanunun köylünün ve kentlinin yıllarca beklediği bir kanun olduğunu belirtti. Bu kanun sayesinde köylüler ve arazi sahipleri gerçek olarak mallarına sahip olabilecekti. Böylece, sahipleri arazilerini kolayca başkalarına temlik edebilecekler, gerektiğinde de terhin edebilecekti. Ayrıca araziler gerçek değeriyle banka ve kooperatiflere rehin edilebilecekti. Sınır davaları ve anlaşmazlıkları da ortadan kalkacaktı. Çeliköz'e göre bu tasarının en önemli özelliği şuydu: İhtilafsız gayrimenkulleri ve tasarruf mallarını memurlar tetkik ve tahkik ederek tutanakları tanzim edecekler; ihtilafli olan durumlar gezici yargıçlar tarafından köylerde vatandaşların topluca buldukları yerlerde halledilecekti.⁸²⁷

C.H.P. Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüreğir, tasarı lehine yaptığı konuşmasında mahkeme dosyalarının % 60'ını tarla sınırı ihtilafı ve tarla işgallerinin oluşturduğunu belirterek bu davalar sonucunda işlenen suçların azalacağını, o nedenle bunun gerçek bir devrim olduğunu iddia etti. Yüreğir, tasarının gerekçesi ve diğer esas kısımlarının Türkiye'deki tapulama işlemlerinin 1263 öncesi seyrini de açıklaması dolayısıyla tarihi bir vesika değerinde olduğunu da sözlerine ekledi. Yüreğir'e göre Türkiye'de 400 milyon dekara yakın arazi vardı ve bu arazi üzerinde yaşayanların % 80'ininde tapu yoktu. Yapılacak tapulama işlemi sayesinde köylü büyük bir dertten kurtulacak ve rahata kavuşacaktı. Tasarının eksik bir yönü ise tapulama işleminin yılda 3 vilayette yapılacağı, böylece tüm işlemlerin 20-25 yılda bitirileceği kayda alınmasıydı. Önceki tasarıda belirtildiği gibi her yıl 6 vilayette kadaströ çalışmasının bitirilmesi daha iyi olurdu. Yüreğir'e göre kadaströ çalışmalarından Hazine kârlı çıkacaktı. Çünkü bu çalışma için her yıl 7 milyon lira harcanırken köylüden alınan harç parası ise 10 milyon lira olacaktı. Ayrıca kadaströ sonucu arazinin % 30'u Hazine'ye kalacaktı.⁸²⁸

C.H.P. Aydın Milletvekili Mazhar Germen, tapulama sonrası belgelerin depolanması ve saklanması üzerinde durdu. Germen'e göre bu, tapulama kadar önemliydi. O nedenle her ilçe merkezinde depolama binaları yapılmalı, belgeler çelik dolaplarda saklanmalıydı. Ayrıca gelecek hükümetler de tapulama konusu üzerinde ciddi olarak durmalıydılar.⁸²⁹

C.H.P. Muğla Milletvekili Necati Erdem tasarıya karşı çıkanlardandı. Erdem'e göre arazi alım satımı, terkedilmiş mallar, arazinin sahibinin tespiti

⁸²⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:65, (15.03.1950), ss.440-441.

⁸²⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:65, (15.03.1950), ss.441-442.

⁸²⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:65, (15.03.1950), s.445.

konuları Medeni Kanun'da düzenlenmişti. Şimdi bunlar göz ardı edilerek, üç kişinin kararıyla tapulama işlemlerini yapmak usule aykırıydı.⁸³⁰

Bu konuşmadan sonra maddelere geçildi. Maddeler içinde en fazla gayrimenkullerin kimin üzerine kaydedileceği hükmünü düzenleyen 13. madde üzerinde müzakere oldu, fakat önemli bir değişiklik olmadan kabul edildi.⁸³¹ Başka maddelerde değişiklik yapılmadı. Sonuçta 66 asıl, 4 geçici maddeye sahip tasarının kanunluğu 1 çekinse oya karşılık 241 kabul oyuyla kabul edildi. Kanun yayımlandığı tarihte yürürlüğe girecekti.⁸³²

3.1.9.2. İskân Kanunu'nda Değişiklik

1934 yılında yürürlüğe giren 2510 sayılı İskân Kanunu'nda bazı değişiklikler yapılması için hükümet yeni bir tasarı hazırladı. Yürürlükteki kanunda ülke iskân bakımından üç bölgeye ayrılıyordu. Tasarıda buna ait hükümler kaldırılıyor, ama Bakanlar Kurulu'nun aksi bir kararı olmadıkça Ağrı, Sason, Tunceli ve Zeylân bölgelerindeki bazı yerlerde hâlâ iskân ve ikamet etme yasağı devam ediyordu. Hükümet artık tabii afetler ve jeolojik nedenlerin dışında vatandaşların iskân yerlerini değiştiremeyecekti. Yasak bölgelerin dışında iskân yerleri değiştirilmiş olanlar isterlerse yerlerine geri dönebilecek, sevkler de parasız olarak devlet tarafından gerçekleştirilecekti. Bu değişiklikler tasarının gerekçesinde şu şekilde yer alıyordu:

Vatandaşların bir yerden diğer bir yere nakledilemeyeceği arz ve Hükümetin bu husustaki yetkiyi kullanmayacağı ifade edilmişti.

Hükümet; kanunun vermiş olduğu bu salâhiyeti bugüne kadar kullanmamış olmakla beraber halen bu hükümlerin tamamen kaldırılması lüzumuna da kaani bulunmaktadır.

Bu maksatla, hazırlanmış olan ve sunulan tasarıda 2510 sayılı Kanunun nakillere mütedair olan hükümleri ilga edilmiş ve bazı maddeleri de değiştirilmiştir.

1. — 2510 sayılı Kanunun 2 nci maddesi Türkiye'yi mıntakalara taksim etmektedir. Bugün iskân bakımından memleketin mıntakalara ayrılmasına lüzum görülmediğinden bu

⁸³⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:65, (15.03.1950), ss.445-447.

⁸³¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:66, (16.03.1950), ss.472-486.

⁸³² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:66, (16.03.1950), ss.499, 509-512.

itibarla da yeni tasarıda mıntakalara ait hükümler meriyetten kaldırılmıştır. Yalnız Bakanlar Kurulu kararıyle evvelce iskân ve ikametın yasak edildiği mahdut bir kısım yerlerin yine bu şekilde kalması ve buralarda ikametın ancak Bakanlar Kurulu kararıyle mümkün olacağı yeni tasarıda derpiş edilmiştir.

2. — Memleket içinde herhangi bir vatandaşın bir yerden diğer bir yere kaldırılması mevzuu, bunların ancak sağlık şartları, jeolojik olaylar ve âfetler yüzünden buldukları yerde barınma ve geçinme imkânlarının kalmaması hallerine hasredilmiş ve bu gibilerin hem kendi sağlıklarını korumak ve hem de geçimlerini temin etmek maksadiyle tasarının ikinci maddesi tedvin edilmiştir.

3. — 2510 sayılı Kanun hükümlerine tevfiikan evvelce Bakanlar Kurulu kararıyle memleketin muhtelif, yerlerine nakledilmiş olup da haklarındaki kararnamenin kaldırılması dolayısıyla serbest bir duruma girmiş olanların gerek geride bırakmış olduğu taşınmaz mallar üzerindeki tasarruf haklarını ve tasfiye şekillerini ve gerekse bu gibilere karşı iskân bakımından takip edilecek hareket tarzı ve gidecekleri yerlere sevkleri hakkındaki hükümler, ilgili Bakanlıklar ile müştereken hazırlanmak suretiyle tasarıya geçici bir madde halinde konulmuştur.

Muhacir ve mültecilerin nüfus kütüklerine tescillerini kolaylaştırmak üzere 2510 sayılı Kanununun 6 ncı maddesinin (B) fıkrası mahza bu gibilerin biran evvel nüfusa tescillerini ve bu suretle vatandaşlık haklarını iktisap edebilmelerini temin bakımından tadil edilmiştir.⁸³³

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı, 9 Haziran 1947 tarihinde Bakanlar Kurulu'nun kararıyla TBMM Başkanlığı'na gönderildi. Aynı konuda İstanbul Milletvekili Fuad Hulusi Demirelli ve 6 arkadaşı da kanun teklifi vermişlerdi. Tasarı ve teklif Geçici Komisyonda incelenmiş, yeni bir tasarı olarak 16 Haziran 1947 tarihli bir raporla TBMM Başkanlığı'na sunulmuştu.

18 Haziran 1947 tarihinde Genel Kurul'da görüşülen tasarı hakkında ilk sözü C.H.P. Tunceli Milletvekili Necmeddin Sahir Sılan aldı. Sılan, hükümet programında İskân Kanunu'nda verilen yetkilerin kullanılmayacağı ve bu

---

⁸³³ *İskân Kanununun bazı maddelerinin kaldırılmasına, değiştirilmesine ve bu kanuna yeniden bazı madde ve fıkralar eklenmesine dair kanun tasarısı (1/208), S. Sayısı: 225. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:75, (18.06.1947).*

kanuna göre yerleri değiştirilmiş vatandaşların geri dönmelerine izin verileceğinin vaat edildiğini belirterek hükümetin bu vadi yerine getirdiğini ve getirmeye devam ettiğini söyledi. İkamet ve iskân yasaklarının kaldırılmasının memnuniyet verici olduğunu, bazı bölgelerde yasağın devam etmesinin de anlayışla karşılanacağını, ama bu bölgelerde yasaktan dolayı üreyen vahşi hayvanların çoğalmasından doğan zararlara karşı mücadele etmek gerektiğini söyledi. Ayrıca yasak bölgelerin maden zenginlikleri haritasının çıkarılması, meşeliklerin heder olmaktan kurtarılması, ceviz ormanlarından, ekime elverişli topraklardan yararlanılması gerektiğini de sözlerine ekledi. Ayrıca iskândan sonra bir yıl içinde sahipleri tarafından tasfiyesi yapılmayan ve daha sonra devlet tarafından tasfiye işlemleri yapılan gayrı menkullerle ilgili bir hükmün bulunmadığını, bu konuda düzenlemeler yapılmasının da gerekli olduğunu söyledi.⁸³⁴ Sılan'dan sonra söz alan Geçici Komisyon Sözcüsü ve Kastamonu Milletvekili Muzaffer Akalın, tasarıyla ilgili bilgiler verdikten sonra Sılan'ın itirazlarına cevap verdi. Akalın, yasak bölgelerin tamamen devletin elinde olduğunu, buralarda iskân söz konusu olmadığı için vahşi hayvanlarla ilgili düzenleme yapmanın da gereksiz olduğunu, bu bölgelerin işletilmesi gerekiyorsa bunun da Bakanlar Kurulu'nun tasarrufunda olduğunu, gayrı menkullerin devlet tarafından tasfiyesi yapılırken herhangi bir usulsüzlük veya yanlışlık yapılmışsa bununla ilgili genel hükümlerin uygulanabileceğini ve hatayı işleyenler hakkında kanuni takibat yapılmasının mümkün olduğunu söyledi.⁸³⁵

C.H.P. Erzincan Milletvekili Sabit Sağıroğlu da Sılan'ın tasfiye ile ilgili endişelerine katıldığına belirterek şunları söyledi:

Bu iş o kadar tuhaf olmuştur ki, bir kazada 5 bin lira kıymetinde arazisi olan bir adam o kazada bu gibi işlerle uğraşan birtakım adamlar memurlarla anlaşmışlar ve bunlar ilân edilmiş gibi hiç kimsenin gelemeyeceği bir yere bir ilân asmışlar ve 5 bin liralık yerleri 300 liraya almışlardır. Sonra bu 300 liraya alınan yerler yine başka adamlara 5 bin liraya satılmıştır. Böyle hadiseler vardır. Bunlar şimdi müruruzaman gibi dâva haklarını belki kaybetmiş olabilirler. Fakat bir haksızlık, bir zulüm ortadan kaldırılırken onun diğer bazı anasını

---

⁸³⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:75, (18.06.1947), ss.406-411.

⁸³⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:75, (18.06.1947), ss.411-412. Maddelerin görüşülmesi sırasında Sılan söz alarak yasak bölgelerle ilgili konuşmadığını, söz konusu mağdur insanların yasak bölge sınırında veya yakınında yaşayanlar olduğunu belirtti. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:75, (18.06.1947), s.416.

ortada kalmamalıdır.⁸³⁶

Bundan sonra maddelerin görüşülmesine geçildi ve oylamalarla tüm değişiklikler kabul edildi.⁸³⁷

İşkân Kanunu'nda VIII. dönemde ikinci değişiklik önergesi Tunceli Milletvekili Necmeddin Sahir Sılan tarafından verildi. 7 Haziran 1948 tarihli teklif Geçici Komisyon'da incelenmiş ve bazı küçük değişiklikler yapılmıştı. Sılan'ın teklifi ve komisyonun değiştirishi komisyon raporunda şu şekilde açıklanıyordu:

Komisyonumuza havale buyurulan; Tunceli Milletvekili Necmeddin Sahir Sılan arkadaşımızın; (İşkân Kanununun bazı maddelerinin kaldırılmasına, değiştirilmesine ve buna yeniden bazı madde ve fıkralar eklenmesine dair (5098) sayılı Kanunun geçici 3 ncü maddesinin (1) numaralı bendinin değiştirilmesine ve bu maddeye bazı hükümler eklenmesine dair) olan kanun teklifi tasarısı beş komisyondan gelen üyelerin iştiraki ve İşkân Genel Müdür Vekili ile Millî Emlâk Genel Müdürü ve bizzat kanunu teklif eden arkadaşımızın huzuriyle müzakere edildi:

Bu konuda yetkili adı geçen daire mensupları ile Necmeddin Sahir Sılan arkadaşımız tarafından verilen malûmat ve yapılan açıklamalar dinlendikten sonra teklif edilen kanunun esas olarak kabulüne ve fakat aşağıda arz ve izah olunan gerekçe ve zaruretlere binaen bazı fıkralarının değiştirilmesine ve kanundan maksut olan âcil faydanın alınabilmesi ve vukuu melhuz bazı iltibasların önlenmesi için ufak bazı fıkraların da eklenmesine karar verildi:

Komisyonumuzca verilen işbu karar ve sonuca ait düşünce ve gerekçeleri sırasıyla arz ediyoruz:

Necmeddin Sahir Sılan arkadaşımızın bu kanun tasarısından çıkarttığımız mâna ve dolayisiyle bu konuda süratle yapılması istenen hususlar; beş kısım üzerinde toplanmakta ve özet olarak bu kanunla:

1. — Yasak bölge halkından olupta; 5088 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden naşi serbestliğe kavuşan ve yerlerine dönen vatandaşlardan muhtaç olanlar kendi illerinde veyahut civar illerde yerleştirilmelerini istemeleri hakkı bu

⁸³⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:75, (18.06.1947), s.413.

⁸³⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:75, (18.06.1947), ss.413-419.

kanunla tanınmıştır.

Yalnız, bu hakka sahip olabilmek için bu vatandaşın bir sene içinde yerine dönmüş olması şarttır.

Sayın arkadaşımızın bu müddetin bir sene daha uzatılmasını yani (5098) sayılı Kanunun muvakkat 2 nci fıkrasının birinci bendindeki (bir yıl içinde) kaydının (iki yıl içinde) şeklinde değiştirilmesi,

2 — Evvelce Garbe nakledilmiş olan bu vatandaşlardan muhtaç olanlar, naklolundukları yerlerde kendilerine hükümetçe 2510 sayılı Kanun gereğince verilmiş olan gayrimenkullerin yine aynı kanunun 39 ncu maddesi gereğince iadesi şart olduğuna göre bu şarta riayet etmiyen yani Garpteki gayrimenkullerini elden muhtelif vesile ve suretlerle çıkartmış olan ve bu suretle iskân hakkı sakıt olan vatandaşlara bir atıfet olarak ve iskân mevzuatı dâhilinde ve borçlandırılma suretiyle gayrimenkul verilmesi,

3 — Yasak bölge dışında ve bu bölgelere mücavir yerlerden hükümetçe boşaltılmış mahaller halkından olup da Garbe nakledilen ve 2510 sayılı Kanun hükümlerine tâbi olarak iskân edilen vatandaşlarımızın da tıpkı yerlerine dönen yasak bölge halkı için olduğu gibi bunlar için de bir iskân hakkı tanınması,

4 — İster yasak bölge halkından olsun ve isterse buna civar boşaltılmış yerler halkından bulunsun, Garpte kalmak isteyenlerin 5098 sayılı Kanunla kaldırılmış olan iskân haklarının tanınması ve arzuları veçhile Garpte nakledildikleri yerlerde yerleşmelerinin kolaylaştırılması,

5 — Aynı kanunun icabı olarak Şarkta asıl yerlerine nakledilmiş ve oralarda barınmak imkânını bulmamış, perişan kalmış vatandaşların arzuları veçhile tekrar eski Garpteki ikametgâhlarına son defa olarak nakilleri,

İstenilmekte ve bu esasları temin maksadiyle iki madde halinde kanun tasarısı teklif edilmektedir.

Komisyonumuz bu konuları birer birer inceliyerek:

Birinci kısımda; bahis konusu olan bir yıllık müddetin teklif edilen şekilde iki yıl olarak kabulünü, bugüne kadar bütün geyretlere rağmen bu yurttaşlarımızın Şarka kendi yurtlarına nakillerine imkân bulunamaması ve gidenlerin de henüz yerleştirilememiş olmaları gözönüne alınarak iki yıla

çıkarılmasını uygun görmüş,

İkinci kısımda; bahis konusu olan ve her iki bölge halkına şâmil olan ve borçlandırma suretiyle gayrimenkul verilmesi keyfiyeti; darpte iskân edildikleri mahallerdeki gayrimenkulleri yok pahasına satarak yurtlarına dönmek sevdasiyle cidden mutazzır olan, ellerinde avuçlarında birşey kalmamış bulunan bu yurttaşlara kendi yurtlarında iskânlarını sağlamak ve biran önce müstahsil duruma girmelerini ve yaralarını kolaylıkla sarabilmelerini temin bakımından uygun bulunmuş;

Üçüncü kısımda; bahis konusu olan yasak bölge dışındaki mücavir yerler halkından muhtaç olanların tıpkı yasak bölge halkı gibi kendi illeri veya civar illerde iskânları keyfiyetini, bu bölge ve yerler halkının da yasak bölge halkı kadar mutazzır oldukları ve birçoklarının ev ve barkları da tamamen yıkıldığı ve ellerinden çıktığı öğrenilmiş olduğundan bunlardan hakikaten muhtaç bulunan, düşmüş olanların yasak bölge halkı gibi iskânları muvafıkı madelet olarak mütalâa edilmiş,

Dördüncü kısımda bahis konusu olan keyfiyet Garpta eski nakledildikleri yerlerde hâlâ kalmış ve henüz Şarktaki yerlerine nakledilmemiş olanlardan Garpta arzularıyla kalmak isteyen ve bugüne kadar iskân edilmemiş ve son 5098 sayılı Kanunla da artık iskân hakları reddedilmiş olan her iki bölge halkının buralarda kalıp yerleşmelerinin kolaylaştırılması da, bu yurttaşların hal ve istikballeri ve biran önce medeni hayata kavuşmaları bakımından çok yerinde görülmüş;

Beşinci kısımda bahis konusu olan Garpta kendi yerlerine nakledilmiş vatandaşlardan yukarda arzedilmiş önemli sebeplerle yerleşmemiş ve yerleşmeleri kendilerince de mümkün görülememiş yurttaşların iskân hakları devam etmek ve son defa olarak darpta iskân edilmek üzere Hükümetçe parasız Garptaki eski yerlerine nakledilmeleri dördüncü kısımda arz ve izah olunan sebeplerden ötürü muvafıkı mütalâa edilmiştir.⁸³⁸

Kanun teklifi 25 Haziran 1948 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. İlk sözü alan Silan, bir yıl önce kanunda yapılan değişikliklerle, bazı

---

⁸³⁸ *Geçici Komisyonun raporu (2/112), S. Sayısı: 175. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948).*

bölgelerden göç ettirilenlerin bir yıl içinde eski yerlerine dönme imkânı tanındığını, fakat daha önce öngörülmemiş sebeplerle birlikte kışın da etkisiyle geriye dönüşün tamamlanamadığını, dönenlerin de yerleştirilemediğini söyledi. Bu nedenle bir yıllık süre iki yıla çıkarılmıyordu. Ayrıca dönenlerin iskân hakkını kazanabilmeleri için Batıdaki yapı ve topraklarını iade etmeleri gerekiyordu. Hâlbuki bu vatandaşlardan bazıları değişik nedenlerle bu mallarını satmıştı. Yapılması gereken şey borçlandırılmak suretiyle bunlara yerleşme izni verilmesiydi. Bu suretle hem Hazine alacağını alır hem de vatandaş rahatları. Üçüncü olarak yasak bölge civarında boşaltılmış olan bölgelerde de iskân izni verilmeliydi. Bir diğer konu da iskân yardımlarıydı. Söz konusu vatandaşlar hakkında bütün sınırlamalar kaldırıldığı için bunların iskân yardımları da kesilmişti. Fakat bu vatandaşların mağduriyeti sürüyordu. O nedenle Batı'da kalmak isteyenlere bir süre daha yardım yapılmalıydı. Son olarak da Doğu'ya dönenlerin bir kısmı değişik nedenlerle döndüğüne pişman olmuştu. Bunlar tekrar Batı'ya dönmek istiyorlardı, ama dönecek parası olmayanlar vardı. Devletin bu gibi Batı'da eski kaldığı yerlere dönmek isteyip de dönemeyen ailelerin dönüşünü son defa ücretsiz olarak gerçekleştirilmesi iyi olurdu. Silan'ın Tarım Bakanı'ndan son bir isteği vardı. Göçe zorlanan vatandaşların büyük bölümü Tunceli'dendi. Şimdi geri dönüşle büyük toprak sıkıntısı çekiliyordu. O nedenle bir an önce Tunceli'de Toprak Kanunu'nun tatbikatı başlatılmıyordu.⁸³⁹

Bir sonraki birleşimde maddelere geçildi. Burada herhangi bir tartışma olmadan maddeler ve daha sonra da kanun teklifinin tümü oya sunularak kanunluğu kabul edildi.⁸⁴⁰

3.1.9.3. TBMM Binası, Eklenti Binaları ve Tesislerinin Yapım Yetkisinin Bayındırlık Bakanlığına Devri

Aşağıda görüleceği gibi 1937 yılında başlanan ve yapım yetki ve sorumluluğu Başkanlık Divanında bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yeni binalarının yapımı süreci bir türlü tamamlanamamıştı. 1946 yılında, inşaatın bitirilmesi ve daha verimli sonuç alınabilmesi için Bayındırlık Bakanlığı tarafından yaptırılması kararına varılmıştı.⁸⁴¹ Maliye ve Bayındırlık Bakanlığı yetkilileri tarafından hazırlanan kanun taslağı TBMM İdareci Üyeler

⁸³⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:76, (25.06.1948), ss.378-380.

⁸⁴⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:77, (28.06.1948), ss.391-392.

⁸⁴¹ *İdareci Üyeler Kurulunun, Büyük Millet Meclisi binası ve eklenti binaları ile tesislerinin yapım yetkisinin Bayındırlık Bakanlığına devri hakkında kanun teklifi ve Bayındırlık ve Bütçe Komisyonları raporları (2/29)*, 83 sayılı basmayazı, ss.1-4, *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947).

Kurulu tarafından 3 Şubat 1947 tarihinde TBMM Başkanlığı'na teklif olarak sunulmuştu. Gereçede kanun teklifinin nedeni şu şekilde açıklanmıştı:

Ankara Şehri imar plânı mucibince Yenişehir'de devlet binaları arasındaki sahaya yeni Meclis binası yapılması kararlaştırılarak (3090) numaralı Kanun ile Büyük Millet Meclisi bütçesine gerekli tahsisat konulmuş ve beynelmilel müsabaka açılarak (1937) yılında jüri tarafından beğenilen üç projeden biri Bakanlar kurulunca seçilmiş ve yapı işi de Münakasa Kanunu hükümlerine göre bir mütaahhide ihale edilmiştir.

İkinci Cihan Harbinin çıkması malzeme ve işçi ücretlerinin artmasına sebep olarak mütaahhidi fiat farkı talebine icbar etmiş ise de bu arada bilumum inşaatın durdurulması Büyük Millet Meclisince kararlaştırılmış olduğu cihetle mütaahhidin rızası da alınarak hesabatı tasfiye edilmiş ve inşaat olduğu yerde durdurulmuştur.

Memleketin imar ve inşaat işlerinin terk ve tatili hükümet ve Büyük Meclisçe muvafık görülmüeyerek bütçeye konulan senelik tahsisat ile Bayındırlık Bakanlığının teknik müşaveresi altında, inşaat yeniden başlanılmış ve 1946 senesi sonuna kadar alınan 20 276 000 lira tahsisata mukabil 17 971 747 lira 93 kuruş sarfedilmiştir. Ancak bu işlerin en kısa zamanda ve tekniğin en son terakkiyatına göre vücuda getirilmesi ve Cumhuriyetin yurdumuzda en büyük eseri olan bu anıt yapının büyük değerine lâyık bir şekilde ikmalî gözönünde tutularak ve esasen bu güne kadar teknik müşaveresiyle inşaatı fiilen yürüten ve bilumum devlet binaları inşaatını elinde bulunduran Bayındırlık Bakanlığının doğrudan doğruya bu işle ödevlendirilmesi halinde inşaatın daha çabuk bitirilmesi gayesi esas olarak düşünülmüştür. Her sene yüz milyonluk inşaatı yaptırmakta olan Bakanlığın bu en büyük devlet binasını yaptırmaya da her yönden zarurî görülmüştür.⁸⁴²

Teklifle ilgili görüşmeler Genel Kurul'da 17 Şubat 1947 tarihinde gerçekleştirildi. İlk sözü Bayındırlık Bakanı Cevdet Kerim İncedayı aldı. İncedayı, Meclis binalarının inşaatına ait süreci şu şekilde anlattı:

---

⁸⁴² İdareci Üyeler Kurulunun, Büyük Millet Meclisi binası ve eklenti binaları ile tesislerinin yapım yetkisinin Bayındırlık Bakanlığına devri hakkında kanun teklifi ve Bayındırlık ve Bütçe Komisyonları raporları (2/29), S. Sayısı: 83. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947).

Bu binanın yapılması teşebbüsü 1937de başlamıştır. Memleketin kurtarıcısı ve Cumhuriyetin koruyucusu olan Atatürk, memleketi ve milleti yapıcılığı ve ileri medeniyetçiliğiyle medenî âlemin eşit bir ailesi haline koymak icabı olarak yurdun ve Ankara'nın imarında bu binanın da tesisini zaruri ve milletin şerefine uygun bir keyfiyet görmüş ve bu noktada irşat ve ikazda bulunmuştu. Bunun icabı olarak bu binanın yapımı kararını alan Hükümet Ankara şehir imar plânında bugün bildiğiniz yeri ve sahayı bu işe tahsis etti. Ve inşaata orada başladı. Bu işaret büyük bir eksiği ve büyük bir zarureti karşılamıştır. Zannediyorum ki, hepimiz bunda beraberiz. Bu bina Türk iradesiyle Türk hâkimiyetinin yegâne mümessili olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin yalnız zaruret ve ihtiyacının karşılığı değil ebedî milletimizin, ebedî ve en önde bir âbidesi de olacaktır. İşte bu önemden dolayıdır ki, 1937de ilk defa Hükümetçe bu binanın yapılmasına karar verildiği zaman muazzam millî bir âbide olacağı için ve milletin şeref ve hayatiyle daima beraber yaşayacak bir bina olduğu için Milletlerarası bir müsabaka açıldı ve bu müsabaka neticesinde 16 proje geldi ve yine Milletlerarası bir jüri tarafından 16 projeden üçü kabul edildi. Bu yolda ayrılan bu üç proje o zaman Bakanlar Kurulunca incelenerek Prof. Holz Meister'in projesinin tatbiki karar altına alındı ve bu karar Yüksek tasdika da iktiran etti.

Arkadaşlar; muamele bu raddeyi bulunca 3090 sayılı bir Kanunla inşaata geçilmesi hakkında yetki alındı ve yapılan keşif ve proje tutarının 5 779 659 liralık kısmı 7.VII.1939 tarihinde bir sözleşme ile Nuri Demirağ'a ihale edildi. Yine bu 3090 sayılı Kanunla bu binanın inşaatı işi Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanına vazife olarak tevdi edilmiş bulundu. Yapılan bu sözleşme gereğince işe başlanmasından çok az sonra İkinci Büyük Cihan Harbi zuhur ettiği için Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir iki milletvekilinin verdiği önerge üzerine şimdilik Devlet inşaatının tehir edilmesine karar verildiği için diğer yönden de mütaahhit takatının bu inşaatı başarmağa müsait olmaması dolayısıyla tasfiye talebinde bulunduğu için, her iki icapla bu sözleşme tasfiye edildi ve inşaat durduruldu.

Harb çok uzayacağı için uzun yıllar Devletin imar işinin geciktirilmesi doğru olmayacağı Büyük Millet Meclisinde tekrar mevzu bahis oldu. Esasen Devletçe yapılan inşaatın mühim masraf kısmı vatan içindeki malzemeye gidiyordu. Binaenaleyh

memleket içindeki malzeme ve iptidai maddelerin devri icabı ve inşaatta çalışan mühim unsurlar vatan çocukları olduğu için hem imar bakımından ve hem de memleketin umumi hayatı bakımından daha çok geciktirilmesinin uygun olmayacağı neticesine varıldı ve tekrar Devlet inşaatının devamı karar altına alındı ve işe yeniden başlandı.

Fakat o sırada harb yılı ilerlemiş, malzeme pahalılaşmış olduğundan ve daha bazı zaruretler dolayısıyla bu inşaata yeniden başlanırken inşaatı idare eden, Başkanlık divanının malzemeyi isterse kendisinin satınalması ve inşaatı parçalara ayırıp, mümkün olan kısmını emaneten yapmak, mümkün olmayan kısımlarını parça parça mütaahhide vermek gibi salâhiyet verildi. Ve aynı zamanda o zamana kadar iş Meclis Başkanlığı divanının teşkil ettiği fen heyeti ile yürütülürken bu defa Bayındırlık Bakanlığının nezareti ve istişaresi de vazedildi. İşte o günden bugüne kadar meydana gelmiş olan işler böyle idare edildi. Arkadaşlar; Türkiye Büyük Millet Meclisinin yeni binasının ve eklentilerinin ve tesislerinin kısaca arzettiğim şekilde 1939 yılında yapılmasına karar verilmesi üzerine Başkanlığa bu inşaat için kanunen verilen ödenek 20 276 004 (sic) liradır.

20 276 000 lira olan bu ödenekten sonradan 2 661 034 lirası imha edilmiştir. 644 778 lirası da, bu inşaat tahsisatından alınarak Meclisin diğer ihtiyacı için, diğer bölüm ve maddelere aktarılmıştır.

Bu suretle bidayette 20 276 000 lira olan kanuni ödenekten 3 305 512 lirasını imha ve aktarma dolayısıyla çıkardığımız zaman bu iş için tahsis edilen ödenek 16 970 488 den ibaret kalmıştır.

Şimdi; bu 16 970 488 liranın sarf yerlerini de kısaca arz edeyim. Bunun 1 730 425 lirası bu geniş sahadaki arazinin ve bazı binaların kamulaştırılma ine harcanmıştır. Bu miktar çıkınca inşaat için geriye 15 240 063 lira kalıyor ki, inşaat için bugüne kadar harcanan para bundan ibarettir ve bu para ile de bina gördüğümüz mertebeye gelmiştir. Ancak bundan hâlen elde, Başkanlık Divanınca emaneten alınmış bir hayli alât edevat ve bundan sonra yapılacak inşaata yarıyacak malzeme vardır ki, bunun tutarı da iki milyon liradır. Elde mevcut ve bundan sonraki işe yarıyacak olan bu 2 milyon liralık malzeme ve alât ve edevat ta çıkarsa inşaata hakiki harcanan para 13 240

063 liradır. Vaktiyle maketi teşhir edildiği zaman görüldüğü üzere binanın ihtiva ettiği parçalar, aslında şunlardır: Meclis Reisi ikametgâhı, İdareci Üyeler ikametgâhı, arşiv, muhafız kışlası, polis kışlası, bahçıvan, hademe ve diğer müstahdemler ikametgâhı, matbaa, kuvvet santrali, çiçek seri, Başbakanlık dairesi, Dışişleri Bakanlığı olmak üzere 12 parçaya ayrılmış bulunuyordu. Bundan sonraki inşaatta manzumeden bazı tasarruflar yapılacaktır. Yapılmakta olan muhafız kışlasına ufak bir tadil ile polisler de yerleştirilecek, keza bugünkü ana binanın bir kısmında yapılacak tadilat ile müstahdemlerin yatış yeri ve arşiv dairesi temin edilmiş olacaktır. Fakat kuvvet santrali ve matbaa binasının esasına dâhil olan daireler inşaat programı içindedir. Bu kadar muazzam bir âbide olan bu binanın ısıtma, aydınlatma, çağırma, havalandırma, telefon, su ve sıhhi tesisleri de yine beynelmilel bir müsabakaya arz edilmiş bulunmaktadır. Bu müsabaka teklifleri Nisan ayı içinde gelmiş bitmiş olacaktır. Bu projeler beynelmilel şahsiyet ve uzmanları da ihtiva eden bir jüri tarafından tetkik edilerek içinden üçü ayrılmak suretiyle muameleye tâbi olacaktır. Şimdiden İngiltere, Amerika, İsviçre ve daha bazı yabancı memleketlerden beynelmilel şöreti haiz en büyük firmalar bu iş için proje ve teklif yapmak üzere hazırlıkta bulduklarını bildirmişlerdir. Bunlar zamanında gelir gelmez işin gecikmemesi için jüriye katılacak beynelmilel uzmanlar için de Dışişleri Bakanları ve elçilerimiz vasıtasıyla teşebbüsü alınmış bulunmaktadır. Bu iş bittikten sonra jürinin ayıracağı üç projeden biri Bakanlar Kurulu kararıyla tatbik sahasına konacaktır.

İşte arkadaşlar; Türkiye Büyük Millet Meclisi inşaatı işini ilk tasavvur anından bugüne kadar hangi safhayı geçirmiş, ne kadar harcanmış, ve ne kadar yapılmış olduğunu kısaca ve fazla rahatsız etmeden arz etmiş bulunuyorum. Şimdi bu tasarı ile Yüksek Meclisten istenen ödenek yetkisi 20 milyon liradır. Bu 20 milyon lira ile demin arzettiğim kısım tamamlanarak en geç 1950-1951de, geniş yani B.M. Meclisi binası hizmete âmade bir hale gelmiş olacaktır.⁸⁴³

Bu açıklamadan sonra kürsüye gelen C.H.P. Burdur Milletvekili Ahmet

---

⁸⁴³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947), ss.220-221. 1947 TBMM Bütçesi görüşmelerinde Meclis binalarının yapım süreciyle ilgili Gümüşhane Milletvekili Hasan Fehmi Ataç detaylı bilgiler vermişti. Bkz. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:18, (18.12.1946), ss.44-47.

Ali Çınar, TBMM binalarıyla ilgili çekincelerini anlattı. Öncelikle binanın çok büyük olmasını eleştiren Çınar, Cumhurbaşkanlığı ve Meclis Başkanlığı köşkleriyle Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı binaları inşaatlarının da terk edilmesini istedi. Bu binaların dışında diğer binaların yapımının toplam maliyetinin 35-40 milyon lirayı bulacağını, halbuki 1937 yılında çıkarılan kanunla yukarıda sözü edilen binalar dahil tüm yapım için 6 yılda harcanmak üzere 4 500 000 lira verildiğini, bundan da Meclis binası projesinin imkanlarımızın göze alınmadan seçildiğinin anlaşıldığını söyledi. Bu vesile ile memur lojmanlarına da değinen Çınar, Saraçoğlu evlerinin çok lüks olduğunu, esasen düşük gelirli memurlara lojman yapılmasının doğru olduğunu iddia etti. Bayındırlık Bakanlığında çalışanların mali durumlarının da iyileştirilmesini isteyen Çınar, Meclis binalarının tümünün yapımı için 4 milyon lira düşünüldüğü halde sadece Meclis ana binasının proje ve kontrol hakları için harcamanın 2 milyon lirayı bulduğunu, bu paranın Bayındırlık Bakanlığında çalışan mühendislerin hepsinin bir yılda aldıkları paradan daha fazla olduğunu öne sürdü. Proje sahibi Holzmeister'la yapılan sözleşmenin de gözden geçirilmesini isteyen Çınar'ın anlattığına göre Holzmeister'a projesi için belirli bir miktar ödenmişti. Şimdi projenin detaylarını hazırlamak için inşaata harcanan paranın % 1.75'i, betonarme hesapları için ayrı bir yüzde, inşaatın devam sırasında inşaatı kontrol için de % 1.75 verilmekteydi. Çınar, bu ödemelerden inşaatı kontrol için ödenen miktarın fazla olduğunu, inşaatı kontrol işini esasen Bayındırlık yetkililerinin yaptığını söyleyerek, inşaat kontrolüne verilen paranın kaldırılmasını istedi. Meclis binası, Anıtkabir, İstanbul Üniversitesi gibi binaların inşaatlarının kontrolünü resmi makamların kendisinin yaptığını, fakat parasının mimarlara verildiğini, bunun için de milyonlar harcadığını iddia etti. Sözleşme gözden geçirilirken ısıtma, aydınlatma, iletişim, yolların yapımı, bahçelerin tanzimi kontrollerinde de Holzmeister'ın bir emeği olmayacağı için bu alanlarda da kontrol ücreti olmaması gerektiği ekledi. Çınar sözlerine son verirken Holzmeister'ın bu işte iyi bir şekilde çalışmadığını, yapılan hataların düzeltilmesi ve daha dikkatli davranılması sonucu bu eserin bu haliyle ortaya çıkabildiğini söyledi.⁸⁴⁴

Çınar'dan sonra söz alan C.H.P. Yozgat Milletvekili Sırrı İçöz ilginç bir öneri getirdi. Yenişehir'deki köprüyü (bugünkü Sıhhiye Köprüsü) geçtikten sonra bakıldığında Meclis binasının görülmediğini, İçişleri Bakanlığı binasının buna duvar gibi engel olduğunu, Meclis binasını görmek için Hacı Bayram Camii minaresine çıkmak gerektiğini söyleyen Çakır, Meclis binasının azametini meydana çıkarmak için İçişleri Bakanı'ndan Bakanlık binasının orta

---

⁸⁴⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947), ss.222-224.

kısmını kesmesini rica etti.⁸⁴⁵

Bayındırlık Bakanı Cevdet Kerim İncedayı, bilhassa proje ve inşaat kontrolüyle ilgili eleştirilere cevap vermek üzere tekrar kürsüye geldi. İncedayı, Meclis binasının yapım kontrolünün bundan sonra da Holzmeister tarafından yapılacağını, fakat diğer binaların ve yolların yapım kontrolünü kendisine vermeyeceklerini, o nedenle milyonlarca lira ödemeyeceklerini söyledi.⁸⁴⁶ Ahmet Çınar tekrar söz alarak eğer % 1.75 kontrol ücreti verilecekse, Holzmeister'ın işi ciddi yapmasını, şu anda 2 fen memuru ve 2 sürveyan ile işi yaptığını söyledi.⁸⁴⁷ İncedayı, bu eleştiri üzerine yeniden söz alarak tüm dünyada uygulandığı gibi Meclis binasının hizmete girişine kadar Holzmeister'ın kontrolünde olacağını, Holzmeister'ın bürosunda çalışan çok sayıda kişi bulunduğunu ve bunların görevlerini yerine getirdiklerini söyledi. Başlangıçta tespit edilen fiyata da değinen İncedayı, 4,5 milyon keşif bedelinin düşük olduğu anlaşılınca yeni bir kanun çıkarılarak, ödenek yetkisinin tesisat işleri hariç 7,5 milyon liraya çıkarıldığını, savaş yıllarında inşaat alanında ortaya çıkan fiyat artışları ve her inşaatta sonradan ortaya çıkan tahmin dışı harcamalar nedeniyle bu duruma geldiğini söyledi.⁸⁴⁸

Bütçe Komisyonu sözcüsü Münir Birsnel yaptığı açıklamada tüm harcamaların Meclisin kontrolünde yapıldığını, fazladan bir harcama yapılmasının söz konusu olmadığını açıkladı.⁸⁴⁹

Bundan sonra maddelerin ve daha sonra da teklifin tümünün oylamasına geçildi. Oylama sonucu 281 kabul ve 5 çekinse oyla Meclis binalarının yapım yetkisi Bayındırlık Bakanlığı'na geçti.⁸⁵⁰

3.1.9.4. Demiryolları ve Limanlar Yapımı İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenme

1937 ve 1940 yıllarında kabul edilen kanunlarla Diyarbakır'dan Irak sınırına, Elâzığ'dan da İran sınırına kadar demiryolu inşaatı yapımı kabul edilmişti. Ama II. Dünya Savaşı sırasında bu hatların bitirilmesi mümkün olmamıştı. 1947 yılına gelindiğinde Diyarbakır-Cizre hattı 159. kilometredeki Kurtalan, Elâzığ-Van hattı da 134. kilometrede Drahini mevkillerine kadar

⁸⁴⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947), s.224.

⁸⁴⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947), ss.224-225.

⁸⁴⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947), s.225.

⁸⁴⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947), ss.225-226.

⁸⁴⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947), s.226.

⁸⁵⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:45, (17.02.1947), s.232.

tamamlanmıştı. Sözkonusu tasarı ile bu hatlardan İran'a kadar olan Elâzığ hattının geri kalan 335 kilometrelik demiryolu inşaatının tamamlanması, Van gölü kıyılarında iskeleler yapılması ve vagonların taşınması için feribotların alımı, son olarak da Bitlis'te sona erecek bir şube hattı inşaatı planlanmaktaydı. Bunun için de Bayındırlık Bakanlığı'na hazırlanan ve 28 Şubat 1947 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında TBMM Başkanlığı'na sunulması kararlaştırılan bir kanun tasarısıyla ödenek talep edilmekteydi. Bu talebin nedeni tasarının gerekçesinde şu şekilde yer alıyordu:

Diyarbakır İstasyonundan başlayarak Irak ve İran sınırlarına kadar yapılacak demiryolları için 1937 yılında kabul buyurulan 3262 sayılı Kanunla elli milyon lira ödenek verilmiş ve inşaaata başlanmıştır.

Bundan sonra 1940 yılında kabul buyurulan 3813 sayılı Kanunla bu hatlardan İran'a gidecek olan hattın Elâzığ İstasyonundan başlaması kabul edilerek güzergâh değiştirilmişti.

Sözü geçen kanunlarla Elâzığ'dan itibaren inşasına başlanmış olan Elâzığ-Van ve Diyarbakır'dan itibaren başlanmış olan Diyarbakır-Cizre hatlarının inşaatı devam ederken harbin doğurduğu ekonomik zorluklar yüzünden her türlü işçi yevmiyeleri ile her cins malzeme fiyatları olağanüstü artmış olmasından bu fiyat artışlarını karşılamak maksadıyla evvelce kabul edilen elli milyon liralık ödenek miktarı 1944 yılında kabul buyurulan 4643 sayılı Kanunla doksan milyon liraya çıkarılmış ve 4643 sayılı Kanunun gerekçesinde bu kırk milyon liralık ekleme ödenekle yükselen fiyat farklarının ödeneceği ve harb yıllarında dahi inşaaata devam olunarak Diyarbakır'dan itibaren 159 ncü kilometredeki «Kurtalan» mevkiine ve Elâzığ'dan itibaren, de 184 ncü kilometredeki «Drahini» mevkiine kadar inşaat yapılabileceği arzolanmıştı.

Doksan milyon liraya çıkarılan ödenekle mezkûr iki hal üzerinde bugüne kadar devam eden inşaat sonunda Diyarbakır-Cizre hattında arzolandığı gibi Kurtalan mevkiine gelinmiş ve ray döşemesi de ikmal olunarak bu kısmı işletmeye açılmış ve geri kalan ödenek ile Elâzığ-Van hattındaki inşaatın Drahini mevkiine kadar bitirilmesi de mümkün bulunmuştur.

Ancak 3813 sayılı Kanun hükümlerine göre:

1. Demiryolunun İran hududuna kadar götürülmesi;
2. Bitlis'te sona erecek bir şube hattı inşası;
3. Demiryolunun Van Gölü kenarında sona erdiği nokta

ile Van iskelesi arasında lüzum görülecek yerlerde yanaşma iskeleleri yapılması;

4. Vagonların Van Gölünden geçirilmesi için feribotlar tesisi gerekmektedir.

Bu hükümleri yerine getirmek üzere:

1. Drahini mevkiinden Van Gölü kenarındaki «Tatvan» mevkiine ve Van Gölünün öte kenarından (Van Şehrinden) İran sınırına kadar takriben 335 kilometrelik demiryolu inşaatı ile Bitlis şube hattı inşaatı için doksan milyon liraya;

2. Van Gölü kenarlarında yanaşma yerleri yapılması ve feribot tesisleri için 15 milyon liraya;

3. Bütün hattın işletilmesine gerekli muharrik ve müteharrik malzeme ile ray ve teferruatının satın alınması için 15 milyon liraya ki, ceman 120 milyon liraya ihtiyaç görülmüştür.

Bu ödeneği sağlamak amacıyla ilişik kanun tasarısı hazırlanmıştır.⁸⁵¹

Tasarı hakkında ilk sözü D.P. Burdur Milletvekili Ahmet Ali Çınar aldı. Çınar, yapılacak demiryolu hattını ekonomik ve sosyal açıdan üçe ayırıyordu. Tatvan'a kadar olan birinci bölümünün ekonomik, sosyal ve açıdan çok isabetli bir karar olduğunu, böylece Doğu'ya kadar ulaşımın sağlanabileceği söyledi. Tatvan ile Van arasında iskele ve liman yapımı ve Van ile İran arasındaki hattın inşaatının amacının ise İran ile bağlantı sağlanması ve İran'a doğrudan ihracatın gerçekleştirilmesi olduğunu bildirdi. Bu amacın gerçekleştirilmesi için İran'ın da sınıra kadar demiryolu hattını inşa etmesi gerektiği, fakat İran'da 1937'den bugüne kadar bu hatla ilgili bir gelişme olmadığını, İran tarafında bu hattın yapılmaması durumunda Tatvan'dan İran sınırına kadar yapılacak hattın Türkiye'ye büyük ekonomik zarara mal olacağını söyledi. 15 kilometrelik Bitlis şube hattının ise rantabl olmadığını, bu şube hattı için harcanacak paranın 40 köyün okul inşaatına yapılan yardımdan daha fazla olduğunu, bu hattın yapımının 40-50 yıl sonra düşünülebileceğini, şimdilik buraya bir şose yolun yapımının yeterli olacağını, buraya harcanacak parayla küçük maaşlı memurlara ev, öğrencilere pansiyon, hastalara hastane yapılabileceğini ifade etti.⁸⁵²

Çınar'ın eleştirilerini doğru bulmadığını söyleyen C.H.P. Aydın

⁸⁵¹ Demiryolları ve Limanlar yapımı için gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişilmesi hakkındaki 4643 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı ve Bayındırlık ve Bütçe Komisyonları raporları (1/156), S. Sayısı: 177. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947).

⁸⁵² **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), ss.47-48.

Milletvekili Mitat Aydın, bu bölgelerin ülkenin unutulmuş köşeleri olduğunu, mümkünse daha fazla hattın yapılmasını, hattâ sanayi programının ertelenip demiryolu yapımının geliştirilmesi gerektiğini iddia etti.⁸⁵³ C.H.P. Elâzığ Milletvekili Fahri Karakaya da Çınar'ın eleştirilerine katılmadığını, Bitlis'in I. Dünya Savaşı'nda düşman işgalinde kaldığını, burasının geliştirilmesi gerektiğini, ulaşımın bulunmaması nedeniyle kış mevsiminde birçok insanın telef olduğunu, Van demiryolunun Muş ovasına ulaştığında bölgenin büyük bir kalkınma içine gireceğini söyledi.⁸⁵⁴

C.H.P. Urfa Milletvekili Razi Soyer, sözkonusu demiryollarının ilk planlandığı hali ve daha sonraki değişiklikler üzerinde durdu. Buna göre İran ve Irak'a kadar yapılacak hatlar Diyarbakır'dan Kurtalan'a kadar birlikte olacak, buradan itibaren ikiye ayrılıp bir tanesi Irak sınırına, diğeri ise Bitlis vadisinden Tatvan'a ve oradan da İran sınırına gidecekti. Fakat daha sonra İran'a gidecek güzergahın çok pahalıya mal olacağı hesap edilince, ikinci hattın Elâzığ'dan başlayarak Muş ve Tatvan üzerinden İran'a gidilmesi şeklinde değişiklik yapılmıştı. Bu arada Bitlis'i ikinci hatta bağlamak için yapılacak 14 kilometrelik şube yolu da çok ucuza gelecekti. Bu sayede Bitlis, Elâzığ yoluyla ülkenin her yönüne demiryolu hattıyla bağlanacaktı. Kurtalan ile Tatvan arasında bir şose yapılmakta olup, bu yolu her çeşit araç kullanacaktı. Tüm bu nedenlerle hükümetin teklifi desteklenmeliydi.⁸⁵⁵

C.H.P. Rize Milletvekili Saim Ali Dilemre demiryolu hattına itiraz edenleri eleştirdi. Yüz otuz milyon nüfusluk Amerika Birleşik Devletlerinde 450 bin km. demiryolu, 4 milyon km. şose, 126 bin km. kanal olduğunu söyleyerek, 750 bin km. karelik Türkiye'nin 8 bin km. demiryoluyla nasıl geliştirileceğini sorarak, bunun çaresinin yolları çoğaltmak olduğunu söyledi.⁸⁵⁶

C.H.P. Kırşehir Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun da demiryolları hattının lehinde konuşmasından sonra Burdur Milletvekili Ahmet Ali Çınar, sözlerine açıklık getirmek için tekrar kürsüye geldi. Çınar, demiryollarına karşı olmadığını, fakat Bitlis demiryolu hattı yerine karayolu yapılsa paranın daha verimli kullanılacağını, Van'dan İran sınırına kadar yapılacak demiryolunun ise İran tarafında yapılacak demiryolu hattıyla eş zamanlı olarak yapılmasının doğru olduğunu, o zamana kadar bu paranın verimli yerlerde kullanılabileceğini söyledi.⁸⁵⁷

Bundan sonra yapılan konuşmalar Ahmet Ali Çınar'ın itiraz ve

⁸⁵³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), ss.48-49.

⁸⁵⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), s.49.

⁸⁵⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), ss.50-51.

⁸⁵⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), s.51.

⁸⁵⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), s.52.

tekliflerine yönelik oldu. Bunlardan C.H.P. Sivas Milletvekili İsmail Mehmet Uğur, kendilerinin savaş sırasında doğudan batıya Anadolu'nun değişik cephelerine yayan yürümleri sırasında çektikleri sıkıntıları anlatarak, Çınar'ın da aynı tecrübeyi yaşaması durumunda trene itiraz edip etmeyeceğini sordu ve her şeyi satıp yine de demiryollarının yapılması gerektiğini söyledi.⁸⁵⁸

Konu hakkında son olarak C.H.P. Samsun Milletvekili Yakup Kalgay söz aldı. Kalgay, Cumhuriyet döneminde Türkiye'de yapılan demiryollarıyla ilgili bilgiler verdi. Ona göre bu dönemde toplam 3 500 km. demiryolu yapılmıştı. Bunun 79 km.si tünel, yine 79 km.ye yakın bir bölümü de köprüydü. Türkiye'nin coğrafi yapısından kaynaklanan bu durum nedeniyle büyük masraflar yapılmak zorunda kalınmıştı. Ama Türkiye'nin gelişmesi için başka bir yol yoktu. Çünkü demiryollarının gittiği yere fabrika, okul ve hastanenin gitmesi daha kolay oluyordu.⁸⁵⁹

Bu konuşmalardan sonra maddeler oylanarak kabul edildi. Böylece tasarı üzerinde birinci görüşme sona erdi.⁸⁶⁰ Tasarının ikinci görüşmesi ise 11 Haziran 1947 tarihinde gerçekleşti. Yapılan ikinci oylamayla tasarı kabul edildi.⁸⁶¹

3.1.9.5. Çiftçiyi Topraklandırma Hakkında 4753 Sayılı Kanuna Bazı Eklèmeler

Tarım Bakanlığı, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında bir tasarı hazırlamıştı. Bu tasarı TBMM'ne sunulması ise Bakanlar Kurulu'nun 7 Nisan 1948 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştı. Tasarının gerekçesinde söz konusu değişiklikleri yapmaktaki nedenler şu şekilde açıklanıyordu:

11 Haziran 1945 tarihinde yürürlüğe giren 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun uygulanmasına geçilebilmek için. 63 ncü maddesinde sevk ettiği hükme nazaran Çiftçiyi Topraklandırma tüzüğünün yapılması ve yürürlüğe girmiş olması gerekmekte idi.

Bakanlıklar arası kurulan bir komisyonda tüzük tasarısı hazırlanırken, kanunu uygulama emrinde çalışacak komisyonların, bilhassa teknik elemanlarıyla çeşitli uzman memurlarının yetiştirilmesine ve komisyonların kurulmasını

⁸⁵⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), s.57.

⁸⁵⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), ss.57-58.

⁸⁶⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:69, (06.06.1947), s.59.

⁸⁶¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:71, (11.06.1947), s.115.

sağlıyacak zaruri malzeme ve araçların teminine çalışılmış ve yine kanunun emrettiği protokollerle yönetmelikler vücuda getirilmişti.

20.V.1947 tarihinde Bakanlar Kurulu kararına bağlanmış olan (Çiftçiyi Topraklandırma tüzüğü) nün bu tarihten sonra yürürlüğe girmesiyle evvelâ 6 ve sonra da 9 komisyonla 6 ilimizin 10 ilçesinde bilfiil uygulama işlerine başlanmış 31.XII.1948 tarihine kadar kanun hükümlerine göre 1427 çiftçi ailesine 50199 dönüm Devlet arazisi dağıtılmış 2388 dönümü mazbut ve mülhak vakıflara ait olmak üzere 32299 dönüm arazi kamulaştırılmış bulunmaktadır.

Kamulaştırılan vakıf arazisi için (40585) lira ve şahıs arazisi için de (278 711) lira olarak (319 296) lira kamulaştırma değeri hesaplanmış, kanunun 45 nci maddesi gereğince peşin ödenmesi gereken kısımların havaleleri mahallî mal dairelerine gönderilmiştir.

10 ilçede topraklandırılan (1427) çiftçi ailesine (142 310) lirası yıllık işletme ve (358 650) lirası kuruluş onarma kredisi olmak üzere (500 960) liralık açılan kredi Toprak komisyonlarımızın belirtişleri veçhile Ziraat Bankası eliyle mezkûr bankadaki özel fondan çiftçilere, tediye edilmiş bulunmaktadır.

Toprak ile birlikte kredilerini alan çiftçilerimizin gayretli ve heyecanlı çalışmalarıyla, verilen toprakları işlemeye başladıkları ve müstahsil duruma geçmekte oldukları, her tarafta memnunlukla görülmektedir. Buna karşı, buldukları yerlerde Devlete ait toprakların yetmeyişinden topraklandırılmamış olan çiftçilerimizin de topraksızlıktan dolayı duyduklarının izharı ve bu surette topraklandırılmaları istek ve şikâyetleri de bugünün imkânsızlıkları karşısında ayrıca üzüntüyü mucip olmaktadır.

Memleketimizde henüz arazi kadastrasına başlanmamış olduğundan, toprak komisyonlarının kanunun uygulandığı bölgelerde arazi kadastrosundan faydalanmalarına imkân bulunamamış ve bu yönden, önceden yapılmış olması gereken hukuki ve teknik işleri bu komisyonlar yapmak zorunda kalmışlardır.

Teşkilât ve vazife kanunlarının verdiği yetkilere nazaran Toprak komisyonlarının yapmak zorunda kaldıkları bu işlere şekil bakımından kadastro denilmediği için hiç değilse Devlete ait arazinin belirtilmesi işlerinde harcanan para ve emeklerin,

tekerrür ettirilmemesi için Toprak komisyonlarının tesbiti veçhile tapuda tescili bu değişiklik tasarısında düşünülmüştür.

Haziran 1947 tarihinden itibaren fiilen uygulanmasına başlanılan Çiftçiyi Topraklandırma Kanununda, meraya ait hükümlerin boşluğu, uygulamanın devam ettiği her bölgede hissedilmiş olduğundan değişiklik sırasında kanundaki bu noksanların da giderilmesi üzerinde ayrıca durulmuştur.

Ömrünü toprağa bağlamış ve bütün emeğini ona harcamakta bulunan köylümüzün başlıbaşına bir küçük işletmenin sahibi olarak müstahsil birer çiftçi olması gayesini güden 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun sevkettiği hükümlerinin bütünlüğü ile zirai kalkınma davamız bakımından küçük işletmenin yanbaşı ve 5000 dönüme kadar olan düzenli orta işletmeleri korumakta ve gelişmelerini sağlayıcı hükümleri de toplamış olmasına rağmen yazılışı ve başlıbaşına incelenmesi ile orta işletme sahibi çiftçilerimize güvensizlik veren 17 nci madde üzerinde bilhassa durularak vatandaşa beliren bu güvensizliği giderecek şekilde tertiplenmesine çalışılmıştır.

Yine kanunun 6 aylık uygulanması sırasında yapılan kamulaştırmalarda da görüldüğü veçhile kamulaştırma bedellerinin takdirinde sabit bir kıstasa gidilmiş olması çok yerinde olmuştur.

Bu kıstasın misilleri üzerinde, leh ve aleyhte müdafaa edilen noktai nazarlar uygulamanın bugüne kadar verdiği sonuçlarla karşılaştırılıp kıyaslanarak ilgili gerekli değişiklikler yapılmış bulunmaktadır.⁸⁶²

Tasarı Genel Kurul'da 10 Mart 1950 tarihinde görüşülmeye başlandı. 1945 yılında aynı kanun Meclis'te müzakere edilirken büyük tartışmalar çıkmıştı. Cumhuriyet tarihinde ilk defa bir kanuna bu kadar muhalefet ortaya çıkmıştı. Kanunun tadili için hazırlanan tasarının müzakeresinde de büyük tartışmalar yaşandı. Özellikle kanunun 17. maddesine ve kabul şekline büyük eleştiriler getirildi.

---

⁸⁶² Çiftçiyi Topraklandırma hakkındaki 4753 sayılı Kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesine ve bu Kanuna bâzı hükümler eklenmesine dair Kanun tasarısı ile Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun yayla ve meraların köylerin tüzel kişiliklerine tahsis kılınması veya kamulaştırılmaları hakkında, Kanun teklifi ve Tarım ve İçişleri Komisyonları raporları ile Maliye Komisyonu mütalâası ve Adalet ve Bütçe Komisyonları raporları (1/315, 2/82), S. Sayısı: 209. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:62, (10.03.1950).

İlk sözü C.H.P. Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüreğir aldı. Yüreğir, 1945 yılında çıkarılan Toprak Kanunu'nun çok yararlı bir kanun olmakla beraber uygulanmasındaki yetersizlikler nedeniyle topraksız insanların üzüntü ve arzusuna cevap verilemediğini söyledi. 1945'te çıkan kanunun uygulanmasına ancak 1947 yılında yetersiz olarak başlanabilmiş, sadece devlete ve belediyelere ait verimsiz topraklar dağıtılabilmmişti. Toprak dağıtılmış nüfus sayısı 40 000'di ve bu da tüm topraksız halkın binde biriydi. Bu hızla gidildiği takdirde 8 milyon topraksız halkın topraklandırılması 500 yıl sürerdi. Yüreğir, 1945 yılında çıkarılan kanunun, 50 dönümün üstündeki toprakların kamulaştırılabileceği hükmünün yer aldığı meşhur 17. maddesine kendisinin de karşı çıktığını söyleyerek, şimdi bu sınırın 2000 dönüme çıkarılmasının da topraksız köylü aleyhine olacağını, artık bu kadar toprağı olan kimsenin kalmadığını iddia etti. Yüreğir, topraksız halkın zor durumuna ve kanunun yetersizliğine örnek olarak şunları söyledi:

1949 da bendeniz, Bütçe Komisyonu adına, Ümraniye'deki radyo istasyonuna gittim. Üsküdar'a 7 kilometre mesafede Çamlıca tepesinde Ümraniye Köyünde aşağı yukarı üç yüz haneye yakın insan oturmaktadır. Bu köy, memleketin muhtelif yerlerinden gelen, bilhassa hariçten gelen muhacirlerle doludur. Bunlar burada son zamana kadar, Toprak Kanununun çıkışına kadar, Hanedan-ı Saltanattan Yusuf İzzeddin Efendinin Çiftliğinde ortakçılık, yarıcılık ve kiracılıkla meşgul imişler. Bu adamlarla görüştim. Bu kanun çıkınca, mevzuubahis arazi sahibi, bu kimselerin elinden toprakları almışlar ve çiftlikte çalışan köylüleri kapı dışarı etmişlerdir. Sebebi: O, kanunda; ortakçılık, yarıcılık, işçilik edenlere araziden istifade hakkının tanınmamış olmasıdır.

Şimdi bu köylüler yarım dönüm, Hefkere denilen bir yerde, dar bir toprak içinde sıkışıp kalmıştır. Hattâ köy mezarlığı da Yusuf İzzeddin Efendinin arazisi içinde imiş.

Şimdi on binlerce dönümlük bir arazi bu köylünün mahzun bakışları altında boş yatmaktadır. Köylü ise lâalettayin işlerde, meselâ hamallık, ırgatlık yaparak geçinmeye çalışmaktadır. Hiç şüphe yok ki, Yusuf İzzeddin Efendinin Çiftliği de kamulaştırılacak korkusuyla birçok kimseler üzerine parça parça ferağ edilmiştir. Tam kanunun istediği yahut kanunun kastedtiği şekle sokularak kamulaştırılmadan kurtarılmıştır. Bu itibarla halk daha ne kadar zaman bekliyecektir?

Misal olarak arz ediyorum, kamulaştırma

yapılamıyacağına göre, 300 hanelik bir köyün halkı işçilik, kiracılık ve yarıcılık suretiyle geçimini sağlamaktan mahrum kalmış demektir, büyük bir sıkıntı içindedirler.⁸⁶³

Yüreğir, makineleşme yüzünden halkın daha fazla sıkıntı çektiğini, işini kaybettiğini, dolayısıyla toprağa daha fazla ihtiyaç duyduğunu belirtti. Eskiden zorla iskâna tabi tutulmak istenen göçebe halkın şimdi kendi rızasıyla yerleşmek istediğini, bu durumda bu kanunun işlemez hale sokulmaması gerektiğini söyledi.⁸⁶⁴

C.H.P. Amasya Milletvekili Ali Kemal Yiğitoğlu 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun tadil edilmesine 1947 C.H.P. Kurultayında karar verildiğini, hükümetin de bu doğrultuda tasarı hazırladığını, fakat daha sonra komisyonlarda değişiklikler yapıldığını söyleyerek, bu değişikliklerle toprak dağıtmanın mümkün olmadığını iddia etti. Değişikliklerle toprakların sürekli işlenmesi prensibi bozulmuştu. Artık üst üste 3 yıl işlenmeyen, dinlendirilmeyen veya otlak olarak kullanılmayan topraklar bu kapsam içinde kalıyordu ve bu tür toprak olmadığı için dağıtılacak toprak da yoktu. Ayrıca 5000 dönüme kadar olan arazinin kamulaştırma dışı olabilmesi için sahibi tarafından düzenli olarak işletilmesi şartı da kaldırılmıştı. Bunun dışında, arazilerin kamulaştırılmasıyla ilgili hükümlerde arazi bedellerinin tespitinin arazi çeşidi ve durumuna göre yapılması gerekirdi. Halka dağıtılacak toprakların bedellerinin tamamının halkta alınması da yanlışti.⁸⁶⁵

C.H.P. Denizli Milletvekili Kemal Cemal Öncel ise kredi konusuna değinerek, toprak alacak köylüye verilen kredilerin çok az olduğunu rakamlarla izah ederek kanunun değiştirilmesi durumunda bu kredi konusunun da çözümlenmesini istedi.⁸⁶⁶

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'na muhalif olanlardan biri D.P. Manisa Milletvekili Yunus Muammer Alakant'tı. Alakant, bu kanunun çitçi ve köylü lehine olmadığı için nihayet değiştirilme yoluna gidildiğini, ayrıca hükümetin teklifinin komisyonlarda değiştirilmesinin de sevindirici olduğunu söyledi ve kanunda hâlâ eksiklikler olduğunu iddia etti. Kanundaki düzenlemeler yüzünden bazı köylüler topraklarını satmak zorunda kalmış, diğer topraksız köylüler de parası olmadığından veya kredi alamadığından bu toprakları satın alamamış, ancak başka yerlerde yaşayan zenginler bu toprakları

---

⁸⁶³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:62, (10.03.1950), s.283.

⁸⁶⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:62, (10.03.1950), s.284.

⁸⁶⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:62, (10.03.1950), ss.284-286.

⁸⁶⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:62, (10.03.1950), ss.286-287.

satın almışlardı. Bunun önüne geçmek için gerekli değişikliklerin yapılması gerekiyordu. Tasarıdaki ikinci eksiklik 2000 ile 5000 dönüm arasındaki arazinin sahipleri tarafından kiraya veya ortakçıya verememesiydi. Toprak mülkiyetini sınırlandırmanın anayasaya aykırı olduğunu savunan Alakant, tasarının eksik yönlerine rağmen tümünü reddetmeyeceklerini, maddeler görüşülürken düzeltmeye çalışma yolunu seçeceklerini bildirdi.⁸⁶⁷

Manisa'nın diğer milletvekili C.H.P.'li Şevket Raşit Hatipoğlu konuşmasında tasarının seyrini anlattı ve kanun maddeleriyle değişiklikler arasında karşılaştırmalar yaptı. Hükümet 1948 yılında bir tasarı hazırlayıp Meclis'e sevketmiş, tasarı her komisyonda büyük değişikliklere uğramıştı. Ayrıca tasarı Genel Kurul'a çok geç gelmişti. Tasarı üzerinde konuşabilecek bazı milletvekilleri Meclis'te yoktu. Kanun'un amacını toprakları verimli olarak işlemek, topraksız vatandaşları topraklandırmak ve ziraatı geliştirmek olarak açıklayan Hatipoğlu, tasarıdaki değişikliklerle bu amaçlardan vazgeçildiğini iddia etti. Bedel konusuna da değinen Hatipoğlu, kamulaştırılacak toprakların bedellerinin 3-5 misli de olsa ödenmesini, fakat bu bedelleri tespit ederken topraklar arasındaki bedel farkına riayet edilmesini istedi. 2000 dönümden büyük arazilerin ortaklık yoluyla işletilmesi aleyhindeki hükmün de yanlış olduğunu söyleyen Hatipoğlu, asıl 2000 dönümden az olanlarda ortaklığın kabul edilmemesi gerektiğini söyledi. Yeni düzenlemelerle çiftçiyi topraklandırmak için sadece Hazine topraklarını dağıtmak yoluna gitmek zorunda kalınacağını, tüm hazine topraklarının ise topraksız köylülerin ancak % 20'sini topraklandırabileceğini savunan Hatipoğlu, tasarının komisyona gönderilerek üzerinde yeniden çalışılmasını önerdi.⁸⁶⁸

Bir sonraki konuşmacı M.P. Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç'tı. Türkiye'deki toprak reformunun başarılı olamamasının nedeninin konuyu çok etraflıca incelemeden işe başlamak olduğunu söyleyen Tahtakılıç, konunun sadece Hazine topraklarının çiftçiye dağıtılması olmadığını, böyle olmuş olsaydı 1 maddelik bir kanunla bunun yapılabileceğini ileri sürdü. Tahtakılıç'a göre toprakların bölünmesi de diğer bir problemdi. Ayrıca nüfusun büyük bölümünün satın alma gücü yoktu ve köylerde yaşıyordu. Toprakların ihmal edildiğini de söyleyen Tahtakılıç, bir yanda bataklık haline gelen vakıf toprakları varken diğer yanda küçük bir toprak parçasından faydalanmaya çalışan köylüler olduğunu belirtti. Bu problem, devletin topyekûn olarak ele alması gereken, aksaklıkların tespit edilip üzerinde çalışılması gereken bir konuydu. Meclis'in seçim atmosferine girdiği bir ortamda 100 milletvekiliyle halledebilecek bir

---

⁸⁶⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:62, (10.03.1950), ss.287-288.

⁸⁶⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:62, (10.03.1950), ss.288-293.

konu değildi. O nedenle seçimlerden sonra ele alınması gerekiyordu.⁸⁶⁹

Maraş Milletvekili Emin Soysal da toprak reformunun önemi üzerinde örneklerle durup, tasarının aceleye getirilmemesi ve üzerinde çalışılması, toprağı istimplak ederken bedelinin de iyi tespit edilip sahibinin memnun edilmesi gereğinden bahsetti. Son olarak mera konusuna da değinen Soysal, çözüm yolu olarak gündemdeki tasarı ve 1945 yılında çıkarılan kanunun kaldırılıp şimdilik eskisiyle yetinilmesini önerdi.⁸⁷⁰

C.H.P. Erzincan Milletvekili Sabit Sağıroğlu, Hatipoğlu'na yönelik yaptığı konuşmasında tasarımı desteklediğini, Hatipoğlu'nun eleştirilerinin yanlış olduğunu belirtirken, Hatipoğlu'nun bakanlığı döneminde çıkan toprak ve orman kanunlarıyla hem arazi sahiplerine, hem topraklanacak halka, hem de kendisine zarar verdiğini ileri sürdü.⁸⁷¹ C.H.P. Seyhan Milletvekili Kasım Ener ise tasarı lehinde konuştu ve Şevket Raşit Hatipoğlu'nun eleştirilerini cevaplandırdı. Son olarak Hatipoğlu'nun tasarının yürekler acısı olduğu eleştirisine cevap olarak 1948'den beri tasarı üzerinde komisyonlarda çalışıldığını, eleştirilerini orada söylemesi gerektiğini, hâlbuki bir kez bile komisyonlara uğramadığını söyledi.⁸⁷²

C.H.P. Van Milletvekili İbrahim Arvas, 1945 yılında kanun kabul edilirken kendisinin bu kanunu onaylamadığını, ikna etmek için Tiritioğlu'nun kendisine dört defa geldiğini, kanunun başta 17. olmak üzere bazı maddelerine son C.H.P. Kurultayında büyük tepki geldiğini söyleyerek kanunda değişiklik yapmanın gerekli hale geldiğini belirtti. 17. maddeye dayanarak vatandaşın elinden mallarının yok pahasına alındığını da kaydeden Arvas, bu tasarıyla Hatipoğlu'nun büyük bir vebalden kurtulduğunu, bu vebalden kurtulmak için Tiritioğlu'nun Mekke'ye kadar gittiğini ileri sürdü. Son olarak istimplak bedellerinin 20 yıl içinde ödenmesi maddesine de itiraz eden Arvas, bunun en geç 4-5 yılda ödenmesini savundu.⁸⁷³

Bir sonraki birleşimde Hatipoğlu, hayatı boyunca şahıs adı vererek konuşmadığını, fakat kendisine yapılan eleştiriler karşısında bu ilkesini bozmak zorunda bırakıldığını söyleyip nazik bir üslupla bir önceki birleşimde Sağıroğlu ve Arvas'ın kendisine yönelik eleştirilerini uzun uzun cevaplandırdı. Bu

---

⁸⁶⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:62, (10.03.1950), ss.294-296.

⁸⁷⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:62, (10.03.1950), ss.296-299.

⁸⁷¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:62, (10.03.1950), s.299.

⁸⁷² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:62, (10.03.1950), ss.300-303.

⁸⁷³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:63, (13.03.1950), ss.324-325.

cevabında önceki düşüncelerinde bir değişiklik olmadığını, her zaman toprak reformunu savunduğunu söyleyerek, Meclis'in topraksız köylüsünün derdine çare bulmasını istedi.⁸⁷⁴

C.H.P. İstanbul Milletvekili Ali Rıza Arı, Hatipoğlu gibi kuvvetli bir hatipten sonra konuşmanın zor olduğunu belirterek başladığı konuşmasında ortakçılık konusuna değindi. Millet'in ortakçılıktan kurtulması ve kendi toprağına kavuşması gerektiğini söyleyen Arı, topraklandırma çalışmalarının bu hızla gitmesi halinde arazi taksiminin 40 yıldan fazla süreceğini, bu durumdan kurtulmak için de Tapu Kanunu'nun 6. maddesine başvurarak devlete ait olup yararlanılmayan fundalık, çalılık gibi toprakların imar hakkının yeniden verilmesini teklif etti.⁸⁷⁵

Sağiroğlu tekrar kürsüye gelerek Hatipoğlu'nun sözlerine cevap verdi. Kendisini yıllardır tanıdığını, döneminde çıkan iki kanunun zararını herkesin bildiğini söyleyerek iddialarının arkasında durdu. Toprak Kanunu'nun görüşülmesi sırasında 300 imzalı bir takririn geldiğini, bu kadar imzalı bir takrirle kanun çıkarmanın doğru olmadığını, 300 imzanın çoğunluğu sağlaması nedeniyle müzakereye gerek olmadığını söylediğini hatırlattı.⁸⁷⁶

Eskişehir Bağımsız Milletvekili Emin Sazak da tasarı lehine yaptığı konuşmasında Hatipoğlu'na yüklendi. Önceden Hatipoğlu'nun zekâsına ve çalışkanlığına hayran olduğunu, fakat eserlerinin kendisini sorumluluktan kurtaramayacağını belirten Sazak, onun bakanlığı döneminde orman işinden çok zarar görüldüğünü, yaptığı 10 milyon lira sermayeli Donatım Kurumu'nda 15 milyon lirayı binaya harcadığını iddia etti.⁸⁷⁷ Hatipoğlu'na yönelik konuşmaları Seyhan Milletvekili Kasım Ener ve Muğla Milletvekili Necati Erdem de sürdürdü.⁸⁷⁸

Kişisel konuşmalardan sonra komisyon sözcüleri söz aldılar. Adalet Komisyonu adına Abdurrahman Konuk, Tarım Komisyonu adına da Yaşar Özey kürsüye geldi. Sözcüler, 1948 Nisanında komisyonlara gelen tasarinin geçirdiği değişikliklerden, özellikle 17. maddeden söz ettiler. Özey, su taşkınlarından korumak veya bataklıkları kurutmak yoluyla yeterince arazi sahibi olduklarını,

---

⁸⁷⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:63, (13.03.1950), ss.325-333.

⁸⁷⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:63, (13.03.1950), ss.333-334.

⁸⁷⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:63, (13.03.1950), ss.337-338.

⁸⁷⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:63, (13.03.1950), ss.338-339.

⁸⁷⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:63, (13.03.1950), ss.339-343.

endişeye gerek olmadığını, bunların topraksızlara dağıtılacağını söyledi. Değişikliklerin bir an önce yapılması gerektiğini, maddelerde yapılacak değişikliklere açık olduklarını belirten Özey, aksi taktirde köylünün zarar göreceğini iddia etti.⁸⁷⁹

Tartışmalardan sonra tasarı hakkında konuşmak üzere Tarım Bakanı Cavid Oral'a söz verildi. Oral, kanunun 1945 yılında kabul edilmesinde kendisinin de katkısı olduğunu, fakat 17. maddeye muhalefet ettiğini, kanun çıktıktan sonra uygulamalardaki aksaklıklar nedeniyle C.H.P. Kurultay'ında kanunun 17. maddesinin değiştirilmesi kararının alındığını, I. Saka Hükümetinin bu amaçla tasarıyı hazırladığını, sonra ise Meclis'te Tarım Komisyonu'nun bir ihtisas komisyonu olarak kanunu tümünden gözden geçirdiğini, diğer komisyonlarda da aynı çalışmalar yapıldığını söyledi. Oral, Türkiye'nin tarım toplumu olması nedeniyle tarımın ülke için önemini rakamlarla izah etti. Oral'a göre nüfusun da artması nedeniyle tarım üretiminin artması gerekiyordu. Marshall yardımlarının bir yıldır üretimin artmasındaki payından da söz eden Oral, yine de üretimin artmasında orta ve büyük işletmelerin önemini büyük olduğunu belirtti. Hâlbuki 4753 sayılı kanun büyük işletmeleri tamamen ortadan kaldırmıştı. Geriye % 0,5 veya 1'lik bir orta işletmeler kalıyordu. % 99'u ise küçük işletmelerdi. Toprak reformunu bu % 1'lik kesimin elindeki toprakları kamulaştırmaya dayandırmanın mantığı yoktu.⁸⁸⁰ Oral'a göre Türkiye'de toprağın durumu şu şekildeydi:

Bugün Türkiye, memleket topraklarının % 33 nispetinde ziraatin her branşına kullanılır ve elverişli araziye sahip bulunurken bu miktarın ancak % 18 ini ziraat edebilmektedir. Toprak Kanunu çıktıktan sonra vilâyetlerden toplanan rakamlara göre halen:

Dönüm

25 889 583	Devlet arazisi
11 072 662	Orta malı arazi
3 132 119	Sahipsiz arazi
<u>238 838</u>	Özel idare ve belediyelere ait arazi
39 833 202	boş ve kamulaştırılarak dağıtılması mümkün arazi mevcuttur. Fakat buna karşılık bugüne kadar dağıtılabilmemiş olan arazinin miktarı ise şudur:

Bir kere kanun 1945 de çıkmış ve fakat bir yönetmelik

⁸⁷⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:63, (13.03.1950), ss.346-348.*

⁸⁸⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:64, (14.03.1950), ss.368-374.*

yüzünden 1947 yılına kadar tatbik edilememiştir.

1947 de	49 025]	
1948 »	232 335]	Hazineye ait
1949 da	<u>331 883]</u>	
	613 243	

Bu yukarıdaki miktarın

60 540 Eşhasa

7 348 Evkafa

2 175 Özel İdare ve belediyelere ait olup 14 374 çiftçi aileye verilmiştir.

Bugün yurdumuzdaki ziraate elverişli arazinin % 33 ünün % 18 i içinde kalmak üzere dahi dağıtmaya müsait 40 milyon dönüm arazi mevcuttur. Şu halde ortada topraksızlık değil de, iş daha ziyade memleket gerçekleri bakımından ele almak zarureti ile karşılaşıyoruz demektir.

Burada bir misal arz etmek isterim. Türkiye nüfusu bakımından çok gayrimüsait bir dağılışı göstermektedir. Memleketimizin bâzı mıntakalarında nüfus çok mütekâsiftir. Ve meselâ Karadeniz sahillerinde kilometre karede (94) ün üstüne çıkmaktadır. Buna mukabil Şarkta nüfus dörde düşmekte ve bomboş yatan araziler insan hasretiyle yanıp beklemektedir. Biz bugün elimizdeki kanunla Karadeniz bölgesinin bu kalabalık ve çalışkan insanlarına acaba o mıntakada mevcut kaç orta işletmenin arazisini dağıtmakla tatmin edebiliriz. Ve acaba o mıntakada bir iki aded orta işletme bulabilir miyiz?

Geçelim Ege bölgesine; acaba Ege bölgesinde kamulaştırmaya tâbi orta işletmelerin yekûnu arazisi 500 bin dönümü bulur mu? Ve bu miktarla Ege'deki bütün topraksız vatandaşlar doyurulmuş olur mu? Aşağı yukarı diğer bir mıntakamız böyledir.

İşin daha hazin tarafı var. Bugün Karadeniz sahillerinde arazi taksimatı o kadar anormal, küçük, cılız ve cüce işletme şeklini almıştır ki, bu sistemin memleket ekonomisine yük olmaktan başka temin edeceği hiçbir fayda kalmamış gibidir. Zira hiç rasyonel ve verimli olmıyan bir işletme şekline girmiştir. Ve bizi en çok düşündürecek realitelerden birisi de bu olmalıdır.

O halde arkadaşlarım, bu mülâhazalara göre neticeyi şu kesin hüküm ve kararlar bağlamak lâzım gelir.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu dünyanın hiç bir tarafında bu şekilde bir kanun olarak gerçekleştirilememiştir. Dünyanın her tarafından topraklandırma Kanunu ile birlikte iç iskân politikası ahenkli ve ayarlı yürütülmeye çalışılmıştır. Vaktiyle Almanya'da da, Polonya'da da böyle yapılmıştır. Hattâ bu maksatla bankalar bile kurulmuştur.

Bizde de böyle olması lazımdır. Eğer Toprak Kanununu verimli ve neticeli bir tarzda tatbik etmek istiyorsak, iç iskan politikasını da beraber yürütmemiz zarureti vardır.

Bugün orman içinde	3042	1 101 514
Orman kenarında	3532	1 503 088
Yekûn	6574	2 604 602

6574 köyde 2 604 602 Türk vatandaşı orman içinde ve orman kenarında mukadderatın pek de yüzlerine gülmiyen cilvelerine terkedilmiş bir durumdadırlar. Halleri perişandır. Nafakaları bir merkep yükünün veya da kendi sırtında taşıyabileceği odun ve çalının temin edeceği birkaç kuruşa bağlıdır. Yine memleketin şurasında ve burasında hayat tarzı ancak yokluk ve yoksullukla ifade edilebilecek birçok vatan çocukları mevcuttur. Bunları kaderin kötü cilveleriyle kendi hallerine bırakmak nasıl mümkündür?

Şu halde yapılacak iş Devletçe mali fedakârlığı ve icabeden teşkilât ve külfeti göz önüne alarak iç iskân işlerini de beraber yürütmeye teşebbüs etmektir. Çünkü ancak bu sayede Toprak Kanununu kolay tatbik etmek kabil olacaktır. Hükümetiniz geçen yıllar Bütçe konuşmalarında ve Büyük Meclisten mülhem olarak iskân politikasını ele almaya karar vermiştir. Ve bu maksatla iskân Umum Müdürlüğü ile Toprak Umum Müdürlüğünü birleştiren tasarımı da Büyük Meclise sunmuştur. Bu tasarı Bütçe Komisyonunda müzakere edilmiş ve gündeme alınmak üzere de Başkanlığa, takdim edilmiştir. Bu tasarı da yüksek tasvibinize mazhar olursa o zaman Toprak Kanununu bugünkünden daha kolaylıkla ve daha süratle tatbik etmek mümkündür.⁸⁸¹

Oral'a göre tüm bunları gerçekleştirmenin yolu, tasarımı geri göndermek değil, politik kaygı ve hedeflerden uzak olarak biran önce kabul etmekten geçiyordu. Oral, daha sonra kendisine sorulan soruları cevapladı. Bu

---

⁸⁸¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:64, (14.03.1950), ss.374-375.

cevaplardan birine göre devlet o zamana kadar vakıf arazilerinden toplam 7 390 dönüm dağıtmıştı.⁸⁸²

Bu görüşmelerden sonra maddelere geçildi. 18. maddeden sonra görüşmeler ertesi güne bırakıldı. 15, 16 ve 17 Mart'ta da görüşmelere devam edildi. Bazı eklerle tasarının birinci görüşmesi tamamlandı.⁸⁸³ Tasarının ikinci görüşmesi de 22 Mart 1950 tarihinde yapıldıktan sonra tasarı tümüyle oya sunuldu. Sonuçta 15 ret, 6 çekinse oya karşı 261 oyla tasarının kanunluğu kabul edildi.⁸⁸⁴

3.1.9.6. Toprak Mahsulleri Ofisi Kanununda Değişiklik (Afyon Ticaretinin Kontrol Altına Alınması)

Türkiye'deki afyon kaçakçılığının artması ve kaçakçılığın kolay olması nedenlerinden bir tanesi 3491 sayılı Toprak Mahsulleri Ofisi Kanunu'nun 6. maddesinin son fıkrasındaki boşluktu. Kaçakçılığın önlenmesi çarelerinden biri de bu maddenin değiştirilmesiydi. Bu amaçla Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı bir tasarı hazırlamış ve Bakanlar Kurulu da 16 Kasım 1949 tarihli toplantısında tasarımı TBMM Başkanlığı'na sunma kararı almıştı. Yapılan değişiklikle afyon üreticilerinin imal, ithal ve ihracı gibi ham afyonun ülke içindeki ticareti de devlet tekeli altına alınıyordu. Bu değişikliğe uygun olarak diğer maddelerde de değişiklikler yapılmıştı. Bu değişikliklerin yapılma nedeni ve yapılan değişiklikler tasarıda şu şekilde yer alıyordu:

Ham, müstahzar ve tıbbi afyon ile diğer uyuşturucu maddelerin hareketlerini kontrol altında tutmayı istihdaf eden 1912 Lâhey Mukavenamesiyle 1914 Protokolüne, 1925 ve 1931 Cenevre mukavenameleriyle protokollerine, 14.I.1933 gün ve 2108 sayılı Kanunla, iltihak etmiş olan Hükümetimiz; ham afyon ve diğer uyuşturucu maddeler işlerimizin bu taahhütlere muvazi olarak yürütülmesini sağlamak üzere 2253 sayılı Kanunla Uyuşturucu Maddeler İnhisar İdaresini kurmuş; 1936 yılında Cenevre'de akdedilen aynı konudaki mukavele ile protokolünü de 27.V.1937 gün ve 3189 sayılı Kanunla tasdik etmiştir.

3491 sayılı Kanunla işletilmesi Toprak Mahsulleri Ofisine devredilen bu inhisarın, teşkil maksadına uygun

---

⁸⁸² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:64, (14.03.1950), s.377.

⁸⁸³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:67, (17.03.1950), ss.561.

⁸⁸⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:70, (22.03.1950), ss.763, 768-771.

çalışmalarına ve idari makamlarla Gümrük Muhafaza teşkilâtının devamlı ve uyanık takiplerine rağmen, kanunun altıncı maddesinin son fıkrasındaki «ham afyonun memleket dahilindeki ticareti serbestir.» kaydından faydalanan bâzı kötü niyetlilerin bilhassa iyi evsaftaki ham afyonları, bu kabil afyonların fazla para ettiği memleketler hudutlarındaki illerimize kadar serbestçe götürerek oralardan hududu geçirmek fırsatını buldukları görülmekte, bu cihet zaman zaman hariçten gelen şikâyetlerle de teyyüt etmektedir.

Bizden daha fazla afyon istihsal eden memleketler bulunduğu halde İkinci Dünya Harbinden evvelki on yıl zarfında dünya drogist afyon istihlâkinin % 69 unu memleketimiz karşılamış olmakla milletlerarası mukavelelere en uygun şekilde çalıştığımızı fiilen ispat etmiş bulunmamıza rağmen seyrek de olsa görülen kaçakçılık hâdiseleri hariçte hakkımızda menfi propagandalar yapılmasına vesile teşkil etmektedir. Altıncı maddenin memleket içinde ticaret serbestisini kabul eden fıkrası kaçakçılığın önlenmesi için gerekli gayretlerin sarfedilemediği gibi bir kanaatin husulüne sebep olmakta, bu hal milletlerarası toplantılarda aleyhimize silâh olarak kullanılmak istenmektedir. Nitekim 1946 yılında toplanan Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyinde, 1947 de içtima eden Uyuşturucu Maddeler Komisyonunda ve yine Ekonomik ve Sosyal Konseyin son toplantısında, Türkiye'nin bilhassa Cenup hudutlarından birçok afyon kayakçılığı yapıldığından şikâyet edilmiş, bunlara karşı tedbirler alınması istenmiştir. Ayrıca Birleşik Amerika ve Kanada elçilikleri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığımıza yaptıkları müracaatta bu fıkranın kaçakçılığı kolaylaştırdığına işaret ederek bunun bertaraf edilmesini istedikleri gibi Birleşmiş Milletler nezdindeki daimî delegemiz de bu durumun icap ettirdiği tedbirlerin alınmasını tavsiye eylemiştir.

Bu sebeplerle ve aynı zamanda yeni bir istihsal tahdidi görüşmesinde milletlerarası taahhütlerine en bağlı memleket olarak en büyük hisseye hak kazandığımız yolundaki tezimizin kuvvetle müdafaasına imkân hazırlamak için, kanunda, memleket dahilindeki ticaret serbestliğini kaldırarak Devlet tekeli altına alan, ekim ve istihsali daha mazbut bir kontrol sistemine bağlayan değişikliklerin yapılması lüzumlu ve faydalı görülmüştür.

6 ve 18 nei maddelerde yapılan değişiklikler bunu istihdaf etmekte, 27 nci maddedeki değişiklikler de 6 ve 18 nci maddelere konan yasak hükümlerinin cezai müeyyidelerini teşkil etmektedir.

Bu meyanda 27 nci maddenin Ç bendine 1918 sayılı Kanunun 14 ncü maddesine makyis olarak müsademe hükmü konmuştur.

3491 sayılı Kanunda yukardaki tadiller yapilarken, uzun yılların tatbikatından elde edilen tecrübelerle dayanılarak yedinci maddenin (Ç) fıkrasında da bazı değişiklikler yapılması uygun görülmüştür.

Bunlardan birisi: Alım fiyatının tesbitinde, diğer faktörler arasında, dâhildeki sair zirai ürünler fiyatlarının da göz önünde tutulması keyfiyettir. Fiyat ve dolayısıyla istihsalde istikrar temini bakımından da bu noktanın ehemmiyeti, uzun izahlara lüzum hissettirmeyecek kadar aşikârdır.

İkincisi: Ofisin alım şekline aittir. Kanunun bugünkü metninde drogist afyonların ihtiva eyledikleri morfin miktarı üzerinden, soft afyonların ise morfin miktarını tesbite lüzum kalmadan ekspertiz yolu ile de satın alınabileceği kayıtlıdır. Her ne kadar drogist afyonlar için konan hükümde morfinin ne suretle tâyin edileceği tasrih edilmemiş ise de softlar hakkındaki istisnai hüküm konurken «morfin derecesini tesbite lüzum kalmadan ekspertiz yolu ile de alınabilir» denmiş olması vâzı kanunun birinci tesbitin kimyevi tahlil ile yapılmasını derpiş eylemiş olduğunu zımnen göstermekte, fakat burada tam bir sarahat görülmemektedir.

Tatbikatta, her alım yerinde bir lâboratuvar tesisine maddeten imkân olmadığından alımların İstanbul'da yapılacak ve hayli zaman alacak tahliller neticesinde katileşmesi yerine ekspertiz yolu ile yapılması hem müstahsil hem de Ofis için büyük kolaylık sağlamaktadır.

Bu tatbikatta da esas yine morfin nispetidir. Yalnız fiyat, tahlil ile bulunacak beher morfin derecesine göre hesaplanmıyarak ekspertizle tâyin edilecek morfin nispetlerine ve evsafa müsteniden tesbit olunan kalite sınıflarına göre tâyin edilmektedir. Böyle bir tatbikatta şahıslar arasında bir kısmın hakkının ufak mikyasta diğerlerine geçmesi gibi cüzi bir mahzur mülâhaza edilebilirse de bu nispette bir mahzuru kimyevi tahlille yapılan derece tâyinlerinde de mevcuttur. Zira, yukarda

da işaret edildiği üzere her yerde laboratuvar tesisi imkânsız olduğu gibi böyle bir imkânın tahassülü bir an, için kabul edilse bile bir morfin tahlilini 5-10 dakikada hattâ birkaç saatte yapmak kabil olmadığı gibi adedi 90 ilâ 100 bini bulan müstahsilin getirecekleri afyonların ayrı ayrı ambalajlanıp İstanbul'a sevki ve orada birer birer tahlili de imkânsız bulunduğundan bunların mubayaa anında yine eksperin görüşüne dayanan bir tasnife tâbi tutularak bir arada ambalajlanması lâzımgelecek ve heyeti umumiyesinin ortalama morfini bedel tahakkukuna esas olacaktır.

Bu itibarla bir pazar yerindeki alış veriş kadar basit ve taraflara rahatlık veren ekspertizler mubayaa yetkisinin şümullendirilmesi netice itibariyle her bakımdan faydalıdır. Esasen bugünkü serbest piyasada müstahsilla tüccar arasındaki alım satım muamelesi de bu şekilde cereyan etmektedir. Ve başka türlü olmasına da maddeten imkân yoktur. Bununla beraber, diliyen müstahsilla tahlil yoluna baş vurma imkânı açık bırakılmıştır.⁸⁸⁵

Tasarı 23 Mart 1950 tarihinde Genel Kurul'da görüşüldü. Tasarının tümü üzerinde söz alan olmadı. Sadece tasarının birinci maddesi üzerine Eskişehir Milletvekili Emin Sazak söz aldı. Sazak, kanunun aceleye getirildiğini, seçimden sonra gelecek Meclis'e bırakılması gerektiğini belirtti. Ayrıca devletin üreticiden 10 liraya aldığı afyonu 40 liraya sattığını söyleyerek üreticinin zararına dikkat çekti. Dünyanın zehirli gaz, atom yaparken bizim kraldan fazla kralcı davranmamızı anlayamadığını da ifade etti.⁸⁸⁶ Bunun dışında söz alan olmadı. Sonuçta 1 geçici 8 asıl maddeden oluşan tasarı oylanarak kabul edildi.⁸⁸⁷

3.1.9.7. Toprak Mahsulleri Vergisi Artıklarının Silinmesi Hakkında Kanun

1946 başlarında Toprak Mahsulleri Vergisi'nin tüm hükümleri kaldırılmıştı. Fakat bu verginin henüz tahsil edilmemiş olan artıkları

---

⁸⁸⁵ *Toprak Mahsulleri Ofisi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine dair Kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu mütalâasıyla Tarım ve Ticaret Komisyonları raporları (1/632), S. Sayısı: 249. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:71, (23.03.1950).*

⁸⁸⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:71, (23.03.1950), ss.825-826.*

⁸⁸⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:71, (23.03.1950), s.829.*

bulunuyordu. C.H.P. Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu bu artıklardan vazgeçilmesini öneren bir kanun teklifi hazırladı ve TBMM Başkanlığı'na sundu. Teklifin gerekçesinde şunlar belirtilmişti:

23.I.1946 tarih ve 4840 sayılı kanunla Toprak Mahsulleri Vergisi kaldırılmış olduğu halde daha evvelden tahakkuk ettirilmiş olan bu vergiye ait borçların Maliye Bakanlığı tarafından tahsil edilmekte olduğu görülmektedir.

Bu yüzden birçok avamil ve tesirat ile borçlarını ödemek kudret ve kuvvetinde bulunamayan fakir halk büyük müşkülâta uğramaktadırlar.

Esasen bu verginin tahakkuk ve tahsilinde tahmin usulü esas ittihaz edilmiş olduğu için acemi memurların hataları yüzünden vergi miktarı ödenemeyecek dereceye çıkarılmış hattâ mükelleflerden bütün mahsulâtını Devlete verdiği halde yine borçları kalanlar da olmuştur.

Toprak Mahsulleri Vergisinin kaldırılmasından sonra kendi işlerini çok zorlukla temin eden fakir köylüler geri kalan borçlarını ödeyemedikleri için Maliye Bakanlığı bütün kuvvetini seferber ederek köylere sevk etmiş bulunmaktadır. Hiç şüphe yok ki, bu memurlara Maliye Bakanlığı harcırah ve masarifi zaruriye namıyla bir meblâğ da ödemektedir.

Farzımuhal, Maliye Bakanlığı bu vergi bakayasını tamamiyle tahsil etmiş olsa bile bunun tutarı, gönderdiği memurların harcırah ve masarifi zaruriyelerine bile tekabül edemeyeceğinden bu verginin affıyla çok müşkül durumda olan borçlu köylülerin sevindirilmesi daha muvafık olur kanaatındayım.

Leffen takdim ettiğim kanun tasvip ve tetkik buyurulmak üzere Büyük Millet Meclisi Yüksek katına sunulmasını sonsuz saygılarımla dilerim.⁸⁸⁸

Aynı konuda 9 Aralık 1946 tarihinde de C.H.P. Çorum Milletvekili Necdet Yücer bir kanun teklifi verdi. Yücer'in gerekçesi ise şöyleydi:

İkinci Dünya Harbinin ortaya koyduğu ağır şartlar ve bu şartların icap ve zaruretleri 4553 sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Kanununun vücut bulmasına, sebebiyet vermiş ise de bu

---

⁸⁸⁸ Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun Toprak Mahsulleri Vergisi Kanununun kaldırılması hakkındaki kanuna ek kanun teklifi (2/10), S. Sayısı: 130. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:62, (21.05.1947).

kanun, ilk imkânın husulünde 4840 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılmış ve nihayet sözü geçen vergiden arta kalan bakiyelerin de, 1946 yılı mahsulü üzerinden tâyin edilecek rayiçlere göre paraya çevrilerek aynı yıl mahsulünün idrak tarihinden üç ay zarfında tahsil olunması hakkında 4888 numaralı Kanun neşredilmiştir.

Yaptığım incelemeye göre, gerçekten köylü ocaklarımızın takriben % 15-20 si bu artıkları ödeyemeyecekleri gibi ödeyebilmelerine de maddeten imkân mütalâa edilememektedir. Bu yüzden «Tahsili Emval Kanunu» gereğince haciz muamelesi tatbik olunmakta ve esasen yoksul ve muhtaç durumları itibariyle borçlarını ödeyemiyen bu vatandaşların takip ve tazyik edilmesi ciddî güçlüklerle sebebiyet vermektedir.

Her ne şekilde olursa olsun tasfiyesine gidilmesi hiç bir suretle müspet bir sonuç vermeyecek olan Toprak Mahsulleri Vergisi bakiyelerinin affedilmesi, en çetin yurt hizmetlerine büyük feragatle koşan müstahsilimizi sevindirecek ve bahusus yoksul ve muhtaç köylü ocaklarını feraha kavuşturacaktır.

Bu mülâhazaya binaen, leffen sunduğum ivedilik gerekçesini ve kanun tasarısını hazırlamış bulunmaktayım.⁸⁸⁹

Bakanlar Kurulu da bu borçların 1947 ve 1948 yıllarında dört eşit taksitte ödenmesi ile ilgili TBMM Başkanlığı'na 14 Kasım 1946 tarihinde bir kanun tasarısı sundu. Tarım, Maliye ve Bütçe Komisyonları tasarı ve teklifleri inceleyerek borçların tamamen silinmesi yönündeki teklifi kabul edip bu yönde raporlarını hazırladılar. TBMM Genel Kurulu'nun 21 Mayıs 1947 tarihindeki birleşiminde yapılan oylamayla bu borçların affı kabul olundu.⁸⁹⁰

3.1.9.8. Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Görev ve Kuruluş Kanunu

9 Mart 1950 tarihinde toplanan Bakanlar Kurulu, Tarım Bakanlığı tarafından hazırlanan Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Görev ve Kuruluş Kanunu tasarısını TBMM Başkanlığı'na sundu. Tasarıyla, Atatürk Orman Çiftliği'nin Tarım Bakanlığı'na bağlı tüzel bir kişilik tarafından yönetilmesi

---

⁸⁸⁹ Çorum Milletvekili Necdet Yücer'in, 4888 sayılı Kanuna ek kanun teklifi ve Tarım Komisyonu raporu (2/13), S. Sayısı: 130, **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:62, (21.05.1947)

⁸⁹⁰ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:62, (21.05.1947), s.201.

karara bağlanıyordu. Müdürlük özel hukuk esaslarına göre yönetilecek, işlemleri ve harcamaları Muhasebe Umumiye ve Artırma Eksiltme ve İhale Kanunları hükümlerine tabi olmayacaktı. Sermayesi 7 milyon 500 bin lira olan Müdürlüğün bilançosu zarar verdiği yıllarda bu zarar yedek sermayeden karşılanacak, karşılanamayan kısımları ise ertesi yıl Tarım Bakanlığı bütçesine konacak yardım ödeneği ile kapatılacaktı. Müdürlüğün tüm malları devlet malı sayılıp, bu mallar aleyhine suç işleyenler Devlet malları aleyhine suç işleyenler gibi ceza göreceklerdi. Çiftliğin gayrimenkullarının gerçek veya tüzel kişilere devri, temlik veya kamulaştırılması özel bir kanunla mümkün olabilecekti.⁸⁹¹

Tasarı 24 Mart 1950 tarihinde Genel Kurul'da görüşüldü. Tasarının tümü veya maddeler üzerinde söz isteyen olmadı. Sonuçta tasarının kanunluğu 1 çekinses oya karşılık 260 oyla kabul edildi.⁸⁹²

3.1.10. Sağlık ve Sosyal Yardım

Bu dönemde sağlık ve sosyal yardım alanlarında da bazı kanunlar çıkarılmıştır. Bunların içinde en göze çarpanı veremle mücadele ve kimsesiz çocukların durumu ve yetiştirilmesi konularında çıkarılan kanunlardır.

3.1.10.1. Verem Savaşı Hakkında Kanun

Verem Savaşı hakkında kanun tasarısı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na hazırlanmış, Bakanlar Kurulu'na da 14 Mart 1949 tarihinde TBMM'ne sevk kararı alınmıştı. Gerekçede tasarının amacı ve yapılacak işler şu şekilde anlatılıyordu:

İnsanlar arasında en çok tahribat yapan hastalıkların başında gelen veremin son harbin sosyal ve ekonomik sahada açtığı rahneler ve hemen her memleketteki yaşama ve bilhassa beslenme şartlarında yarattığı güçlükler dolayısıyla tahribatını dünyanın her tarafında nispeten bir şekilde artırdığı milletlerarası istatistiklerle sabit bir hakikattir.

Memleketimiz de son harbe girmemiş olduğu halde onun, dolayısıyla olan akislerinden uzak kalamamış ve bugüne kadar hakikî ve tam bir sulh devresine girememiş olmanın

---

⁸⁹¹ Kanun tasarısının gerekçesi tutanaklarda bulunamamıştır. Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanunu tasarısı, Bütçe Komisyonunun Değiştirisi, S. Sayısı: 296. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:72, (24.03.1950).

⁸⁹² **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:72, (24.03.1950), ss.982-984, 1083-1086.

tesiri de buna inzıam ederek esasen harb önergesinde de azımsanmıyacak bir nispette hüküm süren verem hastalığı ciddi endişelere yol açacak bir durum arzitmeye başlamıştır. Yurdumuzun her tarafına şâmil umumi bir verem taraması yapmak suretiyle bu hastalığın memleketimizdeki durumu hakkında sarıh rakamlar derhal elde etmek mümkün olmamakla beraber, bu durumu hakikate oldukça yakın bir şekilde meydana koymak için ilmî istatistikler hazırlamakta ileri gitmiş memleketlerde yapıldığı gibi, veremden ölenler sayısının bir esas olarak ele almak gerekmektedir. Şöyleki:

Tıbbi istatistiklerle meşgul dünyaca tanınmış müesseselerin derin tetkiklerden sonra vardıkları neticelere göre, insanlar arasında veremden ölüm, musap sayısına nispetle 1/10 kadardır. Veremden ölüm sayısı belli olan memleketlerde her ölüm 10 musaba tekabül eder. Memleketimizde sağlık ve nüfus idarelerine yapılan ihbarlara göre veremden ölenlerin sayısı muhtelif yıllarda 40-50 bin raddelerinde olduğuna göre yukarda arzedilen esasa dayanılarak yapılan hesap gereğince bugün yurdumuzda asgari olarak 400 bin kadar veremlinin mevcudiyetini kabul etmek lâzım gelir ki, bu da umumi nüfusa kıyasla aşağı yukarı % 2,1 nispetini verir ve gene her veremlinin, tecrit edilmediği takdirde, muhitinde en aşağı 3 sağlam insana hastalığı bulaştırdığı kabul edildiğine göre memleketimizde veremli sayısının günden güne geniş bir ölçüde artmakta olduğu söylenebilir.

Bu halin, memleket müdafaası ve ekonomisi üzerinde derin akisler uyandırdığı izahtan varestedir. Bu kadar ciddi bir durum karşısında ise mesul Hükümet makamlarının hareketsiz kalmasının mümkün olamayacağı da tabiidir. Hulâsa veremle mücadele hususunda en ciddi tedbirlerin alınması zamanı çoktan gelmiştir. Bu sebeptendir ki, bugünün müşkül şartları ve imkânsızlıkları içinde imkânlar yaratmak zorunda olduğumuzu müdrük bulunuyoruz.

Bu düşüncelerdir ki, Bakanlığımız (Veremle Savaş) konulu bir kanun teklifini zaruri görmüş ve bu savaşta gerekli tesisleri bir hamlede kurmak mümkün olamayacağı dikkata alınarak bu husustaki faaliyetleri muhtelif yıllara ayrılacak merhalelerle, başarmak düşüncesiyle ilişik tasarını hazırlamıştır.

Bu kanunun mülhem olduğu esas prensip yurтта mevcut veremlileri arayıp bulmak ve onları imkân nispetinde tecrit ve

tedavi altına almak olup bu hususta temin olunacak tahsisatla aşağıda arzedilen faaliyetler derpiş edilmiştir:

Sanatoryum, prevantoryum ve verem hastaneleri veya mevcut hastanelere bağlı verem pavilyonları ve bunların her biri için de birer dispanser tesis etmek, (Madde 1) bundan başka özel idareler ve belediyelerle halen faaliyette bulunan 49 Verem Savaş Derneği ile bundan sonra faaliyete geçecek derneklere bu faaliyetlerini müsmir bir sahaya tevcih ettirebilecek şekilde para, aynı ve personel yardımını yapmak. (Madde 2)

Bu kanuna özel ve tüzel kişilere ait kurumlarda bedeli (Verem savaş tahsisatından) ödenmek üzere ücreti mukabilinde veremlilerin tedavisini sağlayacak bir hüküm de ilâve edilmiştir. (Ma,dde 2)

Veremle savaş genel giderleri için lüzumlu ödeneğin her yıl Bütçe Kanununa bağlı A işaretli cetvellerin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı kısmında açılacak özel bir bölüme konması uygun bulunmuştur. (Madde 3)

Kanunun dördüncü maddesine ilâve edilen bir hükümlerle kurulacak sağlık müesseselerinin inşa, tesis ve teçhizlerini sekteye uğratmamak gayesiyle inşaat ve tesisat kısımlarında Bayındırlık ve teçhizat işleri için de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarına muayyen nispetler dâhilinde, gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişmek yetkisinin verilmesi lüzumlu görülmüştür.

Beşinci madde ile bu kurullarda çalışacak personel için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı teşkilâtına ait 4862 sayılı kadro cetveline 2 cetvel eklenmesi derpiş edilmiştir.

Geçici birinci madde: Verem kurullarında çalışacak tabip ve diğer personelin maaş ve ücretleriyle diğer özlük haklarını karşılamak üzere 1949 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A) işaretli cetveline bağlanacak olan 4 sayılı bir cetvelde gösterilecek tertibe 323 894 lira konması hakkındadır.

Geçici ikinci madde: Verem savaşı için 1949 yılına ait olarak 3 000 000 liralık ek ödeneğin gereken bölüme konması hakkında olup bu miktar adı geçen yıl içinde yapılacak işleri ancak karşılayabilecektir. Bu bölümdeki ödenekten inşaat ve tesisat ile taşıt vasıtaları için gerekecek miktarın yıl içinde takdir edilerek Bayındırlık ve Maliye Bakanlıkları kısımlarındaki bölüm ve maddelere aktarılması için Maliye Bakanlığına yetki

verilmesi uygun görülmüştür ki, bu nokta ödeneklerin kullanışı hakkında ihtiyaç ve imkânlarla uygun bir kolaylık ve suples sağlayacaktır.

Bu tasarının mühim hususiyetlerinden biri (4) ncü madde ile on yılda inşaat ve tesisat mevzuunda Bayındırlık Bakanlığına (20) milyon, kurulacak müesseselerin teçhizatı için de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına (10) milyon liraya kadar ertesi yıllara geçici mahiyette yüklenmelere girişme yetkisinin derpiş edilmiş olmasıdır. Bu suretle verem savaşında 1949 yılında 3 323 894 liralık ödenekle ilk adım atıldıktan sonra bu hayati dâvanın gerektirdiği ihtiyaçların realize edilmesi hiç de güç olmayacaktır.⁸⁹³

Tasarı üzerine ilk söz alan Müstakil Demokratlardan Muğla Milletvekili Mitat Sakaroğlu, tasarıda belirtilen, veremle mücadele için yapılacak binaların tasarruf amacıyla hastanelere eklenerek inşa edilmesi yolunun, diğer hastalar için de uygulanmasının, örneğin doğumhanelerin diğer hastane binalarına eklenerek yapılmasının doğru olacağını belirtti.⁸⁹⁴

Eskişehir Bağımsız Milletvekili Emin Sazak'ın teklifi ise modern tesisler yapmaktan ziyade daha fazla ucuz fakat temiz binalar yapmak, mümkünse bir yıl içinde 5000 hastayı yatıracak bir sanatoryum yapmaktı. Bunun için de Eskişehir'de orman içinde bulunan bir binanın tadilat yapılarak hizmete sokulmasını önerdi. Masrafının da benzer bir hastaneye harcanacak paranın onda veya yirmide biri olacağını iddia etti. Ayrıca Karadeniz, Akdeniz ve Orta Anadolu'nun her birinde buna benzer birkaç binanın yapılmasını, masraftan da kaçınılmamasını teklif etti. Tasarıda istenen tahsisatın da az olduğunu sözlerine ekledi.⁸⁹⁵

C.H.P. Kastamonu Milletvekili Tahsin Coşkan, diğer konuşmacıların değindiği konulara ek olarak bir verem araştırma enstitüsünün kurulmasını önerdi. Bu davanın çok önemli olduğunu söyleyen Coşkan, bu önemi nedeniyle tasarı aleyhinde muhalefet milletvekilleri dâhil kimsenin konuşmayı düşünmediğini belirtti.⁸⁹⁶

---

⁸⁹³ *Verem Savaşı hakkında kanun tasarısı ve Sağlık ve Sosyal Yardım ve Bütçe Komisyonları raporları (1/520), S. Sayısı: 166. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18 Birleşim:78, (29.04.1949).*

⁸⁹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18 Birleşim:68, (11.04.1949), ss.240-241.*

⁸⁹⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18 Birleşim:68, (11.04.1949), s.241.*

⁸⁹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18 Birleşim:68, (11.04.1949), ss.241-242.*

C.H.P. Malatya Milletvekili Hikmet Fırat'a göre bu kanun veremle savaş kanunu değil, tespit edilmiş veremlileri tedavi etmeye yönelik bir kanundu, veremle savaş ise çok daha uzun vadeli ve masraflı bir yoldu. Fırat'a göre tasarının eksik yönleri de vardı. Öncelikle verem uzmanı olarak istihdam edilecek hekimlere verilmesi planlanan maaş düşük olup bunun yükseltilmesi gerekiyordu. İkinci olarak, bulaşıcı bir hastalıkla mücadele edecekleri için bu hekimlere yıpranma payı verilmesi gerekiyordu. Ayrıca hizmetli kadrosundakilerin maaşları da azdı.⁸⁹⁷

Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal ise veremle mücadele yollarından bahsetti. İlk önce kahvehanelere değinerek Sağlık Bakanlığı'nın bu konu üzerinde durmasını istedi. İkinci olarak dershanelerin aşırı kalabalık, havalandırma ve ısınma sorunları olduğunu söyledi. Ayrıca lokantalar, dükkânlar ve ulaşım araçlarının kalabalık, yetersiz ve sağlıklı durumu üzerinde durdu.⁸⁹⁸

C.H.P. Konya Milletvekili Sadi Irmak'ın üzerinde durduğu konu ise hastane yapımı maliyetiydi. Verem hastalarının çok da ümitsiz olmadıkları, % 90'ının kurtulduğunu söyleyerek, mücadele için ucuz ve çok hastane yapılması gereğinden bahsetti. Verem hastalığının yayılmasının sebeplerini, fakirlik, cehalet, yoğun göç ve nüfus dağılımının dengesizliğine bağlayan Irmak, mücadelenin de sadece Bakanlık tarafından yapılamayacağını ifade etti. Irmak'a göre hastalığın bulaşıcı olması nedeniyle hastanelerin ve tecrit kurumlarının şehirden uzaklara götürülmesi yapılması gereken diğer bir işti.⁸⁹⁹

C.H.P. Seyhan Milletvekili Makbule Dıblan ise veremle mücadelede önemli unsurlara dikkat çekti. Bunlar arasında bilhassa ziyaretçi hemşire önemliydi ki halka veremle ilgili bilgiler verecek, onlarla ilgilenecekti. Ayrıca veremle mücadele edecek uzmanlar ve hemşirelerin refah seviyeleri yükseltilmeliydi ki bunların da vereme yakalanma riski vardı. Dıblan, son olarak da hayat pahalılığının düşürülmesi ve veremle mücadelenin propagandasının iyi yapılmasının önemi üzerinde durdu.⁹⁰⁰

C.H.P. Ankara Milletvekili Naci Tınaz'ın üzerinde durduğu konu ise veremle mücadelede manevi unsurlardı. Tınaz'a göre bu mücadelede doktorlara büyük iş düşüyordu. Bazı doktorlar görevini yapıyordu, ama bazıları da ihmal

---

⁸⁹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18 Birleşim:68, (11.04.1949), ss.242-243.

⁸⁹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18 Birleşim:68, (11.04.1949), ss.243-244.

⁸⁹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18 Birleşim:68, (11.04.1949), ss.245-246.

⁹⁰⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18 Birleşim:68, (11.04.1949), ss.246-247.

ediyordu. İki yıl önce Ankara’da Ordinaryüs Profesör General Abdülkadir Noyan, bir tamimle Tıp Fakültesi’ndeki dâhiliye ve bakteriyoloji asistanlarını ilkokullarda haftada bir defa verem, difteri ve uyuz hastalığına yakalanan olup olmadığını araştırmak üzere görevlendirmiş, fakat bunların yarıya yakını görev yerlerine gitmemişti. Tınaz, bu okulların iki tanesini bizzat gidip yerinde incelemişti. Bu nedenle sadece doktor yetiştirmek yetmezdi, doktorları görev ve meslek aşkıyla yetiştirmek gerekiyordu.⁹⁰¹

C.H.P. Kars Milletvekili Esat Oktay, veremle mücadeleyi şehir ve köy tipi olmak üzere ikiye ayırdı. Şehir tipi mücadelede özellikle bu mücadele için kurulan derneklere araç, gereç ve personel yardımı yapmak gerekiyordu. Ayrıca 50 bin kişiye bir tane düşmesi amacıyla dispanserler açılmalıydı. Bu nedenle sadece İstanbul’a 20 adet dispanser açılmalıydı. Halbuki İstanbul’da dispanser sayısı 11’di. Köylerde bugüne kadar hiçbir şey yapılmamıştı. Köylerde ileride doğacak sağlık merkezlerine bağlanmak üzere çekirdek kurumlar açılmalı, hükümet de bunlara yardım etmeliydi. Oktay’ın değindiği bir konu da özel kurumlardı. Tasarıya göre özel hastanelere de hasta kabul edilecek, parasını hükümet ödeyecekti. Bu, çok pahalı fakat başka yolu olmayan bir usuldü. O nedenle yapılması gereken, buralardaki hastaların ücretlerinin resmi hastanelerin ücretlerini geçmemesinin sağlanmasıydı.⁹⁰²

Son olarak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemali Bayizit, Bakanlığı hakkında sitayişkâr konuşan milletvekillerine teşekkür ederek başladığı konuşmasında veremle mücadelede yapılacakları anlattı. Bakana göre bu mücadelede özel teşebbüsle işbirliğine gidilecek, ucuz sağlık kurumları açılacak, öncelikle veremin yoğun olduğu bölgeler olmak üzere küçük yerlerde verem dispanserleri ve verem pansiyonları açılacak, büyük yerlerde ise hastane ve sanatoryumlar açılacaktı. Öncelikle de açık veremliler teşhis ve tecrit edilecekti.⁹⁰³

Bu konuşmalardan sonra maddelere geçildi. Sonuçta 4 geçici, 7 esas maddeye sahip tasarı, oylamaya katılan 249 milletvekilinin tümünün oyuyla kabul edildi.⁹⁰⁴

---

⁹⁰¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18 Birleşim:68, (11.04.1949), s.249.

⁹⁰² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18 Birleşim:68, (11.04.1949), ss.249-250.

⁹⁰³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18 Birleşim:68, (11.04.1949), ss.252-253.

⁹⁰⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18 Birleşim:68, (11.04.1949), ss.259, 287-290.

3.1.10.2. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun

Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun Tasarısı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından, Kimsesiz, Terkedilmiş ve Anormal Çocukların Korunması Hakkında Kanun Tasarısı adıyla hazırlanmış, 23 Ocak 1947 tarihinde Bakanlar Kurulu'nda görüşülmüş ve TBMM'ne sunulması kararlaştırılmıştı. Bu tasarının hazırlanmasındaki amaç tasarıya ekli gerekçede şu şekilde açıklanmaktaydı:

Çocukluk meselesini, gerek ferdin, gerek cemiyetin faydası bakımından ele alan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, bu güne kadar gerek Devlet eliyle gerekse özel kurumlar tarafından kurulmuş türlü organların yapmakta olduğu işleri küçümsemekle beraber, bir yandan memleketin otuz bu kadar yıldanberi geçirdiği inkılâpların, sınır değişikliklerinin, muharebelerin ve İstiklâl Savaşının sonunda bir medeniyet dairesinden başka bir medeniyet dairesine geçmemizin ve nihayet içine girmemiş olmakla beraber, tesirlerinden büsbütün uzak kalmamız mümkün olamıyan son dünya harbinin yarattığı yeni hayat, cemiyet ve ekonomi şartlarının tabii neticesi olarak memlekette çocuk dâvası bakımından meydana gelmiş bulunan yeni durumu, öte yandan garp medeniyet aleminin bu alanda yaptığı ilerlemeleri inceledikten sonra, C.H.P.Meclis Gurupunun aldığı karar gereğince bugünkü teşkil ve organlarını artırmak ve genişletmek için çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmaların mahsulü olarak hazırlanan kanun tasarısında çocukları iki ayrı yönden, yani:

a) Fert olarak beden sağlıkları;

b) Cemiyetin gelecekte bir hizmet alacak bir üyesi olarak ruh ve ahlâk sağlıkları bakımından mütalâa edilmiştir.

Medeni bir cemiyetin nüfus bakımından kuvvetli olması, elbetteki yalnız belli bir toprak sınırı içinde kalabalık bir insan yığınının bulunması demek değildir. Sayının bir kuvvet haline gelebilmesi için, ferdin beden, ruh ve ahlâk bakımından sağlam olması ve bağrında yaşadığı cemiyet için faydalı olabilmesi şarttır. Türkiye topraklarının yüz ölçüsü 700. 000 küsur kilometre karedir; bu topraklar üstünde doğan çocukların küçümsenemeyecek bir kısmı aileden veya cemiyetten lâyük olduğu kadar yardım görmediği için birinci ve ikinci çocukluk yaşlarında ölüp gidiyorlar. Sağ kalanların yine küçümsenemeyecek bir kısmı ise beden ve ruh bakımından

çeşitli ıstıraplarla ömür sürüyor. Buna karşı meselâ Belçika'da 40 000 kilometre kare toprağın üstünde sağlam, bakımlı ve sefaletten uzak 8 - 10 milyon insan yaşamaktadır.

Şu halde ele alınacak meselelerin başında ilk önce:

a) Nüfusun artırılması;

b) Bu nüfusun cemiyet için her bakımdan faydalı bir unsur olarak yetiştirilmesi ve mümkün olduğu kadar ıstıraptan uzak yaşatılması işleri gelir.

A) Memleketimizde her yıl doğan çocuklarla ölenlerin miktarları hakkında kesin bir rakamımız yoktur. Ancak genel olarak büyük şehirler dışındaki Türk kadınının, doğurganlık niteliğini bugün dahi muhafaza etmekte olduğu kabul edilebilir. Böyle olunca da çocuklardaki ölüm nispetinin azaltılması dâvası ortaya çıkmaktadır.

B) Doğan çocuğu ölümden kurtardıktan sonra beden, ruh ve ahlâkça temiz ve sağlam bir cemiyet unsuru olarak yetiştirmek işi kendini gösteriyor.

İşte bu bakımlardandır ki, tasarının ilk hareket noktaları bu iki mühim dâva oldu. Ancak; şurasını belirtmeyi lüzumlu görürüz ki, elimize aldığımız bu yepyeni dâvada, meşgul olacağımız zümrelerden ne miktar çocukla karşılaşacağımızı tahmin yolu ile olsun bilecek durumda değiliz. İşte bu bakımdan bu yolda ilk adımlar atılırken dar bir çerçeve içinde işe başlamak ve uygulamalarda alınacak sonuçlarla çalışma alanını ve hacmini genişletmek daha uygun görülmüştür.

Çocuğun bir defa sağlam olarak dünyaya gelebilmesi için ananın korunması lâzımdır. Bu iş, Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 155 nci maddesi ve İş kazalarıyla Meslek hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanununun 29 ncu maddesiyle hiç olmazsa çalışan kadın için sağlanmış bulunmaktadır. Gebe olan ana, doğumdan önce ve sonra üçer hafta çalışmıyabilir. Bu nokta böylece cemiyetin bir kısım kadınları için çözüldükten sonra çocuğun ve ananın hayatları bakımından arızasız bir doğum işi düşünülmüş, uzun yıllardanberi memleketin bazı yerlerinde faydalı hizmetler görmekte olan doğumevleri açılmış bulunmaktadır.

Bundan sonra doğan çocuğun hastalıklarının sağlatılması ve ölümden kurtarılması işi gelir ki, bunu da hastanelerimizdeki çocuk klinikleriyle, çocuk bakımevleri ve

çocuk dispanserleri yapmaktadır.

C.H.P. Meclis Grubunun bize verdiği vazifeyi yerine getirilmek için, bu şekillere daha yenilerini katmak lüzumlu görülmüştür.

Çocuğu ve anasını doğum arızalarından kurtarmak için doğumevleri esasen Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı teşkilâtında mevcut olduğu gibi hazırladığımız sağlık plânında da yeniden birçok doğumevleri ve ayrıca anasının hiç sütü olmayan veyahut sütü yetişmiyen veya herhangi bir sebeple emzirilmeyen meme çocukları için süt damlaları ile bir işte çalışan ananın iş saatlerinde çocuğa yaşına göre pastörize süt veren kreşler, çocuk dispanseri ve çocuk hastaneleri açılması düşünülmekte olduğundan bunlar tasarıya alınmamıştır.

1. — Kapalı akciğer veremine tutulan veyahut bu hastalığa istidatlı çocukları parasız, yahut para ile tedavi eden çocuk prevantoryumları,

2. — Sıfır yaşından yedi yaşına kadar çocuklar çocuk yuvalarına alınır. Burada tıpkı bir aile ocağında olduğu gibi şefkatle ve itina ile bakılır, büyütülür ve terbiye edilir. Ruhunda kötü temayüllerin uyanmamasına dikkat edilir. Beden, ruh ve ahlâkça sağlam ve temiz olarak yetişmesine çalışılır. Çocuk burada ana okulu öğrenimi de görür.

3. — Yuvada yetiştirilen çocuk öğrenim çağına girince ilk okula verilir. İlk öğrenimini orada yapar. Ancak yemeklerini Sağlık Bakanlığının açacağı Çocuk Pansiyonunda yediği gibi, pansiyonda yatar, giydirilir ve çocuğun mahrum kaldığı aile terbiyesinin burada verilmesine çalışılır. Bu pansiyona yuvamızın yetiştirdiği çocuklar alınacağı gibi dışardaki ilk öğrenim çağında bulunan kimsesiz, terkedilmiş ve anormal çocuklar da alınacaklardır.

4. — Yedi yaşından yukarda bulunan kimsesiz yoksul ve yersiz yurtsuz çocuklar doğruca müşahede yerlerine getirilirler. Burada beden, ruh ve ahlâk bakımından bir süre müşahede altına alındıktan sonra bunlardan anormal ve on iki yaşından aşağı yaşta bulunanlar, ilk öğrenimlerini yapmak üzere Çocuk Pansiyonuna verilir.

Sakat olanlardan on iki yaşından aşağı ve öğrenim görecekte durumda bulunanlar aynı pansiyona yerleştirilir. Körler, sağır, dilsizler ve öğrenim göremeyecek olan sakat çocuklar

Özel yurda gönderilir.

Bedence bir sakatlığı olmayıp ta akıl ve ruh melekeleri öğrenim yapamıyacak kadar geri bulunanlar ise Eğitim Yurduna konulur.

5. — Çocuk pansiyonunda ilk öğrenimi bitiren çocuklar zekâ ve kabiliyetlerine göre ya Millî Eğitim Bakanlığının yatılı öğrenim ve sanat kurumlarına, yahutta devlet endüstri ve tarım kurumlarıyla devlet çiftliklerine verilir. Bunlardan öğrenim ve sanat kurumlarına verilip te öğrenimde başarı gösteremiyenler veyahut Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının korunmasına on iki yaşını bitirdikten sonra girenler de yine devlet endüstri veya tarım kurumu veya işletmelerine verilir.

Burada tembellik, serkeşlik, baltalama vesaire gibi hareketleri yüzünden kalamıyacakları anlaşılan çocuklar Eğitim Yurduna konularak 18 yaşına kadar yurtda bulundurulur. Bu süre içinde kendilerine kabiliyet ve temayüllerine göre bir sanat öğretileceği gibi kısa bir zamana sığdırılmış bir ilk öğrenim de verilecektir.

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile Belediye Kanununun çeşitli daire ve kurumlarla özel idare ve belediyelere çocukluğun korunması bakımından vermiş olduğu görevlerin daha canlı olarak görülebilmesini sağlamak için tasarıya ayrı bir hüküm konulmuştur. (Madde 6).

Kanun tasarısında yazılı kurul ve organlar dışında kişiler, aileler veya kurumlarda bulunan çocukların beden, ruh ve ahlâk bakımlarından sürekli surette gözetilebilmesi için Sağlık Bakanlığına yetki veren bir hüküm tasarıya konulmuştur. (Madde 8).

Korunacak çocukların sağlam bedenli, ruhlı ve müstahsil hale gelmiş bir fert olarak yetiştirilmesi amaç edinildiğine göre bunlardan çeşitli yerlere yerleştirilen çocukların reşit oluncaya kadar buldukları yerde kalmalarını ve çalışmalarını sağlayacak bir hüküm konulması uygun görülmüştür. (Madde 11). Ancak doğdukları günden on sekiz yaşına kadar olan çocukların korunması görevi alınmış olmasına rağmen Medeni kanunun evlenme yaşında bir süre evvel yaptığı değişiklik ve Medeni Kanunca evlenmenin kişiyi reşit kılması hükmü gözönüne alınarak madde metnine, on sekiz yaş tâbiri yerine reşit tâbirinin kullanılmasına mecbur kalınmıştır. Bundan başka korunan çocukları, şehvet hissi veya evlenmek niyeti

olmaksızın dahi kaçırın veya haksız olarak yanında tutanlar hakkında da bir ceza müeyyidesi bulunması lüzumlu görüldüğü için on birinci maddenin metnine bu hususta bir hüküm konmuştur.⁹⁰⁵

Tasarı 26 Mayıs 1948 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. İlk sözü Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Behçet Uz aldı. Uz, kimsesiz ve terkedilmiş her yaştan çocuğun pratik ve teorik açıdan yetiştirileceğini, bu amaçla kurslar, sanat atölyeleri, kreşler ve yuvalar açılacağını söyledi. Uz'un anlattığına göre ayrıca bu çocuklar devlet ve özel çiftlik ve fabrikalara yerleştirilecek, kız çocuklardan bazıları hemşirelik, hastabakıcılığı ve ebelik gibi mesleklerde yetiştirilecekti. İlk tasarıda bu çocuklar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na verilmişti, fakat komisyonlarda yapılan değişiklikle 7 yaşına kadar normal, 7 yaşından büyük anormal çocukların Sağlık Bakanlığı'na, 7 yaşından büyük normal çocukların ise Milli Eğitim Bakanlığı'na verilmesi uygun görülmüştü. Böylece büyük çocuklar Milli Eğitim Bakanlığı'nın eğitim kurumlarında eğitilecek, bu büyük ve külfetli iş de iki bakanlık arasında paylaştırılmış olacaktı.⁹⁰⁶

C.H.P. Konya Milletvekili Sadi Irmak, kimsesiz çocuklarla ilgilenme konusunda prensipler üzerine konuştuktan sonra konuyu tasarıya getirdi. Sosyal devlet olmanın gereklerini yerine getirmek amacıyla düzenlemeler yaptıkça sosyal konuları sadece Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na yüklemenin doğru olmadığı anlaşıldığı için ikinci bir bakanlık olarak Çalışma Bakanlığı'nın kurulduğunu hatırlatan Irmak, kimsesiz çocuklarla Çalışma Bakanlığı'nın ilgilenmesini istedi. Irmak'a göre kimsesiz ve muhtaç çocukların bu duruma düşmelerinin iş konusu ile doğrudan ilgisi vardı. Bu çocukların ana babası iş bulamadığından dolayı bu sonuç ortaya çıkıyordu. Ayrıca bu çocukları çalıştırarak yetiştirme prensibi kabul edildiği için Çalışma Bakanlığı'nın sorumluluk alanına giriyordu.⁹⁰⁷

C.H.P. Maraş Milletvekili Kâmil İdil, konunun çok yönlü, zor ve uzun zaman alacağına, planlamasının iyi yapılması gereğine işaret ederek, bunu bir Bakanlığa bırakmanın doğru olmadığını, bakanlıklar arasında görev paylaşımına gitmenin daha doğru olacağını belirtti. Bu bakanlıkları da Sağlık ve Sosyal, Çalışma, Milli Eğitim, Tarım ve Ekonomi ile Adalet Bakanlıkları olarak

---

⁹⁰⁵ *Kimsesiz, terkedilmiş ve anormal çocukların korunması hakkında kanun tasarısı ve İçişleri, Millî Eğitim, Çalışma, Adalet, Bütçe, Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonları raporları (1/137). S. Sayısı: 145. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:63, (26.05.1948).*

⁹⁰⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:63, (26.05.1948), ss.517-518.*

⁹⁰⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:63, (26.05.1948), ss.519-521.*

saydı.⁹⁰⁸

C.H.P. Kars Milletvekili Tezer Taşkiran tasarımı sevinçle karşıladığını, ama çok dikkatli çalışılması gerektiğini belirtti. Çünkü terkedilmiş çocuklarla ilgili daha önce de bazı kanunlar çıkarılmış, fakat uygulanmamıştı. Örneğin Hıfzıssıhha Kanunu'na göre terkedilmiş çocuklar 6 yaşını bitirinceye kadar mahalli belediyelerin, belediyenin olmadığı yerde ise köy ihtiyar heyetinin himayesinde olmalıydı. Yine Medeni Kanuna göre terkedilmiş veya ihmal edilmiş çocuklar ana babasından alınıp başka bir aileye verilebilir veya bir kuruma yerleştirilebilirdi. Taşkiran, kanunun uygulanması için yapılacak teşkilatlanmanın öncelikle büyük şehirlerde yapılmasını önerdi. İkinci olarak da öncelikle başıboş çocuklar ele alınmalıydı. Çünkü bu çocuklar bir İsviçre mecmuasının deyişiyle cinayetin ihtiyat ordusuydu. Üçüncü olarak diğer bakanlıklar da üzerine düşen görevleri yapmak için gerekli adımları atmalıydı. Ayrıca çocuk mahkemeleri de kurulmalıydı. Bunların dışında, çalışan çocuklarla ilgili başta İş Kanunu olmak üzere mevzuatta değişiklikler ve düzenlemeler yapılmalıydı.⁹⁰⁹ Terkedilmiş çocuklar için söz konusu yılda ayrılmış 750 bin liralık tahsisata da değinen Taşkiran, bu miktarın adeta sembolik bir değer taşıdığını söyleyerek, başka yerlerden kısma pahasına da olsa bu miktarın artırılmasını istedi. Eğitim konusunda ise Taşkiran, anormal çocukların eğitiminin de diğer çocuklarda olduğu gibi Milli Eğitim Bakanlığı'na bırakılmasını, genel olarak sistemin ise Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bırakılmasını istedi.⁹¹⁰

Bir sonraki birleşimde söz alan C.H.P. Denizli Milletvekili Hulûsi Oral, davanın iki ayrı bakanlık arasında bölüşülmesine karşı olduğunu söyledi. Türkiye'de kalifiye işçi sayısının toplam işgücüne oranı % 10'du. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı tek bir kurum daha yararlı ve verimli çalışır, bu kurumun eğitimi altına verilen kimsesiz ve terkedilmiş çocuklar da iyi bir

---

⁹⁰⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:63, (26.05.1948), ss.521-523.

⁹⁰⁹ İş Kanunu'nda çocuk işçilerle ilgili değişiklik 20 Ocak 1950 tarihinde yapıldı. Buna göre 51. madde ile her işverene iş yerinde çalıştırdığı işçilerden 12 ile 18 yaş arasındaki çocukların adlarıyla doğum tarihlerini, işe başlama, bitirme ve dinlenme saatlerini kaydetme ve ilgili makamların istemesi durumunda bu kayıtları gösterme zorunluluğu getirildi. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:23, Birleşim:32, (20.01.1950), ss. 260. İş Kanunu'nda yapılan diğer değişikliklerin ayrıntıları için bkz: *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:23, Birleşim:31, (18.01.1950), ss. 212-238; Birleşim:32, (20.01.1950), ss. 250-267; Birleşim:34, (25.01.1950), ss.323-334.

⁹¹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:63, (26.05.1948), ss.523-525.

eğitimle kalifiye işçi açığını kapatırdı.⁹¹¹

Denizli Bağımsız Milletvekili Reşad Aydınlı ise Taşkiran ve Çumralı'nın aksine, Sağlık Komisyonu'nun teklifi olan 7 yaşından sonraki normal çocukların Milli Eğitim Bakanlığı'na bırakılmasını destekledi. Aydınlı, okulda 5-6 saat kalmanın eğitim olmadığını, çocukların 24 saat eğitimcilerin himayesinde kalması gerektiğini söylüyordu.⁹¹²

D.P. Afyonkarahisar Milletvekili Kemal Özçoban kimsesiz çocukların ihmal edilmesinden, hatta Çocuk Esirgeme Kurumu'nun bile artık üzerine düşen görevi yapmadığından, buraya da memur zihniyetinin yerleşmesinden yakınarak seçim bölgesinden şu örneği verdi:

Meselâ: Afyon Karahisar'ında fakir ve kimsesiz çocuklar için Afyon halkının yardımı ile yapılan muazzam bir binaya kimsesizler yerine daha çok iltimaslı ve hattâ zengin çocukları alınmıştır. Hattâ Afyon köylüsünden her sürü sahibi bir koyun, her çiftçi senede muayyen bir miktar buğday ve hattâ her tavuk sahibi bir tavuk ve inek sahipleri bir inek verdikleri ve bu senelerce sürdüğü halde yapılan vait hilâfına köylerdeki kimsesiz çocuklardan bir tanesi alınmamış ve yüzbinlerce liraya varan para tahsilat hesapları bile tetkik edilmemiştir. Bir çocuğu giydirmek, yedirmek karşılığı da olsa bu kurum bol bol balolar ve ziyafetler vermekten çekinmemiştir.⁹¹³

Özçoban'ın dile getirdiği diğer bir sorun da kimsesiz çocukların tespit edilip bu kuruma verilmesi için mi çalışılacağı, yoksa çocukların kendisinin gelip başvurmasının mı bekleneceği üzerineydi. Eğer tarama yapılacaksa buna sadece tasarıda sayılan kurumlar değil tüm memurlar katılmalıydı. Diğer bir sorun da tahsisat meselesiydi. Bu tasarının uygulanması için ayrılan para çok yetersizdi. Bundan önceki yıllarda kimsesiz çocuklarla ilgilenilmesi için bütçelerden paralar ayrılmıştı. Sadece 1946-1948 yılları arasında bütçeden Halkevlerine 20 milyon lira verilmişti. Bu paralar nereye harcanmıştı? Aceleye getirmek yerine tüm bunlar üzerinde uzun uzun çalışılarak bir kanun hazırlanmalıydı.⁹¹⁴

Müstakil Demokratlardan Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç'a göre

---

⁹¹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:64, (28.05.1948), ss.532-535.

⁹¹² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:64, (28.05.1948), ss.535-536.

⁹¹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:64, (28.05.1948), s.537.

⁹¹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:64, (28.05.1948), ss.537-538.

de kanuni hazırlık ve buna ayrılan para yetersizdi. Bu girişim halkı ancak üzerdi. Bu dava daha çok mahalli olarak takip edilmişti. Hastalığın nedenlerine inmeden, buna çareler bulmadan az miktar bir parayla kurum kurup, insanlara boş yere ümit vermenin anlamı yoktu. Bunun yerine kimsesiz, sakat veya terk edilmiş çocuklardan bir gruba öncelik vererek onların dertlerine çare bulmaya çalışmak daha doğru ve verimli olurdu. Yapılacak en doğru iş bu tasarının komisyona iade edilmesi, uzmanlardan bir grubun tasarısı üzerinde çalışarak hızlı bir şekilde yeniden Genel Kurul'a sevk etmesiydi.⁹¹⁵

Afyonkarahisar Milletvekili Sadık Aldoğan işin mahalli yönetimlere bırakılmasını, merkezin işe teftiş etmesini, bunun için de diğer birçok muhalif milletvekillerinin önerdiği gibi tasarının iade edilmesini ve üzerinde esaslı bir şekilde çalışılmasını savundu.⁹¹⁶

Eskişehir Milletvekili Emin Sazak ise 7 yaşına kadar olan çocukların bu tasarının dışında bırakılmasını, bu çocuklarla Çocuk Esirgeme Kurumu'nun ilgilenmesini istedi. Eğitimleri konusunda da fazla uğraşılmasını isteyen Sazak, 7 yaşından büyük olan bu çocukları Devlet Ziraat İşletmelerine yerleştirip 6 ay sonra kâr getirecek bir hale sokmak gerektiğini iddia etti.⁹¹⁷

C.H.P. Rize Milletvekili Saim Ali Dilemre kendine has üslubuyla tasarının eksik de olsa görüşülmesi gerektiğini söyleyerek, her yönüyle mükemmel bir kanun yapılamayacağını belirtti. Yapılan eleştirilere karşı da şunları söyledi:

Şimdi deniyor ki, bu kanun mükemmel değildir. Bence siz bunu 10-20 defa geri gönderseniz efradını cami ayyarını mâni bir kanun yapamazsınız. Emin Soysal demin diyordu ki, bunun modalitesi vardır. Tabii vardır. Benim evimde bile modalite var. Kendi çocuklarım ve torunlarımın bazan dediklerini anlamıyorum, istidatlarını bilmiyorum ne yapacağım diye düşünüyorum. Binaenaleyh bu tasarısı hakkında sosyal prensipleri vardır şöyle olsun, böyle olsun diye katî bir prensipe bağlanamaz. Bunu bir gemi teknesi falan farzetmiyelim. Bir gemi var bunun prensipleri budur, omurgası şudur, böyle çatılır... Diye.. Haddizatında başka şeylere benzetmeyin. Bunun mutlaka içine girmek ve mutlaka başlamak lâzımdır ve Emin

---

⁹¹⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:64, (28.05.1948), ss.538-541.

⁹¹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:64, (28.05.1948), ss.543-545.

⁹¹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:64, (28.05.1948), ss.548-549.

Sazak çok güzel söylemiştir.

Yalnız bu hususta Baltacıoğlu çok güzel düşünür ve bana vereceği cevaplardan da çok istifade edeceğim. Çünkü biliyorum, bu sözlerimin ilerisinde onun bana vereceği cevaplar vardır. Gayet mühim, teknik ve sosyal bir iş. Bu nasıl muvaffak olur, nasıl olmaz diye birçok nazariyeler de vardır. Fakat nazariyenin en mühimmi ve güzeli, kısmen olsun başlamaktır. Eğer bu kanunlar lastikli ise daha iyidir.

Demin General Sadık Aldoğan arkadaşım dedi ki, ne kadar kör, ne kadar topal var, bilmiyoruz dedi. Bilmemek daha iyidir. Çünkü yüzbinleri bulur. Fakat zannedersem asıl istatistik kitabını Sayın General görmedi; bir tane ufak, bir tane de büyük var. (Gülüşmeler). ve onun içerisinde şu kadar kör var diye rakamlar vardır, ama ister, inan ister inanma. Hattâ dağlar, göller bile adedleriyle yazılıdır. Ben memlekette 66 tane göl olduğunu oradan öğrendim.⁹¹⁸

Bir sonraki birleşimde konuşan Maraş Milletvekili Kâmil İdil, tasarı üzerinde uzlaşma olmadığını, hükümetin de bu konuda yeterince çalışma yapmadığının görüldüğünü, bu haliyle tasarının çıkması halinde bu kurumun Darüleytam'a benzeyeceğini söyleyerek tasarının komisyona iadesini istedi.⁹¹⁹

C.H.P. Kırklareli Milletvekili Fuat Umay, öncelikle Afyon Çocuk Yuvası hakkındaki şikâyetler üzerinde durdu. Özçoban'ın iddiasına göre bu çocuk yuvasına köy çocukları alınmıyordu. Elde iki müfettiş olduğu için Afyon'a iki üç yıldır müfettiş gönderemediklerini söyleyen Umay, oradaki yuvanın idealist biri tarafından açıldığını, köylülerden yardım gördüğünü, bizzat kendi arabasıyla köylere hizmet için gittiğini, bu nedenle köylülerin büyük hürmetini kazandığını belirtti. Tahtakılıç'ın köy çocuklarının Ayaş Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından kabul edilmediği şikâyetine karşı, böyle bir şey duymadığını ifade eden Umay, yalnız bir defa Çocuk Yuvası'nda kızamık hastalığı çıktığı için şehirden çocuk almadıklarını söyledi. Umay'ın anlattıklarına göre Çocuk Esirgeme Kurumu savaş sırasında sefil halde bulunan çocukları kurtarmak için 1921 yılında Ankara'da açılmış, 1500 çocuğa sığınacak yer temin edilmiş, bunun sonucunda bu çocukların arasından hâkim, doktor, ressam ve heykeltıraş çıkmıştı.⁹²⁰ Umay, Kurumun gelişimini de şu şekilde anlattı:

---

⁹¹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:64, (28.05.1948), s.550.

⁹¹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:65, (31.05.1948), ss.557-558.

⁹²⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:65, (31.05.1948), s.560.

Arkadaşlar, Ç. E. Kurumu teşekkül ettiği zamanda Meşrutiyetten, Cumhuriyet devrine intikal etmiş çocukların ihtiyaçlarına cevap verebilecek yalnız Hamidiye Etfal Hastanesi vardı. Bugün Çocuk Esirgeme Kurumunun çocuklarının çeşitli ihtiyaçlarına cevap verebilecek 400 den fazla müessesesi vardır. Bunların 33 den fazlası yuvadır. Dört tanesi doğrudan doğruya Genel Merkez tarafından idare olunur ve bütçesinden yardım yapar. Diğerleri mahallî yardımlarla vücut bulmuştur. Şimdiye kadar mekteplerde yetiştirdiğimiz çocukların sayısı 1266 dir. İlk defa çocuk Bakıcılık Okulunu kuran Çocuk Esirgeme Kurumudur. Hariçten gelen, mürebbiye namı altındaki kimselerin evlerimizdeki tesirini hepimiz biliriz. Mektebimizden çıkmış kız mürebbiyelerimiz 217 dir. Bu 217 kız hariçten gelecek 217 mürebbiyenin yerini tutmuş oluyor. Hem bu suretle hem harice paramız gitmemiş oluyor ve hem de Türk çocuklarına şefkatle kendi kızlarımızın bakmasından dolayı övünüyoruz. Bu sene Haziranda çıkacak kızlarımızın talipleri vardır. Bunlar evlerde çocuk bakıcılıkla meşgul oluyorlar. Çocuk Esirgeme Kurumu hakkında fazla sözlerle sizi rahatsız etmek istemiyorum. Yalnız şunu arz etmek isterim ki, Çocuk Esirgeme Kurumu teveccühünüze, muhabbetinize ve yardımınıza lâyıktır. Eğer fazla birşey yapamıyorsa bugün, gördüğü yardımla mukayese etmek daha doğru olur.⁹²¹

Amerika ile kıyaslandığında Türkiye’de çocuklara çok az değer verildiğini, çocuk konusuna eğilmeye çok geç kalındığını söyleyen Umay, yetersiz de olsa bir an önce bu tasarının kabul edilmesini istedi. 750 bin liranın bir hiç olduğunu da söyleyen Umay, 5-6 yıl önce çocuklar için vergi teklif ettiğini, eğer bu vergi kabul edilseydi 30 milyon lira toplanmış olacağını belirtti.⁹²²

C.H.P. Kırşehir Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu’na göre ise kanunların çıkması önemli değildi. Kanunlar iyi niyetle, üzerinde düşünülerek yapılırdı. Asıl önemli olan bunun uygulanmasıydı. Darüleytam’ın iflası bunun en iyi örneğiydi. Darüleytam iyi niyetle kurulmuştu, başarılı çocuklar yetiştirilmişti, fakat sonra yozlaşmıştı. Köy Enstitüleri de neredeyse yozlaşacaktı. Bu tasarı da teknik olarak iyi hazırlanmıştı, fakat yeterli değildi. Örneğin köprüaltı çocukları ister 7 ister 17 yaşında olsun karakterleri oluşmuştu.

⁹²¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:65, (31.05.1948), ss.560-561.

⁹²² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:65, (31.05.1948), ss.561-562.

Bunlar normal çocuklar gibi yetişmediğinden karakterleri erken oluşmuştu. Bunlara yönelik eğitim diğer çocuklara uygulanan eğitim gibi olmamalıydı. Bu konular üzerinde hiç düşünülmemişti. Baltacıoğlu, teoriden ziyade pratik eğitime önem veriyordu. Pratik eğitimde de israfı kaçmamak gerekiyordu. Pratik eğitim verilmek istenirken uygulama alanı olmayacak ya da pahalı olacak bir eğitimden kaçınılmalıydı.⁹²³ Pratik eğitim konusunda Baltacıoğlu'nun tespitleri de vardı:

Bu söylediğim sözler, hayatın, tarihin garip cilvesidir. 30 sene evvel, Maarif Nezareti zamanında müdirana söylüyorum, bir komisyonda. Lütfen bakın kütüphaneye, görürsünüz, Maarif ıslahatına dair Lâyhalar adlı bir kitap vardır. Onun içerisinde Darüleytamlara ait faslı ben yazdım. Orada bir şeyden bahsediyorum ve bir misal veriyorum. Amerika'lılar bu bakımsız ve kimsesiz çocuk problemini halletmek için türlü imkânlarla başvurdukları gibi, «kolonizasyon» dedikleri bir sisteme de gitmişlerdir. Meselâ; Muş ovası gibi muazzam, arzullahıvasia bir araziye alıyorlar, gidip orasını sömürüyorlar. On sene zarfında orada bir okul kolonisi kuruyorlar. Ziraati kitaptan öğretmiyorlar, istihsal yaptırarak öğretiyorlar ve istihsal randımanını en verimli derecesine çıkarmak için insanların bilgilerini bilvesile okazyonel olarak öğretiyorlar. On sene içinde bu koloni, bu okul müstahsil bir hale geliyor. Bu koloni kadar müstakil bizatihi oldu. Yani Devletin verdiği fon kaldırıldı, 10 sene zarfında kendi kendini idare eder hale geleli. Ve 10 sene zarfında yalnız iki tane firar vakası görülmüştür. Pedagojinin mühim rolüne bakın. Kötüsünün Allah belâsını versin! yaratan pedagojiye can kurban! Bunu misal olarak söylüyorum, böyle yapalım demiyorum. Nasıl ki Çumralı arkadaşımız güzel bir şey söyledi, önemli bir noktaya temas etti, dedi ki her millet kendi bünyesine göre, kendi mizacına göre bir okul şekli bulmuştur.⁹²⁴

Komisyon raporlarında güzel tespitler olduğunu, fakat maddelere yansıtılmadığını, ayrılan paranın yetersiz olduğunu, tasarıda yapılacak müsamere ve pul gelirlerinden bahsedildiğini söyleyen Baltacıoğlu, bu gelirlerin çalgıcılara harcanacağını iddia ederek, yapılacak işin bir komisyon kurarak

---

⁹²³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:65, (31.05.1948), ss.562-563.

⁹²⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:65, (31.05.1948), s.563.

tasarı üzerinde tekrar ve iyi bir şekilde çalışmak olduğunu belirtti.⁹²⁵

C.H.P. Seyhan Milletvekili Makbule Dıblan tasarımı destekliyor, fakat ayrılan ödeneğin azlığından şikayet ediyordu. Çocukların iki bakanlık bünyesine verilip verilmemesi konusunda ise 7 yaşından büyük normal çocukların Milli Eğitim çatısı altına verilmesini doğru buluyordu. Çünkü Sağlık Bakanlığı'na bırakıldığı takdirde bu çocuklar için okulların yakınında ayrı yurtlar açılması gerekiyordu. Bu çok masraflı olacağından bakanlık bu çocukları birkaç yerde yoğun olarak tutacaktı. Bu da çocukların sağlıklı ve diğer çocuklarla beraber eğitim almalarını engelleyecekti. Pedagojik olarak da bu çocukların birkaç merkezde toplanması doğru değildi.⁹²⁶

Tasarımın tümü üzerinde görüşmeler tamamlandıktan sonra tasarımın komisyonlara iadesi ve ivedilikle görüşülmesi teklifleri reddedildi. Bundan sonra esas tartışmaların yaşandığı Bütçe Komisyonunun mu, yoksa Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu'nun hazırladığı tasarımın mı esas kabul edileceği oylamasına geçildi. Oylama sonucu Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu'nun tasarımının esas kabul edilmesinden sonra maddelere geçildi.⁹²⁷ Fakat daha birinci madde üzerinde 8 tane değişiklik önergesi verilince Sağlık Komisyonu maddeyi incelemek üzere geri çekti.⁹²⁸ Hazırlanan yeni önerge üzerinde tartışmaların devam etmesi üzerine bu defa komisyon tasarımın tümünü incelenmek üzere geri çekti.⁹²⁹

Sağlık Komisyonu yaptığı toplantıda daha iyi ve tartışmaya fazla gerek görülmeden bir tasarı hazırlamak için 6 komisyonun üçer üyesinden oluşan bir geçici (alt) komisyon oluşturulmasına karar verdi. Bu öneri Genel Kurul'da kabul edildi.⁹³⁰

Geçici Komisyon öncelikle tasarımın adını "Korunmaya Muhtaç Çocuklar" olarak değiştirdi. Bunun dışında kabul edilen prensipler raporda şu şekilde yer almaktaydı:

Komisyonumuz; kimsesiz, terkedilmiş çocukların korunması hususunda aşağıda arzolunan prensipleri kabul etmiş ve Kanun tasarısı bu esaslara göre hazırlanmıştır.

---

⁹²⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:65, (31.05.1948), s.564.

⁹²⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:65, (31.05.1948), ss.564-566.

⁹²⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:65, (31.05.1948), ss.568-570.

⁹²⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11 Birleşim:65, (31.05.1948), s.586.

⁹²⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12 Birleşim:66, (02.06.1948), ss.25-26.

⁹³⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12 Birleşim:68, (07.06.1948), ss.105-106.

A) Beden, ruh, ahlâk gelişmeleri tehlikede bulunan çocuklara yapılacak her türlü yardım mümkün olduğu kadar çocukların kendi muhitlerinde yapılması ve içtimai bünyenin normal gidişine aykırı olmamalıdır.

Bu suretle çocukları köklerinden koparmadan köyde bulunanlara köyde, kasabada bulunanlara kasabada ve şehirde yaşayanlara şehirde yardım edilmelidir.

B) Bu çocukları koruma işini yalnız Devlete yüklemek ve yalnız Devleti bundan mesul görmek hizmetin başarılmasını aksatacağından cemiyetin bütün alâkalı kurullarının mesuliyeti paylaşmaları zaruridir.

C) Bu esaslara göre bakım ve korunmaya muhtaç çocuklara hizmette köy ihtiyar heyetleri ve Belediyeler birinci derecede görevli olmalıdır. Esasen mevcut kanunlarımızda bu hususlar için sarih hükümler vardır. Maddi imkânları müsait olmadığı için kendi muhitinin çocuklarına hizmet edemeyecek bir halde bulunan köy ihtiyar heyetlerine ve belediyelere çocukların yaşlarına göre Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı para ile yardımda bulunmaları veya bakılmayan çocukları açacakları müesseselerde korumalıdır.

D) Bilhassa küçük çocukların aile havası içinde büyümelerinin bir müessesede büyümeye nazaran dünyaca mücerrep olan müspet tesiri dolayısıyla bizde de mümkün olan hallerde kendilerine güvenilebilir, hayır sahibi veya para ile bakacak aileler yanına devamlı bir murakabede bulunmak şartıyla çocukların verilmesini sağlayacak tedbirler alınmalı ve vatandaşlar da bu önemli hizmette yardıma çağırılmalıdır.

E) Her türlü yanlışlığı ve suiistimali önlemek üzere çocukların aile durumlarının mahkemece kararlaştırılması gerektir.

F) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına nazaran Millî Eğitim Bakanlığı teşkilâtının memlekette çok daha geniş bulunduğu göz önünde tutularak bu çocukların takibi işi bilhassa bu Bakanlığa verilmelidir.

G) Bakanlıkça yapılacak hizmete ihtiyacın en çok duyulduğu yerlerden ve cemiyet için en tehlikeli görülen çocuk

guruplarından başlamalıdır.⁹³¹

Geçici komisyonun hazırladığı 19 Nisan 1949 tarihli raporun Genel Kurul'a sevk edilmesinden sonra yeni tasarı üzerindeki görüşmeler 23 Mayıs 1949 tarihinde yapıldı. Tasarının tümü üzerinde söz alan C.H.P. Kırklareli Milletvekili Fuat Umay, çocuk davasının ülke için çok önemli olduğunu vurgulayarak, çocukların doğumundan itibaren anne ve çocuğun her ihtiyacının giderilmesi konusunda devlet üzerine düşen görevi yapmış olsaydı, bugün nüfusun 3 milyon daha fazla olacağını belirtti. Umay'a göre Türkiye'de her yıl 800 binden daha fazla çocuk doğuyordu; artış sayısı ise 220 bindi. Aradaki fark çocuk ölümlerinin vahim durumunu gösteriyordu. Hazırlanan tasarı ve onun uygulanması sayesinde çocuk ölümü azalacak, nüfus bir nesilde 35-40 milyona çıkacaktı. Bundan daha önemli savunma tedbiri, kalkınma ve imar planı olabilir miydi?⁹³²

C.H.P. Kars Milletvekili Esat Oktay ise öncelikle C.H.P. Meclis Grubu Komisyonu raporuna değinerek, bu davanın önemini izah etti. Daha sonra yeni tasarıya döndü. Oktay'ın bildirdiğine göre yeni tasarıda 7 yaşına kadar olan çocuklarla 7 yaşından büyük anormal çocukların bakımı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na, 7 yaşından büyük normal çocukların bakımı ve eğitimi ise Milli Eğitim Bakanlığı'na veriliyordu. Oktay, korunmaya muhtaç çocuklar içinde çok önemli sosyal tipler olduğunu, tasarıda bunlarla ilgili bir tasnif yapılmadığını belirterek, ileride bunun zorluklarının çekileceğini kaydetti.⁹³³

C.H.P. Gaziantep Milletvekili Muzaffer Canbolat ise bu tasarıyla devletin korunmaya muhtaç çocukları eline almasından dolayı vatandaşların ve bu iş için kurulmuş kurumların çalışmasına lüzum olmadığı hakkında bir düşünce oluşabileceği endişesindeydi. Bunun önlenmesi gerekirdi. Ayrıca hükümetin bu konu için 700 bin lira ayırdığını, bir sonraki yıl ise en fazla 2-3 milyon lira ayırabileceğini öğrendiğini söyleyerek, özel kurumların hayır yapmakta devam etmeleri için teşvik edilmesini istedi.⁹³⁴

Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, endişeleri gidermek için yaptığı konuşmasında hayır kurumlarını teşvik edeceklerini ve onlarla işbirliği yapacaklarını, çocukları da durumlarına göre tasnif ederek ayrı yerler

---

⁹³¹ *Adalet, Bütçe, Çalışma, İçişleri, Millî Eğitim ve Sağlık ve Sosyal Yardım komisyonlarından seçilen üçer üyeden kurulan Geçici Komisyon raporu, s.45, S. Sayısı: 177. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19 Birleşim:90, (23.05.1949).*

⁹³² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19 Birleşim:90, (23.05.1949), ss.596-597.*

⁹³³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19 Birleşim:90, (23.05.1949), ss.597-599.*

⁹³⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19 Birleşim:90, (23.05.1949), ss.599-600.*

açacaklarını belirtti. Bundan sonra, önce tasarının ivedi olarak görüşülmesi oylandı ve kabul edildi. Ardından maddelere geçildi.⁹³⁵ Maddeler üzerinde yapılan teklifler sonucu bazı değişiklikler yapıldı. Sonuçta tasarı oylandı ve 33 asıl, bir geçici maddeden oluşan tasarının kanunluğu oylamaya katılan 246 milletvekilinin tümünün oyu ile kabul edildi.⁹³⁶

3.1.11. Din ve Diyanet

Bu dönemde daha önceki sayfalarda işlenen din eğitiminin yanı sıra birkaç kanun değişikliği daha yapıldı. Bunlar tarikat faaliyetinde bulunanların liderliğini yapanlara verilecek cezaların artırılması, bazı önemli türk büyüklerinin türbelerinin ziyarete açılması ve diyanet kadrolarında artışa gidilmesi konularında yapılan değişikliklerdir.

3.1.11.1. Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması Kanununda Değişiklikler

TBMM VIII. döneminde “Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Kapatılmasına ve Türbedarlık ile birtakım unvanların menî ve ilgasına” dair olan 677 sayılı Kanunun birinci maddesinde iki kez değişiklik yapıldı. Bunlardan birincisi Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanmıştı. Bu tasarı Bakanlar Kurulu’nda görüşülerek 9 Mayıs 1949 tarihinde TBMM’ne sevk edildi. Tasarıya göre tarikat liderlerine verilecek cezaya bir yıldan az olmamak üzere sürgün cezası ekleniyordu. Adalet Komisyonu ise bu cezayı az bularak hapis cezasının alt sınırını 6 aya çıkarıyor, ayrıca en az 500 lira ağır para ve en az 1 yıl sürgün cezası da getiriyordu. Cezaların artırılmasının nedeni tasarının gerekçesinde şu şekilde izah ediliyordu:

İslâm dininin zaruriyatından olmıyan tekke ve zaviyelerin, memleket içinde masum bir kısım din telâkkilerini ifsat ederek dimağlarında yaşattıkları hurafeler ile kendilerini atalet ve meskenete sürükledikleri ve milletin ilerleme ve gelişme arzu ve gayretlerine engel oldukları ve zaman, zaman kötü niyetliler elinde birer tesat ve gerilik ocağı halinde memleketin ve halkın huzur ve sükûnunu bozdukları anlaşıl原因 olarak 20 Kasım 1341 gün ve 677 sayılı Kanun ile kapatılmaları kabul edilmiş ve umumiyet üzere tarikatlar ile şeyhlik, dervişlik,

⁹³⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19 Birleşim:90, (23.05.1949), s.600.

⁹³⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19 Birleşim:90, (23.05.1949), ss.636-639.

müritlik, dedelik, seyitlik, çelebilik, babalık ve emirlik gibi unvan ve sıfatların kullanılması ve bu unvan ve sıfatlara ait hizmet ifa ve kisve iktisası menolunmuş ve bu yasağa karşı gelenler için de 3 aydan aşağı olmamak üzere hapis ve (50) liradan eksik olmamak üzere para cezası konmuştur. Kanunda hapis ve para cezalarının yukarı miktarları tâyin edilmemiş olduğundan ve bu kanunun yürürlüğe girdiği zamanda hükmü yürüten eski Ceza Kanununa ve cezaların şahsileştirilmesi usul ve kaidelerine göre bunlardan hapis cezası 3 seneye ve para cezası da sonradan yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu uyarınca (5 000) liraya kadar çıkarılarak hükmedileceğinden bahsolunan yasaklar bugün oldukça ağır bir ceza müeyyidesine tâbi tutulmuş bulunmaktadır.

Yalnız bu fesat yuvalarının kaldırılmaları ve mensuplarının cezalandırılmaları varılmak istenilen gayeyi sağlamaya yetmediği ve çünkü bâzı kimselerin şeyhlik, dervişlik, babalık, gibi takındıkları sıfat ve unvanlar ile etrafindakileri daima nüfuz ve tesirleri altında tuttukları ve mensuplarının da bu kimselere mânevi tesirler ile bağlı kaldıkları görülmüş ve bir arada bulunarak işlenmesi mûtat olan bu nevi suçların tamamıyla yokedilmeleri için topluluğu dağıtmanın esaslı ve önemli tesiri olacağı düşünülmüş ve bu maksat ile yukarda beyan olunan cezalara sürgün cezasının eklenmesi lüzumlu bulunmuştur.

Bununla beraber mutlak surette yasaklara riayet etmeyenlerin hepsine birden sürgün cezasının tatbiki lüzumu derecesini aşan ve adalet düşüncelerine uymıyan bir husus olacağından bu cezanın sadece şeyhlik, babalık, halifelik gibi unvan ve sıfatları takınarak mensupları arasında baş mevkiinde bulunanlara hasrı yeter görülmüştür.

Çünkü bu ocaklarda yalnız baş mevkiinde bulunanların sürgün edilmeleri kendilerini evvelce hazırlamış oldukları muhitte fesat ve tesir ikaina devamda alıkoyacağı gibi hakikatte yaptıkları işin mahiyetini ve zararlı sonuçlarını pek de bilmiyen ve ancak mânevi bir nüfuz ve tesire kapılmış bulunan mensuplarını da böyle bir tesirden uzak tutacak ve gözetilen gaye bu kadar ile sağlanmış olacaktır.⁹³⁷

---

⁹³⁷ Tekke ve zaviyelerle türbelerin kapatılmasına ve türbedarlıklar ile birtakım unvanların meni ve ilgasına dair olan 677 sayılı Kanunun birinci maddesine bir fıkra eklenmesi hakkında kanun

Tasarı 10 Haziran 1949 tarihinde Genel Kurul'da görüşüldü. C.H.P. Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüreğir, son zamanlarda irtica tehdidinin geliştiğini söyleyerek bunlara meydan verilmemesi gerektiğini, o nedenle üç gündür inkılâp ve rejim bakımından alınacak tedbirler üzerinde durulduğunu belirtti. Tarikatçıların şapka giymediklerini, bere giydiklerini, tıraş olmayıp sakal bıraktıklarını, aç kalıp diyete sokulduklarını ifade ederek kökü Fas dağlarında veya çöllerinde olan Ticani tarikatıyla, kökü Irak ve hatta Rusya'da olan Nakşibendî tarikatının ülkede genişlediğini iddia etti. Yüreğir'e göre Meclis'te ezan okuyan bu tarikat mensupları Yozgat ve İzmir Kemeraltı'nda da Arapça ezan okumuşlar, şeyhleri söz orucu verdiği için günlerce konuşmamışlardı. Menemen'deki Kubilay ve Bekçi Mustafa olayıyla, Şeyh Sait isyanı da bu tarikatçıların verdikleri direktiflerle yapılmıştı. Şimdi Türkiye'de daha da büyüüp tehlike teşkil ediliyorlardı. Bu tarikatçılar komünizmin de en büyük aracıydı. Yalnız kanunun birinci maddesinde tarikatlar, şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, seyitlik, çelebilik vesaire kavramlarının tümü sayıldığı halde ek maddede bunların sadece üç beş tanesinin adı geçiyordu. Birinci maddedeki tüm unvanlar ve adlar ek maddede de yer almalıydı. Aksi takdirde hâkim bir hüküm verirken herhangi bir vuzuhsuzluk karşısında tereddüde düşebilirdi. Yine maddede sürgünden bahsedildiği halde nereye sürgün edileceği yazılmamıştı. Mazbatada 60 kilometreye kadar yazılmasına rağmen bu yeterli değildi, en az iki vilayet öteye sürgün edilmeliydi ki faydası olsun.⁹³⁸

Yüreğir'in bu konuşmasından sonra maddelere geçildi. Birinci madde görüşülürken Adalet Bakanı Fuat Sirmen, Yüreğir'in itirazlarını değerlendirdi. Sirmen'e göre tarikatların başındakilerin hepsinin ismen sayılması durumunda unuttukları bir tarikat başı ceza almaktan kurtulabilirdi. Her tarikatın başı ayrı bir isimle anılıyordu. O nedenle isim belirtmeksizin tarikat başındakilere ceza tatbik edilecekti. Sürgün konusunda ise Ceza Kanunu'nda sürgünün en az 60 kilometre olacağı yazılıydı. Dolayısıyla hâkim tarikatın başında olan kişileri 60 kilometreden az olmamak üzere istedikleri yere sürebilecekti. Tarikatların başlarının çoğalmasa nedeniyle kimin baş olduğunun nasıl tespit edileceği sorusuna da Bakan, buna hâkimin karar vereceğini söyledi.⁹³⁹ Maddeler üzerinde başka herhangi bir tartışma olmadan tüm maddeler oylanarak kabul edildi.⁹⁴⁰

---

tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu (1/554), S. Sayısı: 258. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20 Birleşim:106, (10.06.1949).

⁹³⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20 Birleşim:106, (10.06.1949), ss.708-709.*

⁹³⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20 Birleşim:106, (10.06.1949), ss.710-711.*

⁹⁴⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20 Birleşim:106, (10.06.1949), s.711.*

Aynı kanunda ikinci değişiklik 1 Mart 1950 tarihinde yapıldı. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı bazı devlet büyüklerinin türbelerinin açılmasını ve buraların bakımı için gerekli memur ve hizmetli atanmasını içeriyordu. 12 Ocak 1950 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından TBMM'ne gönderilmesi kararlaştırılan bu tasarının gerekçesinde değişiklik nedeni şu şekilde açıklanıyordu:

Tekke ve zaviyelerle türbelerin seddine ve türbedarlıklarla birtakım unvanların menı ve ilgasına dair 677 sayılı Kanun, 1926 tarihinde, gerçek din ruhu ile alâkası olmayan bâtil itikatların ve yeni Devlet rejimine karşı her türlü irticai hareketlerin önüne geçilmek üzere çıkarılmış bir kanundur. O günden bugüne kadar geçen zaman içinde memlekette müspet bilgiler ve kültür, okuma yazma çağındaki çocukların yüzde altmışına yakın bir miktarını okula sevkedecek derecede ilerlemiş ve hayatın devamlı surette değişen şartları içinde gerçek bir dünya görüşü halkımız arasında oldukça yayılmıştır. Bugün cehalet sebebiyle yer yer bâtil itakatlara rasgelinse bile bunlar artık halkın yolunu şaşırtacak bir tesire malik değildirler. Rejime bağlılığın ise memleket için bir ölüm kalım meselesi olduğu hemen hemen bütün vatandaşlarca anlaşılmış bulunuyor.

Bu bakımdan Hükümet bugün için, evvelce seddedilen türbelerden Türk büyüklerine ait olanlarla sanat değeri bulunanların bir müze gibi temizlenip tertiplenerek ziyarete açılmasında kanunun hedeflerine aykırı bir hal ve rejim için bir mahzur görmemektedir. Bu gibi yerlerin, Millî Eğitim Bakanlığının kararı ve murakabesi ile açılmasındaki bellibaşlı faydalar da şunlardır:

a) Millî mefahirimiz ve sanat eserlerimiz cemiyetimiz içindeki yerlerini alacak ve yeni yetişen Türk nesillerine daha yakından tanıtılacaktır.

b) Anıt mahiyetindeki birçok binalar harap olmaktan kurtarılarak vatanımızda «Mahallî renkler» den bir değeri teşkil edenlerin muhafazası mümkün olacaktır.

c) Tarihî şahsiyetlerimize ve eski eserlerimize karşı alâkasızlığımız hakkında mevcut iddiaların yersizliği, belirecektir.⁹⁴¹

---

⁹⁴¹ Tekke ve zaviyelerle türbelerin seddine ve türbedarlıklarla birtakım unvanların menı ve ilgasına dair olan 677 sayılı Kanunun birinci maddesine bir fıkra eklenmesi hakkında Kanun 412

Komisyon dan gelen tasarı 1 Mart 1950 tarihinde Genel Kurul'da görüldü. Tasarı üzerinde ilk sözü C.H.P. Konya Milletvekili Sadi Irmak aldı. Irmak, bu konuyla ilgili kendisinin de bir teklif hazırladığını, fakat hükümetin tasarisını gördükten sonra vazgeçtiğini söyledi. Türk büyüklerinin türbelerinin açılmasının tekke ve zaviyelerin kapatılmasına dair olan kanuna zarar vermeyeceğini, bilakis yetişen Türk nesillerinin tarih şuurunu canlı ve diri tutacağını belirten Irmak'ın iki tane de ricası vardı. Birincisi açılması kararlaştırılacak türbelerin tespiti işinin yetkili bir ilmi heyete verilmesi, ikincisi türbesi olmayan, hatta mezarı kaybolmaya yüz tutmuş büyüklerin mezarlarının peyderpey imar edilmesi ve ziyarete açılmasıydı.⁹⁴²

C.H.P. Van Milletvekili İbrahim Arvas'ın ise bir dileği vardı. O da İstanbul'da Hazreti Halid (Eyüp Sultan)'in, Ankara'da ise Hacı Bayram Veli'nin türbelerinin de açılmasıydı.⁹⁴³

C.H.P. Erzurum Milletvekili Vehbi Kocagüney de tasarıdan duyduğu memnuniyeti dile getirdiği kısa konuşmasında Bursa'da Sultan Murad'ın türbesinin önünden geçerken boynunun bükülüp üzüldüğünü, İstanbul'da Fatih'in, Gelibolu'da Süleyman Paşa'nın, Namık Kemal'in, değil türbelerini ziyaret etmek, içeriye bile giremediğini belirterek artık hurafeye sapacak gençlik kalmadığını, dolayısıyla çekinecek bir şeyin de bulunmadığını belirtti.⁹⁴⁴ Maddeler üzerinde yapılan kısa müzakereden sonra yapılan oylamada tasarinın kanunluğ u kabul edildi.⁹⁴⁵

3.1.11.2. Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat ve Vazifeleri

Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat ve Vazifeleri hakkında 2800 sayılı kanunda değişiklik yapmak için hazırlanan tasarı 4 Mart 1950 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından TBMM Başkanlığına gönderildi. Tasarı, Dini Eserler İnceleme Kurulu kadrosunda artışa gidilmesi ve müftüsü olmayan ilçelere müftü atanması gibi değişiklikler içeriyordu. Tasarının gerekçesinde şunlar yazılıydı:

Teşkilâtı kazalara kadar dâhil ve tedviriyle mükellef ve ilgili bulunduğu dinî müessese ve meseleler en küçük köylere kadar şâmil bulunan Diyanet işleri Başkanlığının esas vazifesini

---

tasarısı ve Millî Eğitim Komisyonu raporu (1/682), S. Sayısı: 177. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25 Birleşim:57, (01.03.1950).

⁹⁴² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25 Birleşim:57, (01.03.1950), ss.34-35.

⁹⁴³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25 Birleşim:57, (01.03.1950), s.35.

⁹⁴⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25 Birleşim:57, (01.03.1950), s.35.

⁹⁴⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25 Birleşim:57, (01.03.1950), ss.38-39.

teşkil eden dinî ve ilmî vazifeleri tedvir işi bilhassa müşavere ve dinî eserler inceleme kurulunda tekasüf etmiş bulunmaktadır.

Ezcümle son zamanlarda yapılan ve dinle hiçbir alâkaları bulunmayan hurafi yığın yığın neşriyatı günü gününe takip etmek, İslâm itikat ve ibadetlerine, İslâm ahlâkına, İslâm felsefesine, İslâm ilim ve fikir adamlarına dair telif veya tercüme eserler hazırlamak gibi önemli işler karşısında bulunan ve evvelce üye sayısı dokuz olan Müşavere ve Dinî Eserler İnceleme Kuruluna aynı zamanda mütehassis üyeler yetiştirilmesini de sağlamak üzere üç yardımcı üye ile her türlü yayınları takip için iki mütercim kadrosu ilâvesine lüzum hâsıl olmuştur.

3 Mart 1340 tarih ve 429 sayılı Kanununun 1 nci maddesinde «Dini mübini İslâmın itikat ve ibadeta dair bütün ahkâm ve mesailinin tedviri ve müessesatı diniyyenin idaresi için Cumhuriyetin makarrinde bir Diyanet İşleri Reisliği makamı tesis edilmiştir» denildiği ve bu kanunun 5 nci maddesiyle de Türkiye Cumhuriyeti dahilindeki bilcümle cami ve mescitlerin imam, hatip, vaiz, müezzin, kayyım ve sair müstahdemlerinin tâyin ve azilleri bu makama verildiği halde sadece dinî olan bu vazife sahipleri 1931 yılı Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçe Kanuniyle Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilmiş ise de hayrat hademelerinin gerek vazifeye alınırken ve gerek vazifeye alındıktan sonra imtihan ve kontrollerinin Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı müftüler tarafından yapılagelmiş bulunması göz önüne alınarak bu dinî vazife sahiplerinin Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı kalmalarında hiçbir fayda ve hikmet görülemediği ve bilâkis bunun tatbikatta birtakım güçlükler ve karışıklıklar husule getirdiği cihetle sözü geçen hayrat hademeleri, tabîî mercileri bulunan Diyanet İşleri Başkanlığına iade edilmiş ve hayrat hademesi işlerinin idaresi için de Başkanlık kadrosuna lüzumlu memuriyetler eklenmiştir.

1950 yılı Bütçesine göre; Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılacak neşriyatın ve çıkarılacak dinî mecmuanın döner sermaye ile idaresi gerekmekte olduğundan başkanlığın merkez kadrosuna bir yayın müdürü ile iki memur ilâve edilmiştir.

Sonradan teşkil edilmiş olup mahallerinden mazbatalarla mütevaliyen vuku bulan müracaatlar ve parti

kongrelerinde dikte ettirilen dileklerle beliren lüzum ve ihtiyaca ve her il ve ilçe merkezinde birer müftü bulundurulması hakkındaki kanuni hükme binaen müftüsü bulunmayan ilçelere birer müftülük kadrosu verilmiş olduğu gibi; 4598 sayılı Kanuna göre kadrolarının ikinci üst derecelerine geçirilmiş olmalarına rağmen henüz tahsil derecelerine nazaran girebilecekleri ilk derece maaşına ulaşmamış bulunan yüksek tahsilli ve (15) lira kadrolu müftülerin de kadroları (20) şer liraya çıkarılmıştır.

Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne dair olan mülga 1452 sayılı Kanunla asgari memur adaylığı (10) lira olarak tesbit edilmişti.

Öteden beri Devletin bilûmum memurlar için kabul ettiği bütün haklara malik bulunan vaizlerin o zaman aylıkları 5-6 liradan ibaretti. Bunların Teadül Kanunu çerçevesi içine alınmaları halinde aylıklarının asgari (10) liraya çıkması icabedeceği ve bunun ise Hazineye malî bir külfet tahmil eyliyeceği düşünülerek vaizler 11 nci geçici madde ile bu kanunun mevzuu dışında bırakılmışlar ve buna tebaan 3656 sayılı Kanunda da aynı hüküm muhafaza edilmişti.

Vaizlerin aylıkları 1945 yılı Bütçesiyle Barem derecelerine intibak ettirilmiş olduğu gibi 5064 ve 5070 sayılı Kanunlarla da Teadül Kanununa tâbi memurlar hakkında tanınmış olan bütün haklar vaizler için de tanınmış ve bu suretle Barem harici durumlarının devamında hiçbir fayda ve mâna kalmamış olduğundan 1950 yılı Bütçesinin (D) Cetvelinde gösterilen aylıklı memurlardan vaiz ve geçici vaizlere ait kadro Diyanet İşleri Başkanlığı teşkilât Kanununa bağlı cetvele eklenmiştir.⁹⁴⁶

Tasarının tümü hakkında görüşmeler 23 Mart 1950 tarihinde gerçekleşti. İlk sözü alan C.H.P. Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu, Diyanet teşkilatında çalışanlara yapılan zamlar için teşekkür ederek, Türkiye’de en mağdur sınıfın bu kurumda çalışanlar olduğunu söyledi. Bunlar içinde minareye çıkmak için kudret kazanacak kadar maaş dahi almayanlar olduğunu iddia eden Tekelioğlu, 50 lira olan imam maaşının 60 liraya çıkarılmasını teklif etti. Bu kadar bir maaşla bile bir aile nasıl geçinebilir diye ekledi. Müftülerin maaşlarının da düşük olduğunu söyleyen Tekelioğlu, onlara da bir sonraki yıl zam yapılmasını

---

⁹⁴⁶ *Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilât ve Vazifeleri hakkındaki 2800 sayılı Kanunda bazı değişiklikler yapılmasına dair olan 3665 sayılı Kanuna ek Kanun tasarısı ve Bütçe Komisyonu raporu (1/747), S. Sayısı: 260, T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25 Birleşim:71, (23.03.1950).*

önerdi.⁹⁴⁷

C.H.P. Erzurum Milletvekili Vehbi Kocagüney'e göre bu tasarı birkaç önemi ihtiva ediyordu. Öncelikle merkez teşkilatı genişletiyordu. Bununla İslam inanç ve ibadeti, İslam felsefesi ahlak ve ruhiyatı korunacak, bu esasları zedeleyen hurafe ve batıl inançlara yer verilmeyecekti. İkinci olarak hademei hayrat Vakıflar İdaresinden alınarak Diyanet teşkilatına bırakılıyordu. Vakıflar yıllarca bu işi ihmal etmişti. Son olarak da 68 ilçede boş bulunan müftülükler kadroya alınmıştı.⁹⁴⁸

D.P. Afyonkarahisar Milletvekili Kemal Özçoban bir yıl önce Diyanet İşleri Başkanı'nın İzmir ve Manisa civarında Halk Partisi binalarından ve Halkevi'nden vatandaşlara hitap etmesinin doğru olmadığını, din adamlarının siyasetten uzak olması gerektiğini söyleyince tartışma çıktı. Başbakan Yardımcısı Nihat Erim, Diyanet işleri Başkanı'nın bu hareketinin doğru olduğunu, kendisinin dini konularda olmak şartıyla nerede uygun bir yer ve alan bulursa orada konuşabileceğini söyledi.⁹⁴⁹ Karşılıklı sözlerden sonra maddelere geçildi. Geçici 3. madde müzakere edilirken imamların maaşlarının 60 liraya çıkarılması önerildi, fakat kabul görmedi. Sonunda 7 geçici, 13 asıl maddeli tasarının kanunluğu oylamaya katılan 261 milletvekilinin tamamının oyuyla kabul edildi.⁹⁵⁰

3.1.12. Diğer Kanunlar ve Kanun Değişiklikleri

Yukarıda incelenen kanun çalışmaları dışında daha birçok yeni kanunlar çıkarılmış veya mevcut kanunlarda değişiklikler yapılmıştır. Bu bölümde sadece Basın-Yayın Genel Müdürlüğü Kuruluş Ve Görevleri Kanununda yapılan değişiklikler ve bu bağlamda Milli Turizm İdaresi kurulması ile ilgili çalışmalar, Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanununun süresinin uzatılması, son olarak da Heyeti Temsiliye ve I. T.B.M.M. Üyelerine Maaş Bağlanması hakkında yapılan kanun çalışmaları incelenecektir.

3.1.12.1. Basın Yayın Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri

Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri ve Memurları

---

⁹⁴⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25 Birleşim:71, (23.03.1950), s.838.

⁹⁴⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25 Birleşim:71, (23.03.1950), ss.838-839.

⁹⁴⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25 Birleşim:71, (23.03.1950), ss.839-840.

⁹⁵⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25 Birleşim:71, (23.03.1950), ss.915-918.

hakkındaki 4475 sayılı kanunda değişiklik yapmak için hem D.P. Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çevik bir teklif vermiş, hem de hükümet bir tasarı hazırlamıştı. Ayrıca hükümet Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri ile Milli Turizm İdaresi Kuruluş Görev ve Yetkilerine dair kanun tasarısı da hazırlamıştı. 4475 sayılı kanunun 20. maddesinde değişiklik yapılmasıyla ilgili tasarının gerekçesinde bu önerinin nedeni şu şekilde anlatılıyordu:

Memleketimizde siyasî partilerin taaddüdü dolayısıyla Devletin idaresinde bulunan radyodan siyasi partilerin istifadelerini temin edecek usullerin tesbiti lüzumlu görülerek diğer memleketlerin bu hususta kabul etmiş oldukları esaslar da incelendikten sonra Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Teşkilât, vazife ve memurları hakkındaki kanunun 20 nci maddesine bâzı fıkralar eklenmesine dair ilişik kanun tasarısı hazırlanmıştır.

Radyoda siyasi yayınlara müsaade olunan ileri demokratik memleketlerin çoğunda bu müsaade mahdut ve muayyen seanslara hasredilmiş ve yayınların kontrol altında yapılması esası kabul olunmuş bulunduğu cihetle, hazırlanan tasarıda da bu esaslardan hareket edilmiştir.

Bu yayınlar umumi seçim zamanlarına hasrolunmuştur. Bu yayınlar için hazırlanıp evvelden Basın ve Yayın Genel Müdürlüğüne verilecek olan konuşma metinleri memleketin genel asayiş ve Devletin güvenliğini bozacak veya suç teşkil edecek mahiyette ifadeleri muhtevi bulunduğu görülürse bunların adalet makamlarınca tadil olunduktan sonra yayınlanması 4955 sayılı Kanundaki esastan mülhem olarak tasarıya dercedilmiştir.⁹⁵¹

Hükümet tarafından hazırlanan ikinci tasarının gerekçesi ise şu şekildeydi:

1940 yılı Haziranında kurulmuş bulunan Başvekâlet Matbuat Umum Müdürlüğü; basın, radyo ve turizm hizmetlerini sinesinde toplamış ve bu idarenin başlıca gayesi, Türkiye'yi içerde ve dışarıda tanıtmak olmuştur. Fakat aynı zamanda,

---

⁹⁵¹ Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri ve memurları hakkındaki 4475 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevlerine ve Milli Turizm İdaresi Kuruluş görev ve yetkilerine dair kanun tasarılarıyla Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çevik'in, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevlerine dair olan 4475 sayılı Kanunun 20 nci maddesinde değişiklik yapılması hakkında kanun teklifi ve İçişleri ve Geçici Komisyon raporları, (1/435, 464; 466 ve 2/554), S. Sayısı: 186. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949).

Matbuat Kanunu ve Basın Birliği Kanunu ile Hükümete verilmiş bulunan yetkilere ait muameleler de bu yeni idarede toplanmıştı.

Üç yıl kadar süren tatbikat ve harbin doğurduğu ihtiyaç ve zaruretlere, bu teşkilâtın zayıf ve noksan taraflarını meydana çıkarmış, Matbuat Umum Müdürlüğünün yeniden teşkilâtlandırılması ve kuvvetlendirilmesi zarureti tebarüz ettirmişti. Bu maksatla 4475 sayılı Kanunla 1943 yılında Başbakanlık Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü kurulmuş ve bu idareye Basın, Yayın ve telkin vasıtaları olarak kullanılan her türlü vasitalardan faydalanmak suretiyle yurdu içerde ve dışarda tanıtmak vazifesi verilmiştir.

Umum Müdürlüğün kurulduğu tarihten beri aradan beş yıldan fazla bir zaman geçmiş bulunuyor. Bu zaman zarfında İkinci Dünya Harbinin sona ermesiyle içerde ve dışarda husule gelen, yeni gelişmeler ve tatbikattan alınan neticeler, bu Umum Müdürlük teşkilâtının yeniden gözden geçirilmesini lüzumlu kılmıştır.

İdareye verilecek yeni şeklin tesbiti ve umumiyetle memleketimizin dışarda tanıtılması konularında üzerinde bir müddetten beri yapılagelmekte olan incelemeler sona ermiş ve ilişik kanun tasarısı hazırlanmıştır.

Bu tasarıda gözetilen başlıca gayeler şunlardır:

1. Genel Müdürlük teşkilâtını, çalışmayı kolaylaştıracak şekilde ve daha toplu bir hale koymak,
2. Yürürlükteki Teşkilât Kanununun yeni gelişmelerden doğan duruma uydurmak,
3. 1943 yılından beri elde edilen tatbikat neticelerine göre, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğüne terettüp eden vazifeleri ihtiyaca uygun bir hale getirmek,
4. Turizm hizmetinin müstakil bir idare haline konulması dolayısıyla ve yukarıda belirtilen sebeplerle yürürlükteki Teşkilât Kanununda fazla görülecek hükümleri çıkarmak.

Yukarıda arzolunan esaslara göre yeni tasarıya bağlı kadro cetvellerinde yapılan değişiklikler dolayısıyla; Genel Müdürlüğün (Ankara radyosu dâhil) 159 maaşlı kadrosu, 94 kadroya ve 321 ücretli kadrosu da 211 kadroya inmiştir. Bu suretle kaldırılan 65 maaşlı ve 110 ücretli kadronun karşılığı

olan 484 233 liranın tasarrufu kabil olmuştur.

İnşaları bitmekte olan İstanbul'da 150 kilovatlık orta dalga bir radyo-difüzyon istasyonu ile Ankara'da 100 kilovatlık kısa dalga bir radyo istasyonunun da 1949 yılı içinde işletmeye açılacağı nazarı dikkate alınarak Genel Müdürlük teşkilâtı arasında, bu istasyonların işletilmesine lüzumlu kadrolar da derpiş edilmiştir.

Genel Müdürlük teşkilâtının bu suretle yeniden tanzimi halinde hizmetin daha verimli işliyeceği düşünülerek ilişik kanun tasarısı hazırlanmıştır.

Hükümet ayrıca Milli Turizm İdaresi Kuruluş, Görev ve Yetkileri hakkında bir kanun tasarısı da hazırlamış ve TBMM'ye sunmuştu. İsmail Hakkı Çevik'in yukarıda söz edilen değişiklik teklifi de bir araya gelince tüm bu tasarılar ve teklifi birlikte görüşmek amacıyla Bayındırlık, Bütçe, Dışişleri, İçişleri, Milli Eğitim ve Ticaret Komisyonlarından seçilen 3'er üyeden kurulan bir Karma Komisyon oluşturuldu. Karma Komisyon tüm bu tasarı ve teklifleri görüşerek tek bir kanun tasarısı hazırladı. Komisyonun kendisine gelen tasarı ve teklif ile kendi hazırladığı metin hakkındaki 25 Nisan 1949 tarihli raporu şu şekildeydi:

Yüksek Başkanlığa

Bütçe, İçişleri, Dışişleri, Millî Eğitim, Bayındırlık, Ekonomi ve Ticaret Komisyonlarından seçilen üçer üyeden kurulmuş olan Geçici Komisyona 27.XII.1948 tarihinde havale edilmiş bulunan (Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Teşkilât ve Görevleri) hakkındaki Kanun tasarısı ile (Millî Turizm İdaresi Kuruluş, Görev ve Yetkileri) hakkındaki Kanun tasarısı üzerinde, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ile Maliye Bakanlığı temsilcisi ve Basın ve Yayın Genel Müdürü hazır buldukları halde görüşmeler açıldı ve her iki tasarrının bir bütün olarak birlikte müzakeresine Komisyonca karar verildi.

Hükümet tasarrılarının daha çok kadrolarda tasarruf sağlamak istiyen bir görüşle hazırlandığı anlaşılacakla, önce hizmetler üzerinde durmanın, sonra kadrolara geçmenin lüzumuna varıldı. Bu itibarla, tasarrının birçok maddelerinde ve kadrolarında esaslı değişiklikler yapıldı.

Turizmin gerektirdiği hazırlıkların memleketimizde

başlangıç safhasında bile bulunmadığı, öbür yandan dünyanın bugünkü durumunda turizm işlerinin güçlükler arzettiği dikkate alınarak şimdilik, bu hizmetin ayrı bir idare halinde teşkilatlanmaması, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü içinde bir daire tarafından tedvir edilmesi faydalı ve yeter görülmüştür.

Turizm hizmetlerinin müstakil bir idare tarafından görülmemesi, hiçbir zaman bu hizmetlerin küçümsendiği mânasına alınmamalıdır. Komisyonumuz, bilâkis, turizm işleri üzerinde hassasiyetle durmuş, iç turizmin gelişmesi, dış turizm hazırlıklarının bir an önce tamamlanması için tasarıya hükümler koymuş, turizme gereken ehemmiyetin verilmesi için, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü yerine, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü unvanının kullanılması daha uygun görülmüştür.

Komisyonumuzca, Basın ve Yayın teşkilâtına turizmle birlikte bâzı yeni hizmetlerin verildiği, radyo postalarımızın arttığı ve bu alanda milletlerarası münasebetlerin çoğaldığı göz önünde tutularak, tasarıda iki müşavirlikle idaresi düşünülen hizmetlerin görülemeyeceği neticesine varıldığından, daire bölümleri yeniden düzenlenmiştir.

Hükümet tasarısındaki bölümlere, Turizm Dairesi ile Radyo Dairesi eklenmiş ve doğrudan doğruya Genel Müdürün idare edeceği İl Temsilcilikleriyle Haberler Büroları ve Basın Ataşeliklerinin işlemlerini yürütmek üzere merkezde bir büro kurulmuştur.

Bu duruma göre; dairelerin görevlerini gösteren maddeler yeniden ayarlanmıştır. Bu arada yurdumuzu tanıtmaya ilişkin yalnız matbu, film ve fotoğrafla mümkün olmayacağı, bunun geniş bir kültür propagandasına ihtiyaç göstereceği düşünülmüş, tasarının 6 ncı maddesindeki metne, «Sergi, konser ve konferans tertip etmek» hükümleri ilâve edilmiştir.

Hükümet tasarısında Genel Müdürlük teşkilâtı arasında görülen Ankara Radyosu ile İstanbul Radyosu Müdürlükleri, her ne kadar bâzı hizmetleri kendileri görmekte iseler de bütün Radyo Yayın Postalarının işleyişine ve işlerine Radyo Dairesinin bakması zaruri görülmüştür.

Genel Müdürlüğün çalışmalarını daha verimli kılmak üzere, Dairelerin hizmetlerindeki azalıp çoğalma dikkate alınarak kadroları ihtiyaca göre teşkilâta dağıtmak hakkını genel müdüre tanıyan bir hüküm 14 ncü madde olarak tasarıya eklenmiştir.

Turizm işlerinin Genel Müdürlük teşkilâtında yer aldığı göz önünde bulundurularak, Turizm işlerine verilecek yönü görüşmek ve alınacak tedbirler hakkında düşüncesini bildirmek üzere, Hükümet tasarısındaki Turizm Danışma Kurulu bâzı değişikliklerle yeni metne de alınmıştır.

Hükümet tasarısında, Genel Müdürlüğün yabancı memleketlerdeki teşkilâtına tâyin edilecek memurların yüksek tahsil görmüş olmalarını âmir bulunan kayıt kaldırılmış, bu gibi memurların serbestçe seçilebilmeleri sağlanmıştır.

Genel Müdürlüğün radyo dinleme servislerinde vazife gören memurlarını gece ve gündüz ekip halinde sıra ile çalıştırabilmek için tasarıya, «memur ve hizmetlilerin çalışma günleri ve saatleri servislerinin icaplarına göre Genel Müdürlükçe tâyin ve tesbit olunur» hükmü eklenmiştir.

Mütercim kadrolarının sayısı bir az artırılmış ise de, aradaki fark halen mûtat iş saatleri dışında çalışanlara verilmekte bulunan munzam ücretlerin tasarrufu ile karşılanmış olacaktır.

Yayınlanacak söz metinlerinin Radyo Müdürlüklerince murakabesini temin maksadiyle Hükümet tasarısına konulmuş olan 16 ncı maddedeki hizmetler, Radyo Müdürlüklerinin tabîî görevleri arasında olduğundan bunun ayrıca bir kanun maddesi ile teyidine lüzum görülmiyerek bu madde tasarıdan çıkarılmıştır.

Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çevik tarafından Büyük Millet Meclisine verilip Komisyonumuza havale edilen ve 4475 sayılı Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Teşkilât Kanununun 20 nci maddesine bir fıkra eklenmesine dair olan kanun teklifinin, mevzuundaki ayniyet bakımından, Hükümetin sevkettiği yeni Teşkilât Kanun tasarısı ile birlikte görüşülmesi zaruri bulunmuştur.

İsmail Hakkı Çevik'in teklifinde, siyasi partilerin haftada iki defa Devlet Radyolarında parasız konuşma yapmaları istenmekte idi. Hükümet tasarısında ise Büyük Millet Meclisinde üyesi bulunan siyasi partilere programlarını izah etmek üzere yalnız genel seçimlerde Devlet Radyolarında dört konuşma yapmak imkânı tanınmakta idi.

Komisyonumuz, İsmail Hakkı Çevik'in teklifini, radyodan beklenen asli hizmetleri sekteye uğratacak ve bir

fayda sağlamıyacak mahiyette görmüş; Hükümet tasarısında konuşma imkânını yalnız Meclis içinde Milletvekili olarak üyesi bulunan siyasi partilere tahsisini kifayetsiz bulmuştur.

Komisyonumuz, Meclis içinde üyesi bulunmayan siyasi partilerin de mevcut olduğunu ve olacağını mülâhaza ederek, radyoda konuşma imkânının genişletilmesini uygun bulmuş, ancak taazzuv etmediği halde siyasi parti adını alan bütün teşekküllerin de bu imkândan faydalandığı takdirde mahzurlar doğuracağını mümkün görmüş ve maddeye, (Genel kongrelerini yapmış bulunan siyasi partilerden en az on il merkezinde teşkilâtını kurmuş veya Büyük Millet Meclisinde en az üç kişilik grupu ve en az üç il merkezinde teşkilâtı bulunan) şeklinde tanzim edici bir hüküm ilâve etmiştir.

Hükümet tasarısında, Radyo müdürlüklerinin, müzik ve temsil kollarındaki kadrolarda görevlendirilecek sanatkârlarla onların istihdam şartlarını belirten beş yıla kadar süreli sözleşmeler yapabileceklerine dair olan 19 ncü maddenin ikinci fıkrası, hizmetlilere kanunla teyit edilmiş bir kısım hakların ilgası mahiyetinde görülerek tasarıdan çıkarılmıştır.

Hükümet tasarısının 22 nci maddesi, Genel Müdürlükçe hazırlanıp yayınlanan öğretici ve tanıtıcı mahiyetteki filmlerin sinemalarda gösterilmesi mecburiyetini koymak idi. Bu filmler iyi oldukları takdirde, sinemacılar tarafından memnurlukla gösterileceği tabî bulunduğundan bu madde de tasarıdan çıkarılmıştır.

Hükümet tasarısının 23 ncü maddesi, her türlü matbualarla memlekette yapılan film ve plâklardan birer kopyanın Genel müdürlüğe verilmesini mecburi kılıyordu. Film ve plâkların biriktirilmesinden Daire için büyük bir fayda temin edilmediği, aksine, âmiller için bir masrafı gerektirdiği mülâhaza edilerek film ve plâklara mütaallik olan fıkra, maddeden çıkarılmıştır.

Hükümet tasarısındaki; alıcı radyo cihazlarından tahsil edilmekte bulunan ücretlerin 1949 yılı sonuna kadar P.T.T. Genel Müdürlüğüne tahsiline devam olunacağını ve mezkûr idareye tahsilat üzerinde % 10 tahsil aidatı verileceğini gösteren birinci geçici madde kaldırılmış ve bu hizmetin her türlü icaplarının ötedenberi P.T.T. idaresince muvaffakiyetle yapılageldiği göz önünde bulundurularak, böyle bir hüküm tasarıya 27 nci madde halinde konulmuştur.

Yine Hükümet tasarısındaki ikinci geçici maddenin açıkta kalacaklara sağladığı imkânlar, memurlar kanunundaki hükümlerle tezat teşkil eylediğinden mezkûr madde kaldırılmıştır.

Yürürlükteki kanunun geçici üçüncü maddesinden faydalanılarak (5 sayılı) cetvelde gösterilen kadrolara tâyin edilmiş bulunanların durumunu karşılamak üzere, Komisyonumuzca, sırf bu kadrolarda halen vazifeli olanlar için üçüncü geçici maddenin tasarıya ilâvesi uygun görülmüştür.

Bugün Umum Müdürlük Daireleri kira ile tutulan üç ayrı binada çalışmaktadır. Ayrıca merkez teşkilâtından olan Radyo Dairesi de Ankara'da Radyosu binasına sığınmış ve sıkışmış bulunmaktadır. Umum Müdürlük dairelerinin ayrı binalarda çalışmaları yüzünden müteferrik müstahdem kadrosunda zaruri olarak bir kabarıklık görülmektedir. Genel Müdürlüğün, teşkilâtını tek bir bina içinde toplanmasını Komisyonumuz hem işlerin daha süratle yürütülmesi hem de masraflardan tasarruf sağlanması bakımından zaruri görmektedir.

Hükümet tasarısındaki aylıklı ve ücretli kadrolara ait cetvellerle gerekli aktarma cetveli yukarda belirtilen hususlara göre yeniden düzenlenmiştir. Bu değişikliklerle kabul edilen tasarı, Kamutaya arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.⁹⁵²

Tasarılar ve teklif üzerinde Genel Kurul'da görüşmeler 23 Mayıs 1949 tarihinde başladı. D.P. adına söz alan Afyokarahisar Milletvekili Kemal Özçoban, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü unvanına turizm kelimesinin eklenmesine karşı çıktığını, bu genel müdürlüğün kendi basın ve yayın görevini yerine getirmesi konusunda bile tartışmaların olduğu bir dönemde ek görev yüklemenin doğru olmadığını söyledi. Özçoban'a göre bu kurum görevini yeterince yapmıyordu. Üstelik görevlerini istismar ediyordu. Örneğin basın mensuplarına verilmesi gereken sarı basın kartları memurluk yapanlara bile veriliyordu. Hatta C.H.P.'ye mensup müteahhit, zengin gazete sahiplerine dahi veriliyordu. Diğer taraftan muhalefete mensup birçok gazete sahibi ve müdürlerine düzenli yayınlarına rağmen verilmiyordu. İçerideki bu yetersizliğine benzer şekilde dışarıda da ülkenin tanıtımında üstüne düşeni yapmıyordu. Müdürlük, son olimpiyatta başarılı olan güreşçilerin filmlerini bile

---

⁹⁵² Geçici Komisyon raporu, ss.31-33. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949).

çekmemiştir. Türkiye'yi tanımak isteyen yabancılar Türkiye'ye gelmek zorunda kalıyordu. Özçoban, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan radyo yayınlarından da şikâyetçiydi. Bir yandan teknik arızalar bahane edilerek yayınlar sık sık kesilirken, diğer yandan da Türk milletinin zevk ve anlayışına uygun yayınlar yapılmıyordu. Radyodan siyasal partilerin yararlanması ile ilgili hükümler yok denecek kadar azdı. Partiler en azından ayda bir, seçim dönemlerinde de aralıksız iki hafta radyodan yararlanmalıydı. Haberlerde de C.H.P. lehine hem zaman hem de içerik olarak daha fazla yayın yapılıyordu. Bu Genel Müdürlük bir hafta tatile çıksa ne ülke basınında bir haber eksilir, ne de turist sayısında bir azalma olurdu. Bu kurumu böyle varlığı ile yokluğu arasında bir fark olmaması durumundan kurtarmak gerekiyordu.⁹⁵³

M.P. Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç, grubu adına yaptığı konuşmasında tasarı aleyhine oy kullanacaklarını, çünkü Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün görevlerini yapmadığını, turizm konusunda ise başlı başına bir kurum kurmak gerektiğini söyledi.⁹⁵⁴

C.H.P. Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüreğir, bu tasarımı hazırlayan geçici ve alt komisyonlarda çalışmış, tasarıya muhalif kalmıştı. Yüreğir'e göre bu kurum, kadrosu haddinden fazla geniş bakansız bir bakanlıktı. Görevleri önemliydi, ama kadrosu hantaldı. Bu kuruma ayrılacak para kadrosu için değil, hizmeti için ayrılmalıydı. Altı yıldır faaliyet gösteren bu kuruma 32 444 000 küsur lira harcanmış, ama karşılığında bir hizmet elde edilmemiştir. Bu paranın 15,5 milyonu radyo inşaatı gibi yerlere harcanmış, gerisi tamamen kadroya gitmişti. Hükümet sunduğu tasarıda kadroyu ve harcamaları azaltmayı teklif ettiği halde komisyon hükümetin teklif ettiği 305 kişilik kadroyu 550'ye çıkarmış, bütçesini de artırmıştı. Eskiden Basın Yayın; İç, Dış Yayın ve Levazım Müdürlüğü varken şimdi birçok daire başkanlıkları ihdas edilmişti. Ayrıca Genel Müdür'e geniş yetkiler tanınmış, memurların görev ve yerleri belirtilmemişti. Tasarıyla bakanlıklarda bile bulunmayan Genel Müdürlük bürosu kurulmuş, hükümet mütercim sayısını 20'ye indirmesine rağmen komisyon 37'ye çıkarmıştı. Yüreğir'e göre turizm işleri önemliydi ve gerekli çalışmalar yapılmalıydı. Devlet erkanından birisine bir Amerikalı, turizmi kast ederek Türkiye'nin altın madeni üzerinde oturduğunu, fakat kıymetini bilmediğini söylemişti. Radyoya da değinen Yüreğir, radyonun ayrı bir kurum olarak yapılandırılmasını ve bir döner sermayesinin olmasını savundu. Anadolu Ajansı ile Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü'nün bazı görevlerinin mükerrer olduğunu iddia eden Yüreğir bu konuda da değişiklik yapılması gerektiğini

---

⁹⁵³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949), ss.610-612.

⁹⁵⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949), ss.613-614.

savundu. İstanbul Radyosu binasının, vericilerinin ve elektrik istasyonunun yapım yerleri ve zamanlarını da değerlendiren Yüreğir, kanunun aleyhinde olduğunu söyledi.⁹⁵⁵

D.P. Muğla Milletvekili Nuri Özsan, Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün yayıncılık üzerindeki baskısına dikkat çekerek, bu kurumun, kapatma tehdidiyle fotoğrafından manşetine, kâğıdından dağıtımına kadar basının her şeyine müdahale ettiğini ileri sürdü.⁹⁵⁶

M.P. İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni, radyodan partilerin yararlanması konusu üzerinde konuştu. Köni'ye göre yeni tasarıda muhalefet partilerine sadece seçim zamanında olmak üzere toplam 1 saat konuşma izni verilirken iktidar partisi hükümet olma avantajıyla dört yıl içinde tam 11680 saat konuşabiliyordu.⁹⁵⁷

C.H.P. Çorum Milletvekili Hasene Ilgaz ise üzerinde durulmayan konulara değildi. Öncelikle, gazeteye muhbir ve muhabir olarak girmek için herhangi bir vasıf aranıp aranmadığını sordu. Bu muhabirler yalan yanlış haberler yazabiliyordu. İkinci olarak gazete dağıtıcılarının, bilhassa sokakta gazete dağıtan küçük çocukların içler acısı durumunun düzeltilmesi konusunda ne yapıldığını sordu. Önceki yıllarda Vakit ve Tasvir gazeteleri bunun üzerinde durmuşlardı, fakat devam etmemişti. Hatta Ayakkabıcılar Cemiyeti'nden bu çocuklara 200 ayakkabı temin edilmiş, fakat dağıtımı yapılamamıştı. Üçüncü olarak da gazetelerin tefrika ettiği romanlar konusuydu. Ülkeye gelen filmlerin vatandaşlar tarafından izlenmesinin fayda ve zararlarının araştırılıp denetlendiği gibi, bu tefrika romanlar da denetlenmeliydi. Ilgaz bu konuda şunları söyledi:

Bir vatandaş yazmış olduğu romanını bir gazeteye götürdüğü zaman, onu tetkik ederek bu romanın vatandaşlar arasında tutulmıyacak vaziyette olduğunu, alâka celp edecek mahiyette bâzı şeyleri ihtiva etmediği basmasına imkân bulamadıklarından bahsederek bu eserler geri verilmektedir. Ben size böyle yazılmış yüzlerce roman gösterebilirim.

Şimdi tasavvur ediniz ki, arkadaşlar, bir sinemaya bir genç bir çocuk nihayet cebinde 30 kuruşu, nihayet 50 kuruşu olduğu zaman gider ve filmi gösterebilir. Fakat bugün, şayanı şükrandır ki, elimize 5-10 kuruş değerinde gelen gazeteler genç

---

⁹⁵⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949), ss.614-619.

⁹⁵⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949), ss.619-620.

⁹⁵⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949), ss.620-621.

kızlar, küçük çocuklar tarafından bizden daha fazla hahişkârlıkla okumaktadırlar. Bu romanlar ve onların tasvir ettikleri manzaralar, okumakta gösterdikleri arzuyu burada anlatmaktan utanç duyarım.

Dün beni ziyarete gelen memleketin tanınmış hanımefendilerinden birisi 9 yaşındaki çocuğunun, memleketin tanınmış romancısından birinin romanını nasıl okuduğunu, okurken nasıl yakaladığını ve günlerce okuldan gelir gelmez arkasındaki çantayı bir kenara fırlatıp bu romana nasıl sarıldığını görerek alâkalandığını, bunları keserek sakladığını kendisi anlattı. Bu, başka milletlerde ve devletlerde olsa halk topluluğu ana, babalar bu nevi romanlara karşı bir reaksiyonda bulunurdu. Muhakkak ki, o günkü veya o zamanki gazeteleri almazlar. Fakat bizde öyle bir zihniyet mevcuttur ki, o da adam sendeciliktir hiçbirimiz buna aldırış etmeyiz yine bu gazeteleri alırız okuruz, okuturuz.

Benim Sayın Şükrü Esmer'den ricalarım; bilhassa gazetelerin tefrika romanları üzerinde hassasiyetle durmalarını ricadır, bunun karakter sahibi olan gazeteci vatandaşlardan ve başında bulunan gazete ve sahiplerinden başyazar yahut alâkalı arkadaşlardan tekrar rica eder bu gazetelerin şahsiyetlerini beş on kuruş için düşürmemelerini sureti hususiyede rica ederim.⁹⁵⁸

C.H.P. Niğde Milletvekili İbrahim Refik Soyer'in üzerinde durduğu konu kadroydu. Soyer'e göre, hükümetin azalttığı kadrolar komisyonlar tarafından artırılmış, maaşları da yükseltilmişti. Soyer'in verdiği rakamlara göre bir daire dört daireye ayrılıyor, dört dairede 13 şube, 56 mütercim, 26 daktilo ve 56 odacı vardı. Özellikle mütercimler fazlaydı. Örneğin, Bulgaristan'da 6 gazete çıkmasına rağmen 4 mütercim vardı. 2 mütercim çeviri işiyle, diğer ikisi başka işlerle meşgul oluyordu. Diğer mütercimler de aynı durumdaydı. Uzmanların sayısı da çoktu. O nedenle tasarı komisyonlara gönderilip tekrar üzerinde çalışılmalıydı.⁹⁵⁹

Eleştirilere cevap vermek üzere Geçici Komisyon Sözcüsü Suut Kemal Yetkin söz aldı. Yetkin'e göre tasarının komisyonlarda değiştirilmesinden hükümetin haberi olmadığı iddiası asılsızdı, çünkü komisyon çalışmalarına Başbakan Yardımcısı da katılmıştı. İkinci olarak hükümet 109 kişilik kadro tasarrufunda bulunmuştu, komisyonca kabul edilen tasarıda ise 90 kişilik

⁹⁵⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949), s.622.

⁹⁵⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949), ss.622-623.

tasarruf vardı. Ayrıca hükümet teklifinde Turizm Umum Müdürlüğü kuruluyordu, bu da geniş bir kadroyu gerektiriyordu. Komisyon turizm konusunda henüz hazırlık safhasında bulunduğu için iki genel müdürlüğün Basın Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü adıyla birleştirilmesine karar vermişti. Radyodan siyasal partilerin faydalanması konusunda ise Yetkin, dünyadaki mevzuatı incelediklerini ve diğer ülkelere benzer düzenlemeler yaptıklarını söyledi. Dünyada hiçbir ülkede hükümet çalışmalarıyla ilgili radyo programlarının ve haberlerinin parti programı gibi görülmediğini söyleyen Yetkin, iktidar partisinin her gün 90 dakika radyoda konuşması halinde bile yine de bunun 4 yılda 2 160 saat tutacağını, Köni'nin çok abartılı konuştuğunu belirtti.⁹⁶⁰ Genel Müdür'ün yetkilerinin çok olması konusunda ise zaruret ve ihtiyaçlara göre yetkilerinin düzenlendiğini iddia etti.⁹⁶¹ Mütercimlerin sayısının fazlalığı eleştirisine de şu cevabı verdi:

Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü 170 gazete ve iki kupür servisine abonedir. Bunların bir kısmı hülâsa edilir, bir kısmı aynen tercüme edilir. 15 muhtelif dil üzerinden 36 istasyondan yapılan 118 istasyon dinlenir. Yabancı memleketler için 13 dil üzerinden bültenler hazırlanır. Bunlar muhtelif dillerden yapılıdır.

Hali hazırda 27 mütercim bulunmaktadır. Fakat İngilizce servisinde mütercim az olduğu ve bu servis faaliyetinin çok olduğu müşahede edilerek 9 adet mütercimlik daha ilâve edilmiştir. 1947 de tetkik edilen gazete, dergi ve bülten adedi 34 000 dir, bunun 7 000 i İngilizcedir. Tetkik edilen kupür adedi 32 000 olup bunun 29 000 i İngilizcedir. Tercüme edilen kitap sayfası 9 000 dir. Bunun da 3 000 i İngilizcedir. Ayrıca bâzı vekâletlerden gönderilen kitaplardan da tercümeler yapılmıştır. Radyonun kısa dalgasında yabancı dillerle yapılan emisyonlar, Avrupa matbuatından tercüme edilen ve radyo gazetesine, pazar gazetesine verilen haberlerin hepsi, bu mütercimlerin elinden geçmektedir. Bu kadar kesif işleri yapmak için 36 mütercim adedini fazla görmek, zannederim, biraz insafsızlık olur.⁹⁶²

Genel Müdürlük bürosunun kurulması ve verici istasyonlarının yerleri

---

⁹⁶⁰ Köni, kendisine bu konuda cevapların ve eleştirilerin artması üzerine yaptığı konuşmada sözlerinin yanlış anlaşıldığını, hükümetin elinde bu kadar konuşacak kadar yetki olduğunu söylemek istediğini belirtti. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949), s.630.*

⁹⁶¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949), ss.623-625.*

⁹⁶² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949), s.625.*

konusuna da değinen Yetkin, büronun gerekli olduğunu, tüm dünyada böyle olduğunu, verici istasyonlarının ise teknik bir konu olduğunu, uzmanların buna karar verdiklerini belirtti. Yetkin son olarak Hasene Ilgaz'ın şikâyetlerine katıldığını, fakat konunun bu kanunla ilgili olmadığını söyledi.⁹⁶³

Başbakan Yardımcısı Nihat Erim de Köni'nin sorularına cevap olarak devlet başkanının radyoda istediği zaman istediği kadar konuşacağını, bakanların da vatandaşları aydınlatmak için radyoyu kullanacaklarını, hükümetle partinin aynı olmadığını, bu konuda İngiltere radyosunu örnek aldıklarını söyledi.⁹⁶⁴

Bundan sonra milletvekilleri arasında kısa bir tartışma çıktı. Sonuçta maddelere geçilmesi kararı alındı.⁹⁶⁵ Maddeler üzerinde şiddetli tartışmalar olmasına rağmen önemli bir değişiklik olmadı. Sonuçta 5 geçici 33 asıl maddeden oluşan tasarı 30 Haziran 1949 tarihinde yürürlüğe girmek üzere 22 ret oyuna karşılık 233 oyla kabul edildi.⁹⁶⁶

3.1.12.2. Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu'nun Süresinin Uzatılması

1929 yılında ticaret açığının artması ve paranın değer kaybetmesi nedeniyle Türk Lirası'nın değerini korumak için Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu çıkmıştı. 1947 yılında bu kanunun süresinin uzatılması hakkında kanun tasarısı hazırlandı. Sürenin uzatılması gerekçesi şu şekilde açıklanıyordu:

1929 yılında başgösteren umumi buhran dolayısıyla Türk Parası kıymetinde görülen temevvüçleri önlemek üzere 20.II.1930 tarihinde kabul edilen 1567 sayılı kanunun 3 yıl olarak tesbit edilen yürürlük süresi, bu kanunun kabulüne saik olan şartların devamı dolayısıyla, 2100 sayılı kanunla iki ve 2686, 3336, 3974, 4512 sayılı kanunlarla da üçer yıl daha uzatılmıştı.

Mezkûr kanunun yürürlük süresi içinde döviz takyidatı koyan bütün memleketler bu takyidatı gittikçe şiddetlendirmişler ve bilhassa son dünya harbine kadar serbest rejime tâbi olarak kalan bazı memleketler de, şiddetli döviz

⁹⁶³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949), s.626.

⁹⁶⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949), s.628.

⁹⁶⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949), s.632.

⁹⁶⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:19, Birleşim:90, (23.05.1949), ss.668, 676, 717-720.

takyidatı koymıya mecbur olmuşlardır.

Binaenaleyh; bu vaziyet karşısında 1567 numaralı Kanunun yürürlüğündeki zaruret devam etmekte bulunmuş ve mezkûr kanunun daha üç yıl süre ile uzatılması paramızın istikrarı bakımından zaruri görülmüştür.⁹⁶⁷

Tasarı Genel Kurula geldiğinde ilk sözü M.P. Eskişehir Milletvekili Ahmet Oğuz aldı. Oğuz, konuşmasında öncelikle bu kanunun ortaya çıkış nedenini anlattı. Türk parasının değerinin korunması için kanun konulmasının yararını kabul ettiğini, fakat bu kanuna dayanarak 33 adet kararname çıkarıldığını söyleyen Oğuz, hükümete TBMM'nin yasama görevini devredici genişlikte bir kanun çıkarılmasının mahzurlu olduğunu iddia etti. Bunun yerine paranın değerinin nasıl korunacağını ve hangi tedbirlerin alınacağını somut olarak gösteren bir kanun tasarısının Meclis'e getirilmesinin daha yararlı olacağını iddia etti. Bu nedenle kanunun süresinin 3 yıl değil 6 ay uzatılmasını önerdi.⁹⁶⁸ Daha sonra kürsüye gelen C.H.P. İzmir Milletvekili Münir Birsel, bu kanunun 1930 yılında çıkış nedenlerine kısaca değindi. Oğuz'un teklifinin ise kabul olunamayacağını, çünkü iktisadi şartların, uluslararası ilişkilerin, üretim ve tüketim alanındaki gelişmelerin ve bunlara karşı alınacak tedbirlerin günden güne değiştiğini, şartların değişmesiyle beraber sürekli kanun çıkarmanın ise mümkün olmadığını bildirdi.⁹⁶⁹ C.H.P. Erzurum Milletvekili Kemalettin Kamu da hükümete verilen yetkilerin Meclis yetkilerinin hükümete devri anlamında olmadığını, söz konusu kanunla hükümete kambiyo, nukut, esham ve tahvilâtın alım ve satımının ve memleketten ihracının düzenlenmesi ve sınırlandırılması ve Türk parasının değerinin korunması ile ilgili kararlar alınması yetkilerinin verildiğini söyledi. Kamu, ayrıca gereği kadar hızlı ve isabetli kararlar alınabilmesi için bu tür yetkilerin dünyanın tüm ülkelerinde hükümete verildiğini de hatırlattı.⁹⁷⁰

C.H.P. Konya Milletvekili Ali Rıza Türel de Meclis'in Anayasa'da öngörülen yetkilerini hükümete devrettiği iddiasına karşı çıkarak bu konu ile ilgili şu örnekleri verdi:

Kanuni hâkimiyeti prensipine en sadık ve en müteassıp
bir hukuk âlimi olan Leon du Guy bu meseleyi derinden derine

---

⁹⁶⁷ *Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkındaki 1567 sayılı Kanun süresinin uzatılmasına dair Kanun tasarısı ve Maliye ve Bütçe Komisyonları raporları (1/94), S. Sayısı: 78. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947).*

⁹⁶⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), ss.172-174.*

⁹⁶⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), ss.175-177.*

⁹⁷⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), s.177.*

tetkik ve tahlil ettikten sonra şu neticeye varıyor: Hükümetlere muayyen sahalara munhasır olmak ve muayyen meseleleri içine almak şartıyla verilen salâhiyetler Meclisin kendi iktidarından bir salâhiyet devri mânasını hukukan tazammun etmez. Fransada bu 1924 kanunu dolayısıyla söylenmişti. Bu kanun Puvankareye (Poincare'ye M.Ç.) tasarruf tedbirleri almak için icabında kanunları, değiştirecek tedbirleri alma salâhiyetini veren bir kanundu. Bu kanunun dahi Anayasa'ya muhalif addolunamayacağını Leon Blom eserinde ifade etmektedir. Bu yalnız Fransa'da böyle olmuş değildir. İsviçre aynı şeyi yapmıştır. O İsviçre ki bir Meclis hükümeti sistemi cari olan bir memlektir. Bugünkü «Conseil Fédéral»i çok geniş salâhiyetlerle, hattâ Anayasa hududunu dahi aşan salâhiyetlerle teçhiz etmek zaruretinde kalmıştır ve buna karşı hiçbir memleketin hukuk uleması çıkıp ta umumi salâhiyet mevzu bahis olmadıkça bu mahdut salâhiyetler için Anayasa'ya aykırıdır dememişlerdir. Bizim ulemamız da aynı fikirdedir. 1567 sayılı kanun bu mahiyette görülmemiştir. Ali Fuad Başgil, Sıddık Sami, Ragıp Sarıca. Bunların eserleri ve mütalâaları ortadadır.⁹⁷¹

Ahmet Oğuz, kendisine yöneltilen eleştirilere cevap olarak yaptığı konuşmasında Fransa'dan verilen örnekleri ve hukuki değerlendirmeleri kabul etmeyerek ve Türk parasının değerini koruma hakkında Meclisin bazı yetkilerinin hükümete devrinde aşırı gidildiğini tekrar ederek, konunun iktisadi ve ticari bir konu olduğunu, bu nedenle hukuki esasların ancak yardımcı mahiyette ele alınabileceğini söyledi.⁹⁷² Kendisinin sadece hükümetin hangi konuda hangi yetkiyi istediğini daha somut ortaya koymasını, bu yetkiler verilmezse hangi mahzurların ortaya çıkabileceğini belirtmesini istediğini ifade etti.⁹⁷³ Bundan sonra yapılan oylamada söz konusu kanunun yürürlük süresi üç yıl daha uzatıldı.⁹⁷⁴

---

⁹⁷¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), ss.177-178.

⁹⁷² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), ss.178-179.

⁹⁷³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), s.181.

⁹⁷⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:44, (14.02.1947), ss.181-182. Kanunun ikinci oylaması 19 Şubat 1947 tarihinde yapıldı. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:46, (19.02.1947), s.250.

3.1.12.3. Temsil Heyeti ve I. BMM Üyelerine Vatani Hizmet Karşılığı Ödenek

Yozgat Milletvekili Sırrı İçöz ve 3 arkadaşı tarafından Heyeti Temsiliye ve I. T.B.M.M. üyelerine yaptıkları hizmetlerden dolayı kendilerine veya kendilerinin hayatta bulunmamaları durumunda dul ve yetimlerine aylık bağlanması hakkında 2 Mayıs 1947 tarihinde bir kanun teklifi sunmuşlardı. Teklifin gerekçesi şu şekildeydi:

İstanbul Hükümetinin işgal altında düşmanların her arzularına ramolduğu bir sırada Millî Türk Hükümetinin ilk nüvesini teşkil eden Heyeti Temsiliye âzası bütün sorumluluğu üzerine alarak faaliyete başladığı ve sonra da Ankara'da toplanan Birinci Büyük Millet Meclisinin millî bir Hükümet kurarak İstiklâl Harbini zaferle sona erdikten sonra da Doğu'da ve Batı'da anlaşmalar yaparak Millî Hükümetin istiklâlini temin ettiği malûmdur. Bütün sorumlulukları üzerlerine alan bu fedakâr Türk çocukları bugün yaşlanmışlardır, çoğu da zaruret içindedirler; bunlara Cumhuriyet Hükümetimizin yardım elini uzatması tarihimize karşı olduğu kadar da milletimize karşı şerefli bir ödevdir. Bunun için bağlı altı maddelik kanun tasarısı hazırlanmış ve Büyük Millet Meclisinin yüksek katma sunulmuştur.⁹⁷⁵

Teklif Maliye ve Bütçe Komisyonlarında görüşülürken bazı değişikliklere uğradı. Son haline göre Sivas Heyeti Temsil üyeleri ve I. TBMM üyelerinden aylıkları olmayanlara 350 lira, bunların hayatta olmaması durumunda da dul ve yetimlerine toplam 175 lira aylık bağlanması, hayatta bulunup da aylıklı olanlara da arada fark varsa fark kadar aylık bağlanması kabul edildi. Yalnız bu üyelerden Meclis'e katılmayanlar veya katıldıktan sonra ayrılanlar ve bunların dul ve yetimleri bu ödenekten faydalanamayacaklardı.

Teklif 20 Şubat 1948 tarihinde Meclis Genel Kurulu'nda görüşülmeye başlandı. İlk sözü C.H.P. Tunceli Milletvekili Necmettin Sahir Sılan aldı. Sılan yaptığı konuşmasında İstiklâl Harbi'nin kısa bir tarihçesini sunarak, Meclis'in o dönemde hangi zor şartlarda toplanıp çalıştığını anlattı.⁹⁷⁶

C.H.P. Giresun Milletvekili Ahmet Ulus kanun teklifine karşı çıkarak,

---

⁹⁷⁵ *Yozgad Milletvekili Sırrı İçöz ve üç arkadaşının, Temsil Heyeti Üyeleriyle Birinci Büyük Millet Meclisi Üyelerine Vatani hizmet karşılığı ödenek verilmesi hakkında kanun teklifi ve Maliye ve Bütçe Komisyonları raporları (2/42), S. Sayısı: 105. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948).*

⁹⁷⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), ss.279-280.*

Heyeti Temsiliye'ye katılanların bir kısmının hali vaktinin yerinde olduğunu, memleketin parasına yazık olduğunu, verilecekse İstiklâl Savaşı'nda kolunu bacağına kaybetmiş vatandaşlara verilmesi gerektiğini belirtti. Cephede şehit olan fırka kumandanının eşine 100 lira kadar bir para verildiğini, halbuki bu kanundan yararlanacaklar arasında avukatlık gibi birtakım işlerde çalışanların olduğunu belirten Ulus, bu yolun açılması durumunda ileride Lozan barışını onayladı diye II. Meclis üyelerine, hatta II. Dünya Savaşı'na girmedi diye VI. ve VII. dönem milletvekillerine de ödenek verileceğini iddia etti.⁹⁷⁷

Kanundan istifade etmesine rağmen C.H.P. Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu da teklifin aleyhinde idi. Tekelioğlu, o dönemde Meclis üyesi olmayan, canla başla çalışan nice kimseler olup da bugün yokluk içinde olanların bulunduğunu belirtip, bunlardan birinin Milli Mücadele zamanında Mersin'de grup kumandanı olduğunu, düşmana karşı koyup şehrin suyunu keserek Mersin'i bir ay susuz bıraktığını, ama şimdi Toprak Ofisi'nde hamal olarak çalıştığını söyledi. İlk Meclis üyelerinin çok fedakar çalıştıklarını, dünyaya demokrasi örneği verdiklerini, yokluk içinde mücadele verdiklerini, ellerinde ufak tencerelerle yağsız kuru fasulye pişirdiklerini ifade eden Tekelioğlu, o zaman hiçbir şeyi olmayıp da bugün 100 000 dönüm arazi sahibi olmuş kimseler olduğunu iddia etti.⁹⁷⁸ Tekelioğlu, konuşmasına şu şekilde devam etti:

Sonra büyük saraylar, apartımanlar sahipleri var. Yirmi sene mebusluk yapmışlardır. Çocuklarını Avrupa'da okutmuş, yüksek tahsil verdirmişlerdir. Kimi tıp doktoru kimisi hukuk doktorudur, kimisi mülkiyenin en büyük şahsiyeti olmuştur.

Şimdi arkadaşlar; bu hizmetlerini takdir ederken, onların bu hizmetleri yaparken kazanmış olduğu hizmetleri de inkâr edelim mi?

Arkadaşlar; Ben ayda 16 bin lira alan bir arkadaşı da biliyorum, bunlara da mı verelim?

AHMET ALİ ÇINAR (Burdur) — Katiyen.

SİNAN TEKELİOĞLU (Devamla) — Şimdi arkadaşlar; ben teklif ediyorum ki, benim de alacağım bu para aleyhinde söylüyorum ve diyorum ki; benim Millî Savunma Komisyonunda mevcut bir tasarımla var, o da İstiklâl Harbinde fedakârlık göstermiş, Hükümet kurulmazdan evvel fedakârlık

⁹⁷⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), ss.280-281.

⁹⁷⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), ss.281-282.

göstermiş şimdi perişan halde, ismini vereyim meselâ; Emin Resa Mersin Grup Kumandanı, Mersin'in suyunu kesti Fransızlara aylarca perişan bir halde susuz bıraktı. Diğerlerinin ismini söyleyemeyeceğim, çünkü burada söylemem o arkadaşların belki gücüne gider. Bir tanesinin yaşı 75, hiçbir para almıyor. O zaman Büyük Millet Meclisinde çalışmış olan arkadaşlarımızın içerisinde muhtaç olanlar yok mu? Hiç şüphesiz var. Bugün bunlardan sefalet içinde, felâket içinde, meselâ 350 liradan daha aşağı maaşla çalışan insanlar varsa, ötekinin, berikinin yanında çalışıyorlarsa, onları şunun bunun emrinde olmaktan kurtaralım ve varlıklı olanlardan artıracığımız paraları da, fakrû sefalet içinde olan, 50 yaşını çoktan aşmış olan ve vaktiyle milletin sinesinde fedakârlık eden insanlara verelim, onları da kurtaralım.

Arkadaşlar; Bütçe Komisyonunda bir kadının istidasını gördüm. İsmi Halime Çavuştur. Millî Mücadele sırasında, İstiklâl Harbinde cephaneye götürürken bir mermi ayağının üzerine düşmüş, ayağı sakat kalmış. 6 ncı dereceden malûl olduğu Millî Savunma Bakanlığınca tesbit edilmiş ve bağlanan (50) kuruşu Divanı Muhasebat reddetmiş vize etmemiş.

Sonra Adana'da Adile isminde bir kadın vardır. Bunu Afyonlular çok iyi bilirler. Afyon Karahisar muharebesinde düşmanın gerisine düşen ve yararlıklar gösteren bu kahraman kadındır, işte en kahraman kadın sonradan açlıktan öldü.

Yüksek vicdanınıza sığınıyorum, bu kanun tasarısını çıkarmak için isticâl etmiyelim. Bütçe Komisyonuna geri verelim, bendenizin teklif ettiğim kanunu da bunun içine koyalım bunlardan başka felâket içinde kalmış arkadaşlar da varsa onları da alalım hepsine birden bir kanun çıkaralım ve bu kanunlar İstiklâl Kahramanları kanunu olsun, muhtaç olmalarıyla verirsek bizi millet ağır itaplarla karşılar. Onun için çok rica ederim, elimizi vicdanımıza koyarak bir karar verelim.⁹⁷⁹

C.H.P. Erzurum Milletvekili Vehbi Kocagüney de teklifte değişiklik yapılmasını isteyenlerdendi. Kocagüney, devlet hazinesinin açık verdiği bir zamanda gelirlî insanlara bu kadar para verilmesinin doğru olmadığını söyleyerek, bu ödeneğin maddî durumu iyi olmayan, gelirleriyle geçimlerini sağlayamayan Heyeti Temsiliye ve I. Meclis üyelerine, ayrıca askeri sorumluluk

⁹⁷⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), s.282.*

alarak cephede savaşmışlara verilmesini teklif etti.⁹⁸⁰

D.P. Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç ise kanun teklifini destekliyordu. Tahtakılıç'a göre teklif hazineden emekli ya da ödenek alanları dışarıda bırakıyordu. Ayrıca bu ödeneye maddi gözle bakmamak, daha çok manevi açıdan bakmak gerekiyordu. Muhtaç olmayanlar şu veya bu şekilde alacağı ödenegi bağışlar, hayra ayırır veya Hazine'ye geri öderdi.⁹⁸¹

Bütçe Komisyonu Sözcüsü Muammer Eriş eleştirilere cevap vermek üzere kürsüye geldi. Eriş'in anlattıklarına göre gündemdeki teklif önce Hacim Çarıklı ve diğer dört arkadaşı tarafından verilmiş, Bütçe Komisyonu'nda bu ödenegin yalnız muhtaç olanlara verilmesi görüşü belirince Çarıklı teklifi geri çekmişti. Diğer imza sahiplerinden Sırrı İçöz bu teklifi kabul edince komisyon teklifi ikinci defa incelemişti. Eriş'e göre I. Büyük Millet Meclisi'ne 413 kişi katılmış, bunlardan 51'i istifa emiş, istifa etmiş sayılmış, tutanağı reddedilmiş ya da düşürülmüştü. Geri kalan 362 üyeden 210'u ölmüştü. Sağ olanların 32'si hâlâ milletvekiliydi. Geri kalanlardan 113 üyeden 36'sı aylıksız, 77'si de kısmen emekli, kısmen hizmet karşılığı aylık almaktaydı. Sağ olanların hangilerinin muhtaç durumda olduğunun tespiti ya kendi beyanıyla ya da polis tahkikatıyla yapılabilirdi. Bu yolların ikisi de hoş olmayacağı için komisyonun kararı şu şekilde olmuştu: Halen milletvekili olanlar bu tekliften yararlanamayacak, diğerlerinden maaş almayanlara ayda 350 lira maaş bağlanacak, halen maaş alanların maaşı bu miktardan az ise, onların da maaşı 350 liraya tamamlanacaktı. Milli Mücadele döneminde hizmetleri geçip milletvekili olmamışlar için ise Hidemati Vataniye'de düzenleme yapılabilirdi. Sivas Kongresi'nde seçilmiş 11 Heyeti Temsiliye üyesinden 10'u I. Meclis'e katılmış, 1 tanesi ise hayatta değildi. Dolayısıyla onlardan bu kayıtlı para alacak kimse kalmamıştı. Bu kanundan emekli olacakların dul ve yetimlerine ise 175 lira maaş bağlanacaktı. İki çocuğu varsa 175 lira ikiye bölünecekti. Ödenecek 350 lira da net olmayıp kesilen vergilerden sonra 278 lira 76 kuruş kalıyordu.⁹⁸²

Bu açıklamalardan sonra maddelere geçildi. Maddeler üzerinde yapılan görüşmeler sonucu bazı maddelerde değişiklik yapıldı. İkinci maddenin değiştirilmiş yeni şekline göre kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ölen milletvekillerinin dul ve yetimlerine de maaş bağlanacaktı. Ayrıca her ne suretle olursa olsun yaş haddi aranmaksızın evli olmayan kız çocukları da maddeye

---

⁹⁸⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), s.283.

⁹⁸¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), ss.283-284.

⁹⁸² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), ss.284-285.

eklendi.⁹⁸³ Üçüncü maddede Büyük Millet Meclisi I. Döneminde kendi isteğiyle ya da başka bir memuriyetten dolayı milletvekilliğinden ayrılanların bu kanundan yararlanamayacağı hakkındaydı. Bu madde tartışılırken o dönem şartları nedeniyle Meclis, hatta Atatürk'ün isteğiyle milletvekilliğini bırakıp memuriyeti tercih edenlerin de kanundan yararlanması teklifi yapıldı. Bu durumda olanlardan ve hâlâ milletvekili olan Zihni Orhon'un adı verilince Zihni Orhon açıklama gereği hissetti. Orhon I. Meclis'e Erzurum milletvekili olarak katılmış, fakat Atatürk'ün isteğiyle Sinop mutasarrıflığını tercih etmişti. Orhon bu olayı şu şekilde anlattı:

Bir Perşembe günü idi, Atatürk merhum beni çağırdı, Sinob Mutasarrıflığına gideceksin dedi, itizar ettim, sertlendi, bir gün izin aldım, bundaki maksadım da o zaman Heyeti Vekilede dâhil olan Rıza Nur, Yusuf Kemal, Celâlettin Arif Beylere vaziyeti arzedeyim ve onların tavassutuna müracaat edeyim de bu işten kurtulayım dedim. Cuma günü onlarla buluştum, meseleyi açtım; Rıza Nur ve Yusuf Kemal Beyler Sinob bizim memleketimizdir dedi ve daha sözü açmadan ağzıma tıkadılar. Celâlettin Arif Bey de onlara iltihak etti. Cidden üzülüyorum, fakat büyük bir adaletsizlik olur düşüncesiyle arza mecbur oldum. Affınızı dilerim.

Cumartesi günü geldim, Yahya Galip merhum Atatürk'ün yanında idi, yine itizar ettim. Sertlendi. Böyle tehlikeli günlerde sen fedakârlık yapmıyacaksın, ben fedakârlık yapmıyacağım da kim yapacak? Haydi yürü dedi. Benim yerimde olsaydınız siz ne yapardınız? Allaha çok şükür, Allah yardım etti, halk beni tuttu, ben de samimî hareket ettim. Çok eşkiya vardı, temizlendi. Bazı kötü hareketler vardı, onlar da temizlendi. Başkumandanlığın bütün evamiri yerine getirildi.

Memurlukla mebusluk imtizaç edemez, ikisinden birisini tercih edeceksin dendi. Bana kalırsa mebusluğu tercih ederim dedim. O zamanlar bu konfor lâfi yoktu, şimdi işitiyoruz, Sinob'da bu bakımdan pek heves edilecek bir yer değildi. Beni memleketim mebus olarak göndermiştir, ben de mebusluğu tercih ederim dedim. Beni uzunboylu tazyik ettiler. O zaman Adnan Adıvar Dahiliye Vekâleti Vekili idi. Bana bir şifre verdi. Sarahatan Heyeti Vekile rica ediyor, memurluğu tercih et, maaşın birinci sınıfa çıktı dedi. Ondan dolayı da sert

---

⁹⁸³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), ss.299-300.

bir yazı yazdım. Sonra, Atatürk merhum, memuriyette kalman vatan için daha faydalıdır, bunu tercih etmeni istiyorum dedi. Ben de, peki, memlekete o suretle hizmet ederim, yalnız askerî rütbemi bırakın dedim. O zaman siz olsaydınız ne yapardınız?⁹⁸⁴

Bundan sonra birkaç milletvekilinin daha konuşmasından sonra madde değiştirilmeden kabul edildi.⁹⁸⁵ C.H.P.'li Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar ve Sinop Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı, idam hükmü giymiş olanların bu haktan yararlanamayacağı hükmünü koydurmak istedi. Tartışmalar üzerine bu madde teklifi komisyona verildi.⁹⁸⁶ Bütçe Komisyonundan gelen değişiklik müzakere edilirken Behçet Kemal Çağlar, maddenin daha da genişletilmesini, rejim ve inkılâba hıyanetten hüküm giymiş vatan hıyaneti suçu ile itham edilmiş kimseler veya dulları ile yetimlerinin de bu kanun hükümlerinden yararlanamayacağı hükmünün konulmasını istedi. Bunun üzerine madde tekrar komisyona havale edildi.⁹⁸⁷ Madde komisyondan ikinci kez de idama mahkûm olmuşlar olarak geri gelince, Çağlar ve arkadaşları maddenin yeni haline tekrar itiraz ettiler. Tartışmalardan bir sonuç çıkmayınca bu defa komisyon kanun teklifinin tümünü incelemek ve isim tasrihi yoluyla yeniden maddeleri yazmak üzere geri çekti.⁹⁸⁸ Fakat komisyon bu değişiklikleri zamanında yapmayınca kanun teklifinin görüşülmesine kalındığı yerden 15 Aralık 1948 tarihinde devam edildi. 6. madde üzerinde yapılan tartışmalardan sonra verilen değişiklik önermeleri de reddedilerek 6. madde komisyondan gelen haliyle kabul edildi.⁹⁸⁹ Bundan sonra teklife eklenmesi önerilen maddeler reddedildi. Böylece 8 maddelik olan ve yayınlandığı aydan sonraki aybaşından itibaren yürürlüğe girecek kanun 6 ret, 1 çekinse oya karşılık 246 oyla kabul edildi.⁹⁹⁰

C.H.P. Niğde Milletvekili Şükrü Süer'in teklifiyle 16 Şubat 1950 tarihinde bu kanunun 2. maddesine, Heyeti Temsiliye üyeleriyle TBMM I. Dönem üyelerinin muhtaç ve hayatta olan annelerine de aylık bağlanması

---

⁹⁸⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), s.297.

⁹⁸⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), s.299.

⁹⁸⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948), ss.305-306.

⁹⁸⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11, Birleşim:57, (10.05.1948), ss.301-302.

⁹⁸⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:76, (25.06.1948), ss.366-372.

⁹⁸⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:14, Birleşim:19, (15.12.1948), s.131.

⁹⁹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:14, Birleşim:19, (15.12.1948), ss.135-140.

hükmü eklendi.⁹⁹¹

3.2. Uluslararası Anlaşmaların Onaylanması

VIII. dönemde değişik alanlarda yapılan kanun çalışmaları ve kabulü dışında yine bu dönemde Türkiyenin ikili ve çok taraflı imzaladığı çok önemli uluslararası anlaşma ve sözleşmeler de Meclis'te onaylandı. Bunların bir kısmı aşağıdaki gibidir.

3.2.1. Milletlerarası Adalet Divanı'nın Yargı Hakkını Tanıma

Hukuki uyuşmazlıkların çözülmesi hususunda Milletlerarası Adalet Divanı'nın yargı hakkını önceden tanımayı gerektiren ihtiyari kayda katılma hakkını düzenleyen Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'nün 36. maddesinin kabulü ile ilgili kanun tasarısı Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve 15 Ocak 1947 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında TBMM Başkanlığı'na sunulması kararlaştırılmıştı. Kanun tasarısı gerekçesiyle birlikte 3 Şubat 1947 tarihli Başbakanlık yazısıyla TBMM Başkanlığı'na gönderildi. Tasarının gerekçesinde Milletlerarası Adalet Divanı ve yargılamasıyla ilgili şu bilgiler veriliyordu:

İkinci Dünya Savaşından sonra, eski Milletler Cemiyetinin yerini tutmak üzere kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilâtına, eski Beynelmilel Adalet Divanının yerine geçen Milletlerarası Adalet Divanı, Milletlerarası hukuki uyuşmazlıkları çözmek ödeviyle, terfik edilmiştir.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtını kuran, San Fransisco'da toplanmış elli bir Devletten biri olduğumuz gibi, Andlaşma ile Adalet Divanı Statüsünü de en kısa bir zamanda kabul etmiş olmakla, barış içinde milletlerarası işbirliği idealine bağlılığımızı, bütün dünyanın gözü önünde, göstermiş bulunduk.

Milletlerarası Adalet Divanı Statüsünün -birçok noktalarda eski Adalet Divanı Statüsünün aynı olan- hükümleri arasında en ziyade göze çarpanlardan biri de, Statüyü kabul eden Hükümetlerin, herhangi bir zaman, aynı vecibeyi kabul etmiş herhangi bir başka Devlete karşı, mevzuu itibariyle sınırlandırılmış, hukuki mahiyetteki uyuşmazlıkların hepsi

---

⁹⁹¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:24, Birleşim:48, (16.02.1950), ss.715-716.

hususunda Divanın kaza hakkını bihakkın ve özel anlaşma olmaksızın, mecburi olarak, kendileri için tanıdıklarını peşinen beyan edebileceklerini ifade eden 36 ncı maddenin 2 nci fıkrasıdır. Şüphe yoktur ki, Birleşmiş Milletler Andlaşması ve Adalet Divanı Statüsü ile erişilmek istenilen hedeflere varmak hususunda samimi istek besleyen her Devlet böyle bir kayda katılmaktan sakınmaz ve bunu barış yolunda atılmış bir adım sayar. Nitekim, eski Statünün aynı maddesinde yer almış olan aynı hükme eski Adalet Divanının üyelerinden birçoğu ve bu arada Hükümetimiz de, katılmış bulunuyordu.

Aynı maddenin 3 ncü fıkrasında, bu hususta Devletlerce yapılacak beyanın kayıtsız şartsız veya karşılıklılık şartıyla ve muayyen bir süre için yapılabileceği gösterilmiştir.

Cumhuriyet Hükümeti Büyük Millet Meclisinin 2774 sayılı Kanun ile verdiği yetkiye dayanarak, eski Statünün bu husustaki kaydına, uyumsuzluğun ve onu doğuran olayın iltihakımız tarihinden sonra tahaddüs etmiş olması ve Divan Statüsünün saymakta olduğu zümrelerden bulunması ve karşılıklılık şartları ile, süre tâyin ederek, beş yıl için katılmış ve Türkiye'nin akit ve kabul ettiği ve uyumsuzlukların çözülmesi için başka bir usulü derpiş eden sözleşme ve andlaşmaların uygulanmasına doğrudan doğruya veya bilvasita mütaallik bulunan ihtilâfları işbu kaydın dışında tutmuş idi.

Milletlerarası uyumsuzlukların barış yoluyla çözülmesi bahsinde Hükümetimizin durumunda bir değişiklik yoktur. Görüşümüzün açıkça belirtilmesinde ve yeni Statünün tamamen aynı olan hükmünü kabul etmek hususundaki iyi niyetimizin gösterilmesinde, bugün için dahi, eski Statüye karşı durumumuzu tâyinde düşünülen faydalar vardır.

Bu düşünce ile, eski Adalet Divanı Statüsüne karşı aldığımız durumu aynen muhafaza demek olan yeni Statünün sözü geçen hükmüne aynı kayıtlar altında katılmak hususunda karar alınması tavsiyeye değer görülmektedir.⁹⁹²

Tasarı, Genel Kurul'un 7 Mayıs 1947 tarihli oturumunda görüşülmeye

---

⁹⁹² Milletlerarası Adalet Divanı Statüsünün 36 ncı maddesinin 2 nci fıkrasında derpiş olunan ve hukuki uyumsuzlukların çözülmesi hususunda Divanın yargı hakkını önceden tanımayı gerektiren ihtiyari kayda katılma hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri ve Adalet Komisyonları raporları (1/131), S. Sayısı: 117. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947).

başlandı. İlk görüşme aynı gün tartışma yapılmaksızın tamamlandı.⁹⁹³ İkinci görüşülmesi de 12 Mayıs 1947 tarihinde yine tartışmasız tamamlanarak tasarının kanunluğu oturuma katılan 285 üyenin tamamının oyuyla kabul edildi.⁹⁹⁴

3.2.2. Türkiye ile ABD Arasında Yapılan Anlaşmalar

3.2.2.1. 27 Şubat 1946 Tarihinde Kahire’de İmzalanan Anlaşmaya Ek Olarak 6 Aralık 1946 Tarihinde Yapılan Anlaşma

ABD Dış Tasfiye Komisyonu tarafından Türkiye dışında satılığa çıkarılan teçhizat ve malzeme fazlası arasından, ihtiyacına uygun olanların alınması için Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine 10 milyon dolarlık kredi açılması hakkında iki hükümet arasında 27 Şubat 1946 tarihinde bir anlaşma imzalanmıştı. 1 Aralık 1946 tarihinde de bu anlaşmanın 3. kısmında sözü geçen mübadelenin yapılması şeklinin ayrıntılarını düzenleyen beş maddeli bir anlaşma yapılmıştı. Buna göre bu anlaşma ile ilgili satınalma, tamir, ıslah veya tevsi işleri, Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu’na tabi olmaksızın Maliye Bakanlığı’nca yapılabilecek veya yaptırılabilirdi. Bu anlaşmanın onaylanmasıyla ilgili Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı Bakanlar Kurulu’nun 12 Aralık 1946 tarihli toplantısında TBMM Başkanlığı’na sunulması kararı alınmıştı. Tasarının gerekçesinde bu anlaşma ile ilgili şu bilgiler veriliyordu:

Amerika Dış Tasfiye Komisyonu tarafından Türk toprakları dışında satılığa çıkarılan teçhizat ve malzeme fazlası meyanından ihtiyaçlarımıza tekabül edenlerin satın alınması için Türkiye’ye on milyon dolarlık kredi açılması hakkında Hükümetimizle Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti arasında 27 Şubat 1946 tarihinde Kahire’de imzalanıp 4882 sayılı kanunla onanmış bulunan Anlaşmanın üçüncü kısmı; Birleşik Amerika Devletleri Hükümetinin gerek Türkiye’de ve gerek Türkiye dışındaki malzeme fazlasından bir kısmını, Elçilik ve Konsolosluk binası yapmak üzere, bazı gayrimenkuller mukabilinde trampa edebilmesi ve Birleşik Amerika Devletleri tarafından böyle bir arzu izhar edildiği takdirde Amerika Hükümetine satılmak üzere Hükümetimizce bazı gayrimenkullerin gösterilmesi ve iki Hükümet arasında

---

⁹⁹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), ss.99-100.

⁹⁹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:59, (12.05.1947), ss.172-173, 177-181.

müştereken mutabık kalınmak şartıyla Hükümetimiz tarafından bu trampayı yapabilecek bir müessesenin iraesı hakkında hükümleri ihtiva etmektedir.

Amerika Hükümeti bu Anlaşmaya dayanarak Yurdumuzda bazı gayrimenkulleri almak istemiştir. Yukarıda sözü geçen Anlaşma trampa yapılması hakkında ancak umumi hükümleri ihtiva ettiğinden, Bakanlar Kurulunca Dışişleri Bakanlığına verilen 19.IX.1946 tarihli ve 3/4735 sayılı yetkiye dayanılarak, iki Hükümet arasında, bu işlemin icrası suretini teferrüatıyla tesbit eden bir ek anlaşma imzalanmış ve işbu Anlaşma gereğince yapılacak gayrimenkul satınalma, tamir veya tevsi işlerinin Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununa tâbi olmaksızın Maliye Bakanlığı tarafından yapılabilmesi veya yaptırılabilmesi ve diğer taraftan bu Anlaşma gereğince erken ödenecek paraların sonradan ilgili daire ve müesseselerden tahsil edilmek üzere, Hazine tarafından avans olarak tediye edilmesi hakkında tasarıya gerekli hükümler de konulmuştur.

Gerek 27 Şubat 1946 tarihli Anlaşmanın hükümlerinin yerine getirilmesi ve gerek bu Anlaşma gereğince satınalınan malzemenin dolarla ödenmesi gereken tutarlarından bir kısmının Türk lirası ile ödenmesini sağlayan ve menfaatimize uygun görülen bu Anlaşmanın onanması Büyük Millet Meclisi'nin tensibine arz olunur.⁹⁹⁵

Bu anlaşmayı onaylayan kanun tasarısı üzerinde görüşme ve oylama Genel Kurul'da 10 Şubat 1947 tarihinde gerçekleştirildi. Tasarı tartışmasız oylanarak kabul edildi.⁹⁹⁶

3.2.2.2. Türkiye ile ABD Arasında Türkiye'ye Yapılacak Yardım Hakkında Anlaşma

Truman Doktrini çerçevesinde Türkiye'ye yapılacak yardımın nasıl yapılacağını ana hatlarıyla düzenleyen bir anlaşma Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında 12 Temmuz 1947 tarihinde imzalanmıştı. Bu anlaşmanın bazı hükümlerine göre anlaşma ile Türkiye kendisine yapılan yardımların

---

⁹⁹⁵ *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşik Amerika Devletleri Hükümeti arasında 27 Şubat 1946 tarihinde Kahire'de imzalanan Anlaşmaya ek Anlaşmanın onanması hakkında kanun tasarısı ve geçici Komisyon raporu (1/93), S. Sayısı: 67. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:42, (10.02.1947).*

⁹⁹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:42, (10.02.1947), ss.113-114.*

kullanımını ABD medyasının serbestçe gözlemlerine ve bu gözlemlerini de tam olarak bildirmelerine izin verecek, bu yardımların mülkiyet ve zilyedliğini ABD'nin onayı olmadan devredemeyecek, yardımların verilme amacından başka bir amaç için kullanamayacaktı. 8 maddelik bu anlaşmanın onaylanmasını düzenleyen kanun tasarısı Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve 15 Ağustos 1947 tarihindeki Bakanlar Kurulu toplantısında TBMM Başkanlığı'na sunulması kararlaştırılmıştı. Tasarının gerekçesi bu anlaşmayı şu şekilde anlatıyordu:

Amerika Birleşik Devletleri Kongresi, 22 Mayıs 1947 tarihinde onanan bir kanun ile, Birleşik Devletler Başkanına, Türkiye'ye, her iki memleketin egemen bağımsızlığına ve güvenliğine uygun şartlar dairesinde yardımda bulunmak yetkisini vermiştir.

Keyfiyetten Bakanlığımızı 26 Mayıs 1947 tarihli bir mektupla usulen haberdar eden Birleşik Devletler Büyük Elçiliği ile yapılacak yardımın şeklini tesbit için iki Hükümet tarafından karşılıklı olarak kabule şayan bir anlaşmanın akdi hususunda görüşmelere girişilmiş ve hazırlanan Anlaşma 12 Temmuz 1947 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır.

Bu Anlaşma Türkiye'nin hürriyetini ve bağımsızlığını koruyan güvenlik kuvvetlerinin takviyesini sağlamak suretiyle dünyanın hâlen içinde bulunduğu siyasi istikrarsızlık karşısında Türkiye'nin arazi bütünlüğünü ve egemenlik haklarını koruyabilecek bir durumda bulunmasına yardım edecek ve aynı zamanda memleketimizin ekonomisindeki düzenin devamına da yarayacaktır.

Birleşmiş Milletlerin kuvvetlenmesi ve Birleşmiş Milletlerin önderliği altında müşterek güvenlik dâvasının gelişmesi gibi Birleşmiş Milletler Andlaşmasının esas amaçlarına da uygun olan bu Anlaşma Türk ve Amerikan Milletleri arasındaki dostluk bağlarını daha ziyade takviye etmek suretiyle iki memleket münasebetlerinde hayırlı bir devre açacaktır.

Memleketimizin yüksek menfaatlarına uygun olduğu mütalâa edilen bu Anlaşmanın onanması için ilişik kanun tasarısı hazırlanmıştır.⁹⁹⁷

---

⁹⁹⁷ Türkiye ile Birleşik Amerika Devletleri arasında imzalanan (Türkiye'ye yapılacak yardım hakkında Anlaşma)'nın onanmasına dair kanun tasarısı ve Dışişleri, Millî Savunma, Maliye ve

Bu anlaşmanın onanması görüşmeleri 1 Eylül 1947 tarihinde Genel Kurul'da gerçekleşti. Dışişleri Bakanı Hasan Saka, anlaşma ile ilgili yaptığı konuşmada, Türkiye'de Truman Kanunu çerçevesinde imzalanan yardım anlaşmasının Türkiye'nin bağımsızlığını zedelediğini ve ekonomik özgürlüğünü kısıtladığını iddia eden bazı görüşlerin radyo ve gazetelerde yer aldığını belirterek, bu çeşit endişelerin yersiz olduğunu ifade etti. Saka, Türkiye'nin savaşın başlangıcından beri savunma ve güvenlik amacıyla yapılan harcamalar sonucunda ekonomik zorluklarla karşı karşıya kaldığı için bu anlaşmayı yaptıklarını söyleyerek, art niyetsiz olarak bu yardımı kabul ettiği için Amerika Birleşik Devletleri'ne teşekkür etti. Aslında bu görevi Birleşmiş Milletlerin yapması gerektiğini, fakat durumun buna müsait olmadığını belirten Saka, yakın gelecekte Birleşmiş Milletlerin dünya barışı ve emniyetini koruyacak duruma gelmesi dileğinde bulunarak konuşmasına son verdi.⁹⁹⁸

Daha sonra kürsüye gelen C.H.P. Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in üstünde durduğu konu, Türkiye üzerindeki Sovyet tehdidi ve ABD'nin Türkiye'ye yardımıydı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Milletler Cemiyeti'nin başarısız oluşunu ABD'nin bu teşkilatın dışında kalmasına bağlayan Erim, II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletlerin de ülkelerin güvenliğini sağlamada henüz başarılı olmadığını, bunun yerine ülkeler arasında gerçekleştirilen işbirliği ve dayanışmanın önemini arttığını, ABD'nin Türkiye'ye verdiği desteğin de Türkiye'nin güvenliğinde önemli rol oynadığını belirtti. Nihat Erim'e göre Amerikan yardımı olmadan Türkiye ve dünyanın güvenliği sağlanamazdı. Amerika ile Türkiye arasında 12 Temmuz'da imzalanan anlaşma sadece yardım anlaşması değildi. Türk-Amerikan yakınlaşması ve ilişkilerinin gelişiminin temel taşı oluşturuyordu.⁹⁹⁹

C.H.P. Seyhan Milletvekili Kasım Gülek de bu anlaşmanın anlamı konusunda Erim'le aynı düşüncededeydi. Amerika savaştan ekonomik ve politik olarak güçlü çıkmış, demokrasi ve barışın koruyuculuğunu üstlenmişti. Türkiye Cumhuriyeti de kurulduğu günden beri bu iki değeri savunuyordu. Bu değerler konusunda Amerika'nın Türkiye'ye yardım kararı alması takdire şayandı. Bu yardım Türkiye'nin bağımsızlığını hiçbir biçimde zedelemiyordu. Anlaşmanın gizli hiçbir maddesi yoktu. Bu yardımın nasıl, nereye yapılıp hangi alanlara yayılacağı açıktı. Dünya medyası istediği zaman anlaşmayı inceleyebilirdi.¹⁰⁰⁰

Bütçe komisyonları raporları (1/240), S. Sayısı: 233. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:79, (01.09.1947).

⁹⁹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:79, (01.09.1947), ss.552-554.*

⁹⁹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:79, (01.09.1947), ss.554-555.*

¹⁰⁰⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:79, (01.09.1947), s.555.*

D.P. İstanbul Milletvekili Enis Akaygen'in de tasarı lehine çok kısa konuşmasından sonra maddelere geçildi. Maddeler kabul edildikten sonra tümü üzerinde oylama yapıldı. Sonuçta 4 maddelik tasarının kanunluğu oylamaya katılan 339 üyenin tamamının oyuyla kabul edildi.¹⁰⁰¹

3.2.2.3. Türkiye-ABD Ekonomik İşbirliği Anlaşması

Türkiye ile ABD arasında 4 Temmuz 1948 tarihinde Ekonomik İşbirliği Anlaşması imzalanmıştı. Bu anlaşma Marshall Yardımına katılan Türkiye'ye bu yardımın nasıl ve hangi şartlarla yardım yapılacağını hükme bağlıyordu. Bu anlaşmanın onaylanması için Dışişleri Bakanlığı bir kanun tasarısı hazırlamış, Bakanlar Kurulu da 5 Temmuz 1948 tarihli toplantısında bu tasarımı TBMM Başkanlığı'na sunma kararı almıştı. Tasarının gerekçesinde bu anlaşmanın yapılma nedeni ve içeriği şu şekilde anlatılıyordu:

İkinci Dünya Harbinin hitamından sonra harabiye uğramış veya harb dolayısıyla katlandıkları ağır mükellefiyetler yüzünden ekonomik ve malî bünyeleri bozulmuş olan Avrupa memleketleri, kalkınmalarının ancak aralarında tesis edecekleri bir işbirliği ile kabil olduğunu düşünerek ve bu sebeple Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ile uzaktan yakından ilgili birtakım ekonomik teşekküller vücuda getirmişlerdir.

Ancak halen Avrupa harabiye uğramış ve Avrupa'ya iptidai madde gönderen Şarki Avrupa ve Avrupa dışındaki birçok memleketler de harb neticesi kaynaklarını kaybetmiş olduklarından Avrupa devletleri istihallerini artırmak suretiyle kalkınmalarını temin hususunda ihtiyaçları olan pek çok tesis ve istihlâk maddesini Amerika'dan ithal mecburiyetinde kalmış ve bu yüzden Amerika ile olan tediye muvazeneleri büyük zorluklar göstermeye başlamıştır. Bu vaziyet bu Devletlerin kendi kendilerine kalkınma imkânlarını selbetmiş ve bunun ancak Amerika'nın yardımı ile kabil olacağını meydana çıkarmıştır. Bu durumu nazarı itibara alan Amerika Hükümeti kendisinden teker teker yapılan yardım taleplerinin muayyen bir program dâhilinde yapılmasında lüzum ve fayda görmüş ve bunu Hariciye Nazırı General Marshall'in Harvard Üniversitesinde vâki bir demeci ile açıklamıştır.

Yukarıda tebarüz ettirildiği gibi zaten kalkınmalarının

---

¹⁰⁰¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:79, (01.09.1947), ss.556-560.

ancak aralarında tesis edecekleri ekonomik bir işbirliğine ve Amerika'nın yapacağı yardıma bağlı olduğunu anlamış olan Avrupa Devletlerinden Türkiye, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Holânda, Portekiz, Birleşik Kırallık, İsveç, İsviçre ve Fransa, Birleşik Kırallık ve Amerika Birleşik Devletleri işgali altında bulunan Almanya mıntakaları Başkomutanları Paris'te konferans halinde toplanarak 16 Nisan 1948'de Avrupa Ekonomik işbirliği teşkiline mütedair bir Sözleşme izhar ve bunu imza etmişlerdir.

Anılan Avrupa Devletleri, Avrupa ve dünya sulhunun ancak Avrupa'nın sağlam ve müreffeh bir ekonomik rejime kavuşmasıyla idame ettirilebileceğine kani olarak böyle bir Sözleşmeyi imzalarken yine aynı kanaatte bulunan Amerika Birleşik Devletleri de yukarda anılan Devletlerin 22 Eylül 1947'de Temsilcileri tarafından hazırlanan ve Avrupanın kalkınması plânlarına mütedair olarak kendisine tevdi edilen bir raporu tetkik edip bu Devletlere yardım edilmek için bir yardım kanunu hazırlamaya başlamıştı. Halen meriyete konulmuş olan ve 1948 tarihli Ekonomik İşbirliği Kanunu adı ile anılan bu kanunun 115 nci maddesinin B fıkrası mucibince Amerikan yardımından istifade etmek isteyen her Avrupa Devleti, Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilâtına iltihak ve Amerika ile ekonomik işbirliği hususunda iki taraflı bir anlaşma imza etmelidir. Bu kanun mucibince yapılması gereken Anlaşma müzakereleri Teşkilâta dâhil bütün Devletlerle olduğu gibi bizimle de Amerika Hükümeti arasında başlamış ve üstünde mutabık kalınan ilişik metin imzalanmıştır.

Menfaatlerimize tamamen uygun görülen bu Anlaşmanın kabul edilmesi ve onanması için ilişik kanun tasarısı hazırlanmıştır.

Gerekçeye ek

Türkiye ile Amerika arasında 4 Temmuz 1948 tarihinde imzalanan Ekonomik İşbirliği Anlaşması özeti:

11 madde, bir lahikadan ibaret olan bu vesikanın yanında bir de Amerika ile akdedilmiş olan en fazla müsaadeye mazhar millet şartını muhtevi 1 Nisan 1939 tarihli Ticaret Andlaşmasının mütekabiliyet şartıyla Amerikanın işgali altındaki Almanya, Triyeste, Japonya ve Cenubi Kore'ye teşmiline mütedair olarak teati edilen notalar vardır.

Ekonomik İşbirliği Anlaşması mucibince her iki Devlet Avrupa memleketlerinde ferdi hürriyet prensiplerini, hür müesseseleri ve hakikî istiklâlî iade ve idame etmenin Avrupa memleketlerinin haricî yardımdan vareste kuvvetli bir iktisadî bünyeye sahip olmalarına bağlı bulunduğunu teslim etmiş ve Amerika Hükümetinin 1948 tarihli Amerikan Ekonomik İşbirliği kanununu isdar suretiyle Avrupa Devletlerine yardımda bulunmayı kabul etmiş olduğunu nazarı itibara alarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin kalkınmasını temin maksadiyle bir Anlaşmaya vardıklarını tesbit etmişlerdir.

Anlaşmanın 1 nci maddesi Amerika Hükümetinin yapacağı yardımları 1948 tarihli Amerikan Yardım Kanunu ve onu tadil edecek Amerikan Kanunları çerçevesi içine sokmaktadır. Buna mukabil Türkiye Hükümeti Avrupa Ekonomi İşbirliği Sözleşmesi hükümlerine ve Amerikan Yardım Kanununda derpiş edilen gayelere göre hareket etmeyi kabul etmektedir.

2 nci madde Türkiye Hükümetinin Amerikan Yardımını kullanmak suretiyle tam bir kalkınmaya varmak için alacağı tedbirleri irae etmektedir. Bu tedbirlerin alınmasında tam bir taahhüt mevcut olmayıp âzami gayret sarfedileceği şeklinde bir vecibe kabul edilmiştir.

3 ncü madde bazı projelerin Amerikan Yardım Kanununun 111 nci maddesinin (b) (3) faslına tevfiқан para transferi garantilerinden istifade edebileceklerine mütedairdir. Bu suretle para garantisinden istifade edecek projelerin Türkiye ve Amerika Hükümetinin tasvibini kazanmış olmaları lâzımdır. Anılan para transferi garantisi Amerika tarafından verilmektedir. Bu madde bazı Amerikan sermayelerinin daha fazla olarak Türkiye'ye gelmelerini sağlayacak mahiyettedir.

4 ncü madde Amerika Hükümetinin eksilen kaynaklarının memleketimiz maddelerinden ihracatta bulunmak suretiyle itmamına dairdir. Ancak bu maddelerimiz ve kaynaklarımızdan Amerika'ya kontenjan verirken bizim dahili ihtiyaçlarımız olduğu kadar diğer memleketlere ihracat ihtiyaçlarımız da nazarı itibara alınacaktır.

5 nci madde Amerikan vatandaşlarının seyahatlarını teshil ve teşvik için işbirliği yapılacağına dairdir. Memleketimizde Amerika'lılar zaten vize bakımından tam serbestiyi haiz bulduklarından bu madde ancak turizmi teşvik

mânasını tazammun etmektedir.

6 ncı madde her iki Hükümetin anlaşmaya tevfikân yapılan işler ve tertiplere mütaâllik meseleler hususunda istişare edeceklerine ve birbirlerine malûmat vereceklerine dairdir.

7 nci madde de Kalkınma Programının gayelerinin yerine getirilmesi için yapılan işlemler hakkında malûmat verilmesine dairdir.

8 nci madde Amerika Hükümetinin Türkiye Cumhuriyetinde giriştiği taahhütleri yerine getirmek üzere bir hususi misyon göndereceğine ve bu misyona diplomatlara bahşolunan bazı muafiyetlerin verileceğine dairdir.

9 ncu madde Beynelmîlel Adalet Divanı Statüsünün 36 nci maddesi mucibince Divanın mecburi kazasının tanınmasına dairdir.

10 ncu madde katılan memleketler ve saire gibi kullanılan tâbirleri izah ve tâyin etmektedir.

11 nci madde Anlaşmanın 30 Haziran 1953 de nihayetleneyeceğini ve bundan evvel nasıl feshedilebileceğine mütedair hükümleri ihtiva etmektedir.

Lahika ise muhtelif maddelerin tefsirine dair hükümleri ihtiva etmekte ve Türkiye'ye hibe suretiyle yardımda bulunmak mevzu bahis olduğu takdirde 1948 tarihli işbirliği Kanununun ve bunu tadil eden kanunların hükümleri mucibince yapılması gereken Anlaşma tadilâtını muhtevi bir hükmü de ihtiva etmektedir.

Anlaşmanın yanında teati edilen ve 1939 tarihli Türkiye-Amerika Ticaret Anlaşmasının Amerikan işgali altındaki Almanya, Triyeste, Japonya ve Cenubî Kore'ye de mütekabiliyet şartıyla teşmili esasını muhtevi mektuplara gelince; bunlar da 1 Ocak 1951 senesine kadar meriyette kalacak ve altı ay evvel tahriren ihbar suretiyle feshedilebileceklerdir.

Malûmunuz olduğu veçhile bu suretle yukarda anılan mıntaka ve araziye teşmil olunan Andlaşma bilâkaydüşart en ziyade Müsaadeye Mazhar Millet muamelesi esasına istinat etmektedir. Bu suretle bizim mallarımız bu mıntaka ve arazide ve bunların malları bizde en müsait tarifeden istifade

edeceklerdir.¹⁰⁰²

Bu anlaşma ve eklerinin onanması hakkında tasarının Genel Kurul'a bir an önce gelebilmesi için Bütçe, Dışişleri, Ticaret ve Maliye komisyonlarından üçer üyenin bir araya gelmesiyle bir Geçici Komisyon oluşturulması Genel Kurul'da 5 Temmuz 1948 tarihinde kabul edildi.¹⁰⁰³ Geçici Komisyon'dan gelen tasarı Genel Kurul'da 8 Temmuz 1948 tarihinde görüşüldü. Komisyon Başkanı Abdurrahman Melek, anlaşma hakkında kısa bir bilgi verdi. Melek'in anlattıklarına göre savaşın sona ermesinden sonra Avrupa açlık, sefalet, sosyal ve siyasal tehlikelerle yüzyüze kalmış, Amerika Birleşik Devletleri de bu durum karşısında tarihte benzeri görülmemiş yardım yapmaya karar vermişti. Bunun üzerine 16 ülkenin hükümet temsilcisi bir yıl önce Paris'te bir araya gelmişler ve Avrupa'nın kalkınmasının Amerikan yardımlarıyla ve Avrupa Ekonomik İşbirliği'nin kurulmasıyla mümkün olabileceğine karar vermişlerdi. Türkiye de bu karara tereddütsüz katılmıştı. Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi az önce kabul edilmişti. Şimdi de Amerika ile yapılan anlaşma onaylanacaktı. Bu metinler Türkiye'nin ekonomik kalkınmasında son derece önemliydi. Türkiye ile Amerika arasında samimi dostluğun artması ve tüm ilişkilerin genişlemesi dünya barışının sağlanması ve istikrar kazanmasına da etki edecekti. Melek'e göre hükümet bu yardımları yerinde kullanacaktı. Melek, bu konuşma vesilesiyle Amerikan milletine teşekkürleriyle beraber duyduğu derin sevgi ve hayranlığını da ifade etti.¹⁰⁰⁴

Bundan sonra maddeler oylanarak kabul edildi. Daha sonra tasarının tümü oylandı. Sonuçta tasarının kanunluğu oylamaya katılan 275 üyenin tamamının oylarıyla kabul edildi.¹⁰⁰⁵

3.2.3. Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi ve Ekleri

Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi ile eklerinin onaylanması için Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısı Bakanlar Kurulu'nun 3 Temmuz 1948 tarihli toplantısında ele alınmış ve TBMM Başkanlığı'na sunulması kararlaştırılmıştı. Türkiye-ABD Ekonomik İşbirliği Antlaşması'nın

---

¹⁰⁰² Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında 4 Temmuz 1948 tarihinde imzalanan Ekonomik İşbirliği Anlaşması ile eklerinin onanması hakkında kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporu (1/376), S. Sayısı: 207. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948).

¹⁰⁰³ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:82, (05.07.1948), ss.752-753.

¹⁰⁰⁴ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:85, (08.07.1948), ss.1003-1004.

¹⁰⁰⁵ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:85, (08.07.1948), ss.1005, 1050, 1062-1065.

onaylanması için hazırlanan kanun tasarısının gerekçesine çok benzeyen bu tasarının gerekçesinde sözleşmenin özellikleri şu şekilde anlatılıyordu:

İkinci Dünya Harbinin hitamından sonra harabiye uğramış veya harb dolayısıyla katlandıkları ağır mükellefiyetler yüzünden Ekonomik ve malî bünyeleri bozulmuş olan Avrupa memleketleri, kalkınmalarının ancak aralarında tesis edecekleri bir işbirliği ile kabil olduğunu düşünerek ve bu sebeple Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ile uzaktan yakından ilgili birtakım ekonomik teşekküller vücuda getirmişlerdir.

Ancak halen Avrupa harabiye uğramış ve Avrupa'ya iptidai madde gönderen Şarkî Avrupa ve Avrupa dışındaki birçok memleketler de harb neticesi kaynaklarını kaybetmiş olduklarından Avrupa Devletleri istihallerini artırmak suretiyle kalkınmalarını temin hususunda ihtiyaçları olan pek çok tesis ve istihlâk maddesini Amerika'dan ithal mecburiyetinde kalmış ve bu yüzden Amerika ile olan tediye muvazeneleri büyük zorluklar göstermeye başlamıştır. Bu vaziyet bu devletlerin kendi kendilerine kalkınma imkânlarını selbetmiş ve bunun ancak Amerika'nın yardımı ile kabil olacağını meydana çıkarmıştır. Bu durumu nazarı itibara alan Amerika Hükümeti kendisinden teker teker yapılan yardım taleplerinin muayyen bir program dâhilinde yapılmasında lüzum ve fayda görmüş ve bunu Hariciye Nazırı General Marshall'in Harvard Üniversitesinde vâki bir demeci ile açıklamıştır.

Yukarıda tebarüz ettirildiği gibi zaten kalkınmalarının ancak aralarında tesis edecekleri ekonomik bir işbirliğine ve Amerika'nın yapacağı yardıma bağlı olduğunu anlamış olan Avrupa Devletlerinden Türkiye, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Holânda, Portekiz, Birleşik Kırallık, İsveç, İsviçre ve Fransa, Birleşik Kırallık ve Amerika Birleşik Devletleri işgali altında bulunan Almanya mıntakaları Başkomutanları Paris'te, konferans halinde toplanarak 16 Nisan 1948 de Avrupa Ekonomik İşbirliği teşkiline mütedair bir Sözleşme izhar ve imza etmişlerdir.

Avrupa devletlerinin kalkınması ve Avrupa devletlerine Amerika tarafından yapılacak yardımın en müsmir şekilde yapılabilmesi için lüzumlu olan, menafiimize ve cihanda sulhun idamesi ve bütün iyi niyetli memleketlerde işbirliği yapmak esasına istinadeden siyasetimize uygun bulunan ve 4 Nisan 1948

tarhinde Amerika ile aramızda akdedilmiş bulunan Ekonomik İşbirliği Anlaşmasının gereği gibi işliyebilmesi için yürürlüğe konulması lüzumlu bulunan ve tarafımızdan imza edilmiş olan Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi ile eklerinin onanması hususunda ilişik kanun tasarısı hazırlanmıştır.

Gerekçeye ek

Paris'te 16 Nisan 1948 tarihinde Türkiye, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Holânda, Portekiz, Birleşik Kırallık, İsveç, İsviçre ve işgal altındaki Almanya mntakaları Amerika, Birleşik Kırallık ve Fransa Başkomutanları tarafından imzalanan Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi özetı:

16 Nisan 1948 tarihinde imzalanmış olan bu Sözleşme 28 madde 1 lahika 2 protokol ve bir nihai senetten mürekkeptir.

Sözleşme Türkiye, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Holânda, Portekiz, Birleşik Kırallık, İsveç, İsviçre, ve işgal altındaki Almanya mntakaları Amerika, Birleşik Kırallık ve Fransa Başkomutanları tarafından imzalanmıştır.

Sözleşme mucibince âkıdlar devamlı bir teşkilât kurmayı ve müşterek bir kalkınma programı hazırlamayı 1 nci madde mucibince taahhüd etmişlerdir.

2 nci maddeden 9 ncu maddeye kadar olan kısım 1 nci faslı teşkil etmekte ve umumi vecibeleri muhtevi bulunmaktadır. Bu maddeler mucibince âkíd taraflar:

1. Umumi Kalkınma Programına en uygun bir şekilde istihallerini inkişaf ettirmeyi,

2. Teşkilât kadrosu içinde lüzum oldukça, aralarında mal ve hizmet mübadelesini temin edecek umumi programlar tesbit etmeyi;

3. Birbirleriyle mütekabilen mübadelede bulunmayı ve mübadelelerine mâni olan hailleri tedrici bir surette kaldırmayı,

4. Birbirleriyle Gümrük İttihatları ve serbest mübadele mntakaları tesis etmek hususunda giriştikleri müzakere ve çalışmalara devam etmeyi,

5. Çok taraflı mübadele imkânını temin etmek için Havana şartı hükümlerine göre tarife indirmeleri yapmayı,

6. Enflâsyon tehlikelerine ve bütçelerinin

muvazenelerinin bozulmasına mâni olmak için gereken tedbirleri almaya,

7. Millî el emeğini tam bir şekilde kullanmayı ve diğer âkıdalar arasında mevcut el emeğine ihtiyaç duydukları takdirde bu hususta Anlaşmalar yapmayı;

8. Teşkilâta her türlü yardımda bulunmayı, taahhüt etmektedirler.

10 ncu maddeden 23 ncü maddeye kadar olanlar Teşkilâta ait bulunmakta ve II nci faslı teşkil etmektedirler.

11 nci madde Teşkilâtın gayesini belirtmektedir. Bu gaye iştirak eden Devletlerin İşbirliği suretiyle sağlam bir Avrupa İktisadiyatı kurmak ve bir Kalkınma Programı hazırlamaktır.

12 nci madde Teşkilâtın ödevlerine dairdir. Bu maddeye göre Teşkilât müşterek gayeye erişmek için azanın ferdî gayretlerini programlayıp tanzim etmek, Sözleşmenin tatbikini murakabe edip haricî yardımlarla millî kaynakların en iyi bir şekilde kullanılması için bir Murakabe ve Kontrol Teşkilâtı kurmak, Amerika Birleşik Devletlerine Amerika Kalkınma Programı tatbikatı hakkında kararlaştırılacak malûmatı vermek ve tavsiyelerde bulunmak gibi ödevlere sahiptir.

13 ncü madde salâhiyet maddesidir. Teşkilâtın alacağı kararların azalar tarafından infaz edileceğine Teşkilâtın azaları, Amerika Birleşik Devletleri ve âza olmıyanlarla Anlaşmalar akdedebileceğine ve bunlara tavsiyelerde bulunabileceğine dairdir.

14 ncü madde mucibince kararlar bütün azanın iştirakiyle alınmaktadır.

15, 16, 17 nci maddeler mucibince Teşkilât bütün azaların dâhil bulunduğu bir Konsey, âzalardan yedi kişinin seçilmesi suretiyle tevekkül eden bir İcrai Komite, Konsey tarafından tâyin edilen bir Genel Kâtip ve bir Sekreteryadan mürekkeptir.

19, 20 nci maddelere göre teşkil olunacak bütün Teknik Komiteler Konseyin emri altındadır ve Teşkilât diğer Beynelmîlel Teşekküllerle işbirliği yapacaktır.

21, 22 ve 23 ncü maddeler Teşkilâtın merkez, imtiyaz ve muafiyet ve malî rejiminden bahistir. Teşkilâtın merkezi henüz taayyün etmemiştir. İmtiyaz ve muafiyetleri 1 numaralı

Protokolda tesbit edilmiş olup diğer mümasil Beynelmilel Teşekküllere tanınan imtiyazlardan farklı değildir. Malî rejimine gelince Teşkilâtın malî senesi 1 Mayıs'ta başlamakta ve bütçesi Genel Kâtip tarafından hazırlanıp Konseyin tasvibine sunulmakta ve masrafları azalar arasında ek Protokolda tasrih edilmiş ve Birleşmiş Milletlerde tatbik edilen bareme uygun bir kıstas üzerinden azalar arasında paylaşılmaktadır.

24 ncü maddeye göre ise Sözleşme her imzalayan Devletin anayasasına göre tasdik olunacak ve tasdiknameler altı tane olunca meriyete girecektir. Her mütaakıp âkid için meriyet tasdiknamesini tevdi ettiği tarihte başlayacaktır.

25 nci madde mucibince ise her Avrupa memleketi 10 aded tasdiknamenin tevdiinden sonra Teşkilâta girmeye talip olabilecektir.

26, 27 ve 28 nci maddeler vecibelerin ademi ifası, Teşkilâttan çekiliş tasdiknamelerin, iltihakların ve çekilişlerin tebliğine mütedair bulunmaktadır. Vecibelerin ademi ifası ve bunda ısrar halinde diğer azalar bu şekilde hareket eden azayı Teşkilât haricinde bırakıp İşbirliğine devam edebileceklerdir. Teşkilâttan çekilmek için bir sene evvel ihbarda bulunmak lâzımdır. Bu gibi tebligat Fransa Hükümeti tarafından derhal diğer Âkidlara ulaştırılacaktır.

Ek lahika Umumi Kâtibin ödevlerinden;

I. numaralı Protokol 22 nci maddede bahsolunan Teşkilâtın kazai salâhiyeti muafiyet ve imtiyazlarından;

II. numaralı Protokol da 23 ncü maddede bahsolunan malî rejimin teferruatından; bahsetmektedir.

Bu Sözleşmenin Nihaî Senedini teşkil eden vesikada Teşkilâtın ilk işlemlerini yapabilmesini teminen Avrupa Ekonomik İşbirliği Komitesi tarafından kendisine verilen direktiflere mütedair kararları da ihtiva etmektedir. Bu kararlar 7 tane olup sırası ile;

1. Teşkilâtın ilk vazifelerine;
2. Teşkilâtın Amerika Birleşik Devletlerinin Avrupa mümessili ile olan münasebatına;
3. Teşkilâtın İç Tüzüğüne;
4. Teşkilâtın bütçesine;
5. Teşkilâtın geçici finansmanına;

6. Teşkilât memurlarının statüsüne;

7. Konseyin ilk toplantı yerine;

Mütedair bulunmaktadırlar.¹⁰⁰⁶

Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi ile eklerinin onanması hakkında kanun tasarısı 8 Temmuz 1948 tarihinde Genel Kurul'da görüşüldü. Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak hem sözkonusu sözleşme hem de Amerika ile yapılan Ekonomik İşbirliği Anlaşması hakkında bilgi verdi. Sadak'ın konuşmasına göre Amerika Dışişleri Bakanı Marshall, 1947 yılı Haziran ayında Harvard Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmasında Amerika'nın Avrupa'yı kalkındırmak için yardım etmesi gerektiğini belirtmiş, bu konuşmadan ilham alan İngiltere ve Fransa hükümetleri tüm Avrupa devletlerini bir konferansa davet etmişlerdi. Sovyetler Birliği ve onun yandaşı devletler hariç 16 Avrupa devleti 1947 Eylülünde Paris'te toplanan bu konferansa katılmışlar ve yardımın nasıl yapılması konusunda bir rapor hazırlayarak Amerika'ya göndermişlerdi. Amerikan hükümeti bu rapor doğrultusunda bir yardım planı hazırlayıp Kongre'ye bir Yardım Kanunu sundu. Bu kanuna göre Amerikan yardımı iki şarta bağlandı. Bunlardan biri Avrupa devletleri öncelikle münferiden ve ortak olarak kalkınmaya çalışmak için bir teşkilat kuracaklar, diğeri ise Amerika bu devletlerle ayrı ayrı anlaşmalar imzalayacaklardı. Birinci şart 1948 Martında Paris'te toplanan 16 devletin dışişleri bakanları bir komisyon oluşturma kararı olarak yerine getirmeye başladı. Kurulan komisyon 16 devlet arasında sürekli bir ekonomik işbirliği teşkilatı oluşturup tüzük ve esaslarını hazırladı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi Nisan ayında 16 devlet tarafından imza edilen bu sözleşmeydi. Amerikan Yardımı için ikinci şart da önceki Pazar günü Amerika Birleşik Devletleri Ankara Büyükelçisi ile Türkiye arasında imzalanan bir anlaşma ile yerine getirildi. Bu anlaşma da Meclisin gündeminde olup bu sözleşmenin onaylanmasının ardından görüşülecekti. Amerika ile imzalanan anlaşma Amerika'nın diğer 15 devletle imzaladığı anlaşmanın aynıydı. Bu anlaşma 11 maddelik olup ona bağlı bir ek ve karşılıklı teati edilmiş mektupları kapsamaktaydı.¹⁰⁰⁷

Dışişleri Bakanı Sadak, Amerika'nın yapacağı yardımlar konusunda ise şunları anlattı: Paris 16'lar Konferansı'na Türkiye'nin verdiği bilgilerin yanlış incelenmesi ve yorumlanması sonucu Türkiye ancak peşin para ile Amerika'dan satınalacak ülkeler listesine konmuş, Türkiye'nin itirazları sonucunda ihtiyaçları yeniden incelenmiş ve bunun sonucunda kredi ile yardım görececek ülkeler

¹⁰⁰⁶ Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi ile eklerinin onanması hakkında kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporu (1/375), S. Sayısı: 206. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:86, (09.07.1948).

¹⁰⁰⁷ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:85, (08.07.1948), ss.998-999.

arasına konmuştu. Amerika ilk üç ay için Türkiye'ye 10 milyon dolar tahsis etmiş bulunuyordu. Marshall yardımından yararlanabilmek için Amerika'ya verilen projelerin bilhassa tarım, maden ve özellikle kömür üretiminin artırılmasına yönelik olması nedeniyle bu 10 milyon doların 6 küsur milyonu ziraat makineleri, 3 küsur milyonu da maden makinelerine tahsis edilecekti. Bu 3 aylık kredinin dışında Türkiye yine ziraat ve kömür üretimine yarayacak makinelerin alımı için bir yıl içinde verilmesi istenen 85 milyon dolarlık projeler sunmuş, Amerika bu bir yıllık ihtiyaçlar için sunulan projelerin finansmanını prensipte kabul etmişti. Teati edilen mektuplardaki diğer bir husus da Türkiye'nin Almanya pazarında en fazla müsaadeye mazhar devlet olarak kabul edilmesi hususunun araştırılmasının Amerika tarafından taahhüt edilmesiydi. Türk ihracatında Almanya piyasası önemliydi ve son zamanlarda Türkiye Almanya'da zorluklarla karşılaşılıyordu. Bu açıdan da teati edilen mektuplar önemliydi. Sadak, tüm bunlar göz önüne alınarak bu anlaşma ve sözleşmenin tasdik edilmesini rica ediyordu.¹⁰⁰⁸

C.H.P. Diyarbakır Milletvekili Fazıl Ahmet Aykaç, dünya barışını tehdit eden unsurlara karşı mücadele etmeyi medeni bir cihadı mukaddes (kutsal cihad) olarak yorumluyordu. Medeni cihadı mukaddes denilince de akla ilk gelen Amerikalı dostlardı. Niagara şelalesi halinde yardımlarını dünyaya akıtan Amerikalılar Türklerin de en ideal kardeşleriydi. Amerikalılar da Türklerin bağımsızlık ve namusları için canlarını verebilen insanlar olduğunu görmüş ve dünya barışının Türklerden bağımsız olarak düşünülemediğini anlamıştı. Amerikalıların yaptığı yardımlar sadece Türkler için değil tüm insanlık için de bir sevinç konusuydu.¹⁰⁰⁹

Birkaç üyenin daha konuşmasından sonra maddelere geçildi. Maddeler tartışılmadan kabul edildi. Tasarının tümü de, oylamaya katılan 274 üyenin tamamının oyuyla kabul edildi.¹⁰¹⁰

3.2.4. Avrupa Konseyinin Kurulması Anlaşması

Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Konseyi'nin kurulması hakkında imzalanmış olan statünün onanmasına dair kanun tasarısı hazırlamış, bu tasarı 13 Ekim 1949 tarihinde Bakanlar Kurulu'nda görüşülmüş ve TBMM Başkanlığı'na sunulması kararlaştırılmıştı. Söz konusu tasarının gerekçesinde

---

¹⁰⁰⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:85, (08.07.1948), ss.999-1000.

¹⁰⁰⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:85, (08.07.1948), ss.1000-1001.

¹⁰¹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:85, (08.07.1948), ss.1003, 1058-1061.

Avrupa Konseyi'nin oluşumu ve Türkiye'nin bu konseye katılma nedenleri şu şekilde anlatılıyordu:

5 Mayıs 1949 tarihinde Londra'da on Devlet tarafından imzalanmış olan Avrupa Konseyi Statüsüne memleketimizin de katılmaya davet edilmesi üzerine Hükümetimiz bu davete icabet etmiş ve Konseydeki yerini almıştır.

Bu iş başlanılır başlanılmaz memleketimizin de Konseye dâhil olması daha bidadyetten beri karar altına alınmış bulunmakta idi.

Meselenin bütün safahatından malûmattar olan Hükümetimiz de bu cereyanı ve ortaya atılan fikirleri her an yakından ve dikkatle takipten geri kalmamıştı.

Avrupa Konseyi, adalet ve milletlerarası iş birliği üzerine müesses barışın garanti altına alınmasının insanlık için hayati bir ehemmiyeti olduğunu tebarüz ettirerek bunun korunması ile siyasi, içtimai ve iktisadi ilerlemenin sağlanmasını hedeflerinin başında tutan, insan hakları ile ana hürriyetlere sadakatini beyan eden ve ekonomik, sosyal, kültürel, ilmî, hukuki ve idari sahalarda müşterek hareket hattının kabul edilmesini esas olarak kabul eden bir teşekküldür.

Avrupanın birleşmesi işi asırlar boyunca zaman zaman ortaya atılmış ve Birinci Cihan Harbinden sonra daha ciddi olarak üzerinde uğraşılmıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra bu birleşmeye daha fazla hız verilmiş ve mesele gayriresmî teşebbüslerin elinden Hükümetler eline geçmiş ve bugünkü vaziyete gelmiştir. Bu ülkünün tahakkuku uğrunda Devletler arası bir resmî vesikaya bağlanması suretiyle erişilen merhale şimdiye kadar bu gaye ile çalışmış olanların sarfettikleri gayretin bir tetevvücü olduğu kadar, işin ilerde ümitlerle dolu olan inkişafına doğru resmen atılmış olan ilk adımdır.

Kurulduğu günden beri kendi güvenlik ve rahatını umumi güvenlik ve rahatlık ve karşılıklı anlayış içinde aramış olan ve yurttan sulh cihanda sulh umdesini ana prensip olarak ilân eden Türkiye Cumhuriyeti dünya barış ve güvenliğinin bütün milletlerin iş birliği ve eşitlik zihniyeti ile hak ve adalet prensipleri çerçevesi içinde tahakkuk ettirilmesi yolundan bir an ayrılmamıştır. Aynı amacı güttüğünde şüphe olmıyan adı geçen Konseye bu sebeple ve aynı zihniyeti besliyen diğer Avrupa memleketleri ile birlikte iltihak etmemiz gerektiği kanaatine

varılmıştır.

Yukarıda arzolunan hususlara inanan Hükümetimiz Avrupa Konseyi Statüsüne katılmamızın onanmasını dilemektedir.¹⁰¹¹

Konseyin kurulmasıyla ilgili anlaşmanın onaylanmasıyla ilgili kanun tasarısı 12 Aralık 1949 tarihinde Genel Kurul'da görüşüldü. Anlaşma ile ilgili bilgiyi Genel Kurul'a Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak verdi. Sadak'ın anlattıklarına göre Avrupa Birliği düşüncesinin ilk somut oluşumu Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Milletler Cemiyeti'nde Fransız Devlet Adamı Briand'ın teşvikiyle kurulan Avrupa Birliği Komisyonuydu. Fakat bu uzun ömürlü olmadı. İkinci Dünya Savaşı'ndan harap çıkan Avrupa'yı yeniden kalkındırmak için önemli devlet adamlarının öncülüğünde çeşitli kurumlar kurulmuş, konferanslar toplanmıştı. Tüm bu çalışmalardan etkilenen Batılı devletler uzun görüşmeler sonucunda Avrupa Konseyi'ni kurmuştu. Konseyin statüsü 1949 Mayıs'ında Londra'da imzalanmış, ilk toplantısını da Ağustos ayında Strazburg'da yapmıştı. Türk Dışişleri Bakanı ve delegeleri de bu ilk toplantıda yerlerini almışlardı. Avrupa Konseyi'ne katılan devletler belirli bir medeniyet ve kültür kavramı etrafında birleşen, demokrasinin temeli olan bireysel özgürlüklere uyan, hakkın üstünlüğüne inanan, ekonomik ve toplumsal ilerlemelerini belirli düzen içinde, işbirliğiyle ileri götürmeyi hedefleyen devletlerdi. Aralarındaki bağlar sadece siyasal değil, aynı zamanda ahlaki ve düşünseldi. Yalnız hükümetlerin temsilcilerini değil, milletlerin vekillerini de bir araya getiriyordu. Amerika'nın Avrupa'ya yardımı 1952'de kesilip, Avrupa Ekonomik İşbirliği İdaresi ortadan kalkınca, bunun yerini Avrupa Konseyi dolduracaktı. Türkiye'nin Avrupa Konseyi'ne üye olması başlı başına önemliydi. Türkiye'nin Asya devleti mi yoksa Avrupa devleti mi olduğu zaman zaman gündeme geliyordu. Türkiye'nin elbette Ortadoğu ve Asya'da çıkarları vardı. Avrupa dışında da güçlü ve samimi dostları vardı. Fakat dış politikasının ağırlık merkezi Batı dünyasıydı. İngiltere ve Fransa ile ittifakı, Amerika ile gittikçe artan dostluğu ve menfaat birliği, dış politikanın yönünü daha fazla Batıya çevirmişti. Avrupa Konseyi'ne katılması ve Marshall yardımından faydalanması Türkiye'yi Avrupa'ya daha fazla bağlamıştı. Atatürk inkılaplarıyla Türkiye'nin Avrupa camiasına kültür ve medeniyet bakımından da katılmış olması Türkiye'nin Avrupa'ya yönelmesinde büyük rol oynamıştı. Türkiye'de demokrasinin uygulanması ve kişisel ve siyasal özgürlüklere önem verilmesi

---

¹⁰¹¹ *Avrupa Konseyinin kurulması hakkında imzalanmış olan statünün onanmasına dair Kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu, (1/601), S. Sayısı: 52. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:16, (12.12.1949).*

Türkiye'nin Batı nezdinde itibarını artırmıştı.¹⁰¹²

Tasarı üzerinde D.P. adına Manisa Milletvekili Muammer Alakant söz aldı. Alakant, II. Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden bir savaşa sürüklenme tehlikesi beliren dünyada barışın, insan haklarının, demokrasinin korunması için her alanda işbirliğini hedefleyen bir uluslararası kuruluş olan Avrupa Konseyi'ne katılmayı, aynı değerleri savunan Demokrat Parti'nin de savunmasının tabii olduğunu belirterek hükümete destek verdiklerini açıkladı.¹⁰¹³

C.H.P. Konya Milletvekili Sadi Konuk da tasarı lehine konuşarlardı. Konuk, bu sözleşme ile Türkiye'nin Avrupalılığının tescillendiğini söyleyerek Sir Natchbull Hugesson'ın Türkiye'nin eskiden Avrupa içinde bir Asya, şimdi ise Asya içinde bir Avrupa olduğu tespitini hatırlattı. Avrupa Birliği için çalışanlardan başta Briand olmak üzere Churchill ve Lord Kalarji'yi de sevgi ile andı.¹⁰¹⁴

C.H.P. Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel, Strazburg'da toplanan heyetin bir üyesi olması nedeniyle, Konsey'in yapısı ve işleyişi hakkındaki düşüncelerini açıkladı. Düşünsel, kendi neslinin Poincare'nin ağzından désinteresses territorials (ademi alakai arziyye), yani savaş sonunda hiçbir devletin arazi talebinde bulunmayacağı ilkesini duymalarına rağmen, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı orduları yenilince interesements territorials formülü uydurularak ülke topraklarının büyük bir kısmının nasıl koparıldığına şahit oldukları için Avrupa'nın aklının başına gelerek şimdi vardığı sunucu sevinçle karşıladığını ifade etti. Türkiye'nin insan haklarının ateşli taraftarı olduğunu 1924 anayasasından itibaren sürekli gösterdiğini, Avrupa'da her ülkenin tarihi ve hukuki gelişimine zarar vermeden bir birliği savunduklarını Avrupalı devlet adamlarına anlattıklarını söyleyen Feridun Fikri Düşünsel, Türk Hükümetinin Konsey'e katılımı hususunda gösterdiği başarının büyük olduğunu belirtti. Düşünsel'in söylediklerine göre görüşmeler sırasında dünyanın her tarafından devlet adamları ve bilhassa Fransızlar Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sırasında takip ettiği politikayı övmüşler, doğuda ayakta kalan ve boyun eğmeyen tek ordunun Türk ordusu olduğunu, dolayısıyla Avrupa'nın varlığını Türkiye'nin kurtardığını ifade etmişlerdi. Düşünsel bu sözleri samimi bulmuştu ve bundan iftihar ediyordu. Düşünsel'in anlattıklarına göre Avrupa'nın iki organı vardı. Birincisi Dışişleri Bakanlarından oluşan Bakanlar Komitesi, diğeri de İstişari Meclis'ti. Bu ikincisinde İngiltere, Fransa ve

¹⁰¹² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:16, (12.12.1949), ss.178-180.

¹⁰¹³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:16, (12.12.1949), s.181.

¹⁰¹⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:16, (12.12.1949), ss.181-182.

İtalya'nın 18'er, diğer milletlerin 4'er, 6'şar üyesi bulunmaktaydı. Türkiye ise 8 üyeye sahipti. Bu da hükümetin diğer bir başarısıydı. Strazburg'a giden Türk heyeti hükümet tarafından seçilmişti. Ama bundan sonra vakit olduğu için heyetin Meclis tarafından seçilmesi uygundu. Yeni seçilen heyet üyeleri de öncekiler gibi başarıyla Türkiye'yi temsil edecekti.¹⁰¹⁵

M.P. Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç, Türkiye'nin Avrupa Konseyi'ne katılmasının tıpkı Birleşmiş Milletlere katılmak gibi dünya barışı ve demokrasisi açısından faydalı olduğunu, bununla birlikte Türkiye'nin Ortadoğu devletleriyle de ilişkilerini sıkılaştırması gerektiğini söyledi. Tahtakılıç, iktidarın dış politika konularında muhalefet partileriyle ilişki kurmadığından da şikayet etti.¹⁰¹⁶

C.H.P. Kırşehir Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu ise Türkiye'nin Asya veya Avrupa devleti olup olmaması konusu üzerinde durdu. Ona göre Türkiye kayıtsız şartsız Avrupai haysiyette sosyal kurumlara ve enstitülere sahip olması nedeniyle bir Avrupa devletiydi. Bunun için Avrupa devletlerinin karar ve görüşlerine ihtiyaç yoktu. Baltacıoğlu, Dışişleri Bakanı ve Amerika'yla ilişkiler konusunda şunları söyledi:

Bu Dış Bakanı çok sempatik adam. Güzel de konuşur. Zaten Akşam'da muharrirlik yaparken makalelerini okurdum, sevimli yazar. Ancak bâzı hükümleri var, bunlar benim kabul edeceğim şey değildir. Ama, bu sempatisi yok mu; kandırıyor. «Avrupa milletlerinin aklı başına gelmiş» dediler, gelmemiştir. Yanlıştır, yanlıştır.

Feridun Fikri şimdi gözüme ilişti, o da ne kadar iyimser! Avrupa tehlikededir, aklı başına daha gelmemiştir. Geç olarak Amerikanın aklı başına gelmiştir. Avrupa'da iki milletin aklı başına gelmiştir. İngilizler, Türkler!

Arkadaşlarım; Milletler diyoruz; bu mefhumlar sakattır. Milletlerin hepsi Devlet midir? Avrupa milletlerinin hepsinin bayrağı vardır, fakat hepsi istiklâl için ölmeyi bilmiş midir? Kaçanları yok mudur? Süngülerini saplayıp kaçanları yok mudur? Vardır. Türkiye yalnız millet değil, Devlet, millettir. Bunu biz anlatmak için kimseye kompliman yapmaya ihtiyacımız yoktur. (Bravo sesleri).

Dahası var; biz Amerika'ya elbette muhtacız, Amerika

---

¹⁰¹⁵ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:16, (12.12.1949), ss.182-184.

¹⁰¹⁶ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:16, (12.12.1949), ss.184-185.

da bize muhtaçtır. Aynı derecede mi, daha mı çok, daha mı az? Onu bilmiyorum. Diplomatlar daha iyi ölçerler! Bize yapılan şey yardımdır; hem de vazifedir. Beni kötümser eden bir şey vardır; Amerika'lıların, pedagojilerini ben gayet iyi biliyorum, çok da Amerika'lı gördüm, karakterlerinde bize benzeyen taraflar vardır. Ata sözlerimizin içinde hiç yanlış bulunamamış, ilim kanunu içinde bulunmuştur; darbimeselde (Proverbe) hiç yanlış bulunmamıştır ve bunların hükümlerini psikanaliz, sosyoloji ve psikoloji hep teyit etmiştir; ilim bile! Şimdi bizim aleyhimizde gibi görünen bir söz vardır. Atasözü değil, meşhur söz vardır; Amerika'lılar bir az geç hareket ederler, fakat ayağa kalktılar mı işi bitirmedikçe oturmazlar. İkinci Dünya Harbinde istilâya bile mâruzdu Amerika'lılar! Amerika'lılar da bunu biliyorlar ve yazıyorlar.¹⁰¹⁷

Bu anlaşma ve Marshall Planı'nı sevinçle karşıladığını belirten Baltacıoğlu, yardımın 1952 yılında sona ereceğini, asıl bundan sonrasında ne olacağını belli olmadığını, ama bedbin ve nikbin değil realist olunması gerektiğini belirterek konuşmasını sona erdirdi.

Konuşmalar, eleştiriler ve endişelerle ilgili Dışişleri Komisyonu Sözcüsü Abdurrahman Melek söz aldı. Melek, tasarımı iyi incelediklerini, Avrupa Konseyi'ne katılmakla Birleşmiş Milletlere karşı yükümlülüklerinden vazgeçemediklerini, diğer ülkelerle ilişkilerin de devam edeceğini belirterek, bu anlaşmanın barış taraftarı Türkiye için bir hak olduğunu, Türkiye'nin Avrupa devleti olup olmadığı tartışmasını yapanlara da iyi bir cevap olduğunu ileri sürdü.¹⁰¹⁸

M.P. Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç tekrar kürsüye gelerek hükümetin muhalefete dış politika konusunda bilgi vermediğini, ordu konusunda olduğu gibi dış politika konusunda da muhalefeti dinlemediğini ve dışa karşı fikir birliği varmış gibi görünmek istediğini iddia etti.¹⁰¹⁹

Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak da, kendisine yapılan eleştirilere cevap verdi. Ona göre Avrupa Konseyi'ne girmek ve Türkiye'yi Avrupalı kabul ettirmek hükümetin bir başarısıydı. Kaldı ki Avrupa'ya Türkiye'nin önemini kabul ettirmek sadece kendilerinin değil, daha önceki tüm hükümetlerinin ortak

---

¹⁰¹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:16, (12.12.1949), ss.185-186.

¹⁰¹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:16, (12.12.1949), ss.187-188.

¹⁰¹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:16, (12.12.1949), ss.188-190.

başarısıydı. İkinci olarak dış politika konularında muhalefete her konuda bilgi vermek doğru değildi. Kendisi kendi parti grubuna dış politika konusunda sürekli bilgi veriyordu. Muhalefet parti lider veya yöneticileri isterlerse onlara da bilgi verebilirdi. Yoksa Meclis Genel Kurulunda açıkça her konunun konuşulması veya muhalefet grubuna sürekli bilgi verilmesi doğru olmazdı. Bu yol dış politika için doğru bir yol değildi.¹⁰²⁰

Bu konuşmalardan sonra tasarının maddeleri oylandı. Tümü üzerinde yapılan açık oylama sonucunda oylamaya katılan 241 milletvekilinin oyuyla Avrupa Konseyi'nin kurulması hakkında imzalanmış olan statünün onanmasına dair tasarının kanunluğu kabul edildi.¹⁰²¹

3.2.5. Birleşmiş Milletler Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme

13 Şubat 1946 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen ve üye devletlerin onayına sunulan Birleşmiş Milletler Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme'sine Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti de katılmıştı. Sözleşmenin onaylanmasına dair kanun tasarısı Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve 8 Ekim 1947 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından TBMM Başkanlığı'na sunulması kararlaştırılmıştı. Tasarının gerekçesinde Türkiye'nin bu sözleşmeyi imzalama nedeni şu şekilde açıklanıyordu:

Bugün bütün dünya devletleri, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı yararına büyük gayretler sarfetmekte ve bu yeni doğan teşkilâta her türlü başarı imkânlarını sağlayacak kolaylıklar göstermeye çalışmaktadır.

Son siyasi ve askerî olayların bütün dünyaya verdiği dersler göz önünde tutulursa, her türlü iş alanlarında Birleşmiş Milletler Teşkilâtına devletlerce yapılacak yardım ve gösterilecek kolaylıkların lüzumu, kendiliğinden anlaşılır.

Bu teşkilât, ancak üyeleri tarafından hakkında beslenecek iyi niyetler ve sıkı işbirliği sayesinde muvaffak olacaktır.

Bu maksatla teşkilât memurlarının ödevlerini, daha iyi şartlar altında görebilmeleri için, kendilerine genel olarak diplomasî memurlarına tanınan ayrıcalık ve muafiyetlerin tanınması çarelerinin araştırılması Genel Kurulca karar altına

---

¹⁰²⁰ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:16, (12.12.1949), ss.190-192.

¹⁰²¹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:16, (12.12.1949), ss.195, 204-207.

alınmış ve Genel Kurul 13 Şubat 1946 tarihinde yaptığı toplantıda teşkilâtı, üye bütün devletlerin tasdikına sunulmak üzere «Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dâir Sözleşme» yi oybirliği ile kabul etmiştir. Bu Sözleşmeyi; prensip itibariyle Genel Kuruldaki murahhas heyetimiz de kabul etmiştir.

Bahis konusu Sözleşme, vergi mükellefiyetleri bakımından Maliye pasaport ve vize bakımlarından İçişleri, askerlik hizmetinden muafiyet bakımından Millî Savunma Bakanlıklarını yakından ilgilendirdiği cihetle, Dışişleri Bakanlığı ile bu Bakanlıklar arasında danışılmıştır. İlgili Bakanlıklarca yapılan inceleme sonunda Sözleşmeye katılmamız takdirinde kanun tasarısının 2 nci maddesinde A, B, C, Ç, D olarak gösterilen ihtirazi kayıtların aykırılık dolayısıyla kanunlarımıza göre dermeyan edilmesi lüzumlu görülmüştür.

Sözleşmenin diğer hükümleri kanuni mevzuatımıza uygun düşmektedir. Bu itibarla, ihtirazi kayıtların katılmamızın tebliği sırasında dermeyan edilmesi şartıyla, Sözleşmenin onanması uygun olacaktır.¹⁰²²

Kanun tasarısı hakkında Genel Kurul'daki ilk görüşme 10 Mart 1950 tarihinde gerçekleşti. Tasarı, üzerinde tartışma yapılmadan kabul edildi.¹⁰²³ İkinci görüşme de 15 Mart 1950 tarihinde yapıldı. Sonuçta tasarının kanunluğu oylamaya katılan 266 üyenin tümünün oyuyla kabul edildi.¹⁰²⁴

3.2.6. Génocide'in Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkındaki Sözleşme

Soykırımın önlenmesi ve cezalandırılması ile ilgili sözleşme 9 Aralık 1948 tarihinde Paris'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmişti. Bu sözleşmenin onanmasına dair kanun tasarısı Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve 16 Şubat 1950 tarihindeki Bakanlar Kurulu

---

¹⁰²² Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 13 Şubat 1946 tarihinde kabul edilen ve üye Devletlerin tasdikına sunulan (Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine dair Sözleşme)'ye Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin katılması hakkında Kanun tasarısı ve Dışişleri, Millî Savunma, Ticaret, Gümrük ve Tekel, Maliye ve Bütçe Komisyonları raporları (1/268), S. Sayısı: 211. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:62, (10.03.1950).

¹⁰²³ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:62, (10.03.1950), ss.276-277.

¹⁰²⁴ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:65, (15.03.1950), ss.417-418, 452-455.

toplantısında, tasarının TBMM Başkanlığı'na sunulması kararlaştırılmıştı. Tasarının gerekçesinde sözleşme hakkında şu bilgiler veriliyordu:

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Kurulu Birinci içtima devresinin ikinci kısmının 11 Aralık 1946 tarihli toplantısında, «Génocide» i bütün medeni dünyaca takbih ve Birleşmiş Milletler ruh ve amaçlarına aykırı addedilen ve barış ve savaş zamanlarında işlenmesinde fark görülmiyen bir Devletler Hukuku suçu olarak vasıflandırmış ve iktisadi ve içtimai Konseyin «Génocide» suçunu önlemek ve cezalandırmak için bir Anlaşma projesi hazırlanmasına karar vermişti. Mezkûr Konsey, 6 Ağustos 1947 de bu konuda bir proje hazırlamış ve gerek Genel Kurulun mütaakıp toplantılarında bu hususta yapılan müzakere ve münakaşalar gerekse üye devletlerin bu ilk proje üstünde yürüttükleri mütalâalara istinaden ve İktisadi ve İçtimai Konseyin kendi İçtimai komisiyonuyla yaptığı istişareler neticesinde birçok tadilâta uğrıyan bu birinci proje, 1948 yılında nihai şeklini alarak Genel Kurulun Paris'te toplanan üçüncü devre birinci kısım içtimamda Hukuki Daimî Komitede görüşülmüş ve Genel Kurulda 9 Aralık 1948 tarihinde oy birliği ile kabul olunmuştur.

Bu proje Genel Kurulda oya konduğu zaman, projenin devletlerarası kaide ve teamüllere aykırı olmaması dolayısıyla Heyeti Umumiyesine iştirake Hükümetçe mahzur görülmemesi üzerine ve verilen talimata istinaden, delegasyonumuz tasarının kabulü lehinde rey vermiştir. Bu kabul imzayı veya iltihakı müstelzim değildir.

Bahis konusu tasarının Fransızca aslı ile Türkçeye çevrilmiş bir örneği ilişik olarak takdim kılınmıştır. 11 nci maddesinde derpiş olduğu gibi tasarı, 31 Aralık 1949 gününe kadar, Birleşmiş Milletler üyesi bulunan veya üye olmayıp da Genel Kurul tarafından bu bapta kendilerine davetiye gönderilmiş olan her Devlet namına imzaya açık bulunacak ve Sözleşme behemehal tasdik edilerek tasdik belgeleri Birleşmiş Milletler Umumi Kâtipliğine tevdi edilecektir. Birleşmiş Milletler üyesi bulunan veya üye olmayıp da yukarda adı geçen davetiyeyi almış olan her Devlet bu Sözleşmeye 1 Ocak 1950 tarihinden itibaren iltihak edebilecektir. Sözleşme yirminci tasdik veya iltihak belgesinin Umumi Kâtipliğe tevdi tarihinden 90 gün sonra yürürlüğe girecektir.

Bu izahata nazaran Sözleşmeye imza suretiyle katılma

müddeti bitmiştir. Bu müddet zarfında Sözleşmeyi Avustralya, Bolivya, Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Mısır, San Salvador, Habeşistan, Fransa, Guatemala, Haiti, Honduras, İzlanda, İsrail, Liberya, Meksika, Norveç, Pakistan, Panama, Paraguay, Peru, Filipin, Amerika, Uruguay, Yugoslavya, Kanada, Yeni Zelanda, Hindistan, İran, Belçika, Çekoslovakya, Sovyet Rusya, Beyaz Rusya, Ukrayna, Küba, Yunanistan, Lübnan, Birmanya, İsveç, olmak üzere 43 Devlet imza etmiş, bunların dördünün (Habeşistan, Avustralya, Norveç, İzlanda) Teşriî Meclislerince Sözleşme tasdik edilerek Tasdik Belgesi Umumi Kâtipliğe tevdi edilmiştir. Geri kalan 39 Devlet de tasdik zımnında gereken muameleye tevessül etmiş bulunmaktadır. Gerek bâzı büyük Devletlerin Sözleşmeye imza suretiyle katılmamış olmaları göz önünde tutularak gerekse esasen yeni bir milletlerarası hukuk kaidesi vaz'eden bu Sözleşme imzadan sonra nasıl olsa tasdik için Büyük Millet Meclisine sevkedileceğinden iki işi birden yaparak doğrudan doğruya Sözleşmeye iltihâk etmenin doğru olacağı mülâhazasıyla tarafımızdan imza müddetinin hitamı beklenmiştir.

«Génocide» suçu Sözleşmede de tafsilen tarif ve izah bulunduğu üzere millî, etnik, ırkî veya dinî bir grupun kısmen veya tamamen imhasını, bedenî ve aklî melekelerinin haleldar edilmesini veya bu suçlara teşebbüs, bunları tahrik veya irtikâp için anlaşmayı istihdaf eden bir suçtur. Gayrimeşru bir gaye ve kast ile grupları hedef tutan bu cürmün bütün unsurları ayrı ayrı Devletler Hukuku sahasına dâhil olmaları dolayısıyla de bu suçun önlenmesi ve cezalandırılması, son inkişafalara nazaran umumiyetle, Devletler Hukukiyle kabili telif görülmektedir. Bugünkü hayat ve milletlerarası yaşayış şartları Devletleri aralarında kırgınlığa, ihtilâflara ve hattâ çarpışmalara sürüklüyebilecek tehlikeleri bertaraf ederek milletleri daimî bir anlaşma ve uzlaşma havası içinde yaşamaya sevk etmek ve barışı sağlamak gibi en önemli bir hedefe doğru götürmektir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin ve milletimizin milletlerarası münasebetlerde güttüğü hedef ve prensipler ise bugüne kadar mütaaddit vesilelerle bütün dünyaya ilân edilmiş bulunan cihanda sulh yurdda sulh prensipleridir. Memleketimizin Birleşmiş Milletler Teşkilâtına olan bağlılığı, bu teşkilâtın bahis konusu prensipi tesis, idame ve müdafaada salâhiyetli rol oynayacak bir organ olmasına inanmasından ileri gelmektedir.

Bu sebeple, gerek Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca sulhu ve selâmeti korumak ve insanlığı böyle menfur cinayetlerden kurtarmak için milletlerarası bir işbirliğine lüzum gösterilerek hazırlanmış olan gerekse ilerde bu yüzden tehaddüs etmesi melhuz kırgınlık ve ihtilâflara mahal bırakmıyacak mahiyette telâkki edilen bu tasarıya katılmamızın Büyük Millet Meclisince tasdikinin muvafık olacağı kanaatine varılmıştır.¹⁰²⁵

Tasarı TBMM Genel Kurulu'nda 23 Mart 1950 tarihinde ele alındı. Tasarının maddeleri veya bütünü üzerinde herhangi bir tartışma olmadan tasarının kanunluğu oylamaya katılan 254 milletvekilinin tümünün oylarıyla kabul edildi.¹⁰²⁶

3.2.7. Sinaî Mülkiyet Haklarının Korunması ve Onarılması

8 Şubat 1947 tarihinde Neuchâtel'de, İkinci Dünya Savaşı'nda zarar gören Sinaî Mülkiyet Haklarının Korunmasına ve Onarılmasına dair bir anlaşma imzalanmıştı. Bu anlaşmanın onanmasıyla ilgili kanun tasarısı Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve 19 Nisan 1947 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla TBMM Başkanlığı'na sunulması kararlaştırılmıştı. Tasarının gerekçesinde bu anlaşmanın amacı şu şekilde anlatılıyordu:

Savaş ertesinde milletlerarası işbirliği ve harb yaralarının tasfiyesi zihniyetinin yeni bir gösterişi olmak üzere İkinci Dünya Savaşı yüzünden zarara uğrayan haklardan sinai mülkiyet haklarının korunması ve onarılması için 5 Şubat 1947 tarihinde Neuchâtel'de toplanan Milletlerarası Konferansta Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına iki delege bulunmuş, dört günlük görüşmelerden sonra hazırlanan Anlaşma imzalanmıştır. İmzalanan metin, İsviçre'de Milletlerarası Büronun tavsiye ettiği proje ve konferans esnasında İngiltere tarafından teklif edilen mukabil tasarı esas tutularak hazırlanmıştır.

Konferansta, normal zamanlarda bile milletlerarasında birtakım ihtilâflara meydan açmaktan geri kalmıyan ihtira beratları, fabrika markaları sinai model ve resimleri meseleleri gibi dolaşık ve karışık bir dâvaya, bilhassa harbden sonra bir

---

¹⁰²⁵ *Genocide'in önlenmesi ve Cezalandırılması hakkındaki Sözleşmenin onanmasına dair Kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu (1/738), S. Sayısı: 247. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:71, (23.03.1950).*

¹⁰²⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:25, Birleşim:71, (23.03.1950), ss.824-825, 899-902.*

çok hukuki mefhumları altüst etmiş bir uzun yağma ve ıstırkap devrinden sonra, herkesi tatmin eden bir formül bulunması kolay olmamıştır. Bilhassa Avrupanın belli başlı sınai memleketlerinin uzun yıllar düşman istilâsı altında sınai şahsiyetlerinden mahrum kalması ve Avrupadaki huzursuzluk yüzünden vukubulan muhaceretler dolayısıyla mevzu bahis beratların, marka ve modellerin öteye beriye dağılarak Millî Hüviyetlerini kaybetmeleri Sınai Mülkiyet Haklarının yerine getirilmesi teşebbüsünü en ziyade güçleştiren sebeplerdendi. İmzalanan metin, 1920 de Londra'da kabul ve imza edilen Anlaşmadan farklı olmamakla beraber ihtiva ettiği yeni hükümler bakımından Londra Anlaşması şumulünü aşmaktadır.

Konferansın sonunda hazırlanan Anlaşma metniyle iki protokolün hükümlerine göre, kabulümüzün kesinleşmesi için, bu belgenin Türkiye Büyük Millet Meclisince onanması lâzım gelmektedir.

Teklif edilen kanun tasarısının kabulü suretiyle Anlaşmaya katılmamızın kesinleşmesinden bilhassa iki bakımdan fayda umulmaktadır.

Sınai keşifler ve haklar sahasında yeryüzünde istikrarın sağlanması mümkün olacağı gibi, bütün diğer âkîd taraf devletler için olduğu üzere, sınai mülkiyet haklarımız da korunmuş olacaktır.

Öte yandan; Cumhuriyetin kurulması gününden beri, Hükümet Milletlerarası hareketlere karşı büyük bir ilgi göstererek, mevcudiyetini her sahada ispata gayret etmiştir. Bilhassa İkinci Dünya Savşından sonra bu hareketler kuvvet bulmuş, ve birlik siyasetinde ileri adımlar atılmıştır.

Bu itibarla bu zihniyetin, yalnız teknik bakımdan olsa dahi, yeni bir tezahürü olan bu Anlaşmaya taraf olmakla Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti iyi niyetini diğer devletlere bir kere daha göstermiş olacaktır.

Sözü geçen anlaşmanın onanması için ilişik kanun tasarısı hazırlanmıştır.¹⁰²⁷

---

¹⁰²⁷ Neuchâtel'de imza edilen Sınai Mülkiyet Haklarının Korunmasına ve Onarılmasına dair Anlaşmanın onanması hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri ve Ekonomi Komisyonları raporları (1/181), S. Sayısı: 217. **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:75, (18.06.1947).

Tasarının Genel Kurul'da birinci görüşülmesi 18 Haziran 1947,¹⁰²⁸ ikinci görüşülmesi ise 25 Ağustos 1947 tarihinde gerçekleşti.¹⁰²⁹ Görüşmelerde herhangi bir tartışma olmadı. Tasarı sonuçta oylamaya katılan 352 milletvekilinin tümünün kabulüyle kanunlaştı.¹⁰³⁰

3.3. Parlamento Kararları

Yasama organının kanun yapma, uluslararası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulma, bütçe ve kesin hesap tasarılarını onaylama gibi yetkilerinin dışında hükümetleri denetleme, sıkıyönetim ilanını kabul veya reddetme, ölüm cezalarını onama gibi yetkileri de vardır. Bu bölümde sadece sıkıyönetim süresinin uzatılması ve ölüm cezalarının onaylanması konuları işlenecektir. Hükümeti denetleme yolları ve bütçe ve kesin hesap kanunlarını görüşme faaliyetleri ise bir sonraki ciltte incelenecektir.

3.3.1. Sıkıyönetimin Uzatılması

İlk önce 23 Kasım 1940 tarihinde İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale ve Kocaeli illerinde ilan edilen sıkıyönetim, en son 23 Aralık 1946 tarihine kadar uzatılmıştı. Hükümet 23 Kasım 1946 tarihli bir tezkereyle sıkıyönetimin tekrar 6 ay uzatılmasını talep ediyordu. Tezkere şu şekildeydi:

23.XI.1946

77/82

6/2813

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale ve Kocaeli İllerinde 23 Kasım 1940 tarihinde ilân edilmiş ve en son 1946 sayılı kararla 23 Aralık 1946 tarihine kadar uzatılmış bulunan sıkıyönetimin bu tarihten başlayarak altı ay daha uzatılması için gereğinin yapılmasına yüksek müsaadelerini rica ederim.

Başbakan
R. Peker¹⁰³¹

Sıkıyönetimin 6 ay daha uzatılmasıyla ilgili Başbakanlık tezkeresi 23

¹⁰²⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:75, (18.06.1947), s.451.

¹⁰²⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:76, (25.08.1947), s.516.

¹⁰³⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:76, (25.08.1947), ss.524-527.

¹⁰³¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:12, (04.12.1946), s.13.

Kasım 1946 tarihinde Genel Kurul'da görüşüldü. Tezkereye C.H.P. milletvekilleri olumlu bakarken D.P. milletvekilleri sıkıyönetimin uzatılmasının aleyhinde idiler. Tezkere üzerinde ilk sözü D.P. İçel milletvekili Refik Koraltan aldı. Koraltan, bu tezkerenin Meclis gündeminde olmamasına rağmen hükümet tarafından getirildiğini, bunun prosedüre uygun olmadığını söyleyerek konuşmasına başladı. Anayasa'nın 86. maddesine göre sıkıyönetimin bir ihtilal tehlikesi veya savaş belirtisi olması nedeniyle ilan edilebileceği, hâlbuki II. Dünya Savaşı'nın sona erdiğini belirten Koraltan, konuşmasına şöyle devam etti:

Arkadaşlar; İkinci Dünya Harbi silahların bırakılması suretiyle böylece sona erdikten sonra nihayet tabii hakların, ana hakların tahdidini tazammun eden sıkıyönetimin böylece ve adeta meşrutiyet devrinde olduğu gibi bir defa ilân edildikten sonra artık bir daha sonu gelmemek suretiyle kendi tabii haklarından mahrumiyete katlanması, cemiyetimizin iç durumu bakımından da uygun olma gerektir. Türk milleti gerekirse, kendi hayatı bahismevzuu olduğuna inanırsa, her vakit bu kararı almak kudretini daima dikkat ve tayakkuzla elinde tutmaktadır..... Bu itibarla burada Hükümet tarafından tehlikenin mevcudiyeti izah edilmedikçe milletin tabii haklarının bundan sonra olsun tahdidine gidilmemesini teklif ediyorum.¹⁰³²

Kürsüye gelen C.H.P. Erzurum Milletvekili General Vehbi Kocagüney sıkıyönetimin süresinin uzatılması lehinde konuştu. Kocagüney, savaşın bitmesine rağmen hâlâ sınırlardan top seslerinin duyulduğunu, Yakın Doğu ve Balkanlarda bombaların patladığını, tehlikenin daha geçmediğini, üstelik sıkıyönetim uygulamasının kamu hizmetinde, ekonomik ve siyasi hareketlerde hiçbir baskı yapmadığını, basının da serbest çalıştığını, tüm bu nedenlerle sıkıyönetimin altı ay daha uzatılmasının doğru olacağını bildirdi.¹⁰³³

C.H.P. Kastamonu Milletvekili Fahri Ecevit de Koraltan'ın düşüncelerine katılmadığını, savaşın sona ermesine rağmen tehlikenin Türkiye'nin yanı başında tehdit olmaya devam ettiğini, İstanbul'un, 700 000 kişilik nüfusu, üniversitesi ve basınıyla kozmopolit bir yapıya sahip olduğunu, tüm bunlar nedeniyle sıkıyönetim uygulamasının altı ay daha uzatılmasının doğru olduğunu savundu.¹⁰³⁴

D.P. Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çevik, 1940 yılında

¹⁰³² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:12, (04.12.1946), s.14.

¹⁰³³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:12, (04.12.1946), ss.14-15.

¹⁰³⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:12, (04.12.1946), ss.15-16.

sıkıyönetim ilan edildiğinde kendilerinin milletvekili olmadığını, eğer şu anda sıkıyönetimin sürdürülmesinin zaruri sebepleri varsa, bunun gizli bir celsede kendilerine açık olarak izah edilmesi gerektiğini söyledi.¹⁰³⁵ Fuat Köprülü de ülkenin içten ve dıştan bazı tehlikeler karşısında bulunduğunu kabul ettiklerini, fakat sıkıyönetimin bunun bir çaresi olmadığını söyledi.

Gaziantep milletvekili Cemil Said Barlas'ın da dahil olduğu bazı C.H.P. milletvekilleri Boğazlarda Sovyet isteklerinin ortada olduğu, bazı zararlı akımların gittikçe arttığı bir ortamda sıkıyönetimin gerekli olduğunu savundular.¹⁰³⁶ C.H.P. Aydın milletvekili Dr. Mazhar Germen, Köprülü'nün sıkıyönetimin zararlı akımlara karşı etkili olmadığı, dolayısıyla kaldırılması gerektiği düşüncesine katılmadığını, hükümetin gerekli tedbirleri almasına paralel olarak sıkıyönetimin de gerekli olduğunu savundu. Sıkıyönetim ilanının anayasaya uygun olduğunu, anayasaya göre sadece harp sırasında değil, harp durumunda da ilan edilebileceğini, Türkiye'nin de şu anda harp durumunda olduğunu iddia etti.¹⁰³⁷ C.H.P.'li Burdur Milletvekili General Fahrettin Altay ile Trabzon milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu da Türkiye üzerinde tehlikelerin devam ettiğini, Demokrat Parti'nin yapması gereken şeyin, tehlide karşı C.H.P. ile beraber hareket edip sıkıyönetimin uzatılmasına evet demek olduğunu belirttiler.¹⁰³⁸

Fuat Köprülü sözlerinin yanlış anlaşıldığını, sıkıyönetimin yeterli olmadığını söylemediğini, sıkıyönetimin zaruri olması şöyle dursun bilakis faydasız olduğunu belirtti. Köprülü sıkıyönetimden yarar görmediklerini şu cümlelerle ifade etti:

Bu gibi muzır fikirler en kuvvetli tezuhürlerini ve en kuvvetli tezahürlerini, en zararlı tesirlerini Sıkıyönetimin en kuvvetle tatbik edildiği zamanda göstermekten hali kalmadı. Yani, Sıkıyönetimle bunu önlemek kabil olmadığı anlaşıldı. Sıkıyönetimin yaptığı işlerden olarak yalnız son zamanlarda matbuatta seçimlere ait yazı yazdırmamak meselesini biliyoruz. Onun için Sıkıyönetim temdidi bir parti, bir iç siyaset meselesi midir, memleketin müdafaası mıdır, bunu tâyin lâzımdır. Açık söyleyelim ki, biz bunu bir Millî Müdafaa meselesi addetmiyoruz. Millî Müdafaa için, Hükümet istediği tedbirleri getirsin, istediği bütçeyi getirsin, istediği tahsisatı istesin, burada tereddüt etmeden derhal müttefikan kabul ederiz. Fakat hiçbir

---

¹⁰³⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:12, (04.12.1946), s.16.

¹⁰³⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:12, (04.12.1946), ss.16-18.

¹⁰³⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:12, (04.12.1946), s.20.

¹⁰³⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:12, (04.12.1946), ss.21-22.

zaman faydasını görmediğimiz, hatta harice karşı memleketi zayıf gösterecek ve hattâ bizzat Hükümeti zayıf gösterecek bir tedbirin lehinde bulunamayız. Çünkü Sıkıyönetimle idarei umur eden bir Hükümet hiçbir zaman kuvvetli ve sağlam bir Hükümet addedilemez.¹⁰³⁹

D.P. Afyonkarahisar milletvekili General Sadık Aldoğan, sıkıyönetimin sıkıyönetimliği kalmadığını, iktidarın sıkıyönetimi iki şey için istediği, bunlardan birincisinin halkın İstanbul'da miting yapmasını istememesi, ikincisinin ise istediği zaman gazeteleri kapatabilmesi olduğunu iddia etti. Bu iddia üzerine C.H.P. sıralarından büyük tepkiler gelmesi nedeniyle Aldoğan konuşmasını bitirdi.¹⁰⁴⁰ Bundan sonra Yozgat milletvekili İhsan Olgun, Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Mümtaz Ökmen ve Burdur milletvekili Orgeneral Fahrettin Altay, Aldoğan'ın iddialarının aksini ve sıkıyönetimin gerekli olduğunu savundular. Daha sonra yapılan oylamayla sıkıyönetimin süresi altı ay daha uzatılmış oldu.¹⁰⁴¹

6 ay sonra hükümet, ilan ve uzatma nedenleri aynen devam ettiği gerekçesiyle bir tezkere ile sıkıyönetimin tekrar uzatılmasını talep etti. Tezkere şu şekildeydi:

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına
27.V.1947

İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale ve Kocaeli İllerinde 23 Kasım 1940 tarihinde ilân edilmiş ve en son 1507 sayılı Kararla 23 Haziran 1947 tarihine kadar uzatılmış olan Sıkıyönetimin, ilânını ve sonraki uzatmaları gerektiren sebepler devam ettiğiinden, bitim tarihinden başlayarak altı ay daha uzatılması için gereğinin yapılmasına yüksek müsaadelerini rica ederim.

Başbakan
R. Peker¹⁰⁴²

Tezkere 28 Mayıs 1947 tarihinde Genel Kurul'da görüşüldü. Bu defaki görüşme öncekilerden daha sert üslupla gerçekleşti. İlk sözü alan D.P. Sinop Milletvekili Suphi Batur'un konuşması sık sık kesildi. Batur, sıkıyönetimin ancak savaş veya isyan durumlarında ilan edilebileceğini veya uzatılabileceğini, ülkede böyle bir durumun mevcut olmadığını, hükümetin sıkıyönetimi tamamen

---

¹⁰³⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:12, (04.12.1946), ss.23-24.

¹⁰⁴⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:12, (04.12.1946), s.25.

¹⁰⁴¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:3, Birleşim:12, (04.12.1946), ss.25-27.

¹⁰⁴² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), s.227.

siyasi bir araç olarak kullanmayı amaçladığını iddia etti. Bu anlayışın demokrasiyle izahının mümkün olmadığını, Türkiye’de demokrasiye gidildiğine içerde ve dışarıda kimsenin inanmayacağını söyledi. Matbuat Kanununda yapılan değişiklikle yayın kapatmanın önüne geçildiğini, fakat hükümetin sıkıyönetim aracılığıyla gazete ve matbaa kapatma tehdidiyle basın üzerinde baskı kurduğunu sözlerine ekledi. Türkiye’deki kanunların yeterliliğinin sıkıyönetimi gereksiz kıldığını, bu durumun askerlerin siyasete karıştırılmasının doğuracağı mahzurları da içinde barındırdığını ifade eden Batur, sıkıyönetimin uzatılması ile ilgili hükümetin bu tezkeresinin reddedilmesini istedi.¹⁰⁴³

D.P. Afyonkarahisar Milletvekili Hasan Dinçer de sıkıyönetimin kaldırılması yönünde bir konuşma yaptı. Dinçer, anayasada belirtilen sıkıyönetim ilanı gerekçelerinin bugün Türkiye’de bulunmadığını, kaldı ki savaş halinin ortaya çıkması durumunda Bakanlar Kurulu’nun tekrar sıkıyönetim ilan edebileceğini belirterek, bu nedenle anayasanın “muhtemel” değil, “baş gösteren” tehlikelerin bulunması durumunda sıkıyönetim ilan edilebileceğini hükme koyduğunu iddia etti. Sıkıyönetimde gazete ve matbaaların kapatılabileceğini, telgraf ve mektupların sansür edilebileceğini, eğlence yerlerinin kapatılabileceğini, şüpheli kimselerin sınır dışı edilebileceğini ve geceleri sokağa çıkma yasağı konulabileceğini, anayasaya göre böylesine özgürlükleri sınırlayabilecek bir uygulamanın da ancak ülke tehlikede olduğu zaman kabul edildiğini ve sürenin de mümkün olduğu kadar kısa tutulduğunu söyleyen Dinçer, yürürlükteki sıkıyönetimin sadece gazete kapatma ile meşgul olduğu izleniminin doğduğunu, çetelerle yıllardır mücadele eden Yunanistan’da bile sıkıyönetim olmadığını belirtti. Dinçer son olarak halk arasında dolaşan bir söylentinin aslı olup olmadığını da sordu. Bu iddiaya göre son olarak iki gazetenin kapatılması olayında¹⁰⁴⁴ Milli Savunma Bakanı İstanbul’a bizzat gönderilerek söz konusu gazetelerin kapatılması için emir vermiş, Sıkıyönetim Komutanının yazılı emir istemesi üzerine bunu da yapmıştı.¹⁰⁴⁵

Milli Savunma Bakanı Cemil Cahit Toydemir ise kendisinin ne İstanbul’a gittiğini, ne Sıkıyönetim Komutanıyla görüştüğünü ne de yazılı emir verdiğini söyleyerek bu iddiaları reddetti.¹⁰⁴⁶ C.H.P. Erzurum Milletvekili General Vehbi Kocagüney ise Sovyet tehlikesine ve Yunanistan’daki olaylara

---

¹⁰⁴³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), ss.227-228.

¹⁰⁴⁴ Adnan Menderes’in Kütahya’da yaptığı bir konuşmayı yayınladıkları gerekçesiyle “Tasvir” ve “Demokrasi” gazeteleri 24 Nisan 1947 tarihinde Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatılmıştı. Bu kararlar için bkz: *Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi*, Dosya no: 91174-1, Toplatılmasına Karar Verilen Matbualar, ss. D1,5,6,8,11.

¹⁰⁴⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), ss.228-229.

¹⁰⁴⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), s.230.

dikkat çekerek Türkiye üzerinde tehditlerin bitmediği gerekçesiyle sıkıyönetimin uzatılması lehinde konuştu.¹⁰⁴⁷

D.P. İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni ise konuşmasında sıkıyönetimin kanunsuz uygulamalarından bahsetti. Örnek olarak da son zamanlarda iki gazetenin kapatılması kararının Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından verilmesine rağmen davanın adliye mahkemelerinde görülmekte olduğunu söyledi. Çünkü Sıkıyönetim Kanununa göre bu davaya bakmak Sıkıyönetim Mahkemesinin görev alanı dışındaydı. Davaya bakma yetkisi adliye mahkemelerindeyse, gazeteleri kapatma yetkisi de aynı mahkemede olması gerekirdi.¹⁰⁴⁸

C.H.P. Siirt Milletvekili Ali Rıza Esen ve İçel Milletvekili Şefik Tugay'ın uzatma lehinde yaptıkları kısa konuşmalardan sonra kürsüye D.P. İstanbul Milletvekili Fuad Hulusi Demirelli geldi. Demirelli, uzatma lehinde konuşanların hiçbir gerekçe göstermediklerini, buna karşılık uzatma aleyhinde konuşanların söyledikleri gibi anayasada sıkıyönetim ilan veya uzatmayı gerektirecek gerekçelerin Türkiye'de mevcut olmadığını söyleyerek, hükümetin muhalif gazeteleri susturmak veya ülkeyi rahat bir şekilde yönetmek için sıkıyönetim süresinin uzatılmasını isteyebileceğini, ama kendilerinin buna izin vermemeleri gerektiğini bildirdi.¹⁰⁴⁹

D.P. Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çevik ise yaptığı konuşmasında altı ay önce Fahrettin Altay'ın sıkıyönetimin uzatılmasının gerekçesini komünizm tehlikesine dayandığını, bu nedenle kendisinin bu uzatmaya evet dediğini, fakat altı aydır yapılanların ortada olduğunu, kapatılan iki gazeteden biri olan Yarın'ın Cumhurbaşkanı'na hakaretten, Tasvir'in ise Menderes'in bir konuşmasını yayınlamaktan dolayı kapatıldığını, bu olayların gösterdiği gibi Sıkıyönetimin iç politikaya alet edildiğini iddia etti. Komünizmle mücadelenin sıkıyönetimle olamayacağını, bunun için öncelikle sefalet ve ıstırapla mücadele etmek gerektiğini sözlerine ekledi. Kulislerde Sıkıyönetimin uzatılmasının nedeni olarak bir muhtemel düşman saldırısına karşı ordunun hazırlıklı olması söylendiğini iddia eden Çevik, eğer böyle bir durum varsa gizli bir oturumda kendilerine durumun izah edilmesi gerektiğini, bu takdirde tüm D.P. milletvekillerinin destek vereceğini söyledi.¹⁰⁵⁰

C.H.P. İzmir Milletvekili Münir Birsnel, süre uzatımı aleyhinde yapılan

---

¹⁰⁴⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), s.230.

¹⁰⁴⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), ss.230-231.

¹⁰⁴⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), ss.233-234.

¹⁰⁵⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), ss.234-236.

konuşmalara verdiği cevapta Türkiye’de ve dünyada durumun altı ay öncesine göre daha iyi olmadığını, o günkü tehlikelerin bu gün de geçerli olduğunu, sıkıyönetimin varlığı için savaş hali veya savaş ilanının kaçınılmaz olduğu durumlar olması gerekmediğini söyledi ve anayasanın 86. maddesinde geçen “savaş ilan edecek bir durum baş gösterdiğinde” fıkrasını savaş tehlikesinden önce alınacak tedbirler olarak yorumladı. Sınırlarda yüz binlerce askerin eğlence olsun diye bekletilmediğini, Rus ve diğer savaşan orduların henüz terhis edilmediğini belirten Birsell, sıkıyönetimi Demokles’in kılıcı olarak tanımlayanlara cevap olarak da, sıkıyönetimin içte ve dışta bu vatana kötülük yapmayı düşünenlerin başında Demokles’in bir kılıcı olduğunu söyledi.¹⁰⁵¹

C.H.P. Antalya Milletvekili Rasih Kaplan da sıkıyönetimin uzatılma nedenlerinin bugün Türkiye’nin her tarafındaki vatandaşların bildiğini, sıkıyönetimin olmadığı Yunanistan’ın imrenilecek bir durumda olmadığını, Amerika’nın bile Türkiye’nin tehdit altında olduğunu bildiğini, yakın zamanda İçişleri Bakanının açıkladığı ve Sıkıyönetimin bulduğu (komünist faaliyetlerle ilgili) İstanbul-Ankara arasında yapılan yazışmaların tehdidin nerede olduğunu gösterdiğini söyledi.¹⁰⁵²

Daha sonra kürsüye D.P.’li Sadık Aldoğan geldi. Aldoğan’ın her zamanki sert üslubu bu konuşmada da kendini gösterdi. Sıkıyönetimin aleyhinde konuşurken sıkıyönetim uygulamasından örnekler gösterip “Bu tarife nazaran Sıkıyönetim Mutlakiyet İdaresine bile rahmet okutacak zalimane bir idare tarzıdır” deyince ortalık karıştı. Aldoğan, sözlerini geri alması isteğini reddedince Başkan tarafından kürsüden indirildi ve oturuma ara verildi.¹⁰⁵³ Oturum tekrar başlayınca da yapılan oylamayla Aldoğan, bir cumhuriyet kurumuna hakaret ettiği gerekçesiyle 15 gün Meclis çalışmalarına katılmaktan men edildi.¹⁰⁵⁴

Aldoğan’ın Meclis’ten atılmasından sonra ilk konuşmayı C.H.P. Balıkesir Milletvekili Süreyya Örgüven yaptı. Örgüven, Aldoğan’ın üslubunu eleştirdikten sonra sıkıyönetim konusuna geçti. Sıkıyönetim ilanı halinde anayasada sıkıyönetim durumunda hakların kısıtlanması ile ilgili tüm hükümlerin uygulanmayacağını, hangi hakların ne kadar kısıtlanacağını kanunla düzenleneceğini belirtti. Dünya savaşının bittiğini, fakat Türkiye üzerindeki tehdidin ne olduğunu ve ne taraftan geldiğini bugün herkesin bildiğini söyleyen Örgüven, ülkede asayişin hâkim olmasında sıkıyönetimin

---

¹⁰⁵¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), ss.236-238.

¹⁰⁵² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), ss.239-240.

¹⁰⁵³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), s.240.

¹⁰⁵⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), s.241.

de payı olduğunu iddia etti.¹⁰⁵⁵

C.H.P. Ankara Milletvekili Emin Halim Ergun, muhalefetin sıkıyönetimle özgürlüklerin kısıtlandığı iddialarına cevap verdi. Ergun, sıkıyönetim bölgesi içinde olan İstanbul'da son seçimlerde tam bir özgürlük ortamı olduğunu, bunun sonucu D.P.'nin 5 milletvekili dışında tüm milletvekillerini kazandığını, Çanakkale ve Edirne'de de D.P.'nin milletvekili kazandığını söyleyerek, bugün İstanbul'da her çeşit yayının serbestçe bulunduğunu belirtti.¹⁰⁵⁶

C.H.P. İstanbul Milletvekili Ali Rıza Arı ise, İstanbul'da 145 bin işçi olduğunu, bunların sadece 38 bininin İş Kanunu ile yönetildiğini, kendisinin işçi temsilcisi olarak İstanbul'daki işçilerden sıkıyönetimin Demokles'in kılıcı gibi olduğuna dair bir şikâyet duymadığını söyleyerek, işçiler adına açıklamada bulunduğunu iddia edenlerin bu konuda gelişigüzel konuşmalarını istedi.¹⁰⁵⁷

Tüm bu konuşmalardan sonra Başbakan Recep Peker söz aldı. Peker, sıkıyönetimin süresinin uzatılmasının Bakanlar Kurulunda derinliğine görüşülüp tartışıldığını ve süre uzatımının gerekli olduğuna kanaat getirildikten sonra konuyu Meclise getirdiklerini söyledi. Türkiye'de sükunetin korunması için sıkıyönetime ihtiyaç duymadıklarını, bunu yerine getirecek kanun ve kurumlara sahip olduklarını, fakat devletin bekası ve mevcudiyeti için sıkıyönetime nerede gereksinim olursa uygulayacaklarını belirtti. Peker, sıkıyönetimin uzatılmasının nedeninin sıkıyönetimin ilanı nedenlerinin aynı şekilde sürmesi olarak açıkladıklarını, muhalefet milletvekillerinin bunu anlamadığı için mümkün olduğunca izah edeceğini söyledi. Çok partili hayatta ülke ile ilgili önemli sorunlar konusunda iktidar ve muhalefet liderlerinin gerektiğçe görüşmesi gerektiğini, bunu kendilerinin de yapmaya çalıştığını belirtti. Savaşın sonra Türkiye üzerinde tehditlerin azalmadığını, bunun Doğu'da toprak, Boğazlarda ise üs talebi şeklinde devam ettiğini söyleyen Peker, buna karşı hazırlıklı olmak gerektiğini, dünyada artık stratejinin dış politika açısından çok önemli olması ve Boğazların da stratejik önemi dolayısıyla Boğazlar bölgesinde ve İstanbul'da sıkıyönetimin önemli olduğunu iddia etti. Peker, Doğu'da da tedbirler almanın gerekli olduğunu, fakat oradaki durumun sıkıyönetim ilanı açısından İstanbul kadar önem arz etmediğini söyledi. II. Dünya Savaşı'nın Almanların Danzing'i bahane ederek Polonya'ya saldırmasıyla başladığını, bugün Türkiye'nin Polonya'ya, Boğazların da Danzing'e benzemediğini, fakat Türkiye'ye saldırılamayacağı garantisini de kimsenin veremeyeceğini iddia etti. Peker,

---

¹⁰⁵⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), ss.241-245.

¹⁰⁵⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), ss.247-248.

¹⁰⁵⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), s.248.

orduya ayrılacak paranın ekonomiye harcanmasını, askerleri terhis etmeyi kendilerinin de çok düşündüğünü, fakat Türkiye üzerindeki bu tehditlerin kendilerine engel olduğunu, bu tehditler sürdükçe sıkıyönetimin kaldırılmasını da tehlikeli gördüklerini belirtti. Peker son olarak, Türkiye'nin konumunun Doğu'nun, Ortadoğu'nun, Yakın Doğu'nun ve Doğu Akdeniz'in kilittası durumunda olduğunu, o nedenle dünyanın yeni bir çatışmaya gitmesi durumunda Türkiye üzerindeki yükün hafifletilmesi için hazırlıklı olmak gerektiğini, bu anlayışla iktidar ve muhalefet partilerinin elbirliğiyle sıkıyönetimin süresini uzatmasının doğru olacağını söyleyerek sözlerini bitirdi.¹⁰⁵⁸

Başbakan'a cevap vermek üzere Celal Bayar kürsüye geldi. Bayar, dış politikada hükümetin kendilerini aydınlatmadığını, buna rağmen yine de dış politika konularında hükümeti desteklediklerini, fakat sıkıyönetimin farklı bir konu olduğunu söyledi. Sıkıyönetimin seçimleri eleştiren basını susturmak için kullanıldığını, İstanbul basınının susturulmasının tüm ülkeyi etkilediğini belirterek, hükümetten en azından ilk fırsatta sıkıyönetimi kaldıracakları açıklamasını beklediklerini ifade etti. Bayar, son söz olarak hükümetin sıkıyönetimi siyasi bir baskı aracı olarak kullanmak istediklerine inandıklarını söyledi.¹⁰⁵⁹ Peker de cevap olarak İstanbul Sıkıyönetim Komutanının tamamen vicdanına danışarak ve kanunlar dairesinde kararlar verdiğini, hükümetten herhangi bir telkin veya baskı görmediğini ileri sürdü. Gazetelerin kapatılması ile ilgili olarak da seçimlerden uzunca bir süre geçmiş olmasına rağmen seçimlerin ve Meclis'in meşruluğunu sorgulayan yayınların yapılmasının en büyük organ olan Meclis'in itibarını zedelediğini, buna izin verilemeyeceğini belirtti. Yarın gazetesinin kapatılmasının cumhurbaşkanıyla ilgili bir yazı dolayısıyla değil, devletin siyasi düzenini bozucu yayını nedeniyle gerçekleştiğini de iddia etti. Peker, bir gün Türkiye üzerindeki tehdit ve tehlikelerin kalkması durumunda sıkıyönetimi bir gün dahi uzatmayacaklarını da sözlerine ekledi.¹⁰⁶⁰

Bu konuşmadan sonra yapılan oylamada sıkıyönetimin söz konusu altı vilayette 23 Haziran 1947 tarihinden itibaren altı ay daha uzatılması kabul edildi.¹⁰⁶¹ Sıkıyönetimle ilgili bu dönemde başka bir tezkere gelmediğinden 22 Aralık 1947'den itibaren sıkıyönetim kaldırılmış oldu.

---

¹⁰⁵⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), ss.249-253.

¹⁰⁵⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), ss.253-254.

¹⁰⁶⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), ss.254-256.

¹⁰⁶¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:65, (28.05.1947), s.256.

3.3.2. Ölüm Cezalarının Onanması

Bu dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda 34 tane idam cezası onandı. Uşak'ın Ünal mahallesinden Mehmet Demiröz,¹⁰⁶² Diyarbakır'ın Kızılmehmet Köyünden Abdullah oğlu Hüsnü Arslan,¹⁰⁶³ Niksar'ın Çalca Köyünden Hâmit oğlu Ömer Arslan,¹⁰⁶⁴ İstanbul Pangaltı Babil sokağından Sekis oğlu Misak Kasarcan,¹⁰⁶⁵ Pütürge Jandarma erlerinden ve Merzifon'un Suçayı Köyünden Arslanoğlu Şevket Ateşgöz,¹⁰⁶⁶ Akşehir'in Saray Köyünden Halil Ünal,¹⁰⁶⁷ Kars'ın Ortakapı mahallesinden Grigori Niemso ve İstasyon mahallesinden Mustafa Sağır (SSCB lehine casusluktan dolayı),¹⁰⁶⁸ Silvan Hacıçerkeş'ten Abdullah oğlu Abdülhamit Takmak (Hâmidî Mollasor) ve Kırşehir Deveci köyünden Yusuf oğlu Hakkı Şahin,¹⁰⁶⁹ Küre'nin Mamacı köyünden Salih oğlu Hüseyin Kazan, Pervari'nin Bidar köyünden İsmail oğlu Yusuf Gürbüz,¹⁰⁷⁰ Salihli Mithatpaşa mahallesinden İsmailoğlu Halil Üneş, Trabzon'un Uzmesehor Köyünden Hasanoğlu Mehmet Aygün,¹⁰⁷¹ Sungurlulu Dursunoğlu Vâhit Kahraman,¹⁰⁷² Kadirli İlçesinin Fakıhbağ Mahallesinden Hasanoğlu Ahmet Yıldız,¹⁰⁷³ Akçaabat'ın Güzari Köyünden Hurşitoğlu Ahmet Sevim, Beyşehir'in Balkanda Köyünden Mustafaoğlu Mustafa Metlek,¹⁰⁷⁴ Emirdağ'ın Arslanlı köyünden Şükrüoğlu Ali Çelik,¹⁰⁷⁵ Kocaeli'nin Akmeşe Bucağına bağlı Kızılıklı köyünden Beytullahoğlu Salih Baştürk,¹⁰⁷⁶ Bandırma İlçesinin Sığırcı Bucağının Sığırcımedidiye köyünde kayıtlı bulunan ve İstanbul Sultanahmet Akbıyık Mahallesi Koyuncu sokağında 24/26 numaralı evde oturan Özdemiroğlu Ali Özdemir, Kütahya'nın Aslıhanlar köyünden Mehmetoğlu Süleyman Karakaya,¹⁰⁷⁷ Vakfikebir ilçesinin Ağır köyünden Hacı Ahmetoğlu Mehmet Akbulut ve Melikşe köyünden Mustafaoğlu Yusuf Bahadır,¹⁰⁷⁸

¹⁰⁶² T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:28, (08.01.1947), s.3.

¹⁰⁶³ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:30, (13.01.1947), s.10.

¹⁰⁶⁴ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:31, (15.01.1947), s.16.

¹⁰⁶⁵ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:32, (17.01.1947), s.20.

¹⁰⁶⁶ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:33, (20.01.1947), s.30.

¹⁰⁶⁷ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), s.94; Birleşim: 58, (09.05.1947), ss.149-162.

¹⁰⁶⁸ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:58, (09.05.1947), s.162.

¹⁰⁶⁹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:59, (12.05.1947), s.172.

¹⁰⁷⁰ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:60, (14.05.1947), s.186.

¹⁰⁷¹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:66, (30.05.1947), s.260.

¹⁰⁷² T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:6, Birleşim:70, (09.06.1947), ss.88-97.

¹⁰⁷³ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:7, Birleşim:12, (28.11.1947), s.229.

¹⁰⁷⁴ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:8, Birleşim:20, (22.12.1947), s.128.

¹⁰⁷⁵ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:9, Birleşim:31, (16.01.1948), s.43.

¹⁰⁷⁶ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:9, Birleşim:34, (23.01.1948), s.86.

¹⁰⁷⁷ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:11, Birleşim:53, (30.04.1948), s.227.

¹⁰⁷⁸ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:68, (17.06.1948), s.132.

Rize'nin Pazar ilçesi Zigamisüflâ köyünden Osmanoğlu Sadık Kutan,¹⁰⁷⁹ Muş'un Bağlumelik köyünden olup Ahino köyünde oturan Hassooğlu Nezir Toplu,¹⁰⁸⁰ Koçarlı Bucağına bağlı Çallısağır köyünden Alioğlu Mehmet Sökeli,¹⁰⁸¹ Adana'nın Sofubahçe mahallesinden Memooğlu Ali Kaya,¹⁰⁸² Bitlis'in İnönü Mahallesinde kayıtlı Mehmetoğlu Abdülâziz Karayel ile Bursa'nın Yenişehir İlçesi Kurtuluş mahallesinde kayıtlı Alioğlu Şevket Ödemiş,¹⁰⁸³ Lapseki'nin Karaömerler köyünden Raşitoğlu Ahmet Gür,¹⁰⁸⁴ Serik İlçesinin Üçtepe Köyünden Mehmetoğlu Mahmut Küçükkurd,¹⁰⁸⁵ Süveydiye'nin Mağaracık Köyünden Reşitoğlu Ali Dip,¹⁰⁸⁶ 87. Piyade Alayı 3üncü Tabur Karargâh erlerinden İsaoglu Mahmut Özdemir'in idam cezaları onandı.¹⁰⁸⁷

Haklarında idam cezası verilen iki kişinin cezalarında ise indirim yapıldı. 3. Ordu Müfettişliği 103. Oto. Taburu Birinci Bölük erlerinden Tortum'lu İsmail oğlu Kemal Bedir'in ölüm cezası 18 yıl,¹⁰⁸⁸ Erzurum'un Yeğenağa mahallesinden Yusuf kızı Şahende Sakmak'ın ölüm cezası 20 yıl ağır hapse çevrilirken,¹⁰⁸⁹ Mardin'in Savurkapı mahallesinden Mehmet Hamdi Kızı Harda Güngör'ün hüküm infazı ise, suç ortağının yargılanması sonuna kadar tehir edildi.¹⁰⁹⁰

3.4. Danıştay ve Sayıştay Seçimleri

669 sayılı Şurayı Devlet Kanunu'nun 3. maddesine göre Danıştay Başkanı, Daire Başkanları ve üyeleri İçişleri ve Adalet Bakanlarının bulunduğu İçişleri ve Adalet komisyonlarının birleşerek göstereceği üç katı aday arasından TBMM tarafından seçiliyordu.¹⁰⁹¹ 16 Haziran 1934 tarih ve 2514 sayılı Divanı Muhasebat Kanunu'nun 4. maddesine göre ise Sayıştay Başkanı, Daire Başkanları ve üyeleri, TBMM Bütçe, Sayıştay ve Maliye komisyonlarının

¹⁰⁷⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:72, (16.06.1948), s.217.

¹⁰⁸⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:15, Birleşim:31, (13.01.1949), ss.76.

¹⁰⁸¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:15, Birleşim:39, (31.01.1949), s.303.

¹⁰⁸² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:73, (20.04.1949), s.500.

¹⁰⁸³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:9, (25.11.1949), s.176.

¹⁰⁸⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:10, (28.11.1949), s.208.

¹⁰⁸⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:21, (23.12.1949), s.427.

¹⁰⁸⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:23, Birleşim:26, (06.01.1950), s.56.

¹⁰⁸⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:23, Birleşim:26, (06.01.1950), s.57.

¹⁰⁸⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:57, (07.05.1947), s.94; Birleşim: 58, (09.05.1947), ss.149-162.

¹⁰⁸⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:74, (21.06.1948), ss.296-302.

¹⁰⁹⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:10, (28.11.1949), ss.206-208.

¹⁰⁹¹ "Şurayı Devlet Kanunu", 3. madde, *Resmî Ceride*, 7 Kânunı Evvel 1341. sayı 238.

birleşerek göstereceği en az iki katı adaylar arasından TBMM tarafından gizli oy ve mutlak çoğunlukla seçiliyordu.¹⁰⁹² VIII. dönemde T.B.M.M. Genel Kurulu'da Danıştay için Danıştay Başkanlığı, Danıştay 1., 4. ve 6. Daire Başkanlıkları ve 15 boş üyelik için; Sayıştay için ise 1 Daire Başkanlığı ve 2 boş üyelik için seçimler yapıldı.

3.4.1. Danıştay Seçimleri

Bu dönemde Genel Kurul'da Danıştay için ilk seçim 10 Şubat 1947 tarihinde yapıldı. Danıştay'da ihdas edilen Altıncı Daire Başkanlığı ile boş 3 üyelik için yapılan oylamaya 279 milletvekili katıldı. Oylama sonucu Danıştay Üyesi 208 oyla Fazıl Özelçi Danıştay Başkanlığı'na seçildi. Aynı gün 3 adet 6. Daire üyelikleri için de seçim yapıldı. Yapılan oylamaya 298 milletvekili katıldı. Danıştay Kanun Sözcülerinden Tevfik Gerçeker 201, Maliye Müşavir Avukatlarından Abdurrahman Şeref Hoccoğlu ise 154 oy alarak üye seçildiler.¹⁰⁹³ Üçüncü üye olarak hiçbir aday yeterli oyu alamadı. Üçüncü üyelik seçimi için 43. Birleşimde yine oylama yapıldı, fakat yine sonuç alınmadı. En fazla oyu alan iki aday arasında yeniden bir oylama yapıldı. Sonuçta Danıştay Başyardımcılarından Ziya Önen 245 milletvekilinin 162'sinin oyunu alarak üye seçildi.¹⁰⁹⁴

Danıştay'da boş bulunan 3 üyelik için 16 Mayıs 1947 tarihinde ikinci defa seçim yapıldı. 288 üyenin katıldığı oylamada Danıştay Başyardımcısı Arif Onan 173, Vergiler Temyiz Komisyonu Üçüncü Daire Başkanı Cemal Yorulmaz 172 oy alarak üye seçildiler. 3. üyelik için ise 152'ser oy alan Ekonomi Bakanlığı Madenler Genel Müdürü İbrahim Senil ve Maliye Bakanlığı Tahsilat Genel Müdürü Hükmü Arkök arasında çekilen kura sonucu İbrahim Senil üye olarak seçilmiş oldu.¹⁰⁹⁵

Geel Kurul'da diğer bir seçim Danıştay'da açık bulunan Dördüncü Daire Başkanlığı ve açık bulunan 6 üyelik için 18 Şubat 1948 tarihinde yapıldı. Seçim sonucunda 296 üyeden 167'sinin oyuyla Danıştay Üyesi Tevfik Talât Hitay Dördüncü Daire Başkanlığı'na seçildi. Açık bulunan üyelikler için ise ilk turda 309 üye oy kullandı. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Zatişleri Genel Müdürü Dr. Salih Tezcaner 230, Maliye Bakanlığı Tahsilat Genel Müdürü

---

¹⁰⁹² "Divanı Muhasebat Kanunu", 4. madde, **Resmî Gazete**, 25 Haziran 1934. sayı 2735.

¹⁰⁹³ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:42, (10.02.1947). ss.113, 115.

¹⁰⁹⁴ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:43, (12.02.1947). ss.137, 138, 141.

¹⁰⁹⁵ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:5, Birleşim:61, (16.05.1947). ss.193, 194.

Hükmü Arkök 184, Danıştay Kamu Sözcüsü Rasim Öngör ise 157 oyla üye seçildi. İkinci oylamada 240 oyun 172'sini alan Tarım Bakanlığı eski Müsteşarı Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu üye seçildi.¹⁰⁹⁶ 20 Şubat 1948 tarihindeki üçüncü oylamada ise 302 oyun 185'ini İçişleri Bakanlığı Vilayetler İdaresi Genel Müdürü Hilmi Balcı, 167'sini Danıştay Başmüsaviri Celal Bingöl olarak üye seçildiler.¹⁰⁹⁷

Danıştay'da açık bulunan iki üyelik için 9 Haziran 1948 tarihinde de seçim yapıldı. 283 oyun verildiği seçim sonucunda Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Hukuk Müşaviri Rifat Göksu 156, Danıştay Kanun Sözcüsü Vecihi Tönük 150 oy olarak açık olan üyeliklere seçildiler.¹⁰⁹⁸

Danıştay Birinci Başkanlığı için ise 28 Nisan 1949 tarihinde yapılan seçimde 264 oyun 163'ünü alan Danıştay Birinci Daire Başkanı Salâhattin Odabaşıoğlu Başkanlığına seçildi.¹⁰⁹⁹

Bu dönemde Danıştay için son seçim 16 Şubat 1950 tarihinde yapıldı. Danıştay Birinci Daire Başkanlığı için yapılan seçime 210 üye katıldı. Danıştay Üyesi Avni Türel 157 oy almasına rağmen yeter sayı olmadığı için aynı gün bir sonraki oturumda tekrar oylama yapıldı. Sonuçta Avni Türel kullanılan 262 oyun 207'sini alarak Birinci Daire Başkanlığı'na seçilmiş oldu. Danıştay'da açık bulunan bir üyelik için de aynı gün oylama yapıldı. Kullanılan 224 oyun 140'ını Danıştay Kanun Sözcüsü Celil Berkman aldı. Fakat yine yeter sayı yoktu. Bir sonraki oturumda Celil Berkman, kullanılan 289 oyun 188'ini alarak Danıştay Üyeliğine seçildi.¹¹⁰⁰

3.4.2. Sayıştay Seçimleri

Sayıştay üyesi Emin Rifat Ayla'nın emekli olması dolayısıyla açık bulunan üyelik için 12 Şubat 1947 tarihinde seçim yapıldı. Oylamaya 255 milletvekili katıldı. Sonuçta Başdenetçi Fuad Beşkardeş 191 oyla üye seçildi.¹¹⁰¹

Sayıştay'da, yaş haddinden emekliye ayrılan Hüseyin Alim Özgen'in yerine açık bulunan Daire Başkanlığı için ise 27 Nisan 1949 tarihinde seçim yapıldı. Sonuçta Sayıştay Üyesi Mehmet Ali Apak 234 oyun 130'unu alarak

---

¹⁰⁹⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:44, (18.02.1948). ss.235-238.

¹⁰⁹⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:10, Birleşim:45, (20.02.1948). s.306.

¹⁰⁹⁸ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:12, Birleşim:69, (09.06.1948). s.150.

¹⁰⁹⁹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:18, Birleşim:77, (28.04.1949). s.720.

¹¹⁰⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:24, Birleşim:48, (16.02.1950). ss.698, 714.

¹¹⁰¹ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:4, Birleşim:43, (12.02.1947). s.138.

Daire Başkanlığına seçildi.¹¹⁰²

Genel Kurul'da Sayıştay için son seçim 2 Aralık 1949 tarihinde yapıldı. Sayıştay Üyesi Mehmet Ali Apak Daire Başkanı olarak seçildiği için Sayıştay'da bir üyelik açık bulunmaktaydı. Sayıştay Murakıplarından Ahmet Rakım Savcı, oylamaya katılan 199 üyenin 110'unun oyunu almasına rağmen yeterli çoğunluk olmadığı için, seçim bir sonraki birleşimde tekrar edildi. 5 Aralık 1949'da yapılan ikinci oylama sonucu 235 oyun 122'sini alan Savcı, Sayıştay Üyeliği'ne seçildi.¹¹⁰³

---

¹¹⁰² *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:18, Birleşim:76, (27.04.1949). s.682.

¹¹⁰³ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:22, Birleşim:13, (05.12.1949). s.56.

EKLER:

Ek 1: Cumhurbaşkanı'nın Meclis'i Açış Nutukları

Ek 2: Komisyon Üyelikleri

Ek 3: VIII. Dönemde T.B.M.M. Genel Kurulu'nda Kabul Edilen Kanunlar (Bütçe ile ilgili kanunlar hariç)

EK 1: CUMHURBAŞKANININ T.B.M.M.'Yİ AÇIŞ KONUŞMALARI

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 1 Kasım 1946 Tarihinde T.B.M.M. Birinci Toplantıyı Açış Konuşması¹¹⁰⁴

Sayın Milletvekilleri:

Sekizinci Büyük Millet Meclisinin Birinci toplantısını açıyorum. Milletvekillerini sevgiler ve saygılarla selâmlarım. Türk Milletinin tek dereceli seçimle beliren iradesi, yeni Büyük Millet Meclisimizi vazifeye çağırmıştır. Memleketin içerde ve dışarda ehemmiyetli meselelerini, doğru ve sağlam tedbirlere bağliyacaksınız. Çalışmalarınıza, milletimizin her suretle yardımcı olacağına şüphemiz yoktur.

Cumhuriyet Hükümeti, memleketin malî ve ekonomik işlerini ön plâna almıştır. Hükümet bu yolda geniş ve esaslı tedbirlere cesaretle girmiştir. Dikkatli ve devamlı çalışmaların, zamanla, memlekette geçim şartlarını iyileştireceğine kuvvetli ümidimiz vardır. Türk parasının içerde ve dışarda hakikî değerlerini birbirine yaklaştırma teşebbüsünün, mahsullerimizi dış piyasalarda değerlendireceğini umuyoruz. 'Büyük Meclise takdim olunan yeni bütçe, memleketin bayındırlık ve savunma ihtiyaçlarıyla beraber, memurların geçiminde ve köy okullarının yapılmasında yardım tedbirleri düşünmüştür. Büyük Meclisin kıymetli incelemesinden geçtikten sonra, yeni bütçenin denk karakterini muhafaza ederek, memleketin birçok dertlerini hafifleteceğine güveniyoruz.

Maliyede ve ekonomide geniş ölçüde hissolunan bir iyilik vücuda gelmesi, zamana bağlı olduğunu takdir buyurursunuz. Her şeyden evvel bütün dünyayı tesirinde tutan şartların iyiliğe doğru dönmesi, birinci derecede ehemmiyetlidir. Memlekette istihsalin artması gibi, milletler arasında ticaretin kolaylaşıp genişlemesi, hususiyle milletlerarası siyasi durumda huzur ve emniyet teessüs etmesi, temel şarttır.

Sayın Milletvekilleri:

Dış politikada emniyet meselesi, şüphesiz ki bütün meselelerimizin en önünde bulunuyor. İkinci Cihan harbinin, milletlerarasında umumi bir barışla kapanması, her memleket gibi, bizim için de en kıymetli arzudur. Barış

---

¹¹⁰⁴ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:1, Cilt:2, Birleşim:1, (01.11.1946), ss.3-5.*

Konferanslarını dikkatle takip ederken, memleketimiz, Montrö mukavelesinin tadili meselesiyle karşılaşmıştır. Biz Montrö Sözleşmesinin, yeni şartlara uygun ve Montrö'nün açıkça söylediği usuller ve hudutlar içinde iyileştirilmesi lüzumunu takdir ediyoruz. Sözleşmenin, milletlerarası bir konferansta görüşülmesini iyi niyetle alıyoruz. Türkiye'nin, toprak bütünlüğünü, egemenlik haklarını sağlayan esaslar içinde, bütün ilgililerin meşru menfaatlerini gözönünde tutan değişimleri, geniş yürekle karşılayacağız. İkinci Cihan harbi içinde, Montrö Sözleşmesine, tarafımızdan en büyük dikkatle riayet edildiğine tam bir vicdan istirahatiyle kanmış bulunuyoruz. Montrö Sözleşmesinin, Mihver Devletlerinin faydalarına olarak uygulandığı iddiası, açık bir surette haksızdır. Biz, hareketlerimizin hakem incelemesine ve hükmüne arzolanmasından çekinmiyoruz. Birleşmiş Milletler Antlaşmasında, bizim için ve bütün ilgili milletler için, Boğazlar meselesinde de her türlü teminatı görüyoruz. Hep beraber, hükümleriyle bağlı olduğumuz Birleşmiş Milletler Andlaşmasının toprak bütünlüğü ve egemenlik hakları kayıtlarına riayet edildikçe, Sovyetler Birliği ile aramızdaki münasebetlerin düzeltilmesine ve iyileşmesine hiçbir engel olmamak lâzımdır. Sovyetler Birliği ile, dostça ve emniyetle iki komşu olarak münasebette bulunmak, ciddi ve samimî arzumuzdur.

Diğer bütün komşularımızla ve daha uzak memleketlerle münasebetlerimiz, dâvasız ve dostçadır. Aramızda, siyasi ve ekonomik münasebetleri genişletmek için her fırsattan istifade ediyoruz.

Milletimizin kıymetini hakkiyle takdir ettiği, bir ittifak antlaşmasıyla bağlı olduğumuz Büyük Britanya ile en iyi dostluk münasebetleri içinde bulunmakla bahtiyarız. (Alkışlar)

Birleşik Amerika ile temas ve münasebetlerimiz, yeni dünyanın bu büyük ve şanlı demokrasisi ile aramızdaki dostluğu hergün daha ziyade kuvvetlendiren karşılıklı gayret ve hamlelerle genişlemektedir. (Alkışlar)

Birleşmiş Milletler teşkilâtının, bütün milletler için adalet ve eşitlik içinde tesirli bir barış vasıtası haline gelmesi için, medeniyet ve insanlık ülküsü güden milletlerin gösterdikleri ciddi gayrete, Türk milleti, azimle ve hayranlıkla katılmaktadır. (Alkışlar)

Fransa ile aramızdaki samimi dostluk, müşterek ideallere bağlılıktan doğan hızla, hergün yeni ve mesut tezahürler kaydetmektedir.

Yunanistanla münasebetlerimizin, dostluk ve güvenle dolu olan mahiyetini çok kıymetli tutuyoruz ve daima genişleyeceğine kuvvetli ümit besliyoruz. (Alkışlar)

Mısırda aramızdaki münasebetlerin, dostluk içinde genişlemesi ümitlerini memnunlukla besliyoruz. Majeste Kralın, külfetsiz ve gayri resmî

olarak, memleketimizin bir köşesini ansızın şereflendirmesinin, bu memleketin, Mısır milleti ve hükümdarına karşı olan engin sevgilerini meydana çıkarmıştır. (Alkışlar)

Lübnan Cumhuriyetinin sayın başkanını, seçkin bir heyetle misafir etmekten, bu sene memleketimiz, ayrıca sevinç ve şeref duymuştur.

Dost ve kardeş İran'ın mâruz kaldığı güçlükleri yenerek, yakın bir gelecekte, şanlı mazisine lâıyk bir huzur ve gelişmeye mazhar olmasını candan temenni ediyoruz. (Alkışlar)

Arap memleketleriyle münasebetlerimizin, bahtiyar bir gelişme içinde, dostça ilerlemesi için ciddi bir arzu besliyoruz. (Bravo)

Komşumuz Bulgaristanla, barış ve huzur içinde, iyi münasebetlerimizin gelişmesini temenni etmekteyiz.

Sayın arkadaşlarım;

Cihanda hakiki bir barışın kurulması, aziz dileğimizdir. Türk milleti, her milletin, bağımsızlık ve şerefle barış hayatına girmesini samimi olarak arzu eder.

Aziz Milletvekilleri;

Bu sene üç büyük seçim geçirdik. Bir çok güçlükler ve tecrübesizlikler içinde, aylarca, çetin tartışmalar oldu. Bu memleketin iyiliğini istemiyenler, seçim çekişmelerinin, memlekette karışıklıklar ve ayaklanmalar çıkarmağa ümit bağladılar. (Kahrolsunlar sesleri) Türk milleti, büyük bir millî imtihanı, muvaffakiyetle verdi ve memleketin kaderini ve daha iyi yolda yürümesini benimseyen vatandaşların vatanseverliği, her güçlüğü yendi. Memleketin idaresi, milletin vatanseverliğine dayanarak, her yerde huzuru ve kanunu muhafazaya muktedir oldu. En çetin tartışma günlerinde, memleketin huzurunu muhafaza edebilen idare cihazımıza yürekten teşekkür borcumuzdur. (Alkışlar)

Memleket idaresinde, iktidarın, serbest seçimle tâyini olunması ve karşı fikir ve kanaatlerin memleket hayatında serbestçe söylenmesi ve tesir etmesiyle, halk idaresinin ileri merhalesi muvaffakiyetle kurulmuştur. Artık, Büyük Mecliste, belediye ve il idarelerinde, karşılıklı siyasi partilerle çalışıyoruz. Bu devrin feyizli bir surette işliyeceğine ve her yeni seçimin daha az sıkıntılı ve eksikler daha ziyade düzeltilmiş olarak geçeceğine inanıyoruz.

Şimdi bütün gayretimiz, fikir ve parti ayrılıklarının vatandaşlar arasında düşmanlık yapmamasına yöneltilmiştir. Memleketin muhtelif yerlerinde, muhtelif zamanlarda, vatandaşlarımızla yakından temas ediyoruz. Hiç kimse, düşmanlık istemiyor. Vatandaşlar arasında saygı ve güven, ufak dikkatlerle

muhafaza edilebilecek kadar köklüdür. Hususiyetle dış tehlike karşısında, her partiden vatandaşlar şuurlu bir vatanseverlik duygusu içindedirler. Siyasi partiler hayatı bu yolda geliştikçe, memleketin hürriyet içinde ilerlemesi, büyük kuvvet aldıktan başka, bu hal, memleket müdafaası için de geniş teminat olacaktır. Bağımsız veya bir siyasi partiye mensup vatandaş, karşı parti mensuplarının elinde bulunan hükümetin, cumhuriyet hükümeti olarak vazife görebileceğine inandıkça, yeni siyasi hayatımız temelleşecek ve feyizlenecektir. Biz, vatandaşlarımızla temaslarımızda, hep bu esasları anlatmağa çalışıyoruz ve pek iyi anlayışla da karşılaşıyoruz.

Millî hayatın gelişmesinde güç olan safha, siyasi fikir ihtilâfları perdesi arkasında karışıklığı, vatandaşları birbirine düşürmeyi hedef tutacakların, açık ve örtülü faaliyetleridir. Eğer, vatanseverliği temel tutan ve bu mecliste şerefle milleti temsil eden siyasi partiler ve bağımsızlar uyanık olurlar ve partiler üstündeki memleket dâvalarını kavramakta ve birbirlerine yardım etmekte anlayış gösterirlerse, memleketi kötü niyetlere karşı koruyup, hürriyet içinde ilerleteceğimize hiç şüphem yoktur. (Bravo ve alkışlar)

Sayın Milletvekilleri;

Vatansever çalışmalarınızın ve Türk milletine kıymetli hizmetlerinizin, Sekizinci Büyük Millet Meclisi tarihine şeref vereceğine yürekten inanıyoruz. (Sürekli alkışlar)

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 1 Kasım 1947 Tarihinde T.B.M.M. İkinci Toplantıyı Açış Konuşması¹¹⁰⁵

Sayın Milletvekilleri;

8. nci Büyük Millet Meclisinin İkinci Toplantısını açmakla şeref duymaktayım. Yüksek Kamutayı sevgi ve saygılarla selâmlarım. (Alkışlar).

8. nci Büyük Millet Meclisinin millet mukadderatını eline aldığı günden bu yana, dünya ahvali, insanlığın özlediği barış ve güveni sağlayacak dereceye erişmekten henüz uzak olduğu gibi, Avrupa'nın ekonomik durumu da önümüzdeki aylar içinde bütün milletleri gitgide daha fazla endişeye düşürecek bir mahiyet almaktadır.

Büyük Meclisin ve Cumhuriyet Hükümetinin bu şartlar karşısında ilk kaygısı, herşeyden önce memleketin selâmet ve emniyetini, her zamanki gibi, gözönünde bulundurmak olacaktır. (Bravo sesleri alkışlar).

Bu sebeptendir ki, yüksek tasvibinize sunulmuş bulunan yeni yıl bütçesinde, gelirin büyük kısmının Millî Savunma ihtiyaçlarına ayırdığını göreceksiniz. Millî Savunmaya ayrılmış olan ödeneğin, gelecek yıl içinde bütün ihtiyaçlara yetmemesi ihtimalini de Hükümet, gözönünde tutmaktadır. Vatan bütünlüğünün ve millet bağımsızlığının dayancı olan Cumhuriyet Ordularını modern silâh ve cihazlarla daha çok kuvvetlendirmek yolundayız. (Sürekli alkışlar). Yurt müdafaasında, Kahraman Ordumuzun, şanlı mазisine yakışan şekilde, vazifesini yapacağına inanımız tamdır. (Bravo sesleri, alkışlar).

Sayın Milletvekilleri;

Cumhuriyet Hükümeti bugünkü iç ve dış şartların elverdiği imkânlar nispetinde, memleketin ekonomik işlerini ve bunların başında geçim zorluğu meselesini ön plâna almış bulunuyor. Hükümetçe başvurulacak sürekli tedbirlerin ve milletçe gösterilecek anlayış ve yardımların bu çetin konuda verimli olacağını umuyoruz.

Harb faciasının neticeleri olarak en zengin memleketlerde dahi tazyikini artıran ve bütün dünya milletlerini her bakımdan türlü fedakârlık ve mahrumiyetlere katlanmak zorunda bırakan eşsiz sıkıntılar, bizi de, milletçe ve Devletçe hayatın her sahasında, daha ciddi tasarruf gayretlerine götürecek bir dereceye varmıştır.

Sayın Milletvekilleri;

Memleketin ekonomik kalkınması, aynı zamanda dünyanın karşılaştığı çeşitli yoksunluklar, istihsalin artırılması dâvasına her zamandan fazla önem

¹¹⁰⁵ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:2, Cilt:7, Birleşim:1, (01.11.1947), ss.2-5.*

verdiriyor. Bunun içindir ki, tarımda, endüstride, madenlerimizde rasyonel ve makineli çalışma usullerini sağlayacak malî ve teknik her vasıtaya başvurarak, bu alanlarda istihali mümkün olduğu kadar fazlalaştırmak, Cumhuriyet Hükümetinin en ehemmiyetli görevi olacaktır.

Endüstri ve maden işletmelerimiz verimlerini artırmakta devam etmişlerdir. Yurttaşlara yeni iş sahaları sağlayacak olan kalkınma programımızı süratle gerçekleştirmek zorundayız.

Çiftçiyi topraklandırma işine dikkatle, adaletle devam edilecektir. Cumhuriyet idaresinin temel umdelerinden saydığımız bu işe, gereken yerlerde başlanmıştır.

Her sahada çalışan işçilerin yaşama seviyelerinin yükseltilmesi, çalışanlarla çalıştıranlar arasında, karşılıklı menfaat istismarına meydan vermiyen ahenkli işbirliğinin sağlanması ve bu suretle Türk Demokrasisinin sosyal adalet idealine doğru gelişmesi, Hükümetçe üzerinde durulması gereken esaslı tedbirlerdir.

Vergi sistemimizi, bu arada gümrük tarifesini düzeltme ve iyileştirme yolundaki çalışmalar devam edecektir. Büyük Meclise sunulmuş olan Gelir Vergisi tasarısının, değerli incelemeleriniz neticesinde kanunlaşması, bu sahada hayırlı bir adım olacaktır.

Yurt içinde salim bir fiyat seviyesine ulaşabilmek için ithalât ve ihracatımızın, dünya piyasalarının müsaadesi nispetinde, serbest dövizle yürütülmesine, çeşitli istihsal ve ulaştırma vasıtalarının ve halk kütlelerinin ihtiyaç maddelerinin tahditsiz ithaline çalışılacaktır.

Adalet işlerinin kolaylık ve sadelikle görülmesi için usul kanunlarında gerekli değişiklikler yapılmak üzere tasarıları hazırlanmıştır. İlk mahkemelerle Yargıtay arasında «Üst mahkemeler» kurulması, halkın adalet cihazına olan güvenini artıracak ve ihtiyaçlarını karşılayacaktır.

Doğu ve Güney illerinde başlanmış olan demiryolu inşaatı ilerlemektedir. Ele alınmış olan limanların yapılması işlerine devam ediliyor. Yolların modern usullerle yapım ve bakımına ehemmiyet verilecektir.

İkinci Dünya Harbi yıllarında yıpranan ulaştırma vasıtalarını yenilemek için harcanan gayretler verimini göstermeğe başlamıştır. Ulaştırma ihtiyaçlarımızı memleket içinde karşılamak için gerekli endüstrinin kurulmasına hız verilmiştir.

Halka daha iyi bir tıbbî bakım temin etmek üzere bu yıl içinde yeni hastaneler açılmış, mevcutlara yeni yataklar ilâve edilmiştir. Koruyucu hekimliğin müspet neticelerini köylere kadar ulaştıracak sağlık plânı ve sağlık

sigortaları tasarıları Yüksek Meclise sunulacaktır.

Köylerde öğretimin yapılması faaliyeti devam ediyor. Bu yıl Köy Enstitülerinden iki bine yakın öğretmen iş başına gönderilmiştir. Okul binası inşasında güçlük çeken köylüye yardım olmak üzere genel bütçeden illere ödenek ayrıldığı gibi, öğretmenlere toprak temini yerine, yeter ücret sağlanmış, kendilerinin okullardaki uygulama bahçeleri topraklarından faydalanmaları esası kabul edilmiştir. Bütün ilk öğretim maaşlarının genel bütçeye alınması, eğitim teşkilâtı bakımından hayırlı olacaktır. (Bravo sesleri, alkışlar).

İller idaresini Anayasanın yetki genişliği ve görev ayrılığı esaslarına göre yeniden düzenlemek, mahallî idarelerimize yükledikleri hizmetleri başarmağa imkân verecek kaynaklar sağlamak, Hükümetin, ehemmiyetle üzerinde duracağı konulardır.

İç idaremizde türlü emniyet teşkillerini birleştirerek tek bir Cumhuriyet zabıtası kurmak yolundaki çalışmalar önümüzdeki yıl bitecek ve gerekli tasarılar Büyük Meclise sunulacaktır.

Sayın Milletvekilleri:

Dış politikada başlıca amacımız, dünyada barışın gerçekleşmesine hizmet etmek, milletlerin hasretle bekledikleri müşterek güvenin yerleşmesine elimizden geldiği kadar yardımda bulunmaktır. (Alkışlar.) Hiç kimseye karşı tecavüz emeli beslememekteyiz; fakat, toprak bütünlüğümüze, haklarımıza karşı herhangi bir tecavüz emeli beslenmesine de asla müsaade etmiyeceğiz. (Asla sesleri, sürekli alkışlar.) Bu, bizim türlü imtihanlardan geçmiş dürüst ve açık siyasetimizdir. Bu siyaseti takip ederken, Türkiye Cumhuriyeti, milletlerarası dostluk, anlaşma ve işbirliği gayretlerine devam etmek yolunda hiçbir fırsatı kaçırmıyacaktır. Bunun içindir ki, bütün milletlerin susadıkları dünya barışını sağlamak ve medeniyeti tam bir yıkıntıdan korumak vazifesini üzerine alan Birleşmiş Milletler Kuruluna samimî olarak bağlı bulunuyoruz. (Alkışlar.)

Sayın Milletvekilleri:

Milletlerin hak ve hürriyetleri uğruna atıldığı harbde en ağır fedakârlıklara katlanmak yüzünden bugün çetin zorluklarla karşılaşan, bu güçlükleri yenmek için hergün yeni yeni mahrumiyet ve fedakârlıklara göğüs geren müttefikimiz Büyük Britanya ile münasebetlerimiz, müşterek ideal ve menfaatlerin perçinlediği kuvvet ve samimiliği muhafaza ediyor. (Bravo sesleri, sürekli alkışlar.) Asil İngiliz milletinin, yüksek meziyetleri sayesinde, bu savaştan da kısa zamanda muzaffer çıkacağına asla şüphemiz yoktur. (Alkışlar.)

Amerika Birleşik Devletleri ile sıkı dostluk bağlarımız hergün daha fazla kuvvetlenmektedir. (Alkışlar.) Türk milletinin, dünyanın bu köşesinde,

samimî ve inanılır bir barış unsuru olduğunu, ve Türkiye'nin meşru müdafaa imkânlarının artmasıyla dünya sulhunun da sağlanacağını takdir eden Büyük Demokrasinin, bize yardımda bulunmak kararını vermesi, sulh alanındaki eşsiz gayretlerinin yeni bir delilidir. (Alkışlar.) Bu yardım Anlaşmasını oy birliği ile kabul buyuran Yüksek Heyetiniz, bütün Türk milletinin teşekkür duygularına tercüman olmuştur.

Aramızda iyi münasebetler bulunmasını samimî olarak dilediğimiz halde, Sovyetler Birliği tarafından haksız tarizlere uğramaktayız. Geçmiş ve bugünkü hâdiselerin doğru ve adaletli olmıyan şekillerde görülmesi ve gösterilmesi iltizam olunuyor ve hattâ memleketimize karşı aşikâr bir surette haksız olan istekler ileri sürülüyor. Bu unsurların ortadan kalkmasını temenni ederiz.

EMİN SAZAK (Eskişehir) — Lanet ederiz.

CUMHURBAŞKANI İNÖNÜ (Devamla) — Fransa ile uzun geleneklere dayanan dostluk münasebetlerimiz, harb sonrası devrinin yeniden verdiği imkânlar sayesinde, siyaset, ekonomi ve kültür alanlarında gittikçe artan mesut bir gelişme içindedir. (Alkışlar).

Kendisiyle dostluk bağlarını sıkılaştırmak arzusunu beslediğimiz yeni İtalya'nın sulha kavuşarak, milletlerarası lâyük olduğu önemli yeri almakta bulunduğunu memnuniyetle görüyoruz. (Alkışlar).

Dost ve kardeş İran Devleti ile münasebetlerimiz, karşılıklı anlayış ve ahenk havası içinde günden güne gelişmektedir. (Alkışlar).

Afganistan ile ilk günden beri aramızda kurulmuş derin dostluğun daima samimî bir hava içinde devam ettiğini bildirmekle bahtiyarım. (Alkışlar).

Dünya barışının istikrarı bakımından, biran önce sükûna kavuşmasını elzem görerek candan dilediğimiz dostumuz ve komşumuz Yunanistan ile münasebetlerimiz, her zamanki gibi, karşılıklı bir inan ve sevgiye dayanmaktadır. (Alkışlar).

Asırlarca beraber yaşadığımız bütün Arap Âlemi ile kardeşçe münasebetlerimiz hergün, her sahada genişlemektedir. (Alkışlar). Mısır milletinin uğradığı âfet dolayısıyla Türk Milletinin duyduğu acıyı huzurunuzda ifade etmeyi vazife biliriz. (Alkışlar).

Hâşimi Şark-ül-Ürdün Devletinin Sayın Hükümdarı Majeste Kral, bu seneki ziyareti ile memleketimize sevinç ve şeref vermişlerdir. (Alkışlar). İki memleket arasındaki samimî münasebetler, metni ilân edilmiş olan bir dostluk muahedesinin akdi ile bir kat daha kuvvet ve inkişaf bulmuştur. (Alkışlar).

Hindistan ile Pakistan'ın hür milletler camiasına katılmalarını derin bir sevinçle karşıladık. Bu iki Devletle siyasi münasebetleri süratle tesis etmek yolundayız. (Bravo sesleri). Hindistan ve Pakistan devletlerinin, kendi huzur ve saadetlerini temin ederken, milletlerarası barış ve dostluk ideallerinin tahakkuk ettirilmesi uğrunda da değerli hizmetler yapacağına eminiz. (Alkışlar).

Sulh andlaşmalarının yürürlüğe girmesiyle gerek komşumuz Bulgaristanla, gerek diğer Balkan devletleriyle münasebetlerimizin verimli bir yola girmesi dileğindeyiz.

Aziz Milletvekilleri;

Hükümetin siyaseti ve memleketin çeşitli meseleleri üzerinde şimdiye kadar söylediklerimi, Cumhuriyet Hükümeti, Büyük Meclise her fırsatta izah edecektir. Memleketin dış ve iç politikası üzerinde düşüncelerimin bir hulâsasını da yapmak isterim.

Dış politika üzerinde siyasi partilerimizin mutabakat halinde bulunmaları memleketin selâmeti için büyük kuvvet olmuştur. (Alkışlar). Türk milletinin; mevcudiyetini korumak yolunda ve dış politika meselesinde ayrılık göstermediğinin ve göstermeyeceğinin dünyaca bilinmesinden vatan fayda görmüştür ve fayda görecektir. (Alkışlar). Memlekete bu itibarı ve emniyeti temin eden iktidarda ve muhalefetteki siyaset adamlarımıza tebriklerimizi ifade ederiz. (Alkışlar).

İç politikada demokratik gelişmenin büyük bir ilerleme gösterdiğini kaydetmekle bahtiyarım. Eminiz ki, geçirdiğimiz sene zarfındaki gelişmeyi demokrasi tarihimiz ehemmiyetli ve hayırlı bir devre olarak yâdedecektir.

Bizim açık görüşümüze ve kesin kanaatimize göre, vatandaşlarımız siyaset faaliyeti esnasında kanun yolundan ayrılmamak kararındadırlar. (Bravo sesleri). Vatandaşlarımızın siyaset mücadelesi yaparken birbirine düşman haline gelmelerini memleketimiz için en büyük tehlike sayıyorum. (Bravo sesleri). Bu tehlikeyi önlemek için, iktidar ile muhalefet içindeki, en büyükten en küçüğe kadar, bütün iyi niyetlerin siyasi faaliyetlerimize hâkim kalmalarını temenni ederiz. (Bravo sesleri). Biz gayretlerimizi, iyi niyetin muvaffak olmasına ve emniyetin sağlam kalmasına hasredeceğiz. (Alkışlar).

Kanun içinde siyasi faaliyetlerin daha ne gibi teşekküller ve safhalar meydana getireceğini bilmeyiz. Ancak memnuniyetle söyleyebiliriz ki demokratik hayatımız, iki ana parti ile şimdiden kurulmuştur. Bundan sonra demokrasi, bu ana partilerin karşılıklı çalışmaları içinde gelişecektir. Şimdi idare mekanizmasının siyasi partilerle münasebetlerini sağlam ve sarsılmaz kanuni temeller üzerine yerleştirmek birinci derecede ehemmiyetlidir. İdare cihazımız vazife yaparken, siyasi partilerden birinin ve herhangi bir siyaset

adamının iltizam veya sitemini düşünmiyecek derecede kuvvetli olacaktır. (Bravo sesleri, alkışlar). Bunun için, idare adamlarımızın kanuni partilere karşı eşit bir surette tarafsız ve adaletli olmasında ne kadar ısrar etsek yerindedir. (Alkışlar).

Yüce Türk Milletinin Aziz vekilleri;

Büyük Millet Meclisi vatanda kanun idaresinin başlıca kaynağı, başlıca teminatıdır. Büyük Millet Meclisinin çalışmaları, memleketimizin meseleleri için, daima, en isabetli tedbirleri bulacağına yürekten güvenmekteyiz. Memleketin iç ve dış emniyeti, demokratik inkişafımız ve ekonomik sahalarda iyileşmemiz, bu seneki ve gelecek senelerdeki çalışmaları ile, 8 nci Büyük Millet Meclisine, milletimizin hâtırasında mümtaz bir mevki verecektir. (Şiddetli ve sürekli alkışlar).

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 1 Kasım 1948 Tarihinde T.B.M.M. Üçüncü Toplantıyı Açış Konuşması¹¹⁰⁶

Sayın Milletvekilleri!

Sekizinci Büyük Millet Meclisinin Üçüncü Toplantısını açıyorum. Yüce Kamutayı sevgi ve saygılarla selâmlarım.

Sekizinci Büyük Millet Meclisinin büyük başarılarla dolu iki çalışma yılından sonra üçüncü çalışma yılına giriyoruz. İkinci Cihan Harbinin yarattığı acılar giderilmiş değildir. Milletlerarası güven de henüz yerleşmemiştir. Dünya olayları millî savunmamız için her zaman gösterilen uyanıklığın artan bir dikkatle muhafaza edilmesi hususundaki kararımızı kuvvetlendirmiştir. 1939 yılından beri her an artmış olan yurt savunması ihtiyaçlarını kara, deniz ve hava kuvvetlerimizin gereken ölçüde karşılayabilmesi için milletçe girişilen fedakârlıklar büyük olmuştur. Önümüzdeki yıl bütçesini hazırlarken de Cumhuriyet Hükümeti, egemen varlığımızın koruyucusu olan şanlı ordumuz ihtiyaçlarının tatmin edilmesini gözönünde tutmuştur. (Bravo sesleri).

Dost Amerika Birleşik devletleri Hükümetinin şükranla karşıladığımız askerî malzeme yardımları silâhli birliklerimizin modern teçhizatla takviye edilmesine geniş ölçüde hizmet etmekte ve sistemli bir eğitimle gelişmesini sağlamaktadır. (Alkışlar)

Millet sağlığının korunması, ekonomik, kalkınmamızın arsız olarak devam ettirilmesi, Doğu illerimizin acele ihtiyaçlarının karşılanması zaruretleri, Cumhuriyet Hükümetinizi bu yıl bütçesine sağlık, tarım ve yol işlerimiz için geçen yıllara nazaran daha geniş ölçüde ödenek koymağa sevk etmiştir.

Sayın Milletvekilleri:

Cumhuriyet Hükümetinin içinde bulunduğumuz yıl bütçesi üzerinde aldığı tasarruf kararları semereli sonuçlar vermiştir. Yeni yıl bütçesi de bu tasarruf zihniyeti içinde hazırlanmış olmakla beraber yapılan kısıntılar, yurt savunması ve iktisadi kalkınma icaplarının gerektirdiği ödenekleri karşılamaya kâfi gelmemiş ve Cumhuriyet Hükümeti yeni kaynaklar aramak zorunda kalmıştır.

Sayın Milletvekilleri:

Büyük hamle yapmak zorunda olduğumuz yol dâvasını Hükümetiniz

---

¹¹⁰⁶ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:13, Birleşim:1, (01.11.1948), ss.4-7.

önemle ele almış bulunmaktadır. Şose ve köprülerimizin motorlu ve ağır nakil vasıtalarının her mevsimde geçmesine yarar bir hale getirilmesi programa bağlanmış ve bu programın uygulanmasına başlanmıştır. Limanlarımızın inşa ve islahına da önemle devam etmekteyiz.

Endüstri ve maden istihsalimiz bu yıl da artmakta devam etmiştir. Zonguldak havzasının makineleştirilmesi işine hızla çalışılmaktadır. Havzanın işletme emniyetini sağlayacak olan Çatalağzı büyük elektrik santrali, kısmen faaliyete başlamıştır. Raman'daki petrol arama çalışmalarımızdan bu yıl müspet ve ümit verici neticeler aldık. Bir yandan arama işlerine ve petrol rezervlerimizin tespitine devam ederken, bir yandan da Raman'da bir işletmeye geçme imkânları üzerinde şimdiden çalışılmaya başlanmıştır. (Bravo sesleri) Bol ve ucuz enerji sağlayacak bölge elektrik santrallerinin tesisi, endüstri ve maden sahasındaki programlarımızın gerçekleştirilmesi yolunda azimle ilerlemekteyiz.

Zirai kalkınmamızda Avrupa Kalkınma Planından azami derecede faydalanmaya çalışıyoruz. Bu yardımdan elde edeceğimiz ziraat âletleri, makineleri, mücadele vasıtaları ve ilâçlar ziraatimize büyük faydalar sağlayacaktır. Topraksız çiftçiye toprak dağıtılması faaliyetine devam edilmektedir. Halkımızın yakacak ve kereste ihtiyaçlarını karşılamak üzere orman kanununda gerekli tadilleri prensipten fedakârlık etmeden, yapacağız.

Çalışma hayatının düzenlenmesi ve işçilerimizin ve ailelerinin refahlarını artıracak ve çalışma güçlerini emniyet altına alacak tedbirlerin alınması iş hayatındaki faaliyetimizin esaslarını teşkil ediyor. İşçi sigortaları arasına ihtiyarlık ve hastalık sigortalarının katılması bu yolda alınmış olan tedbirleri tamamlayacaktır.

Dış ticaretimizin geliştirilmesi konusunda tedbirler alınmakta ve ithalâtımızın ödeme gücümüzü aşmıyacak bir hadde tutulmasına dikkat edilmektedir.

İç ticaret sahasında, müstehlik ile müstahsil menfaatlerini uzlaştıracı tedbirlerin geliştirilmesi Hükümetinizin devamlı meşgalelerindedir.

Yurdun ekonomik ve malî hayatına müessir olan kaçakçılığın önlenmesi hususunda Hükümet esaslı tedbirler almak yolundadır. Yakında Büyük Meclise bir kanun tasarısı sunulacaktır. İsbetli kararlarınızla kesin şeklini alacak olan bu tedbirlerden hayırlı neticeler beklemekteyiz.

Yurtta ucuz, süratli ve iyi işliyen bir ulaştırma şebekesinin kökleşmesi ve geliştirilmesi çalışmalarına ve bu arada yurt içinde deniz ticaret filomuzun kuvvetlendirilmesi, hususi şilepçiliğın geliştirilmesi yolundaki gayretlerimize devam ediyoruz.

Salgın hastalıklarla savaş arasız devam etmiş, bilhassa sıtma savaşından iyi sonuçlar alınmıştır. Mevcut hastanelerimize yeni yataklar ekledik, yeniden yaptırdığımız hastane, doğumevi ve sağlık merkezleri yakında halk hizmetine açılacaktır. Bütün dünya memleketlerini ciddi surette meşgul eden verem âfeti ile daha geniş ölçüde savaşmak, veremli vatandaşları âcil bakıma ve tedaviye kavuşturmak için gerekli tedbirleri almak Hükümetinizin önemle ele aldığı meselelerdendir.

Ortaokul ve liselerimizde öğretim programlarının ıslahı ve bu okullara öğretmen yetiştirilmesi konuları üzerinde çalışmaktayız. Bu yıl, yeniden elli iki yerde ortaokul açılmıştır. Eğitim ve öğrenime susamış olan halkımızın bu alanda kısa zamanda mesafeler alması demokratik hayatın yurdumuzda sağlam temeller üzerinde gelişmesinin en esaslı bir teminatıdır. Endüstrileşme dâvamızda muhtaç olduğumuz teknik elemanları hazırlayan teknik öğrenim kurumlarını bütçe imkânları buldukça çoğaltmaya gayret ediyoruz. İlmî çalışma ve araştırmaların temel vasıtası olan millî bir kütüphane kurulması dâvası gerçekleşme yoluna girmiştir. Bu yıl Başkentimizde açılan millî kütüphanenin, ilim hayatımızda, hayırlı tesirleri kısa zamanda görülecektir.

Adalet işlerinin daha iyi bir şekilde yürütülmesi için kanunlarda ve kuruluşla gerekli görülen değişiklikler üzerinde bir zamandan beri yapmakta olduğumuz çalışmalar sona ermiş, Hukuk ve Ceza Mahkemeleri usullerine ve ticaret kanununa, ait tasarılar Büyük Meclise sunulmuş bulunuyor. Vatandaşlar arasında devamlı bir anlaşmazlık konusu teşkil eden gayrimenkul ihtilâflarını kısa ve sade yoldan halletmek imkânlarını hazırlıyacak olan tapulama kanun tasarısı da, yüksek huzurunuzda sunulmuştur. Üst mahkemelerin kurulmasına ait hazırlıklar tamamlanmak yolundadır.

İllerimizin genel ve özel idarelerini, anayasamızın yetki genişliği ve görev ayrılığı prensibine göre yeni baştan düzenliyen ve mahallî idarelerimizin muhtariyet esaslarını ve malî kaynaklarını, daha iyi ve başarılı vazife görececek hale getirmeyi hedef tutan tasarılarından bir kısmı geçen yıl yüksek huzurunuzda sunulmuştu. Köy ve Belediyelerimizin kalkınmasını sağlayacak olan tasarılar üzerinde çalışılmaktadır. Cumhuriyet zabıtasının birleşik bir kuvvet haline gelmesi ve demokrasi idaresinin icap ve ihtiyaçlarına uygun bir tarzda teşkilâtlandırılması hedefimizdir.

Sayın Milletvekilleri!

Millî ihtiyaçlarımızın, adaletli ve müsmir bir malî sisteme, az masrafla iyi işliyen bir idare kuruluşuna dayanmadan karşılanmasına imkân olmadığını takdir ediyoruz. Bu yönden malî meselelerimizin daha esaslı bir hâl tarzına bağlanması zarureti kesin ve açıktır. Bir yandan vergi sistemimizi adaletli ve verimli bir hale koymak yolunda yürürken, öte yandan kadro giderlerinin ve

islihlâke harcanan giderlerin esaslı şekilde indirilmesi yollarının da araştırılması ve bulunması malî politikamızın istikametidir. İki yıldan beri dikkatli çalışmalarınızla kanunlaşmak yoluna girmiş olan gelir vergisinin vergi sistemimizdeki inkılâba hayırlı, bir başlangıç olacağına inanıyoruz. Bu yıl içinde bu verginin kanunlaşacağını umuyoruz. Yakında incelemelerinize sunulacak olan emeklilik kanun tasarısının 1949 yılında kanunlaşması da hem kadro giderlerinde tasarruf saklanması, hem de emeklilerimizin daha refahlı yaşama, şartlarına kavuşmalarına hizmet edecektir. (Bravo sesleri)

Sayın Milletvekilleri!

Dünyanın hasretle beklediği hakiki barış haline kavuşabilmek için sarf edilen bütün gayretlerin bu sene zarfında, da umulan neticeyi sağlamadığını esfle müşahade etmekteyiz.

Biz umumi ve devamlı bir barışın Birleşmiş Milletler camiası içinde barışsever milletlerin, azimli hareket etmeleri sayesinde temin edilebileceği kanaatindeyiz. Türkiye Birleşmiş Milletler teşkilâtı içinde kendisine düşen vazifeyi sadakatle yapmaktadır ve bu yolda devam edecektir. (Alkışlar) Avrupa Kalkınma Programının, buna katılan bütün milletlerin gayretli çalışmaları ve Amerika Birleşik Devletlerinin yardımı ile mesut neticeler vereceğine inanıyoruz.

Bütün sulhsever demokrasiler ve bunların başında müttefikimiz Büyük Britanya ve yakın dostumuz Amerika Birleşik Devletleri ile iş birliği yapmaktayız. (Bravo sesleri alkışlar)

Sovyetler Birliği ile iyi olmasını samimiyetle arzu ettiğimiz münasebetlerimizde yeni bir gelişme ifade edecek durumda değiliz.

Fransa ile eski dostluğumuzun ve iyi münasebetlerimizin kıymetli bir nişanesi olarak (Sürekli alkışlar) bugün sayın Fransız Parlamento Heyetini aramızda görmekte bahtıyarız.

Komşularımız Yunanistan, İran, Afganistan ve Arap Birliği Devletleri ile dostluk münasebetlerimiz memnuniyet verici bir samimiyet havası içinde inkişaf etmektedir. (Alkışlar) Komşularımızın hepsi ile iyi geçinmek hususundaki samimî kararımız, bu kararın tatbiki yolunda gösterdiğimiz bütün gayrete rağmen dilediğimiz semereyi vermemektedir.

İtalya Cumhuriyeti ile dostluk münasebetlerimizin gelişmesine hususi bir kıymet veriyoruz. (Alkışlar)

Sayın Milletvekilleri!

Şurasını da belirtmek isterim ki; kendi imkânları dâhilinde Yakın

Doğunun istikrarına çalışmak suretiyle dünya barışının teessüsü uğrunda tam bir gayret sarf eden Türkiye, her ihtimali göz önünde tutarak, toprak bütünlüğünü korumak ve millî bünyesini türlü tecavüzlere karşı kuvvetli bulundurmak hususunda lâzım gelen uyanıklığı göstermektedir (Bravo sesleri alkışlar).

Sayın Milletvekilleri!

İç politikamızda son bir yıl zarfında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. 1945 yılından beri geçirdiğimiz tecrübeler Türk Milletinin demokratik bir idareyi eksiksiz ve sarsıntısız ayakta tutabileceğini kesin olarak ispat etmiştir (Alkışlar). Demokratik hayatın serbest münakaşa ve zıt fikirleri uzlaştırma yolunda gelişmesini, partiler üzerinde yapacakları hayırlı tesirlerle vatandaşlar kolaylaştıracaklardır. Büyük Millet Meclisinin kudretli ellerinde Türk Demokrasisi devamlı yükselmeler kaydedecektir. (Bravo sesleri)

Sayın Milletvekilleri!

Demokrasi olgun toplulukların ayakta tutabileceği bir rejimdir. Serbest münakaşa hayatını devamlı kılabilmenin değişmez şartı birbirinden farklı fikirler besleyen vatandaşların siyasi karşılaşmalar yüzünden düşmanlığa sapmaksızın meseleleri geniş bir zihniyetle mütalaa edebilmeleridir. (Bravo sesleri alkışlar) Siyasi parti olarak ve fert olarak Cumhuriyet kanunlarına daima riayetkâr olmayı esas umde saymak lâzımdır. (Bravo sesleri) Demokrasinin ve Devlet mevcudiyetinin baş şartı kanunlara riayetten ayrılmamak, ayrılmayı düşünmemektir. (Bravo sesleri)

Sayın Milletvekilleri!

Hükümetiniz, demokratik gelişmenin sağlam temeller üzerinde tamamlanması için vatandaşlar arasındaki ahengi korumak ve Cumhuriyet kanunlarına eksiksiz riyeti sağlamak hususunda, her zaman olduğu gibi bugün de, uyanıktır ve uyanık kalacaktır. (Bravo sesleri alkışlar)

Sayın Milletvekilleri!

Cumhuriyetin 25 yılını Türk Milleti büyük başarılarla geçirmiş ve iki cihan harbinin sarsıntılarından kudret ve itibar ile çıkmıştır.

Büyük Millet Meclisi milletimizin hafızasında Cumhuriyetin şeref ve muvaffakiyetini temin eden temel âbide olarak yaşamaktadır. (Bravo sesleri alkışlar) Sekizinci Büyük Millet Meclisimiz vatanın emniyeti üzerinde bütün dikkatlerini toplarken, her memleket gibi bizde de hüküm süren ekonomik sıkıntılara çare bulmak için uğraşmaktadır. Bu ağır meselelerle beraber, memleketin siyasi hayatında demokrasi tekâmülüne milletçe temelden bir kıymet verdiğimiz düşünülürse Sekizinci Büyük Millet Meclisinin çalışma senelerinin çok yüklü olduğu kolaylıkla kavranabilir. Asıl Türk Milleti

gayretlerinizin kadrini bilecek ve sizlere yürekten yardımcı olacaktır. (Sürekli alkışlar. Bravo sesleri)

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 1 Kasım 1949 Tarihinde T.B.M.M. Dördüncü Toplantıyı Açış Konuşması¹¹⁰⁷

Sayın Milletvekilleri;

Sekizinci Büyük Millet Meclisinin Dördüncü Toplantısını açıyorum. Yüce Kamutayın Sayın üyelerini saygılarla selâmlarım. (Alkışlar).

Milletlerarası münasebetler alanında geçen yıla kıyasla her hangi bir düzelme olmamıştır.

Dünya durumu Sekizinci Büyük Millet Meclisinin memleket mukadderatının ağır fakat o ölçüde şerefli sorumlunu yüklediği 1946 yılında olduğundan daha iyi değildir. Yurt savunması konusunda çok uyanık ve titiz bir gayrete olan ihtiyaç azalmamıştır. Büyük Meclisin geçen yıl kabul buyurduğu kanunlar Millî Savunma teşkilâtımızın askerî yeni icaplara göre düzenlenmesi işine girişmek imkânını sağlamıştır.

Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin yakın dostluğunun devamlı bir belgesi halini almış olan askerî yardım, semerelerini vermektedir. Şanlı ordumuz yüksek güveninize liyakatini mütemadiyen artırmaktadır. (Alkışlar) Geçen yıllarda olduğu gibi 1950 bütçesinde de, Millî Savunma masrafları Devletin en yüksek sarfiyat kalemini teşkil eder halde yüce Kamutaya sunulacaktır.

Sayın Milletvekilleri;

Bir taraftan Millî Savunma ihtiyaçları, öte taraftan yurt kalkınmasının - araya giren harb yılları sebebiyle- yavaşlıyan seyrini hızlandırmak hususundaki azmimiz, 1950 bütçemizi daha mütakâmil bir esas ve şekille tanzim etmemiz zaruretini artırmıştır. Geçen yıl Büyük Meclisten çıkan kanunlarla, vergi sistemimizin ıslahı yolunda geniş hamleler yapılmıştır.

Sayın Milletvekilleri;

Avrupa Ekonomik İş Birliği Teşkilâtı vasıtasıyla Avrupa milletlerine yapılan para ve teknik eleman yardımının 1949-1950 devresinde memleketimize ayrılan kısmından, istihsalı artırma ve kalkınma işlerimizde göze görünür neticeler beklemekteyiz. Gerek Dünya Bankasından, gerekse Ekonomik İş Birliği İdaresinden istenilen teknik eleman yardımı, kalkınma dâvamızın yürütülmesinde başlı başına ehemmiyet taşıyan faydalar

---

¹¹⁰⁷ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, Birleşim:1, (01.11.1949), ss.4-10.

sağlıyacaktır. Ekonomik gelişmeyi rasyonel esaslara göre hızlandırmak için, millî ihtiyaçların tümünü kavriyacak bir umumi Devlet plânı meydana getirmek zaruridir. Bu hedefe varmak için Hükümetçe girişilen teşebbüslerin önümüzdeki yıl zarfında semere vereceğini ummak yerinde olur.

Tarım, yol, maden istihsali alanlarında geçen yıl başlamış olan makine ile çalışma ve teçhiz tatbikatı önümüzdeki yıl da devam edecektir. Petrol aramalarının Raman bölgesinde katî ve müspet neticeye varması üzerine, işletmeye geçmek için ilk hazırlıklar tamamlanmıştır. Bir tasfiyehane kuruluncaya kadar ham petrolü iç piyasamızda çeşitli şekilde kullanmak için tertipler alınmasına girişilmiştir. Demiryol lokomotiflerinde ham petrol yakma tecrübeleri şimdiden müspet netice vermiştir.

Büyük Meclisin geçen çalışma yılında kabul buyurduğu ödenekle doğu illerimizde çeşitli konularda alınan teşebbüsler umulan neticeleri vermeye başlamıştır. Sağlık, tarım, eğitim ve yol yapımı için ayrılan paralarla bu yıl görülen işler aynı usulü bu illerimiz kalkınıncaya kadar yürütmeyi teşvik edici mahiyettedir.

Geçen Ekim mevsiminin müsait gitmemesi buğday mahsulünü daraltmış olduğu göz önünde tutularak, çiftçimize 140 bin ton kadar tohumluk temin edilmiştir. (Bravo sesleri) Ayrıca, kışı uzun süren bölgeler için bâzı merkezlerde yemeklik hububat stokları hazırlanmıştır. Halkımızın başlıca gıdasını teşkil eden ekmek hususunda her hangi bir sıkıntıyı önlemeye son derecede ehemmiyet veren Cumhuriyet Hükümeti dışardan buğday getirmek için her fedakârlığı göze alarak tedbirlerini vaktinde almıştır. Ekonomik işbirliğince istihlâk maddelerine ayrılan ödenekten geniş ölçüde buğday satın almak mümkün olmuştur.

Gelecek yıllarda emin bir mahsul durumuna kavuşmak için, tarım alanında çeşitli tedbirlerin tatbikına geçilmiştir. Makineleşmenin yanında, tohumların ıslahına da gereken ehemmiyet verilmektedir. Orman işlerimizde, memleketin orman varlığını koruyucu ve artırıcı esasların, halkımızın ve bilhassa ormanlar içinde ve civarında yaşayan vatandaşlarımızın ihtiyaçları ile adaletli ve rasyonel bir tarzda düzenlenmesi yolundaki devamlı gayretler, Yüce Kamutayın isabetli kuralları ile en muvafık şeklini alacaktır.

Toprak Kanunundaki bâzı hükümlerin tadili maksadiyle hazırlanmış olan tasarı Büyük Meclisin Komisyonlarında incelenmektedir.

Yollar idaresine yeni bir şekil verecek olan kanun tasarısı Büyük Meclise sunulmuştur. Su işlerimize yeni bir düzen getirecek olan sular kanun tasarısı da yakında Kamutaya sunulacaktır.

Geçen yıl kabul buyurulan ihtiyarlık sigortası kanunu yürürlüğe girmiştir. Büyük Meclise sunulmuş olan iş mahkemeleri, iş kanunu tasarıları ile,

sunulmak üzere bulunan Hastalık Sigortası Kanunu kabul buyurulduğu takdirde, iş hayatını düzenlemek, sağlık ve emniyet içinde tutmak, işçilerimizin daha huzurlu çalışmasını sağlamak hususundaki gayretler iyi semereler vermiş olacaktır. Özel teşebbüsün yurt kalkınmasındaki veriminin gelişmesi için teşvik edici çareler üzerinde durulmaktadır. Bu konuda Ekonomik İş Birliği ve Dünya Bankası eksperlerinin bir müddettir devam eden incelemeleri sonunda yapacakları tavsiyelerden de faydalanılacaktır. Devlet işletmelerinin daha rasyonel çalışması için sarf edilen gayretlere hız verilmiştir.

Tütün müstahsilinin % 5 lerinden hâsıl olan sermaye ile kurulacak müessesenin kanun tasarısı yakında Büyük Meclise sunulacaktır. Tuz istihsalini ıslah ederek yabancı memleketlere fazla miktarda tuz ihracında bulunmak üzere harekete geçilmiştir.

Ulaştırma alanında deniz ticaret filomuza geçen yıl katılan gemilerle kaydedilen gelişme, ilerisi için güzel ümitler uyandırmıştır. Deniz eşya nakliyesinde armatörlerin Devlet Denizyollarıyla eşit şartlara tâbi olmalarını sağlayacak kanun tasarısı Büyük Meclise sunulmak üzeredir.

Vatandaş sağlığını koruma yolundaki çalışmalar her gün yeni başarılar kaydetmektedir. Sıtma savaşı katî neticesine doğru hızla gelişmektedir. Verem mücadelesinin Yüce Kamutayın geçen yıl kabul buyurduğu kanun ile yeni bir safhaya girdiğini memnunlukla belirtmek yerinde olur. Kimsesiz çocukların himayesi hakkındaki kanunla da hayırlı bir yola girilmiştir. Yurdun muhtelif köşelerinde açılmakta olan yem sağlık müesseseleri vatandaş sağlığını koruma, işini ilerletecektir.

Bu yıl ilkokullarımızdan 133 bin çocuk mezun oldu, 700 köy yeniden okula kavuştu, ilköğretim kadrolarına 2500 öğretmen katıldı. Köy Enstitülerinde ve öğretmen okullarında öğrenci sayısı artırılmıştır. Bu yıl, çoğu halkın yaptığı binalarda olmak üzere, 76 ilçe merkezinde yeniden ortaokul açılmış ve bu suretle 235 kasabamız ortaokula kavuşmuştur. Ortaokul programları müşahhas ve hayati bilgilerle takviye edilmiştir. Lise tahsili 41 il merkezinde temin edilmiştir. Meslekî ve teknik okullarımız günden güne artan bir rağbet karşısındadır. Bu müesseselerimizin feyizli tesirleri umumî hayatımızda şimdiden kendini göstermeye başlamıştır. Millî Savunma, Bayındırlık, Tarım, Sanayi ve Madencilik alanlarında süratle makineleşmeye doğru gittiğimiz bu devirde, sanat okullarımızın varlığı kurtarıcı bir rol oynamakta ve bizi bu okulların hayatî ehemmiyeti üzerinde ısrarla durmaya sevketmektedir.

Üniversitelerimiz muhtariyet rejimi içinde inkişaf etmekte ve kendilerine düşen memleket vazifelerini benimsemektedirler.

Devlet emniyet ve huzurunu pekleştirmek için, aşırı sağ ve sol

cereyanlarını, silâhla işlenen suçları önlemek ve bu fiil ve hareketleri kâfi bir müeyyide altına almak maksadiyle, ceza kanununda ve zaviyelerin kapatılması hakkındaki kanunda değişiklikler yapan kanunlar Yüce Kamutayca kabul edilmiş, yürürlüğe girmiştir. Ticaret hukuku mevzuatımızı bugünkü ihtiyaçlara intibak ettirecek Türk Ticaret Kanunu tasarısı Büyük Meclise sunulmuştur. Seri ve teminatlı bir adalet sağlanması yolundaki tekâmülün son neticelerini ihtiva eden Hukuk ve Ceza Muhakemeleri Usulü kanunlarında değişiklik tasarısı da yüksek huzurunuzda sevk olunmuştur.

Basın Kanununun her bakımdan demokratik esas ve şartlara uygun bir hale getirilmesi hedefini güden tasarı üzerindeki incelemeler bitmiştir. Yakında Büyük Meclise sunulacaktır.

Son yıllarda geniş ölçüde gelişen hava münakalesini ilgilendiren hükümler tedvin edilerek, Türk Hava Seyrüsefer Kanun tasarısı meydana getirilmiş ve Büyük Meclise sevkedilmek üzere bulunmuştur.

Adli sicil teşkilâtı işletmeye başlamış ve Ceza Kanununun tekerrüre ait hükümlerinin ilk defa olarak gereği gibi tatbikına imkân hâsıl olmuştur. Köylü vatandaşların esaslı şikâyet konularından biri olan, bir çok hukukî ihtilâfların ve suçların âmilleri arasında mühim bir yer işgal eden asırlık tapusuzluk derdini bertaraf etmek üzere basit ve seri bir şekilde, tekniğin en ileri metodları ile ve yerinde tatbiki temin edici usul ve esaslara göre hazırlanan Tapulama Kanunu tasarısı Büyük Meclise sunulmuştur. Bundan başka, gayrimenkullerin intikalinde kanuni formaliteleri kolaylaştıran bir kanun tasarısı ile, Medenî Kanunun yürürlüğe girmesinden önceki devirle on veya on beş yıllık devamlı tasarruflara dayanılarak tapu senedi verilmesi ve tapu tahdit işlerini bidayette dahi yargıcın takdir ve yetkisine veren kanun tasarısı yakında Büyük Meclise sunulacaktır. Tapu teşkilâtını bucaklara kadar götürmek hususundaki tasavvurlar da proje haline getirilmektedir.

Büyük Meclisin geçen yıl kabul ettiği İller İdaresi Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun idari hayatımızda hayırlı tesirlerini şimdiden göstermeye başlamıştır. Özel İdareler Kanunu da Yüce Kamutayca kabul edildikten sonra, daha güzel neticeler elde edilmesi beklenmektedir.

Memleket asayışı, iç emniyet ve huzur yerindedir. Demokratik hayatın hür düzeninin icabı olan mevzuat, batı demokrasilerindeki emsali yolunda hazırlanarak Büyük Meclise sunulacaktır.

Şehir ve kasabalarımızın medenî tesislerini tamamlama yolundaki çalışmalar hızla gelişmektedir. İller Bankası vasıtasıyla şimdiye kadar 78 şehir ve kasabanın içme suyu ve 102 kasabanın elektrik tesisatı için 50 milyon lira sarf edilmiş veya sarf edilmeye bağlanmıştır. Ayrıca, 71 şehir ve kasabanın su

ve 38 şehir ve kasabanın da elektrik tesisleri için 37 milyon liralık iş eksiltmeye çıkarılmıştır.

Sayın Milletvekilleri,

Birleşmiş Milletler Kuruluna candan bağlılığımız devam etmektedir. Bu kurulun, kendisinden beklenen gayelere, yakın gelecekte erişeceğinden ümidimizi kesmedik.

Avrupa Devletlerinin, bugünkü kararsızlık içinde yarını hazırlamak hususundaki gayretleri verimli olmaktadır. Sulhu korumak, Avrupa'nın maddi, mânevi bakımlardan kalkınmasını ve ilerlemesini temin edecek sıkı iş birliğini sağlamak maksadiyle kurulan Avrupa Konseyi, istikbali hakkında cesaret verici bir ciddiyetle işe başlamıştır. Bu Avrupa camiası içinde yerini almış olan Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Devletleri arasında müspet iş birliğinin en hararetli yardımcısı olmaya çalışmaktan geri durmayacaktır.

Müttefikimiz Büyük Britanya ile sıkı ve samimî münasebetlerimiz devam etmektedir (Alkışlar). Bu münasebetler, sulhun muhafazası uğrunda sarf edil en gayretlerde daima verimli olmakta ve her iki milletin müşterek menfaatlerine ve anlayışlarına uygun olarak inkişaf etmektedir. Türkiye için tarihî ve millî bir kıymet almış olan bu ittifaka bizim gibi, Büyük Britanya Hükümetinin de her fırsatta büyük değer verdiğini görmekle bahtiyarız (Alkışlar).

Büyük ve eski dostumuz Fransa'nın Türkiye ile 1939 ittifakının yürürlükte olduğunu bize teyit ettiğini biliyorsunuz. (Alkışlar). Fransa Dışişleri Bakanı, Parlâmentonun geçen 26 Temmuz içtimasında da bu hususu ilân ederek, bu ittifaka Fransa tarafından harfiyen riayet edileceğini, bunun hem Fransa için bir şeref taahhüdü, hem de sulh dâvasına hizmet olduğunu beyan etmiştir. (Bravo sesleri alkışlar). Bu sözlerin aramızdaki ittifak muahedesi hakkında Türkiye'nin de düşüncesine tam uymakta olduğunu Büyük Meclis huzurunda arz etmek isterim. (Alkışlar).

Büyük Devletler arasındaki ve Avrupa'daki kudretli mevkii gittikçe artan Fransa'nın bu hareketi, iki memleket arasında gelenek halini almış olan dostluğun değerlendirilmesine ve siyasi sahada çok kıymetli olabilecek iş birliğinin gerçekleşmesine yeni bir hız verecektir.

Amerika Birleşik Devletleri ile dostluk münasebetlerimiz Büyük Meclisin bildiği şekilde inkişaf etmektedir. (Alkışlar). Dışişleri Bakanımızın geçen Nisanda Vaşington'u ziyareti esnasında yaptığı temaslar dünya sulhunun korunması için iki memleket arasında esasen mevcut dostluk ve anlayışın mesut gelişmesi bakımından yeni bir merhale kaydetmiştir.

Başkan Truman'ın bu münasebetle bize gönderdiği hususi mesaj, Amerika'nın Türkiye'ye göstermekte olduğu yakın ve dostane alâkanın bizi derinden müteahhas edən en güzel vesikadır. (Alkışlar).

Akdeniz komşumuz Cumhuriyet İtalyası ile dostane iş birliği siyasetine ve bu siyasetin gelişmesine büyük önem vermekteyiz.

Sovyetler Birliği ile iyi olmasını samimiyetle arzu ettiğimiz münasebetlerimizde, bu sene dahi yeni bir gelişme ifade edecek durumda değiliz.

Menfaatlerimizde ve hattâ mukadderatımızda beraberlik olan komşumuz Yunanistanla en sıkı dostluk ve iş birliği münasebetlerinin devamına ve bu hakiki dostluğun millî külelere maledilmesine büyük önem vermekteyiz. (Alkışlar).

İran Devleti ile en samimî münasebetlerimiz devam etmektedir ve bu dostluğun daha verimli olması için her fırsattan istifade etmekteyiz. (Alkışlar).

Afganistan ile en samimî münasebetlerimizin dostça devam ettiğini memnunlukla kaydederiz. (Alkışlar).

Kendileriyle uzun asırlar beraber yaşamaktan doğan gayet tabii ve derin yakınlık duygularıyla bağlı bulunduğumuz Arap Devletlerinin emniyet ve selâmetleri Türkiye için de hayati bir meseledir. (Bravo sesleri, alkışlar).

Bu bakımdan Cenup komşularımızın kuvvetlenmelerini ve ilerlemelerini büyük bir hazla takip etmekteyiz. (Alkışlar) Arap Birliği devletleriyle siyasi münasebetlerimizin karşılıklı itimada ve Orta Doğu'da hayırlı iş birliğine dayanan bir hava içinde gittikçe daha fazla inkişafı, halis emelimizdir.

Yeni Alman Federal Cumhuriyetinin kurulmasını Avrupa için siyasi ve ekonomik bakımdan bir istikrar ve kalkınma unsuru saymaktayız. (Alkışlar). Yakında Avrupa Konseyine katılabilmesini de temenni ederiz.

Pakistan ve Hindistan Devletleriyle siyasi münasebetlerimizin ve İstiklâl Savaşından beri başlayan dostluğumuzun artmasına büyük ehemmiyet vermekteyiz. (Şiddetli ve sürekli alkışlar)

Yeni doğan İsrail Devleti ile siyasi münasebetler açılmıştır. Bu devletin Yakın Doğu'da bir barış ve istikrar unsuru olacağını ümit ediyoruz.

Yakın Doğu'da barışın ve güvenin yerleşmesi, hepimiz için kıymetli bir dilektir.

Yugoslavya ile ticaretimizin karşılıklı olarak genişletilmesi için yapılmakta olan müzakerelerin iyi neticeler vereceğini ve memleketlerimiz

arasındaki münasebetlerin gelişmesine yarayacağını ummaktayız.

Bulgaristan'la münasebetlerimizi devletler hukukunun asgari prensiplerine uygun bir hale getirmek için bile güçlük çekmekteyiz. Gayretlerimiz karşılıksız kalmaktadır.

Sayın Milletvekilleri,

Memleketimiz dört yıldan beri demokratik hayatın feyizleri ve hastalıkları içinde yaşamaktadır. Türkiye tarihinde ilk defa olarak çok partili hayat tabii bir şekil halinde kök salmaktadır. Yine ilk defa tatbik olunan tek dereceli seçim, iç ve dış hâdiselerin çok yüklü olduğu bir devirde millet mukadderatının sorumlunu Sekizinci Büyük Millet Meclisinin şerefli omuzlarına yüklemiştir. (Bravo sesleri) Üç yıldır almakta olduğunuz isabetli kararlar, Cumhuriyet Hükümetlerine işaret ettiğiniz yol, yurdumuzun dış emniyet ve selâmetini korumuştur. Türkiye Batı Medeniyet ve kültür ailesi içinde her an biraz daha yükselen bir âbide hüviyeti ile dimdik, hür ve müstakil benliğini itibar içinde yaşamaktadır. (Şiddetli alkışlar ve bravo sesleri) Dünyayı saran kasırgalar ortasında, Türkiye'nin rehberi daima yüksek insanlık ideali olmuştur. Kendimiz ve dostlarımız için olduğu kadar bütün milletler için de kalplerimiz yalnız iyi ve temiz dileklerle doludur. (Bravo sesleri).

İç politika alanında ise, arkada kalan son üç dört yıl, memleketimizin tarihinde belli başlı dönüm noktalarından biri olarak yer alacaktır. Sekizinci Büyük Millet Meclisi ve onun güven ve ilhamı ile iş gören Cumhuriyet Hükümetleri, yurttan tam bir hürriyet ve demokrasi düzeninin kök salması için geniş adımlar atmaktan çekinmemiştir. (Bravo sesleri). Çok partili münakaşa hayatının ilk devirlere mahsus hastalıklarından emniyet içinde geçmeye çalışıyoruz. Büyük Meclisin ve Hükümetlerinin yerinde ve zamanında aldığı isabetli kararlarla bu hastalıkların rejimin bünyesini sarsmasına meydan verilmemiştir. Bilhassa siyasi içtihat farklarının, bâzı politikacılarda, vatandaşlar arasına düşmanlık tohumları saçmak meylini artırması karşısında milletçe gösterilen mukavemet yürekte övülmeye lâyıktır. (Bravo sesleri alkışlar) Siyasi hayatta her hastalık tedavi edilebilir. Fakat, aynı milletin fertleri arasına sokulan düşmanlık bir defa yerleşti mi, onu söküp atmak nesiller sürebilir. (Bravo sesleri.)

Bu sebeple, siyasi faaliyetlerimizin salim mecrasını kaybetmemesi, hele parti usullerimizin düşmanlık yaratmaması için senelerden beri çalışıyoruz. 1.2 Temmuz Beyannamesi böyle bir gayretin, mahsulüdür. İktidarla muhalefetin karşılıklı mesuliyetlerini ve mânevi taahhütlerini ifade etmek için yazılmış ve iyi neticeler vermiştir. Bu beyannamenin tek taraflı bir borç senedi telâkki edilmesi, mahiyetine ve hakikate tamamiyle aykırıdır. (Bravo sesleri) Bunu sadece okumak, iki taraflı manasını kavramaya kâfidir. (Alkışlar)

Siyaset cereyanları bir defa şiddet yolunu tuttuktan sonra, nihayet, seçimde zor kullanma ihtimalinin belirmesi, memleketimiz için bir talihsizlik olmuştur. Bu haller siyasi bünyemizden silinip kayboluncuya kadar ıstırapları ve siyasi hayatımızdaki zehirli tesirleri devam edecektir. Yeni rejimin kurulmasında ve gelişmesinde, güç de olsa, tabî sayılmak lâzım gelen bu tekâmül safhaları, ancak, vatandaşın sağduyusu ile atlatılabilecektir. (Alkışlar) Türk vatandaşlarının düşmanlığı toptan reddetmekle demokratik hayata, çok partili sisteme yeni bir canlılık vermeleri büyük teminat olmuştur. (Bravo sesleri) Kanunların müdafaası ve memlekete teveccüh edecek tehlikelerin önlenmesi bizim başlıca vazifemizdir. (Bravo sesleri) Şüphe yoktur ki, bu vazifelerin ifasını temin eden vasıtaların başında, kanuna riayet edilmesini icabında hatırlatmak ve tehlike mahiyetindeki hâdiseleri vatandaşa söylemek; ve anlatmak gelir. (Bravo sesleri) Biz tecrübeli ve iyi niyetli bütün vatandaşları da bu yolda yardıma davet ederiz. (Bravo sesleri)

Sekizinci Büyük Millet Meclisi son çalışma yılında da, demokratik sistemi kuvvetlendirici kararlarını tam bir isabetle alacaktır. 1950 de yapılacak olan ikinci tek dereceli umumi seçimin, geçen tecrübelerden de faydalanmış olarak, ilmin ve memleket zaruretlerinin icabettirdiği yenilikleri kavrayan bir kanunla yapılmasını sağlamak Yüce Kamutayın bu seneki en mühim işlerinden biri olacaktır.

Seçim Kanunu hususunda şu noktalar bilhassa ehemmiyetlidir: İyi niyet sahibi fakat vesveseli vatandaşların yüreğinde dahi seçimde hile imkânı olmadığı inancını yerleştirmelidir. (Bravo sesleri) Bunun için ne kadar tedbir alınsa, yerindedir. Seçimde zor kullanma ihtimali kesin olarak önlenmelidir. Haksızlığa karşı müdafaa kisvesi altında vatandaşın kendisi hakkı yerine getirmeye kalkması, memleketin halini ve âtisini karanlık ve kanlı ihtimallere götürebileceğine Büyük Meclisin dikkatini çekmek vazifemdir. (Bravo sesleri, alkışlar)

Seçime kadar, seçim esnasında ve yeni Meclis gelinciye kadar memlekette selâmet ve huzuru korumak için vatandaşın zihninde can ve malının emniyeti hakkında kati bir inanç muhafaza etmek Hükümetin başlıca vazifesidir.

Oyunu vermek üzere sandık başına gelecek kadın erkek her seçmenin tam bir serbestlikle ve her hangi bir tecavüz, tazyik veya tehdit korkusuna düşmeksizin vatandaşlık hakkını kullanmasını sağlamak şarttır. (Bravo sesleri)

Sayın Milletvekilleri,

Siyaset hayatımızın içinde bulunduğumuz gelişme devrinde dikkatimizi üzerinde topladığımız prensipleri, sade ve açık şekliyle hülâsa etmek isterim. Birincisi, demokratik rejim, muhalefet müessesesinin emniyet içinde

çalışmasına bağlıdır. (Bravo sesleri, alkışlar) Kanunlar bunu temin ettiği kadar, bu mefhumun bir tabîî anlayış olarak memlekette yerleşmesi lâzımdır. Bu uğurda gayret ve tahammül göstermek daha ziyade iktidara düşer. (Doğru sesleri) İkincisi, siyasi faaliyetler kanun içinde kalacaktır. (Bravo sesleri, alkışlar) Kanun dışına çıkma istidatları kanun içine sokulacaktır. Hususiyle türlü şekil ve tevil altında kanun, dışına çıkma teşvikleri ve tertipleri şiddet cereyanları içine kolaylıkla sızar. Üçüncüsü, vatandaşların birbirinin boğazına sarılmalarına, her halde ve kesin olarak, mâni olmalıyız. (Bravo sesleri, alkışlar) Usulde ve gayede düşmanlık yolu, içeri ve dışarı siyasetin hiçbir ihtimali ile kıyas edilemeyecek ölçüde milletimizi ve memleketimizi felâkete götürür. Kanun müeyyidelerinden ve Hükümet vasıtalarından başka olarak, vatandaş bu konuda uyanık tutmak için arasız çalışmak lâzımdır. Dördüncüsü, bir dış tehlike karşısında vatandaş birliğini korumak, vatan müdafaasının temel şartıdır. Bunun için memleketin dış politikası üzerinde vatandaş bilgili ve anlayışlı bulundurmak hususi dikkat ister.

Aziz milletvekilleri,

Sekizinci Büyük Millet Meclisinin çalışma devri iç ve dış politikaların müstesna güçlüklerini yenmek ve meseleleri cesaret ve uzak görürlükle ele alarak büyük ilerleme hamleleri yapmakla geçmiştir. Güç şartlar içinde memleketin kalkınması için sarfettiğiniz gayretler geniş semereler verecektir. Sekizinci Büyük Millet Meclisi, giriştiği büyük ıslahat ile ve memlekete iç ve dış politikalarda yeni ufuklar açması bakımından, tarihte mümtaz bir mevki alacaktır.

(Bravo sesleri şiddetli ve sürekli alkışlar.)

EK 2: BAŞKANLIK DİVANI VE KOMİSYONLAR

BAŞKANLIK DİVANI

Seçim Tarihi: 5 Ağustos 1946

Başkan: Kâzım Karabekir (İstanbul)

Başkan Vekillikleri: Tevfik Fikret Sılay (Konya), Cevdet Kerim İncedayı (Sinop) (Bayındırlık Bakanı olduğu için 10.8.1946 tarihinde çekildi, yerine 21.8.1946 tarihinde Feridun Fikri Düşünsel (Bingöl) seçildi), Şemsettin Günaltay (Sivas).

Kâtiplikler: Emin Halim Ergun (Ankara), Sedat Pek (Kocaeli), Dr. Aziz Uras (Mardin), Hüseyin Ulusoy (Niğde), Naşit Fırat (Samsun), Necmeddin Sahir Sılan (Tunceli).

İdareci Üyelikler: Halit Bayrak (Ağrı), Dr. Zihni Ülgen (Bolu), Abdullmuttalip Öker (Sivas).

Seçim Tarihi: 1 Kasım 1946

Başkan: Kâzım Karabekir (İstanbul).

Başkan Vekillikleri: Feridun Fikri Düşünsel (Bingöl), Hasan Fehmi Ataç (Gümüşhane), Tevfik Fikret Sılay (Konya).

Divan Kâtiplikleri: Emin Halim Ergun (Ankara) (Bu görevinden çekildiğine dair önergesi 19.12.1946 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda okundu, yerine 17 Ocak 1947 tarihinde Bitlis Milletvekili Muhtar Ertan seçildi. Ertan da 5 Mayıs 1947 tarihinde bu görevden çekildi. Yerine 6 Haziran 1947 tarihinde Mardin Milletvekili Dr. Aziz Uras seçildi.), Sedat Pek (Kocaeli), Muhsin Adil Binal (Konya), Dr. Fahri Kurtuluş (Rize), Naşit Fırat (Samsun), Necmeddin Sahir Sılan (Tunceli).

İdareci Üyelikler: Halit Bayrak (Ağrı), Dr. Zihni Ülgen (Bolu), Abdullmuttalip Öker (Sivas).

Seçim Tarihi: 1 Kasım 1947

Başkan: Kâzım Karabekir (İstanbul) (26 Ocak 1948 tarihinde vefatı üzerine 30 Ocak 1948 tarihinde yapılan seçimle yerine Konya Milletvekili Ali Fuat Cebesoy seçildi.)

Başkan Vekillikleri: Feridun Fikri Düşünsel (Bingöl), Fikret Sılay (Konya) (Yeni aldığı hizmet dolayısıyla bu görevden çekildiğine dair önergesi 8 Aralık 1947 tarihinde kabul edildi. Yerine 17 Aralık 1947 tarihinde Sinop Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı seçildi), Raif Karadeniz (Trabzon).

Kâtiplikler: Said Köksal (Isparta), Sedat Pek (Kocaeli), Muhsin Adil Binal (Konya) (8 Aralık 1947 tarihinde çekildi. Yerine 17 Aralık 1947 tarihinde

Mardin Milletvekili Dr. Aziz Uras seçildi.), Naşit Fırat (Samsun) (bu görevden çekildiğine dair önergesi 6 Temmuz 1948 tarihinde kabul edildi), Necmeddin Sâhir Sılan (Tunceli), Atalay Akan (Urfa).

İdareci Üyelikler: Halit Bayrak (Ağrı), Dr. Zihni Ülgen (Bolu), (Ülgen'in vefatı üzerine 7 Mayıs 1948 tarihinde Tokat Milletvekili Recai Güreli), Abdulluttalip Öker (Sivas).

Seçim Tarihi: 1 Kasım 1948

Başkan: Şükrü Saraçoğlu (İzmir).

Başkan Vekillikleri: Feridun Fikri Düşünsel (Bingöl), Cevdet Kerim İncedayı (Sinop), Raif Karadeniz (Trabzon).

Divan Kâtiplikleri: Necmeddin Sahir Sılan (Tunceli), Sedat Pek (Kocaeli), Behçet Kemal Çağlar (Erzincan) (24 Ocak 1949 tarihinde milletvekilliğinden istifa etmesi üzerine yerine 2 Şubat 1949 tarihinde Naim Atalay (Çorum) seçildi), Cenap Aksu (Kocaeli), Sait Köksal (Isparta), Atalay Akan (Urfa).

İdareci Üyeler Kurulu: Abdulluttalip Öker (Sivas), Halit Bayrak (Ağrı), Recai Güreli (Tokat).

Seçim Tarihi: Kasım 1949

Başkan: Şükrü Saraçoğlu (İzmir).

Başkanvekillikleri: Feridun Fikri Düşünsel (Bingöl), Cevdet Kerim İncedayı (Sinop), Raif Karadeniz (Trabzon).

Kâtiplikler: Necmeddin Sahir Sılan (Tunceli), Sedat Pek (Kocaeli), Sait Köksal (Isparta), Cenap Aksu (Kocaeli), Hilmi Öztarhan (Manisa), Dr. Aziz Uras (Mardin).

İdareci Üyelikler: Halit Bayrak (Ağrı), Abdulluttalip Öker (Sivas), Recai Güreli (Tokat).

İHTİSAS KOMİSYONLARI

Seçim Tarihi: 12 Ağustos 1946

Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonu

Hasan Dinçer (Afyon Karahisar), Reşad Aydın (Denizli), Nihat Erdem (Kırşehir), Şevki Ergun (Konya), Cihad Baban (İstanbul), Muhtar Ertan (Bitlis), General Aptullah Alptoğan (Kastamonu), Ahmet Tahtakılıç (Kütahya), Sahir Kurutluoğlu (Kırşehir), Doktor Adnan Adıvar (İstanbul), Ahmet Ulus (Giresun), General Aşir Atlı (Gaziantep), Doktor Muzaffer Canbolat (Gaziantep), Esat Tekeli (Urfa), Zeki Rıza Sporel (İstanbul), Arif Çubukçu (Ankara), İbrahim Refik Soyer (Niğde), Mustafa Korkut (Antalya), Raşit Börekçi (Ankara), Abdurrahman Münip Berkan (İstanbul), Recai Güreli (Tokat), Ahmet Kemal Silivrili (İstanbul), Doktor Ahmet İhsan Gürsoy (Kütahya), Abdürrezzak Şatana (Mardin), Mahmut Nedim Gündüzalp (Edirne), Doktor Fahri Kurtuluş (Rize), Abidin Ege (Denizli), Refik Koraltan (İçel), Fakihe Öymen (Ankara), Kemal Turan (Isparta).

İstanbul Milletvekilleri Abdurrahman Münip Berkan ve Zeki Rıza Sporel'in milletvekillikleri iptal edilmesi nedeniyle bunların yerine 17 Şubat 1947 tarihinde ad çekme suretiyle Balıkesir Milletvekili Muzaffer Akpınar ve Manisa Milletvekili Memduh Necdet Otaman seçildiler.

Mardin Milletvekili Abdürrezzak Şatana vefat ettiği, Tokat Milletvekili Recai Güreli de İdareci Üye seçildiği için yerlerine 5 Kasım 1948 tarihinde ad çekme suretiyle İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten ve Bursa Milletvekili Fahri Bük seçildiler.

Adalet Komisyonu

Hazim Bozca (Afyon K.), Hasan Dinçer (Afyon K.), Numan Aksoy (Antalya), Osman Niyazi Burcu (Balıkesir), Feridun Fikri Düşünsel (Bingöl), Atıf Akgüç (Bursa), Naili Küçüka (Denizli), Feyzi Kalfagil (Diyarbakır), Abdülhak Fırat (Erzincan), Rifat Güllü (Isparta), Refik Koraltan (İçel), Abdurrahman Münip Berkan (İstanbul), Ekrem Oran (İzmir), Dr. Fahri Ecevit (Kastamonu), Sait Azmi Feyzioğlu (Kayseri), Reşit Özsoy (Kayseri), Sahir Kurutluoğlu (Kırşehir), Hulki Karagülle (Konya), Şefik Tugay (Malatya), Feyzullah Uslu (Manisa), Dr. Saim Ali Dilemre (Rize), Kemal Çelik (Seyhan), Faik Ahmet Barutçu (Trabzon), Raif Karadeniz (Trabzon), Şinasi Devrin (Zonguldak).

Anayasa Komisyonu

Gı Kâzım Özalp (Balıkesir), Muhittin Baha Pars (Bursa), Dr. Mustafa

Cantekin (Çorum), Sabit Sağıroğlu (Erzincan), Cemil Sait Barlas (Gaziantep), Hasan Fehmi Ataç (Gümüşhane), Mareşal Fevzi Çakmak (İstanbul), Fuad Hulusi Demirelli (İstanbul), Hamdullah Suphi Tanrıöver (İstanbul), Hüseyin Cahit Yalçın (İstanbul), Haydar Rüştü Öktem (İzmir), Dr. Fuat Umay (Kırklareli), Ali Rıza Türel (Konya), Fuat Sirmen (Rize), Hüsni Çakır (Samsun), Dr. Sadi Konuk (Samsun), Ali Münif Yegena (Seyhan), Yusuf Kemal Tengirşenk (Sinop), Faik Öztrak (Tekirdağ), Nazım Poroy (Tokat).

Bayındırlık Komisyonu

Şahin Lâcin (Afyon K.), Raşit Börekçi (Ankara), Niyazi Aksu (Antalya), Ahmet Ali Çınar (Burdur), Dr. Cemal Kazancıoğlu (Çoruh), Cemil Alevli (Gaziantep), Celâl Esat Arseven (Giresun), Kâzım Aydar (Isparta), Saim Ergenekon (İçel), Mehmet Bahadır (Kars), Aziz Samih İltar (Kars), Ahmet Faik Abasıyanık (Kocaeli), Rasim Erel (Konya), Fatin Gökmen (Konya), Mehmet Sadık Eti (Malatya), Hasan Reşit Tankut (Maraş), Halit Mengi (Niğde), Sırrı Day (Trabzon), Mahmut Tan (Tunceli), Razi Soyer (Urfa).

Bütçe Komisyonu

Mehmet Aşkar (Afyon K.), Cevdet Gölet (Ankara), Ali Kemal Yiğitoğlu (Amasya), Fakihe Öymen (Ankara), Nurullah Esat Sümer (Antalya), Gl. Refet Alpman (Aydın), Esat Altan (Balıkesir), Süreyya Örgüevren (Balıkesir), Celâl Sait Siren (Bolu), Sadık Tahsin Arsal (Bursa), Niyazi Çıtakoğlu (Çanakkale), İsmet Eker (Çorum), Cavit Ekin (Diyarbakır), İhsan Hâmit Tiğrel (Diyarbakır), Şeref Uluğ (Diyarbakır), Mahmut Nedim Gündüzalp (Edirne), Fahri Karakaya (Elâzığ), Yavuz Abadan (Eskişehir), Münir Akkaya (Giresun), Dr. Adnan Adıvar (İstanbul), Osman Nuri Köni (İstanbul), Münir Birsal (İzmir), Sedat Dikmen (İzmir), Muzaffer Akalın (Kastamonu), Şevket Turgut (Kırşehir), Dr. Fazıl Şerafettin Bürge (Kocaeli), Dr. Ahmet İhsan Gürsoy (Kütahya), Adnan Menderes (Kütahya), Rıza Erten (Mardin), Rıfat Gürsoy (Niğde), Mehmet Ali Yörüker (Samsun), Refik Ahmet Sevengil (Tokat), Esat Tekeli (Urfa), Sırrı İçöz (Yozgat), Ahmet Sungur (Yozgat).

Çalışma Komisyonu

Ahmet Veziroğlu (Afyon Karahisar), Ahmet Alpaslan (Ağrı), Dr. M. Şerif Korkut (Burdur), Cemil Öz (Bursa), Ali Çoruh (Çoruh), Hulûsi Oral (Denizli), Faruk Nafiz Çamlıbel (İstanbul) Sait Odyak (İzmir), Gl. Salih Avgın (Kayseri), Dr. Memduh Necdet Otaman (Manisa), Abdülkadir Kalav (Mardin), Ahmet Remzi Yüreğir (Seyhan), İsmail Ergener (Zonguldak), Emin Erişirgil (Zonguldak), Ali Rıza İncealemdaroğlu (Zonguldak).

Dışışleri Komisyonu

Falih Rıfki Atay (Ankara), Dr. Mazhar Germen (Aydın) Memduh Şevket Esendal (Bilecik), Hasan Cemil Çambel (Bolu), Orgl. Fahrettin Altay (Burdur), Asım Us (Çoruh), Fazıl Ahmet Aykaç (Diyarbakır), Dr. Bahattin Öğütmen (Edirne), Dr. Abdurrahman Melek (Gaziantep), Edip Tör (Gümüşhane), Enis Akaygen (İstanbul), Hasan Âli Yücel (İzmir), Nihat Erim (Kocaeli), İbrahim Süreyya Yiğit (Kocaeli), Orgl. Asım Gündüz (Kütahya), Korgl. Ali Rıza Artunkal (Manisa), Şevket Raşit Hatipoğlu (Manisa), Necati Erdem (Muğla), Cemil Bilsel (Samsun), Necmettin Sadak (Sivas).

Dilekçe Komisyonu

Kemal Özçoban (Afyon Karahisar), Müştak Aktan (Ağrı), Ahmet Eymir (Amasya), İbrahim Rauf Ayaşlı (Ankara), İhsan Ezgü (Ankara), Tayfur Sökmen (Antalya), Neşet Akkor (Aydın), Fuat Bilal (Balıkesir), Pertev Etçioğlu (Balıkesir), Hilmi Şeremetli (Balıkesir), Lûtfi Gören (Bolu), Mustafa Fehmi Gerçeker (Bursa), İhsan Karesioğlu (Çanakkale), Ali Rıza Kırsever (Çanakkale), Hasan Kişioğlu (Elâzığ), Raif Dinç (Erzurum), Şevket Erdoğan (Gümüşhane), Şevki Yalvaç (Isparta), Dr. Hüseyin Hulki Cura (İzmir), Zihni Orhon (Kars), Abdurrahim Ulvi Beydağı (Malatya), Kâmil Coşkunoğlu (Manisa), Hamdi Şarlan (Ordu), Gl. Fikri Erbuğ (Sivas), Atalay Akan (Urfa).

Ekonomi Komisyonu

Hilmi Atlioğlu (Ankara), Hıfzı Oğuz Bekata (Ankara), Muammer Eriş (Ankara), Abdi Ağabeyoğlu (Balıkesir), Muzaffer Akpınar (Balıkesir), Ahmet Münir Erhan (Bursa), Faik Yılmazipek (Bursa), Necdet Yücer (Çorum), Fethi Erimçağ (Edirne), Mehmet Öktem (Edirne), Mustafa Arpacı (Elâzığ), Ahmet Oğuz (Eskişehir), Bekir Kaleli (Gaziantep), Kâzım Okay (Giresun), İsmail Sabuncu (Giresun), Tahsin Tüzün (Gümüşhane), Rasim Yurdman (Hatay), Kemal Turan (Isparta), Celâl Bayar (İstanbul), Burhan Cahit Morkaya (İstanbul), Benal Nevzad Arıman (İzmir), Lâtife Bekir Çeyrekbaşı (İzmir), Ömer Taşçioğlu (Kayseri), Halil Benli (Kütahya), Abdülkadir Taşangil (Malatya), Yunus Muammer Alakant (Manisa), Mehmet Furtun (Ordu), Rıza İştan (Samsun), Temel Göksel (Trabzon), Naim Kromer (Zonguldak).

Gümrük ve Tekel Komisyonu

Arif Özdemir (Bitlis), Münir Hüsrev Göle (Erzurum), Kemalettin Kamu (Erzurum), İsmail Hakkı Çevik (Eskişehir), Suphi Bedri Uluç (Hatay), Haydar Aslan (İçel), Salih İnankur (İçel), Fethi Mağara (Kastamonu), Nihat Erdem (Kırşehir), Halis Ulusan (Konya), Osman Taner (Malatya), İrfan Ferit Alpaya (Mardin), Gl. Seyfi Düzgören (Mardin), Abdürrezzak Şatana (Mardin), Hüseyin Berk (Samsun), Muin Köprülü (Samsun), Feyzi Eken (Tokat), Daniş Eyüboğlu

(Trabzon), Osman Ağan (Urfa), Orhan Seyfi Orhon (Zonguldak).

İçişleri Komisyonu

Rasih Kaplan (Antalya), Fahrettin Tiritioğlu (Balıkesir), Muhtar Ertan (Bitlis), Hasan Şükrü Adal (Bolu), İhsan Yalçın (Bolu), Atıf Tüzün (Çoruh), Suheyip Rûmi Karafakıoğlu (Çorum), Abidin Potuoğlu (Eskişehir), Eşref Dizdar (Giresun), Ahmet Kemal Varınca (Gümüşhane), Sait Köksal (Isparta), Ahmet Kemal Silivrili (İstanbul), Akif Eyidoğan (Kars), Fikri Apaydın (Kayseri), Cenap Aksu (Kocaeli), Şevki Ergun (Konya), Dr. Aziz Perkün (Konya), Ömer Özdek (Kütahya), Dr. Mitat Sakaroğlu (Muğla), Halid Onaran (Muş), Cavid Oral (Seyhan), Etem İzzet Benice (Siirt), Lütfi Yavuz (Siirt), Mitat Şükrü Bleda (Sivas), Nazif Ergin (Sivas), Cemil Uybadın (Tekirdağ), Recai Güreli (Tokat), Galip Pekel (Tokat), Hamdi Orhon (Trabzon), İhsan Olgun (Yozgat).

Maliye Komisyonu

Mebrure Aksoley (Ankara), Hacim Çarıklı (Balıkesir), Rifat Dolunay (Çankırı), Vedat Dicleli (Diyarbakır), Abdullah Çilli (Hatay), Şevket Adalan (İzmir), Hamdi Çelen (Kastamonu), Kâmil Gündeş (Kayseri), İsmail Rüştü Aksal (Kocaeli), Sedat Çumralı (Konya), Hakkı Gedik (Kütahya), Ahmet Tahtakılıç (Kütahya), Mahmut Nedim Zabcı (Malatya), İbrahim Refik Soyer (Niğde), Yusuf Ziya Ortaç (Ordu), Ömer Karataş (Samsun), Lütfi Aksoy (Sinop), Cemal Kovalı (Tokat), Vasfi Gerger (Urfa), İbrahim Arvas (Van).

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu

Edip Alpsar (Çorum), Nafiz Dumlu (Erzurum), Ahmet Ulus (Giresun), Hilmi Çoruk (Kastamonu), Reşit Turgut (Kayseri), Hamdi Yalman (Ordu), Ali Zırh (Rize), Sabri Çelikutuğ (Siirt), Ali Sayın (Trabzon), Celâl Arat (Yozgat).

Meclis Kıtaphı Komisyonu

İsmail Hakkı Uzunçarşılı (Balıkesir), Nurettin Ünen (Çanakkale), Mithat Şakir Altan (Konya), Kâmil Kitapçı (Sivas).

Millî Eğitim Komisyonu

Avni Refik Bekman (Ankara), Eminittin Çeliköz (Balıkesir), Tahsin Banguoğlu (Bingöl), Hasene İlgaz (Çorum), Reşad Aydınli (Denizli), Osman Ocağ (Diyarbakır), Cevat Dursunoğlu (Erzurum), Fuat Köprülü (İstanbul), Esat Çınar (İzmir), Tezer Taşkıran (Kars), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), Ali Dikmen (Kocaeli), Muhsin Adil Binal (Konya), Rıdvan Nafiz Edgüer (Manisa), Dr. Kâmil İdil (Maraş), Emin Soysal (Maraş), Emin Ataç (Tekirdağ), Zekiye Molaoğlu (Trabzon), Mustafa Reşit Tarakçıoğlu (Trabzon), Suut Kemal Yetkin (Urfa).

Millî Savunma Komisyonu

Gl. Sadık Aldoğan (Afyon K.), Gl. Naci Tınaz (Ankara), Dr. Akif Arkan (Çankırı), Gl. Zeki Soydemir (Çankırı), Ziya Ağca (Erzincan), Behçet Kemal Çağlar (Erzincan), Eyüp Sabri Akgöl (Erzurum), Gl. Vehbi Kocagüney (Erzurum), Gl. Aşır Atlı (Gaziantep), Selim Seven (Hakkâri), Gl. Eyüp Durukan (Hatay), Dr. Aziz Köksal (İçel), Hüsamettin Tuğaç (Kars), Gl. Abdullah Alptoğan (Kastamonu), Korgl. Kemal Doğan (Kırklareli), Amiral Şükrü Okan (Kocaeli), Dr. Hulusi Alataş (Konya), Gl. Ali Fuat Cebesoy (Konya), Memduh İspartalıgil (Kütahya), Gl. Kâzım Sevüktekin (Mardin), Asım Gürsu (Muğla), Sinan Tekelioğlu (Seyhan), Ziya Ersin Cezaroğlu (Tekirdağ), Rüştü Otkar (Van), Nuri Tarhan (Zonguldak).

Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu

Dr. Cemal Tunca (Afyon K.), Zeki Tarhan (Amasya), Dr. Galip Kahraman (Antalya), Dr. Muhlis Suner (Bilecik), Dr. M. Talât Simer (Bursa), Dr. Hamdi Berkman (Denizli), Dr. Muzaffer Canbolat (Gaziantep), Dr. Galip Kenan Zaimoğlu (Giresun), Dr. Celâl Ramazanoğlu (İçel), Dr. Esat Oktay (Kars), Dr. Muhsin Faik Dünder (Konya), İhsan Şerif Özgen (Kütahya), Dr. Hikmet Fırat (Malatya), Dr. Cafer Özelçi (Malatya), Dr. Kemali Bayizit (Maras), Dr. Zeki Mesut Sezer (Ordu), Dr. Fahri Kurtuluş (Rize), Dr. Makbule Dıblan (Seyhan), Dr. Kemal Satır (Seyhan), Dr. Kemal Cenap Berksoy (Yozgat).

Sayıştay Komisyonu

Emin Arkayın (Aydın), Cemil Özçağlar (Bolu), Zehra Budunç (Bursa), Ahmet İhsan Zeyneloğlu (Çankırı), Mesut Çankaya (Erzurum), Ömer Asım Aksoy (Gaziantep), Salamon Adato (İstanbul), Ziya Orbay (Kastamonu), Tevfik Temelli (Malatya), İsmail Ertem (Manisa), Abidin Çakır (Muğla), Nuri Özsan (Muğla), Ferit Ecer (Niğde), Şükrü Süer (Niğde), Suphi Batur (Sinop), Şakir Uma (Sivas), Abidin Yurdakul (Sivas), Mustafa Lâtifoğlu (Tokat), Kâmil Erbek (Yozgat), Sabri Koçer (Zonguldak).

Tarım Komisyonu

Naki Cevad Akkerman (Ankara), Mustafa Korkut (Antalya), Nuri Göktepe (Aydın), Fahri Bük (Bursa), Aziz Duru (Bursa), Hüseyin Bingül (Çanakkale), Naim Atalay (Çorum), Cemil Çalgüner (Denizli), Abidin Ege (Denizli), Kemal Cemal Öncel (Denizli), Emin Sazak (Eskişehir), Fikret Yüzatlı (Giresun), Cihad Baban (İstanbul), Sami Gülcüoğlu (İzmir), Rahmi Köken (İzmir), Zühtü Akın (Kırklareli), Atuf Esenbel (Malatya), Mustafa Naim Karaköylü (Malatya), Yaşar Özey (Manisa), Hilmi Öztarhan (Manisa), Rıza

Çuhadar (Maraş), Abdullah Yayıoğlu (Maraş), Kasım Ener (Seyhan), Enver Kök (Sinop), İsmail Mehmet Uğur (Sivas).

Ticaret Komisyonu

Esat Uras (Amasya), Arif ubuku (Ankara), Emin Bilgen (Aydın), Reşit Bozüyük (Bilecik), Hasan Polatkan (Eskişehir), Halil Atalay (İçel), Zeki Rıza Sporel (İstanbul), Abdurrahman Sürmen (Kars), Hayrullah Ürkün (Kayseri), Şevket  d l (Kırklareli), Naim Hazim Onat (Konya), Bari Dedeoğlu (Muş), Hasan Cavid Bel l (Rize), Kasım Gülek (Seyhan), Ali Rıza Esen (Siirt), Ali Rıza Işıl (Trabzon), Muammer Yarımbyık (Trabzon), Muzaffer Koçak (Van), Ziya Arkant (Yozgat), Ahmet Gürel (Zonguldak).

Ulaştırma Komisyonu

Mitat Aydın (Aydın), Abdurrahman Konuk (Bursa), Behçet Gökçen (Çanakkale), Ali Rıza Erem (Çoruh), Mehmet Edip Ağaoğulları (Edirne), Salim Altuğ (Erzurum), Hasan Mursaloğlu (Hatay), Dr. Vasil Konos (İstanbul), Senihi Yürüten (İstanbul), Dr. Kâmran  rs (İzmir), Şerafettin Karacan (Kars), Faik Seler (Kayseri), Fuat Balkan (Kocaeli), Ahmet Bozbay (Kütahya), Vehbi Sarıdal (Niğde), Şevket Akyazı (Ordu), Dr. Vehbi Demir (Ordu), Amiral Hulusi Gökdalay (Ordu), Yakup Kalgay (Samsun), Hikmet Işık (Sivas).

Seçim Tarihi: 11.11.1946

Adalet Komisyonu

Hazim Bozca (Afyon K.), Hasan Dinçer (Afyon K.), Numan Aksoy (Antalya), Osman Niyazi Burcu (Balıkesir), Atif Akgüç (Bursa), Abdurrahman Konuk (Bursa), Naili Küçüka (Denizli), Feyzi Kalfagil (Diyarbakır), Abdülhak Fırat (Erzincan), Refik Koraltan (İçel), Rifat Güllü (Isparta), Abdurrahman Münip Berkan (İstanbul), Ekrem Oran (İzmir), Dr. Fahri Ecevit (Kastamonu), Sait Azmi Feyzioğlu (Kayseri), Reşit Özsoy (Kayseri), Sahir Kurutluoğlu (Kırşehir), Hulki Karagülle (Konya), Şefik Tugay (Malatya), Kâmil Coşkunoğlu (Manisa), Feyzullah Uslu (Manisa), Dr. Saim Ali Dilemre (Rize), Kemal Çelik (Seyhan), Faik Ahmet Barutçu (Trabzon), Raif Karadeniz (Trabzon).

Anayasa Komisyonu

Hıfzı Oğuz Bekata (Ankara), İhsan Ezgü (Ankara), Gl. Kâzım Özalp (Balıkesir), Muhittin Baha Pars (Bursa), Dr. Mustafa Cantekin (Çorum), Sabit Sağıroğlu (Erzincan), Mareşal Fevzi Çakmak (İstanbul), Fuad Hulusi Demirelli (İstanbul), Hamdullah Suphi Tanrıöver (İstanbul), Hüseyin Cahit Yalçın (İstanbul), Haydar Rüştü Öktem (İzmir), Nafi Atuf Kansu (Kırklareli), Dr. Fuat Umay (Kırklareli), Ali Rıza Türel (Konya), Fuat Sirmen (Rize), Hüsnü Çakır (Samsun), Dr. Sadi Konuk (Samsun), Ali Münif Yegena (Seyhan), Yusuf Kemal Tengirşenk (Sinop), Faik Öztrak (Tekirdağ).

Bayındırlık Komisyonu

Şahin Lâçin (Afyon K.), Raşit Börekçi (Ankara), Niyazi Aksu (Antalya), Ahmet Ali Çınar (Burdur), Dr. Cemal Kazancıoğlu (Çoruh), Celâl Esat Arseven (Giresun), Kâzım Aydar (Isparta), Saim Ergenekon (İçel), Mehmet Bahadır (Kars), Aziz Samih İter (Kars), Ahmet Faik Abasıyanık (Kocaeli), Rasim Erel (Konya), Halil Benli (Kütahya), Mehmet Sadık Eti (Malatya), Hasan Reşit Tankut (Maraş), Halit Mengi (Niğde), İbrahim Refik Soyer (Niğde), Sırrı Day (Trabzon), Mahmut Tan (Tunceli), Razi Soyer (Urfa).

Bütçe Komisyonu

Mehmet Aşkar (Afyon K.), Naki Cevad Akkerman (Ankara), Cevdet Gölet (Ankara), Fakihe Öymen (Ankara), Nurullah Esat Sümer (Antalya), Gl. Refet Alpman (Aydın), Esat Altan (Balıkesir), Süreyya Örguevren (Balıkesir), Celâl Sait Siren (Bolu), Sadık Tahsin Arsal (Bursa), Fahri Bük (Bursa), Dr. M. Talât Simer (Bursa), İsmet Eker (Çorum), Vedat Dicleli (Diyarbakır), Cavit Ekin (Diyarbakır), İhsan Hâmit Tiğrel (Diyarbakır), Şeref Uluğ (Diyarbakır), Mahmut Nedim Gündüzalp (Edirne), Abidin Potuoğlu (Eskişehir), Dr. Adnan

Adıvar (İstanbul), Osman Nuri Köni (İstanbul), Münir Birsal (İzmir), Sedat Dikmen (İzmir), Muzaffer Akalın (Kastamonu), Şevket Turgut (Kırşehir), İsmail Rüştü Aksal (Kocaeli), Dr. Ahmet İhsan Gürsoy (Kütahya), Adnan Menderes (Kütahya), Rıza Erten (Mardin), Rifat Gürsoy (Niğde), Mehmet Ali Yörüker (Samsun), Refik Ahmet Sevengil (Tokat), Esat Tekeli (Urfa), Sırrı İçöz (Yozgat), Ahmet Sungur (Yozgat).

Çalışma Komisyonu

Ahmet Veziroğlu (Afyon K.), Ahmet Alpaslan (Ağrı), Dr. M. Şerif Korkut (Burdur), Cemil Öz (Bursa), Ali Çoruh (Çoruh), Hulûsi Oral (Denizli), Faruk Nafiz Çamlıbel (İstanbul), Sait Odyak (İzmir), Dr. Memduh Necdet Otaman (Manisa), Abdülkadir Kalav (Mardin), Ahmet Remzi Yüreğir (Seyhan), İsmail Ergener (Zonguldak), Emin Erişirgil (Zonguldak), Ali Rıza İncealemdaroğlu (Zonguldak), Sabri Koçer (Zonguldak).

Dışişleri Komisyonu

Dr. Cemal Tunca (Afyon K.), Dr. Mazhar Germen (Aydın), Memduh Şevket Esendal (Bilecik), Hasan Cemil Çambel (Bolu), Orgl. Fahrettin Altay (Burdur), Asım Us (Çoruh), Fazıl Ahmet Aykaç (Diyarbakır), Dr. Abdurrahman Melek (Gaziantep), Edip Tör (Gümüşhane), Enis Akaygen (İstanbul), Hasan Âli Yücel (İzmir), Nihat Erim (Kocaeli), İbrahim Süreyya Yiğit (Kocaeli), Orgl. Asım Gündüz (Kütahya), Korgl. Ali Rıza Artunkal (Manisa), Şevket Raşit Hatipoğlu (Manisa), Necati Erdem (Muğla), Cemil Bilsel (Samsun), Necmettin Sadak (Sivas), Nazım Poroy (Tokat).

Dilekçe Komisyonu

Kemal Özçoban (Afyon K.), Müştak Aktan (Ağrı), Ahmet Eymir (Amasya), İbrahim Rauf Ayaşlı (Ankara), Mevrure Aksoley (Ankara), Tayfur Sökmen (Antalya), Neşet Akkor (Aydın), Fuat Bilal (Balıkesir), Hacim Çarıklı (Balıkesir), Hilmi Şeremetli (Balıkesir), Lûtfi Gören (Bolu), Mustafa Fehmi Gerçeker (Bursa), İhsan Karesioğlu (Çanakkale), Ali Rıza Kırsever (Çanakkale), Hasan Kişioğlu (Elâzığ), Raif Dinç (Erzurum), Münir Akkaya (Giresun), Şevki Yalvaç (Isparta), Dr. Hüseyin Hulki Cura (İzmir), Zihni Orhon (Kars), Abdurrahim Ulvi Beydağı (Malatya), Hamdi Şarlan (Ordu), Gl. Fikri Tirkeş (Sivas), Atalay Akan (Urfa), Nuri Tarhan (Zonguldak).

Ekonomi Komisyonu

Ali Kemal Yiğitoğlu (Amasya), Hilmi Atlıoğlu (Ankara), Muammer Eriş (Ankara), Abdi Ağabeyoğlu (Balıkesir), Muzaffer Akpınar (Balıkesir), Ahmet Münir Erhan (Bursa), Faik Yılmazipek (Bursa), Nejdett Yücer (Çorum), Fethi Erimçağ (Edirne), Mehmet Öktem (Edirne), Mustafa Arpacı (Elâzığ),

Ahmet Oğuz (Eskişehir), Cemil Alevli (Gaziantep), Cemil Said Barlas (Gaziantep), Bekir Kaleli (Gaziantep), Kâzım Okay (Giresun), İsmail Sabuncu (Giresun), Tahsin Tüzün (Gümüşhane), Rasim Yurdman (Hatay), Kemal Turan (Isparta), Celâl Bayar (İstanbul), Burhan Cahit Morkaya (İstanbul), Benal Nevzad Arıman (İzmir), Lâtife Bekir Çeyrekbaşı (İzmir), Ömer Taşcıoğlu (Kayseri), Abdülkadir Taşangil (Malatya), Yunus Muammer Alakant (Manisa), Mehmet Furtun (Ordu), Temel Göksel (Trabzon), Naim Kromer (Zonguldak).

Gümrük ve Tekel Komisyonu

Arif Özdemir (Bitlis), Münir Hüsrev Göle (Erzurum), Kemalettin Kamu (Erzurum), İsmail Hakkı Çevik (Eskişehir), Suphi Bedri Uluç (Hatay), Haydar Aslan (İçel), Salih İnankur (İçel), Fethi Mağara (Kastamonu), Nihat Erdem (Kırşehir), Halis Uluslan (Konya), Osman Taner (Malatya), İrfan Ferit Alpaya (Mardin), Gl. Seyfi Düzgören (Mardin), Abdürrezzak Şatana (Mardin), Hüseyin Berk (Samsun), Muin Köprülü (Samsun), Feyzi Eken (Tokat), Daniş Eyüboğlu (Trabzon), Osman Ağan (Urfa), Orhan Seyfi Orhon (Zonguldak).

İçişleri Komisyonu

Rasih Kaplan (Antalya), Fahrettin Tiritioğlu (Balıkesir), Muhtar Ertan (Bitlis), Hasan Şükrü Adal (Bolu), İhsan Yalçın (Bolu), Niyazi Çıtakoğlu (Çanakkale), Atıf Tüzün (Çorum), Suheyip Rûmi Karafakıoğlu (Çorum), Eşref Dizdar (Giresun), Ahmet Kemal Varınca (Gümüşhane), Sait Köksal (Isparta), Ahmet Kemal Silivri (İstanbul), Akif Eyidoğan (Kars), Fikri Apaydın (Kayseri), Cenap Aksu (Kocaeli), Şevki Ergun (Konya), Dr. Aziz Perkün (Konya), Ömer Özdek (Kütahya), Dr. Mitat Sakaroğlu (Muğla), Halid Onaran (Muş), Cavid Oral (Seyhan), Etem İzzet Benice (Siirt), Lütfi Yavuz (Siirt), Mitat Şükrü Bleda (Sivas), Nazif Ergin (Sivas), Cemil Uybadın (Tekirdağ), Recai Güreli (Tokat), Galip Pekel (Tokat), Hamdi Orhon (Trabzon), İhsan Olgun (Yozgat).

Maliye Komisyonu

Rifat Dolunay (Çankırı), Münir Çağıl (Çorum), Fahri Karakaya (Elâzığ), Nafiz Dumlu (Erzurum), Abdullah Çilli (Hatay), Şevket Adalan (İzmir), Hamdi Çelen (Kastamonu), Kâmil Gündeş (Kayseri), Sedat Çumralı (Konya), Hakkı Gedik (Kütahya), Ahmet Tahtakılıç (Kütahya), Mahmut Nedim Zabcı (Malatya), Rıza Işıtan (Samsun), Ömer Karataş (Samsun), Lûtfi Aksoy (Sinop), Ziya Ersin Cezaroğlu (Tekirdağ), Cemal Kovalı (Tokat), Vasfi Gerger (Urfa), İbrahim Arvas (Van), Celâl Arat (Yozgat).

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu

Edip Alpsar (Çorum), Mesut Çankaya (Erzurum), Ahmet Ulus

(Giresun), Hilmi Çoruk (Kastamonu), Reşit Turgut (Kayseri), Fatin Gökmen (Konya), Hamdi Yalman (Ordu), Ali Zırh (Rize), Ali Sarılioğlu (Trabzon), Ahmet Gürel (Zonguldak).

Meclis Kitaplığı Komisyonu

İsmail Hakkı Uzunçarşılı (Balıkesir), Nurettin Ünen (Çanakkale), Selim Seven (Hakkâri), Kâmil Kitapçı (Sivas).

Millî Eğitim Komisyonu

Avni Refik Bekman (Ankara), Eminittin Çeliköz (Balıkesir), Tahsin Banguoğlu (Bingöl), Hasene Ilgaz (Çorum), Reşad Aydınli (Denizli), Osman Ocak (Diyarbakır), Cevat Dursunoğlu (Erzurum), Fuad Köprülü (İstanbul), Esat Çınar (İzmir), Tezer Taşkiran (Kars), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), Ali Dikmen (Kocaeli), Rıdvan Nafiz Edgüer (Manisa), Dr. Kâmil İdil (Maraş), Emin Soysal (Maraş), Yusuf Ziya Ortaç (Ordu), Emin Ataç (Tekirdağ), Zekiye Molaoğlu (Trabzon), Mustafa Reşit Tarakçioğlu (Trabzon), Suut Kemal Yetkin (Urfa).

Millî Savunma Komisyonu

Gl. Sadık Aldoğan (Afyon K.), Gl. Naci Tınaz (Ankara), Dr. Akif Arkan (Çankırı), Gl. Zeki Soydemir (Çankırı), Ziya Ağca (Erzincan), Behçet Kemal Çağlar (Erzincan), Eyüp Sabri Akgöl (Erzurum), Gl. Vehbi Kocagüney (Erzurum), Gl. Aşır Atlı (Gaziantep), Şevket Erdoğan (Gümüşhane), Gl. Eyüp Durukan (Hatay), Dr. Aziz Köksal (İçel), Hüsamettin Tuğaç (Kars), Gl. Abdullah Alptoğan (Kastamonu), Gl. Salih Avgın (Kayseri), Korgl. Kemal Doğan (Kırklareli), Amiral Şükrü Okan (Kocaeli), Dr. Hulusi Alataş (Konya), Gl. Ali Fuat Cebesoy (Konya), Memduh Ispartağil (Kütahya), Gl. Kâzım Sevüktekin (Mardin), Dr. Aziz Uras (Mardin), Asım Gürsu (Muğla), Sinan Tekelioğlu (Seyhan), Rüştü Oktar (Van).

Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu

Zeki Tarhan (Amasya), Dr. Galip Kahraman (Antalya), Dr. Muhlis Suner (Bilecik), Dr. Hamdi Berkman (Denizli), Dr. Bahattin Öğütmen (Edirne), Dr. Muzaffer Canbolat (Gaziantep), Dr. Galip Kenan Zaimoğlu (Giresun), Dr. Celâl Ramazanoğlu (İçel), Dr. Esat Oktay (Kars), Dr. Fazıl Şerafettin Bürge (Kocaeli), Mithat Şakir Altan (Konya), Dr. Muhsin Faik Dünder (Konya), İhsan Şerif Özgen (Kütahya), Dr. Hikmet Fırat (Malatya), Dr. Cafer Özelçi (Malatya), Dr. Kemali Bayizit (Maraş), Dr. Zeki Mesut Sezer (Ordu), Dr. Makbule Dıblan (Seyhan), Dr. Kemal Satır (Seyhan), Dr. Kemal Cenap Berksoy (Yozgat).

Sayıştay Komisyonu

Emin Arkayın (Aydın), Cemil Özçağlar (Bolu), Zehra Budunç (Bursa), Ahmet İhsan Zeyneloğlu (Çankırı), Dr. İbrahim Tali Öngören (Elazığ), Ömer Asım Aksoy (Gaziantep), Salamon Adato (İstanbul), Ziya Orbay (Kastamonu), Tevfik Temelli (Malatya), İsmail Ertem (Manisa), Abidin Çakır (Muğla), Nuri Özsan (Muğla), Ferit Ecer (Niğde), Şükrü Süer (Niğde), Sabri Çeliktuğ (Siirt), Suphi Batur (Sinop), Şakir Uma (Sivas), Abidin Yurdakul (Sivas), Mustafa Lâtifoğlu (Tokat), Kâmil Erbek (Yozgat).

Tarım Komisyonu

Mustafa Korkut (Antalya), Nuri Göktepe (Aydın), Aziz Duru (Bursa), Hüseyin Bingül (Çanakkale), Naim Atalay (Çorum), Cemil Çalgüner (Denizli), Abidin Ege (Denizli), Kemâl Cemal Öncel (Denizli), Emin Sazak (Eskişehir), Fikret Yüzatlı (Giresun), Abdülgani Türkmen (Hatay), Cihad Baban (İstanbul), Sami Gülcüoğlu (İzmir), Rahmi Köken (İzmir), Zühtü Akın (Kırklareli), Atıf Esenbel (Malatya), Mustafa Naim Karaköylü (Malatya), Yaşar Özey (Manisa), Hilmi Öztarhan (Manisa), Rıza Çuhadar (Maraş), Abdullah Yayıcıoğlu (Maraş), Kasım Ener (Seyhan), Ali Rıza Esen (Siirt), Enver Kök (Sinop), İsmail Mehmet Uğur (Sivas).

Ticaret Komisyonu

Esat Uras (Amasya), Arif Çubukçu (Ankara), Emin Bilgen (Aydın), Reşit Bozüyük (Bilecik), Hasan Polatkan (Eskişehir), Halil Atalay (İçel), Zeki Rıza Sporel (İstanbul), Abdurrahman Sürmen (Kars), Hayrullah Ürkün (Kayseri), Şevket Ödül (Kırklareli), Naim Hazim Onat (Konya), Bari Dedeoğlu (Muş), Hüseyin Ulusoy (Niğde), Hasan Cavid Belül (Rize), Kasım Gülek (Seyhan), Ali Rıza Işıl (Trabzon), Muammer Yarımbyık (Trabzon), Muzaffer Koçak (Van), Ziya Arkant (Yozgat).

Ulaştırma Komisyonu

Mitat Aydın (Aydın), Behçet Gökçen (Çanakkale), Ali Rıza Erem (Çoruh), Mehmet Edip Ağaoğulları (Edirne), Fuad Ağralı (Elâzığ), Salim Altuğ (Erzurum), Hasan Mursaloğlu (Hatay), Senihi Yürüten (İstanbul), Dr. Kâmrân Örs (İzmir), Şerafettin Karacan (Kars), Faik Seler (Kayseri), Fuat Balkan (Kocaeli), Ahmet Bozbay (Kütahya), Vehbi Sarıdal (Niğde), Şevket Akyazı (Ordu), Dr. Vehbi Demir (Ordu), Amiral Hulusi Gökdalay (Ordu), Yakup Kalgay (Samsun), Hikmet Işık (Sivas).

Seçim Tarihi: 05.11.1947

Adalet Komisyonu

Hazim Bozca (Afyon K.), Hasan Dinçer (Afyon K.), Hıfzı Oğuz Bekata (Ankara), Emin Halim Ergun (Ankara), Numan Aksoy (Antalya), Osman Niyazi Burcu (Balıkesir), Atıf Akgüç (Bursa), Abdurrahman Konuk (Bursa), Naili Küçüka (Denizli), Feyzi Kalfagil (Diyarbakır), Abdülhak Fırat (Erzincan), Rifat Güllü (Isparta), Refik Koraltan (İçel), Mekki Hikmet Gelenbeğ (İstanbul), Ekrem Oran (İzmir), Dr. Fahri Ecevit (Kastamonu), Sait Azmi Feyzioğlu (Kayseri), Reşit Özsoy (Kayseri), Sahir Kurutluoğlu (Kırşehir), Hulki Karagülle (Konya), Şefik Tuğay (Malatya), Kâmil Coşkunoğlu (Manisa), Feyzullah Uslu (Manisa), Nuri Özsan (Muğla), Dr. Saim Ali Dilemre (Rize), Kemal Çelik (Seyhan).

Anayasa Komisyonu

İhsan Ezgü (Ankara), Mümtaz Ökmen (Ankara), Gl. Kâzım Özalp (Balıkesir), Celâl Sait Siren (Bolu), Muhittin Baha Pars (Bursa), Fuat Ağralı (Elâzığ), İbrahim Tali Öngören (Elâzığ), Sabit Sağıroğlu (Erzincan), Gl. Refet Bele (İstanbul), Mareşal Fevzi Çakmak (İstanbul), Fuad Hulusi Demirelli (İstanbul), Osman Nuri Köni (İstanbul), Dr. Akil Muhtar Özden (İstanbul), Recep Peker (İstanbul), Hüseyin Cahit Yalçın (İstanbul), Nafi Atuf Kansu (Kırklareli), Dr. Fuat Umay (Kırklareli), Fuat Sirmen (Rize), Hüsnü Çakır (Samsun), Dr. Sadi Konuk (Samsun), Ali Münif Yegena (Seyhan), Faik Öztrak (Tekirdağ).

Münir Birsal (İzmir) ve Şinasi Devrin (Zonguldak) (23 Haziran 1948 tarihinde).

Bayındırlık Komisyonu

Raşit Börekçi (Ankara), Niyazi Aksu (Antalya), Ahmet Ali Çınar (Burdur), Sadık Tahsin Arsal (Bursa), Kemal Zeytinoğlu (Eskişehir), Kâzım Aydar (Isparta), Mehmet Bahadır (Kars), Aziz Samih İlder (Kars), Hilmi Çoruk (Kastamonu), Ahmet Faik Abasıyanık (Kocaeli), Rasim Erel Konya, Dr. Sadi Irmak (Konya), Halil Benli (Kütahya), Hasan Reşit Tankut (Maraş), Halit Mengi (Niğde), İbrahim Refik Soyer (Niğde), Yakup Kalgay (Samsun), Sırrı Day (Trabzon), Mahmut Tan (Tunceli), Razi Soyer (Urfa).

Bütçe Komisyonu

Ahmet Eymir (Amasya), Ali Kemal Yiğitoğlu (Amasya), Naki Cevad Akkerman (Ankara), Muammer Eriş (Ankara), Cevdet Gölet (Ankara), Fakihe Öymen (Ankara), Nurullah Esat Sümer (Antalya), Gl. Refet Alpman (Aydın),

Esat Altan (Balıkesir), Süreyya Örgüevren (Balıkesir), Fahri Bük (Bursa), Dr. M. Talât Simer (Bursa), Vedat Dicleli (Diyarbakır), İhsan Hâmit Tiğrel (Diyarbakır), Şeref Uluğ (Diyarbakır), Ahmet Oğuz (Eskişehir), Hasan Polatkan (Eskişehir), Abidin Potuoğlu (Eskişehir), Dr. Adnan Adıvar (İstanbul), Sedat Dikmen (İzmir), Atıf İnan (İzmir), Muzaffer Akalın (Kastamonu), Şevket Turgut (Kırşehir), İsmail Rüştü Aksal (Kocaeli), Dr. Fazıl Şerafettin Bürge (Kocaeli), Sedat Çumralı (Konya), Hakkı Gedik (Kütahya), Ahmet Tahtakılıç (Kütahya), Adnan Menderes (Kütahya), Rıza Erten (Mardin), Rıfat Gürsoy (Niğde), Mehmet Ali Yörüker (Samsun), Refik Ahmet Sevensil (Tokat), Esat Tekeli (Urfa), Sırrı İçöz (Yozgat), Ahmet Sungur (Yozgat).

Muhsin Adil Binal (Konya) (7 Mayıs 1948 tarihinde).

Çalışma Komisyonu

Ahmet Alpaslan (Ağrı), Dr. M. Şerif Korkut (Burdur), Cemil Öz (Bursa), Ali Çoruh (Çoruh), Hulûsi Oral (Denizli), Ali Rıza Arı (İstanbul), Sait Odyak (İzmir), Dr. Ahmet İhsan Gürsoy (Kütahya), Dr. Memduh Necdet Otaman (Manisa), Dr. Mitat Sakaroğlu (Muğla), Ahmet Remzi Yüreğir (Seyhan), İsmail Ergener (Zonguldak), Emin Erişirgil (Zonguldak), A. R. İncealemdaroğlu (Zonguldak), Sabri Koçer (Zonguldak).

Şükrü Koçak (Erzurum), (23 Haziran 1948 tarihinde).

Dışişleri Komisyonu

Dr. Cemal Tunca (Afyon K.), Dr. Mazhar Germen (Aydın), Memduh Şevket Esendal Bilecik), Hasan Cemil Çambel (Bolu), Orgl. Fahrettin Altay (Burdur), Asım Us (Çoruh), Fazıl Ahmet Aykaç (Diyarbakır), Abdurrahman Melek (Gaziantep), Enis Akaygen (İstanbul), Hamdullah Suphi Tanrıöver (İstanbul), Hasan Âli Yücel (İzmir), Nihat Erim (Kocaeli), İbrahim Süreyya Yiğit (Kocaeli), Ali Rıza Türel (Konya), Orgl. Asım Gündüz (Kütahya), Korgl. Ali Rıza Artunkal (Manisa), Şevket Raşit Hatipoğlu (Manisa), Cemil Bilsel (Samsun), Yusuf Kemal Tengirşenk (Sinop), Nazım Poroy (Tokat).

Reşad Şemsettin Sırer (Sivas), (23 Haziran 1948 tarihinde).

Dilekçe Komisyonu

Kemal Özçoban (Afyon K.), Müştak Aktan (Ağrı), Mebrure Aksoley (Ankara) (10 Şubat 1948 tarihli önergesiyle üyelikten çekildi), İbrahim Rauf Ayaşlı (Ankara), Tayfur Sökmen (Antalya), Neşet Akkor (Aydın), Fuat Bilal (Balıkesir), Hacim Çarıklı (Balıkesir), Lûtfi Gören (Bolu), Mustafa Fehmi Gerçeker (Bursa), Ali Rıza Kırsever (Çanakkale), Hasan Kişioğlu (Elâzığ), Raif Dinç (Erzurum), Kâzım Okay (Giresun), Şevki Yalvaç (Isparta), Dr. Hüseyin Hulki Cura (İzmir), Zihni Orhon (Kars), Baki Tümtürk (Kastamonu), Kâmil Gündeş (Kayseri), Memduh Ispartalıgil (Kütahya), Abdurrahim Ulvi Beydağı

(Malatya), Abdülkadir Kalav (Mardin), Gl. Fikri Tirkeş (Sivas), Vasfi Gerger (Urfa), Nuri Tarhan (Zonguldak).

Görevine üst üste 4 birleşimde gelmeyen 5 üye yerine 21 Ocak 1948 tarihinde 10 yeni üye seçildi. Bunlar:

Niyazi Aksu (Antalya), Atıf Akgüç (Bursa), Nurettin Ünen (Çanakkale), Naili Küçüka (Denizli), Fahri Karakaya (Elâzığ), Ahmet Ulus (Giresun), Mithat Şakir Altan (Konya), Hulki Karagülle (Konya), Şakir Uma (Sivas), Ali Rıza Işıl (Trabzon).

Ekonomi Komisyonu

Abdi Ağabeyoğlu (Balıkesir), Dr. Muhlis Suner (Bilecik), Ahmet Münir Erhan (Bursa), Faik Yılmazipek (Bursa), Necdet Yücer (Çorum), Cemil Çalgüner (Denizli), Fethi Erimçağ (Edirne), Mehmet Öktem (Edirne), Mustafa Arpacı (Elâzığ), Cemil Alevli (Gaziantep), Cemil Said Barlas (Gaziantep), Bekir Kaleli (Gaziantep), İsmail Sabuncu (Giresun), Şükrü Sökmensüer (Gümüşhane), Tahsin Tüzün (Gümüşhane), Rasim Yurdman (Hatay), Saim Ergenekon (İçel), Kemal Turan (Isparta), Celâl Bayar (İstanbul), Ahmet Kemal Silivri (İstanbul), Benal Nevzad Arıman (İzmir), Lâife Bekir Çeyrekbaşı (İzmir), Haydar Rüştü Öktem (İzmir), Hamdi Çelen (Kastamonu), Ömer Taşçıoğlu (Kayseri), Abdülkadir Taşangil (Malatya), Yunus Muammer Alakant (Manisa), Abdülkadir Kalav (Mardin), Dr. Aziz Uras (Mardin), Mehmet Furtun (Ordu), Temel Göksel (Trabzon), Naim Kromer (Zonguldak).

Mahmut Nedim Gündüzalp (Edirne), (23 Haziran 1948 tarihinde).

Gümrük ve Tekel Komisyonu

Arif Özdemir (Bitlis), Hüseyin Bingül (Çanakkale), Kemalettin Kamu (Erzurum), Suphi Bedri Uluç (Hatay), Haydar Aslan (İçel), Salih İnankur (İçel), Fethi Mağara (Kastamonu), Nihat Erdem (Kırşehir), Hâlis Ulusan (Konya), Osman Taner (Malatya), İrfan Ferit Alpaya (Mardin), Gl. Seyfi Düzgören (Mardin), Abdürrezzak Şatana (Mardin), Hüseyin Berk (Samsun), Muin Köprülü (Samsun), Feyzi Eken (Tokat), Daniş Eyüboğlu (Trabzon), Osman Ağan (Urfa), Celâl Arat (Yozgat), Orhan Seyfi Orhon (Zonguldak).

İçişleri Komisyonu

Rasih Kaplan (Antalya), Fahrettin Tiritoğlu (Balıkesir), Muhtar Ertan (Bitlis), Hasan Şükrü Adal (Bolu), İhsan Yalçın (Bolu), Niyazi Çıtakoğlu (Çanakkale), Dr. Cemal Kazancıoğlu (Çoruh), Atıf Tüzün (Çoruh), Suheyip Rûmi Karafakıoğlu (Çorum), İsmail Hakkı Çevik (Eskişehir), Eşref Dizdar (Giresun), Ahmet Kemal Varınca (Gümüşhane), Akif Eyidoğan (Kars), Fikri Apaydın (Kayseri), Cenap Aksu (Kocaeli), Mithat Şakir Altan (Konya), Şevki Ergun (Konya), Necati Erdem (Muğla), Halid Onaran (Muş), Cavid Oral

(Seyhan), Etem İzzet Benice (Siirt), Lütfi Yavuz (Siirt), Suphi Batur (Sinop), Mitat Şükrü Bleda (Sivas), Nafiz Ergin (Sivas), Cemil Uybadin (Tekirdağ), Recai Güreli (Tokat), Galip Pekel (Tokat), Hamdi Orhon (Trabzon), İhsan Olgun (Yozgat).

Dr. Behçet Uz (Denizli), (23 Haziran 1948 tarihinde).

Maliye Komisyonu

Ahmet Veziroğlu (Afyon K.), Hilmi Şeremetli (Balıkesir), Rifat Dolunay (Çankırı), Fahri Karakaya (Elâzığ), Nafiz Dumlu (Erzurum), Hasan Fehmi Ataç (Gümüşhane), Abdullah Çilli (Hatay), Hamdi Çelen (Kastamonu), Kâmil Gündeş (Kayseri), Mehmet Sadık Eti (Malatya), Mahmut Nedim Zabcı (Malatya), Hamdi Şarlan (Ordu), Dr. Fahri Kurtuluş (Rize), Rıza Işıtan (Samsun), Ömer Karataş (Samsun), Lütfi Aksoy (Sinop), Ziya Ersin Cezaroğlu (Tekirdağ), Ekrem Pekel (Tekirdağ), Cemal Kovalı (Tokat), İbrahim Arvas (Van).

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu

İsmail Hakkı Uzunçarşılı (Balıkesir), Edip Alpsar (Çorum), Mesut Çankaya (Erzurum), Ahmet Ulus (Giresun), Reşit Turgut (Kayseri), Fatin Gökmen (Konya), Hamdi Yalman (Ordu) (12 Nisan 1948 tarihinde komisyon sözcülüğü ve üyeliğinden çekildi), Ali Zırh (Rize), Ali Saralioğlu (Trabzon), Ahmet Gürel (Zonguldak).

Meclis Kitaplığı Komisyonu

Dr. Mustafa Cantekin (Çorum), Celâl Esat Arseven (Giresun), Selim Seven (Hakkâri), Naim Hazim Onat (Konya).

Millî Eğitim Komisyonu

Avni Refik Bekman (Ankara), Eminittin Çeliköz (Balıkesir), Tahsin Banguoğlu (Bingöl), Nurettin Ünen (Çanakkale), Hasene Ilgaz (Çorum), Reşad Aydın (Denizli), Osman Ocak (Diyarbakır), Cevat Dursunoğlu (Erzurum), Faruk Nafiz Çamlıbel (İstanbul), Fuat Köprülü (İstanbul), Esat Çınar (İzmir), Tezer Taşkiran (Kars), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), Rıdvan Nafiz Edgüer (Manisa), Dr. Kâmil İdil (Maraş), Emin Soysal (Maraş), Yusuf Ziya Ortaç (Ordu), Emin Ataç (Tekirdağ), Zekiye Molaoğlu (Trabzon), Mustafa Reşit Tarakçıoğlu (Trabzon), Suut Kemal Yetkin (Urfa).

Tahsin Coşkan (Kastamonu), (23 Haziran 1948 tarihinde)

Millî Savunma Komisyonu

Gl. Sadık Aldoğan (Afyon K.), Gl. Naci Tınaz (Ankara), Orgl. İzzettin Çalışlar (Balıkesir), Dr. Akif Arkan (Çankırı), Gl. Zeki Soydemir (Çankırı),

Ziya Ağca (Erzincan), Behçet Kemal Çağlar (Erzincan), Eyüp Sabri Akgöl (Erzurum), Gl. Vehbi Kocagüney (Erzurum), Gl. Aşır Atlı (Gaziantep), Şevket Erdoğan (Gümüşhane), Gl. Eyüp Durukan (Hatay), Dr. Mim Kemal Öke (İstanbul), Hüsamettin Tuğaç (Kars), Gl. Abdullah Alptöğün (Kastamonu), Gl. Salih Avgın (Kayseri), Korgl. Kemal Doğan (Kırklareli), Amiral Şükrü Okan (Kocaeli), Dr. Hulusi Alataş (Konya), Gl. Ali Fuat Cebesoy (Konya), Gl. Kâzım Sevüktekin (Mardin), Asım Gürsu (Muğla), Nuri Özsan (Muğla), Sinan Tekelioğlu (Seyhan), Rüştü Oktar (Van).

Mebrure Aksoley (Ankara), (7 Mayıs 1948 tarihinde)

Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu

Zeki Tarhan (Amasya), Dr. Galip Kahraman (Antalya), Dr. Muhlis Suner (Bilecik), Muzaffer Akpınar (Balıkesir), Dr. Cemal Kazancıoğlu (Çoruh), Dr. Hamdi Berkman (Denizli), Dr. Bahattin Öğütmen (Edirne), Dr. Muzaffer Canbolat (Gaziantep), Dr. Galip Kenan Zaimoğlu (Giresun), Dr. Aziz Köksal (İçel), Dr. Celâl Ramazanoğlu (İçel), Dr. Nikola Fakaçelli (İstanbul), Dr. Esat Oktay (Kars), Abdurrahman Sürmen (Kars), Dr. Muhsin Faik Dündar (Konya), Dr. Aziz Perkün (Konya), Dr. Ahmet İhsan Gürsoy (Kütahya), İhsan Şerif Özgen (Kütahya), Dr. Hikmet Fırat (Malatya), Dr. Cafer Özelçi (Malatya), Dr. Kemali Bayizit (Maraş), Dr. Aziz Uras (Mardin), Dr. Zeki Mesut Sezer (Ordu), Dr. Makbule Dıblan (Seyhan), Dr. Kemal Satır (Seyhan), Dr. Kemal Cenap Berksoy (Yozgat).

Dr. Fahri Kurtuluş (Rize), (7 Mayıs 1948 tarihinde).

Sayıştay Komisyonu

Emin Arkayın (Aydın), Cemil Özçağlar (Bolu), Zehra Budunç (Bursa), Ahmet İhsan Zeyneloğlu (Çankırı), Ömer Asım Aksoy (Gaziantep), Münir Akkaya (Giresun), Salamon Adato (İstanbul), Ziya Orbay (Kastamonu), Ömer Özdek (Kütahya), Atıf Esenbel (Malatya), Tevfik Temelli (Malatya), İsmail Ertem (Manisa), Abidin Çakır (Muğla), Ferit Ecer (Niğde), Şükrü Süer (Niğde), Sabri Çeliktüğ (Siirt), Şakir Uma (Sivas), Abidin Yurdakul (Sivas), Mustafa Lâtifoğlu (Tokat), Kâmil Erbek (Yozgat).

Kâzım Okay (Giresun), (7 Mayıs 1948 tarihinde).

Tarım Komisyonu

Mustafa Korkut (Antalya), Nuri Göktepe (Aydın), Aziz Duru (Bursa), İhsan Karesioğlu (Çanakkale), Naim Atalay (Çorum), Abidin Ege (Denizli), Kemal Cemal Öncel (Denizli), Emin Sazak (Eskişehir), Fikret Yüzatlı (Giresun), Abdülğani Türkmen (Hatay), Cihad Baban (İstanbul), Sami Gülcüoğlu (İzmir), Rahmi Köken (İzmir), Zühtü Akın (Kırklareli), Ali Dikmen (Kocaeli), Mustafa Naim Karaköylü (Malatya), Yaşar Özey (Manisa), Hilmi

Öztarhan (Manisa), Rıza Çuhadar (Maraş), Abdullah Yaycıoğlu (Maraş), Kasım Ener (Seyhan), Ali Rıza Esen (Siirt), Enver Kök (Sinop), İsmail Mehmet Uğur (Sivas).

Edip Alpsar (Çorum), (7 Mayıs 1948 tarihinde).

Ticaret Komisyonu

Mehmet Aşkar (Afyon K.), Şahin Lâçin (Afyon K.), Esat Uras (Amasya), Hilmi Atlıoğlu (Ankara), Arif Çubukçu (Ankara), Emin Bilgen (Aydın), Reşit Bozüyük (Bilecik), Cemil Alevli (Gaziantep), Halil Atalay (İçel), Abdurrahman Sürmen (Kars), Hayrullah Ürkün (Kayseri), Şevket Ödül (Kırklareli), Yunus Muammer Alakant (Manisa), Faik Kurtoğlu (Manisa), Bari Dedeoğlu (Muş), Hüseyin Ulusoy (Niğde), Hasan Cavid Belül (Rize), Kâmil Kitapçı (Sivas), Ali Rıza Işıl (Trabzon), Muammer Yarımbıyık (Trabzon), Muzaffer Koçak (Van), Ziya Arkant (Yozgat).

Temel Göksel (Trabzon), (23 Haziran 1948 tarihinde).

Ulaştırma Komisyonu

Mitat Aydın (Aydın), Behçet Gökçen (Çanakkale), Ali Rıza Erem (Çoruh), Mehmet Edip Ağaoğulları (Edirne), Salim Altuğ (Erzurum), Kemal Zeytinoğlu (Eskişehir), Hasan Mursaloğlu (Hatay), Orgl. Cemil Cahit Toydemir (İstanbul), Senihi Yürüten (İstanbul), Dr. Kâmrân Örs (İzmir), Şerafettin Karacan (Kars), Faik Seler (Kayseri), Fuat Balkan (Kocaeli), Ahmet Bozbay (Kütahya), Vehbi Sarıdal (Niğde), Şevki Akyazı (Ordu), Dr. Vehbi Demir (Ordu), Amiral Hulusi Gökdalay (Ordu), Cevdet Kerim İncedayı (Sinop), Hikmet Işık (Sivas).

Dr. Hüseyin Hulki Cura (İzmir) (7 Mayıs 1948 tarihinde).

Seçim Tarihi: 5 Kasım 1948:

Adalet Komisyonu

Hazim Bozca (Afyon K.), Emin Halim Ergun (Ankara), Numan Aksoy (Antalya), Süreyya Örgüevren (Balıkesir), Atıf Akgüç (Bursa), Abdurrahman Konuk (Bursa), Naili Küçüka (Denizli), Feyzi Kalfagil (Diyarbakır), Abdülhak Fırat (Erzincan), Şakir İbrahimhakkıoğlu (Erzurum), Rifat Güllü (Isparta), Fuad Hulusi Demirelli (İstanbul), Mekki Hikmet Gelenbeğ (İstanbul), Osman Nuri Köni (İstanbul), Ekrem Oran (İzmir), Dr. Fahri Ecevit (Kastamonu), Sait Azmi Feyzioğlu (Kayseri), Reşit Özsoy (Kayseri), Sahir Kurutluoğlu (Kırşehir), Hulki Karagülle (Konya), Kâmil Coşkunoğlu (Manisa), Feyzullah Uslu (Manisa), Mehmet Kâmil Boran (Mardin), Nuri Özsan (Muğla), Kemal Çelik (Seyhan).

Anayasa Komisyonu

Hasan Dinçer (Afyon K.), İhsan Ezgü (Ankara), Mümtaz Ökmen (Ankara), Orgl. Kâzım Özalp (Balıkesir), Celâl Sait Siren (Bolu), Atıf Akgüç (Bursa), Muhitin Baha Pars (Bursa), Sabit Sağıroğlu (Erzincan), Refik Koraltan (İçel), Gl. Refet Bele (İstanbul), Mareşal Fevzi Çakmak (İstanbul), Recep Peker (İstanbul), Nafi Atuf Kansu (Kırklareli), Gl. Ali Fuat Cebesoy (Konya), Ali Rıza Türel (Konya), Dr. Sadi Konuk (Samsun), Ali Münif Yegena (Seyhan), Fayik Öztrak (Tekirdağ), Nazım Poroy (Tokat), Şinasi Devrin (Zonguldak).

Bayındırlık Komisyonu

Raşit Börekçi (Ankara), Niyazi Aksu (Antalya), Ahmet Ali Çınar (Burdur), Kemal Zeytinoğlu (Eskişehir), Kâzım Aydar (Isparta), Cihad Baban (İstanbul), Mehmet Bahadır (Kars), Aziz Samih İltter (Kars), Şevket Turgut (Kırşehir), Ahmet Faik Abasıyanık (Kocaeli), Sedat Çumralı (Konya), Rasim Erel (Konya), Halil Benli (Kütahya), Halit Mengi (Niğde), İbrahim Refik Soyer (Niğde), Yakup Kalgay (Samsun), Lûtfi Aksoy (Sinop), Sırrı Day (Trabzon), Mahmut Tan (Tunceli), Razi Soyer (Urfa).

Bütçe Komisyonu

Ali Kemal Yiğitoğlu (Amasya), Naki Cevad Akkerman (Ankara), Muammer Eriş (Ankara), Cevdet Gölet (Ankara), Fakihe Öymen (Ankara), Dr. Ahmet Hâmit Selgil (Ankara), Gl. Refet Alpman (Aydın), Fahri Bük (Bursa), Dr. Cemal Kazancıoğlu (Çoruh), Vedat Dicleli (Diyarbakır), İhsan Hâmit Tiğrel (Diyarbakır), Şeref Uluğ (Diyarbakır), M. Nedim Gündüzalp (Edirne), Ahmet Oğuz (Eskişehir), Hasan Polatkan (Eskişehir), Abidin Potuoğlu (Eskişehir), Kemal Turan (Isparta), Dr. Adnan Adıvar (İstanbul), Sadi Bekter (İstanbul), Münir Birsal (İzmir), Sedat Dikmen (İzmir), Sait Odyak (İzmir), Muzaffer

Akalın (Kastamonu), Tahsin Coşkan (Kastamonu), İsmail Rüstü Aksal (Kocaeli), Dr. Fazıl Şerafettin Bürge (Kocaeli), Muhsin Adil Binal (Konya), Hakkı Gedik (Kütahya), Adnan Menderes (Kütahya), Ahmet Tahtakılıç (Kütahya), Mehmet Sadık Eti (Malatya), Şefik Tugay (Malatya), Faik Kurtoğlu (Manisa), Rıza Erten (Mardin), Rıfat Gürsoy (Niğde), Mehmet Ali Yörüker (Samsun), Ahmet Remzi Yüreğir (Seyhan), Refik Ahmet Sevengil (Tokat), Esat Tekeli (Urfa).

Cavit Ekin (Diyarbakır) (21 Ocak 1949), Rıza Erten (Mardin) (21 Ocak 1949), Tahsin Bekir Balta (Rize) (21 Ocak 1949).

Çalışma Komisyonu

Dr. M. Şerif Korkut (Burdur), Cemil Öz (Bursa), Dr. M. Talât Simer (Bursa), Hulûsi Oral (Denizli), Fethi Erimçağ (Edirne), Şükrü Koçak (Erzurum), Ali Rıza Arı (İstanbul), Dr. Nikola Fakaçelli (İstanbul), Dr. Fuat Umay (Kırklareli), Dr. Aziz Perkün (Konya), Dr. M. Necdet Otaman (Manisa), Dr. Aziz Uras (Mardin), İsmail Ergener (Zonguldak), Ali Rıza İncealemdaroğlu (Zonguldak), Sabri Koçer (Zonguldak).

Dışişleri Komisyonu

Dr. Cemal Tunca (Afyon K.), Falih Rıfki Atay (Ankara), Dr. Mazhar Germen (Aydın), Memduh Şevket Esendal (Bilecik), Hasan Cemil Çambel (Bolu), Orgl. Fahrettin Altay (Burdur), Asım Us (Çoruh), Fazıl Ahmet Aykaç (Diyarbakır), Dr. Abdurrahman Melek (Gaziantep), H. Suphi Tanrıöver (İstanbul), Hasan Âli Yücel (İzmir), İbrahim Süreyya Yiğit (Kocaeli), Orgl. Asım Gündüz (Kütahya), Atif Esenbel (Malatya), Korgl. Ali Rıza Artunkal (Manisa), Şevket Raşit Hatipoğlu (Manisa), Cemil Bilsel (Samsun), Y. Kemal Tengirşenk (Sinop), Reşat Şemsettin Sirer (Sivas), Nazım Poroy (Tokat).

Kasım Gülek (Seyhan), (21 Ocak 1949).

Dilekçe Komisyonu

Müşak Aktan (Ağrı), İbrahim Rauf Ayaşlı (Ankara), Neşet Akkor (Aydın), Fuat Bilal (Balıkesir), Osman Niyazi Burcu (Balıkesir), Hacim Çarıklı (Balıkesir), Lûtfi Gören (Bolu), Ali Rıza Kırsever (Çanakkale), Nurettin Ünen (Çanakkale), Fahri Karakaya (Elâzığ), Hasan Kişioğlu (Elâzığ), Şevki Yalvaç (Isparta), Zihni Orhon (Kars), Baki Tümtürk (Kastamonu), Kâmil Gündeş (Kayseri), Reşit Turgut (Kayseri), Ömer Özdek (Kütahya), Abdurrahim Ulvi Beydağı (Malatya), Abdülkadir Kalav (Mardin), Naşit Fırat (Samsun), Gl. Fikri Tirkeş (Sivas), Şakir Uma (Sivas), Vasfi Gerger (Urfa), Fahri Akgöl (Yozgat), Nuri Tarhan (Zonguldak).

Ekonomi Komisyonu

Şahin Lâçin (Afyon K.), Hıfzı Oğuz Bekata (Ankara), Abdi Ağabeyoğlu (Balıkesir), Muzaffer Akpınar (Balıkesir), Ahmet Münir Erhan (Bursa), Faik Yılmazipek (Bursa), Necdet Yücer (Çorum), Cemil Çalgüner (Denizli), Mustafa Arpacı (Elâzığ), Cemil Alevli (Gaziantep), Bekir Kaleli (Gaziantep), İsmail Sabuncu (Giresun), Şükrü Sökmensüer (Gümüşhane), Tahsin Tüzün (Gümüşhane), Rasim Yurdman (Hatay), Saim Ergenekon (İçel), Ahmet Kemal Silivrili (İstanbul), Benal Nevzad Arıman (İzmir), Lâtife Bekir Çeyrekbaşı (İzmir), Haydar Rüştü Öktem (İzmir), Ömer Taşçıoğlu (Kayseri), Abdülkadir Taşangil (Malatya), Y. Muammer Alakant (Manisa), Abdülkadir Kalav (Mardin), Mehmet Furtun (Ordu), Arif Hikmet Onat (Ordu), Etem İzzet Benice (Siirt), Enver Kök (Sinop), Temel Göksel (Trabzon), Naim Kromer (Zonguldak).

Gümrük ve Tekel Komisyonu

Ahmet Alpaslan (Ağrı), Arif Özdemir (Bitlis), Hüseyin Bingöl (Çanakkale), Suphi Bedri Uluç (Hatay), Haydar Aslan (İçel), Salih İnankur (İçel), Fethi Mağara (Kastamonu), Nihat Erdem (Kırşehir), Ali Dikmen (Kocaeli), Halis Ulsan (Konya), Osman Taner (Malatya), İrfan Ferit Alpaya (Mardin), Gl. Seyfi Düzgören (Mardin), Hüseyin Berk (Samsun), Muin Köprülü (Samsun), Ekrem Pekel (Tekirdağ), Feyzi Eken (Tokat), Daniş Eyüboğlu (Trabzon), Osman Ağan (Urfa), Orhan Seyfi Orhon (Zonguldak).

Tahsin Tüzün (Gümüşhane), (21 Ocak 1949).

İçişleri Komisyonu

Ahmet Eymir (Amasya), Rasih Kaplan, (Antalya), Fahrettin Tiritioğlu (Balıkesir), Muhtar Ertan (Bitlis), Hasan Şükrü Adal (Bolu), İhsan Yalçın (Bolu), Sadık Tahsin Arsal (Bursa), Niyazi Çıtakoğlu (Çanakkale), Atıf Tüzün (Çoruh), Suheyip Rûmi Karafakıoğlu (Çorum), İsmail Hakkı Çevik (Eskişehir), Eşref Dizdar (Giresun), Tevfik Ekmen (Giresun), Ahmet Kemal Varınca (Gümüşhane), Akif Eyidoğan (Kars), Fikri Apaydın (Kayseri), Mithat Şakir Altan (Konya), Şevki Ergun (Konya), Necati Erdem (Muğla), Halid Onaran (Muş), Şükrü Süer (Niğde), Hamdi Şarlan (Ordu), Lütfi Yavuz (Siirt), Suphi Batur (Sinop), Mitat Şükrü Bleda (Sivas), Nazif Ergin (Sivas), Cemil Uybadın (Tekirdağ), Galip Pekel (Tokat), Hamdi Orhon (Trabzon), İhsan Olgun (Yozgat).

Maliye Komisyonu

Ahmet Veziroğlu (Afyon K.), Nurullah Esat Sümer (Antalya), Hilmi Şeremetli (Balıkesir), Rifat Dolunay (Çankırı), Fahri Karakaya (Elâzığ), Nafiz Dumlu (Erzurum), Hasan Fehmi Ataç (Gümüşhane), Abdullah Çilli (Hatay), Dr.

Celâl Ramazanoğlu (İçel), Salamon Adato (İstanbul), Hamdi Çelen (Kastamonu), Adil Toközlü (Kastamonu), Esat Doğan (Malatya), Dr. Hikmet Fırat (Malatya), Mahmut Nedim Zabcı (Malatya), Rıza Işıtan (Samsun), Ömer Karataş (Samsun), Ziya Ersin Cezaroğlu (Tekirdağ), Cemal Kovalı (Tokat), İbrahim Arvas (Van).

Hamdi Yalman (Ordu), (21 Ocak 1949).

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu

İsmail Hakkı Uzunçarşılı (Balıkesir), Ali Çoruh (Çoruh), Edip Alpsar (Çorum), Naim Atalay (Çorum), Ahmet Ulus (Giresun), Reşit Turgut (Kayseri), Ali Zırh (Rize), Ali Sarıalioğlu (Trabzon), Celâl Arat (Yozgat), Ahmet Gürel (Zonguldak).

Meclis Kitaplığı Komisyonu

Celâl Esat Arseven (Giresun), Fatin Gökmen (Konya), Naim Hazim Onat (Konya), Kâmil Kitapçı (Sivas).

Millî Eğitim Komisyonu

Avni Refik Bekman (Ankara), Esat Altan (Balıkesir), Eminittin Çeliköz (Balıkesir), Hıfzırahman Raşit Öymen (Bolu), Hasene Ilgaz (Çorum), Reşad Aydın (Denizli), Osman Ocak (Diyarbakır), Rauf Bayındır (Erzincan), Cevat Dursunoğlu (Erzurum), Faruk Nafiz Çamlıbel (İstanbul), Fuad Köprülü (İstanbul), Esat Çınar (İzmir), Tezer Taşkırın (Kars), Dr. Kâmil İdil (Maraş), Emin Soysal (Maraş), Yusuf Ziya Ortaç (Ordu), Emin Ataç (Tekirdağ), Zekiye Molaoğlu (Trabzon), M. Reşit Tarakçıoğlu (Trabzon), Suut Kemal Yetkin (Urfa).

Millî Savunma Komisyonu

Gl. Sadık Aldoğan (Afyon K.), Mebrure Aksoley (Ankara), Gl. Naci Tınaz (Ankara), Orgl. İzzettin Çalışlar (Balıkesir), İhsan Karesioğlu (Çanakkale), Dr. Akif Arkan (Çankırı), Gl. Zeki Soydemir (Çankırı), Ziya Ağca (Erzincan), Eyüp Sabri Akgöl (Erzurum), Gl. Vehbi Kocagüney (Erzurum), Gl. Aşir Atlı (Gaziantep), Şevket Erdoğan (Gümüşhane), Gl. Eyüp Durukan (Hatay), Dr. Aziz Köksal (İçel), Dr. Mîm Kemal Öke (İstanbul), Hüsametdin Tuğaç (Kars), Gl. Abdullah Alptohan (Kastamonu), Gl. Salih Avgın (Kayseri), Korgl. Kemal Doğan (Kırklareli), Amiral Şükrü Okan (Kocaeli), Dr. Hulusi Alataş (Konya), Gl. Kâzım Sevüktekin (Mardin), Asım Gürsu (Muğla), Sinan Tekelioğlu (Seyhan), Rüştü Ohtar (Van).

Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu

Zeki Tarhan (Amasya), Dr. Galip Kahraman (Antalya), Dr. Muhlis

Suner (Bilecik), Dr. Hamdi Bekman (Denizli), Dr. Bahattin Öğütmen (Edirne), Dr. Muzaffer Canbolat (Gaziantep), Dr. G. Kenan Zaimoğlu (Giresun), Dr. Esat Oktay (Kars), Abdurrahman Sürmen (Kars), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), Dr. Muhsin Faik Dünder (Konya), İhsan Şerif Özgen (Kütahya), Dr. Cafer Özelçi (Malatya), Dr. Mitat Sakaroğlu (Muğla), Dr. Zeki Mesut Sezer (Ordu), Dr. Saim Ali Dilemre (Rize), Dr. Fahri Kurtuluş (Rize), Dr. Makbule Dıblan (Seyhan), Dr. Kemal Satır (Seyhan), Dr.. Kemal Cenap Berksoy (Yozgat).

Dr. Sadi Irmak (Konya), (21 Ocak 1949).

Sayıştay Komisyonu

Cemil Özçağlar (Bolu), Zehra Budunç (Bursa), Ahmet İhsan Zeyneloğlu (Çankırı), Dr. Mustafa Cantekin (Çorum), Mesut Çankaya (Erzurum), Ömer Asım Aksoy (Gaziantep), Kâzım Okay (Giresun), Enis Akaygen (İstanbul), Atıf İnan (İzmir), Memduh İspartalıgil (Kütahya), İsmail Ertem (Manisa), Hasan Reşit Tankut (Maraş), Abidin Çakır (Muğla), Ferit Ecer (Niğde), Sabri Çeliktug (Siirt), Şakir Uma (Sivas), Abidin Yurdakul (Sivas), Mustafa Lâtifoğlu (Tokat), Kâmil Erbek (Yozgat), Sırrı İçöz (Yozgat).

Tarım Komisyonu

Ahmed Veziroğlu (Afyon K.), Mustafa Korkut (Antalya), Nuri Göktepe (Aydın), Aziz Duru (Bursa), Ali Rıza Kırsever (Çanakkale), Abidin Ege (Denizli), Kemal Cemal Öncel (Denizli), Dr. Behçet Uz (Denizli), Mehmet Öktem (Edirne), Emin Sazak (Eskişehir), Fikret Yüzatlı (Giresun), Abdülğani Türkmen (Hatay), Halil Atalay (İçel), Sami Gülcüoğlu (İzmir), Rahmi Köken (İzmir), Zühtü Akın (Kırklareli), Fuat Balkan (Kocaeli), M. Naim Karaköylü (Malatya), Yaşar Özey (Manisa), Hilmi Öztarhan (Manisa), Rıza Çuhadar (Maraş), Abdullah Yayıcıoğlu (Maraş), Kasım Ener (Seyhan), Ali Rıza Esen (Siirt), İsmail Mehmet Uğur (Sivas).

Ticaret Komisyonu

Mehmet Aşkar (Afyon K.), Esat Uras (Amasya), Arif Çubukçu (Ankara), Dr. Sabri Akın (Aydın), Emin Bilgen (Aydın), Reşit Bozüyük (Bilecik), Cemil Alevli (Gaziantep), Halil Atalay (İçel), Abdurrahman Sürmen (Kars), Hayrullah Ürkün (Kayseri), Şevket Ödül (Kırklareli), Yunus Muammer Alakant (Manisa), Bari Dedeoğlu (Muş), Hüseyin Ulusoy (Niğde), Hasan Cavit Belül (Rize), Reşit Önder (Tokat), Ali Rıza Işıl (Trabzon), Muammer Yarımbyık (Trabzon), Muzaffer Koçak (Van), Ziya Arkant (Yozgat).

Ulaştırma Komisyonu

İbrahim Rauf Ayaşlı (Ankara), Mitat Aydın (Aydın), Behçet Gökçen

(Çanakkale), Ali Rıza Erem (Çoruh), Mehmet Edip Ağaoğulları (Edirne), Salim Altuğ (Erzurum), Hasan Mursaloğlu (Hatay), Orgl. C. Cahit Toydemir (İstanbul), Senihi Yürüten (İstanbul), Dr. Hüseyin Hulki Cura (İzmir), Dr. Kâmrân Örs (İzmir), Şerafettin Karacan (Kars), Faik Seler (Kayseri), Ahmet Bozbay (Kütahya), Dr. Ahmet İhsan Gürsoy (Kütahya), Vehbi Sarıdal (Niğde), Dr. Vehbi Demir (Ordu), Amiral Hulusi Gökdalay (Ordu), Yakup Kalgay (Samsun), Hikmet Işık (Sivas).

Seçim tarihi: 7 Kasım 1949

Adalet Komisyonu

Hazim Bozca (Afyon K.), Hasan Dinçer (Afyon K.), Emin Halim Ergun (Ankara), Numan Aksoy (Antalya), Osman Niyazi Burcu (Balıkesir), Atf Akgüç (Bursa), Abdurrahman Konuk (Bursa), Naili Küçüka (Denizli), Feyzi Kalfagil (Diyarbakır), Fahri Karakaya (Elâzığ), Abdülhak Fırat (Erzincan), Şakir İbrahimhakkıoğlu (Erzurum), Rifat Güllü (Isparta), Fuad Hulusi Demirelli (İstanbul), Atf Ödül (İstanbul), Ekrem Oran (İzmir), Dr. Fahri Ecevit (Kastamonu), Sait Azmi Feyzioğlu (Kayseri), Reşit Özsoy (Kayseri), Hulki Karagülle (Konya), Kâmil Coşkunoğlu (Manisa), Feyzullah Uslu (Manisa), Mehmet Kâmil Boran (Mardin), Nuri Özsan (Muğla), Dr. Saim Ali Dilemre **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.** (Rize).

Anayasa Komisyonu

İhsan Ezgü (Ankara), Mümtaz Ökmen (Ankara), Orgl. Kâzım Özalp (Balıkesir), Atf Akgüç (Bursa), Muhlis Erkmen (Bursa), Muhittin Baha Pars (Bursa), Sabit Sağıroğlu (Erzincan), Refik Koraltan (İçel), Gl. Refet Bele (İstanbul), Mareşal Fevzi Çakmak (İstanbul), Osman Nuri Köni (İstanbul), Recep Peker (İstanbul), Dr. Fuat Umay (Kırklareli), Gl. Ali Fuat Cebesoy (Konya), Ali Rıza Türel (Konya), Tahsin Bekir Balta (Rize), Dr. Sadi Konuk (Samsun), Ali Münif Yegena (Seyhan), Faik Öztrak (Tekirdağ), Nazmı Poroy (Tokat).

Bayındırlık Komisyonu

Raşit Börekçi (Ankara), Mitat Aydın (Aydın), Ahmet Ali Çınar (Burdur), Feyzi Kalfagil (Diyarbakır), Mustafa Arpacı (Elâzığ), Kemal Zeytinoğlu (Eskişehir), Kâzım Aydar (Isparta), Benal Nevzad Arıman (İzmir), Mehmet Bahadır (Kars), Ahmet Faik Abasıyanık (Kocaeli), Rasim Erel (Konya), Halil Benli (Kütahya), Asım Gürsu (Muğla), Halit Mengi (Niğde), İbrahim Refik Soyer (Niğde), Yakup Kalgay (Samsun), Lûtfi Aksoy (Sinop), Hikmet Işık (Sivas), Sırrı Day (Trabzon), Mahmut Tan (Tunceli).

Bütçe Komisyonu

Ali Kemal Yiğitoğlu (Amasya), Muammer Eriş (Ankara), Cevdet Gölet (Ankara), Fakihe Öymen (Ankara), Gl. Refet Alpman (Aydın), Celâl Sait Siren (Bolu), Cavit Ekin (Diyarbakır), İhsan Hâmit Tiğrel (Diyarbakır), Şeref Uluğ (Diyarbakır), Mahmut Nedim Gündüzalp (Edirne), Nahid Pekcan (Erzincan), Ahmet Oğuz (Eskişehir), Hasan Polatkan (Eskişehir), Abidin Potuoğlu (Eskişehir), Kemal Turan (Isparta), Dr. Adnan Adıvar (İstanbul), Ekrem Amaç

(İstanbul), Sedat Dikmen (İzmir), Atif İnan (İzmir), Sait Odyak (İzmir), Muzaffer Akalın (Kastamonu), Tahsin Coşkan (Kastamonu), Korgl. Kemal Doğan (Kırklareli), Şevket Turgut (Kırşehir), Dr. Muhsin Faik Dünder (Konya), Hakkı Gedik (Kütahya), Adnan Menderes (Kütahya), Ahmet Tahtakılıç (Kütahya), Mehmet Sadık Eti (Malatya), Faik Kurtoğlu (Manisa), Rıza Erten (Mardin), Rıfat Gürsoy (Niğde), Hamdi Yalman (Ordu), Mehmet Ali Yörüker (Samsun), Ahmet Remzi Yüreğir (Seyhan), Refik Ahmet Sevengil (Tokat), Ali Rıza Işıl (Trabzon), Atalay Akan (Urfa), Esat Tekeli (Urfa).

Çalışma Komisyonu

Mebrure Aksoley (Ankara), Dr. M. Şerif Korkut (Burdur), Hulûsi Oral (Denizli), Fethi Erimçağ (Edirne), Şükrü Koçak (Erzurum), Ali Rıza Arı (İstanbul), Dr. Nikola Fakaçelli (İstanbul), Dr. Esat Oktay (Kars), Dr. M. Necdet Otaman (Manisa), Mustafa Özden (Tokat), Hasan Oral (Urfa), Kâmil Erbek (Yozgat), İsmail Ergener (Zonguldak), Ali Rıza İncealemdaroğlu (Zonguldak), Sabri Koçer (Zonguldak).

Dışişleri Komisyonu

Dr. Cemal Tunca (Afyon K.), Falih Rıfki Atay (Ankara), Dr. Mazhar Germen (Aydın), Memduh Şevket Esendal (Bilecik), Hasan Cemil Çambel (Bolu), Orgl. Fahrettin Altay (Burdur), Asım Us (Çoruh), Fazıl Ahmet Aykaç (Diyarbakır), Dr. Abdurrahman Melek (Gaziantep), H. Suphi Tanrıöver (İstanbul), Hasan Âli Yücel (İzmir), İbrahim Süreyya Yiğit (Kocaeli), Orgl. Asım Gündüz (Kütahya), Atif Esenbel (Malatya), Korgl. Ali Rıza Artunkal (Manisa), Şevket Raşit Hatipoğlu (Manisa), Dr. Lütü Kırdar (Manisa), Yusuf Mardin (Mardin), Kasım Gülek (Seyhan), Yusuf Kemal Tengirşenk (Sinop).

Dilekçe Komisyonu

Müşak Aktan (Ağrı), İbrahim Rauf Ayaşlı (Ankara), Neşet Akkor (Aydın), Fuat Bilal (Balıkesir), Hacim Çarıklı (Balıkesir), Ziya Geboloğlu (Bitlis), Lütfi Gören (Bolu), Ali Rıza Kırsever (Çanakkale), Nurettin Ünen (Çanakkale), Hasan Kişioğlu (Elâzığ), Şevki Yalvaç (Isparta), Zihni Orhon (Kars), Cemil Atay (Kastamonu), Baki Tümtürk (Kastamonu), Kâmil Gündeş (Kayseri), Reşit Turgut (Kayseri), Ömer Özdek (Kütahya), Abdurrahim Ulvi Beydağı (Malatya), Şemsettin Ekmen (Mardin), Abdülkadir Kalav (Mardin), Gl. Fikri Tirkeş (Sivas), Şakir Uma (Sivas), Vasfi Gerger (Urfa), Fahri Akgöl (Yozgat), Nuri Tarhan (Zonguldak).

Ekonomi Komisyonu

Şahin Lâçin (Afyon K.), Hıfzı Oğuz Bekata (Ankara), Abdi Ağabeyoğlu (Balıkesir), Ahmet Münir Erhan (Bursa), Faik Yılmazipek (Bursa), Necdet

Yücer (Çorum), Cemil Çalgüner (Denizli), Mustafa Arpacı (Elâzığ), Bekir Kaleli (Gaziantep), İsmail Sabuncu (Giresun), Rasim Yurdman (Hatay), Halil Atalay (İçel), Cihad Baban (İstanbul), Ahmet Kemal Silivrili (İstanbul), Benal Nevzad Arıman (İzmir), Lâtime Bekir Çeyrekbaşı (İzmir), Haydar Rüşti Öktem (İzmir), Dr. Fahri Ecevit (Kastamonu), Ömer Taşçıoğlu (Kayseri), Dr. Ahmet İhsan Gürsoy (Kütahya), Abdülkadir Taşangil (Malatya), Abdülkadir Kalav (Mardin), Hamdi Dayı (Muş), Ferit Ecer (Niğde), Mehmet Furtun (Ordu), Arif Hikmet Onat (Ordu), Etem İzzet Benice (Siirt), Temel Göksel (Trabzon), Muammer Yarımbyık (Trabzon), Naim Kromer (Zonguldak).

Gümrük ve Tekel Komisyonu

Ahmet Alpaslan (Ağrı), Hüseyin Bingül (Çanakkale), Fethi Erimçağ (Edirne), Kâzım Okay (Giresun), Tahsin Tüzün (Gümüşhane), Suphi Bedri Uluç (Hatay), Haydar Aslan (İçel), Fethi Mağara (Kastamonu), Nihat Erdem (Kırşehir), Ali Dikmen (Kocaeli), Halis Uluhan (Konya), Osman Taner (Malatya), İrfan Ferit Alpaya (Mardin), Hüseyin Berk (Samsun), Muin Köprülü (Samsun), Ekrem Pekel (Tekirdağ), Feyzi Eken (Tokat), Daniş Eyüboğlu (Trabzon), Osman Ağan (Urfa), Orhan Seyfi Orhon (Zonguldak).

İçişleri Komisyonu

Kemal Özçoban (Afyon K.), Esat Uras (Amasya), Rasih Kaplan (Antalya), Tayfur Sökmen (Antalya), Fahrettin Tiritöğlu (Balıkesir), İhsan Yalçın (Bolu), Cemil Öz (Bursa), Niyazi Çıtakoğlu (Çanakkale), Atıf Tüzün (Çoruh), İsmet Eker (Çorum), Suheyip Rûmi Karafakıoğlu (Çorum), Dr. Behçet Uz (Denizli), Eşref Dizdar (Giresun), Tevfik Ekmen (Giresun), Şükrü Sökmensüer (Gümüşhane), Ahmet Kemal Varınca (Gümüşhane), Akif Eyidoğan (Kars), Fikri Apaydın (Kayseri), Mithat Şakir Altan (Konya), Şevki Ergun (Konya), Necati Erdem (Muğla), Halid Onaran (Muş), Şükrü Süer (Niğde), Hamdi Şarlan (Ordu), Lütfi Yavuz (Siirt), Suphi Batur (Sinop), Mitat Şükrü Bleda (Sivas), Nazif Ergin (Sivas), Cemil Uybadın (Tekirdağ), Sırrı İçöz (Yozgat).

Maliye Komisyonu

Ahmed Veziroğlu (Afyon K.), Hilmi Şeremetli (Balıkesir), Rifat Dolunay (Çankırı), Naim Atalay (Çorum), Nafiz Dumlu (Erzurum), Hasan Fehmi Ataç (Gümüşhane), Abdullah Çilli (Hatay), Salamon Adato (İstanbul), Hamdi Çelen (Kastamonu), Adil Toközlü (Kastamonu), Esat Doğan (Malatya), Mahmut Nedim Zabcı (Malatya), Rıza Işıtan (Samsun), Ömer Karataş (Samsun), Enver Kök (Sinop), Ziya Ersin Cezaroğlu (Tekirdağ), Cemal Kovalı (Tokat), İbrahim Arvas (Van), Celâl Arat (Yozgat), Ahmet Gürel (Zonguldak).

Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu

İ. Hakkı Uzunçarşılı (Balıkesir), Ali Çoruh (Çoruh), Edip Alpsar (Çorum), Naim Atalay (Çorum), Ahmet Ulus (Giresun), Reşit Turgut (Kayseri), Ali Zırh (Rize), Ali Sarıalioğlu (Trabzon), Celâl Arat (Yozgat), Ahmet Gürel (Zonguldak).

Meclis Kitaplığı Komisyonu

Celâl Esat Arseven (Giresun), Fatin Gökmen (Konya), Naim Hazim Onat (Konya), Kâmil Kitapçı (Sivas).

Millî Eğitim Komisyonu

Avni Refik Bekman (Ankara), Eminittin Çeliköz (Balıkesir), Hasene Ilgaz (Çorum), Reşad Aydın (Denizli), Osman Ocak (Diyarbakır), Faruk Nafiz Çamlıbel (İstanbul), Fuat Köprülü (İstanbul), Esat Çınar (İzmir), Tezer Taşkiran (Kars), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), Naim Hazim Onat (Konya), Emin Soysal (Maraş), Yusuf Mardin (Mardin), Yusuf Ziya Ortaç (Ordu), Kâmil Kitapçı (Sivas), Emin Ataç (Tekirdağ), Zekiye Dranaz (Trabzon), M. Reşit Tarakçıoğlu (Trabzon), Suut Kemal Yetkin (Urfa), Orhan Seyfi Orhon (Zonguldak).

Millî Savunma Komisyonu

Gl. Sadık Aldoğan (Afyon K.), Mebrure Aksoley (Ankara), Gl. Naci Tınaz (Ankara), Org. İzzettin Çalışlar (Balıkesir), Cemil Öz (Bursa), Dr. Akif Arkan (Çankırı), Gl. Zeki Soydemir (Çankırı), Asım Us (Çoruh), Ziya Ağca (Erzincan), Eyüp Sabri Akgöl (Erzurum), Gl. Vehbi Kocagüney (Erzurum), Gl. Aşir Atlı (Gaziantep), Şevket Erdoğan (Gümüşhane), Gl. Eyüp Durukan (Hatay), Dr. Aziz Köksal (İçel), Dr. Celâl Ramazanoğlu (İçel), Dr. Mim Kemal Öke (İstanbul), Orgl. C. Cahit Toydemir (İstanbul), Orgl. Abdullah Alptöğün (Kastamonu), Gl. Salih Avgın (Kayseri), Amiral Şükrü Okan (Kocaeli), Dr. Hulusi Alataş (Konya), Amiral Hulusi Gökdalay (Ordu), Sinan Tekelioğlu (Seyhan), Rüştü Oktar (Van).

Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu

Zeki Tarhan (Amasya), Dr. Galip Kahraman (Antalya), Dr. Muhlis Suner (Bilecik), Dr. Hamdi Berkman (Denizli), Dr. Bahattin Öğütmen (Edirne), Dr. Muzaffer Canbolat (Gaziantep), Dr. Ali Menteşoğlu (İçel), Dr. Nikola Fakaçelli (İstanbul), Dr. Kâmrân Örs (İzmir), Dr. Esat Oktay (Kars), Abdurrahman Sürmen (Kars), İhsan Şerif Özgen (Kütahya), Dr. Cafer Özelçi (Malatya), Dr. M. Necdet Otaman (Manisa), Dr. Kâmil İdil (Maraş), Dr. Mîtat Sakaroğlu (Muğla), Dr. Zeki Mesut Sezer (Ordu), Dr. Fahri Kurtuluş (Rize), Dr. Makbule Dıblan (Seyhan), Dr. Kemal Cenap Berksoy (Yozgat).

Sayıştay Komisyonu

Dr. Muhlis Suner (Bilecik), Cemil Özçağlar (Bolu), Zehra Budunç (Bursa), Ahmet İhsan Zeyneloğlu (Çankırı), Dr. Mustafa Cantekin (Çorum), Mesut Çankaya (Erzurum), İsmail Hakkı Çevik (Eskişehir), Ömer Asım Aksoy (Gaziantep), Ahmet Ulus (Giresun), Enis Akaygen (İstanbul), Adil Toközlü (Kastamonu), Memduh İspartalıgil (Kütahya), İsmail Ertem (Manisa), Abidin Çakır (Muğla), Ferit Ecer (Niğe), Sabri Çeliktuğ (Siirt), şakir Uma (Sivas), Abidin Yurdakul (Sivas), Mustafa Lâtifoğlu (Tokat), Kâmil Erbek (Yozgat).

Tarım Komisyonu

Ahmed Veziroğlu (Afyon K.), Mustafa Korkut (Antalya), Nuri Göktepe (Aydın), Aziz Duru (Bursa), Edip Alpsar (Çorum), Kemal Cemal Öncel (Denizli), Dr. Behçet Uz (Denizli), Mehmet Öktem (Edirne), Emin Sazak (Eskişehir), Fikret Yüzatlı (Giresun), Selim Seven (Hakkâri), Abdülgani Türkmen (Hatay), Salih İnankur (İçel), Sami Gülcüoğlu (İzmir), Rahmi Köken (İzmir), Zühtü Akın (Kırklareli), Fuat Balkan (Kocaeli), M. Naim Karaköylü (Malatya), Yaşar Özey (Manisa), Rıza Çuhadar (Maraş), Abdullah Yaycıoğlu (Maraş), Kasım Ener (Seyhan), Ali Rıza Esen (Siirt), İsmail Mehmet Uğur (Sivas), Ziya Ersin Cezaroğlu (Tekirdağ).

Ticaret Komisyonu

Mehmet Aşkar (Afyon K.), Arif Çubukçu (Ankara), Dr. Sabri Akın (Aydın), Emin Bilgen (Aydın), Reşit Bozüyük (Bilecik), Cemil Alevli (Gaziantep), Halil Atalay (İçel), Fevzi Aktaş (Kars), Abdurrahman Sürmen (Kars), Hayrullah Ürkün (Kayseri), şevket Ödül (Kırklareli), Yunus Muammer Alakant (Manisa), Hamdi Dayı (Muş), Vehbi Sarıdal (Niğe), Hüseyin Ulusoy (Niğe), Hasan Cavit Belül (Rize), Reşit Önder (Tokat), Ali Sarıalioğlu (Trabzon), Muammer Yarımbyık (Trabzon), Muzaffer Koçak (Van).

Ulaştırma Komisyonu

İbrahim Rauf Ayaşlı (Ankara), Mitat Aydın (Aydın), Behçet Gökçen (Çanakkale), Ali Rıza Erem (Çoruh), M. Edip Ağaoğulları (Edirne), Salim Altuğ (Erzurum), Hasan Mursaloğlu (Hatay), Senihi Yürüten (İstanbul), Dr. Kâmrın Örs (İzmir), Kâmil Gündeş (Kayseri), Faik Seler (Kayseri), Rasim Erel (Konya), Fatin Gökmen (Konya), Ahmet Bozbay (Kütahya), Korgl. Ali Rıza Artunkal (Manisa), Vehbi Sarıdal (Niğe), Dr. Vehbi Demir (Ordu), Amiral Hulusi Gökdalay (Ordu), Yakup Kalgay (Samsun), Hikmet Işık (Sivas).

İNCELEME VE SORUŞTURMA KOMİSYONLARI

Tekel İdaresinde Yapılan SoruŐturmanın İncelenmesi İçin Kurulan Komisyon (16 Ağustos 1946)

Nazım Poroy (Tokat), İhsan Ezgü (Ankara), İsmet Eker (Çorum), Faik Ahmet Barutçu (Trabzon), Hasan Fehmi Ataç (Gümüşhane).

Tekel Genel MÜdÜrlÜğü Binası Yapım İŞleri Dolayısıyla GÜmrük ve Tekel Eski Bakanı Suat Hayri Ürgüblü Hakkında Beş Kişilik Özel Soruşturma Komisyonu (14 Ocak 1948)

İsmet Eker (Çorum), İhsan Ezgü (Ankara), Hasan Fehmi Ataç (Gümüşhane), Sahir Kurutluoğlu (Kırşehir), Nazım Poroy (Tokat).

EK 3: SEKİZİNCİ DÖNEMDE T.B.M.M.’DE KABUL EDİLEN KANUNLAR (Bütçe ile İlgili Kanunlar Hariç)

Kanun no	Kanun Başlığı	Genel Kurul’da İlk Görüşülme-ye Başlanma Tarihi	Genel Kurul’da İkinci Kez Görüşülmesi	TBMM Genel Kurulu’nda kabul ediliş tarihi	Resmi Gazete Tarihi
4950	Kahvenin Tekel Konusundan Çıkarılmasına ve Dâhili İstihlâk Vergisine Tâbi Tutulmasına Dair Kanun	11.09.1946	----	11.09.1946	14.09.1946
4951	Bakanlıklar Kuruluşu Hakkında Kanun	09.09.1946	13.09.1946	13.09.1946	17.09.1946
4952	Başbakanlık Kuruluşu Hakkındaki 4443 Sayılı Kanuna Ek Kanun	09.09.1946	13.09.1946	13.09.1946	17.09.1946
4954	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsveç Hükümeti Arasında Hava Ulaştırılmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	15.09.1946	----	15.09.1946	19.09.1946
4955	Matbuat Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	13.09.1946	20.09.1946	20.09.1946	24.09.1946
4956	Türk Ceza Kanununun 140, 159 ve 160. Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun	18.09.1946	20.09.1946	20.09.1946	24.09.1946
4958	İstiklâl Harbi Malûllerine Verilecek Para Mükâfâtı Hakkında Kanun	25.11.1946	02.12.1946	02.12.1946	04.12.1946
4959	Gümrük Tarifesi Kanununun 28. Maddesini Değiştiren 1926 Sayılı Kanuna Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	02.12.1946	----	02.12.1946	04.12.1946
4961	İş ve İşçi Bulma Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanuna Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun	29.11.1946	09.12.1946	09.12.1946	12.12.1946
4969	Türkiye-İtalya Ödeme Anlaşması Gereğince “Istituto Nazionale Peri Cambi Con L’estero” Müessesesi Adına Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasında Açılmış Olan Hesapların “Ufficio Italiano Dei Cambi” Müessesesine Devri Hakkında İtalya Büyükelçiliği ile Teati Olunan Mektupların Onanmasına Dair Kanun	09.12.1946	16.12.1946	16.12.1946	21.12.1946

4970	Çekoslovakya Büyükelçiliği ile Alınıp Verilen Dokuz Milyon Liralık Takas Anlaşmasına Dair Mektupların Onanması Hakkında Kanun	09.12.1946	16.12.1946	16.12.1946	21.12.1946
4971	Türkiye ile Finlandiya Arasında İmza Edilen Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	09.12.1946	16.12.1946	16.12.1946	23.12.1946
4972	Türkiye ile İsveç Arasında İmza Edilen Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Onanması Hakkında Kanun	09.12.1946	16.12.1946	16.12.1946	23.12.1946
4982	Şekerden Alınan Munzam İstihlak Vergisinde Yapılan İndirimlerin Onanması Hakkında Kanun	16.12.1946	27.12.1946	27.12.1946	30.12.1946
4988	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanunla Buna Ek 4644 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	28.12.1946	----	28.12.1946	31.12.1946
4989	Subay ve Askeri Memurların Aylıkları Hakkındaki 3661 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	28.12.1946	----	28.12.1946	31.12.1946
4990	Gedikli Erbaşların Aylıkları Hakkındaki 3779 ve 4807 Sayılı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	28.12.1946	----	28.12.1946	31.12.1946
4991	Sürekli Görevle Yabancı Memleketlerde Bulunan Memurların Aylıkları Hakkında Kanun	28.12.1946	----	28.12.1946	31.12.1946
4992	Emekli, Dul ve Yetim Aylıklarına Zam Yapılması Hakkında Kanun	28.12.1946	----	28.12.1946	31.12.1946
4993	Tunceli Merkezinin Kalan Kasabasına Nakline ve Kalan İlçesi Kadrosu ile Kütahya İlinde Altıntaş İlçesinin Kurulmasına Dair Kanun	30.12.1946	----	30.12.1946	06.01.1947
4995	3656 Sayılı Kanunla Tadil ve Eklerinin İçişleri Bakanlığına Ait Cetvelinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	30.12.1946	----	30.12.1946	06.01.1947
4996	Dördüncü Genel Müfettişliğe Ordu ile Bağlılığı Baki Kalmak Üzere Orgeneral veya Korgeneral Rütbesinde Bir Zatın Tâyin Edilebileceğine Dair Kanun	30.12.1947	----	30.12.1947	06.01.1947
4998	Kanunlarda Geçen Başkomandan, Başkomutan ve Başbuğ Tâbirleri Yerine Kaim Olacak Unvan Hakkında Kanun	08.01.1947	13.01.1947	13.01.1947	17.01.1947
4999	İstanbul Üniversitesi Binalarının Yapımı Hakkında Kanun	22.01.1947	27.01.1947	27.01.1947	31.01.1947

5000	Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü Memur ve Hizmetlilerinin Ücretlerine Dair Olan 2847, 3173 ve 4260 Sayılı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	29.01.1947	-----	29.01.1947	04.02.1947
5001	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı 1 Sayılı Cetvelin Adalet Bakanlığı Kısımında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	29.01.1947	-----	29.01.1947	04.02.1947
5002	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında 27.02.1946 Tarihinde Kahire’de İmzalanan Anlaşmaya Ek Olarak Ankara’da 06.12.1946 Tarihinde İmzalanan Anlaşmanın Onaylanması Hakkında Kanun	10.02.1947	-----	10.02.1947	15.02.1947
5003	Türkiye ile Hâşimi Şarkül-Ürdün Krallığı Arasında Ankara’da 11.01.1947 Tarihinde İmzalanan Dostluk Anlaşmasının Onanması Hakkında Kanun	14.02.1947	-----	14.02.1947	19.02.1947
5004	Olağanüstü Vaziyet Dolayısıyla Bazı Vergi ve Resimlere Zam İcrasına Dair Olan 3828 Sayılı Kanuna Ek 4040 Sayılı Kanunla 4226 Sayılı Kanunda Bazı Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun	10.02.1947	17.02.1947	17.02.1947	21.02.1947
5005	Bucak Müdürlerinin Devir Masrafları Hakkında Kanun	12.02.1947	17.02.1947	17.02.1947	21.02.1947
5006	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı 1 Sayılı Cetvelin Emniyet Genel Müdürlüğü Kısımında Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanun	12.02.1947	17.02.1947	17.02.1947	21.02.1947
5007	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanun Ek 4644 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	12.02.1947	17.02.1947	17.02.1947	21.02.1947
5008	Posta Kanununa Ek 2721 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	12.02.1947	17.02.1947	17.02.1947	21.02.1947
5009	Telgraf ve Telefon Kanununa Ek 2722 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	12.02.1947	17.02.1947	17.02.1947	21.02.1947

5010	Askerlik Kanununun 35. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	17.02.1947	-----	17.02.1947	21.02.1947
5011	T.B.M.M. Binası ve Eklenti Binaları ile Tesislerin Yapımı Yetkisinin Bayındırlık Bakanlığına Devri Hakkında Kanun	17.02.1947	-----	17.02.1947	21.02.1947
5012	Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanununun 25. Maddesinin Birinci Fıkrasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	14.02.1947	19.02.1947	19.02.1947	24.02.1947
5013	Ordu ve Jandarmaya Mensup Subaylarla Eratın Vesair Binek Hakkı Olanları Kendi Malı Bineklerinin ve Orduya Alınan Ahali Nakliye Vasıtalarının Ödenmesine Dair Olan 1471 Sayılı Kanunun 4657 Sayılı Kanunla Değiştirilen 4. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	14.02.1947	19.02.1947	19.02.1947	24.02.1947
5014	Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 1567 Sayılı Kanun Süresinin Uzatılmasına Dair Kanun	14.02.1947	19.02.1947	19.02.1947	24.02.1947
5015	Altmış Milyon Liralık Madenî Ufaklık Para Basılması Hakkında Kanun	14.02.1947	19.02.1947	19.02.1947	25.02.1947
5016	Milletlerarası Para Fonu ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına Katılmak İçin Hükümete Yetki Verilmesine Dair Kanun	14.02.1947	19.02.1947	19.02.1947	25.02.1947
5017	Yargıçlar Kanununa Ek Kanun	17.02.1947	19.02.1947	19.02.1947	25.02.1947
5018	İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun	20.02.1947	21.02.1947	21.02.1947	26.02.1947
5019	İş Kazalariyle Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Hakkındaki 4772 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun	19.02.1947	21.02.1947	21.02.1947	26.02.1947
5020	Milli Korunma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun	19.02.1947	21.02.1947	21.02.1947	27.02.1947
5021	Milli Eğitim Bakanlığı Kuruluş Kadrolariyle Merkez Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 2287 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Olan 4926 Sayılı Kanuna Ek Kanun	17.02.1947	21.02.1947	21.02.1947	27.02.1947
5023	Dışişleri Bakanlığı Kuruluşu Hakkındaki 3312 Sayılı Kanuna Ek Kanun	21.02.1947	-----	21.02.1947	27.02.1947

5024	Jandarma Erat Kanununun 12. ve Geçici 3. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	21.02.1947	----	21.02.1947	27.02.1947
5025	Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından İdare Edilecek Okul Pansiyonları Hakkındaki Kanuna Ek 2005 Sayılı Kanununun 8. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	21.02.1947	----	21.02.1947	27.02.1947
5026	İzmir’de Güzelyalı’da Anadolu Apartmanının 6 Sayılı Dairesinde Oturan Mücteba Üstündağ’ın Hükümlü Olduğu Cezaların Affına Dair Kanun	21.02.1947	----	21.02.1947	27.02.1947
5027	Temsil Ödeneği Kanunu	21.02.1947	----	21.02.1947	27.02.1947
5028	Türkiye Cumhuriyeti ile Fransa Cumhuriyeti Geçici Hükümeti Arasında Hava Ulaştırmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	21.02.1947	----	21.02.1947	28.02.1947
5029	Türkiye ile Çekoslovakya Arasında 05.12.1946 Tarihinde Ankara’da İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmasıyla Modüs Vivendi’ye Ek Anlaşma ve Bağlantılarının Onanması Hakkında Kanun	21.02.1947	----	21.02.1947	28.02.1947
5030	Türkiye ile Yunanistan Arasında İmza Edilen Ticaret ve Ödeme Anlaşmasıyla Bağlantılarının Yürürlük Süresinin 3 Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun	21.02.1947	----	21.02.1947	01.03.1947
5031	Türkiye ile Yunanistan Arasında İmza Edilen Ticaret ve Ödeme Anlaşmasıyla Bağlantılarının Yürürlük Süresinin 3 Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun	21.02.1947	----	21.02.1947	01.03.1947
5032	İstanbul Adalet Binası İnşası İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkında Kanun	21.02.1947	----	21.02.1947	01.03.1947
5043	Subaylar Heyetine Mahsus 4273 Sayılı Terfi Kanununun 4539 Sayılı Kanunla Değişen 1. Maddesinin “A” Fıkrası ile 4460 Sayılı Kanunla Değişen 16. Maddesinin “A,B,C,D,” Fıkralarının Değiştirilmesine Dair Kanun	30.04.1947	05.05.1947	05.05.1947	13.05.1947
5044	Askeri Okullar Öğretmenleri Hakkında Kanun	02.05.1947	07.05.1947	07.05.1947	14.05.1947

5045	Adli Evrakın PTT İdaresi Vasıtasıyla Tebliğine Dair Olan 3560 Sayılı Kanuna Ek Kanun	02.05.1947	07.05.1947	07.05.1947	14.05.1947
5046	Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Olan 4541 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun	07.05.1947	-----	07.05.1947	14.05.1947
5047	Milletlerarası Adalet Divanı Statüsünün 36. Maddesinin 2. Fıkrasında Derpiş Olunan ve Hukuki Uyuşmazlıkların Çözülmesi Hususunda Divanın Yargı Hakkını Önceden Tanımayı Gerektiren İhtiyari Kayda Katılma Hakkında Kanun	07.05.1947	12.05.1947	12.05.1947	22.05.1947
5048	İdarei Umumiye Vilayat Kanununun Değişik 116 ve 140. Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun	12.05.1947	21.05.1947	21.05.1947	27.05.1947
5049	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan Kanunda Değişiklik Yapan 4598 ve 4988 Sayılı Kanunların Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	16.05.1947	21.05.1947	21.05.1947	27.05.1947
5050	Toprak Mahsulleri Vergisi Artıklarının Silinmesi Hakkında Kanun	21.05.1947	-----	21.05.1947	27.05.1947
5051	Guleman Kromlarını Keşfeden Yüksek Mühendis Abdullah Hüsrev Guleman'a İkramiye Verilmesi Hakkında Kanun	21.05.1947	26.05.1947	26.05.1947	30.05.1947
5052	Beden Terbiyesi Kanununa Ek 4047 Sayılı Kanunun Geçici Birinci Maddesi Hükmünün 1947 Yılı Sonuna Kadar Uzatılması Hakkında Kanun	23.05.1947	30.05.1947	30.05.1947	06.06.1947
5053	Denizaltı Sınıfı Mensuplarına Verilecek Zamlar ve Tazminler Hakkındaki 3486 Sayılı Kanunla Değişen 2. Maddesinin C Fıkrasının Değiştirilmesine Dair Kanun	23.05.1947	30.05.1947	30.05.1947	06.06.1947
5054	Devlet Demiryolları ve Limanları İşletmeleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri Hakkındaki 1042 Sayılı Kanuna Ek Kanun	23.05.1947	30.05.1947	30.05.1947	06.06.1947
5055	Kadastro ve Tapu Tahriri Kanununun 43. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	23.05.1947	30.05.1947	30.05.1947	06.06.1947
5056	Askerî Hastabakıcı Hemşireler Hakkındaki Kanunda Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanun	23.05.1947	30.05.1947	30.05.1947	06.06.1947

5057	Ankara'da İsmetpaşa Mahallesinde Uluçınar Sokak 25 Numaralı Evin Üst Katında Oturan Bedia Tokçae'r'in Hükümlü Olduğu Cezasının Affına Dair Kanun	26.05.1947	02.06.1947	02.06.1947	06.06.1947
5059	Almanlara Ait İhtira Beratlarının Kamunun Faydalanmasına Konmasına İlişikli Olarak Milletlerarası Tamirat Ajanlığında Üye Bulunan Devletler Arasında 27.07.1946 Tarihinde Londra'da İmza Edilen Anlaşmaya Türkiye Hükümetinin Katılması Hakkında Kanun	30.05.1947	04.06.1947	04.06.1947	12.06.1947
5060	Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasında Ankara'da İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Modüs Vivendi'nin Onanması Hakkında Kanun	30.05.1947	04.06.1947	04.06.1947	12.06.1947
5061	Jandarına Kanununun 12. Maddesinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun	04.06.1947	09.06.1947	09.06.1947	17.06.1947
5062	New York'ta Toplanan Milletlerarası Sağlık Konferansı'nda Kabul ve İmza Edilen Belgelerin Onanmasına Dair Kanun	02.06.1947	09.06.1947	09.06.1947	17.06.1947
5063	Milletlerarası Tarım Enstitüsü'nün Kaldırılması ve Görev ve Alacaklarının Birleşmiş Milletler Yiyecek ve Tarım Kurulu'na Devri Hakkında Roma'da 30 Mart 1946 Tarihinde İmzalanan Protokolün Onanmasına Dair Kanun	04.06.1947	09.06.1947	09.06.1947	17.06.1947
5064	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkındaki 4598 Sayılı Kanuna Ek Kanun	06.06.1947	11.06.1947	11.06.1947	18.06.1947
5065	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelin İçişleri Bakanlığı Kısımında Bazı Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun	06.06.1947	11.06.1947	11.06.1947	18.06.1947
5066	İçişleri Bakanlığı Merkez Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun	06.06.1947	11.06.1947	11.06.1947	18.06.1947
5067	İstanbul Telefon Tesislerinin Tesellüm ve İşletme Muameleleri Hakkındaki 3054 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun	06.06.1947	11.06.1947	11.06.1947	18.06.1947

5068	İzmir Telefon Tesislerinin Tesellüm ve İşletme Muameleleri Hakkındaki 3488 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun	06.06.1947	11.06.1947	11.06.1947	18.06.1947
5069	PTT İşletme Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri ve Memurları Hakkındaki 4454 Sayılı Kanunun 37, 38 ve 39. Maddelerinin Ertelenmesine Dair Kanun	06.06.1947	11.06.1947	11.06.1947	18.06.1947
5070	Memur ve Müstahdemlere Verilecek Olağanüstü Zam Hakkındaki 4178 Sayılı Kanuna Ek Kanun	06.06.1947	11.06.1947	11.06.1947	18.06.1947
5071	Yeniden 5 İlçe Kurulması Hakkında Kanun	06.06.1947	11.06.1947	11.06.1947	18.06.1947
5072	Yüzde Beş Faizli Hazine Tahvilleri İhracına Dair Olan Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	06.06.1947	11.06.1947	11.06.1947	18.06.1947
5073	Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü İhtiyaçları İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkındaki 4515 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	06.06.1947	11.06.1947	11.06.1947	18.06.1947
5074	Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü İhtiyaçları İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesine Dair Olan 4844 Sayılı Kanun ile Genel Müdürlüğün 1947 Yılı Bütçe Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	06.06.1947	11.06.1947	11.06.1947	18.06.1947
5075	Devlet Demiryolları ve Limanları İnşaatı İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkındaki 4643 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	06.06.1947	11.06.1947	11.06.1947	18.06.1947
5076	Devlet Hava Yolları Genel Müdürlüğü İhtiyaçları İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkındaki 4860 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	06.06.1947	11.06.1947	11.06.1947	18.06.1947
5077	Genel Muhasebe Kanununun 83. Maddesinin "A" Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun	09.06.1947	16.06.1947	16.06.1947	20.06.1947

5078	Subaylar Heyetine Mahsus Terfi Kanununun 4460 Sayılı Kanunla Değişen 10. Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	11.06.1947	16.06.1947	16.06.1947	20.06.1947
5079	Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülü Hakkındaki 3659 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapan 4621 Sayılı Kanunun 6. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	11.06.1947	16.06.1947	16.06.1947	20.06.1947
5080	Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü Memur ve Hizmetlileri Ücretlerine Dair Olan Kanunda Değişiklik Yapan 4620 ve 5000 Sayılı Kanunların Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	11.06.1947	16.06.1947	16.06.1947	21.06.1947
5081	Edremit Belediye Başkanı Cevdet Denizer'in Cezasının Affına Dair Kanun	11.06.1947	16.06.1947	16.06.1947	21.06.1947
5082	Köy Ebeleri ve Köy Sağlık Memurları Teşkilatı Yapılmasına ve 3017 Sayılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve Memurları Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	16.06.1947	-----	16.06.1947	21.06.1947
5086	Şeker ve Glikozdan Alınan Munzam İstihlak Vergilerinde Yapılan İndirmelerin Onanması Hakkında Kanun	09.06.1947	16.06.1947	16.06.1947	21.06.1947
5087	Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve Memurları Kanununa Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Olan 4862 Sayılı Kanuna Bağlı Kadro Cedvelinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	11.06.1947	16.06.1947	16.06.1947	21.06.1947
5088	Kazanç, Muvazene ve İktisadi Buhran Vergileri Hakkındaki Kanunların Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesine Dair Kanun	11.06.1947	16.06.1947	16.06.1947	21.06.1947
5089	Şaraplık Üzüm Bağ Yetiştireceklere Yapılacak İkraz Hakkında Kanun	11.06.1947	16.06.1947	16.06.1947	21.06.1947
5094	Askeri Fabrikalar Tekaüt ve Muavenet Sandığı Kanununda Bazı Değişiklikler Yapılmasına ve Bu Kanuna Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun	17.06.1947	-----	17.06.1947	24.06.1947
5095	Tarım Kredi Kooperatifleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	17.06.1947	-----	17.06.1947	24.06.1947

5096	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanununun 50. Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	17.06.1947	-----	17.06.1947	24.06.1947
5097	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelin Adalet Bakanlığı Kısmında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	17.06.1947	-----	17.06.1947	24.06.1947
5098	İskân Kanununun Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına, Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Yeniden Bazı Madde ve Fıkralar İlavesine Dair Kanun	18.06.1947	-----	18.06.1947	24.06.1947
5099	Yedek Subay ve Askerî Memurlar Hakkındaki 1076 Sayılı Kanunun 8 ve 23. Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun	18.06.1947	-----	18.06.1947	25.06.1947
5100	Gedikli Erbaş Memurlarına Dair Olan 2505 Sayılı Kanunun 5. Maddesini Değiştiren 5260 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	17.06.1947	18.06.1947	18.06.1947	25.06.1947
5101	Polis Memurlarının Yaş Hadlerine Dair Olan 2388 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	18.06.1947	-----	18.06.1947	25.06.1947
5102	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cedvelin Ticaret Bakanlığı Kısmında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	18.06.1947	-----	18.06.1947	25.06.1947
5107	Emekli Dul ve Yetim Aylıklarına Zam Yapılması Hakkındaki 4992 Sayılı Kanuna Ek Kanun	18.06.1947	-----	18.06.1947	25.06.1947
5108	Tekel Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 4036 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Olan 4896 Sayılı Kanuna Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Kanun	13.06.1947	18.06.1947	18.06.1947	25.06.1947
5109	Maden Ocaklarında Yer Altında Çalışan İşçi Ücretlerinin Kazanç, Buhran, Muvazene ve Hava Kuvvetlerine Yardım Vergileriyle Damga Resminden Bağışık Tutulması Hakkında Kanun	13.06.1947	18.06.1947	18.06.1947	25.06.1947
5110	T.C. Hükümeti ile Çekoslovakya Cumhuriyeti Hükümeti Aralarında Hava Ulaştırmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanmasına Dair Kanun	13.06.1947	18.06.1947	18.06.1947	26.06.1947
5111	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Hollanda Hükümeti Arasında Hava Ulaştırmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	13.06.1947	18.06.1947	18.06.1947	26.06.1947

5112	Türkiye ile Yunanistan Arasında İmza Edilen Ticaret ve Ödeme Anlaşması ile Bağlantılarının Yürürlük Süresinin Üç Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun	13.06.1947	18.06.1947	18.06.1947	26.06.1947
5113	Tekel Genel Müdürlüğünce Yapıtılacak Tütün ve İşletme Evleri İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkında Kanun	18.06.1947	-----	18.06.1947	26.06.1947
5114	Vakıflar Genel Müdürlüğünün Teşkilatı Hakkındaki Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Olan 3821 Sayılı Kanuna Bağlı (1) ve (2) Sayılı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	18.06.1947	-----	18.06.1947	26.06.1947
5115	Rüsumu Sıhhiye Kanununun 1. ve 4. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	18.06.1947	-----	18.06.1947	26.06.1947
5116	Belediye Kanununun 116. Maddesine İki Fıkra Eklenmesine Dair Kanun	18.06.1947	-----	18.06.1947	26.06.1947
5117	Köy Enstitüleri Kanununa Ek Kanun	18.06.1947	-----	18.06.1947	26.06.1947
5118	Nakil Vasıtaları Hakkındaki 3827 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	17.06.1947	25.08.1947	25.08.1947	29.08.1947
5119	Amortisman Sandığı Hakkındaki 2794 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun	18.06.1947	25.08.1947	25.08.1947	29.08.1947
5120	Avrupa Kömür Kurulu Anlaşmasının Bir Yıl Uzatılmasına Dair Olan Protokolün Onanması Hakkında Kanun	18.06.1947	25.08.1947	25.08.1947	01.09.1947
5121	Neuchatel'de İmza Edilen Sınai Mülkiyet Hakkının Korunmasına ve Onarılmasına Dair Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	18.06.1947	25.08.1947	25.08.1947	01.09.1947
5122	Türkiye Hükümeti ile İtalya Hükümeti Arasında Ankara'da İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	18.06.1947	25.08.1947	25.08.1947	01.09.1947
5123	Türkiye Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında 12.07.1947 Tarihinde Ankara'da İmzalanan "Türkiye'ye Yapılacak Yardım Hakkında Anlaşma"nın Onaylanmasına Dair Kanun	01.09.1947	-----	01.09.1947	05.09.1947

5124	Yerli Ürünleri ve Pirinayı Tâsir ve Tasfiye Ederek Yağ İstihsal Eden Müesseselerin Yeniden Muamele Vergisinden Muaf Tutulmasına Dair Kanun	03.09.1947	----	03.09.1947	09.09.1947
5127	Artırma Eksiltme ve İhale Kanununa Ek Kanun	03.09.1947	----	03.09.1947	09.09.1947
5128	Şose ve Köprüler Yapımı İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkında Kanun	03.09.1947	----	03.09.1947	09.09.1947
5129	Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenlerle Köy Sağlık Mezunlarının Geçimlerini Düzenlemek Üzere 3803, 4274 ve 4459 Sayılı Kanunlara Ek Kanun	04.09.1947	----	04.09.1947	10.09.1947
5130	Türkiye ile Irak Arasında İmza Edilen Dostluk ve İyi Komşuluk Andlaşması ile Bu Andlaşmaya Ek Protokol ve Sözleşmelerin Onanması Hakkında Kanun	05.09.1947	----	05.09.1947	12.09.1947
5131	Hava Sınıfı Mensuplarına Verilecek Zamlar ve Tazminler Hakkındaki Kanunun 4334 Sayılı Kanunla Değiştirilen 12. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun	05.09.1947	08.10.1947	08.10.1947	11.10.1947
5142	1757 Sayılı Kanuna Ek Kanun (Milletvekillerin ödeneklerinin artırılmasıyla ilgili kanun)	22.12.1947	----	22.12.1947	27.12.1947
5143	3135 ve 4440 Sayılı Kanunlara Ek Kanun (Milletvekillerin yolluklarının artırılmasıyla ilgili kanun)	22.12.1947	----	22.12.1947	27.12.1947
5154	İstiklâl Harbi Malûllerinden Dokuz Ere Verilecek Para Mükâfatı Hakkında Kanun	25.12.1947	----	25.12.1947	30.12.1947
5162	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelin Adalet Bakanlığı Kısımında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	12.01.1948	----	12.01.1948	17.01.1948
5163	4353 Sayılı Kanunun Geçici Birinci Maddesiyle 4659 Sayılı Kanunda Yazılı Sürenin İki Yıl Uzatılması Hakkında Kanun	16.01.1948	----	16.01.1948	19.01.1948
5164	Amerika Birleşik Devletlerince Türkiye'ye Yapılacak Yardımdan Münhasıran Milli Savunma İhtiyaçları İçin Sağlanacak Maddelerin Vergi Muafıkları Hakkında Kanun	12.01.1948	19.01.1948	19.01.1948	23.01.1948

5165	Lübnan Cumhuriyeti ile Lozan Anlaşmasının 34. Maddesinde Bahis Konusu Olan Optanlar İçin İki Yıllık Yeni Bir Opsiyon S üresi Tayin Edilmesine ve Lübnan'daki Türk Malları ile Türkiye'deki Lübnanlı Malların Durumunu Kesin Olarak Düzenlemek Üzere Görüşmelere Başlanmasına Dair Kanun	23.01.1948	30.01.1948	30.01.1948	07.02.1948
5166	Özel İdarelerden Aylık Alan İlkokul Öğretmenlerinin Kadrolarının Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilatına Alınması Hakkında Kanun	30.01.1948	----	30.01.1948	02.02.1948
5167	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununa Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun	30.01.1948	04.02.1948	04.02.1948	09.02.1948
5168	Belediye Kanununun 94. Maddesinin (A) Fıkrasının Kaldırılması Hakkında Kanun	04.02.1948	----	04.02.1948	09.02.1948
5169	PTT İhtiyaçları İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkındaki 4892 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	30.01.1948	04.02.1948	04.02.1948	09.02.1948
5170	Türk-İspanyol Kliring Hesabının Tasfiyesi Hakkında Mektup Teatisi Suretiyle Yapılan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	30.01.1948	04.02.1948	04.02.1948	09.02.1948
5171	T.C. ile Yunanistan Krallık Hükümeti Arasında Hava Ulaştırmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	02.02.1948	09.02.1948	09.02.1948	14.02.1948
5172	T.C. ile Danimarka Hükümeti Arasında Hava Ulaştırmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	02.02.1948	09.02.1948	09.02.1948	14.02.1948
5173	T.C. ile Irak Krallık Hükümeti Arasında Hava Ulaştırmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	02.02.1948	09.02.1948	09.02.1948	14.02.1948
5174	T.C. ile Lübnan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Ulaştırmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	02.02.1948	09.02.1948	09.02.1948	14.02.1948
5175	Milletlerarası Çalışma Teşkilatı Statüsünde Yapılan Değişikliklerin Onanması Hakkında Kanun	02.02.1948	09.02.1948	09.02.1948	16.02.1948
5176	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülü Hakkındaki 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelin Milli Savunma Bakanlığı Kısımında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	06.02.1948	11.02.1948	11.02.1948	17.02.1948

5177	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelin Dışişleri Bakanlığı Kısmını Değiştiren 4665 Sayılı Kanuna Ek Kanun	06.02.1948	11.02.1948	11.02.1948	17.02.1948
5178	Avukatlık Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	16.02.1948	-----	16.02.1948	21.02.1948
5181	Uyuşturucu Maddeler Hakkındaki 23.01.1912 Lahey, 11.02.1925, 19.02.1925 ve 13.07.1931 Cenevre, 27.11.1931 Bangkok ve 26.06.1936 Cenevre Anlaşma, Sözleşme ve Protokollerini Değiştiren Protokolün Onanmasına Dair Kanun	09.02.1948	16.02.1948	16.02.1948	21.02.1948
5182	Türkiye ile Fransa Arasında 31.08.1946 Tarihinde Paris'te İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Modüs Vivendi ve Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	09.02.1948	16.02.1948	16.02.1948	23.02.1948
5183	Türkiye-Fransa Ticaret Anlaşmasına Bağlı Listelerin Kaldırılması Hakkında Teati Edilen Mektupların Onanmasına Dair Kanun	09.02.1948	16.02.1948	16.02.1948	23.02.1948
5184	Türkiye ile Yugoslavya Arasında 18.09.1947 Tarihinde Belgrat'ta İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Modüs Vivendi Tasfiye Protokolü ve Bağlantılarının Onanması Hakkında Kanun	09.02.1948	16.02.1948	16.02.1948	23.02.1948
5185	İç İstikraz Akdi Hakkında Kanun	09.02.1948	16.02.1948	16.02.1948	23.02.1948
5186	Atatürk'ün Kız Kardeşi Makbule Atadan'a Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun	16.02.1948	-----	16.02.1948	24.02.1948
5187	Hasankeyf Tütünün 1944 Yılı Mahsulünden İhraç Vergisi Alınmaması Hakkında Kanun	16.02.1948	18.02.1948	18.02.1948	24.02.1948
5188	Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 18. Maddesinin Kaldırılmasına Dair Kanun	20.02.1948	-----	20.02.1948	25.02.1948
5189	Cemal Oğlu 1882 Doğumlu Ali İhsan Sabis'in Affı Hakkında Kanun	16.02.1948	20.02.1948	20.02.1948	25.02.1948
5190	Tekel Genel Müdürlüğü Atılı Takip Memurlarıyla Atılı Koruma ve Tahsil Memurlarına Hayvan Yem Bedeli Verilmesi Hakkında Kanun	16.02.1948	20.02.1948	20.02.1948	25.02.1948

5191	Hizmet Süreleri Emekli ve Yetim Aylığı Bağlanmasına Elverişli Olmayan Subay, Askeri ve Mülki Memurlarla Bunların Yetimlerine Bir Defaya Mahsus Olmak Üzere Verilen Paraların Vergiye Tabi Tutulmaması Hakkında Kanun	20.02.1948	-----	20.02.1948	25.02.1948
5192	General Kâzım Karabekir'in Eşi İclâl Karabekir'le Kızları Hayat, Emel ve Timsal Karabekir'e Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun	20.02.1948	-----	20.02.1948	25.02.1948
5194	Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve Memurları Kanununa Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Olan 4862 Sayılı Kanuna Bağlı (1) ve (2) ve 4258 Sayılı Kanuna Bağlı (3) Sayılı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	14.04.1948	19.04.1948	19.04.1948	27.04.1948
5201	Tayinat ve Yem Kanununun 37. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun	10.05.1948	17.05.1948	17.05.1948	25.05.1948
5202	Deniz ve Kıyılarında Görülecek Başboş Mayın, Patlayıcı Madde ve Şüpheli Cisimlerin Yok Edilmesi Hakkında Kanun	12.05.1948	17.05.1948	17.05.1948	25.05.1948
5208	Türkiye ile Ticaret ve Seyrüsefain Andlaşması ve Modüs Vivendi Akdetmiş Devletler Mallarından Bazıları İçin Giriş Genel Tarifesindeki Resim Hadlerinde İndirimler Yapılması Hakkında Kanun	10.05.1948	17.05.1948	17.05.1948	26.05.1948
5209	Muhasebei Umumiye Kanununun 50. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	17.05.1948	24.05.1948	24.05.1948	31.05.1948
5210	3803, 4274 ve 4459 Sayılı Kanunların Köy Okulu Öğretmen Evi, Köy Sağlık Memurları ve Ebeleri Evleri İnşa Ettirilmesi ile İlgili Maddelerinin Değiştirilmesi ve 5012 ve 5082 Sayılı Kanunların Kaldırılması Hakkında Kanun	17.05.1948	-----	24.05.1948	09.06.1948
5211	Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkındaki 1918 Sayılı Kanuna Ek Kanun	24.05.1948	31.05.1948	31.05.1948	09.06.1948

5212	Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülü Hakkındaki 2659 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin B Fıkrasının Değiştirilmesine Dair Kanun	24.05.1948	26.05.1948	31.05.1948	09.06.1948
5213	Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü Teşkilâtı Hakkındaki 3424 Sayılı Kanuna Ek Kanun	24.05.1948	31.05.1948	31.05.1948	09.06.1948
5214	Beden Terbiyesi Kanununa Ek 4047 Sayılı Kanunun Geçici Birinci Maddesi Hükmünün Uzatılması Hakkında Kanun	02.06.1948	07.06.1948	07.06.1948	15.06.1948
5215	Gümrük Koruma Memurlarının Askerî Teşkilâta Göre Tensiki Hakkındaki 1841 Sayılı Kanuna Ek Kanun	02.06.1948	07.06.1948	07.06.1948	15.06.1948
5216	Askerî Hastabakıcı Hemşireler Hakkındaki 3433 Sayılı Kanuna Ek Kanun	07.06.1948	14.06.1948	14.06.1948	22.06.1948
5217	Yabancı Memleketlerle Geçici Mahiyette Ticaret Anlaşmaları ve Modüs Vivendiler Akdine ve Bunların Şumulüne Giren Maddelerin Gümrük Resimlerinde Değişiklikler Yapılmasına ve Anlaşmaya Yanaşmayan Devletler Muvaredatına Karşı Tedbirler Alınmasına Yetki Verilmesine Dair Olan 4582 Sayılı Kanunun Yürürlük Süresinin Uzatılması Hakkında Kanun	14.06.1948	-----	14.06.1948	15.06.1948
5218	Ankara Belediyesine, Arsa ve Arazisinden Belli Bir Kısmını Mesken Yapacaklara 2490 Sayılı Kanun Hükümlerine Bağlı Olmaksızın ve Muayyen Şartlarla Tahsis ve Temlik Yetkisi Verilmesi Hakkında Kanun	07.06.1948	11.06.1948	11.06.1948	22.06.1948
5219	Orta Öğretim Okullarında Yardımcı Öğretmen Çalıştırılması Hakkındaki 2624 Sayılı Kanunun 4504 Sayılı Kanunla Değiştirilen 2. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	11.06.1948	16.06.1948	16.06.1948	22.06.1948
5220	Belediye Yapı ve Yollar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Olan 4585 Sayılı Kanuna Ek Kanun	11.06.1948	16.06.1948	16.06.1948	23.06.1948
5221	Yedek Subay ve Askerî Memurlar Hakkındaki Kanunun 3923 Sayılı Kanunla Değiştirilen 3. Maddesine Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Olan 3993 Sayılı Kanunun 1. Maddesinin A Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun	14.06.1948	21.06.1948	21.06.1948	29.06.1948

5222	Demiryolları ve Limanlar İnşaatı İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklönmelere Girişilmesi Hakkındaki 4643 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	11.06.1948	14.06.1948	21.06.1948	29.06.1948
5223	Filyos-Ereğli Hattı ile Ereğli Limanının İnşasına Dair Olan 2214 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	11.06.1948	14.06.1948	21.06.1948	29.06.1948
5224	Türkiye ile Belçika Lüksemburg Ekonomi Birliği Arasındaki Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika Ödeme Anlaşmasının Yürürlük Süresinin İki Ay Uzatılması Hakkında Kanun	16.06.1948	21.06.1948	21.06.1948	29.06.1948
5225	Türkiye-Finlandiya Ödeme Anlaşmasının 8. Maddesi ile Bu Anlaşmaya Bağlı Mektuptaki Tasfiye Hükümleri Süresinin Altı Ay Uzatılması Hakkında Kanun	16.06.1948	21.06.1948	21.06.1948	29.06.1948
5226	Türkiye ile Yunanistan Arasında İmza Edilen Ticaret ve Ödeme Anlaşması ile Bağlantılarının Yürürlük Süresinin Uzatılması Hakkında Kanun	16.06.1948	21.06.1948	21.06.1948	29.06.1948
5227	İskân Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Kaldırılmasına ve Bu Kanuna Yeniden Bazı Madde ve Fıkralar Eklenmesine Dair Olan 5098 Sayılı Kanunun Geçici 2. Maddesinin 1 Numaralı Bendinin Değiştirilmesine ve Bu Maddeye Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Kanun	25.06.1948	-----	28.06.1948	06.07.1948
5228	Bina Yapımını Teşvik Kanunu	14.06.1948	-----	28.06.1948	06.07.1948
5231	Ankara Askerî Fabrikalar Koordinasyon Başkanı Dr. Mühendis Albay Osman Nuri İnceler'in Hükümlü Olduğu Cezanın Affına Dair Kanun	25.06.1948	30.06.1948	30.06.1948	07.07.1948
5232	Devlete Ait Bir Kısım Binalar Satış Bedeli ile Resmi Daireler Yapılması Hakkındaki 2300 Sayılı Kanunla Bu Kanunun 2. Maddesini Değiştiren 3276 Sayılı Kanunun Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun	25.06.1948	30.06.1948	30.06.1948	07.07.1948
5233	Vakıflar Genel Müdürlüğünce İstihdam Edilecek Avukatlar Hakkındaki 1263 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun	25.06.1948	30.06.1948	30.06.1948	07.07.1948
5234	Üniversiteler Kanununa Ek Kanun	28.06.1948	-----	30.06.1948	07.07.1948
5235	Noter Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	01.07.1948	-----	01.07.1948	08.07.1948
5236	Milli Korunma Kanununa Ek Kanun	01.07.1948	-----	01.07.1948	08.07.1948

5237	Belediye Gelirleri Kanunu	30.06.1948	-----	01.07.1948	09.07.1948
5238	Washington Milletlerarası Sağlık Sözleşmesi ile Hava Ulaştırmaları Milletlerarası Sağlık Sözleşmesinin ve Bu Sözleşmelerin Sürelerini Uzatan Protokolların Onanması Hakkında Kanun	05.07.1948	-----	05.07.1948	10.07.1948
5239	Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Kanunu	05.07.1948	-----	06.07.1948	12.07.1948
5240	Götürü Olarak Alınan Nebati Yağ Muamele Vergileri Cezalarından Tahsil Edilmeyen Kısımının Alınmaması Hakkında Kanun	06.07.1948	-----	06.07.1948	12.07.1948
5241	İnebolu ve Amasra Limanları Yapımı İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkındaki 4870 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun	06.07.1948	-----	06.07.1948	12.07.1948
5242	İlkokul Öğretmenlerinin Almakta Oldukları Aylık Dereceleri Hakkında Kanun	06.07.1948	-----	06.07.1948	12.07.1948
5243	Erzincan'da Yapıtırlacak Meskenler Hakkında Kanun	06.07.1948	-----	06.07.1948	12.07.1948
5244	Bolu'nun Düzce İlçesinden Halil Oğlu Mehmet Meriç'in Hükümlü Olduğu Cezanın Geri Kalan Kısımının Affına Dair Kanun	07.07.1948	-----	07.07.1948	12.07.1948
5245	İdil Biret ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmelerine Dair Kanun	07.07.1948	-----	07.07.1948	12.07.1948
5246	İstanbul Teknik Üniversitesi Kuruluş Kadroları Kanunu	07.07.1948	-----	07.07.1948	12.07.1948
5247	İstanbul Üniversitesi Kuruluş Kadroları Kanunu	07.07.1948	-----	07.07.1948	12.07.1948
5248	Milli Eğitim Bakanlığı Kuruluş Kadroları Hakkındaki 4926 Sayılı Kanuna Bağlı (2) Sayılı Cetvelde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	07.07.1948	-----	07.07.1948	12.07.1948
5250	Dışişleri Bakanlığı Kuruluşu Hakkındaki 3312 Sayılı Kanuna Ek Kanun	08.07.1948	-----	08.07.1948	13.07.1948
5252	Türkiye, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İzlanda, Lüksemburg, Norveç, Hollanda, İtalya, Portekiz, Birleşik Krallık, İsveç, İsviçre Hükümetleri ve Almanya'nın Fransa ve Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri İşgali Altındaki Mıntıklar Başkomutanlığı Arasında İmzalanan Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi ile Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	08.07.1948	-----	08.07.1948	13.07.1948

5253	Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında 04.07.1948 Tarihinde İmzalanan Ekonomik İşbirliği Anlaşması ve Eki ile Aynı Tarihte Teati Edilen Mektupların Onanması Hakkında Kanun	08.07.1948	-----	08.07.1948	13.07.1948
5254	Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun	08.07.1948	-----	08.07.1948	14.07.1948
5255	İstiklal Harbi Malûllerine Verilecek Para Mükâfatı Hakkında Kanun	08.07.1948	-----	08.07.1948	14.07.1948
5256	Maliye Bakanlığı ile T.C. Merkez Bankası Arasında 17.06.1948 Tarihinde Aktedilen Sözleşmenin Onanmasına ve Bazı Dövizlerin Hazine Nam ve Hesabına Alınıp Satılmasına ve Muhafazasına Dair Kanun	08.07.1948	-----	08.07.1948	14.07.1948
5257	Milli Eğitim Bakanlığı Kuruluş Kadroları Hakkındaki 4926 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	08.07.1948	-----	08.07.1948	14.07.1948
5258	Milletvekili Seçimi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun	02.07.1948	09.07.1948	09.07.1948	14.07.1948
5259	Yeniden Yapılacak Su İşleri İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesine İzin Verilmesi Hakkındaki 3132, 4100 ve 4649 Sayılı Kanunlara Ek Kanun	08.07.1948	-----	09.07.1948	14.07.1948
5260	Türkiye ile Kanada Arasında 15.03.1948 Tarihinde Ottawa'da Aktedilen Modüs Vivendinin Onanması Hakkında Kanun	22.11.1948	29.11.1948	29.11.1948	07.12.1948
5261	Başbakanlık Kuruluşu Hakkındaki 4443 Sayılı Kanuna Bağlı Cetvelde 4952 Sayılı Kanunla Eklenen Kadroların Kaldırılması Hakkında Kanun	29.11.1948	06.12.1948	06.12.1948	10.12.1948
5269	Sivas Kongresi'ne Seçilen Temsil Heyeti Üyeleriyle T.B.M. Meclisi'nin Birinci Döneminde Bulunan Üyelere Vatanî Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun	20-02.1948	-----	15.12.1948	20.12.1948
5281	Şeker ve Glikoz İstihlak Vergisi Hakkındaki 3101 Sayılı Kanuna Ek 4385 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun	22.12.1948	-----	22.12.1948	27.12.1948
5282	T.C. ile Amerika Birleşik Devletleri Ajansı Sıfatıyla Hareket Eden Export-İmport Bankası Arasında 02.11.1948 Tarihinde Aktedilen 30 Milyon Dolarlık Kredi Anlaşmasının Onanmasına Dair Kanun	24.12.1948	-----	24.12.1948	28.12.1948

5283	Özel İdarelerden Aylık Alan İlkokul Öğretmenlerinin Kadrolarının Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilâtına Alınması Hakkındaki 5166 Sayılı Kanuna Bağlı 1 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	22.12.1948	27.12.1948	27.12.1948	29.12.1948
5284	Zonguldak Maden Başçavuş Okulu ile Maden Teknisyen Okulu'nun Milli Eğitim Bakanlığı'na Devri Hakkında Kanun	20.12.1948	27.12.1948	27.12.1948	29.12.1948
5286	Orta Öğretim Okullarında Yardımcı Öğretmen Çalıştırılması Hakkındaki 2624 Sayılı Kanun Süresinin Uzatılması Hakkında Kanun	24.12.1948	29.12.1948	29.12.1948	31.12.1948
5301	Subaylar Heyetine Mahsus 4273 Sayılı Terfi Kanununun 1. Maddesinin "B" Fıkrası ile Aynı Kanunun 4556 Sayılı Kanunla Değiştirilen 11. Maddesinin Son Fıkrasının Değiştirilmesine Dair Kanun	13.12.1948	03.01.1949	03.01.1949	08.01.1949
5302	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Norveç Krallığı Hükümeti Arasında Hava Ulaştırılmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	05.01.1949	10.01.1949	10.01.1949	15.01.1949
5303	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Haşimi Ürdün Krallığı Hükümeti Arasında Hava Ulaştırılmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	05.01.1949	10.01.1949	10.01.1949	15.01.1949
5304	Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Olan 1219 Sayılı Kanunun 12. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	10.01.1949	17.01.1949	17.01.1949	21.01.1949
5305	Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 12. ve 14. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	10.01.1949	17.01.1949	17.01.1949	21.01.1949
5319	Türk Ceza Kanununun 253. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kanun	31.01.1949	07.02.1949	07.02.1949	11.02.1949
5320	Eczacılar ve Eczaneler Hakkındaki Kanuna Bir Madde Eklenmesi Hakkında Kanun	31.01.1949	07.02.1949	07.02.1949	11.02.1949
5321	Çakmak ve Suni Çakmak Taşının Tekel Konusundan Çıkarılmasına ve Bu Maddelerin Gümrük Resimlerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	02.02.1949	07.02.1949	07.02.1949	10.02.1949
5322	Türkiye ile Belçika Lüksemburg Ekonomi İşbirliği Arasındaki Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika Ödeme Anlaşmasının Yürürlük Süresinin İki Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun	04.02.1949	09.02.1949	09.02.1949	16.02.1949

5323	Türkiye ile Belçika Lüksemburg Ekonomi İşbirliği Arasındaki Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika Ödeme Anlaşmasının Yürürlük Süresinin İki Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun	04.02.1949	09.02.1949	09.02.1949	16.02.1949
5324	Türkiye ile Belçika Lüksemburg Ekonomi Birliği Arasındaki Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika Ödeme Anlaşmasının Yürürlük Süresinin Bir Ay Uzatılması Hakkında Kanun	04.02.1949	09.02.1949	09.02.1949	16.02.1949
5325	Türkiye ile Belçika Lüksemburg Ekonomi Birliği Arasındaki Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika Ödeme Anlaşmasının Yürürlük Süresinin Bir Ay Uzatılması Hakkında Kanun	04.02.1949	09.02.1949	09.02.1949	16.02.1949
5326	Türkiye ile Almanya'daki Fransız İşgal Bölgesi Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Modüs-Vivendi ve Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	07.02.1949	14.02.1949	14.02.1949	19.02.1949
5327	Türkiye ile Finlandiya Arasında 12.06.1948 Tarihinde Ankara'da İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	07.02.1949	14.02.1949	14.02.1949	19.02.1949
5328	Türkiye-Fransa Ödeme Anlaşmasına Ek Olarak Ankara'da İmzalanan Protokolün Onanması Hakkında Kanun	07.02.1949	14.02.1949	14.02.1949	19.02.1949
5329	Sar Bölgesinin Türkiye-Fransa Ödeme Anlaşmasına Bağlı Fransız Frankı Sahasına Dahil Memleketler Listesine Derci Hakkında Kanun	07.02.1949	14.02.1949	14.02.1949	19.02.1949
5330	Türkiye ile İsveç Arasında 07.06.1948 Tarihinde Ankara'da İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	07.02.1949	14.02.1949	14.02.1949	19.02.1949
5331	Türkiye ile İtalya Arasındaki Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Yürürlük Süresinin İki Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun	07.02.1949	14.02.1949	14.02.1949	18.02.1949
5332	Türkiye ile İtalya Arasındaki Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Yürürlük Süresinin İki Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun	07.02.1949	14.02.1949	14.02.1949	18.02.1949
5333	Türkiye ile İtalya Arasındaki Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Yürürlük Süresinin İki Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun	07.02.1949	14.02.1949	14.02.1949	18.02.1949

5334	Türkiye ile Polonya Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarıyla Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	07.02.1949	14.02.1949	14.02.1949	18.02.1949
5335	Gümrük Tarifesi Kanununun 6. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	07.02.1949	14.02.1949	14.02.1949	18.02.1949
5336	Yol İşleri İçin Benzinden Alınacak Vergi Hakkında Kanun	14.02.1949	----	14.02.1949	18.02.1949
5337	Çok Çocuklu Hâkimlere Verilecek Yardım Paralarıyla İkramiye Hakkındaki 3253 Sayılı Kanunun Kaldırılmasına ve Bu Kanuna Göre Toplanmış Paraların Ne Şekilde Kullanılacağına Dair Kanun	09.02.1949	16.02.1949	16.02.1949	22.02.1949
5351	Tarım Bakanlığı'na Bağlı Bazı Okul ve Kurulların İdaresi Hakkındaki 867 Sayılı Kanuna Ek Kanun	16.02.1949	14.03.1949	14.03.1949	18.03.1949
5352	Köy Enstitüleri Kanununun 9. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	16.02.1949	14.03.1949	14.03.1949	18.03.1949
5353	Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş Kadroları Hakkındaki 4862 Sayılı Kanuna Bağlı Cetvellere Bazı Kadrolar Eklenmesi Hakkında Kanun	16.02.1949	14.03.1949	14.03.1949	18.03.1949
5354	Dahiliye Memurları Kanununun 2 ve 3. Maddelerini Değiştiren 4089 Sayılı Kanunun 1 ve 2. Maddelerinin ve 4089 Sayılı Kanunun 1. Maddesine Ek 4329 Sayılı Kanunun 1. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	18.02.1949	14.03.1949	14.03.1949	18.03.1949
5358	Türkiye, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Hollanda, Portekiz, Birleşik Krallık, İsveç, İsviçre ve Almanya'nın Fransa, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri İşgali Altındaki Bölgeler Başkomutanları ve Serbest Trieste Ülkesi İngiliz ve Amerika Bölgesi Komutanı Arasında, Paris'te 16.10.1948'de İmzalanan "Avrupa Memleketleri Arasında Ödeme ve Takas Anlaşması" ve Eklerinin ve Bu Anlaşmanın Geçici Olarak Uygulanmasına Dair Olan Protokol ve Mezkûr Anlaşmaya Ek Olarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşik Krallık Hükümeti Arasında 25.01.1949 Tarihinde Ankara'da İmzalanan Anlaşma ve Ek Mektupların Onanması Hakkında Kanun	25.03.1949	----	25.03.1949	30.03.1949

5359	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Ajansı Sıfatıyla Hareket Eden Export-İmport Bankası Arasında 02.11.1948 Tarihinde Aktolunan 30 Milyon Dolarlık Kredi Anlaşmasının Onanmasına Dair Olan 5282 Sayılı Kanuna Ek Kanun	25.03.1949	-----	25.03.1949	29.03.1949
5360	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (2) Sayılı Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	30.03.1949	04.04.1949	04.04.1949	13.04.1949
5361	Şirketi Hayriye'nin Satın Alınmasına Dair Olan Sözleşmenin Onanması Hakkındaki 4697 Sayılı Kanunun 5. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	30.03.1949	04.04.1949	04.04.1949	08.04.1949
5362	Teknik Ziraat ve Teknik Bahçıvanlık Okulları Hakkındaki 4486 Sayılı Kanunun 17 ve 19. Maddelerinin Kaldırılması Hakkında Kanun	01.04.1949	06.04.1949	06.04.1949	09.04.1949
5363	Ankara Su Tesisatının Belediyeye Devri ve İşletilmesi Hakkında Kanun	01.04.1949	06.04.1949	06.04.1949	09.04.1949
5364	Bazı Kimyevi Müstahzarların Hangi Tarife Pozisyonlarına Uygulanacağını Gösteren Cetvelin Yürürlükten Kaldırılması Hakkındaki Kararın Onanmasına Dair Kanun	01.04.1949	06.04.1949	06.04.1949	09.04.1949
5365	Umumi İhtiyaçlar İçin Hariçten Getirilecek Madeni Su Borularıyla Aksam ve Teferruatından Gümrük Resmi Alınmamasına Dair Olan 2268 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	01.04.1949	06.04.1949	06.04.1949	09.04.1949
5367	Bilumum Hava Meydan ve Limanlarıyla Bunlarla İlgili Bina ve Tesislerin Bayındırlık Bakanlığınca Yapılması Hakkında Kanun	11.04.1949	-----	11.04.1949	15.04.1949
5368	Verem Savaşı Hakkında Kanun	11.04.1949	-----	11.04.1949	15.04.1949
5369	Bazı İlaçların Gümrük Vergisinden Muafiyeti Hakkında Kanun	11.04.1949	-----	11.04.1949	15.04.1949
5370	Pasaport Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun	18.04.1949	-----	18.04.1949	25.04.1949
5371	Vatandaşlık Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun	18.04.1949	-----	18.04.1949	25.04.1949
5372	Ticaret ve Sanayi Odalarıyla Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Seçimlerine Ait Müddetin Uzatılması Hakkında Kanun	20.04.1949	-----	20.04.1949	27.04.1949
5373	Esnaf Dernekleri ve Esnaf Dernekleri Birlikleri Hakkında Kanun	16.03.1949	-----	25.04.1949	03.05.1949

5374	Milli Savunma Bakanlığı'na Bağlı Döner Sermayeli Hasırcı Çiftliği ve Tay Deposunun Arazi, Bina, Tesis ve Diğer Malzemeleriyle Birlikte Tarım Bakanlığı'na Devri Hakkında Kanun	25.04.1949	-----	25.04.1949	03.05.1949
5375	Yüksek Öğrenim Öğrenci Yurtları ve Aşevleri Hakkında Kanun	25.04.1949	-----	25.04.1949	03.05.1949
5376	Kazanç Vergisi Kanununun 3. Maddesinin 9. Bendine Bir Fıkra ve Bu Kanuna Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun	25.04.1949	-----	27.04.1949	03.05.1949
5377	T.C. Merkez Bankası Hakkındaki 1715 Sayılı Kanuna Ek Kanun	25.04.1949	02.05.1949	02.05.1949	09.05.1949
5379	Hatay İli İçindeki Belediye ve Köy İdarelerinin Hazineye Geçen Borçlarının Affı Hakkında Kanun	25.04.1949	02.05.1949	02.05.1949	09.05.1949
5380	Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Vazifeleri Hakkındaki 4358 Sayılı Kanunun 7. Maddesinin Değiştirilmesine ve 4. Maddesinin Kaldırılmasına Dair Kanun	25.04.1949	02.05.1949	02.05.1949	09.05.1949
5381	Veraset ve İntikal Vergisi Kanununun 1836 Sayılı Kanunla Değiştirilmiş Olan 2. Maddesine Dört Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	25.04.1949	02.05.1949	02.05.1949	09.05.1949
5382	Yüz Yirmi Milyon Liralık İç İstikraz Akdi Hakkında Kanun	25.04.1949	02.05.1949	02.05.1949	09.05.1949
5383	Gümrük Kanunu	27.04.1949	02.05.1949	02.05.1949	11.05.1949
5384	İstiklal Mahakimi Kanunu ile Tadillerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun	28.04.1949	04.05.1949	04.05.1949	11.05.1949
5385	Belediye Gelirleri Kanununun 22. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	28.04.1949	04.05.1949	04.05.1949	11.05.1949
5387	Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun	26.05.1948	-----	23.05.1949	27.05.1949
5388	Memurin Kanununun 86. Maddesi Hükümlerinin Belediye Memurları Aylıklarına da Teşmili Hakkında Kanun	24.05.1949	-----	24.05.1949	28.05.1949
5389	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanununun 22. Maddesinin 4. Bendini Değiştiren Kanun	24.05.1949	-----	24.05.1949	28.05.1949

5390	Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü Memur ve Hizmetlilerinin Ücretlerine Dair Olan 2847 Sayılı Kanunun 3173 Sayılı Kanunla Değiştirilen 11. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	24.05.1949	----	24.05.1949	28.05.1949
5391	2283 ve 2401 Sayılı Kanunlarla İşletilmesi Cenup Demiryolları Türk Anonim Ortaklığına Verilmiş Olan Demiryol İşletmesinin Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü'ne Devri Hakkında Kanun	24.05.1949	----	24.05.1949	28.05.1949
5392	Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Kanunu	23.05.1949	----	24.05.1949	28.05.1949
5393	Milletlerarası Çalışma Teşkilatının 1946 Yılında Montreal'de Akdettiği 29. Toplantısında Kabul Edilen "Son Maddelerin Değiştirilmesi Hakkındaki 80 Sayılı Sözleşme"nin Onanmasına Dair Kanun	24.05.1949	----	24.05.1949	28.05.1949
5394	New York'ta (Lake Success)'de İmzalanan "Kadın ve Çocuk Ticaretinin Kaldırılması" ve "Müstehcen Neşriyatın Tedavül ve Ticaretinin Kaldırılması" Hakkındaki Protokolların Onanması Hakkında Kanun	24.05.1949	----	24.05.1949	28.05.1949
5395	Türkiye ile İsviçre Arasında Hava Ulaştırmalarına Dair Akit ve İmza Edilmiş Olan Geçici Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	24.05.1949	----	24.05.1949	28.05.1949
5396	Devlet Denizyolları ve Limanları Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Vazifeleri Hakkındaki 3633 Sayılı Kanuna Ek Kanun	24.05.1949	----	24.05.1949	28.05.1949
5397	İstanbul'da Beşiktaş'ta Vişnezade Mahallesinde Teşvikiye ve Maçka Meydanı Sokaklarında Kâin Hazineye Ait Binanın İstanbul Belediyesine Devri Hakkında Kanun	28.05.1949	----	28.05.1949	03.06.1949
5398	Milli Savunma Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun	28.05.1949	----	30.05.1949	03.06.1949
5399	Milli Savunma Yüksek Kurulu Kanun	30.05.1949	----	30.05.1949	03.06.1949
5400	Yüksek Askeri Şura'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki 636 Sayılı Kanunun 2 ve 3. Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun	30.05.1949	----	30.05.1949	03.06.1949

5401	Askeri Öğrencilerden Başarı Gösteremeyenler Hakkında Kanun	25.03.1949	30.05.1949	30.05.1949	03.06.1949
5402	Yüzbaşı Osman Erbay'ın Hükümlü Olduğu Cezanın Affına Dair Kanun	31.05.1949	----	31.05.1949	04.06.1949
5403	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkındaki 4598 Sayılı Kanuna Ek 4908 Sayılı Kanunun 1. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	31.05.1949	----	31.05.1949	04.06.1949
5404	Vakıflar Kanununun Muaddel Birinci Maddesinin Mühlak Vakıflara Ait Hükmünün Değiştirilmesine ve 24. Maddesinin Kaldırılmasına Dair Kanun	31.05.1949	----	31.05.1949	04.06.1949
5405	Artırma, Eksiltme, İhale Kanununun 28. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	31.05.1949	----	31.05.1949	04.06.1949
5407	Türkiye Cumhuriyeti Orduları Bandoları ve Cumhurbaşkanlığı Armoni Müzikası İçin Yetiştirilecek Müzika Öğretmenleri Hakkında Kanun	31.05.1949	----	31.05.1949	04.06.1949
5408	T.B.M.M. Hesaplarını İnceleme Komisyonu Üyelerine Ankara Dışında Yapacakları İncelemeler İçin Verilecek İkamet Yevmiyesi Hakkında Kanun	31.05.1949	----	31.05.1949	04.06.1949
5409	Vakıf Memba Sularıyla Orman ve Zeytinliklerin İşletilmesi Hakkındaki 3919 Sayılı Kanunun 1. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	31.05.1949	----	31.05.1949	04.06.1949
5410	Muamele Vergisi Kanununun 10. Maddesinin 4700 Sayılı Kanunla Değiştirilen 5. Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun	31.05.1949	----	31.05.1949	04.06.1949
5411	Washington'da 11.10.1947 Tarihinde İmza Edilen "Dünya Meteoroloji Teşkilatı" Hakkındaki Sözleşmenin Onanmasına Dair Kanun	31.05.1949	----	31.05.1949	04.06.1949
5412	Milletlerarası İktisadi İşbirliği Hakkında Kanun	31.05.1949	----	31.05.1949	06.06.1949
5413	Demiryollar ve Limanlar İnşaatı İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkında 4643 Sayılı Kanuna Ek Kanun	31.05.1949	----	31.05.1949	06.06.1949
5414	İskeleler ve Ufak Barınaklar Yapımı Hakkında Kanun	31.05.1949	----	31.05.1949	06.06.1949
5415	Kozlu-Ereğli Hattı ile Armutçuk Şube Hattı İnşasına Ait Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkında Kanun	31.05.1949	----	31.05.1949	06.06.1949

5416	Şose ve Köprüler Yapımı İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkında Kanun	31.05.1949	-----	31.05.1949	06.06.1949
5417	İhtiyarlık Sigortası Kanunu	01.06.1948	-----	02.06.1949	08.06.1949
5419	Muhasebei Umumiye Kanununun 5 ve 34. Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bazı Gelir Kanunlarında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	02.06.1949	-----	02.06.1949	08.06.1949
5420	İskân Kanununun Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına, Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Yeniden Bazı Madde ve Fıkralar İlavesine Dair Olan 5098 Sayılı Kanunun Geçici 2. Maddesine Bazı Fıkralar Eklenmesi Hakkında Kanun	02.06.1949	-----	02.06.1949	08.06.1949
5421	Gelir Vergisi Kanunu	04.04.1949	03.06.1949	03.06.1949	09.06.1949
5422	Kurumlar Vergisi Kanunu	20.04.1949	03.06.1949	03.06.1949	10.06.1949
5423	Esnaf Vergisi Kanunu	21.04.1949	03.06.1949	03.06.1949	10.06.1949
5424	Ankara Üniversitesinin Kuruluş Kadroları Hakkındaki 5239 Sayılı Kanuna Ek Kanun	04.06.1949	-----	04.06.1949	10.06.1949
5426	Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü Hesabına Amerika'dan Satın Alınan Altı Yolcu Gemisi İşinde ve Kredi temininde Hizmeti Görülen Mc. Cann'e ve Ortağına Verilecek İkramiye Hakkında Kanun	06.06.1949	-----	06.06.1949	11.06.1949
5427	Temsil Ödeneği Hakkındaki 5027 Sayılı Kanunda Askeri Makamlar Üzerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	06.06.1949	-----	06.06.1949	11.06.1949
5428	Milli Eğitim Bakanlığı Kuruluş Kadroları Hakkındaki 4926 Sayılı Kanuna Bağlı 2 Sayılı Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	06.06.1949	-----	06.06.1949	11.06.1949
5429	Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Okullarda Okutturulacak Ders Kitaplarının Seçilmesi, Basılması, Dağıtılması Hakkında Kanun	06.06.1949	-----	06.06.1949	11.06.1949
5430	Uzman Çavuş Yetiştirilmesi Hakkında Kanun	06.06.1949	-----	06.06.1949	11.06.1949
5431	Ruhsatsız Yapıların Yıkıtılmasına ve 2290 Sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanununun 13. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun	04.06.1949	-----	06.06.1949	11.06.1949
5432	Vergi Usulü Kanunu	04.05.1949	06.06.1949	07.06.1949	15.06.1949
5433	Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Görev ve Kuruluş Kanunu	03.06.1949	-----	07.06.1949	13.06.1949

5434	Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu	18.05.1949	07.06.1949	08.06.1949	17.06.1949
5435	Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	08.06.1949	----	10.06.1949	16.06.1949
5436	Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Ekonomik İşbirliğine Dahil Memleketlerle Borçlanma, Yardım ve Ödeme Anlaşmaları Akdi İçin Hükümete Yetki Verilmesine Dair Kanun	10.06.1949	----	10.06.1949	16.06.1949
5437	Albay İsmail Hakkı Seskir'in Hükümlü Olduğu Cezanın Affi Hakkında Kanun	10.06.1949	----	10.06.1949	16.06.1949
5438	Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Kapatılmasına ve Türbedarlıklar ile Birtakım Ünvanların Men ve İlgasına Dair Olan 677 Sayılı Kanunun 1. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	10.06.1949	----	10.06.1949	16.06.1949
5439	Memurin Kanununa Ek Kanun	10.06.1949	----	10.06.1949	16.06.1949
5440	Memur ve Hizmetlilerden Mal Beyannamesi Alınması Hakkında Kanun	10.06.1949	----	10.06.1949	16.06.1949
5441	Devlet Tiyatrosu Kuruluşu Hakkında Kanun	10.06.1949	----	10.06.1949	16.06.1949
5442	İl İdaresi Kanunu	27.05.1949	10.06.1949	10.06.1949	18.06.1949
5448	İş ve İşçi Bulma Servisi Kurulması Hakkındaki 88 Sayılı Sözleşmenin Onanmasına Dair Kanun	21.11.1949	28.11.1949	28.11.1949	07.12.1949
5449	Paris'te Toplanmış Olan 12. Evrensel Posta Kongresi Kararlarını Kapsayan Senetlerin Onanmasına Dair Kanun	25.11.1949	30.11.1949	30.11.1949	08.12.1949
5450	Milletlerarası Telekomünikasyon Sözleşmesi ile Buna Bağlı Protokollarin Onanması Hakkında Kanun	25.11.1949	30.11.1949	30.11.1949	10.12.1949
5451	İspirto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Hakkındaki 4250 Sayılı Kanunun Bazı Maddeleriyle Aynı Kanunun 4658 Sayılı Kanunla Değiştirilen 21. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun	28.11.1949	07.12.1949	07.12.1949	14.12.1949
5452	İstiklâl Harbi Malûllerine Verilecek Para Mükâfatı Hakkında Kanun	02.12.1949	07.12.1949	07.12.1949	14.12.1949
5453	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanununun 5. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	02.12.1949	07.12.1949	07.12.1949	14.12.1949
5454	Türkiye Cumhuriyeti ile Filipin Cumhuriyeti Arasında Washington'da İmzalanan Dostluk Anlaşmasının Onanması Hakkında Kanun	07.12.1949	12.12.1949	12.12.1949	17.12.1949

5455	Türkiye ile Suriye Arasında Hava Ulaştırılmalarına Dair Olan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	07.12.1949	12.12.1949	12.12.1949	17.12.1949
5456	Avrupa Konseyi'nin Kurulması Hakkındaki Statünün Onanması Hakkında Kanun	12.12.1949	-----	12.12.1949	17.12.1949
5457	Hâkimler Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve İki Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun	05.12.1949	14.12.1949	14.12.1949	22.12.1949
5458	Temyiz Mahkemesi Teşkilatına Dair Olan 1221 Sayılı Kanunun 2020 Sayılı Kanunla Değişen 3. Maddesi ile 1221 Sayılı Kanunun 4. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	12.12.1949	19.12.1949	19.12.1949	27.12.1949
5459	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülü Hakkındaki 3656 Sayılı Kanuna Bağlı 1 Sayılı Cetvelin Tarım Bakanlığı Kısımında Bazı Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun	14.12.1949	19.12.1949	19.12.1949	24.12.1949
5461	Türkiye, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Hollanda, Portekiz, Birleşik Krallık, İsveç, İsviçre ve Almanya'nın Fransa, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri İşgali Altındaki Bölgeler Başkomutanları ve Serbest Triyeste Ülkesi İngiliz ve Amerikan Bölgesi Komutanı Arasında, Paris'te 16.10.1948'de İmzalanan "Avrupa Memleketleri Arasında Ödeme ve Takas Anlaşması"nı Değiştiren 28.03.1949 Tarihli 2 Sayılı Ek protokolün Onanmasına Dair Kanun	14.12.1949	19.12.1949	19.12.1949	24.12.1949
5462	Türkiye-Yugoslavya Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Yürürlük Sürelerinin Uzatılması Hakkında Kanun	14.12.1949	19.12.1949	19.12.1949	24.12.1949
5463	Türkiye-İsveç Ticaret Anlaşmasının 7. Maddesindeki Fesih İhbarı Süresinin Bir Aya İndirilmesi Hususunda Teati Olunan Mektupların Onanması Hakkında Kanun	14.12.1949	19.12.1949	19.12.1949	24.12.1949
5464	Hukuk Usulü Muhakemeleri Hakkındaki 1086 Sayılı Kanunun 81 ve 427. Maddeleriyle Aynı Kanunun 2606 Sayılı Kanunla Değiştirilmiş Olan 8 ve 438. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	09.12.1949	19.12.1949	19.12.1949	27.12.1949
5467	Türkiye-İsveç Ödeme Anlaşmasına Ek Olarak İmzalanan Protokol ve Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	16.12.1949	21.12.1949	21.12.1949	28.12.1949

5468	Türkiye-Yunanistan Arasında İmzalanan Ödeme Anlaşmalarıyla Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	16.12.1949	21.12.1949	21.12.1949	28.12.1949
5469	Türkiye ile Macaristan Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşması ile Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	16.12.1949	21.12.1949	21.12.1949	28.12.1949
5470	Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan Ticaret Anlaşması ile Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	16.12.1949	21.12.1949	21.12.1949	28.12.1949
5471	Türkiye ile Norveç Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarıyla Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	16.12.1949	21.12.1949	21.12.1949	28.12.1949
5472	T.C. ile Almanya'daki Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Fransa İşgal Bölgeleri Askeri Hükümetleri Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Onanması Hakkında Kanun	16.12.1949	21.12.1949	21.12.1949	28.12.1949
5473	Türkiye-Çekoslovakya Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Eklerinin Yürürlük Süresinin Bir Ay Uzatılması Hakkında Kanun	16.12.1949	21.12.1949	21.12.1949	28.12.1949
5474	Türkiye-Çekoslovakya Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Eklerinin Yürürlük Sürelerinin Bir Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun	16.12.1949	21.12.1949	21.12.1949	28.12.1949
5475	Türkiye-Çekoslovakya Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Eklerinin Yürürlük Süreleri Bir Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun	16.12.1949	21.12.1949	21.12.1949	28.12.1949
5476	Almanlara Ait İhtira Beratlarının Kamunun Faydalanmasına Konması Hakkındaki Anlaşmaya Ek Protokolün Onanmasına Dair Kanun	16.12.1949	21.12.1949	21.12.1949	28.12.1949
5477	Askeri Fabrikalar Tekait ve Muavenet Sandığı Hakkındaki 3575 Sayılı Kanuna Ek Kanun	23.12.1949	-----	23.12.1949	28.12.1949
5478	Belediye Gelirleri Kanununun 37. Maddesinin Değiştirilmesine ve 51. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kanun	19.12.1949	26.12.1949	26.12.1949	02.01.1950

5479	Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenlerle Köy Sağlık Memurlarının Geçimlerini Düzenlemek Üzere 3803, 4274 ve 4459 Sayılı Kanunlara Ek 5129 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	21.12.1949	-----	26.12.1949	02.01.1950
5480	Türkiye, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Hollanda, Portekiz, Birleşik Krallık, İsveç, İsviçre ve Fransa, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletlerinin Almanya'daki İşgal Bölgeleri Başkomutanları ve Triyeste Serbest Ülkesi İngiliz-Amerikan Bölge Komutanı Arasında İmzalanan (1949-1950 İçin Avrupa Memleketleri Arasında Ödeme ve Takas Anlaşması) ve Ekleriyle Bu Anlaşmanın Geçici Olarak Uygulanmasına Ait Protokolün Onanması Hakkında Kanun	19.12.1949	26.12.1949	26.12.1949	03.01.1950
5481	Türkiye ile İtalya Arasındaki Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Yürürlük Sürelerinin Bir Ay Daha Uzatılması Hakkında Kanun	19.12.1949	26.12.1949	26.12.1949	03.01.1950
5482	Türkiye ile İtalya Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Onanması Hakkında Kanun	19.12.1949	26.12.1949	26.12.1949	03.01.1950
5483	Amerika Birleşik Devletleri E.C.A. (Ekonomik İş Birliği) İdaresinin Türkiye'ye Tahsis Eylediği Şarta Bağlı Dolar Yardımı Mukabilinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Nezdinde Türk Lirası ile Açılacak Karşılık Hesaba Dair E.C.A. İdaresi Türkiye Temsilcisi ile Mektup Teatisi Suretiyle Yapılan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	19.12.1949	26.12.1949	26.12.1949	03.01.1950
5484	Türkiye ile Danimarka Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarıyla Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	19.12.1949	26.12.1949	26.12.1949	03.01.1950
5485	Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasında İmzalanan Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika Ödeme Anlaşmasının Onanması Hakkında Kanun	19.12.1949	26.12.1949	26.12.1949	03.01.1950
5486	Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasındaki Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika Ödeme Anlaşmasının Yürürlük Sürelerinin Uzatılması Hakkında Kanun	19.12.1949	26.12.1949	26.12.1949	03.01.1950
5500	Bilumum Askeri Malûllerin Terfihi Hakkındaki Kanununun 11. Maddesine Bağlı Cetvele Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	26.12.1949	-----	30.12.1949	06.01.1950

5501	Ordu İç Hizmet Kanununun 66. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun	19.12.1949	30.12.1949	30.12.1949	06.01.1950
5502	Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu	23.12.1949	04.01.1950	04.01.1950	10.01.1950
5503	Bina Yapımını Teşvik Kanununun 10. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun	30.12.1949	04.01.1950	04.01.1950	10.01.1950
5504	4598, 4620 ve 4621 Sayılı Kanunlara Ek Kanun	30.12.1949	04.01.1950	04.01.1950	10.01.1950
5505	Türkiye ile Çekoslovakya Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	30.12.1949	04.01.1950	04.01.1950	10.01.1950
5506	Türkiye ile Batı Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Fransız Askeri Hükümetleri Arasında İmzalanan Ticaret Anlaşmasının 2. Maddesinde Mezkûr A ve B Listeleri Yerine Kaim Olmak Üzere Yeniden Tanzim Olunan İthalat ve İhracat Listelerine Ait Anlaşma ile Eki Mektuplarının Onanmasına Dair Kanun	30.12.1949	04.01.1950	04.01.1950	10.01.1950
5507	Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği Arasında İmzalanan Ticaret Anlaşması ile Türkiye-Belçika Ödeme Anlaşmasının Yürürlük Sürelerinin Uzatılması Hakkında Kanun	30.12.1949	04.01.1950	04.01.1950	10.01.1950
5508	Türkiye-İtalya Ticaret Anlaşmasının 8. Maddesindeki Feshi Haber Verme Süresinin Bir Aya İndirilmesi Hakkında Kanun	30.12.1949	04.01.1950	04.01.1950	10.01.1950
5509	Türkiye Büyük Millet Meclisi Memurları Teşkilatı Hakkında Kanun	04.01.1950	09.01.1950	09.01.1950	13.01.1950
5510	Hollanda Üzerine Tanınan Tiraj Hakkının Kullanılma Şekli Tayin İçin Mektup Teatisi Suretiyle Yapılan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	04.01.1950	09.01.1950	09.01.1950	13.01.1950
5511	Gördes Kasabasının Nakledileceği Kocamutluk Mevkiinde Yaptırılacak Meskenler Hakkında Kanun	09.01.1950	----	09.01.1950	13.01.1950
5512	Denizde Can Emniyetinin Korunması Hakkında Aktedilen Milletlerarası Sözleşmeye Katılmamıza ve Bu Sözleşmenin Onanmasına Dair Kanun	06.01.1950	11.01.1950	11.01.1950	18.01.1950
5513	Türkiye ile Avusturya Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Modüs Vivendi'nin Onanması Hakkında Kanun	06.01.1950	11.01.1950	11.01.1950	19.01.1950
5514	Türkiye ile Hollanda Arasında İmzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	06.01.1950	11.01.1950	11.01.1950	19.01.1950

5515	Türkiye-Finlandiya Ödeme Anlaşmasının 4. Maddesinin Değiştirilmesi İçin Yapılan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	06.01.1950	11.01.1950	11.01.1950	19.01.1950
5516	Bataklıkların Kurutulması ve Bundan Elde Edilecek Topraklar Hakkında Kanun	13.01.1950	18.01.1950	18.01.1950	23.01.1950
5517	İstanbul Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkındaki 5247 Sayılı Kanuna Ek Kanun	13.01.1950	18.01.1950	18.01.1950	23.01.1950
5518	İş Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	18.01.1950	25.01.1950	25.01.1950	31.01.1950
5519	Tapu Kayıtlarından Hukuk Kıymetlerini Kaybetmiş Olanların Tasfiyesi Hakkındaki 1515 Sayılı Kanuna Ek Kanun	20.01.1950	25.01.1950	25.01.1950	31.01.1950
5520	Tapu Kanununun 31. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun	20.01.1950	25.01.1950	25.01.1950	31.01.1950
5521	İş Mahkemeleri Kanunu	23.01.1950	30.01.1950	30.01.1950	04.02.1950
5522	Maarif Teşkilatına Dair Olan 789 Sayılı Kanunun 13. Maddesinin ve 5166 Sayılı Kanuna Bağlı 2 Sayılı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	24.05.1948 25.01.1950	30.01.1950	30.01.1950	04.02.1950
5523	Yargıçlar Kanununa Ek 5017 Sayılı Kanunun 4. Maddesinin Kaldırılmasına Dair Kanun	25.01.1950	30.01.1950	30.01.1950	04.02.1950
5524	Tescil Edilmeyen Birleşmelerle Bunlardan Doğan Çocukların Tesciline ve Gizli Kalmış Nüfus Vakalarının Cezasız Olarak Kaydına Dair Kanun	09.01.1950	01.02.1950	01.02.1950	07.02.1950
5525	Türkiye ile İtalya Arasında Hava Yolu ile Yapılacak Muntazam Ulaştırmanın Tesisi ve İşletilmesine Dair Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	30.01.1950	06.02.1950	06.02.1950	10.02.1950
5526	1949-1950 devresinde Türkiye Lehine Tanınan 55 Milyon 300 Bin Dolarlık Keşide Hakkı Mukabilinde Bu Miktar Dolar Karşılığı Türk Liralarının Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Nezdinde Açılacak % 5 ve % 95 Tesmiye Olunacak İki Özel Hesaba Yatırılması Hakkında Mektup Teatisi Suretiyle Varılan Anlaşmanın Onanmasına Dair Kanun	30.01.1950	06.02.1950	06.02.1950	10.02.1950

5527	Federal Almanya Cumhuriyeti Bandıralı Gemilerin Türk Limanlarında ve Türkiye Cumhuriyeti Bandıralı Gemilerin Federal Almanya Cumhuriyeti Limanlarında “En Ziyade Müsaadeye Mazhar Millet” Muamelesi Görecekları Hususunda Teati Olunan Mektupların Onanması Hakkında Kanun	01.02.1950	06.02.1950	06.02.1950	10.02.1950
5528	İşletmeler Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun	06.02.1950	11.02.1950	11.02.1950	16.02.1950
5529	Karaisalı İlçesi Eski Kaymakamı 1330 Doğumlu Süleyman Oğlu İbrahim Argun’un Hükümlü Olduğu Cezanın Affı Hakkında Kanun	11.02.1950	-----	11.02.1950	16.02.1950
5530	4353 Sayılı Kanunun Geçici 1. Maddesi ile Tanınan ve 5163 Sayılı Kanunla İki Yıl Uzatılan Yetkinin Uzatılması ve 3499 Sayılı Kanunun 5. Maddesinin Uygulanmasının Geri Bırakılması Hakkında Kanun	11.02.1950	-----	11.02.1950	16.02.1950
5531	Yusufeli İlçesinin Merkezinin Öğdem’den Ahlât’a Kaldırılması ve Merkeze Yusufeli Adı Verilmesi Hakkında Kanun	11.02.1950	-----	11.02.1950	16.02.1950
5539	Kara Yolları Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun	01.02.1950	11.02.1950	11.02.1950	16.02.1950
5540	Türk Parsının Kıymetini Koruma Hakkındaki 1567 Sayılı Kanunun 1. ve 4328 Sayılı Kanunla Değiştirilen 3. Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanun Süresinin uzatılmasına Dair Kanun	16.02.1950	-----	16.02.1950	18.02.1950
5541	Köy Enstitüleri Kanununun 3. Maddesinin Birinci Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun	11.02.1950	16.02.1950	16.02.1950	18.02.1950
5543	İşsizlik Hakkındaki 2 Numaralı Milletlerarası Sözleşmenin Onanması Hakkında Kanun	11.02.1950	16.02.1950	16.02.1950	18.02.1950
5544	Denizde Can Emniyetini Koruma Konferansında Aktolunan “Milletlerarası Denizde Çatışmayı Önleme Tüzüğü”ne Katılmamıza ve Bu Tüzüğün Onanmasına Dair Kanun	11.02.1950	16.02.1950	16.02.1950	18.02.1950
5545	Milletvekilleri Seçimi Kanunu	07.02.1950	16.02.1950	16.02.1950	21.02.1950
5546	Sivas Kongresince Seçilen Temsil Heyeti Üyeleriyle T.B.M.M.’nin Birinci Döneminde Bulunan Üyelere Vatanî Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanunun 2. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	16.02.1950	-----	16.02.1950	23.02.1950

5562	İş ve İşçi Bulma Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	16.02.1950	01.03.1950	01.03.1950	04.03.1950
5563	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı 1 Sayılı Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	01.03.1950	----	01.03.1950	04.03.1950
5564	İş Kazalarıyla Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun	01.03.1950	----	01.03.1950	06.03.1950
5565	İşçi Sigortaları Kurumu Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun	01.03.1950	----	01.03.1950	06.03.1950
5566	Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklarla Birtakım Ünvanların Men ve İlgasına Dair Olan 677 Sayılı Kanunun 1. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	01.03.1950	----	01.03.1950	04.03.1950
5569	Belediye Gelirleri Kanununun 5385 Sayılı Kanunla Değiştirilen 22. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	25.01.1950	01.03.1950	01.03.1950	04.03.1950
5570	Kadın Ticareti Namiyle Anılan Cinâi Ticarete Karşı Müessir Bir Himayenin Sağlanması Maksadiyle İmzalanmış Bulunan Milletlerarası Anlaşma ile Kadın Ticaretinin Zecren Men'ine Dair İmzalanmış Olan Milletlerarası Sözleşmeyi Değiştiren Protokol ve Ekinin Onanmasına Dair Kanun	16.02.1950	01.03.1950	01.03.1950	04.03.1950
5571	Müstehcen Neşriyat Tedavülünün Zecren Men'ine Dair İmzalanmış Olan Anlaşmayı Değiştiren Protokol ve Ekinin Onanmasına Dair Kanun	16.02.1950	01.03.1950	01.03.1950	04.03.1950
5572	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı 1 Sayılı Cetvelin Adalet Bakanlığı ve Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bölümlerinde Değişiklik Yapılması ve Kadastro ve Mahkemeleriyle Gezici Mahkemelerin Kaldırılması Hakkında Kanun	01.03.1950	----	01.03.1950	04.03.1950

5573	Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve Memurları Kanununa Bazı Hükümler Eklenmesine ve 4258 Sayılı Kanuna Bağlı Kadro Cetvellerinin Değiştirilmesine Dair Olan 4862 Sayılı Kanuna Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	01.03.1950	-----	01.03.1950	04.03.1950
5574	Türkiye ile Yunanistan Arasında Aktedilen Veteriner Sözleşmesinde Değişiklik Yapılması İçin Teati Olunan Mektupların Onanması Hakkında Kanun	01.03.1950	-----	01.03.1950	04.03.1950
5575	11 Aralık 1946 Tarihli New York Protokolü ile Hükümleri Değişen Cenevre Anlaşması Hükümleri İçerisine Girmeyen Uyuşturucu Maddelerin Milletlerarası Kontrola Tabi Tutulmasına Dair Olan Paris Protokolünün Onanmasına Dair Kanun	01.03.1950	-----	01.03.1950	04.03.1950
5576	İller Bankası Kanununun 22. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	01.03.1950	-----	01.03.1950	04.03.1950
5577	Türkiye ile Suriye Arasında Buğday Satışı Hakkında Teati Olunan Mektupların Onanması Hakkında Kanun	01.03.1950	-----	01.03.1950	04.03.1950
5578	Türkiye-Çekoslovakya Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarına Merbut Mektuptaki Listenin Değiştirilmesi İçin Yapılan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	01.03.1950	-----	01.03.1950	06.03.1950
5579	Milli Eğitim Bakanlığı Kuruluş Kadroları ile Merkez Kuruluşu ve Görevleri Hakkındaki 2287 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Olan 4926 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvele Bazı Kadrolar Eklenmesi Hakkında Kanun	01.03.1950	-----	01.03.1950	04.03.1950
5580	Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkındaki Kanunun 3 ve 11. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	01.03.1950	-----	01.03.1950	04.03.1950
5581	Atatürk Anıt Kabir İnşaatına Dair Olan 4677 Sayılı Kanuna Ek Kanun	01.03.1950	-----	01.03.1950	04.03.1950
5582	Marshall Plânı "Avrupa Kalkınma Programı" Çerçevesi Dahilinde Elde Edilecek Yardımların Bütçe ve Hazine Hesaplarına İntikal Şekline İlişkin Kanun	01.03.1950	-----	01.03.1950	04.03.1950

5583	Hazinece Özel Teşebbüslere Kefalet Edilmesine ve Döviz Taahhüdünde Bulunulmasına Dair Kanun	01.03.1950	-----	01.03.1950	04.03.1950
5584	Posta Kanunu	01.03.1950	-----	02.03.1950	08.03.1950
5585	Maaş Kanununa Ek 4379 Sayılı Kanunun 1 ve 2. Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun	16.02.1949	03.02.1950	06.03.1950	10.03.1950
5586	Erzincan ve Erzurum Belediyelerine 4126 Sayılı Kanunla İkras Edilen 3.300.000 Liralık Borcun Terkini Hakkında Kanun	16.02.1950	-----	06.03.1950	10.03.1950
5587	Toprak Mahsulleri Ofisi Tarafından İthal Olunacak Hububat ve Unun Gümrük Vergisiyle Rıhtım Resminden Muafiyeti Hakkında Kanun	06.03.1950	-----	06.03.1950	10.03.1950
5588	İstanbul'da İntişar Eden Rumca Hronos Gazetesi Sahibi, Müdürü ve Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden İstavros Zervapulos'un Hükümlü Olduğu Cezanın Affi Hakkında Kanun	02.03.1950	08.03.1950	08.03.1950	15.03.1950
5589	Yabancı Memleketlerle Geçici Mahiyette Ticaret Anlaşmaları ve Modüs Vivendiler Akdine ve Bunların Şumulüne Giren Maddelerin Gümrük Resimlerinde Değişiklikler Yapılmasına ve Anlaşmaya Yanaşmayan Devletler Muvaredatına Karşı Tedbirler Alınmasına Yetki Verilmesine Dair Olan 4582 Sayılı Kanunun Yürürlük Süresinin Uzatılması Hakkında Kanun	02.03.1950	08.03.1950	08.03.1950	15.03.1950
5590	“Ticaret ve Sanayi Odaları”, “Ticaret Odaları”, “Sanayi Odaları”, “Deniz Ticaret Odaları”, “Ticaret Borsaları”, ve “Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları” ve “Ticaret Borsaları Birliği” Kanunu	02.03.1950	08.03.1950	08.03.1950	15.03.1950
5591	Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu Kanunu	03.03.1950	08.03.1950	08.03.1950	15.03.1950
5592	Askerî ve Hastabakıcı Hemşireler Hakkındaki Kanunun 2 ve 6. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	13.03.1950	-----	13.03.1950	18.03.1950
5593	Hava Taarruzlarına Karşı Korunma Kanununa Ek Kanun	13.03.1950	-----	13.03.1950	18.03.1950
5594	Erzincan'da Yaptırılacak Meskenler Hakkındaki 5243 Sayılı Kanunda Bazı Değişiklikler Yapılmasına ve Bu Kanuna Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Kanun	02.03.1950	-----	13.03.1950	18.03.1950

5595	Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkındaki 5239 Sayılı Kanuna Ek Kanun	13.03.1950	----	13.03.1950	18.03.1950
5596	Türkiye ile Amerika Arasında İmza Edilen Anlaşma Gereğince Temin Edilen Paraların Kullanılmasına Dair Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Arasında İmzalanan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	13.03.1950	----	13.03.1950	18.03.1950
5597	Türkiye ile Yugoslavya Arasında İmzalanan Yugoslavya'daki Türk Emlâk ve Menfaatlerinin Tazminine Müteallik Protokol ve Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	13.03.1950	----	13.03.1950	18.03.1950
5598	Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca Kabul Edilen “Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşmeye” Türkiye'nin Katılması Hakkında Kanun	10.03.1950	15.03.1950	15.03.1950	21.03.1950
5599	Avrupa Ekonomik İşbirliğine Dahil Memleketler ve Amerika ile Aktolunan Anlaşmalar Gereğince Yurda İthal Olunacak Malların Menşelerinin Tespiti Hakkında Kanun	10.03.1950	15.03.1950	15.03.1950	21.03.1950
5600	Köy İnşaatı Dolayısıyla Köylülerle Muhtaçlardan Aranılan Kazanç Vergilerinin Silinmesi Hakkında Kanun	10.03.1950	15.03.1950	15.03.1950	21.03.1950
5601	Isparta Gülyağı Fabrikasının Tekel İdaresince Isparta Belediyesine Devri Hakkında Kanun	10.03.1950	15.03.1950	15.03.1950	22.03.1950
5602	Tapulama Kanunu	15.03.1950	----	15.03.1950	22.03.1950
5603	Köy Okulu, Öğretmen Evi, Köy Sağlık Memurları ve Ebeleri Evleri İnşa Ettirilmesi Hakkındaki 5210 Sayılı Kanuna Ek Kanun	15.03.1950	----	15.03.1950	22.03.1950
5604	Denizyolları İşletmesi Hakkındaki 2239 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun	15.03.1950	----	15.03.1950	22.03.1950
5605	Ordu Mensuplarıyla Emniyet Genel Müdürlüğü ve Gümrük Muhafaza ve Muamele Sınıfı Kadrolarında Çalışanlara Birer Er Tayını Verilmesi Hakkındaki Kanuna Ek 4786 Sayılı Kanunun 1. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun	17.03.1950	----	17.03.1950	23.03.1950

5606	Kars İli ile Bayazıt, Erzurum ve Çoruh İllerinin Bazı Parçalarında Muhacir ve Sığıntıların Yerleştirilmesine ve Yerli Çiftçilerin Topraklandırılmasına Dair Olan Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	15.03.1950	-----	15.03.1950	23.03.1950
5607	Muhasebei Umumiye Kanununa Ek Kanun	17.03.1950	-----	17.03.1950	23.03.1950
5608	Gümrük Tarifesi Kanununu Değiştiren 2255 Sayılı Kanuna Bağlı Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkın Kanun	17.03.1950	-----	17.03.1950	23.03.1950
5609	Subay ve Askerî Memurların Maaşlarına Dair Olan 4989 Sayılı Kanunun 1. Maddesi ile 4600 Sayılı Kanunun 3. Maddesinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun	17.03.1950	-----	17.03.1950	23.03.1950
5610	1946 Yılı Rekoltesi Tütünümüzden İsviçre'ye Yapılacak İhracata Mukabil Aynı Tutarda Emtianın İsviçre'den Memleketimize İthalı İçin Yapılan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	17.03.1950	-----	17.03.1950	23.03.1950
5611	Subaylar Heyetine Mahsus Terfi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun	17.03.1950	-----	20.03.1950	24.03.1950
5612	Ereğli Kömür Havzasındaki Ocakların Devletçe İşletilmesi Hakkındaki 3867 Sayılı Kanunun 10. Maddesine İki Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	20.03.1950	-----	20.03.1950	24.03.1950
5613	Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüklerinin Birleştirilmesi Hakkında Kanun	15.03.1950	-----	20.03.1950	24.03.1950
5614	Abant Gölü Çevresinin Bolu Özel İdaresine Temlikine Dair Kanun	20.03.1950	-----	20.03.1950	25.03.1950
5615	Türkiye ile Yugoslavya Arasında Ankara'da İmzalanan Modüs Vivendi ile Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ve Eklerinin Onanması Hakkında Kanun	20.03.1950	-----	20.03.1950	25.03.1950
5616	Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü Memur ve Hizmetlilerinin Ücretlerine Dair Olan 2847, 3173, 4620 ve 5000 Sayılı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına ve 2847 Sayılı Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun	21.03.1950	-----	22.03.1950	28.03.1950
5617	Hayvan Hırsızlığının Men'i Hakkında Kanun	22.03.1950	-----	22.03.1950	27.03.1950

5618	Çiftçiyi Topraklandırma Hakkındaki 4753 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler ve Geçici Maddeler Elenmesine Dair Kanun	10.03.1950	22.03.1950	22.03.1950	27.03.1950
5619	Gedikli Erbaş Kanunu	22.03.1950	-----	22.03.1950	27.03.1950
5620	Hafta Tatili Kanununun 4 ve 5. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanunu Değiştiren 3062 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5621	Toprak Mahsulleri Ofisi Kanununun Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına ve Bu Kanuna İki Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5622	Sayımlar Kanunu	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5623	Tarım Bakanlığına Bağlı Bazı Okul ve Kurumların İdaresi Hakkında Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5624	Sürekli Görevle Yabancı Memleketlerde Bulunan Memurların Aylıkları Hakkındaki Kanunun Birinci Maddesine Bazı Hükümler Eklenmesi Hakkında Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5625	Tapu Harçları Kanununa Ek Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5626	Hava Sınıfı Mensupların Verilecek Zamlar ve Tazminler Hakkındaki Kanuna Ek Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5627	Siyasal Bilgiler Okulunun Siyasal Bilgiler Fakültesi Adiyle Ankara Üniversitesine Katılması Hakkında Kanun	22.03.1950	-----	23.03.1950	03.04.1950
5628	Türk Tütün Ortaklığı Kanunu	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950

5629	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 ve 4644 Sayılı Kanunlara Bağlı 1 Sayılı Cetvellerin İstatistik Umum Müdürlüğü Kısımında Değişiklik Yapılması ve İstatistik Genel Müdürlüğünün Salâhiyet ve Vazifeleri Hakkındaki 1554 Sayılı Kanuna İki Madde Eklenmesi Hakkında Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5630	Millî, İrkî, Dinî Kitleleri Kısmen veya Tamamen İmha Suçunun “Génocide” Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkındaki Sözleşmeye Türkiye Cumhuriyeti’nin de Katılmasının Onanması Hakkında Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5631	Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı 1 Sayılı Cetvelin Dışişleri Bakanlığı Kısımını Değiştiren 4665 Sayılı Kanuna Ek Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5632	Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5633	Temsil Ödeneği Hakkındaki Kanuna Ek Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5634	Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilât ve Vazifeleri Hakkındaki 2800 Sayılı Kanunda Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Olan 3665 Sayılı Kanuna Ek Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5635	Muhasebei Umumiye Kanununun 109. Maddesinin H Fıkrasının Kaldırılması Hakkında Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5636	Yüzbaşı Tefik Gülçür’ün Hükümlü Bulunduğu Cezanın Affi Hakkında Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5637	Yüzbaşı Mithatoğlu Şakir Altan’ın Hükümlü Bulunduğu Cezanın Affi Hakkında Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5638	Nallıhan Jandarma Komutanı Yüzbaşı Remzi Mahmutoğlu’nun Hükümlü Bulunduğu Cezanın Affi Hakkında Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	29.03.1950
5639	Av Vergisinin Kaldırılmasına Dair Kanun	23.03.1950	-----	23.03.1950	01.04.1950

5640	Amerika Birleşik Devletleri Ekonomik İşbirliği İdaresinin Teknik Yardım Fonundan Faydalanmak Suretiyle Getirtilecek Personele Ödenecek Dolar Tahsislerine Ait Olmak Üzere Amerika Büyükelçiliği ile Mektup Teatisi Suretiyle Varılan Anlaşmanın Onanması Hakkında Kanun	23.03.1950	----	23.03.1950	30.03.1950
5641	5526 Sayılı Kanunla Onanan Anlaşmaya Ait Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği Mektubunun Üçüncü Fıkrasının Birinci Cümlesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	23.03.1950	----	23.03.1950	30.03.1950
5642	Mesleki Teknik Okullar Açılması ve Mevcutların Büyütülmesi Hakkında Kanun	23.03.1950	----	23.03.1950	30.03.1950
5643	Gümrük Tarifesi Kanununa Bağlı Giriş Genel Tarifesi Cetvelinde Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun	23.03.1950	----	23.03.1950	30.03.1950
5644	Suşehri Belediye Başkanı Müştak Mutlu ve Belediye Encümeni Üyelerinden İsmail Kutlu ve Galip Doğruyol'un Hükümlü Buldukları Cezaların Affi Hakkında Kanun	24.03.1950	----	24.03.1950	30.03.1950
5645	İstanbul Barosu Avukatlarından Saip Şevket Karasan'ın Hükümlü Olduğu Cezanın Affi Hakkında Kanun	24.03.1950	----	24.03.1950	30.03.1950
5646	Jandarma Başgediklisi Bayram Eralp'in Hükümlü Olduğu Cezanın Affi Hakkında Kanun	24.03.1950	----	24.03.1950	30.03.1950
5647	Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu	24.03.1950	----	24.03.1950	30.03.1950
5648	Bina Vergisi Kanununun 4. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun	24.03.1950	----	24.03.1950	30.03.1950
5649	İktisadî Buhran Vergisi Kanununun 1. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	24.03.1950	----	24.03.1950	31.03.1950
5650	Arazi Vergisi Kanununun 3. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kanun	24.03.1950	----	24.03.1950	31.03.1950
5651	Gümrük Kanununun 17. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	24.03.1950	----	24.03.1950	31.03.1950

5652	Halk Bankası ve Halk Sandıkları Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun	24.03.1950	-----	24.03.1950	31.03.1950
5653	Orman Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun	24.03.1950	-----	24.03.1950	03.04.1950
5654	Pasaport Kanununa Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun	24.03.1950	-----	24.03.1950	31.03.1950
5655	Maliye Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 2996 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun	24.03.1950	-----	24.03.1950	03.04.1950
5656	Belediye Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun	23.03.1950	-----	24.03.1950	31.03.1950
5657	Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilatına Dair Olan Kanuna Bir Madde Eklenmesi Hakkında Kanun	23.03.1950	-----	24.03.1950	31.03.1950
5658	Orman Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine ve Bu Kanunun 1. Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Olan Kanuna Ek Kanun	24.03.1950	-----	24.03.1950	31.03.1950
5659	Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanunu	24.03.1950	-----	24.03.1950	01.04.1950
5660	Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının Dağıtacağı Kârın Hazinece İkmali Hakkında Kanun	24.03.1950	-----	24.03.1950	01.04.1950
5661	Yüksek Öğretim Öğrenci Yurtları ve Aşevleri Hakkındaki Kanuna Ek Kanun	24.03.1950	-----	24.03.1950	01.04.1950
5662	Milli Eğitim Bakanlığı Kuruluş Kadrolariyle Merkez Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Olan Kanuna Bağlı 1 ve 2 Sayılı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	24.03.1950	-----	24.03.1950	31.03.1950
5663	Eskişehir’de Sel Baskınından Zarar Görenler İçin Yapıtılacak Meskenler Hakkında Kanun	24.03.1950	-----	24.03.1950	01.04.1950

KAYNAKÇA

Arşiv:

Cumhuriyet Arşivleri, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, (030/01)
Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi
T.B.M.M. Arşivi
T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8

Gazeteler:

Akşam, Cumhuriyet, Hürriyet, Son Posta, Son Telgraf, Tan, Tanin,
Tasvir, Ulus, Vatan, Yeni Sabah, Zafer.

Kitap ve Makaleler

AĞAOĞLU, Samet, (1993), **Siyasi Günlük /Demokrat Parti'nin Kuruluşu**, (Haz. Cemil Koçak), İletişim, İstanbul.

AHMAD, Feroz ve Bedia TURGAY, (1976), **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971**, Bilgi, Ankara.

AKŞİT, Baha, (1992) "Demokrat Parti-Kuruluş", **ATA Dergisi**, Sayı: 3 (Özel sayı), ss.89-104.

BARUTÇU, Faik Ahmet, (2001) **Siyasi Hatıralarım**, Cilt: 2, 21. Yüzyıl yayınları, Ankara.

BÖLÜKBAŞI, Osman, (1949), **Suikast İftirasının İçyüzü ve Celal Bayar**, Biricik Matbaası, Ankara.

CERRAHOĞLU, Piraye Bigat, (1996), **Demokrat Parti Masalı**, Milliyet, İstanbul.

ÇAVDAR, Tevfik, (1995), **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, 1839-1950**, İmge, Ankara.

ÇUFALI, Mustafa (2004), **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)**, Babil, Ankara.

DERİN, Haldun, (1995), **Çankaya Özel Kalemmini Anımsarken**, (Haz. Cemil Koçak), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

İNÖNÜ, İsmet, (2001), **Defterler (1919-1973)**, (Haz. Ahmet Demirel), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

KARPAT, Kemal H., (1996) **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, Afa, İstanbul.

KAYRA, Cahit, (2002), **'38 Kuşağı, Anılar**, İş Bankası, İstanbul.

KİLİ, Suna, Şeref GÖZÜBÜYÜK, (1985), **Türk Anayasa Metinleri, Senedi İttifaktan Günümüze**, Türkiye İş Bankası, Ankara.

KÜRKÇÜOĞLU Ömer, (1978), "Türk Demokrasisinin Kuruluş ve İşleyişinde Dış Etkenler (1946'dan bu yana)", **A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.33, S.1-2 (Mart-Haziran), ss.213-247.

- NUTKU, Emrullah, (1979), **Demokrat Parti Neden Çöktü ve Politikada Yitirdiğim Yıllar, 1946-1958**. Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Hikmet, (1995), **Türkiye Cumhuriyeti**, İz, İstanbul.
- TEKELİ, Şirin, “Cumhuriyet Döneminde Seçimler”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 7. İletişim, İstanbul, ss.1797-1824.
- TUNCER, Erol, (2003), **Osmanlı’dan Günümüze Seçimler (1877-2002)**, TESAV, Ankara,
- URAN, Hilmi, (1959), **Hatıralarım**, Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- YALMAN, Ahmet Emin, **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim**, C.4, Rey Yayınları, İstanbul.
- (1949), **T.B.M.M. Anayasa ve İçtüzük**, TBMM Basımevi, Ankara.
- (1988), “Demokrat Parti Belgeleri”, **Tarih ve Toplum**, C.:9, S.53, Mayıs, ss.8-12.
- <http://hukukcu.com/modules/mysection/item.php?itemid=93>. Erişim tarihi: 10.12.2010.

DİZİN

- 12 Temmuz Beyannamesi, 9, 10, 11, 13, 68
21 Temmuz 1946, 1
7 Eylül Kararları, 4
Abbasiler, 272
Abdi Ağabeyoğlu, 511, 516, 523, 529, 534
Abdullah Alptoğan, 107, 513, 518, 525, 530, 536
Abdullah Çilli, 512, 517, 524, 529, 535
Abdullah Fırat, 178
Abdullah Yayıoğlu, 514, 519, 526, 531, 537
Abdulmuttalip Öker, 27, 28, 507, 508
Abdurrahim Ulvi Beydağı, 511, 516, 522, 528, 534
Abdurrahman Konuk, 71, 102, 174, 379, 514, 515, 521, 527, 533
Abdurrahman Melek, 200, 447, 458, 511, 516, 522, 528, 534
Abdurrahman Münip Berkan, 29, 34, 40, 41, 42, 48, 218, 220, 509, 515
Abdurrahman Sürmen, 514, 519, 525, 526, 531, 536, 537
Abdurrahman Şeref Hocaoğlu, 476
Abdülgani Türkmen, 519, 525, 531, 537
Abdülhak Fırat, 509, 515, 521, 527, 533
Abdülhamid, 74, 260
Abdülkadir Kalav, 510, 516, 523, 528, 529, 534, 535
Abdülkadir Noyan, 121, 394
Abdülkadir Taşangil, 511, 517, 523, 529, 535
Abdüllâtif Durmuşoğlu, 127
Abdürrezzak Şatana, 54, 509, 511, 517, 523
Abidin Çakır, 43, 513, 519, 525, 531, 537
Abidin Dino, 120
Abidin Ege, 509, 513, 519, 525, 531
Abidin Potuoğlu, 172, 512, 515, 522, 527, 533
Abidin Yurdakul, 54, 513, 519, 525, 531, 537
Adalet Bakanlığı, 86, 87, 91, 229, 238, 310, 345, 409, 543, 550, 552, 575
Adalet Komisyonu, 64, 67, 70, 162, 200, 201, 202, 204, 219, 227, 228, 229, 231, 234, 235, 241, 243, 244, 250, 260, 311, 379, 386, 409, 411, 509, 515, 521, 527, 533
Adana, 3, 137, 310, 433, 475
Adapazarı, 3
Adımlar, 122
Adil Toközlü, 49, 530, 535, 537
Adnan Adıvar, 40, 65, 112, 117, 136, 143, 213, 261, 273, 274, 307, 320, 435, 509, 510, 516, 522, 527, 533
Adnan Menderes, 7, 8, 24, 32, 66, 67, 70, 73, 103, 215, 216, 217, 219, 223, 225, 226, 469, 470, 510, 516, 522, 528, 534
Af Kanunu, 37, 51, 229, 231, 234
Afyon, 7, 14, 15, 16, 21, 29, 30, 62, 179, 185, 227, 383,

- 401, 403, 433, 509, 510, 511, 513, 515, 516, 518, 521, 522, 524, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 533, 534, 535, 536, 537
- Ahmet Ali Çınar, 367, 370, 371, 510, 515, 521, 527, 533
- Ahmet Alpaslan, 510, 516, 522, 529, 535
- Ahmet Bozbay, 514, 519, 526, 532, 537
- Ahmet Emin Arkayın, 54
- Ahmet Eymir, 35, 511, 516, 521, 529
- Ahmet Faik Abasıyanık, 510, 515, 521, 527, 533
- Ahmet Gürel, 514, 518, 524, 530, 535, 536
- Ahmet Hâmit Selgil, 49, 527
- Ahmet İhsan Gürsoy, 509, 510, 516, 522, 525, 532, 535
- Ahmet İhsan Zeyneloğlu, 513, 519, 525, 531, 537
- Ahmet Kemal Varınca, 144, 512, 517, 523, 529, 535
- Ahmet Münir Erhan, 511, 516, 523, 529, 534
- Ahmet Oğuz, 78, 162, 184, 202, 319, 429, 430, 511, 517, 522, 527, 533
- Ahmet Rakım Savcı, 478
- Ahmet Refik, 118
- Ahmet Remzi Yüreğir, 133, 197, 200, 355, 375, 411, 424, 510, 516, 522, 528, 534
- Ahmet Sungur, 54, 510, 516, 522
- Ahmet Tahtakılıç, 13, 31, 41, 43, 73, 78, 97, 175, 180, 181, 201, 203, 223, 235, 377, 401, 403, 424, 434, 457, 458, 509, 512, 517, 522, 528, 534
- Ahmet Ulus, 228, 431, 509, 512, 517, 523, 524, 530, 536, 537
- Ahmet Veziroğlu, 14, 510, 516, 524, 529
- Akaryakit resmi**, 172
- Akdağmadeni**, 49
- Akif Arkan, 513, 518, 524, 530, 536
- Akif Eyidoğan, 168, 176, 181, 187, 190, 280, 512, 517, 523, 529, 535
- Akil Muhtar Özden, 49, 54, 521
- Akyazı**, 3
- Alemdağı Çiftliği**, 203
- Ali Çoruh, 510, 516, 522, 530, 536
- Ali Dikmen, 512, 518, 525, 529, 535
- Ali Fuad Başgil, 5, 6, 121, 430
- Ali Fuat Cebesoy, 14, 24, 28, 507, 513, 518, 525, 527, 533
- Ali Kemal Yiğitoğlu, 376, 510, 516, 521, 527, 533
- Ali Mentешoğlu**, 51, 52, 536
- Ali Münif Yegena, 510, 515, 521, 527, 533
- Ali Rıza Arı, 48, 302, 303, 307, 379, 472, 522, 528, 534
- Ali Rıza Artunkal, 511, 516, 522, 528, 534, 537
- Ali Rıza Erem, 514, 519, 526, 532, 537
- Ali Rıza Esen, 79, 172, 217, 470, 514, 519, 526, 531, 537
- Ali Rıza Işıl, 514, 519, 523, 526, 531, 534
- Ali Rıza İncealemdaroğlu, 510, 516, 528, 534

- Ali Rıza Kırsever, 511, 516, 522, 528, 531, 534
- Ali Rıza Türel, 31, 229, 237, 429, 510, 515, 522, 527, 533
- Ali Sarıalioğlu, 518, 524, 530, 536, 537
- Ali Sayın, 512
- Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, 186
- Almanya, 136, 277, 282, 307, 329, 340, 341, 382, 444, 446, 448, 449, 453, 558, 561, 562, 569, 570, 571, 572, 574
- Amerika Birleşik Devletleri, 439, 440, 441, 442, 444, 447, 448, 450, 452, 487, 494, 497, 501, 543, 551, 558, 559, 562, 563, 568, 569, 570, 571, 572, 582
- Amerika Dış Tasfiye Komisyonu, 439
- Anayasa Komisyonu, 33, 204, 261, 509, 515, 521, 527, 533
- Ankara, 1, 3, 5, 6, 8, 11, 12, 13, 14, 16, 19, 20, 22, 23, 27, 29, 31, 32, 49, 54, 57, 68, 89, 114, 115, 116, 117, 119, 127, 128, 131, 132, 133, 134, 135, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 149, 151, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 195, 221, 227, 290, 291, 300, 312, 322, 342, 363, 364, 393, 403, 413, 418, 419, 420, 423, 431, 441, 452, 471, 472, 507, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 518, 519, 521, 522, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 533, 534, 536, 537, 539, 543, 545, 547, 551, 556, 557, 558, 561, 562, 563, 566, 567, 578, 579, 580
- Ankara Üniversitesi, 114, 117, 131, 134, 135, 140
- Antakya, 69, 75, 76
- Antalya, 29, 54, 138, 471, 509, 510, 511, 512, 513, 515, 516, 517, 518, 519, 521, 522, 523, 525, 527, 529, 530, 531, 533, 535, 536, 537
- Arap Birliği, 494, 502
- Arapça ezan, 17, 18, 25, 269, 411
- Arazi Kanunu, 203
- Arif Çubukçu, 509, 514, 519, 526, 531, 537
- Arif Hikmet Onat, 49, 529, 535
- Arif Onan, 476
- Arif Özdemir, 54, 511, 517, 523, 529
- Asım Gündüz, 511, 516, 522, 528, 534
- Asım Gürsu, 513, 518, 525, 530, 533
- Asım Us, 511, 516, 522, 528, 534, 536
- Askerî Ceza Kanunu, 48, 230, 235
- Askerî Şûra, 112, 192
- Aşir Atlı, 108, 509, 513, 518, 525, 530, 536
- Atalay Akan, 28, 508, 511, 516, 534
- Atatürk, 21, 117, 118, 129, 132, 143, 260, 364, 435, 436, 455, 554, 576, 583
- Atatürk Orman Çiftliği, 21, 388, 389, 583
- Atıf Akgüç, 509, 515, 521, 523, 527, 533

Atıf Esenbel, 228, 513, 519, 525, 528, 534
Atıf İnan, 14, 522, 531, 534
Atıf Ödül, 21, 51, 533
Atıf Tüzün, 512, 517, 523, 529, 535
Avam Kamarası, 88, 97
Avni Musluoğlu, 35
Avni Refik Bekman, 512, 518, 524, 530, 536
Avni Türel, 477
Avrupa Ekonomik İşbirliği, 444, 447, 448, 449, 451, 452, 558
Avrupa Ekonomik İşbirliği İdaresi, 455
Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi, 447, 452
Avrupa Kiraathanesi, 52
Avrupa Konseyi, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 501, 569
Avustralya, 462
Avusturya, 341, 444, 448, 449, 558, 562, 569, 571, 572
Aydın, 21, 29, 36, 49, 54, 355, 370, 467, 510, 511, 513, 514, 515, 516, 519, 521, 522, 525, 526, 527, 528, 531, 533, 534, 537
Aziz Duru, 513, 519, 525, 531, 537
Aziz Köksal, 513, 518, 525, 530, 536
Aziz Perkün, 512, 517, 525, 528
Aziz Samih İlter, 54, 510, 515, 521, 527
Aziz Uras, 27, 28, 232, 507, 508, 518, 523, 525, 528
Baha Pars, 36, 39, 509, 515, 521, 527, 533

Bahattin Öğütmen, 29, 37, 511, 518, 525, 531, 536
Bakanlar Kurulu, 17, 57, 58, 70, 81, 103, 105, 107, 111, 113, 133, 140, 153, 167, 169, 179, 183, 187, 194, 197, 205, 210, 217, 229, 244, 283, 288, 301, 304, 308, 311, 325, 334, 339, 342, 345, 356, 357, 358, 366, 369, 372, 373, 383, 388, 389, 395, 409, 412, 413, 437, 439, 441, 443, 447, 453, 459, 460, 463, 469
Baki Tümtürk, 49, 522, 528, 534
Baktıya, 76
Balıkesir, 29, 33, 34, 46, 49, 50, 53, 72, 105, 131, 148, 164, 190, 232, 239, 355, 471, 509, 510, 511, 512, 515, 516, 517, 518, 521, 522, 523, 524, 525, 527, 528, 529, 530, 533, 534, 535, 536
Balkan Harbi, 46
Balyaz, 36
Bari Dedeoğlu, 54, 514, 519, 526, 531
Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü, 416, 417, 419, 420, 423, 424
Başbuğ, 113, 542
Başkumandanlık, 113
Bayan Nüzhet, 34
Bayındırlık Bakanlığı, 362, 369
Bayındırlık Komisyonu, 510, 515, 521, 527, 533
Behçet Gökçen, 514, 519, 526, 531, 537

- Behçet Kemal Çağlar, 28, 53, 78, 129, 225, 227, 436, 508, 513, 518, 525
- Behçet Uz, 399, 524, 531, 535, 537
- Bekir Kaleli, 228, 297, 511, 517, 523, 529, 535
- Belçika, 63, 88, 219, 396, 444, 448, 449, 462, 547, 557, 558, 560, 561, 562, 569, 571, 572
- Belediye Kanunu, 158, 170, 171, 172, 173, 174, 175
- Belediye Tanzimat Vergisi, 170
- Belediye Tephirhanesi, 176
- Belediye Vergi ve Resimleri Kanunu, 170
- Benal Nevzad Arıman, 511, 517, 523, 529, 533, 535
- Beyazıt Meydanı, 25
- Beynelmilel Adalet Divanı, 446
- Beyoğlu, 89, 132
- Bilecik, 511, 513, 514, 516, 518, 519, 522, 523, 525, 526, 528, 531, 534, 536, 537
- Bina Vergisi, 170, 582
- Birgili Mehmet Efendi, 127
- Birleşik Kırallık, 444, 448, 449
- Birleşmiş Milletler, 5, 384, 437, 438, 441, 443, 448, 459, 460, 461, 462, 463, 482, 487, 494, 501, 547, 578
- Birleşmiş Milletler İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Koruma Türk Grubu, 5
- Birmanya, 462
- Bitlis, 27, 42, 51, 54, 369, 370, 371, 475, 507, 509, 511, 512, 517, 523, 529, 534
- Boğazlar, 472, 482
- Bolivya, 462
- Bolu, 27, 29, 49, 54, 99, 100, 101, 219, 222, 339, 507, 508, 510, 511, 512, 513, 515, 516, 517, 519, 521, 522, 523, 525, 527, 528, 529, 530, 531, 533, 534, 535, 537, 558, 579
- Borçlar Kanunu, 280
- Brezilya, 278, 462
- Bulgaristan, 162, 315, 426, 503
- Burdur, 366, 370, 371, 432, 467, 468, 510, 511, 515, 516, 521, 522, 527, 528, 533, 534
- Burhan Cahit Morkaya, 30, 44, 46, 48, 511, 517
- Bursa, 3, 29, 35, 39, 45, 51, 54, 71, 74, 89, 102, 174, 303, 322, 413, 475, 509, 510, 511, 513, 514, 515, 516, 519, 521, 522, 523, 525, 527, 528, 529, 531, 533, 534, 535, 536, 537
- Burunsuz Manda, 203
- Bütçe Komisyonu, 111, 115, 135, 143, 158, 184, 241, 368, 375, 415, 434, 510, 515, 521, 527, 533
- Büyük Britanya, 482, 487, 494, 501
- Cafer Özelçi, 513, 518, 525, 531, 536
- Cami Baykurt, 5, 6, 8
- Cavid Oral, 139, 215, 380, 512, 517, 523
- Cavit Ekin, 510, 515, 528, 533
- Cebeci, 139
- Celâl Arat, 512, 517, 523, 530, 535, 536

Celal Bayar, 3, 7, 8, 10, 13, 21, 22, 25, 28, 80, 220, 271, 473
Celal Bingöl, 477
Celâl Esat Arseven, 510, 515, 524, 530, 536
Celâl Ramazanoğlu, 513, 518, 525, 530, 536
Celâl Sait Siren, 510, 515, 521, 527, 533
Celil Berkman, 477
Cemal Hünal, 43
Cemal Kazancıoğlu, 510, 515, 523, 525, 527
Cemal Kovalı, 512, 517, 524, 530, 535
Cemal Tunca, 513, 516, 522, 528, 534
Cemal Yorulmaz, 476
Cemil Aktay, 51
Cemil Alevli, 167, 284, 332, 510, 517, 523, 526, 529, 531, 537
Cemil Bilsel, 54, 511, 516, 522, 528
Cemil Cahit Toydemir, 30, 34, 79, 469, 526, 532, 536
Cemil Çalgüner, 513, 519, 523, 529, 535
Cemil Öz, 510, 516, 522, 528, 535, 536
Cemil Özçağlar, 513, 519, 525, 531, 537
Cemil Said Barlas, 180, 279, 288, 467, 517, 523
Cemil Uybadın, 512, 517, 524, 529, 535
Cemiyetler Kanunu, 280, 284, 285
Cenap Aksu, 28, 130, 173, 508, 512, 517, 523

Cevat Dursunoğlu, 512, 518, 524, 530
Cevdet Gölet, 510, 515, 521, 527, 533
Cevdet Kerim İncedayı, 27, 28, 107, 363, 368, 436, 507, 508, 526
Cihad Baban, 71, 214, 218, 273, 274, 509, 513, 519, 525, 527, 535
Cizre, 368, 369
Cumhurbaşkanlığı, 29, 238, 367, 566
Cumhuriyet Merkez Bankası, 172, 553, 571, 573
Çalı, 36
Çalışma Komisyonu, 280, 288, 301, 303, 304, 305, 307, 311, 510, 516, 522, 528, 534
Çanakkale, 29, 37, 128, 129, 164, 222, 225, 232, 322, 465, 468, 472, 510, 511, 512, 513, 514, 516, 517, 518, 519, 522, 523, 524, 525, 526, 528, 529, 530, 531, 532, 534, 535, 537
Çankırı, 3, 29, 512, 513, 517, 518, 519, 524, 525, 529, 530, 531, 535, 536, 537
Çekoslovakya, 88, 333, 462, 542, 545, 550, 570, 572, 576
Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, 372, 376, 382
Çin, 462
Çorum, 29, 30, 145, 229, 303, 307, 387, 388, 425, 508, 510, 511, 512, 513, 515, 516, 517, 518, 519, 523, 524, 525, 526, 529, 530, 531, 535, 536, 537, 539
Daladiye, 45

- Danıştay, 23, 80, 94, 122, 159, 168, 237, 238, 476, 477
- Danimarka, 444, 448, 449, 462, 553, 558, 562, 569, 571
- Daniş Eyüboğlu, 511, 517, 523, 529, 535
- Danzing, 472
- Defteri Köhne, 347
- Değerlenme Resmi, 172
- Denizli, 15, 21, 23, 43, 48, 99, 107, 122, 145, 148, 229, 240, 263, 282, 287, 322, 376, 400, 401, 509, 510, 512, 513, 515, 516, 518, 519, 521, 522, 523, 524, 525, 527, 528, 529, 530, 531, 533, 534, 535, 536, 537
- Dersim, 194, 196
- Devlet Konservatuvarı, 149
- Devlet Tiyatrosu, 149, 150, 152, 568
- Dışişleri Bakanlığı, 366, 367, 437, 439, 441, 443, 447, 453, 459, 460, 463, 544, 554, 558, 581
- Dışişleri Komisyonu, 200, 455, 458, 463, 511, 516, 522, 528, 534
- Dilekçe Komisyonu, 178, 511, 516, 522, 528, 534
- Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi, 117, 122
- Divanı Muhasebat Kanunu, 475, 476
- Diyanet İşleri, 18, 260, 271, 413, 414, 415, 416, 581
- Diyarbakır, 29, 107, 127, 183, 187, 239, 276, 368, 369, 371, 453, 474, 509, 510, 511, 512, 515, 516, 518, 521, 522, 524, 527, 528, 530, 533, 534, 536
- Dominik Cumhuriyeti, 462
- Donanma Komutanı, 112
- Dost, 8
- Dördüncü Genel Müfettişi, 194
- Dreyfus, 217
- Dudaklı, 36
- Duhuliye Resmi, 170
- Dünya Bankası, 499
- Edip Ağaogulları, 537
- Edip Alpsar, 512, 517, 524, 526, 530, 536, 537
- Edip Tör, 511, 516
- Edirne, 29, 37, 465, 468, 472, 509, 510, 511, 514, 515, 516, 518, 519, 523, 525, 526, 527, 528, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537
- Ekonomi Komisyonu, 342, 511, 516, 523, 529, 534
- Ekrem Amaç, 21, 51, 533
- Ekrem Oran, 174, 227, 269, 509, 515, 521, 527, 533
- Ekrem Pekel, 49, 524, 529, 535
- Ekvator, 462
- Elâzığ, 29, 36, 133, 193, 368, 369, 371, 510, 511, 516, 517, 519, 521, 522, 523, 524, 528, 529, 533, 534, 535
- Emekli Sandığı, 16, 288, 290, 291, 293, 296, 298, 302, 568
- Emeviler Devleti, 272
- Emin Arkayın, 513, 519, 525
- Emin Ataç, 512, 518, 524, 530, 536
- Emin Bilgen, 514, 519, 526, 531, 537

- Emin Erişirgil, 17, 162, 168, 280, 510, 516, 522
- Emin Halim Ergun, 27, 31, 64, 174, 176, 234, 322, 342, 472, 507, 521, 527, 533
- Emin Rifat Ayla, 477
- Emin Sazak, 13, 41, 99, 233, 322, 333, 379, 386, 392, 402, 403, 513, 519, 525, 531, 537
- Emin Soysal, 74, 122, 129, 132, 136, 144, 150, 167, 378, 393, 402, 512, 518, 524, 530, 536
- Eminittin eliköz, 46, 131, 148, 164, 232, 239, 355, 512, 518, 524, 530, 536
- Emlâk Kredi Bankası, 291
- Emniyet Genel Müdürlüğü, 23, 182, 183, 184, 469, 543, 578
- Emniyet Müsteşarlığı, 182
- Enis Akaygen, 15, 443, 511, 516, 522, 531, 537
- Enver Kök, 135, 514, 519, 526, 529, 535
- Enver Ziya Karal, 117
- Erzincan, 28, 49, 51, 53, 78, 178, 225, 227, 358, 378, 436, 508, 509, 510, 513, 515, 518, 521, 525, 527, 530, 533, 536, 558, 577
- Erzurum, 12, 29, 44, 47, 49, 54, 124, 146, 240, 297, 413, 416, 429, 433, 435, 466, 469, 475, 511, 512, 513, 514, 516, 517, 518, 519, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 577, 579
- Esat Altan, 510, 515, 522, 530
- Esat ınar, 512, 518, 524, 530, 536
- Esat Doğan, 49, 530, 535
- Esat Oktay, 394, 408, 513, 518, 525, 531, 534, 536
- Esat Paşa**, 39
- Esat Tekeli, 298, 320, 341, 509, 510, 516, 522, 528, 534
- Esat Uras, 514, 519, 526, 531, 535
- Eskişehir, 19, 29, 37, 41, 47, 53, 70, 89, 99, 162, 172, 184, 202, 233, 296, 303, 304, 319, 322, 333, 379, 386, 392, 402, 417, 421, 429, 466, 470, 488, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 517, 519, 521, 522, 523, 525, 526, 527, 529, 531, 533, 537, 583
- Esnaf Vergisi, 16, 312, 334, 567
- Eşref Dizdar, 512, 517, 523, 529, 535
- Eşrefoğlu Abdullah**, 127
- Etem İzzet Benice, 512, 517, 524, 529, 535
- Eyüp Durukan, 39, 109, 192, 297, 299, 513, 518, 525, 530, 536
- Eyüp Sabri Akgöl, 513, 518, 525, 530, 536
- Fahrettin Altay, 467, 468, 470, 511, 516, 522, 528, 534
- Fahrettin Tiritöğlu, 512, 517, 523, 529, 535
- Fahri Akgöl, 49, 50, 528, 534
- Fahri Bük, 509, 513, 515, 522, 527
- Fahri Ecevit, 32, 46, 466, 509, 515, 521, 527, 533, 535

- Fahri Karakaya, 98, 133, 195, 371, 510, 517, 523, 524, 528, 529, 533
- Fahri Kurtuluş, 27, 39, 117, 129, 507, 509, 513, 524, 525, 531, 536
- Faik Ahmet Barutçu, 11, 14, 17, 18, 24, 30, 509, 515, 539
- Faik Kurtoğlu, 526, 528, 534
- Faik Öztrak, 73, 228, 237, 510, 515, 521, 533
- Faik Seler, 514, 519, 526, 532, 537
- Faik Yılmazipek, 303, 322, 511, 516, 523, 529, 534
- Fakihe Öymen, 509, 510, 515, 521, 527, 533
- Falih Rıfık Atay, 511, 528, 534
- Faruk Nafiz Çamlıbel, 510, 516, 524, 530, 536
- Fatih, 89, 413
- Fatin Gökmen, 510, 518, 524, 530, 536, 537
- Fazıl Ahmet Aykaç, 127, 453, 511, 516, 522, 528, 534
- Fazıl Özelçi, 476
- Fazıl Şerafettin Bürge, 510, 518, 522, 528
- Feridun Cemal Erkin, 5
- Feridun Fikri Düşünsel, 18, 27, 28, 72, 232, 263, 265, 271, 456, 507, 508, 509
- Ferit Ecer, 513, 519, 525, 531, 535, 537
- Fethi Erimçağ, 511, 516, 523, 528, 534, 535
- Fethi Mağara, 511, 517, 523, 529, 535
- Fevzi Aktaş, 537
- Fevzi Çakmak, 2, 5, 6, 8, 13, 14, 15, 22, 24, 29, 33, 49, 52, 55, 510, 515, 521, 527, 533
- Feyzi Atahan, 77
- Feyzi Eken, 511, 517, 523, 529, 535
- Feyzi Kalfagil, 239, 509, 515, 521, 527, 533
- Feyzullah Uslu, 509, 515, 521, 527, 533
- Fikret Yüzatlı, 38, 513, 519, 525, 531, 537
- Fikri Apaydın, 512, 517, 523, 529, 535
- Fikri Erbuğ, 511
- Fikri Tirkeş, 516, 523, 528, 534
- Filipin, 106, 462, 568
- Fransa, 4, 23, 45, 46, 63, 72, 74, 78, 88, 160, 186, 191, 198, 217, 219, 222, 237, 240, 260, 271, 278, 279, 307, 321, 329, 340, 341, 430, 444, 448, 449, 451, 452, 455, 456, 462, 482, 488, 494, 501, 545, 554, 558, 561, 562, 569, 570, 571
- Fuad Beşkardeş, 477
- Fuad Hulusi Demirelli, 35, 37, 62, 64, 95, 178, 181, 186, 222, 223, 231, 269, 357, 470, 510, 515, 521, 527, 533
- Fuat Ağralı, 521
- Fuat Arna, 22, 23
- Fuat Balkan, 514, 519, 526, 531, 537
- Fuat Bilal, 511, 516, 522, 528, 534
- Fuat Köprülü, 7, 24, 31, 42, 70, 73, 219, 271, 272, 273, 279, 280, 467, 512, 518, 523, 524, 530, 536

- Fuat Sirmen, 21, 234, 411, 510, 515, 521
- Fuat Umay, 403, 408, 510, 515, 521, 528, 533
- Galip Kahraman, 513, 518, 525, 530, 536
- Galip Kenan Zaimoğlu, 513, 518, 525
- Galip Pekel, 54, 173, 187, 512, 517, 524, 529
- Gazi Lisesi, 176
- Gaziantep, 108, 167, 180, 200, 277, 284, 297, 332, 408, 467, 509, 510, 511, 513, 516, 517, 518, 519, 522, 523, 525, 526, 528, 529, 530, 531, 534, 535, 536, 537
- Gelir Vergisi, 16, 312, 313, 314, 315, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 325, 333, 339, 486, 567
- Genelkurmay Başkanı, 20, 104, 105, 106, 108, 111
- Genelkurmay Başkanlığı, 103, 105, 106, 108, 192
- Génocide'in Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkındaki Sözleşme, 460
- Gerçek, 3
- Giresun, 12, 49, 53, 228, 266, 431, 509, 510, 511, 512, 513, 515, 516, 517, 518, 519, 522, 523, 524, 525, 529, 530, 531, 535, 536, 537
- Görüşler, 8
- Göterburg, 123
- Guatemala, 462
- Gümrük Kanunu, 342, 345, 564
- Gümrük Komisyoncuları Talimatnamesi, 343
- Gümrük ve Tekel Komisyonu, 511, 517, 523, 529, 535
- Gümüşhane, 12, 27, 75, 144, 167, 202, 227, 297, 300, 366, 507, 510, 511, 512, 516, 517, 518, 523, 524, 525, 529, 530, 535, 536, 539
- Gün, 8
- Günaltay Hükümeti, 16, 17, 160, 302
- Güzin Dino, 120
- Habeşistan, 462
- Hacı Bayram Veli, 413
- Hacim Çarıklı, 434, 512, 516, 522, 528, 534
- Haiti, 462
- Hâkimler Kanunu, 86, 87
- Hakkı Gedik, 319, 512, 517, 522, 528, 534
- Halid Nazmi Keşmir, 54, 317
- Halid Onaran, 512, 517, 523, 529, 535
- Halil Atalay, 514, 519, 526, 531, 535, 537
- Halil Benli, 511, 515, 521, 527, 533
- Halil Özyörük, 21, 23
- Halis Ulusan, 511, 517, 529, 535
- Hâlis Ulusan, 523
- Halit Bayrak, 27, 28, 507, 508
- Halit Mengi, 510, 515, 521, 527, 533
- Halkevleri, 12, 98
- Hamdi Arpak, 5, 6
- Hamdi Berkman, 513, 518, 525, 536
- Hamdi Çelen, 512, 517, 523, 524, 530, 535

- Hamdi Dayı, 51, 535, 537
Hamdi Orhon, 512, 517, 524, 529
Hamdi Şarlan, 511, 516, 524, 529, 535
Hamdi Yalman, 512, 518, 524, 530, 534
Hamdullah Suphi Tanrıöver, 30, 34, 79, 510, 515, 522, 528, 534
Hapishaneye Doğru, 271
Harb Okulu, 188, 189
Harp Divanı, 44
Harvard Üniversitesi, 452
Hasan Âli Yücel, 118, 511, 516, 522, 528, 534
Hasan Cavid Belül, 514, 519, 526
Hasan Cavit Belül, 55
Hasan Cemil Çambel, 511, 516, 522, 528, 534
Hasan Dinçer, 30, 34, 47, 67, 78, 103, 185, 225, 261, 469, 509, 515, 521, 527, 533
Hasan Fehmi Ataç, 27, 202, 227, 366, 507, 510, 524, 529, 535, 539
Hasan Kişioğlu, 511, 516, 522, 528, 534
Hasan Mursaloğlu, 514, 519, 526, 532, 537
Hasan Oral, 51, 534
Hasan Polatkan, 514, 519, 522, 527, 533
Hasan Reşit Tankut, 510, 515, 521, 531
Hasan Rıza Soyak, 5, 6
Hasan Saka, 11, 15, 17, 186, 442
Hasan Şükrü Adal, 219, 222, 512, 517, 523, 529
Hasene Ilgaz, 145, 303, 307, 425, 428, 512, 518, 524, 530, 536
Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu, 304, 572
Hatay, 29, 36, 39, 68, 75, 77, 155, 297, 299, 511, 512, 513, 514, 517, 518, 519, 523, 524, 525, 526, 529, 530, 531, 532, 535, 536, 537, 564
Haydar Aslan, 511, 517, 523, 529, 535
Haydar Rüştü Öktem, 510, 515, 523, 529, 535
Haydarpaşa, 203
Haymana, 31, 203
Hayrullah Ürkün, 514, 519, 526, 531, 537
Hazırlama Komisyonu, 40, 44, 50
Hazim Bozca, 7, 60, 62, 179, 180, 201, 269, 509, 515, 521, 527, 533
Hazine-i Hassa, 201, 202, 204, 205
Heyeti Mahsusa, 37, 38
Heyeti Nâsiha, 46
Heyeti Temsiliye, 431, 432, 433, 434, 436
Hıfzı Oğuz Bekata, 68, 144, 145, 322, 511, 515, 521, 529, 534
Hıfzıssıhha Kanunu, 400
Hikmet Fırat, 103, 175, 393, 513, 518, 525, 530
Hikmet Işık, 514, 519, 526, 532, 533, 537
Hilmi Atlıoğlu, 54, 511, 516, 526
Hilmi Balcı, 477
Hilmi Çoruk, 54, 512, 518, 521

- Hilmi Öztarhan, 28, 322, 508, 513, 519, 526, 531
- Hilmi Şeremetli, 511, 516, 524, 529, 535
- Hilmi Uran, 1, 2, 7, 14, 21, 23, 24, 36, 173
- Hindistan, 462, 489, 502
- Holz Meister, 364
- Honduras, 462
- Hulki Karagülle, 204, 205, 509, 515, 521, 523, 527, 533
- Hulusi Alataş, 513, 518, 525, 530, 536
- Hulusi Gökdalay, 514, 519, 526, 532, 536, 537
- Hulûsi Oral, 99, 107, 122, 148, 282, 287, 288, 303, 400, 510, 516, 522, 528, 534
- Hükmü Arkök, 476, 477
- Hünkârköşesi, 69
- Hüsametdin Tuğaç, 129, 192, 513, 518, 525, 530
- Hüseyin Alim Özgen, 477
- Hüseyin Berk, 511, 517, 523, 529, 535
- Hüseyin Bingül, 513, 519, 523, 535
- Hüseyin Cahit Yalçın, 30, 34, 79, 510, 515, 521
- Hüseyin Hulki Cura, 511, 516, 522, 526, 532
- Hüseyin Ulusoy, 27, 145, 200, 322, 507, 519, 526, 531, 537
- Hüsnü Çakır, 17, 510, 515, 521
- Irçılık-Turancılık, 117
- Isparta, 28, 29, 34, 35, 146, 167, 181, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 515, 516, 517, 521, 522, 523, 527, 528, 533, 534, 578
- İbrahim Arvas, 232, 378, 413, 512, 517, 524, 530, 535
- İbrahim Rauf Ayaşlı, 511, 516, 522, 528, 531, 534, 537
- İbrahim Refik Soyer, 299, 426, 509, 512, 515, 521, 527, 533
- İbrahim Senil, 476
- İbrahim Süreyya Yiğit, 511, 516, 522, 528, 534
- İbrahim Tali Öngören, 519, 521
- İbrahimpaşa Korusu, 203
- İcra ve İflas Kanunu, 87
- İç Hizmetleri Kanunu, 109
- İçel, 29, 34, 36, 38, 45, 48, 51, 52, 53, 54, 68, 466, 470, 509, 510, 511, 513, 514, 515, 517, 518, 519, 521, 523, 525, 526, 527, 529, 530, 531, 533, 535, 536, 537
- İçişleri Bakanlığı, 9, 23, 58, 91, 153, 169, 173, 174, 179, 182, 183, 184, 187, 194, 196, 197, 238, 367, 477, 547
- İçişleri Komisyonu, 143, 144, 145, 154, 160, 162, 168, 175, 179, 187, 190, 192, 219, 512, 517, 523, 529, 535
- İdarei Umumiyei Vilâyat Kanunu, 163
- İdarei Umumiyei Vilâyat Kanunu Muvakkatı, 163
- İdarei Umumiyei Vilâyat Nizamnamesi, 163
- İhsan Aksoy, 184
- İhsan Ezgü, 511, 515, 521, 527, 533, 539
- İhsan Hâmit Tığrel, 183, 187, 510, 515, 522, 527, 533

- İhsan Karesioğlu, 511, 516, 525, 530
- İhsan Olgun, 136, 144, 180, 307, 468, 512, 517, 524, 529
- İhsan Şerif Özgen, 19, 513, 518, 525, 531, 536
- İhsan Yalçın, 339, 512, 517, 523, 529, 535
- İhtisap Nazırlığı, 169, 170
- İhtiyarlık Sigortası, 16, 301, 305, 567
- İl İdare Kanunu, 153, 156
- İl İdaresi, 16, 86, 87, 97, 152, 153, 157, 158, 568
- İl Özel İdareleri Kanunu, 167
- İl Özel İdaresi, 176, 178, 179
- İlahiyat Fakültesi, 16, 17, 18, 20, 114, 131, 132, 133, 271
- İlim Heyeti, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96
- İller Bankası, 173, 500, 576
- İller İdaresi Kanunu, 168, 500
- İngiltere, 40, 72, 74, 88, 97, 101, 159, 186, 218, 219, 221, 279, 307, 315, 321, 328, 329, 366, 428, 452, 455, 456, 463
- İnkılâp Enstitüsü, 117
- İnsan Hakları Cemiyeti, 5, 6
- İnsan Haklarını Müdafaa Cemiyeti, 5
- İran, 368, 369, 370, 371, 462, 483, 488, 494, 502
- İrfan Ferit Alpaya, 511, 517, 523, 529, 535
- İrlanda, 444, 448, 449, 558, 562, 569, 571
- İskân Kanunu, 356, 357, 359
- İsmail Ergener, 510, 516, 522, 528, 534
- İsmail Ertem, 513, 519, 525, 531, 537
- İsmail Hakkı Baltacıoğlu, 132, 228, 371, 404, 457, 512, 518, 524, 531, 536
- İsmail Hakkı Çevik, 70, 417, 419, 421, 466, 470, 511, 517, 523, 529, 537
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, 512, 518, 524, 530
- İsmail Mehmet Uğur, 372, 514, 519, 526, 531, 537
- İsmail Rüştü Aksal, 317, 323, 512, 516, 522, 528
- İsmail Sabuncu, 511, 517, 523, 529, 535
- İsmet Eker, 510, 515, 535, 539
- İsmet İnönü, 3, 4, 7, 10, 11, 12, 15, 17, 21, 22, 24, 29, 194, 198, 221, 475, 481, 485, 491, 497
- İsrail, 462, 502
- İstanbul, 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 21, 23, 25, 27, 29, 33, 35, 37, 38, 39, 40, 42, 44, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 62, 64, 65, 67, 71, 78, 79, 80, 95, 99, 100, 101, 102, 112, 114, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 138, 140, 141, 142, 143, 148, 169, 170, 172, 174, 175, 176, 178, 179, 181, 184, 186, 192, 198, 203, 213, 214, 217, 218, 231, 233, 238, 241, 260, 261, 269, 273, 274, 279, 284, 285, 286, 290, 291, 298, 302, 307, 310, 320, 322, 333, 348, 351, 357, 367, 379, 385, 386, 394, 413, 419, 420, 425, 431, 443, 465, 466, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 507,

- 509, 510, 511, 512, 513,
514, 515, 516, 517, 518,
519, 521, 522, 523, 524,
525, 526, 527, 528, 529,
530, 531, 532, 533, 534,
535, 536, 537, 542, 545,
547, 558, 565, 573, 577,
582
- İstanbul Barosu, 33
- İstanbul İşçi Kulübü, 8
- İstanbul İşçi Sendikaları Birliği,
8
- İstanbul Teknik, 12, 130, 136
- İstanbul Üniversitesi, 136, 139
- İstiklal Mahkemeleri Kanunu, 9
- İstiklal Mahakimi Kanunu, 273,
564
- İsveç, 219, 444, 448, 449, 462,
541, 542, 558, 561, 562,
569, 571
- İsviçre, 195, 221, 266, 315, 366,
400, 430, 444, 448, 449,
463, 558, 562, 565, 569,
571, 579
- İş Mahkemeleri Kanunu, 308,
311, 573
- İtalya, 4, 63, 72, 79, 88, 191, 262,
277, 444, 448, 449, 457,
488, 494, 541, 551, 558,
561, 562, 569, 571, 572,
573
- İtalyan Ceza Kanunu, 186
- İzlanda, 444, 448, 449, 462, 558,
562, 569, 571
- İzmir, 3, 9, 13, 19, 23, 30, 34, 89,
174, 184, 198, 203, 221,
227, 269, 310, 312, 333,
411, 416, 429, 470, 508,
509, 510, 511, 512, 513,
514, 515, 516, 517, 518,
519, 521, 522, 523, 524,
525, 526, 527, 528, 529,
530, 531, 532, 533, 534,
535, 536, 537, 545, 548
- İzmit, 3
- İzzetpaşa Çiftliği, 203
- İzzettin Çalışlar, 49, 105, 190,
192, 524, 530, 536
- jandarma, 4, 31, 50, 68, 76, 109,
183, 184, 187, 188, 189,
190, 191, 192
- Jandarma Genel Komutanlığı,
182, 183, 184
- Jandarma Kanunu, 187, 190
- Japonya, 444, 446
- Josef Salamon, 34
- Kaçakçılık Kanunu, 345
- Kalan, 6, 193, 195, 196, 542, 558
- Kalecik, 31
- Kâmil Boran, 49, 527, 533
- Kâmil Coşkunoğlu, 341, 511,
515, 521, 527, 533
- Kâmil Erbek, 50, 513, 519, 525,
531, 534, 537
- Kâmil Gündeş, 35, 42, 49, 50,
512, 517, 522, 524, 528,
534, 537
- Kâmil İdil, 233, 307, 399, 403,
512, 518, 524, 530, 536
- Kâmil Kitapçı, 512, 518, 526,
530, 536
- Kâmran Örs, 514, 519, 526, 532,
536, 537
- Kanada, 384, 462, 559
- Kantar, 5
- Kantar resmi, 172
- Kanunnamei Âli Osman, 169
- kapitülâsyonlar, 198, 321
- Kara Nakil Vasıtaları Resmi, 170
- Karacabey Harası, 203
- Karacakaya, 36

- Karadenizliler Kabinesi, 15
Karl Marks, 126
Kars, 51, 54, 137, 147, 176, 181, 280, 308, 394, 400, 408, 474, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 579
Karyağdı Kümbeti, 176
Kasım Ener, 378, 379, 514, 519, 526, 531, 537
Kasım Gülek, 11, 17, 442, 514, 519, 528, 534
Kastamonu, 32, 46, 49, 51, 52, 53, 54, 107, 166, 173, 358, 392, 466, 509, 510, 511, 512, 513, 515, 516, 517, 518, 519, 521, 522, 523, 524, 525, 527, 528, 529, 530, 533, 534, 535, 536, 537
Kayapa, 36
Kayseri, 30, 35, 42, 49, 54, 73, 509, 510, 511, 512, 514, 515, 517, 518, 519, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537
Kazanç Vergisi, 170, 313, 314, 316, 317, 318, 320, 321, 323, 328, 330, 334, 564
Kâzım Aydar, 510, 515, 521, 527, 533
Kâzım Karabekir, 3, 6, 12, 14, 27, 28, 29, 34, 38, 54, 507, 555
Kâzım Okay, 511, 517, 522, 525, 531, 535
Kâzım Özalp, 22, 509, 515, 521, 527, 533
Kâzım Sevüktekin, 54, 513, 518, 525, 530
Kemal Cemal ncel, 145, 376, 513, 525, 531, 537
Kemal Cenap Berksoy, 36, 54, 513, 518, 525, 531, 536
Kemal elik, 509, 515, 521, 527
Kemal Doğan, 513, 518, 525, 530, 534
Kemal zoban, 15, 51, 78, 79, 164, 166, 227, 228, 232, 240, 401, 403, 416, 423, 511, 516, 522, 535
Kemal Pılavoğlu, 32
Kemal Satır, 32, 37, 513, 518, 525, 531
Kemal Silivrili, 51, 233, 509, 512, 517, 523, 529, 535
Kemal Turan, 34, 35, 45, 509, 511, 517, 523, 527, 533
Kemal Zeytinoğlu, 37, 47, 78, 296, 303, 304, 521, 526, 527, 533
Kemalettin Kamu, 54, 429, 511, 517, 523
Kemali Bayizit, 394, 513, 518, 525
Kenan ner, 5, 6, 10, 13, 15, 34
Kenan Zaimoğlu, 531
Keşışyan, 34
Kınalızade Ali Çelebi, 127
Kırklareli, 30, 35, 54, 403, 408, 465, 468, 510, 513, 514, 515, 518, 519, 521, 525, 526, 527, 528, 530, 531, 533, 534, 537
Kırşehir, 30, 52, 70, 132, 202, 225, 228, 268, 287, 371, 404, 457, 474, 509, 510, 511, 512, 515, 516, 517, 518, 521, 522, 523, 524,

- 527, 529, 531, 534, 535,
536, 539
- Kızılcahamam, 31
- Kızılırmak, 139
- Kile ve Kantar resmi, 171
- Kocaeli, 5, 27, 28, 30, 36, 45,
130, 173, 217, 442, 465,
468, 474, 507, 508, 510,
511, 512, 513, 514, 515,
516, 517, 518, 519, 521,
522, 523, 525, 526, 527,
528, 529, 530, 531, 533,
534, 535, 536, 537
- Kolombiya, 462
- Kontrol Harçları, 170
- Konya, 23, 27, 28, 30, 31, 74, 89,
136, 143, 204, 205, 229,
237, 238, 287, 301, 324,
393, 399, 413, 429, 456,
507, 509, 510, 511, 512,
513, 514, 515, 517, 518,
519, 521, 522, 523, 524,
525, 527, 528, 529, 530,
531, 533, 534, 535, 536,
537
- Korunmaya Muhtaç Çocuklar
Hakkında Kanun, 395,
564
- Köprülü, 511, 529, 535
- Köy Enstitüleri, 7, 147, 404, 551,
562, 574, 583
- Köy Enstitüleri Kanunu, 147
- Köy Kanunu, 158, 187
- Köy Okulları, 144, 145, 544, 583
- Kurtalan, 368, 369, 371
- Kurumlar Vergisi, 16, 312, 325,
328, 329, 332, 333, 567
- Kuvayı İnzibatiye, 37
- Kuvayı Milliye, 37
- Kuyudü umumiye, 351
- Kütahya, 19, 30, 31, 41, 43, 66,
73, 97, 175, 180, 193,
196, 201, 203, 223, 235,
319, 377, 401, 424, 434,
457, 458, 469, 474, 509,
510, 511, 512, 513, 514,
515, 516, 517, 518, 519,
521, 522, 525, 526, 527,
528, 531, 532, 533, 534,
535, 536, 537, 542
- Lâmîa Kerman, 120
- Landsberger, 118, 121
- Lâtife Bekir Çeyrekbaşı, 511,
517, 523, 529, 535
- Liberal Demokrat Parti, 1
- Liberya, 462
- Lûtfi Aksoy, 512, 517, 524, 527,
533
- Lûtfi Gören, 511, 516, 522, 528
- Lûtfi Kırdar, 51, 534
- Lübnan, 462, 483, 553
- Lüksemburg, 444, 448, 449, 547,
557, 558, 560, 561, 562,
569, 571, 572
- Lüleburgaz, 51
- Lütfi Yavuz, 30, 512, 517, 524,
529, 535
- M. Naim Karaköylü, 531, 537
- Mahmut Nedim Gündüzalp, 509,
510, 515, 523, 533
- Mahmut Nedim Zabcı, 512, 517,
524, 530, 535
- Mahmut Tan, 510, 515, 521, 527,
533
- Makbule Dıblan, 46, 300, 393,
406, 513, 518, 525, 531,
536
- Malatya, 49, 54, 100, 103, 175,
228, 393, 509, 510, 511,
512, 513, 515, 516, 517,
518, 519, 521, 523, 524,

- 525, 528, 529, 530, 531, 534, 535, 536, 537
- Maliye Bakanlığı, 202, 288, 296, 297, 313, 314, 319, 325, 339, 340, 387, 419, 439, 440, 476, 559, 583
- Maliye Komisyonu, 342, 374, 512, 517, 524, 529, 535
- Manisa, 3, 29, 30, 51, 54, 140, 268, 269, 279, 322, 341, 376, 377, 416, 456, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 515, 516, 517, 518, 519, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 531, 533, 534, 536, 537
- Mardin, 27, 28, 30, 49, 51, 54, 232, 475, 507, 508, 509, 510, 511, 513, 516, 517, 518, 522, 523, 525, 527, 528, 529, 530, 533, 534, 535, 536
- Marshall Planı, 458
- Matbuat Kanunu, 97, 205, 214, 216, 217, 218, 220, 235, 418, 541
- Mazhar Germen, 355, 467, 511, 516, 522, 528, 534
- Mebrure Aksoley, 512, 516, 522, 525, 530, 534, 536
- Mebus Seçimi Kanunu, 66
- Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu, 512, 517, 524, 530, 536
- Meclis Kitaplığı Komisyonu, 512, 518, 524, 530, 536
- Meclisi Mebusan, 74, 82
- Medeni Kanun, 45, 285, 356
- Mehmet Ali Apak, 477, 478
- Mehmet Ali Yörüker, 510, 516, 522, 528, 534
- Mehmet Aşkar, 510, 515, 526, 531, 537
- Mehmet Bahadır, 510, 515, 521, 527, 533
- Mehmet Edip Ağaoğulları, 514, 519, 526, 532
- Mehmet Furtun, 30, 511, 517, 523, 529, 535
- Mehmet Öktem, 29, 511, 516, 523, 531, 537
- Mehmet Sadık Eti, 510, 515, 524, 528, 534
- Mekki Hikmet Gelenbeğ, 48, 521, 527
- Meksika, 462
- Mektebi Mülkiye, 141, 143
- Memduh Ispartalıgil, 513, 518, 522, 531, 537
- Memduh Necdet Otaman, 509, 510, 516, 522, 528, 534, 536
- Memduh Şevket Esendal, 511, 516, 522, 528, 534
- Memurin Muhakematı Kanunu, 17, 65, 166
- Mes'ud Aİsan, 5
- Mesut Çankaya, 55, 513, 517, 524, 531, 537
- Metr Laburi, 217
- Meymenet Han, 203
- Mısır, 198, 272, 333, 462, 483, 488
- Millet Partisi, 12, 15, 16, 22, 23, 94, 95, 103, 161, 201
- Milletler Cemiyeti, 442, 455
- Milletlerarası Adalet Divanı, 437, 438, 546
- Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü, 437
- Milletvekili Seçimi Kanunu, 57, 58, 81

- Milli Eğitim Bakanlığı, 17, 118, 133, 140, 149, 399, 400, 401, 408, 412, 544, 545, 553, 558, 559, 560, 567, 576, 583
- Millî Eğitim Komisyonu, 115, 128, 135, 143, 145, 148, 413, 512, 518, 524, 530, 536
- Milli Husumet Andı, 21
- Milli Kalkınma Partisi, 1
- Millî Kitaplık, 116
- Milli Kütüphane, 21, 581
- Milli Mücadele, 24, 37, 38, 39, 40, 46, 432, 434
- Milli Müdafaa, 39
- Milli Savunma Bakanlığı, 103, 105, 107, 108, 110, 111, 300, 553, 564, 565
- Millî Savunma Komisyonu, 103, 105, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 192, 513, 524, 530, 536
- Millî Savunma Komisyonu, 518
- Millî Savunma Kurulu, 112
- Milli Savunma Yüksek Kurulu, 16, 103, 107, 108, 110, 111, 565
- Milli Tesanüt Andı, 21
- Milli Turizm İdaresi, 417, 419
- Mim Kemal Öke, 48, 525, 530, 536
- Mitat Aydın, 371, 514, 519, 526, 531, 533, 537
- Mitat Sakaroğlu, 392, 512, 517, 522, 531, 536
- Mitat Şükrü Bleda, 512, 517, 524, 529, 535
- Mithat Şakir Altan, 512, 518, 523, 529, 535
- Morkaya, 44
- Moskos, 34
- Mouvement Législatif en Turquie, 168
- Muammer Alakant, 279, 456, 529
- Muammer Eriş, 434, 511, 516, 521, 527, 533
- Muammer Yarımbıyık, 514, 519, 526, 531, 535, 537
- Muğla, 30, 33, 38, 43, 44, 52, 71, 80, 160, 164, 182, 201, 203, 224, 266, 307, 355, 379, 392, 425, 511, 512, 513, 516, 517, 518, 519, 521, 522, 523, 525, 527, 529, 530, 531, 533, 535, 536, 537
- Muhittin Ertuğrul, 18
- Muhlis Erkmen, 51, 533
- Muhlis Suner, 513, 518, 523, 525, 531, 536, 537
- Muhsin Adil Binal, 27, 28, 238, 239, 507, 512, 522, 528
- Muhsin Faik DüNDAR, 513, 518, 525, 531, 534
- Muhtar Ertan, 27, 42, 507, 509, 512, 517, 523, 529
- Muin Köprülü, 517
- Mustafa Arpacı, 511, 516, 523, 529, 533, 535
- Mustafa Cantekin, 510, 515, 524, 531, 537
- Mustafa Fehmi Gerçeker, 511, 516, 522
- Mustafa Kentli, 13, 15
- Mustafa Korkut, 509, 513, 519, 525, 531, 537
- Mustafa Lâtiifoğlu, 513, 519, 525, 531, 537
- Mustafa Naim Karaköylü, 513, 519, 525

- Mustafa Özden, 51, 534
Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, 30,
127, 163, 319, 374, 467,
512, 518, 524, 530, 536
Muş, 51, 54, 371, 405, 475, 512,
514, 517, 519, 523, 526,
529, 531, 535, 537
Muzaffer Akalın, 166, 173, 358,
510, 516, 522, 528, 534
Muzaffer Akpınar, 29, 50, 131,
509, 511, 516, 525, 529
Muzaffer Canbolat, 408, 509,
513, 518, 525, 531, 536
Muzaffer Koçak, 514, 519, 526,
531, 537
Müceddidin Fırkası, 271
Mülkiye Fakültesi, 144
Mülkiye Mektebi, 51, 136
Mümtaz Ökmen, 222, 226, 227,
242, 468, 521, 527, 533
Münir Akkaya, 53, 510, 516, 525
Münir Birsnel, 34, 184, 241, 298,
333, 334, 368, 429, 470,
510, 516, 521, 527
Münir Çağıl, 517
Münir Hüsrev Göle, 11, 178,
187, 511, 517
Müstakil Demokratlar, 14, 16,
67, 71, 175
Müştak Aktan, 511, 516, 522,
528, 534
Nablus Mahkemesi, 204
Naci Tınaz, 139, 195, 221, 393,
513, 518, 524, 530, 536
Nafi Atuf Kansu, 54, 515, 521,
527
Nafiz Dumlu, 512, 517, 524, 529,
535
Nafiz Ergin, 524
Nahit Pekcan, 51
Naili Küçüka, 322, 509, 515,
521, 523, 527, 533
Naim Atalay, 508, 513, 519, 525,
530, 535, 536
Naim Hazim Onat, 324, 514,
519, 524, 530, 536
Naim Kromer, 511, 517, 523,
529, 535
Naki Cevad Akkerman, 513, 515,
521, 527
Namık Kemal, 413
Naşit Fırat, 27, 46, 184, 507, 508,
528
Natchbull Hugesson, 456
Nazım Nazım Poroy, 42, 516
Nazım Poroy, 5, 40, 41, 42, 186,
221, 222, 233, 510, 522,
527, 528, 533, 539
Nazif Ergin, 163, 512, 517, 529,
535
Necati Erdem, 38, 43, 52, 71, 73,
80, 164, 201, 203, 224,
266, 355, 379, 511, 516,
523, 529, 535
Necdet Yücer, 229, 387, 388,
511, 523, 529, 535
Necip Asım, 118
Necmettin Halil, 118, 121
Necmettin İncesu, 6
Necmettin Sadak, 17, 452, 455,
458, 511, 516
Necmettin Sahir Sılan, 27, 28,
40, 43, 194, 195, 357,
358, 359, 361, 431, 507,
508
Nedim Gündüzalp, 527
Nejdet Yücer, 516
Neşet Akkor, 511, 516, 522, 528,
534
Niğde, 19, 27, 145, 200, 202,
299, 302, 322, 333, 426,

- 436, 507, 509, 510, 512, 513, 514, 515, 516, 519, 521, 522, 525, 526, 527, 528, 529, 531, 532, 533, 534, 535, 537
- Nihat Erdem, 509, 511, 517, 523, 529, 535
- Nihat Erim, 5, 17, 96, 97, 99, 101, 102, 204, 205, 217, 218, 416, 428, 442, 511, 516, 522
- Nikola Fakaçelli, 48, 307, 525, 528, 534, 536
- Niyazi Aksu, 138, 510, 515, 521, 523, 527
- Niyazi Çıtakoğlu, 222, 225, 510, 517, 523, 529, 535
- Niyazi Ünal**, 50
- Noror, 8
- Norveç, 444, 448, 449, 462, 558, 560, 562, 569, 570, 571
- Numan Aksoy, 54, 509, 515, 521, 527, 533
- Nurettin Ünen, 37, 128, 129, 164, 232, 322, 512, 518, 523, 524, 528, 534
- Nuri Demirağ**, 364
- Nuri Göktepe, 513, 519, 525, 531, 537
- Nuri Özsan, 12, 33, 80, 160, 161, 182, 307, 425, 513, 519, 521, 525, 527, 533
- Nuri Tarhan, 55, 513, 516, 523, 528, 534
- Nurullah Esat Sümer, 317, 510, 515, 521, 529
- Oktruva Resmi, 169
- Ordu, 30, 49, 53, 98, 99, 112, 169, 188, 238, 475, 511, 512, 513, 514, 516, 517, 518, 519, 523, 524, 525, 526, 529, 530, 531, 532, 534, 535, 536, 537, 542, 544, 572, 578
- Orhan Seyfi Orhon, 298, 308, 512, 517, 523, 529, 535, 536
- Orman Fakültesi, 114, 131, 135, 136, 138, 140
- Orman Kanunu, 232
- Ortadoğu, 455, 457, 473
- Osman Ağan, 512, 517, 523, 529, 535
- Osman Bölükbaşı, 10, 13, 15, 22, 23
- Osman Niyazi Burcu, 509, 515, 521, 528, 533
- Osman Nuri Köni, 13, 15, 38, 71, 80, 95, 99, 101, 203, 204, 217, 231, 238, 260, 263, 270, 271, 273, 425, 427, 428, 470, 510, 516, 521, 527, 533
- Osman Ocak, 512, 518, 524, 530, 536
- Osman Şahinbaş**, 50
- Osman Taner, 511, 517, 523, 529, 535
- Osman Yaz, 19
- Osmaniye, 12
- Osmanlı Devleti**, 169
- Osmanlı Hanedanı**, 196, 201, 202
- Otuzbeşler**, 15
- Ömer Asım Aksoy, 513, 519, 525, 531, 537
- Ömer Karataş, 512, 517, 524, 530, 535
- Ömer Özdek, 512, 517, 525, 528, 534
- Ömer Taşcıoğlu, 511, 517, 523, 529, 535
- Öz Demokrat Partisi**, 16
- Özdemir Evliyazade**, 6

Pakistan, 133, 462, 489, 502
Panama, 462
Paraguay, 462
Paris, 40, 444, 447, 448, 449,
452, 460, 461, 554, 562,
568, 569, 576
Pasaport Kanunu, 187, 204
Peker, 11
Pertev Etçioğlu, 49, 53, 511
Peru, 462
Polatlı, 31, 125
polis, 68, 69, 165, 183, 184, 185,
191, 366, 434
Polis Vazife ve Salâhiyet
Kanunu, 185
Polis Vazife ve Selahiyetleri, 9
Polonya, 340, 382, 472, 562
Portekiz, 278, 444, 448, 449,
558, 562, 569, 571
Rahmi Apak, 49, 53
Rahmi Köken, 513, 519, 525,
531, 537
Raif Dinç, 54, 511, 516, 522
Raif Karadeniz, 28, 507, 508,
509, 515
Rasih Kaplan, 471, 512, 517,
523, 529, 535
Rasim Erel, 510, 515, 521, 527,
533, 537
Rasim Öngör, 477
Rasim Yurdman, 511, 517, 523,
529, 535
Raşit Börekçi, 509, 510, 515,
521, 527, 533
Raşit Erer, 6
Raşit Öymen, 49, 530
Rauf Bayındır, 49, 530
Rauf Orbay, 21, 24
Razi Soyer, 54, 130, 371, 510,
515, 521, 527
Recai Güreli, 28, 33, 508, 509,
512, 517, 524
Recep Peker, 4, 7, 9, 10, 11, 14,
15, 24, 30, 34, 55, 79,
160, 205, 220, 221, 465,
468, 472, 473, 521, 527,
533
Refet Alpman, 510, 515, 521,
527, 533
Refet Bele, 48, 521, 527, 533
Refik Ahmet Sevengil, 510, 516,
522, 528, 534
Refik Koraltan, 2, 34, 35, 36, 38,
40, 45, 48, 53, 68, 69, 70,
72, 73, 75, 466, 509, 515,
521, 527, 533
Reşad Aydınli, 15, 21, 22, 23, 43,
48, 146, 229, 240, 263,
264, 265, 282, 401, 509,
512, 518, 524, 530, 536
Reşat Şemsettin Sırer, 303, 308,
528
Reşit Bozüyük, 514, 519, 526,
531, 537
Reşit Önder, 49, 531, 537
Reşit Özsoy, 509, 515, 521, 527,
533
Reşit Turgut, 512, 518, 524, 528,
530, 534, 536
Rıdvan Nafiz Edgüer, 54, 512,
518, 524
Rıfat Gürsoy, 510, 516, 522, 528,
534
Rıza Çuhadar, 514, 519, 526,
531, 537
Rıza Erten, 510, 516, 522, 528,
534
Rıza Işıtan, 511, 517, 524, 530,
535
Rıza Nur, 435

- Rifat Dolunay, 512, 517, 524, 529, 535
- Rifat Göksu, 477
- Rifat Güllü, 509, 515, 521, 527, 533
- Rize, 27, 30, 39, 55, 100, 117, 237, 282, 371, 402, 475, 507, 509, 510, 512, 513, 514, 515, 518, 519, 521, 524, 525, 526, 528, 530, 531, 533, 536, 537
- Romanya, 63, 88, 157, 162, 315
- Rüsumu Belediye Kanunu, 170
- Rüşdiye, 36
- Rüştü Oktar, 513, 518, 525, 530, 536
- Sabit Sağıroğlu, 358, 378, 510, 515, 521, 527, 533
- Sabri Akın, 49, 531, 537
- Sabri Çelikutđ, 512, 519, 525, 531, 537
- Sabri Koçer, 303, 304, 308, 513, 516, 522, 528, 534
- Sadık Aldoğan, 11, 13, 15, 21, 22, 79, 129, 161, 221, 402, 403, 468, 471, 513, 518, 524, 530, 536
- Sadık Tahsin Arsal, 54, 510, 515, 521, 529
- Sadi Bekter, 49, 53, 285, 527
- Sadi Irmak, 74, 136, 143, 278, 287, 301, 393, 399, 413, 521, 531
- Sadi Konuk, 456, 510, 515, 521, 527, 533
- Saffet Arıkan, 53
- Sağlık Komisyonu, 401, 406
- Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, 300, 357, 389, 391, 395, 397, 399, 400, 407, 408, 477, 549, 555, 562, 576
- Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu, 406, 513, 518, 525, 530, 536
- Sahir Kurutluoğlu, 43, 44, 45, 48, 52, 70, 202, 203, 225, 287, 509, 515, 521, 527, 539
- Saim Ali Dilemre, 237, 282, 371, 402, 509, 515, 521, 531, 533
- Saim Ergenekon, 54, 510, 515, 523, 529
- Sait Azmi Feyzioğlu, 54, 73, 94, 295, 509, 515, 521, 527, 533
- Sait Köksal, 28, 146, 167, 181, 508, 512, 517
- Sait Odyak, 510, 516, 522, 527, 534
- Saka Hükümeti, 7, 11, 12, 14, 16, 160
- Salâhattin Odabaşıoğlu, 477
- Salamon Adato, 33, 102, 172, 175, 192, 285, 302, 333, 513, 519, 525, 530, 535
- Salih Avgın, 510, 518, 525, 530, 536
- Salih İnankur, 511, 517, 523, 529, 537
- Salih Keçeci, 34
- Salih Tezcaner, 476
- Salim Altuğ, 514, 519, 526, 532, 537
- Sami Gülcüoğlu, 513, 519, 525, 531, 537
- Sami Günzberg, 201, 204, 205
- Samsun, 12, 27, 30, 34, 46, 54, 122, 184, 372, 507, 508, 510, 511, 512, 514, 515, 516, 517, 519, 521, 522,

- 523, 524, 527, 528, 529,
530, 532, 533, 534, 535,
537
- San Salvador, 462
- Saraçoğlu evleri, 367
- Sayıştay, 80, 237, 238, 477, 478
- Sayıştay Komisyonu, 513, 519,
525, 531, 537
- Seçim Tutanaklarını İnceleme
Komisyonu, 509
- Sedat Çumralı, 512, 517, 522,
527
- Sedat Dikmen, 510, 516, 522,
527, 534
- Sedat Pek, 27, 45, 507, 508
- Selim Seven, 513, 518, 524, 537
- Senihi Yürüten, 30, 47, 285, 287,
509, 514, 519, 526, 532,
537
- Ses, 8
- Seyfi Düzgören, 54, 511, 517,
523, 529
- Seyhan, 19, 30, 32, 36, 37, 46,
89, 133, 146, 191, 197,
200, 215, 229, 261, 300,
355, 375, 378, 379, 387,
393, 406, 411, 415, 424,
432, 442, 509, 510, 512,
513, 514, 515, 516, 517,
518, 519, 521, 522, 524,
525, 526, 527, 528, 530,
531, 533, 534, 536, 537
- Sıddık Sami Onar, 5
- Sıkıyönetim, 3, 8, 9, 67, 467,
469, 470, 471, 473
- Sırrı Day, 510, 515, 521, 527,
533
- Sırrı İçöz, 367, 431, 434, 510,
516, 522, 531, 535
- Siirt, 30, 79, 172, 217, 470, 512,
514, 517, 519, 524, 525,
526, 529, 531, 535, 537
- Sinan Tekelioğlu, 46, 146, 191,
229, 261, 387, 415, 432,
513, 518, 525, 530, 536
- Sinop, 27, 28, 30, 40, 48, 53,
101, 107, 135, 201, 204,
277, 320, 435, 436, 468,
507, 508, 510, 512, 513,
514, 515, 517, 519, 522,
524, 526, 527, 528, 529,
533, 534, 535
- Sivas, 27, 28, 30, 54, 124, 163,
176, 372, 431, 434, 507,
508, 511, 512, 513, 514,
516, 517, 518, 519, 522,
523, 524, 525, 526, 528,
529, 530, 531, 532, 533,
534, 535, 536, 537, 559,
574
- Siyasal Bilgiler Fakültesi, 8, 140,
143, 580
- Siyasal Bilgiler Okulu, 136, 139,
140, 141, 142, 143
- Siyasi ve İktisadi İlimler
Fakültesi, 140, 142, 143
- Solfasol, 19
- Sorgun, 49
- Suat Hayri Ürgüblü, 7, 12
- Suheyip Rûmi Karafakioğlu, 512,
517, 523, 529, 535
- Sultanahmet Camii, 132
- Suphi Batur, 40, 101, 277, 320,
468, 513, 519, 524, 529,
535
- Suphi Bedri Uluç, 511, 517, 523,
529, 535
- Suut Kemal Yetkin, 128, 147,
426, 512, 518, 524, 530,
536
- Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu,
477
- Süleyman Karaali, 76

- Süreyya Örgeevren, 33, 34, 46, 72, 471, 510, 515, 522, 527
- Süruri Çelebi, 127
- Süs köpekleri resmi, 172
- Sütçüler, 35
- Şahin Lâçin, 78, 101, 510, 515, 526, 529, 534
- Şakir İbrahimhakkıoğlu, 49, 527, 533
- Şakir Uma, 176, 513, 519, 523, 525, 528, 531, 534, 537
- Şefik Tuğay, 521
- Şemsettin Ekmen, 51, 534
- Şemsettin Günaltay, 17, 20, 21, 27, 95, 108, 260, 270, 271, 273, 507
- Şerafettin Karacan, 514, 519, 526, 532
- Şeref Uluğ, 510, 515, 522, 527, 533
- Şerefiye, 137, 170
- Şerif Korkut, 510, 516, 522, 528, 534
- Şevket Adalan, 512, 517
- Şevket Akyazı, 53, 514, 519
- Şevket Aziz Kansu, 121
- Şevket Erdoğan, 511, 518, 525, 530, 536
- Şevket Ödül, 514, 519, 526, 531, 537
- Şevket Raşit Hatipoğlu, 140, 377, 378, 511, 516, 522, 528, 534
- Şevket Turgut, 510, 516, 522, 527, 534
- Şevki Akyazı, 526
- Şevki Ergun, 509, 512, 517, 523, 529, 535
- Şevki Yalvaç, 511, 516, 522, 528, 534
- Şili, 462
- Şinasi Devrin, 53, 186, 219, 227, 240, 509, 521, 527
- Şurayı Devlet Kanunu, 475
- Şükrü Esmer, 426
- Şükrü Koçak, 522, 528, 534
- Şükrü Okan, 513, 518, 525, 530, 536
- Şükrü Saraçoğlu, 4, 12, 15, 16, 21, 28, 80, 508
- Şükrü Sökmensüer, 8, 75, 77, 78, 182, 184, 190, 191, 192, 196, 523, 529, 535
- Şükrü Süer, 436, 513, 519, 525, 529, 535
- Tahsili Emval Kanunu, 388
- Tahsin Banguoğlu, 128, 130, 131, 133, 135, 148, 152, 408, 512, 518, 524
- Tahsin Bekir Balta, 528, 533
- Tahsin Coşkan, 392, 524, 528, 534
- Tahsin Tüzün, 167, 297, 300, 511, 517, 523, 529, 535
- Talât Simer, 513, 515, 522, 528
- Tapulama Kanunu, 345, 354, 500, 578
- Tarım Bakanlığı, 135, 136, 137, 138, 372, 388, 477, 562, 564, 569
- Tarım Komisyonu, 135, 379, 380, 388, 513, 519, 525, 531, 537
- Tarım Teknolojisi Fakültesi, 135
- Tarım Üniversitesi, 135, 136
- Tatvan, 370, 371
- Tayfur Sökmen, 511, 516, 522, 535

- Tekirdağ, 30, 49, 53, 73, 140, 228, 237, 465, 468, 510, 512, 513, 515, 517, 518, 521, 524, 527, 529, 530, 533, 535, 536, 537
- Temel Göksel, 511, 517, 523, 526, 529, 535
- Temettü Vergisi, 313, 317
- Temyiz Mahkemesi, 21, 71, 101, 263, 569
- Tenvirat, Tanzifat Resimleri, 170
- Tevfik Ekmen, 49, 529, 535
- Tevfik Fikret Sılay, 24, 27, 28, 507
- Tevfik Geçeker, 476
- Tevfik Rüşü Aras, 5, 6, 8
- Tevfik Talât Hırtay, 476
- Tevfik Temelli, 54, 513, 519, 525
- Tezer Taşkiran, 147, 308, 400, 512, 518, 524, 530, 536
- Tıp Fakültesi, 115, 116, 131, 300, 394
- Ticani, 18, 411
- Ticaret Bakanlığı, 14, 283, 284, 312, 383, 550
- Ticaret Borsaları, 283, 311, 312, 563, 577
- Ticaret Komisyonu, 284, 288, 311, 312, 514, 519, 526, 531, 537
- Ticaret ve Sanayi Odaları, 283, 286, 311, 312, 577
- Tokat, 5, 28, 33, 49, 51, 54, 173, 186, 187, 221, 233, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 516, 517, 519, 522, 523, 524, 525, 527, 528, 529, 530, 531, 533, 534, 535, 537, 539
- Toprak Mahsulleri Ofisi, 383, 386, 577, 580
- Toprak Mahsulleri Vergisi, 386, 387, 388, 546
- Toprak Ofisi, 14, 432
- Torez, 45
- Trabzon, 3, 11, 12, 28, 30, 31, 72, 127, 163, 280, 319, 374, 467, 474, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 514, 515, 517, 518, 519, 521, 523, 524, 526, 527, 529, 530, 531, 533, 534, 535, 536, 537, 539
- Triyeste, 444, 446, 562, 569, 571
- Truman Doktrini, 440
- Tunceli, 6, 27, 28, 43, 193, 194, 195, 196, 356, 357, 359, 362, 431, 507, 508, 510, 515, 521, 527, 533, 542
- Tutanakları İnceleme Komisyonu, 29, 30, 33, 37, 38, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 49, 50, 52
- Türk Ceza Kanunu, 38, 70, 211, 241, 244, 261, 410
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu, 428
- Türkçülük, 118
- Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi, 1
- Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi, 8
- Türkiye Sosyalist Partisi, 8
- Türkiye-ABD Ekonomik İşbirliği Antlaşması, 447
- Ulaştırma Bakanlığı, 17
- Ulaştırma Komisyonu, 514, 519, 526, 531, 537
- Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 307, 398
- Urfa, 28, 30, 51, 54, 130, 147, 232, 298, 320, 341, 371, 508, 509, 510, 511, 512, 515, 516, 517, 518, 521,

- 522, 523, 524, 527, 528,
529, 530, 534, 535, 536
- Uruguay, 278, 462
- Üniversiteler Kanunu, 136, 142
- Ürdün, 488, 543, 560
- Üzeyir Avunduk, 10
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, 414
- Van, 12, 15, 232, 368, 369, 370,
371, 378, 413, 512, 513,
514, 517, 518, 519, 524,
525, 526, 530, 531, 535,
536, 537
- Vasfi Gerger, 232, 512, 517, 523,
528, 534
- Vasfi Raşit, 121
- Vasil Konos, 48, 53, 514
- Vatandaşlık Kanunu, 197
- Vecihi Tönük, 477
- Vedat Dicleli, 107, 276, 512,
515, 522, 527
- Vehbi Demir, 514, 519, 526, 532,
537
- Vehbi Kocagüney, 44, 46, 47,
146, 240, 297, 413, 416,
433, 466, 469, 513, 518,
525, 530, 536
- Vehbi Sarıdal, 202, 299, 302,
333, 514, 519, 526, 532,
537
- Verem Savaşı Hakkında Kanun,
389, 563
- Vergi Usul, 16, 338, 339, 340,
341
- Vilâyet İdaresi Kanunu, 152,
153, 163
- Vilayetler İdaresi Kanunu, 187
- Yakın Doğu, 466, 473, 502
- Yakup Kalgay, 122, 372, 514,
519, 521, 527, 532, 533,
537
- Yalnız Vatan İçin Partisi, 1
- Yapı Ruhsatıyesi, 170
- Yargıçlar Kanunu, 88, 236
- Yargıtay, 23, 33, 67, 80, 84, 86,
94, 194, 237, 239, 486
- Yaşar Özey, 379, 513, 519, 525,
531, 537
- Yavuz Abadan, 37, 47, 53, 510
- Yeni Sabah, 3
- Yeni Türkiye, 37, 225
- Yeni Zelanda, 278, 279, 462
- Yığın, 8
- Yozgat, 30, 36, 49, 50, 54, 136,
144, 180, 307, 367, 411,
431, 468, 510, 512, 513,
514, 516, 517, 518, 519,
522, 523, 524, 525, 526,
528, 529, 530, 531, 534,
535, 536, 537
- Yugoslavya, 315, 462, 502, 554,
569, 578, 579
- Yunanistan, 4, 72, 88, 162, 278,
279, 315, 444, 448, 449,
462, 469, 471, 488, 494,
545, 551, 553, 557, 558,
562, 569, 570, 571, 576
- Yunus Muammer Alakant, 269,
376, 511, 517, 523, 526,
531, 537
- Yurt ve Dünya, 122
- Yusuf Hikmet Bayur, 15
- Yusuf Kemal Tengirşenk, 2, 13,
27, 29, 48, 53, 201, 204,
510, 515, 522, 528, 534
- Yusuf Mardin, 51
- Yusuf Ziya Ortaç, 298, 512, 518,
524, 530, 536
- Yüce Divan, 12, 70
- Yüksek Seçim Kurulu, 95, 96,
97, 98
- Yüksek Seçim Mahkemesi, 91

- Yüksek Ziraat Enstitüleri, 133, 134, 135
- Yüksek Ziraat Enstitüsü, 114, 134, 135, 140
- Zaptiye Nazırlığı, 169
- Zehra Budunç, 513, 519, 525, 531, 537
- Zekeriya Sertel, 5, 6, 8
- Zeki Mesut Sezer, 513, 518, 525, 531, 536
- Zeki Rıza Sporel, 29, 30, 34, 37, 38, 39, 40, 48, 509, 514, 519
- Zeki Soydemir, 513, 518, 524, 530, 536
- Zeki Tarhan, 131, 513, 518, 525, 530, 536
- Zekiye Molaoğlu, 512, 518, 524, 530
- Zihni Orhon, 435, 511, 516, 522, 528, 534
- Zihni Ülgen, 27, 54, 507, 508
- Ziraat Bankası, 4, 291, 373, 550, 564, 568
- Ziraat Fakültesi, 114, 140
- Ziya Ağca, 513, 518, 525, 530, 536
- Ziya Arkant, 514, 519, 526, 531
- Ziya Ersin Cezaroğlu, 140, 513, 517, 524, 530, 535, 537
- Ziya Geboloğlu, 51, 534
- Ziya Orbay, 54, 513, 519, 525
- Ziya Önen, 476
- Zonguldak, 30, 53, 55, 139, 280, 281, 298, 303, 304, 308, 322, 492, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 516, 517, 518, 521, 522, 523, 524, 527, 528, 529, 530, 534, 535, 536, 560
- Zühtü Akın, 513, 519, 525, 531, 537

ISBN : 978 - 975 - 6226 - 95 - 7 (Tk. No.)

ISBN : 978 - 975 - 6226 - 96 - 4 (1. Cilt)

**TBMM BASIMEVİ
ANKARA - 2012**